Novial nagykönyv

Novial nagykönyv

2013

Szerkesztette: GAJÁRSZKI LÁSZLÓ
novial.nyelv.info

A fordítás az *Otto Jespersen: An International Language* (1928) című mű
valamint az *Otto Jespersen: Novial Lexike* (1930) című mű alapján készült.

Ehhez kapcsolódik még néhány, főként internetes forrásokból merített kiegészítés
Don Blaheta, *James Chandler* és más novialisták műveiből.

Második, bővített kiadás (verziószám: 2.0), 2013

Created and Edited in Hungary

A magyar kiadáshoz

Ez a magyar változat nem egyszerűen az eredeti angol nyelvű dokumentumok (*Otto Jespersen: An International Language 1928* és *Otto Jespersen: Novial Lexike*) fordításai, hanem annak a magyar nyelvű adaptációja, számos kiegészítéssel, bővítéssel, főként a nyelv legújabb kori reformját illetően.

Didaktikai okok miatt ahol csak lehetett, az angol és a magyar nyelv eltérései miatt szükséges változtatásokat a szövegbe ágyazva, külön megjelölés nélkül illesztettük be, mintha az eredeti szöveghez tartozna. (Így pl. a magyar nyelvre tett minden utalás a mi beoldásunk, kivéve az *ő* betű ékezetéről szóló fél mondatot, a hangsúly helyére való utalást és az *egymás* kölcsönös névmás említését.)

Ez úton szeretnék köszönetet mondani a magyar fordítás anonimitást kérő szerzőjének munkájáért.

a Szerkesztő

Otto Jespersen:
Egy nemzetközi nyelv

I. rész: A nemzetközi nyelvről általánosságban

Bevezetés

Ez a könyv egy védőbeszéd a mesterséges nemzetközi segédnyelvért, és már a kezdeteknél érdemes tisztázni, hogy mit jelentenek ezek a jelzők. *Mesterséges*, vagyis tudatosan készült egy ember, vagy emberek egy csoportja által, szemben olyan természetes nyelvekkel, mint az angol, francia stb., amelyeket nemzedékek óta beszélnek, és amelyek fejlődése zömmel anélkül ment végbe, hogy az egyének tudatában lettek volna a változásoknak. De a „mesterséges” kifejezés hajlamos előítéletet kelteni azzal a nyelvvel szemben, amit itt tárgyalunk. Minthogy az én dolgom az lesz ebben a könyvben, hogy bemutassam, milyen nagy mértékben „természetes” lehet egy ilyen nyelv, így inkább a „tervezett” nyelv fordulattal fogok élni, és ahelyett, hogy létező nyelveket természetesnek hívnám, a pontosabb *etnikus* nyelv kifejezést használom.

A következő jelző a *nemzetközi*. Vagyis a nyelvet nem egyetlen nép, egyetlen ország használatára szánják, hanem olyan egyéneknek, akik bár különböző nemzetiségűek, de van közös megbeszélnivalójuk.

A harmadik: a *segéd*. Ez arra utal, hogy a nemzetközi nyelvünk csak az etnikus nyelvek egyfajta helyettesítője kíván lenni, amikor azok nem képesek kapcsolatteremtési eszközként szolgálni. Nem cél az, hogy egy új nyelvvel helyettesítsük a létező nyelveket: senki sem gondolhatja józanul, hogy rá lehet venni a népeket arra, hogy felejtsék el a saját nyelvüket, és egyezzenek meg egy minden célra jó pótlék használatában. Sok országban sok értelmes férfi és nő azért tartja érdemesnek a nemzetközi segédnyelvi eszméért dolgozni, hogy egy művelt angol egy művelt spanyollal, hollanddal vagy bolgárral találkozva biztos lehessen abban, hogy megértik őt, ha egy erre a célra szolgáló tervezett nyelven fejezi ki magát; vagy azért, hogy szabadon lehessen nemzetközi politikai, tudományos vagy kereskedelmi tanácskozásokat és konferenciákat tartani úgy, hogy ne kelljen tolmácsokat alkalmazni és a több országot érintő dokumentumokat elég legyen egyetlen nyelven elkészíteni.

Amire tehát mi interlingvisták gondolunk, az nem az, amit Schleyer volapükjének nagyzoló „*Menade bal, püki bal*” (egy emberiségnek egy nyelvet) jelmondata állít, hanem inkább az, amit Bollack, egy másik mesterséges nyelv készítője mottóul választott: *Második nyelv mindenkinek*. Az új nemzetközi nyelv nem csorbítaná az anyanyelv szent és sérthetetlen jogait, hanem csak akkor használnák, ha két vagy több olyan személynek van beszélni vagy írni valója egymással, akik járatlanok a másik nyelvében.

A nemzetközi nyelv szükségessége

Egy amerikai elutazhat Bostonból San Franciscóba anélkül, hogy egynél több nyelvet hallana. De ha ugyanezt a távolságot az Atlanti Óceán innenső oldalán tenné meg, teljesen másfajta történetet mesélne el nekünk. Tegyük fel, hogy Oslóból indulna dél vagy dél-kelet felé: ekkor meglehet hallaná a norvég, a svéd, a dán, a német, a csehszlovák, a magyar, a román, a bolgár, a török, a görög és az egyiptomi arab nyelvet, valamint egy kis angolt – tizenkét különböző nyelvet, amelyeknek többsége teljesen érthetetlen lenne neki. És még nem is hallotta volna az Európában beszélt nyelvek felét sem. Bábel átka még mindig rajtunk van. Milyen sok ember került olyan helyzetbe, ahol a nyelvi akadályok komoly hátrányt jelentettek számukra, amikor szabadon kívántak volna kommunikálni valakivel, kérdéseket feltenni, információt kapni vagy adni stb., és képtelenek voltak erre a maguk vagy a másik fél elégtelen nyelvtudása miatt! Nem túl kellemes mégoly érdekes vitába is elegyedni, ha azt érzed, hogy miközben a legjobb érveid neked vannak, a vitapartnernek fölénye van, mivel a társalgás az *ő* nyelvén folyik, amelyen te csak azt vagy képes kifejezni, amit azon a nyelven tudsz, de ő bármit el tud mondani, amit csak akar. A tudományos konferenciákon, mint Pfaundler professzor mondja, „csak kevesen tudnak részt venni a vitákban, és sokaknak meg kell elégedniük azzal, ha egyáltalán képesek megérteni a rendszerint pergőn előadott értekezéseket. Sokszor fontos bírálatok nem hangzanak el, mert egyesek nem lévén képesek megvitatni a kérdést idegen nyelven, nem akarják kitenni magukat a visszautasítás lehetőségének, amelyet nem is annyira a szóban forgó tárgy nem ismerete, hanem a kifejezőkészség hiá-

nya idéz elő. Minden konferencia-résztvevőnek ismerős az, hogy amikor az előadások nyelve megváltozik, a hallgatóság jelentős része több-kevesebb zajjal távozik, hogy ne kelljen olyan értekezést hallgatnia, amelyet nem ért.”

Néha a nemzetközi tanácskozásokon a három fő nyelv használata megengedett, és minden egyes külön beszédet le kell fordítani a másik kettőre. Jelen voltam egy ilyen konferencián 1910-ben Koppenhágában, és láttam, hogy szükségszerűen milyen kibírhatatlan ez a vontatott ismétlés, legkevésbé sem azoknak, akik, mint én, tökéletes könnyedséggel értenek angolul, franciául és németül: az elkerülhetetlen szünetek mindent kizárnak, ami a valódi élénk vitára emlékeztetne, nem is szólva a sok nem megfelelő, hevenyészett fordításról.

A nyomtatott anyagok tekintetében a helyzet némileg jobb, de nem teljesen kielégítő. A legtöbb tudós manapság képes arra, hogy a saját szakterületén könyveket és cikkeket olvasson a három fő nyelven, angolul, németül és franciául; de ez már többé nem elég. Az utolsó száz év legfontosabb jelenségeinek egyike a politikában, az irodalomban, a képzőművészetben és más területeken megfigyelhető nemzeti mozgalom. Minden kis nép jogokat követel magának, minden lehető alkalommal kitűzi a zászlaját, hogy erősebb szomszédaiktól való függetlenségét kimutassa. A felsőoktatás mindenütt tapasztalható folytonos javulása szerencsére lehetősé tette, hogy tudományos tárgyú könyveket adjanak ki még viszonylag kis népek által beszélt nyelveken is. De ami előny ezeknek az országoknak, az bizonyos esetekben káros a világ egésze számára, sőt még a szerzők számára is, minthogy globális elterjedtséget érdemlő gondolatok most csak az érdeklődők egy kis hányadának elérhetők. A saját területemen lehetőségem volt látni, hogy egy dánul írt kitűnő munka, amely mély benyomást gyakorolhatott volna a kortárs nyelvészetre, a gyakorlatban Skandinávián kívül ismeretlen maradt. (L. *Language* c. könyvem Raskkal és Bredsdorff-fal foglalkozó részeit, de említhettem volna Westergaard-t és Thomsent is.) A berlini akadémia volt titkára, a kitűnő klasszika-filológus, H. Diels mondta: „Kiszámíthatatlan az az intellektuális veszteség, amelyet minden évben elszenvedünk a kis, de nagyon tehetséges, tudományosan aktív népek azon nemzeti hobbija miatt, hogy ragaszkodnak ahhoz, hogy a tudományos művek (amelyek közül nem minden fordítható le) a saját, szűkre behatárolt nyelvükön jelenjék meg.” Ami engem illet, bár életem nagy részét különböző nyelvek tanulmányozásának szenteltem, néha kénytelen voltam amiatt olvasatlanul félretenni olyan könyveket és cikkeket, amelyek pedig nagyon érdekeltek, mert történetesen olyan nyelven íródtak, amelyet nem eléggé ismertem.

Az idegennyelv-tudás hiánya

Kantot 1803-ban először Edinburgh-ban nem a német eredetiből, hanem francia fordításból ismerték meg. John Stuart Mill tudott olvasni németül, bár nehézséggel, de jobban szerette fordításokat, és sose lett volna képes kiismerni magát egy német vasútállomáson. Amikor Carlyle találkozott Louis Blanc-nal, „a legnagyobb mulatság volt figyelni a társalgásukat. Carlyle franciája az ő lefordíthatatlan angoljának szó szerinti átültetése volt, ráadásul kifejezett skót akcentussal kiejtve. Louis Blanc egyáltalán nem tudta megérteni őt, de figyelmesen hallgatott, és teljesen másra válaszolt” (Car. Fox.). Faraday nem tudott németül, és emiatt Robert Mayer és Helmholtz kutatásai „csukott könyv” voltak számára. „Mennyire másként alakult volna az anglikán egyház ügye”, mondta Dean Stanley, „ha Newman tudott volna németül olvasni”. Amikor egy német tudós elküldte a *Macbeth* egy jegyzettekkel ellátott kiadását dr. Furnivallnak, a Új Shakespeare Társaság (*New Shakespeare Society*), a Korai Angol Szövegek Társasága (*Early English Text Society*) stb. igazgatójának, az utóbbi azt írta vissza, hogy sajnálattal nem tudta elolvasni a jegyzeteket, de az ábrákból látható, hogy a szerző metrikus kérdésekkel foglalkozik. Amikor Zola elmenekült Franciaországból a Dreyfus-ügy kapcsán, teljesen képtelen volt megértetni magát angolul. És ugyanez volt a helyzet Herman Bang dán költővel, aki szerencsétlenül halt meg 1912-ben Amerikában úgy, hogy a legegyszerűbb kívánságait sem sikerült megértetnie a körülötte lévőkkel.

A nyelvtudás hasonló hiánya államférfiak közt sem ismeretlen. Azt mondják, hogy káros volt Dániának az elmúlt évszázad közepének nehéz politikai helyzetében, hogy Madvig (a nagy latinista) és a többi miniszter rosszul beszéltek franciául, és húzódoztak attól, hogy rossz franciasággal társalogjanak a külföldi nagykövetekkel. Hasonló történetek ismertek a világháborúból. Sir Edward Gray nem beszélt franciául, Canbon, a francia követ pedig törte az angolt. Lord Kitchener kivételével egy francia vagy angol tábornok sem beszélt jól a másik nép nyelvén, és a békekonferencián Clemanceau indokolatlan előnyre tett szert, mivel ő volt gyakorlatban az egyetlen, aki teljesen bírta mindkét nyelvet. Nem szükséges túlzott bölcsesség ahhoz, hogy megértsük, a különböző nemzetiségű tekintélyes államférfiak közti, a világot érintő ügyekről szóló bizalmas megbeszélések sokat veszítenek azzal, ha tolmácsok segítségével kell őket megtartani: mennyivel jobb lenne, ha e világ hatalmasságai nyelvi szempontból egyenrangúan találkozhatnának. – De ez csak egy teljesen semleges nyelvvel valósulhatna meg.

Igaz, hogy vannak fordítóink és tolmácsaink, de jó és hatékony fordítókból nincs elég, és nem is nagyon olcsók. Pankhurst kisasszony könyvéből veszem az adatot, hogy 1926-ban a Népszövetség genfi munkatársai

közt, a gyors- és gépírókon felül, 29 fordító és tolmács volt, akiknek a bére 19 800 fontot tett ki. És akkor a Népszövetség még csak egy szerény kezdete annak az egész világra kiterjedő óriási politikai szervezetnek, amelynek meg kell születnie a nem is olyan távoli jövőben!

Úgy tűnik, az olcsó utazás, a világ minden zugát behálózó kereskedelmi kapcsolatok, a repülőgépek és a rádiózás, a nemzetközi tudomány és a világpolitika ezen napjaiban a kereskedőknek, műszaki embereknek, tudósoknak, irodalmároknak, politikusoknak, valójában mindenkinek sürgős szüksége van olyan könnyű eszközre, amellyel kapcsolatba léphet idegenekkel, és többet tudhat meg róluk, mint amire gúzsba kötött nyelvű turistaként képes idegen országokat járva. A „nemzetközi" szót csak 1780-ban alkotta meg Jeremy Bentham – mára pedig eljutottunk arra a pontra, hogy szükségünk van egy nemzetközi nyelvre.

Hadd említsem meg itt az új találmányt, a hangosfilmet, amelyet most fejlesztenek ritka technikai tökélyre. Amikor Axel Petersen és Arnold Poulsen *phono-film*jét bemutatták egy kis közönségnek Koppenhágában, a gondolataim előreszaladtak abba az időbe, amikor ezzel az eszközzel lehetővé válhat az, hogy előadások és beszédek láthatók, hallhatók és érthetők legyenek szerte a világban – a mozi és a rádió előnyeinek kombinációja így még hasznosabbá válik a nemzetközi nyelv eszközeivel!

Egy létező nyelv?

Sok ember itt megáll, és azt mondja: igen, elfogadjuk, hogy kívánatos lenne, ha egyetlen nyelvet használnánk mindenütt. De nem az lenne a legjobb, ha kiválasztanánk egy létező nyelvet, és azt használnánk két vagy több nép közti kommunikáció során, még ha azok egyike anyanyelvként ismeri azt a nyelvet? A válasz az, hogy bármennyire átgondoltan választanánk ki is egy nyelvet erre a célra, a nemzetközi féltékenység miatt legyőzhetetlen akadályok elé kerülnénk. A franciák és németek egyaránt foggal és körömmel harcolnának azon javaslat ellen, hogy az angol legyen az általánosan elismert nemzetközi nyelv, a franciák és angolok pedig a német ellen stb. És természetesen egy ilyen választás roppant hátrányt jelentene az összes többi nép számára. Az sem lenne elképzelhető, hogy minden nép egyetértsen egy kisebb nép nyelvének kiválasztásában: ábrándokat kergető emberek csakugyan javasolták a norvéget és az örményt! Egy jó adag kényszerrel járna arra bírni az embereket szerte a világban, hogy ezen nyelvek bármelyikét elsajátítsák, ugyanakkor az így a nyelvileg legkedvezőbb helyzetbe hozott népnek kétes dicsőséget jelentene látni a szeretett nyelvét megcsonkítva és sárba taposva mindenütt, minthogy ez a helyzet óhatatlanul ezzel járna.

Egyszer, amikor ezt a tárgyat vitattam meg egy híres belga történésszel, és felpanaszoltam azt a nehézséget, amellyel a kis országba született tudósok szembesülnek, a partnerem ezt mondta: Ahelyett, hogy mesterséges nyelvet készítenének, önöknek dánoknak jobb lenne franciául írni; ha a dolog jó, szívesen fogjuk olvasni, még ha rossz franciasággal is lesz írva. Erre azt feleltem, hogy senki sem tudja elkerülni, hogy valamilyen mértékben ne bosszantsa fel, ha a nyelvét nyelvtani és frazeológiai hibáktól elcsúfítva olvassa, valamint hogy egy dán könnyebbnek találhatja azt, hogy megtanuljon idoul (ill. most már novialul) tökéletesen írni, mint hibásan franciául; ezenkívül megtakaríthatja magának az alsóbbrendűség kellemetlen érzését, mellyel mindig szembesülnie kell, amikor komoly könyvet vagy cikket próbál írni egy idegen etnikus nyelven.

Latin?

A latin évszázadokig volt a magas értelmiség nemzetközi nyelve, és a római katolikus egyház máig elterjedten használja: miért ne élesszük fel hát minden más célra is? Kétségtelenül meglenne az az előnye, hogy semleges lenne, és így elkerülnénk az előző fejezetben említett ellenvetéseket. Annak a kevés filológusnak, akik a latin ilyen szerepéről álmodnak, az alábbi magától értetődő válasz adható: a latinnak *volt* ilyen pozíciója, de visszavonhatatlanul elvesztette azt az utóbbi három (vagy még több) évszázad természetes fejlődésének következtében. Még a klasszika-filológusok is csak igen kevéssé használják a latint a cikkeikben. És az ő szűk körükön kívül igen kevés ember képes manapság olvasni, még kevesebben beszélni vagy írni latinul annak ellenére, hogy sok iskolában nagy óraszámban tanítják ezt a nyelvet. Hány tudós lenne képes elolvasni Newton vagy Tycho Brahe munkáit eredetiben? És hányan vannak azok, akik latinul olvasnák akárcsak az olyan kitűnő műveket, mint Erasmus *Encomimum Moriæ*ja vagy Holberg *Nicolaus Climius*a? Amikor a saját korunk fogalmait kellene kifejezni, a klasszikus latin hiányosságai könyörtelen világossággal kiderülnek: a telefonoknak, a gépjárműveknek és a szikratávírónak nincs helye a cicerói latinban, és kevéssé lenne célravezető neolatin szavakat kovácsolni ezek és más modern találmányok kifejezésére, mivel a nyelv egész struktúrája a bonyolult szóalakjaival és csavart mondatok megalkotására csábító összetett szintaxisával végképp annyira ősrégivé vált, hogy mi itt a huszadik században visszahőkölünk attól, hogy gondolatainkat ilyen köntösbe öltöztessük.

Újabban G. de Reynold két figyelemre méltó cikkében (melyek a *Revue de Genève* 1925. májusi és júniusi számában jelentek meg) – az eszperantó barbarizmusainak maró kritikája és a mesterséges nyelvek eszmé-

jének, általam szélsőségesnek és igazságtalannak vélt, elítélése után – előállt azzal a tervvel, hogy ne a klasszikus latint, hanem az egyszerűbb mondatszerkezetekkel (*quod* kötőszóval bevezetett mellékmondatok a főnévi igeneves szerkezetek helyett stb.), valamint további modernizált sajátosságokkal rendelkező középkori latint használjuk nemzetközi nyelvként. De Reynold úgy gondolja, hogy könnyű lesz az összes országból összegyűlt filológusoknak és szakértőknek egy konferencián egyetérteni egy, a latin szóalakokat és kifejezéskészletet a mai használatra adaptáló rendszerben. Ez a véleményem szerint sokkal utópisztikusabb terv, mint amit az alábbiakban javaslok. Mert hol kezdődjön egy ilyen konferencia, és hol végződjön? A rendhagyó igéknél? Úgy gondolom, a latin szerelmesei el fogják vetni a *sum*, *es*, *est* 'vagyok, vagy, van' egyszerűsítését. Valamint hol húzzuk meg a határt a kötőmód, az ablatívusz stb. használatában s í. t.? Továbbá mi legyen a szavak jelentésével és használatával: a *bellum classium* tengeri hadviselést jelentsen, vagy pedig a modern értelem szerinti osztályharcot? A *redactio*, *sociologia*, *eventualitas*, *fixatio*, *realismus*, *radicalismus*, *jurista*, *vegetarianus* és a többi új szóalkotást természetesen felvennénk a klasszika-filológusok tiltakozása ellenére, de mi legyen a *radium*mal és a *radio*-val, nem mint a *radius* esetformáival, hanem önálló szavakkal? Hasonló kérdések százai elkerülhetetlenül felmerülnének, és meglehet a konferencia résztvevői kis csoportokba tömörülnének a leginkább eltérő álláspontok mentén – egyesek a Vulgata latinját preferálnák, mások a Erasmusét, míg megint mások a ragozást egyszerűsítenék néhány ponton, a többiek pedig nagyobb mértékben, egészen Peano *Latino sine flexioné*jának híveiig, amely nem kevés filológus szemében az általuk szeretett latin barbár megszentségtelenítése, valamint kétségkívül nagyon messze áll de Reynold elképzelésétől. De Reynold ékesszóló védőbeszédének ismételt elolvasása után se tudok másként tekinteni a latinra, mint visszafordíthatatlanul halott nyelvre, legalábbis a mi szempontjainkat tekintve, minthogy nemcsak a filológusok érdekeit kell kielégítenünk, hanem a kereskedőkét, a műszakiakét, a politikusokét és a gyakorlati világ más embereikét is. Nincs értelme azzal érvelni, hogy a latin kultúra, és rajta keresztül a latin nyelv ezerféleképp átjárta és átjárja a modern életet. Ezt senki nem tagadja, és emiatt a latin jelentős számú elemének szükségszerűen be kell kerülnie a jövő nemzetközi nyelvébe – de csak azoknak az elemeknek, amelyek bizonyították az életképességüket azzal, hogy a jelenleg beszélt nyelvekben megmaradtak: ez az a próba, amely abban dönt, hogy mit használjunk fel és mit nem.

A döntő érv azonban, ami miatt el kell vetnünk a létező nyelvek használatát, élőkét is, holtakét is, az az, hogy mindegyikük sokszorosan nehezebb, mint amilyen egy tervezett nyelv lehet, vagy mint azok a tervezett nyelvek, amelyeknek esélyük van a kiválasztásra. Sőt a II. részben megpróbálom bemutatni, hogy bizonyos tekintetben lehetséges még messzebb menni az egyszerűsítés terén, mint amennyire az eddig javasolt mesterséges nyelvek elmentek. Az alábbiakban az lesz a feladatunk, hogy végigvegyük azokat az ellenvetéseket, amelyeket a tervezett nyelvek eszméje ellen folytonosan felvetnek, és hogy bemutassuk, ezek távolról sem meggyőzőek.

A tervezett nyelvekkel szembeni ellenvetések

Ellenvetések egyaránt jönnek hivatásos nyelvészektől és laikusoktól. Az előbbiek közt elsősorban a német összehasonlító nyelvészet két vezető egyéniségét kell megemlítenem, Brugmannt és Leskient, jóllehet az ő támadásaik akkor hangzottak el, amikor az eszperantó éppen támogatásra kezdett találni; pedig a későbbi nyelvek nem kevés olyan hiányosságot elkerültek, amelyet a két lipcsei professzor hibáztatott. 1925-ben G. Günthert professzor a *Grundfragen der Sprachwissenschaft* c. munkájában az egész eszmét *ad absurdum* próbálta lefokozni, de az üggyel kapcsolatos tényekről való ilyen elégtelen ismeretek mellett és ilyen elfogult álláspont birtokában a semminél is kevesebbet bizonyított. Nagy hiba lenne azt feltételezni, hogy a hivatásos nyelvészek testületileg a tervezett nyelvek ellen vannak; sokkal helyesebb lenne azt mondani, hogy azok, akik leginkább elmerültek a kérdésben, azok vannak a leginkább elkötelezve irántuk. Az eszme érdekében elméletben megszólalók között említhetném Schudardtot, Vilhelm Thomsent és Meillet-t – hármat a nyelvészvilág legnagyobb csillagai közül –, valamint a nemzetközi nyelvi mozgalomban tevékenyen résztvevők közül Baudouin de Courtenayt, Ernst Kockot, Wallensköldet, Collinsont és Sapirt, akik mindannyian egyetemi tanárok.

Az emberek a tervezett nyelvekről hallva gyakran azt mondják, hogy egy ilyen nyelvben annyi élet lehet, mint egy halott heringben, vagy éppúgy gondolhatnók egy retortában készített homunculusra, amelynek élő emberi minőséget tulajdonítunk. A nyelvek nem élő szervezetek, így „életük” nem hasonlítható az állatok vagy növények életéhez. Negyven évvel ezelőtt Schuchardt egy kis művet szánt ennek az ellenvetésnek, bemutatva, hogy az úgynevezett természetes nyelvekben valójában mennyi mesterséges, azaz tudatos törekvésnek és tudatos választásnak köszönhető sajátosság található, amelyek mégis úgyannyira képesek „élni”, mint bármi más nyelvi elem. Amit tennünk kell az az, hogy tanulmányozzuk az élő nyelveket és a történetüket, hogy megtaláljuk a fejlődésük tényleges törvényszerűségeit, és ezután arra építkezzünk, ami a legéletképesebb.

Különbségek a nemzetközi nyelvben

Egy további ellenvetés az alábbi: egy ilyen nyelv nem hangozhat pontosan ugyanúgy minden nyelvhasználó szájából; mindig lesz jó adag eltérés és különbség. De ez nem mondható-e el bármelyik létező nyelvről? Az angolt sokféleképp beszélik a hely, a társadalmi osztály és az adott embercsoport meghatározta eltérésekkel. Ami lényeges az egyik és a másik esetben is, az az, hogy annyi gyakorlati egyezésnek kell lennie, hogy a kölcsönös érhetőség lehetséges legyen; és az ténykérdés, hogy ezt több tervezett nyelv is megvalósította.

„Egy angol és egy francia sosem lesz képes ugyanazokat a szavakat ugyanúgy kiejteni." Ebben a formájában ez a kijelentés nem pontos: a korszerű gyakorlati, fonetikai alapú nyelvtanítás olyan lehetőségeket mutatott fel ezen a téren, amelyeket korábban nem is sejtetünk. De ezen túlmenően fonetikai iskolázottságra és képzettségre a tervezett nyelvek esetén sokkal kevésbé van szükség, mint egy idegen etnikus nyelv tanítása esetén, ahol számtalan apró árnyalatot kell tudni és felismerni, ha valaki jó kiejtésre törekszik, és amelyekhez ezért ragaszkodnunk kell jelenleg is az iskoláinkban. A tervezett nyelvek fonetikai rendszerének azonban nagyon egyszerűnek kell lennie, és ez így is van minden jelenlegi tervezet esetén. A volapükben volt németes *ö* és *ü*, amely eléggé könnyű egy franciának vagy egy skandinávnak, de egy angolnak, spanyolnak vagy orosznak nem, bár némi fonetikai magyarázat utáni néhány órás gyakorlás elég arra, hogy bárki elsajátíthassa ezen hangok kiejtését. Az eszperantó és számos más tervezett nyelv azonban megmutatta, hogy milyen egyszerűen lehet nélkülözni ezeket magánhangzókat, így itt csak öt (kontinentális módra ejtett) magánhangzó van: *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, amelyeket egy nép sem talál nehéznek. Hasonlóan van ez a mássalhangzóknál is: ha a nyelvet valóban ésszerűen tervezzük meg, akkor elégséges fonetikai egyezés érhető el még olyan eltérő hangrendszerekből kiinduló emberek esetén is, mint a francia és az angol. Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy minél kevesebb jellegzetes hang (azaz fonéma) van egy nyelvben, annál tágabb lehet az adott hang kiejtési változatossága anélkül, hogy más, „szomszédos" hangok tartományával összeütközésbe kerülne, megkockáztatva ezáltal a szavak mások általi félrehallását.

De nem kell hosszasan az elméleti megfontolásoknál elidőznünk: a volapükisták, eszperantisták és idisták kongresszusaikon és fesztelen találkozókon nyert gyakorlati tapasztalatai minden résztvevőnek megmutatták, hogy a szkeptikusok kiejtéssel kapcsolatos félelmei alaptalanok. *Ab esse ad posse valet consequentia*: amikor valaki ténylegesen megtapasztalta a dolgot, akkor nem lehet többé arról kétsége, hogy lehetséges. Ami engem illet, a Londoni Filológiai Társaság egy ülésén vettem részt 1887-ben, amikor még egyáltalán nem hittem a mesterséges nyelvekben, és ott hallottam egy angolt és egy németet volapükül beszélni, teljesen megértve egymást azon a különös nyelven. Később hallottam eszperantóul és idóul beszélni sok, különböző nemzetiségű embert, és mint fonetikus, megfigyelhettem azt a könnyedséget, amellyel különféle témákról társalogni tudtak egymással. Megemlítendő az a tapasztalat is, hogy ha főként nemzetközi nyelv használatos, amikor különböző országokból származó férfiak és nők találkoznak, akkor természetszerűleg hajlamosak lesznek arra, hogy levessék az anyanyelvük kiejtéséből eredő sajátosságokat. Ez volt a tapasztalata egy francia idistának is, amint erről beszámolt az angol idistáknál tett látogatása után: „Az első mondatok során észrevehető különbség volt a kiejtéseink között, de fokozatosan és meglehetősen gyorsan, a magunk megértetésének erős igénye okán mindannyian alkalmazkodtunk egymáshoz úgy, hogy angol vendéglátóim tisztábban ejtettek minden szótagot, magam pedig több figyelmet fordítottam a hangsúlyra, mint ahogy azt honfitársaimmal beszélve tettem volna. Néhány perc után, mondhatni, ugyanazt a középhangot ütöttük meg." (*Progreso* 4.429). Teljesen biztos vagyok abban, hogy hasonló kölcsönös alkalmazkodás nagyon gyakran történik, és fog történni a továbbiakban is, ha különféle országokból származó interlingvisták találkoznak azzal az őszinte vággyal, hogy a lehető legnagyobb előnyt eredményezze a társalgásuk. Minél többször beszélnek egy ilyen nyelvet nemzetközi gyűléseken, annál inkább fog mindenki kiejtése egész természetesen közeledni az ideális átlag felé.

Az vethető fel még továbbá, hogy nehézségek adódnak bármely tervezett nyelv alaktani rendszeréből, amelyen a eltérő morfológiájú anyanyelveken beszélő emberek nem lesznek képesek úrrá lenni. Ha egy nemzetközi nyelv négy esetet különböztet meg, mint a volapük a német alkotója beállítottságának következtében, az angolok folytonosan botladozni fognak a használatuknál. Való igaz, éppen ezért a jelenlegi tervezetek elkerülik az ilyen komplikációkat. Semmi sem következik a hibás tervezetekből, hacsak az nem, hogy a jövő nemzetközi nyelvét tökéletesebbé, azaz egyszerűbbé kell tennünk. A volapük hibát követett el azzal, hogy négy esete volt, az eszperantó tévedése egyszerűbb, és ezért kisebb volt, amikor kötelező tárgyesetet vett fel, amelyet nemcsak a tárgy, hanem az elöljáró nélküli, *hová?* kérdésre felelő helyhatározó jelölésére is használ. Minél egyszerűbb az alaktani szerkezet, annál kevesebb lehetőség lesz arra, hogy az anyanyelvünk grammatikai szabályainak hatására nyelvtani hibákat kövessünk el. De az egyszerűség nem jelenti azt, hogy az általunk tervezett nyelvnek egyfajta „pidzsinnek" kell lennie, amely képtelen kifejezni a magasan művelt európaiak számára szükséges gondolati finomságokat. A *Language* c. könyvemben hosszú fejezetet szenteltem a Pidgin Englishnek, a biszlamának (a. Beach-la-Mar) és más hasonló egzotikus minimumnyelveknek, avagy szükségnyelveknek, így a tárgy bizonyos ismeretében állítom, hogy az általam ebben a könyvben propagált nemzetkö-

zi nyelv teljesen különbözik az ilyen nyelvektől, minthogy kifejező és hatékony, jóllehet a nyelvtani szerkezetét tekintve rendkívül egyszerű[1].

A következő kifogás különféle formákban vetődik fel még meglehetősen új keletű cikkekben is, és nem tagadható, hogy van valamelyes súlya. Mindenki szükségszerűen át fogja vinni a nyelvi megszokásait a nemzetközi nyelvre, amely így különféleképp színeződik át – a szórendet, szólásmódot stb. tekintve – a különböző nyelvhasználók gondolkodása alapjául szolgáló különböző anyanyelveknek megfelelően. Azonban ez az ellenvetés nem olyan jelentős, mint ahogy az első ránézésre látszik, és itt is összegyűlt már egy jó adag tapasztalat a különféle nemzetközi nyelvekkel való gyakorlati munka során. Tény, hogy sok ember elsajátította már, hogy hogyan fejezze ki gondolatait egy tervezett nyelven oly módon, hogy az könnyen megérthető legyen nagyon eltérő etnikus nyelvek beszélői számára. Én személyesen olvastam cikkeket, kaptam leveleket elsősorban idóul, de eszperantóul és occidentalul is, nem kevés helyről, így Oroszországból, Bulgáriából, Litvániából, Magyarországból stb., amelyeket olyan gondosan fogalmaztak meg, hogy nemigen tudtam nyomát találni bennük a szerző nemzetiségének. Bár nem tagadom, hogy néhány levelezőpartneremnek nem volt meg az a képessége, hogy elfedje anyanyelvét. Néhány orosz hajlamos lesz az idóban *sua*-t használni *mea* helyett, amikor az „én” a mondat alanya stb. Egy nyelv sem, még a legegyszerűbb nemzetközi nyelv sem tanulható meg némi oktatás nélkül, származzon az akár egy tanár szájából, akár egy könyvből, akár mindkét forrásból. És az oktató egyik legelső és legfőbb feladatának annak kell lennie, hogy figyelmeztesse a tanulóit az ilyen, külföldiek által nehezen érhető nyelvi fordulatok, kifejezések és szólások veszélyeire. Nagyon kevés nyelvi ismeretet feltételez egy angol részéről, hogy megértse, el kell kerülnie az olyan kifejezések idegen nyelvre való szó szerinti lefordítását, mint *put up with* ‘beletörődik valamibe; *tkp.* feltesz valamivel’, *how do you do?* ‘örvendek; *tkp.* hogyan csinál ön?’, *go in for* ‘kedvét leli valamiben; *tkp.* bemegy valamiért’ stb. Az a. *take place* ‘végbemegy; *tkp.* helyet vesz’ mást jelent, mint a n. *Platz nehmen* ‘helyet foglal; *tkp.* helyet vesz’. A háború alatt egy német újság felháborodva az angol lányok kegyetlenségének jeleként értelmezte azt, hogy egyikük a következő fenyegetést írta a vőlegényének: *I will cut you dead unless you enlist at once* ‘hanyagolni foglak, hacsak azonnal be nem vonulsz’; a németek ugyanis lefordították: *Ich will dich zerhacken* … ‘halálra kívánlak vagdalni …’, és szó szerint vették!

A nemzetközi nyelvekkel való foglalkozás mindennél fontosabb szabálya az, hogy ne szóról szóra fordítsunk anyanyelvünkről, hanem magát a gondolatot fejezzük ki minél egyszerűbb formában. Ez természetesen igényel némi szellemi fegyelmet, és akár azt is mondhatnánk, hogy egy tervezett nyelvtől nem várható, hogy betöltse mindazokat a feladatokat és alkalmazásokat, amelyeknek egy etnikus nyelv ki lehet téve. Így szükségszerűen intellektuális nyelvnek kell maradnia, az agy, és nem a szív nyelvének. Soha nem várható, hogy olyan mély érzelmeknek adjon kifejezést, amelyek az etnikus nyelvekben megtalálják a maguk természetes megnyilvánulási módját. Mindig valamiképp száraz és prózai lesz, és tévedést követünk el, ha túl mély költészettel próbálkozunk, vagy ilyet fordítunk, minthogy csak olyan költészeti elemek visszaadására leszünk képesek, amelyeket anyanyelvi prózai körülírással is ki tudnánk fejezni. De mindezek nem akadályozzák meg azt, hogy a tervezett nyelvek rendkívül hasznosak legyenek igen sok, kiemelkedő fontosságú gyakorlati ügyben. Ez átvezet minket a következő szemponthoz.

Nem olyan jó, mint a létező nyelvek

Egy ellenvetés[2], amelyet gyakran felemlegetnek a tervezett nyelvek kapcsán, az az, hogy sosem lehetnek olyan jók, mint a természetes nyelvek. Az igaz, hogy a nemzetközi nyelvünk nem olyan gazdag, mint az angol, nem olyan elegáns, mint a francia, nem olyan erőteljes, mint a német, nem olyan szép, mint az olasz, nincs tele annyi finomsággal, mint az orosz, nem olyan „otthonos”, mint az anyanyelvünk. De jegyezzük meg jól, hogy mindezen jó tulajdonságok, amiket nagyra becsülünk és dicsérünk az etnikus nyelvekben, csak anyanyelvi beszélők nyelvhasználatában lelhetők fel. A nemzetközi nyelv nagyon is gazdagabb lehet, mint a franciák által beszélt angol, elegánsabb, mint a dánok által beszélt francia, erőteljesebb, mint némely olasz által beszélt német, szebb, mint az angolok olasz nyelve, finomságokkal sokkal teltebb, mint a németek orosza, és otthonosabb, mint az én nyelvem, amikor oroszok beszélik. És minthogy a nyelvünk segédnyelv, méltán lehet összehasonlítani az idegenek által beszélt természetes nyelvekkel; és így sem az idónak, sem a novialnak nem kell szégyenkeznie önmaga miatt.

1 Itt nagyon nem értek egyet Jespersen értékelésével: a pidzsin nyelvek kifejezők és hatékonyak, valamint képesek mindazon finomságok kifejezésére, amelyet a mindenkori nyelvhasználói igényelnek. Mindehhez megvannak a nyelvtani eszközeik. A biszlama például a XX. sz. végén nemzeti nyelvi státust is kapott, és elindult a sztenderdizálás (az ún. kreolizáció) útján. Ami eltávolítja a pidzsineket az európai nyelvektől az az, hogy más kulturális közegnek kell megfelelniük, ez pedig elsősorban a szókészlettel leírt világ eltéréséből adódik. Így lexikális reform esetén bármely pidzsin képes „kifejezni a magasan művelt európaiak számára szükséges gondolati finomságokat”. [A fordító]

2 Ez és a következő szakasz a példaszövegek közt megtalálható novial fordításban. [Vö. I. Objetiones Konter Interlingues. Da O. J., 72. oldal]

Jövőbeli differenciálódás

Nyelvészektől nagyon gyakran hallani az alábbi ellenvetést: még ha a föld összes lakosa meg is tanulná ugyanazt a nyelvet, az egység hamar eltűnne, és különböző nyelvek keletkeznének ugyanúgy, ahogy az újlatin nyelvek keletkeztek a latin felbomlásával.

Ez ellen az ellenvetés ellen az alábbi két bíráló megjegyzésem van: először is, ez az érv nyelvtörténetileg nem helytálló; másodszor, ha így is lenne, ez nem gátolhat meg minket abban, hogy a nemzetközi nyelvért dolgozzunk.

Az alapvetően igaz, hogy a nyelvek története gyakran differenciálódási tendenciát mutat: köztudott, hogy a legtöbb európai nyelv egy és ugyanazon nyelvből ered. De a differenciálódási tendencia semmi esetre sem szükségszerű. Akik azt hiszik, hogy a nyelveknek mindenütt és mindig nyelvjárásokra kell szakadniuk, azok elfeledkeznek a nyelvbiológia legfontosabb szabályáról, nevezetesen, hogy az állandó érintkezés nyelvi egységet teremt még ott is, ahol korábban nem volt, és az érintkezés megszakadása pedig nyelvi különbségeket eredményez ott, ahol megelőzőleg egység volt. Az, hogy Izland betelepítése után az izlandi nyelv elkülönült a norvégtól, az a folyamatos összeköttetés megszűnésének volt köszönhető; az pedig, hogy manapság a kaliforniai beszéd minden lényeges ponton tökéletesen megegyezik a bostoniéval, az annak az eredménye, hogy Amerika nyugati és keleti parti lakosai nagyon aktív érintkezésben állnak egymással. Az antikvitás sok esetről tanúskodik, amikor a nyelvek elkülönültek; manapság inkább az ellenkező folyamatot látjuk – a nyelvjárások mindenfelé eltűnőben vannak és az egység folyamatosan nő. Egyre növekvő számú ember beszéli a nagy etnikus egységnyelveket. Így az egyetlen feltétel, amely mellett egy már elfogadott nemzetközi nyelv különböző nyelvekre válhatna szét, a folyamatos érintkezés hiánya lenne; ha például novialisták (vagy eszperantisták) egy csoportja betelepülne egy korábban lakatlan földre, és ott élnének teljesen elzárva a világ többi részétől. De egy ilyen feltételezés nyilvánvalóan abszurd, és ki kell tartanunk amellett, hogy amíg a nemzetközi nyelv sikeresen betölti a valódi funkcióját mint a különböző országok közti érintkezés segédeszköze, addig nem fenyeget annak a veszélye, hogy arra a sorsra jut, mint a latin, amikor az az újlatin nyelvekre esett szét.

Még ha egy pillanatra meg is engedjük az ilyen differenciálódás lehetőségét, ill. valószínűségét, ennek nem kellene elrettentenie minket attól, hogy a nemzetközi nyelvért dolgozzunk, és azt beszéljük. Azok, akik azt gondolják, hogy mindegyik nyelvnek a természet törvényénél fogva szükségszerűen és végletesen differenciálódnia kell, azok mindazonáltal az anyanyelvüket nap mint nap anélkül beszélik, hogy attól tartanának, miszerint e végzetes törvény nyomán az felbomlik a kezeik közt. Ez egészen természetes, mivel az ilyen differenciálódás nem egy pillanat műve, eltart egy ideig, alkalmasint sok ideig, és határozottan kijelenthetjük, ez nem fog megtörténni a mi életünk során. Így elmondhatjuk: Utánunk a vízözön! De mint már kifejtettem, nem hiszem, hogy akárcsak utánunk is bekövetkezne ez a rettegett nyelvi vízözön.

A tervezett nyelvek száma

Egy kritika, amelynek a következményei sokkal komolyabbak, az alábbi: az emberek soha nem fognak megegyezni egyetlen, mindenütt használandó mesterséges nyelvben. Nagyon sok nemzetközi nyelvet javasoltak, és minden oldalról újak sarjadnak. Ezek közül bármelyik ugyanolyan jó lehet, mint egy másik, és ha némelyik elért is egy bizonyos népszerűséget, és összegyűjtött is némi támogatói csoportot, ez a siker mindegyik esetben csak időleges volt. Így minden egyes új tervezetnek fel kell készülnie, hogy a volapük sorsában osztozik, amelynek negyven évvel ezelőtt megvolt a maga diadalmas korszaka, de mára teljesen elfeledték.

Ez az ellenvetés bizonnyal meggyőző lenne, ha a nemzetközi nyelvek tervezése teljesen önkényes dolog lenne, és csupán a megalkotójuk hóbortjától függene, illetve ha a különböző tervezetek közti választás kizárólag csak a közönség szeszélyén múlna. De szerencsére ezen előfeltételek egyike sem helytálló, amint az látható, ha rápillantunk a nemzetközi nyelvi mozgalom történetére, és legfőképpen annak legutóbbi szakaszára.

Történet

Ha megírnám a nemzetközi nyelvi mozgalom történetét[3], először a nagy teoretikusokkal kellene kezdenem, akik felkarolták és támogatták az eszmét, mint olyat – így Descartes-tal, Comeniusszal, Leibnizcel, Schuchardttal, Ostwalddal –, majd azokkal folytatnom, akik a kérdés gyakorlati megoldásához is hozzájárultak, és akik közül elsősorban Pirrót, Schleyert, Zamenhofot, Couturat-t, Rosenbergert és de Wahlt kellene ki-

3 E téren az alapvető mű: L. Couturat, L. Leau – *Histoire de la langue universelle* (Paris 1903), és a folytatása: *Les nouvelles langues internationales* (Paris 1907). Az 1907 óta eltelt idők története még nincs megírva; sok minden van az idisták folyóiratának, a *Progresó*nak, a hét vaskos kötetében. Lásd még: A. L. Guérard – *A Short History of the International Language Movement* (London 1922), és E. Sylvia Pankhurst – *Delphos, the Future of International Language* (London 1927) c. műben található nagyon rövid összefoglalót. A két utóbbi munka nem minden apró részlet tekintetében megbízható, de összességében olvasmányos bemutatását adják a főbb tényeknek.

emelnem. De itt én inkább a jövővel foglalkozom, mint a múlttal, így csak azon tények lehető legrövidebb említésére szorítkozom, amelyekről úgy gondolom, hogy olyan következtetésre adnak lehetőséget, amelyek segíthetnek bennünket a racionális nemzetközi nyelv jövőbeli elfogadásához vezető út kikövezésében.

Volapük

J. M. Schleyer 1880-ban jelentette meg a *volapük*jét, és a nyolcvanas évek végére a támogatók száma százezrekre rúgott, nagy kongresszusokat tartottak, jelentős számban jelentek meg könyvek és folyóiratok ezen az új nyelven szerte a civilizált világban. De néhány évvel később a „mánia" – ahogy emlegették – ugyanolyan gyorsan eltűnt, ahogy megjelent. Mik voltak hát az okai a hirtelen sikerének, és az ugyanolyan hirtelen csődjének?

Amennyiben a felkapottság azt mutatta meg, hogy a világnak tényleg szüksége van egy ilyen eszközre, és azt, hogy a volapük rendelkezett a nemzetközi nyelvtől elvárt tulajdonságok némelyikével, úgy a hanyatlás és a bukás annak következménye, hogy a szükséglet nem volt olyan erős, hogy fenntartson egy ennyire tökéletlen szerkezetű nyelvet. Mert a volapük a jó és a rossz sajátságok legfurcsább keveréke volt. Érdemei közé tartozott elsősorban a fonetikus ábécé, a tökéletesen szabályos ragozás és a szókészlet teljessége, amely lehetővé tette, hogy minden szükséges fogalmat kifejezhessünk, ill. azt, hogy irodalmi műveket fordítsunk le rá. A világ történelme során először láthattunk azt, hogy a világ legtávolabbi sarkaiból származó férfiak és nők találkoznak, és egy mesterségesen megalkotott nyelven társalognak. A gépezet működött, de nem minden recsegés és kerékcsikorgás nélkül.

A támogatók nagyon hamar elkezdtek olyan kérdéseket feltenni, amilyeneket a kezdők fel szoktak tenni a természetes nyelvekkel kapcsolatban: ez miért így van és nem másként? Ha egy franciául beszélő gyermek megkérdi, hogy miért hívják a lovat *cheval*nak, és ennek a szónak a többes száma miért *-aux*-ra végződik, az alábbi választ kapja: azért, mert így van, ezen nem változtathatunk, hanem úgy kell elfogadnunk a nyelvet, ahogy van. De egy mesterséges nyelvet alkotó embernek állandóan készen kell arra lennie, hogy megindokolja, miért ily módon van ez meg ez a fogalom kifejezve, és miért nem másként, vagy miért ez vagy az a nyelvtani alak, szabály használatos. És ezeket a kérdéseket rendkívül nehéz volt megválaszolni a volapük esetében, mivel szinte minden az alkotójának egyéni szeszélyein és hóbortjain alapult. Az igaz, aki hozzáfogott, hogy figyelmesebben megvizsgálja, felfedezhette, hogy van valamelyes rendszer a felszín alatt, de ez a rendszer nagymértékben önkényes, és a jól ismert szavak (látszólag vagy valóban) szeszélyes eltorzítását követeli meg. A szavak többsége az európai nyelvekből származik, elsősorban az angolból, és mégis, egy oldalnyi volapük szöveg sem igen elég ahhoz, hogy akárcsak egyet is felismerjünk közülük. Se vége, se hossza az aprólékos árnyalatokat (idő, szám, személy, mód stb.) kifejező elő- és utóképzőknek, és minthogy minden előképző magánhangzóra végződik, illetve minden utóképző magánhangzóval kezdődik, ennek következtében magának a szótőnek mássalhangzóval kell kezdődnie és arra is kell végződnie. Ennek megfelelően az *akadémia* szóból *kadem* lesz. Az *r* hangot a nyelv kerüli: az a. *fire* 'tűz' folytatója *fil*, az a. *red* 'vörös, piros' szóé *led*. Minthogy az *s* a többes szám jele, erre a hangra szó nem végződhet: az a. *rose* 'rózsa' így *lol* alakúvá lett. Mivel a ne tagadást jelent, az a. *necessity* 'szükség(esség)' szóból elmaradt az első szótag, és lett: *zesüd*. Még a tulajdonnevek sem maradtak sértetlenül: *Itália* helyett *Täl* és Anglia helyett *Nelij* (a *j* betű ejtése olyan, mint a magyar *s*-é) van. *Európá*ból is *Yulop* lett, és a többi – eredeti alakjában magánhangzóval kezdődő és arra végződő nevű – kontinensnek is fel kellett húznia ugyanezt az egyenruhát, elnevezésük így *Melop*, *Silop*, *Filop*, illetve *Talop* alakra változott. Nagyon eredeti, nemde?

Nem csoda hát, hogy a felbuzdulás első hullámának lecsengése után néhány volapükista feltette a kérdést: mindeme eltorzítás valóban szükséges? Nem lenne jobb a jól ismert szavak alakját az eredetihez hasonlóbbnak megtartani? De amikor az emberek ennek vagy annak a részletnek a reformját kezdeményezték, Schleyer, akit a *Datuval*, azaz a nagy feltaláló címmel ruháztak fel, ezt zokon vette, és a saját nyelvének kérdéseiben abszolút vétójogot követelt magának. De minthogy a tekintélyes volapükisták ezt nem voltak hajlandóak elfogadni, a testület feloszlott, és ez lett a „nemzetközi nyelv" első nagy drámájának vége.

Eszperantó

A következő felvonásban a történelem megismétli magát, bár – mint általában – némi eltéréssel. Amikor a lengyel szemész, L. L. Zamenhof 1887-ben először megjelentette a *Lingvo Internacia de la Doktoro Esperanto* c. művét, azonnal szembesült azzal az ellenvetéssel, hogy elkésett, mivel a világnyelv kérdése egyszer és mindenkorra eldőlt a volapük akkor elvitathatatlan sikere következtében. De Zamenhof elég józan volt ahhoz, hogy azt válaszolja, Schleyer támogatói számbelileg bármennyire is többen vannak, a civilizált emberiségnek csak így is egy nagyon csekély kisebbségét alkotják, és nem elég erősek ahhoz, hogy elutasítsanak egy olyan nyelvet, amely minden tekintetben jobb, mint a volapük. Az idő megmutatta, hogy igaza volt, mint

ahogy azt is meg fogja mutatni, hogy azoknak az antieszperantistáknak van igazuk, akik manapság ugyanezt az érvet fordítják a támogatók számával hencegő eszperantisták ellen.

Az első években az eszperantó előmenetele valóban lassú volt – a volapük fiaskója után az emberek torkig voltak a mesterséges nyelv eszméjével –, bár Zamenhof kevés első követőjének köszönhetően lelkesült is, azonban hamarosan elkezdték kritizálni a mű részleteit. Zamenhof maga nem is idegenkedett a változtatástól, sőt 1894-ben közzétett egy átfogó reformtervezetet, amely ha elfogadták volna, megváltoztatta volna a nyelv egész formáját, és eltüntetett volna néhány olyan eszperantó sajátosságot, amelyek minden másnál jobban zavarták az embereket: a kalapos betűket, a bizarr „tabellaszavakat", a tárgyragot, az *aj*, *oj* végződéseket stb. Sajnálatosan ezek az ésszerű reformok össze voltak kötve sokkal kétségesebb jellegűekkel, és az eszperantisták igen csekély számú testületében a konzervatívak vitték a hangot, miként későbbi alkalmakkor is, amikor már a támogatók száma nagyon jelentősen megnövekedett, amikor megtettek mindent, hogy akadályozzák a reformokat, hogy elfojtsák Zamenhof saját lagymatag változtatási javaslatait (még 1907-ben is küldött a Delegációnak néhány ilyen jellegű javaslatot). Az ilyen ügyek esetén mindig lesznek olyanok, akik azt gondolják, hogy mindennél fontosabb dolog az egység, emiatt kevéssé számít, hogy a nyelv a lehető legtökéletesebb legyen, ameddig csak ezt az egyet használják. A konzervatív eszperantisták visszatekintve a volapük történetére úgy gondolták, hogy a bukás oka egyedül a támogatók civakodásában kereshető, miközben az ok ennél valójában mélyebben, a nyelv kritikákat kiváltó számos fogyatékosságában rejtezik. Így az eszperantisták egy nagy csoportja behunyta a szemét Zamenhof rendszerének hiányosságai felett, és fokozatosan a rajongás olyan állapotába lovallták magukat, hogy a *kara majstró*juk a korábbi korszak *Datuval*jával egyenértékű lett, valamint a *Fundamento*, amely a nyelv nyelvtanát és alapszókincsét testesíti meg, olyan dolog lett, amelyhez semmiféle körülmények közt nem lehet „hozzányúlni" (*netuŝebleco* 'érinthetetlenség', ahogy mondják).

Tagadhatatlan, hogy Zamenhof nyelve jelentős vívmány, amely egy teljesen új és jobb világ benyomását teszi arra, aki frissen tér át Schleyer volapükjéről. Zamenhof átvett bizonyos elemeket korábbi tervezetekből, a volapükből az *al* elöljárószót, a *dom* 'ház' szót (a latin és az orosz alapján, de a nyugat-európai nyelvekben található jelentéstől eltérően; ugyanez a *dom* került át az idóba és az occidentalba is), Steiner pasilingájából az *-n* tárgyragot, Schipfertől azt a szabályt, hogy a tárgyrag önmagában elöljárószó nélkül kifejezhet *hová?* kérdésre felelő irányhatározót, Pirrótól a nőnemű *-in* végződést, és egy jó adag német szót (*bald*, *warm*, *Hund*, *wund*, *Sommer*), valamint l. később a 41. oldalon az időjelek magánhangzójával való játékot, de mindezeket egy harmonikus egésszé gyúrta össze. Az igaz, hogy a toldalékai, valamint az utóképzőinek többsége ugyanolyan önkényes, mint a volapüké, de jobban elkülöníthetők a tőszótag(ok)tól; ezenkívül kevesebb van belőlük, és mégis lehetővé teszik, hogy egyszerű eszközökkel jó sok gondolati árnyalatot kifejezhessünk. Jelentős előrelépés volt az igei személyragok elhagyása. Így összességében sok dicsérni való van az 1887-es rendszerben, bár ma már könnyű látni, hogy messze van attól, hogy tökéletes legyen.

Ami a szókészletet illeti, gyakran mondják – eszperantisták és ellenzők egyaránt –, hogy Zamenhof lángelméje abban mutatkozott meg, hogy kevés változtatással vett át szavakat létező nyelvekből. Természetesen ez az oka, hogy egy eszperantó szöveg sokkal ismerősebbnek tűnik, mint egy volapük szöveg. De nem Zamenhof volt az első, aki a jól ismert nyelvekből kölcsönzött szavakat (l. Couturat és Leau, 239-303), ebben a vonatkozásban különösképpen *Pirró*t kell kiemelnem, akinek 1868-ban írott könyve ugyan alig ismert, de akihez én mindig csodálattal fordulok, mivel olyan elvekre épít, amelyek sokkal később kerültek elismerésre. Hadd álljon itt egy kis példaszöveg, amely megmutatja, hogy mennyivel korszerűbb összhatást tesz ez a nyelv, mint az eszperantó:

Nos habe el honor, meni senior, informaten evos ke nos habe kreated in dit plats un kommerkant-haus sub el nom de N. Nos vove enos exklauslit ad exsekutsion de li konmitsion ex fremd, tant per kauf ke per vend de li merkantnes.

Zamenhof, mint minden őt követő tervezet, az újlatin nyelvek és az angol közös szókincséből vette a szavakat, amelyek közül sok megtalálható a németben, oroszban stb. is, de tette mindezt anélkül, hogy megállapodott elveket érvényesített volna a szavak kiválasztásában és a hangalakjuk megválasztásánál. Amikor egy általa kívánt szó ilyen vagy olyan szempontból kilógott, illetve félreérthető lett volna, akkor elváltoztatta, ugyan nem olyan erőszakosan, mint Schleyer, de szintén skrupulusok nélkül. A *port* tő egyaránt megfelelhet a fr. *porte* 'ajtó, kapu' és a fr. *porter* 'hord, visz' szavaknak, ezért az előbbit *pordo* alakúra változtatta, miközben ez *d*-vel egy létező nyelvben sem található meg. A fr. *car* 'mert' kötőszó *k*-val írva a *kar* 'kedves' tővel ütközne, *c*-vel írva viszont a *car* 'cár'-ral, így, hogy használhassa, Zamenhof egyszerűen kalapot rakott a *c*-re: *ĉar* (kiejtve kb. *csar*) A *nepre* 'feltétlenül' szó nem más, mint az orosz *непременно* (*nyepremenno*) szó első két szótagja – vagyis mintha ugyanebben a jelentésben az *unbe* alakot vette volna a n. *unbedingt* szóból, vagy az *okve*-t a m. *okvetlenül*-ből. A legfurcsább példa az *edzino* 'feleség' szó, amelyet a n. *Kronprinzessin* 'trónörökösnő' önkényesen megváltoztatott szóvégéből alkotott, majd – minthogy az *-in-* a nőnem képzője – az *edzo* 'férj' jelentést kapott, és ebből *edziĝi* 'megházasodik'. A helynevek megváltoztak, hogy megkaphassák a főne-

vek *-o* végződését: *Parizo* stb., és az országok neve is a volapükre emlékeztető módon egységessé alakult: *Rusujo* ‘Oroszország’, *Anglujo* ‘Anglia’, *Svisujo* ‘Svájc’ stb.

Az eszperantó népszerűsége az évszázad kezdetétől, különösképpen az első kongresszus (Boulogne, 1905) nagy sikerétől datálható. Ezrek égtek a lelkesedéstől. Nyelvtanok, tankönyvek, folyóiratok, különféle művek fordításai jelentek meg a világ minden részén, és az igen erőteljes propaganda meghozta az eredményét: nem azt, hogy a nyelvet mindenütt alkalmazni kezdték, hanem azt, hogy az utca embere a „nemzetközi nyelv” fogalmát az „eszperantóval” azonosította. Ez az összetévesztés nagyban ártalmára volt, és mai is ártalmára van a nemzetközi nyelvi eszme megvalósulásának, mivel bárki, aki megismerte az eszperantót, és érzékelte, hogy az sehogy sem lehet a jövő világnyelve, hajlamos lesz azt a hibás következtetést levonni, hogy ilyen nyelvet sosem lehet bevezetni.

Amikor egy eszperantó könyvet olvasva valaki találkozik a *ĝistiamajn* szóval, majd sikerül kibogoznia, hogy a jelentése ‘előzőket’, minthogy a *ĝis* ‘-ig’ (a *ĝ* betű kiejtése *dzs*), a *tiam* ‘akkor’ szavakból, az *-a* melléknévi végződésből, a *-j* többesjelből és az *-n* tárgyragból áll, akkor ilyen mérvű találékonyság láttán nem lehet nem megkérdezni, hogy valóban szükséges-e az, hogy egy segédnyelv ilyen teljességgel önkényes elemekből építkezzen[4]. Erre a kérdésre a nemzetközi nyelv későbbi története (és a könyv második része) nyomatékos tagadó választ ad.

Idiom neutral

Az eszperantó megszületése utáni évtized során számos könyv járult hozzá az új „nyelvek” kérdéséhez, a többségüket korábbi volapükisták írták, és nyugat-európai nyelveken alapuló szókészletük volt többé-kevésbé mesterséges nyelvtannal. Egyiküknek sem volt gyakorlati hatása, de Lott, Liptay és Heintzeler művei említésre méltóak, mivel növekvő tudatosságot mutatnak abban, hogy a feladat nem is annyira az, hogy kitaláljunk egy nyelvet, hanem inkább az, hogy rátaláljuk arra, ami már nemzetközi használatú, és a lehető legnagyobb mértékben felhasználjuk azt. Ezalatt a Volapük Akadémia néhány tagja türelmesen és állhatatosan dolgozott a szentpétervári W. Rosenberger elnöklete alatt, és amikor megjelentették a nyelvüket *idiom neutral* név alatt (1902), akkor kiderült, hogy az annyira eltér a volapüktől, mint az ég a földtől. A szókészletben a legnagyobb nemzetköziséget célozták meg, amelyet úgy állapítottak meg, hogy összeszámolták, a hét fő nyelvből hányban található meg az adott szó. Az eredmény egy olyan nyelv volt, amelyet viszonylagos könnyedséggel olvashatott minden iskolázott ember. Összességében nagyon lelkiismeretes munkával van dolgunk, amely nagyban befolyásolt minden őt követő tervezetet, jóllehet csak nagyon kevés támogatót sikerült szereznie; talán azért, mert a nyelvtanának egyes vonásai nem voltak megfelelők, illetve mert keveset törődtek azzal, hogy elkerüljék a zavaró homofóniát, továbbá a sok mássalhangzó-torlódás (pl. *nostr patr* ‘mi atyánk’) a nyelvet nem igazán tette jóhangzásúvá.

Az ugyanilyen típusú, de az idiom neutralnál kevésbé kidolgozott nyelvek közül csak H. Molenaar *universal*ját (1906) említem meg.

A Delegáció. Ido

Az előzőekhez hasonló tervezetek száma – amelyek meglehet néhány jó vonással rendelkeztek, de egyik sem volt minden tekintetben jobb, mint a többi – nyugtalanította a nemzetközi nyelvi eszme számos komoly barátját, akik, nem ok nélkül, féltek attól, hogy az erőszakos reklámozás, a politikai fondorlatok vagy a pénzügyi befolyás egyszer majd olyan segédnyelvet fog a világra kényszeríteni, amely nem elég jó a célra. Attól is tartottak, hogy ha most megtanulnak egy nyelvet, és netán fontos tudományos munkát is megjelentenek rajta, akkor esetleg néhány év múlva azzal kell szembesülniük, hogy e rendszer helyett egy másik lett használatos. Ez az aggodalom vezetett a *Délégation pour l’adoption d’une langue auxiliaire internationale* (Nemzetközi segédnyelv elfogadására alakult delegáció, 1900) megalapításához. A francia filozófus, F. Couturat hathatós és határozott vezetése alatt aláírásokat gyűjtöttek főként tudományos testületektől és tudósoktól annak a javaslatnak az érdekében, hogy a végleges nemzetközi nyelv kiválasztását valamilyen mérvadó bizottságra kell bízni, lehetőleg az *Association internationale des Académies*-re (Akadémiák nemzetközi szövetsége), amely tagjai között tudhatja a világ legjelentősebb tudományos akadémiáit. Minthogy azonban a Szövetség elutasította a feladatot, a Delegáció 1907-ben úgy gondolta, eljött az idő arra, hogy maga alapítson egy bizottságot a legjobb nemzetközi használatú segédnyelv kiválasztására.

A híres vegyész, W. Ostwald elnöklete alatt a Bizottság hosszú üléssorozatot tartott Párizsban, ahol végigtekintettük az az ideig feltűnt főbb nyelvi projekteket. Az alkotókat meghívtuk, hogy jelen legyenek és megvédjék a tervezetüket, és néhányuk élt is a lehetőséggel. Az eszperantisták sikertelen kísérletet tettek a Bi-

4 Ez a példa mintha csak egy magyar tükörfordítás lenne, hiszen a *ĝistiamajn* szintre elemről elemre megfelel a m. *eddigieket* szónak. Ennek ellenére az ilyen jellegű képzések a világ nagy része számára igen kevéssé intuitívak. [A fordító]

zottság megfélemlítésére, hogy az egy az egyben fogadja az eszperantót azon az alapon, hogy pillanatnyilag több támogatója van, mint az összes többi projektnek együttesen. Hamar kiderült, hogy valójában csak két fennálló tervezetet lehet komolyan figyelembe venni, az eszperantót és az idiom neutralt, de vitán felül lehetetlen volt változatlanul elfogadni bármelyiket az akkori alakjában, és nagyon nehezen lehetett volna a bennük lévő jó elemeket összegyúrni egy harmonikus egésszé[5].

És akkor egy napon az asztalunkon találtunk egy névtelen vitairatot, amit egy bizonyos „Ido" írt. Egyikünk sem sejtette akkor, hogy e név alatt Louis de Beaufront rejtezik, a vezető francia eszperantisták egyike, akit a feltételezett konzervativizmusa miatt éppen Zamenhof választott ki, hogy képviselje őt, és védje az eszperantót a delegáció bizottsága előtt. (Ezt, mellesleg, nagy ékesszólással és szakértelemmel tette, azokra a pontokra helyezve a hangsúlyt az eszperantó szerkezetében, amelyeket „Ido" változatlanul tartott, de az üléseken a jelenlévők kritizáltak, köztük mindenkinél jobban én). De ez a névtelen projekt bizonyos tekintetben eltolta az erővonalat a két versengő, kiválasztandó nyelv között, és ugyancsak felölelte Couturat szóalkotásról vallott nézeteit. Így, bár a Bizottság nem tudta minden részletében elfogadni ez a projektet, a végső döntésében az eszperantó mellett tette le a voksát azzal a fenntartással, hogy számos változtatást kell kidolgoznia egy kisebb albizottságnak „abban az irányban, amit a titkári jelentés és az Ido nevű projekt meghatározott, és lehetőleg az eszperantó nyelvi bizottsággal egyetértésben".

Néhány vezető eszperantista megígérte, vagy úgy-ahogy megígérte a barátságát és az együttműködését, de rövid idő után Zamenhof és legközelebbi barátai kinyilvánították, hogy nincs dolguk a Delegáció bizottságával, illetve a nyelvével. Így kezdődött a testvérháború, amely még máig nem ért véget, bár már sokat vesztett az elkeseredettségéből. Hamarosan szótárak és nyelvtanok jelentek meg az új nyelven, amelyik nem kis habozás után a meglehetősen ostoba *ido* nevet kapta a keresztségben. Továbbá L. Couturat hozzáértő irányítása alatta *Progreso* néven egy havilapot szenteltek a nyelv népszerűsítésének és a folyamatos jobbításának. Hét nagy kötete jelent meg addig, amíg a világháború végett nem vetett a lapnak. E kötetek kiterjedt tárházai a nyelvészeti kérdések (legalább részében) értékes megvitatásának. Couturat-t a legnagyobb dicséret illeti meg azért az elfogulatlanságáért, hogy a *Progreso* lapjait a rivális nyelveken írott cikkek számára is megnyitotta, kevésbé a némely eszperantisták ellen intézett dühös kirohanásaiért, bár meg kell hagyni, ez utóbbiak módszerei nem voltak dicséretre méltóak. Couturat háború kezdetén bekövetkezett halála komoly csapás volt a nemzetközi nyelv ügyére nézve.

Az eszperantó tábor néhány igen befolyásos személyisége csatlakozott az idistákhoz (Ahlberg, Kofman, Lemaire, Schneeberger, hogy csak párat említsek) magával hozva nem csekély számú közkatonát, de még többen maradtak a régi zászló alatt. Az új nyelv, minthogy a *Progresó*ban folyó vitának köszönhetően módosult, egyre távolabb kerülve de Beaufront eredeti projektjétől, nagyon hajlékony és gazdag nyelvnek bizonyult, igen sok tekintetben az eszperantónál jobbnak, bár, mint azt majd egy külön részben bemutatom, nem minden ponton lett kielégítő. Véleményem szerint a legnagyobb hibája az, hogy alkotói a kezdetekben nem vették mottóul (megkövetve Dantét és egy német vicclapot) azt, hogy „*Lasciate ogni Esperanto voi ch'entrate*" (ki itt belépsz, hagyj fel az eszperantóval). Az azonban el kell ismerni, hogy az ido vezetők közül majdnem mindenki megmutatta, hogy komolyan veszik a *Progreso* ('haladás') szót, és készek még ma is folytatni a nemzet-

---

5 Sweetné asszony engedélyével idézem itt azt a levelet, amelyet a néhai Sweet úr küldött 1907-ben a Delegáció bizottságának:

> *Tisztelt Uraim! Világos, hogy az a posteriori nyelvek megalkotásának ideális módja az lenne, ha a gyökszavak egy szótagosak lennének, és belőlük építenénk fel az egész szókészletet anélkül, hogy szavakat kölcsönöznénk; illetve ha mind tartalmában, mind formájában a priori nyelvtant készítenénk, amely független az európai nyelvtantól és szófajoktól, nem lenne benne egyeztetés, igék stb.*
> *De az eredmény gyengébb lenne, mint egy tisztán a priori rendszer, és már az alapok is olyan ismeretlenek volnának, hogy az európaiak a nyelvet nem tudnák könnyen elsajátítani; nem lehetne néhány perc alatt megtanulni, mint az idiom neutralt.*
> *Ebből a szempontból a választás az idiom neutral ás az eszperantó között történhet. De jelenlegi formájukban mindkettő olyan fogyatékos, még saját szempontrendszerük alapján is, hogy csak kiindulási alapként vehetők számba. De ahogy az idiom neutral áll, jobb alapot nyújt, mint az eszperantó, mivel következetesen valósítja meg a gyökszavak maximális nemzetköziségének elvét, valamint mind a nyelvtana, mind a szókészlete a posteriori, és sokkal egyszerűbb és kevésbé fortélyos, mint az eszperantóé. Az eszperantó nem reformálható meg: darabjaira esne szét.*
> *Az idiom neutral helyesírása alkalmas. A szókészlete megfelelő, csak a homonimákat, pl. kar, valamint a kettős alakokat, pl. sienti(fi)k, kell eltávolítani belőle. A nyelvtant teljesen át kell alakítani a szókészletnél alkalmazott maximális nemzetköziség elvének megfelelően. A szórend és a mondattan általános elveit többnyire az angolra és a franciára – a leganalitikusabb európai nyelvekre – kell alapozni, amikor azok megegyeznek. Ahol eltérnek, logikai és gyakorlati megfontolások alapján kell dönteni. Nem lesz nagyon nehéz egyezségre jutni a következő kiindulásban: a melléknév a főnév után áll, a tárgyat nem rag, hanem a helyzete jelzi, van határozott és határozatlan névelő, de úgy használatosak, mint az angolban stb. Az a priori elemeket nem kell feltétlenül kizárni. Ez az, amit tennék, ha halálbüntetés terhe mellett meg kellene alkotnom egy új nyelvet hat hónapon belül.*
>
> *Őszinte hívük,*
> *Henry Sweet*

közi nyelv tökéletesítését, és nem gondolják, hogy ebben a tekintetben a végső szó már kimondatott. Az előítélettől való mentesség különösen jellemző Ahlberg *Mondo* c. havilapjának *Pasilogió*jára.

A Bizottság 1907. évi abbeli kudarca, hogy véghezvigye a mindenki által elfogadhatónak tartott nyelv elkészítésére irányuló programját, ma már könnyű látni, két dolognak volt betudható. Először is, az idő nem volt még érett a végső döntésre: a nemzetközi nyelv alapelvei még nem lettek tudományos igénnyel minden elemében megvizsgálva, és a Bizottság rendelkezésére álló rövid idő nagy részében a régi sok szemetet kellett eltakarítani. Így hát nagyon sok lényeges részletet a *Progresó*ban kellett továbbtárgyalni. Másodszor, bár a Bizottság tagjai közt voltak messzemenően kompetens személyek, egészében nem volt eléggé mérvadó sem az interlingvisták, sem általában a világ szemében; és ugyanez volt az igaz az Ido Akadémiára, a Bizottság munkáját folytatni hivatott szervezetre. De mindennek ellenére – valamint az eszperantisták és az idisták ellenségeskedéseire pazarolt sok energia dacára – a Delegáció és az Ido Akadémia kitörölhetetlen nyomot hagytak a nemzetközi nyelvi mozgalmon, és befolyásuk zömmel a jó irányba hatott. Ennek tanúja, többek közt az, ahogy az eszperantisták feladták számos talányos szóalkotásukat az olyan nemzetközileg ismert szavak érdekében, mint *akuzi*, *exkuzi*, *heziti* stb.

Latino sine flexione

1903-ban a híres olasz matematikus, G. Peano elindította a *latino sine flexioné*t. Ez a nyelv hasznos lehet a matematikai értekezésekben tárgyalt absztrakt igazságok kifejezésére, de sokkal kétségesebb az, hogy használható-e más tudományokban és a gyakorlati, mindennapi életben. Az ötlet az, hogy vegyük minden latin főnév ablatívuszi formáját és minden ige egyik egyszerű alakját, és ezeket használjuk a gyakorlatban mindenütt. Ez az „interlingua” használatos az *Academia pro Interlingua* publikációiban, amely szervezet az 1887-es *Volapük Kadem* folytatójának tartja magát. Bárki tag lehet szerény előfizetés fejében, és a tagok szabadon választhatnak a latino nyelvjárásai közt; ilyenből számos van, bár a felszínen eltérően írók valójában ugyanazt a nyelvet használják. Vannak, akiknél a *que* szót csak kötőszó (‘hogy’), míg mások ilyenkor *quod*-dal élnek, néhányan a *que*-t vonatkozó és kérdő névmásként is, illetve hasonlító ‘mint’ értelemben is használják (*que de melio que libertate?*); az *ut* egyeseknél ‘azért, hogy’, másoknál ‘hogy(an); (a)mint’ (*ut seque, ut normale*); az egyik írónál a *lege* ‘törvény’, egy másiknál ‘olvas’; stb. Néhányan többé-kevésbé saját maguk által gyártott ragozást használnak (*veniva* múlt idő, *veniri* jövő idő), míg maga Peano, aki különös előszeretettel viseltetik az etimológia iránt, az előbbi igeidőt elé tett *e* szócskával fejezi ki (a görög augmentumból, amely sosem létezett a latinban), az utóbbit pedig *i* szócskával (a latin ‘megy’ ige gyökéből, amelyet sosem használtak erre a célra semelyik nyelvben), tehát *e i* ‘ment’, *i i* ‘menni fog’ (vagy talán *e ire*, *i ire*). Különös hatást tesz, hogy ezen halott nyelvi anyag közepette összeakadunk olyan modern szavakkal, mint *utiliza* és *hazarda*; hogy ezek száma nem nagyobb, az az érintett témáknak és a szükségszerűen merev stílusnak köszönhető: ebben a folyóiratban nincs semmi a más modern nemzetközi nyelveknél tapasztalható kifejezésbeli szabadságnak és egyszerűségnek.

Mindazonáltal a kísérlet érdekes, és felkeltette néhány olyan tudós érdeklődését, akik nem felejtették el teljesen az iskolában tanult latint, és akik most örülnek annak, hogy nagyjából olvasni tudják e latint anélkül, hogy a szabálytalan igékkel és a nehéz mondattani szabályokkal kellene bajlódniuk. Ennek a latinnak a könnyű olvashatósága azonban csak illúzió: a magam részéről bár eddigi életemben jó sokat olvastam latinul, találkoztam olyan mondatokkal, amelyet nem tudtam kibogozni, csak ha lefordítottam őket a szerző anyanyelvére, franciára vagy olaszra, míg másokat ilyen módon sem tudtam megérteni. *Illo es nunc facto plus facile gratias ad factos* – Mit jelenthet ez: ‘ez most egy könnyebb tény’, ‘könnyebben egy tény’ vagy ‘könnyebbé tett’? Azt hiszem, a legutóbbi. *Cresce impossibilitate de resana et illo procedi usque ad securo morte*; majd a következő mondatban *nam Volapük more tunc certo*. Először a *more*-t ‘szokás’ jelentésűnek gondoltam, de aztán felfedeztem, hogy a latin *morior* ‘meghal’ igéről van szó, és a múlt idő jelölése elmaradt a *tunc* ‘akkor’ határozó következtében, és az egész azt jelenti, hogy ‘a volapük kétségkívül meghalt’.

Ez, vagy inkább ennek többsége, mind nagyon jó lehet azoknak, akik tanultak latinul, még ha a nagyját el is felejtették, de mi legyen a többséggel, akiknek nem jutott osztályrészül a klasszikus neveltetés előnye? Ezt mondják, hogy szótár segítségével megérthetik ezt az interlingvát, de ugyan honnan kellene tudniuk, hogy amikor a *more* szót látják, akkor azt egyszer a *mos*, másszor pedig a *morior* címszó alatt találják. És hol keressék a *homine* ‘ember’, *pote* ‘-hat/het’ stb. szavakat? Ez természetesen rosszabb lesz, amikor az írásról (vagy beszédről) van szó ezen a nyelven: mi értelme van azt mondani egy embernek, aki nem tanult latin nyelvtant, hogy egyszerűen vegye az ablatívuszi alakot, amikor a szótár csak az alany- és birtokos esetet közli? A jövő nemzetközi nyelvének szükségképpen autonómnak kell lennie, és saját nyelvtannal, valamint szókészlettel kell rendelkeznie: nem lehet más nyelvek utánérzése. Bár ki lehet, sőt ki kell aknáznunk azt a tényt, hogy a nyelvhasználók többségének van mindenesetre valamilyen felületes ismerete a sajátján kívül más nyelv(ek)ről is.

Peanónak teljesen igaza van, amikor azt mondja, hogy az a. *Two boys came yesterday* '*tkp*. két fiúk jöttek tegnap' kijelentésben kétszer fejezzük ki a számot és az igeidőt[6], és ugyanilyen világos lenne, ha *Two boy come yesterday* 'két fiú jön tegnap' fordulattal élnénk. De ez nem ugyanaz, mintha azt mondanánk, hogy a többes szám és a múlt idő jele általában, vagy éppen mindig felesleges. Peano ideálja szerint nem lenne nyelvtan, vagy, amit egyenértékűnek vél, a kínai nyelvtan lenne az. De egy nyelv sem lehet meg teljesen nyelvtan nélkül, bár az igaz, hogy a nemzetközi nyelv nyelvtanát sokkal egyszerűbbre kell alakítanunk, mint amilyen a rendes nyelveké. A kínai nyelvtan maga az egyszerűség, amennyiben nincs benne európai típusú toldalékolás, de más nyelvtani eszközöket használ, így pl. a *wang* szó az egyik hanglejtésben 'király' jelentésű főnév, a másikban pedig 'királyként uralkodik' jelentésű ige, vagy a szórend mutatja, hogy a *ta⁴* értelme 'nagy' vagy 'nagyság', nem is szólva a nagyszámú, nyelvtani funkciójú szócskáról. Ez utóbbi példa követésében, valamint az alany és a tárgy szórend általi megkülönböztetésében ezzel tökéletesen megfelelünk a nyugat-európai nyelvek általános fejlődési tendenciáinak.

Az ido után

Lehetetlen, hogy e rövid áttekintésben felsoroljam mindazokat, akik az utóbbi évtizedekben a nemzetközi nyelv problémáján dolgoztak; hadd említsem csak az alábbi neveket, meglehet kissé önkényesen kiválasztva: Barral, Borgius, Michaux, Petrasevics, Talmey, Weisbart. Néhányuk az idóból indult ki, mások többé-kevésbé attól függetlenül. Egyikük sem dolgozta ki a nyelvét teljes részletességgel, de mindegyikük felmutatott jó ötleteket egyes területeken. Néhány innen származó ötletet beépítettem a saját nyelvembe, bár néhány esetben én magam jutottam ugyanilyen gondolatra, nem tudván, hogy megelőztek.

Néhány sor erejéig ki kell térnem René de Saussure úrra („Antido”-ra), aki ritka szorgalommal és komolysággal harcolt Couturat szóképzési elvei ellen, és mindeközben egyszer ezt, egyszer azt a végződést változtatgatva, alakítgatva egymás után öt-hat különböző „nyelvet” állított elő, amelyek könnyen az eszperantó karikatúrájának is vélhetők lettek volna, ha szerzőjük nem ragadott volna meg minden alkalmat arra, hogy mélységes tiszteletét kifejezze Zamenhof géniusza iránt.

Occidental

Kissé több helyet kell szentelnünk E. de Wahlnak, aki éveken keresztül sok gondolatot fordított a problémára, és amelyet végigkövetett a különböző fázisokon – volapükön, eszperantón, idiom neutralon, reform-neutralon, idón – keresztül, mielőtt 1922-ben kijött volna az *occidental* nevű nyelvével. A név kifejezi az alapeszmét: a nyugati (lat. *occidentalis*) világ használatára tervezte a nyelvét, és nem gondolta közvetlenül kiszolgálni a keleti embereket; így a tervezetét a nyugati, elsősorban újlatin nyelvekre alapozta. Ez az, amit természetesen a mai interlingvisták is tesznek, csak talán nem olyan következetesen és tudatosan, mint de Wahl. A szemében a nyugat legfőbb erénye azonban az a mód, ahogyan a szóképzés megvalósul a modern nyelvekben lévő aktuális képzők stb. használatával. Ebben a tekintetben az idiom neutral, és különösen Rosenberger reform-neutralja folytatását jelenti, de mélyebb tanulmányokra alapozva. Így de Wahl eltávolította a többi nyelvben található önkényes elemeket, azonban attól a kifejezett törekvéstől áthatva, hogy a szóalakok „természetesek” legyenek, nagyrészt fel kellett adnia a képzés egyszerűségét és szabályosságát azáltal, hogy sok esetben ugyanahhoz a szóhoz két külön, eltérő származékokban használandó tőalakot vett fel, pl. *vid* 'lát', *vision*; *curr-* 'fut', *curs-iv*. Az igaz, hogy ilyen módon nem kevés olyan szót kapni, amelyek a de Wahl-i szabályok szerint képezve megegyeznek sok nyelvben ténylegesen létező alakokkal, de eme mesterséges nyelvekben szokásosnál bonyolultabb szabályok nem minden esetben eredményeznek tökéletes megfelelést az etnikus nyelvekben található formákkal; például néhány lapon belül az alábbi szavakat találtam: *scrition*, *analysation*, *interprension* (a. *enterprise* 'vállalkozás'), *descovrition*, amelyeknek nincs megfelelőjük létező nyelvekben. (További példák a II. rész megfelelő pontjánál kerülnek említésre.) Az etnikus nyelvekben található számtalan szabálytalanság lehetetlenné teszi, hogy egy ilyen szóképzési rendszert tűzön-vízen át kövessünk egy olyan nyelvben, amelynek éppen az a létjogosultsága, hogy alapvetően könnyebb, mint a létező nyelvek. A tökéletes szabályosság és a tökéletes természetesség nem ötvözhető, itt-ott kompromisszumos megoldásokkal kell élnünk, de remélem, hogy a II. részben megmutatom, hogy lehetségesek az idoénál természetesebb formák az occidentalénál sokkal nagyobb szabályosság mellett. A szabályos szóképzéssel azok érdekeit is figyelembe vesszük, akik csak a saját nyelvüket ismerik, mivel attól tartok, hogy az occidentalt főként csak azok méltatják könnyű nyelvként, akik már két–három nagy európai nyelvet ismernek.

6 A példamondatot meghagytuk angolul, mert a magyar a számot csak egyszer fejezi ki. [A fordító]

Következtetések

A nemzetközi nyelvi mozgalom története kapcsán nemcsak kizárólag az eddig javasolt különféle nyelveket kell számba vennünk, hanem a segédnyelvi eszme azon híveit is, akik nem akartak az egyik vagy a másik táborba állni, illetve azokat, akik, bár a gyakorlatban használták az eszperantót, az idót vagy az occidentalt, mégis úgy gondolják, hogy a nemzetközi nyelv végleges alakjának kérdésében még nem mondták ki az utolsó szót. Táboron kívüli interlingvisták az utóbbi években különböző kísérleteket tettek arra, hogy a kérdés valamely mérvadó testület által választott pártatlan, illetékes bizottság elé kerüljön, a Népszövetség, a népszövetségi *Commission de Coopération Intellectuelle* (Értelmiségi Együttműködés Bizottsága), az *Union Académique Internationale* (Nemzetközi Akadémiai Unió), vagy az *International Research Council* (Nemzetközi Kutatási Tanács) elé. Eddig minden ilyen kísérlet kudarcot vallott, de úgy tűnik, mintha a mozgalom egyre erősebbé válna minden egyes visszautasítás után. E visszautasítások így csak olyasvalami időleges elnapolásának fognak bizonyulni, amely bizonyosan eljön, amikor a nemzetközi államférfiak és tudósok kezdeti közömbössége elkopik. Ennek az irányzatnak fontos jele az amerikai *International Auxiliary Language Association* (IALA, Nemzetközi Segédnyelvi Szervezet) minapi megalakulása, amely rövid fennállása alatt az eszme pártatlan népszerűsítése, különböző pedagógiai kísérletek és a különféle rendszerek hívei számára szervezett találkozók révén már számottevő mértékben hozzájárult az általános érdeklődés és a kölcsönös jóakarat felkeltéséhez, amely nélkül a nemzetközi nyelvi mozgalom nem reménykedhet a végső győzelemben.

Itt az idő, hogy leszűrjük a tanulságot. E különféle kísérletek története az én olvasatomban az alábbiakra tanít minket:

(1) Valódi igény mutatkozik egy mesterséges nyelvre: az egyes tervezetek kudarca után újak sarjadnak, és ez addig fog tartani, amíg a kielégítő megoldást meg nem találjuk.

(2) Egy ilyen nyelv lehet átmenetileg népszerű, de ha szembetűnő hiányosságokkal rendelkezik, a bírálat előbb vagy utóbb szakadáshoz, és új, jobb nyelvek kialakulásához vezet, amint az tapasztalható volt a volapük, az eszperantó, az idiom neutral és most az ido esetén. A tudományos és politikai világ nem fog elfogadni egy olyan nyelvet, amelyiket jogosan és komolyan kritizálhatnak kompetens tekintélyek.

(3) Csak azok a tervezetek tettek szert számottevő támogatói körre, amelyek elegendő részletességgel és a legkülönbözőbb célú használatot lehetővé tévő teljességgel lettek kidolgozva.

(4) A javasolt nemzetközi nyelvek részleteit majdnem mindig azért kritizálják, mert azok nem természetesek, azaz a szükségesnél jobban eltérnek a létező nyelvekben található sajátosságoktól, vagy attól, ami már azokban nemzetközi, illetve azért, mert a nyelvtani szerkezetük szükségtelenül komplikált, vagy képtelenek fogalmakat, eszméket szükséges mértékű szabatossággal kifejezni. Így hát ezek azok a dolgok, amiket el kell kerülni a jövő nemzetközi nyelvében. *Minél kevésbé önkényesek és minél inkább ésszerűek az alakok, annál inkább szilárdabbnak fognak bizonyulni.*

(5) Az újabb nyelvi kísérletek félreérthetetlenül hasonló családi vonásokat mutatnak, és akár egy és ugyanazon típusú nemzetközi nyelv nyelvjárásainak is nevezhetnénk őket. Ez megmutatja, hogy ahogyan manapság a kerékpárok és az írógépek közel azonos típusúak, jóllehet ez nem így volt a korai készítmények esetén, úgy a nemzetközi nyelv terén is közeledünk mára ahhoz az időhöz, amikor teljes határozottsággal ki lehet jelölni egy standard típust úgy, hogy annak általános szerkezete változatlan marad, de természetesen új szavakkal folyamatosan bővülni fog az igények szerint.

Ezek a megfontolások, és különösen az a meggyőződés, hogy a nyelvalkotás technikája a fejlődés magas fokát érte el, felbátorított engem arra, hogy bemutassam az e könyv második részének tárgyát képező új nemzetközi nyelvi tervezetemet. És minthogy egy ilyen tervezetnek névvel is kell rendelkeznie, a

NOVIAL = *Nov* (új) I.A.L.

elnevezést adtam neki, ahol az I.A.L. az a. *International Auxiliary Language* ‘nemzetközi segédnyelv’ rövidítése.

Az engem vezérlő elvek egyrészt kitűnnek abból, amit fent már elmondtam, másrészt a II. részben található részletes fejtegetésből. Külön meg kell említenem azt a formulát, amit 1908-ban javasoltam, és amit azóta is nagyon gyakran idéznek az idisták:

Az a nemzetközi nyelv a legjobb, amelyik minden téren a legtöbb lehetőséget kínálja a legtöbb embernek (ami természetesen Hutcheson és Bentham híres mondásán alapul: Az a tett a legjobb, amelyik a legnagyobb boldogságot hozza a legtöbb embernek.)

Ez nem jelenti azt, hogy – mint némelyek javasolják – a kínait tegyük meg a nemzetközi nyelvünknek, minthogy ezt a nyelvet ismeri a legtöbb ember. Amíg az ideografikus jelekkel írott kínai ugyanaz egész Kínában (bár a legtöbb kínai csak részben ismeri), ugyanez nem igaz a beszélt kínaira, amelynek számos változata van. Emellett a kínai a maga zenei hangsúlyával leküzdhetetlen akadályt jelentene mindenki másnak. Így én

nem helyezkedem szembe azzal, hogy a formulámat csak az európaiakra alkalmazzuk, és a többi kontinens azon lakóira, akik vagy európai származásúak, vagy akiknek a kultúrája az európai civilizáción alapul. Ha az elvet így értelmezzük, úgy gondolom, az biztos útmutató lehet a legtöbb esetben, bár nyilvánvaló, hogy a szókészlet egyes részeit leszámítva lehetetlen matematikailag kiszámítani a különféle alakok viszonylagos megfelelőségét.

Nem szabad ugyanakkor elfeledkezni arról, hogy a könnyűség, amiről itt beszélünk, nem csupán az a felszínes könnyűség, amely a nyomtatott szövegek első látásra való megértését jelenti – ez fontos, de nem minden. A nemzetközi nyelvnek, hogy valóban hasznos legyen, nem csak az olvasó, de a beszélő és az író számára is könnyűnek kell lennie; és ez sokkal többet von maga után. Egy szabálytalanul képzett szó bárki olyan számára rendkívül könnyen felfogható lehet, akinek az anyanyelvében megtalálható, vagy aki ismeri egy általa beszélt másik nyelvből, de ugyanakkor nagyon nehéz lehet másnak, sokkal nehezebb a szabályos alaknál, amelyet egy egyszer s mindenkorra megtanult, és utána számos szónál alkalmazható képzővel alkottunk. Az elvünk tehát a lehető legnagyobb szabályosságra irányul, megengedve egy-két kis kivételt, amelyek ha jól indokolhatók és könnyen megjegyezhetők, akkor nem kell hogy aggasszanak minket: tény, hogy egyetlen mesterséges nyelv sem mentes teljesen a kivételektől, még az eszperantó sem, a hívei dicsekvése ellenére[7].

A nemzetközi nyelv így sokszorosan könnyebbé tehető, mint az etnikus nyelvek bármelyike. Ez utóbbiak a régi, festői városkákhoz hasonlíthatók a maguk szabálytalanul kanyargó, rendszertelenül elnevezett utcáival, míg a nemzetközi nyelvek olyanok, mint az amerikai nagyvárosok, amelyeknek egyenes utcái derékszögben metszik egymást, és számozva vannak, nem pedig elnevezve. Vagy azt is mondhatnánk, hogy miközben az etnikus nyelveken beszélni olyan, mintha fák közt szűk ösvényeken sétálnánk, aközben az etnikus nyelveken folyó kommunikáció olyan, mint vasúti kocsiban, vagy egy jó minőségű széles úton autóval rohanni. Ez utóbbi esetben gyorsan haladunk, és olyan vidékekre is eljutunk, ahová gyalogosan nem érhetni el, ugyanakkor nem élvezhetjük a szépségnek olyan finom árnyalatait, amelyek egy kényelmes kószálás során feltárulnak, és lehetetlen eljutnunk a családiasságnak olyan fokára, amely ismételt séták alatt kialakulhat. Mindegyik fajta helyváltoztatásnak megvannak az előnyei, és semmi sem gátol meg minket abban, hogy kombináljuk a kettőt. Ilyen módon a nemzetközi nyelv sosem teszi feleslegessé az etnikus nyelveket, és sosem fog olyan gyönyört nyújtani, mint amelyet idegen nyelvek elmélyült tanulása közben érezni; nem is szólva arról, hogy ez utóbbiak megtanulása az irodalmuk olyan részeihez enged hozzáférni, amelyeket fordításban nem lehet teljes mértékben élvezni. A kétféle nyelv értékének összehasonlításakor így azt kell figyelembe vennünk, hogy míg egyikük egyrészt, mondjuk, tízszer vagy hússzor hosszabb időt igényel, másrészt az idegen országok értékesebb irodalmába és a mindennapi életébe enged betekintést, addig a másik különböző országok lakosaival egyszerre teszi lehetővé a kapcsolatba lépést. A nemzetközi nyelv tanulásának előnyei természetesen megsokszorozódnak, amikor a jelenleginél sokkal jobban elterjedt lesz, és amikor ebből következőleg sokkal értékesebb tudományos és egyéb irodalmat fordítanak le rá, sőt még ezeknél is nagyobb lesz, ha a nemzetközi nyelvet mindenütt tanítani fogják mint „második nyelvet mindenkinek”.

Most az olvasóm azt mondhatja, hogy ez messzi álom. Ez nagyon is igaz, de mint Lowell mondja: „a jelenleg birtokunkban lévő legjobb dolgok többsége valamikor álomként kezdődött”.

7 A *la* névelő nem ragozódik eset és szám szerint a többi *-a* végű bővítménytől eltérően. Nem minden határozószó végződik *-e*-re; és az *-aŭ*, amely eredetileg nyilvánvalóan egyfajta elöljárós végződésnek volt szánva, nagyon rendszertelenül használatos. Az *-s* végű birtokos eset (*kies*) csak nagyon korlátozottan fordul elő, és kivételt jelent a birtokos szerkezet szokásos kifejezési módjához képest. Ha a *multe da* vagy a *kelke da* szerkezetet használjuk, akkor a tárgyeset ragja elmarad.

II. rész: A novial

A novial

Ebben a részben bátorkodom felvázolni egy új nemzetközi nyelvet, amelyet az etnikus nyelvek egész életemen át tartó tanulmányozása alapján, illetve a mesterséges nyelvek optimális rendszeréről 1903 óta folyó kutatásaim nyomán próbáltam megalkotni. A probléma nagyon bonyolultnak bizonyult, és nem is próbálom úgy beállítani, hogy minden részletben a legjobb megoldáshoz jutottam el. Hozzáállásom tudományos jellegű volt, azaz nem megfellebbezhetetlen megállapításokat tettem, inkább érveket soroltam elő, ahol az elődeimtől eltértem. Ez utóbbiaknak, természetesen, tartozom azért, hogy járható utakat mutattak meg nekem, de azokért a szembeszökő megoldásaikért is, amelyek az én véleményem szerint zsákutcába vezetnének. Megelégedhettem volna a korábbi rendszerek bírálatával és néhány tétova új javaslat elvetésével, de úgy véltem, érdemesebb azt bemutatni, hogy az elgondolásaim hogyan állnak össze egy egységes egésszé: így elégséges mennyiségű mintaszöveget bocsátok az olvasó rendelkezésére, hogy véleményt alkothasson az első olyan nemzetközi nyelv kinézetéről és hangzásáról, amelyet szakértő filológus állított össze. Az újdonságot jelentő jegyek közt említeném meg a főnevek és névmások ragozásának tökéletes azonosságát, az igék alapalakjának használatát befejezett és szenvedő szerkezetetekben, a *c* és a *z* betűk kiküszöbölését és az ún. *e/a/o*-szavakat. Javaslataim egy részét külön is elfogadhatják és adaptálhatják más rendszerek, míg mások olyan szorosan összekapcsolódnak, hogy csak együtt fogadhatók vagy vethetők el. Jóllehet amennyire csak lehetséges volt, megpróbáltam a tudományos vonalat követve, azaz objektíven dolgozni, de nem lehetett teljesen kizárni az egyéni ízlést és preferenciákat; azt remélem, hogy ami esetleg első látásra visszatetszőnek tűnhet, az a közelebbi vizsgálat során kevésbé bizonyul ilyennek; mindenesetre én is így jártam egyes általam választott alakokkal. Bizonyos pontok tekintetében sokat hezitáltam az itt javasolt változat melletti döntés előtt, és tökéletesen kész vagyok arra, hogy a kritikákat és az új javaslatokat elfogadjam: ámbár, mint ahogy azt az I. részben is kifejtettem, csak közeledünk a nyelvtervezés alapelveiről való egyezség korszakához, de ez az idő még nem érkezett el, és emiatt az interlingvistáknak a legnagyobb toleranciával kell lenniük egymás rendszere iránt, és időlegesen alternatív alakokat is meg kell engedniük, amelyeket a gyakorlatban kell tesztelni, mielőtt a hibásnak bizonyultakat véglegesen kigyomlálnánk. Boldog leszek, ha munkám nyomán elismerik, ha bármily csekély mértékben is sikerült hozzájárulnom egyrészt általánosságban a nemzetközi nyelvi eszme győzelméhez, másrészt a jövőbeli nemzetközi segédnyelv végleges formájának kimunkálásához.

Ebben a részben az alábbi rövidítések fordulnak elő:

a. = angol(ul)
fr. = francia(ul)
lat. = latin(ul)
le. = lengyel(ül)
m. = magyar(ul)
n. = német(ül)
ol. = olasz(ul)
or. = orosz(ul)
p. = portugál(ul)
sk. = skandináv nyelvek(en)

sp. = spanyol(ul)
eszp. = eszperantó(ul)
nov. = novial(ul)
occ. = occidental(ul)
Z. = Zamenhof, azaz eszperantó(ul)

fn. = főnév
hat. = határozó(szó)
ige = ige
mn. = melléknév

* = (szó előtt) helytelen, nem létező vagy rekonstruált alak
< = -ból képzett, származik
hn. = hímnem(ű)
ill. = illetve
kb. = körülbelül(i), megközelítő fordítás
l. = lásd
nn. = nőnem(ű)
pl. = például

s í. t. = (é)s így tovább
stb. = (é)s a többi
tbsz. = többes szám(ú)
tkp. = tulajdonképpen(i), szó szerint (fordítva)
ua. = ugyanaz
v... = vala...
v. = vagy
= = azaz, másként, értsd; megfelel ...-nak

A hangok és a helyesírás

Mielőtt magukat a hangokat tárgyalnánk, szólnunk kell a mi nemzetközi nyelvünkben használt ábécéről. A legtöbb ember rögtön egyetért abban, hogy szinte lehetetlen lenne orosz, görög, héber, arab, vagy bármely más keleti ábécét alkalmazni egy olyan nyelvben, amelyet mindenekelőtt a nyugat-európai és észak-amerikai világban való használatra szántak. Hasonlóan járhatatlan lenne azzal próbálkozni, hogy egy nem latin betűs fonetikus írásrendszert készítsünk erre a célra; ámbár lehetséges, sőt némileg könnyebb is lenne megtervezni egy olyan ábécét, amely egyszerűbb és sokkal rendszerszerűbb lehetne, mint a sok hiányossággal rendelkező hagyományos latin ábécé (a betűk alakja nem tükrözi a *p : b*, *t : d*, *k : g*, *f : v* párok közti kapcsolatot, nincs külön jele a m. *hangos, hang* szavakban *n*-nel, az a. *singer, sing* szavakban pedig *ng*-vel írt orrhangnak stb.) A legkisebb kétség sem merülhet fel, hogy a latin ábécét kell alkalmazunk úgy, ahogy van, egyszerűen azért, mert a legtöbb ember ebben él, legalábbis azok közül, akik a nemzetközi nyelvet használnák abból a célból, hogy elkerüljék egy új nyelv tanulásának nehézségeit.

Ez a döntés természetesen együtt jár azzal, hogy a latin ábécéhez kötődő számos helyesírási megszokást is átveszünk, mint pl. a kis- és nagybetűk megkülönböztetése, így az olyan betűpárok használata, mint *a* és *A*, *n* és *N* stb., amely valójában felesleges bonyodalmat jelent, és, szigorúan véve, sérti az egy betű – egy hang elvet. Továbbá az egyes nyelvekben van némi különbség a nagybetűk használatának mértékében: míg a mondatzáró pont után és a szigorúan vett tulajdonnevekben egységesen nagy kezdőbetű áll, addig egyes nyelvekben tulajdonnevekből képzett melléknevekben és igékben is használatosak (a. *French*, fr. *français*, m. *francia* stb.). Ezeknek a részleteknek azonban nincs jelentőségük, így nem szükséges itt tárgyalnunk. Azonban a mesterséges nyelvet alkotók egyetérteni látszanak abban, hogy elvetik a német gyakorlatot, ahol minden főnevet nagy kezdőbetűvel írnak.

Ha arra törekszünk, hogy a lehető legtöbb nemzetközi szót olyan alakban használjuk, hogy az a legtöbb olvasónak és beszélőnek könnyen felismerhető legyen, hamarosan sok nehézséggel kell szembesülnünk, minthogy még a nemzetközi szavak esetén is jelentősen eltérnek az egyes nyelvek helyesírási és kiejtési szokásai. A legjobb forma kiválasztásának feladata tehát hasonlatos a tojásokon való táncoláshoz: biztosak lehetünk benne, hogy itt vagy ott megsértjük valakinek az érzéseit, és az emberek érzései ezen a téren nem tekinthetők egyszerű előítéletnek. Ha összehasonlítjuk az olyan írott szóalakokat, mint az a. és fr. *nature*, n. *Natur*, ol. és sp. *natura*, m. *natúra*, könnyen látható, hogy a *natur* forma végmagánhangzóval vagy anélkül teljesen nemzetközi, de mi lett volna az eredmény, ha a kiejtett alakokat hasonlítottuk volna össze? Ekkor azt találnánk, hogy az *n*, esetleg még a *t*, az egyetlen közös elem. Ebben az esetben, miként sok más esetben is, a megoldás kézenfekvő: vennünk kell a nemzetközi írásképet, és minden egyes betűhöz nemzetközi hangértéket kell rendelnünk. Így a *natur* szót úgy kell ejtenünk, mint a németben, olaszban és spanyolban, és figyelmen kívül hagyni az angol ejtést az első, illetve a francia ejtést a második magánhangzó esetén. De nem minden részlet tekintetében tudjuk követni a szavak hagyományos írásmódját, még akkor sem, ha egészen nemzetközi szavakról is van szó, mivel a szabálytalanságok nagy száma túl bonyolulttá tenné a nyelvet – és nem szabad elfelednünk, hogy sok ember egész élete során küszködik anyanyelve bonyolult helyesírásának elsajátításával.

A hagyományos írásmód megtartásának és az egyszerű kiejtési szabályok alkalmazásának dilemmája kapcsán érdemes lehet észben tartani, hogy az írásmód megváltoztatása nem hat nagyon zavarólag az olvasóra, amennyiben a változás a helyes irányba történik, vagyis a jól ismert betűk jól ismert hangértéket kapnak, és ezt a rendszert következetesen használjuk ott is, ahol az eredeti helyesírás következetlen volt. Az angol embereknek így kevés ellenvetése lesz az olyan írásmódok esetén, mint a *tsar* az a. *czar* helyett, vagy a *skeptic* (sőt *skeptik*) az a. *sceptic* helyett, ugyanakkor a *scin* az a. *skin* helyett nem lenne megengedhető. Ily módon elkerülhetjük azt az átlag nyugat-európai ember számára bosszantó sajátosságot, hogy a *ca* és *co* betűkapcsolatokat [ʦa], [ʦo]-ként[8] kell kiejteni. Ilyen eltérések a hagyomány szentesítette szokásoktól csak akkor lehetnének elfogadhatók, ha cáfolhatatlan érvek bizonyítanák azok szükségességét – de erről nincs szó. A be nem avatott nyugat-európaiak számára az eszp. *caro* szó ‘kedves, drága’ vagy ‘hús’ jelentésűnek tűnik, azonban az értelme ‘cár’.

A helyesírásnak a lehető legszabályosabbnak kell lennie; így nem lehetnek néma betűk: az angol és francia nyelvű tanulók figyelmét fel kell arra hívni, hogy minden szóvégi *e*-t tisztán kell ejteni ugyanúgy, mint a szavak közepén. Az a. *rhythm*, n. *Rhythmus*, fr. *rythme* ‘ritmus’ alapján *ritme*-t kell írnunk (két szótag; vö. az ol. *ritmo* írásmódot). A *th*-val kezdődő szavakat *t*-vel kell írni és ejteni: *teatre*, *teologia*, *teorie*, *tese*; ugyanígy

8 A fonetikai átírások szögletes zárójelek [ ] között szerepelnek. Itt az angol nyelv átírására is használt IPA-féle rendszer használjuk, melynek a szövegben előforduló, magyarral nem egyező jelei: [a] rövid magyar (palócos) *á*, [s] *sz*, [ʃ] *s*, [ʦ] *c* (~ *tsz*), [ʧ] *cs* (~ *ts*), [θ] angol zöngétlen *th*, kasztíliai spanyol *z*, azaz kb. a fogsor közé dugott nyelvheggyel ejtett *sz*, [w] angol *w*, azaz kb. igen rövid *u*, [ʒ] *zs*, [i̯] rövid, *j*-szerű *i*, [y] *ü*. [A fordító által adaptált megjegyzés]

a szavak közepén is: *entusiasme*, *sintese* ~ a. *synthesis*. Ezekben az esetekben az angol és a görög kivételével mindenütt [t] hang hallható.

Egy másik helyesírási egyszerűsítés a magától értetődő *f* a *ph* helyett: *filosofia* (vö. o. és sk.), *sfere*, *sofa* (néha fr. és n. *sopha*).

A görög *χ* (*kh*)-nak megfelelő álló *ch* helyett a fentiekhez hasonlóan *k*-t írunk és ejtünk: *kaos*, *kimere*, *Kristo*, *kronologia*, *arkeologo*, *skole* stb. *Karaktere* = a. *character*, fr. *caractère*, ol. *carattere*, sp. *carácter*, n. *Charakter*, sk. *karakter*.

A latin ábécét nem egészítjük ki új betűkkel, illetve a betűk fölé vagy alá írandó mellékjelekkel. Az igaz, hogy ilyen jelek használatosak bizonyos etnikus nyelvekben, mint pl. a fr. *cédille* (*ç*), a magánhangzókra kerülő ékezetek, a hácsekes *č* és *š* a csehben, az *n con tilde* (*ñ*) a spanyolban stb. Ezek a jelek azonban nem használatosak általánosan, esetleg meg sem találhatók minden nyomdában, és némelyikük nagyon különböző funkcióval bír; így a magánhangzókra kerülő ékezetek néha a hangsúlyt, néha a hanghosszúságot, néha a hang minőségét (fr. *é*, *è*) jelzik, néha pedig egyszerűen az azonos hangalakú szavak megkülönböztetését (fr. *ou*, *où*) szolgálják. Az *o*-ra kerülő két pont (*ö*) használatos az angolban a külön szótagi ejtés jelölésére (*coöperation*, *cooperation* és *co-operation* írásváltozatokkal), míg a németben, az elöl képzett ajakkerekítéses hang jele, csakúgy, mint a magyarban, amely ismer egy olyan betűvariánst is a megfelelő hosszú hang jelölésére, ahol a pontok helyett két vonás található (*ő*). Mindezek a jelek felesleges nehézséget okoznak az írás, a táviratozás és a nyomtatás során. A plusz betűk nyomtatása nagyobb költséget jelent, és világos, hogy a nemzetközi nyelvet még a legkisebb nyomdának is ki kell tudnia nyomtatni plusz költségek nélkül bármely betűtípussal (normál, dőlt, félkövér, kiskapitális stb., ill. mindenféle, hirdetésekben előforduló betűformákkal stb.).

Így az volt a segédnyelvek történetében a legnagyobb melléfogás, amikor 1887-ben Zamenhof az eszperantót számos, kúpos ékezettel ellátott mássalhangzóval alkotta meg: az ötletet valószínűleg a csehből vette, csak a *č*-t és az *š*-t átalakította *ĉ*-vé és *ŝ*-sé, majd ugyanezt a mellékjelet tette a *g*, *h* és *j* betűkre. Ez utóbbival egyébként megmutatta, hogy nem volt fonetikus, mivel hangtanilag nincs párhuzamosság az így megalkotott mellékjel egyes alapbetűkre tett módosító hatásai közt, így az eredmény kevésbé rendszerszerű, mint a cseh esetében. Kevés kétség lehet aziránt, hogy az eszperantó elterjedése sokkal nagyobb lehetne, ha a szimpatizáló újságoknak nem lettek volna gondjaik az eszperantó nyelvű példaszövegek és cikkek kinyomtatásával. 1894-ben Zamenhof tisztán látta ezt, sőt egy pillanatig hajlott is ezen betűk megszüntetésére, de sajnos később hajthatatlanul szembehelyezkedett ezzel, miként a teremtményét illető más reformokkal is.

Az occidental aposztrófot használ az *n* és *l* után a palatalizált (lágy, jésített) ejtés jelölésére: ez nem anynyira rossz megoldás, mint az eszperantó kúpos ékezetei, minthogy könnyen nyomtatható; azonban maguk a jelölt hangok jelentenek nehézséget, ráadásul nem következetesen lettek alkalmazva. Semmit sem nyerünk azzal, ha *attin'er* 'elér, megvalósít' írásmódot használunk (vö. a. *attain*, fr. *atteindre*), hiszen sem ez a kiejtés, sem ez az írásmód nem található meg egy nyelvben sem. Jobb, ha megszabadulunk ezektől a fölösleges hangoktól. Ezenfelül az occidental meglehetősen gyakran használ ékezetet a hangsúly helyének a jelölésére: ez szintén olyasmi, amit jobb kihagyni egy nemzetközi segédnyelvből. (Vö. az *in-* kapcsán az occidentalt, 46. oldal.)

Magánhangzók

Nem kétséges, hogy a nyelvünkben meg kell lennie az öt *a*, *e*, *i*, *o*, *u* magánhangzónak, és csak ezeknek. Ezeket az ún. „kontinentális" hangértékükben kell kiejteni, amely kiejtés bizonyos angol szavakban is megtalálható, jóllehet az angolban a magánhangzók hangértéke sokszor eltolódott. Így az *a* sosem ejtendő úgy, mint az a. *tale*-ben, az *e* sosem, mint a *me*-ben, az *i* sosem, mint a *fine*-ban, az *o* sosem, mint a *do*-ban, az *u* sosem, mint a *but*-ban stb. A betűk megfelelő hangértékét az alábbi példák adják meg:

a: a. *father*, fr. *la*, *part*, n. *Vater*, *Fasse* – m. *pár* (röviden vagy hosszan ejtve; vö. alább).
e: a. *yes*, fr. *père*, *été*, n. *zehn*, *denn* – m. *ember* (nyíltan vagy zártan), *kér*.
i: a. *machine*, *in*, fr. *fille*, *ici*, n. *viel*, *in* – m. *kinn*, *kín*.
o: a. *so* (vö. alább), *hot*, fr. *beau*, *tôle*, n. *so*, *von* – m. *sok*, *só*.
u: a. *rude*, *pull*, fr. *tout*, *jour*, n. *du*, *dumm* – m. *kulcs*, *út*.

Egy fonetikus könnyen észreveszi, hogy a fenti példákban szereplő magánhangzókra megadott kiejtések nem pontos megfelelői egymásnak sem egy nyelven belül, sem ha a négy idézett nyelvet vetjük össze. De az éppen a nemzetközi nyelv egyik szépsége, hogy csak öt mássalhangzóra van szüksége, így megengedhet ezeknél bizonyos kiejtési szabadságot anélkül, hogy ez félreértést okozna. Míg az etnikus nyelveknél gyakran olyan csekély különbségeket is figyelembe kell venni, melyek fontosak az adott nyelvben, de nehezen tarthatók be az idegenek számára. Komoly hiba lenne, ha egy mesterséges nyelv megkülönböztetné a zárt és a nyílt

e-t (mint a fr. *chanté* és *chantais* vagy a m. *ti mentek* és *ők mentek*), vagy a két *a*-t (mint a fr. *patte* és *pâte* vagy a m. *kar* és *kár*). Nem szükséges túl szigorú szabályokat adnunk a kiejtésre, és az egyetlen dolog, amihez ragaszkodnunk kell, az az, hogy mindegyik magánhangzó a lehető legtisztább legyen: az *a* ne legyen se túl közel az *e*-hez, se túl közel az *o*-hoz stb. A tanárokra marad az, hogy ismerjék, a nyelvük hol hajlamos eltérni attól a tiszta és semleges kiejtéstől, amely lehetővé teszi, hogy az általuk ejtett szavakat az idegenek megértsék, és ezt az ismeretet megosszák a tanulóikkal. Így az angolokat figyelmeztetni kell arra, hogy a hangsúlytalan szótagban ne ejtsék a különböző magánhangzókat egyformán, mint pl. a *banana*, *perceive*, *polite*, *suppose* szavakban; és hogy ne ejtsenek kettőshangzókat, mint a *shade*, *home*, *so* szavakban. Továbbá a rövid írott *o*-t ne ejtsék túl nyílt hangként: különösen az észak-amerikaiak kiejtésében a *not*, *stop* szavak úgy hangzanak mintha „kontinentális" *a*-t tartalmaznának, nem pedig az *o* hang egy változatát. Ennek az ellentettjére a magyaroknak kell figyelniük: az *a* betűt ne magyaros ajakkerekítéses *a*-ként ejtsék, hanem palócosan széthúzott ajkakkal, azaz rövid (vagy hosszú) *á*-ként. Ellenkező esetben lehetnek olyan idegen nyelvű hallgatók (pl. az észak-amerikaiak), akik a magyaros *a* helyett nyílt *o*-t fognak hallani.

A megadott példák egyaránt tartalmaznak rövid és hosszú magánhangzókat: egy nemzetközi segédnyelvben nem lehetnek csak a magánhangzók hosszában különböző szavak, eltérően az olyan, sok nyelvben gyakran előforduló pároktól, mint pl. fr. *maître*, *mettre*, n. *biete*, *bitte*, m. *koros*, *kóros*, *kórós*. Az ilyen különbségek a nyelvek egy részében ismeretlenek, és azon hangtani jellegzetességek közé kell sorolnunk őket, amelyek egy nemzetközi segédnyelvet gyakorlati szempontból túl nehézzé tennének. Emiatt a magánhangzók hanghosszára nem adunk előírást, hanem azt az egyes beszélők egyéni választására bízzuk, ámbár nagy valószínűséggel a legtöbb nép beszélői pl. hosszan fogják ejteni az *o*-t a *rose* szóban és röviden a *poste*-ban. Ezzel kapcsolatban megemlíthetjük, hogy végzetes hiba lenne megengedni hosszú mássalhangzókat a nemzetközi segédnyelvben: bár néhány nép (a magyaron kívül pl. az olasz, a svéd, a finn) megkülönbözteti a kiejtésben a hosszú mássalhangzókat a rövidektől, de ez nem igaz a nem említett nyelvek többségére: sem az angol, sem a német, sem a dán nem ejti a *t*-t hosszan a *bitter* szóban, itt a *t* kettőzött írása a gyakorlatban csak a megelőző magánhangzó rövidségének jelölésére szolgál. Emiatt a novialban, az eszperantóhoz és az idóhoz hasonlóan, egyszerűsítjük a forrásul szolgáló etnikus nyelvekben kettőzött mássalhangzót tartalmazó szavak írásmódját: *pasa* (a. *pass*, fr. *passer*), *efekte*, *komun* (fr. *commun*, a. *common*) stb. Ebben követjük a spanyol remek példáját, ahol *pasar*, *efecto*, *común* írásmód járja, kiterjesztve ezt az elvet azokra az esetekre is, ahol a spanyol írásban és kiejtésben megkülönböztetéssel él, mint pl. az *rr* és *ll* esetén: *bel*, sp. *bello*, fr. *belle*; *koresponda*, sp. *corresponder* stb. Így megszabadultunk egy olyan sajátosságtól, amely tényszerűen nagy nehézségeket okoz minden angolul, illetve más nyelveken írónak.

Az ajakkerekítéses, elöl képzett magánhangzók, amelyek megtalálhatók pl. a franciában *pu*, *peu*, *peur*, németben *über*, *Höhe*, dánban *syn*, *sø*, *søn*, magyarban *küld*, *költ*, hiányzanak sok fontos nyelvből (angol, olasz, spanyol), amiatt nem engedhetjük meg felvételüket egy olyan nyelvbe, amelynek sok millió beszélő számára könnyűnek kell lennie. E hangok közül az elsőt (azaz a magyar *ü*-t) jelölte eredetileg az *y*, de ennek ejtése [i] lett sok nyelvben, így ez a nemzetközi nyelvben *i*-vel írandó[9], mint pl. az ol. *sistema*, *sintomo*, *sintesi* (a novialban *sisteme*, *simptome*, *sintese*); figyeljük meg a n. *Stil*, sk. *stil*, ol. *stilo* írásmódot, miközben a. és fr. alak *style*, illetve ol. és sp. *silvano* = a. *sylvan*, fr. *sylvain*.

Az orrmagánhangzók, mint a fr. *an*, *vin*, *un*, *on*, nem engedhetők meg a nemzetközi segédnyelvben.

Ha két magánhangzó kerül egymás mellé, mindegyiküket tisztán kell ejteni a saját hangértéküknek megfelelően, így az *Europa*, *neutral* szavakban található *eu*-t az a. *net* vagy m. *tesz* szavak *e* hangjával + az a. *put*, fr. *fou* vagy m. *fut* szavak *u* hangjával; következésképpen nem az *eu* német ejtésének módjára, de természetesen nem is úgy, mint ahogy a hasonló szavakban az angol ejti. Az *eu* esetén természetesen kettőshangzóval van dolgunk, hasonlóan, mint az *audi*, *boikota* stb. szavakban. De az, hogy a két magánhangzót a *naivi*, *arkaiki*, *kokaine*, *peisaje*, *fideikomise* és hasonló szavakban elég gyorsan ejtjük-e ki ahhoz, hogy kettőshangzót képezzenek, vagy külön maradnak, nem lényeges egészen addig, amíg mindegyiküket tisztán ejtjük. Ugyanez igaz a *natione*, *filio*, *filia*, *sexual*, *vertuos* stb. szavakban található hangkapcsolatokra is, amelyek *i* és *u* eleme gyors beszédben az a. *y* (m. *j*), ill. a. *w* ([w], m. igen rövid *u*) ejtése felé hajlik.

Mássalhangzók

Az alábbiakban az önálló mássalhangzókat ismertetjük; ezek egy része nem igényel hosszabb magyarázatot, mivel kiejtésük és helyesírásuk annyira megegyezik a főbb nyelvekben, hogy nem férhet kétség a nemzetközi segédnyelvben való alkalmazásukat illetően. Ez a helyzet az alábbi párok esetén is:

---

9 A későbbi nyelvi reform keretében Jespersen az ún. *ortografikus novial* keretén belül megengedte az *y* betű etimologikus írását [i] hangértékben, vö. Javított novial, 8. § Az y, 161. oldal. [A fordító]

b p
d t
g k (l. a *g*-ről alább)
v f,

a párok első tagja zöngés, a második a megfelelő zöngétlen hangot jelöli: ezeknél ismét figyelmen kívül hagyhatjuk az olyan kisebb kiejtésbeli eltéréseket, mint ami a hehezet nélküli francia és magyar *p*, *t*, *k* és a megfelelő hehezetes angol, német és skandináv hangok között van. A legjobb a *t*-hez minden esetben ugyanazt a hangot rendelni, azaz a két *t*-t az *intentione* szóban egyformán ejteni.

A következő csoport az *l*, *m*, *n*, *s*, *r*, *h*.

Ezek közül az *l*-et a legjobb úgy ejteni, mint a franciában, a németben és a magyarban, vagyis olyan veláris, „sötét" ejtésmozzanat nélkül, mint amilyen gyakran az angolban, illetve még ennél is kifejezettebben a lengyelben és az oroszban hallható. Az *n* betű természetes módon megváltoztatja az ejtését *g*, *k* (és *qu*) előtt az a. *sing* szóban lévő *ng*-vel jelölt hanggá: ez a helyzet a magyarban is, így erre nem kell figyelmet fordítani. Az *s*-ről – melyet a nyelvek túlnyomó többsége [s], azaz m. *sz* hangértékben használ – l. később a *z* betűről szóló fejezetben elmondottakat.

Az *r*-et nagyon tisztán kell ejteni, leginkább a nyelv hegyével pergetett hangként; az angol tanulóknak különös figyelemmel kell lenni arra, hogy mássalhangzók előtt is ejtsék, és így az alábbi párok közti különbség világosan hallható legyen: *arm-* és *am-*, *bark-* és *bak-*, *farm-* és *fam-*, *kart-* és *kat-* (a példákban szándékosan lett elhagyva a végmagánhangzó, minthogy az lényegtelen az e helyen minket érdeklő kérdés szempontjából).

A fentiek után a normál latin ábécé alábbi betűit vesszük szemügyre: *c*, *j*, *q*, *x*, *y*, amelyek mindegyikét külön kell megtárgyalnunk. A legegyszerűbb dolgunk az *x*-szel van, amely nagyon sok nemzetközi szóban, mint pl. *export*, *extrém* stb., előforduló, mindenki által ismert kényelmes, „gyorsírásszerű" rövidítés. Ez nem csak mindenkinek magától értetődő, de egyben lehetővé teszi, hogy ne kelljen döntenünk abban, hogy a *ks*-ként vagy *gz*-ként írjuk át. A francia és angol némely szóban [ks]-t ejt, míg másokban [gz]-t, és a két nyelv nem az egyes szavakat tekintve mindig egyezik meg. (Ez van a magyarban is, csak a [gz] ejtés esetén nem *x*-et írunk, pl. *egzakt*, *egzotikus*.) A többi nyelvben túlnyomóan mindig [ks]-nek hangzik, és valószínűleg ezt kell általánosan elfogadni a nemzetközi segédnyelv végső formájában is, bár az nem sokat számít, ha egyesek helyenként [gz]-t ejtenek. A Zamenhof által bevezetett nem fonetikus *kz* írásmód (eszp. *ekzameni* stb.) Oroszországon kívül valószínűleg senkinek sem lenne kedvére.

A *q* értéke ugyanaz, mint a *k*-é, de aligha használja egy nyelv is a *qu* betűkapcsolaton kívül. Ez utóbbi ismerős lehet a legtöbb európainak az olyan szavakból mint az a. *quality*, fr. *qualité*, n. *Qualität*, a. *quarter*, fr. *quartier*, n. *Quart* stb. Csak a doktrinerek kifogásolhatják e betűkapcsolat használatát a nemzetközi nyelv szavaiban: valóban igaz, hogy ezzel egy hangot kétféleképpen írunk, ugyanakkor megtartjuk e szavak ismerős írásképét, valamint a (nehézkesen írható) *k* betű használatának egy jó részét sikerül kiküszöbölnünk. Mindezt annak a csekély veszélynek az árán, hogy egyes népek kísértést fognak érezni arra, hogy egyszerű [k]-t ejtsenek [ku], [kw] vagy [kv] helyett – azonban ez utóbbi két ejtésmód mindegyikét meg kell engednünk a *qu* esetén.

Mint már korábban említettük, az *y*-t nem használjuk magánhangzó jelölésére[10]; azonban ez a betű előnyösen használható annak a mássalhangzónak, a [j]-nek a visszaadására, amelyet kizárólagosan jelölni szoktak vele, vö. a. *yes*; ugyanilyen hangértékben használja a spanyol (*yerba* 'fű', *yegua* 'kanca') és nemzetközileg is előfordul néhány olyan szóban is, mint *yak*, *yatagan*, *yacht*.

A *y* helyett a fenti hangra javasolhatnák egyesek a *j* betűt a német, olasz, skandináv és magyar használatnak megfelelően. De ez utóbbi elterjedten ismert más hangértékben az olyan francia eredetű szavakban, mint *journal*, *jaloux*. Emiatt jobb a *j*-hez ezekben és a hasonló szavakban a francia ejtést vagy az angol *journal*, *jealous* megfelelőkben hallható hangot társítani (amely a *d* és a szóban forgó francia hang kapcsolata): ez utóbbi, azaz a [ʤ] jellegzetesebb, így előnyben részesítendő, de nem nagy probléma, ha valaki a *j*-t franciásan [ʒ]-nek ejti.

A *j* betű használandó a fent megállapított hangértékkel néhány esetben akkor is, ha a hagyományos írásmódban *g* áll. Ennek az írásmódnak az oka az újlatin nyelvek fejlődéstörténetére vezethető vissza: a klasszikus latinban a *g* betűt mindig [g]-nek ejtették, és ez a hang hasonló, ámbár nem teljesen párhuzamos változásokon ment keresztül, mint a nemsokára tárgyalandó, *c*-nek írt megfelelő zöngétlen [k] hang. De nem volna célszerű, ha *j*-t írnánk minden olyan szóban, ahol a *g* az olaszban és az angolban [ʤ]-nek, a franciában pedig [ʒ]-nek hallatszik, mivel néhány szóban a német, orosz és skandináv nyelvek esetén itt [g] ejtés van.

10 Ettől Jespersen később visszalépett, l. 9. jegyzet, 25. oldal. [A fordító]

Emiatt az lesz a legjobb (minthogy általában ez a legegyszerűbb eset), ha ezekben a szavakban megtartjuk a *g* írását az adott betűnek megfelelő normál hangértékben. Különösen ez a helyzet néhány többé-kevésbé tanult szó esetén, melyeket esetlen lenne *j*-vel írni: *geologia*, *geografia*, és többi *geo-* szókezdet, *genealogia* és a többi *-logia* végződés; továbbá *gigante*, *gimnastike*, *tragedie*, *genie*, *general*, *original*, *geste*; ide számítom a *rege* ‘király’ szót is a *regal*, *regalia* származékai miatt, jóllehet az idóban *rejo* van. Szintén a *gardene* alakot kell választanunk a német, angol (és skandináv) alakok miatt a fr. *jardin* és ol. *giardino* dacára. De a *j*-s írásmód választandó azon köznyelvi szavak esetén, amelyeknek jelentése a latin eredetitől kisebb-nagyobb mértékben eltér: *jena* fr. *gêner*, *jentil*, *jendarmo*, *plaje* fr. *plage* ‘part, strand’. Szintén a *j* a megfelelőbb a *jeneros* ‘nagylelkű’ szó esetén, ahol a német és a skandináv nyelvek a francia ejtést utánozzák. Az *imaje* jobb, mint az *image*, és szólnak érvek az ido megkülönböztetésének átvételére ezen szó és az *imagina* ‘elképzel’ ige közt. Az *-aje* végződés más szavakban is megtalálható: *kuraje* ‘bátorság’, *voyaje* stb. A novialban természetesen *intrige* alakot írunk *u* nélkül (vö. a. *intrigue*); hasonlóan *garda* ‘őriz, véd’ van az a. *guard* formával szemben, *gida* ‘vezet, útba igazít’ van az a. *guide*-dal szemben (az *u* csak az olaszban ejtődik).

Az occidentalnak volt bátorsága követni némely nyelv gyakorlatát, és a *g* betűhöz kétféle ejtést rendelni: *e*, *i*, *y* előtt a franciához hasonlóan [ʒ]-t, egyébként [ɡ]-t, mint a németben. De ez az extrém természetesség természetellenes egy mesterséges nyelvben, melynek azt az előnyt kellene nyújtania, hogy szabályosabb legyen az etnikus nyelveknél. A novial nyelvtani struktúrája miatt az occidental kettős ejtése különösen tarthatatlan, mivel a szóképzés szabályos: *lege* ‘törvény’, *legal*; *rego* ‘király’, *rega* ‘királynő’, *reges* ‘királyi fenségek’; *vagi* ‘bizonytalan’, *vagum* ‘bizonytalan dolog’ stb.

A *g* betű esetén további nehézségek jelentkeznek annak a történeti folyamatnak az eredményeként, amely során a *gn* hangkombináció palatalizált m. *ny* hanggá vált, mint a fr. *signe*, ol. *segno* szavakban. A legtöbb esetben az a legjobb, ha megtartjuk a hagyományos írásmódot a *g*-t a szokásos hangértékében használva, amint ez gyakran tapasztalható az olyan származékszavakban, mint az a. *signal*, így *digni* az *indignatione* mellett, *signe*, *asigna*, *insigne*, *regna*, *stagna* stb. De más szavakban természetesebbnek hat *ni*-t írni: *lorniete*, *champanie*, *onione* (a. *onion*), *linie*, *viniete*, *koniak* (vagy tartsuk meg a *cognac* formát mint márkanevet vagy tulajdonnevet a *bordeaux*-hoz hasonlóan?). Ha a *kompane* ‘társ’ formát választjuk az a. *companion*, fr. *compagnon* mellé, akkor a *kompania* ‘társaság’ szót szabályosan képezhetjük (vö. a. *company*, fr. *compagnie*). A *besono* a fr. *besoin* szóból jön, nem a *besogne*-ból.

*A **c** betű*[11]

A legnagyobb „bajkeverő” az európai nyelvekben a *c* betű. Ez annak tudható be, hogy az a hang, melyet a latin ábécé létrejöttekor jelölt, nevezetesen a [k], az idők folyamán jelentős változásokon ment keresztül, ráadásul különféleképp változott az egyes országokban, ahová a latin nyelv és a latin ábécé elért – miközben az írásmód változatlan maradt. A *circulus*-hoz hasonló szavakban a régi rómaiak két [k]-t ejtettek, de csak a második *c* tartotta meg ezt a kiejtést, az első képzése, mint minden *c*-é az *e* és *i* hangok előtt, előre tolódott ezen elöl képzett magánhangzók képzési helye felé. Ennek eredményeként a kezdő hang most [ʧ] az ol. *circolo*-ban, (az angol zöngétlen *th*-hoz hasonlóan ejtett) [θ] az sp. *circulo*-ban, [s] az a. *circle*-ben, fr. *cercle*-ben, sk. *cirkel*-ben és p. *circulo*-ban. Mielőtt [s]-é lett volna, a franciában [ʦ]-nek hangzott, és ez a kiejtés került át a németbe (ahol az írott alak most *Zirkel*), valamint a szláv nyelvekbe és a magyarba. Ez utóbbiakban a c betű ilyen hangértékben való használata kiterjedt, és hátul képzett *a*, *o*, *u* magánhangzók, valamint mássalhangzók előtt is használatos: a lengyelben az orosz eredetű a. *tsar* ‘cár’ szónak *car* felel meg, a n. *Zug* ‘huzat, vonat’ jövevényszó írásmódja *cug* (vö. m. *cúg*), a *Potocki* név vége [ʦki]-ként ejtődik. Hasonlóan van a csehben és a magyarban is.

Mit tegyünk tehát a mesterséges nyelvünkben ezzel a „rebellis” betűvel? Amennyire meg tudom ítélni, a következő lehetőségeink vannak:

(1) Megtartjuk a *c*-t, és minden esetben az ősi [k] hangértéket társítjuk hozzá. Ez abszolút lehetetlennek tűnik, annak ellenére, hogy a latint mostanában különböző országokban ilyen ejtésmóddal tanítják, azaz a *Cicero* úgy hangzik mint a *Kikero* stb. De ki gondolhatná komolyan, hogy a mindennapi életben *kivil*, *kirkle*, *kentigram* stb. szavakat ejtsünk?

(2) A *c* betű megmarad [k]-ként *a*, *o*, *u* és mássalhangzók előtt, de írását *s*-re változtatjuk *e* és *i* előtt. Így az alábbi írásmódok alakulnának ki: *corespond*, *canon*, *sircle*, *sentre*. Ez egyáltalán nem rossz megoldás abban az értelemben, hogy nem vezetné a nyugat-európaiakat és az észak-amerikaiakat tévútra a kiejtést illetően. Azonban úgy vélem, ez a megoldás sokkal kevesebb problémát old meg, mint az alább következő másik javaslat. Megmarad viszont az a hátrány, hogy nem kevesebb, mint három betű jelöli ugyanazt a hangot: a *c*, a

11 Az itt következendő javaslat ellenére a *c* betűt az ún. ortografikus novial később visszavette az ábécébe [s] hangértékben az alábbi (4) pontnak megfelelően; vö. Javított novial, 7. § A c és a z, 158. oldal. [A fordító]

k és a *q*. Továbbá nehézségeink adódnak bizonyos képzős esetén: a *critic*, *music*, *fisic* tövekből tudnunk kell *-ere*, *-iste* képzős származékokat alkotni, de hogy ejtsük a *c*-t ezekben a képzett szavakban, vagy a *scepticisme*-ben?

(3) *C*-t írunk mindenütt, de a rá következő hang függvényében kétféleképp ejtjük. Ezzel a legtöbb esetben megőrződne az angolból, franciából, spanyolból ismerős íráskép, és ez természetesen előny lenne. Nem lenne probléma a [k]-ként való ejtéssel, de a *c*-t *e* és *i* előtt [s]-nek vagy [ʦ]-nek ejtsük, vagy esetleg egy harmadik módon? Az occidental ezt a rendszert alkalmazza [ʦ] ejtéssel; és nemcsak a *c* betűnek van kétféle kiejtése, de az erre végződő szótöveknek is attól függően, hogy milyen toldalék járul hozzájuk, így az alábbiakat találjuk: *electric*, *electricità*; *public*, *publicist*, *publication*, *publicmen* stb. Az erre felhozott érv az, hogy ezúton „szabályos” képzéssel elérhető nagyon sok, az elő nyelvekben előforduló szóalak. Ez azonban valójában csak azt jelenti, hogy a szabálytalanságot a helyesírás kettőssége mögé rejtjük, illetve a kiejtésre vonatkozó szabályrendszer körébe toljuk át. Annak érdekében, hogy az occidentalban a *simplicità* szó szabályos képzés eredményeként álljon elő, föl kell venni egy [k] ejtésű *simplic* melléknévi (valamint *simplicmen* határozói) alakot, jóllehet ilyen ejtésben ez nem fordul elő egy létező nyelvben sem. Ráadásul az occidentalban van egy másik melléknévi forma is: a *simpl*, amelyre a *simplifiction* szó szabályos képezhetősége érdekében van szükség. Ekképpen ez az egyszerűség odavezetett, hogy következetesen másoljuk az etnikus nyelvek következetlenségeit.

Ezen a téren az occidentalt az az ellenvetés is érheti, hogy a *c* betűhöz rendelt [ʦ] hang nem felel meg a legszélesebb körben használt nyelvekben szokásos ejtésnek; ugyanakkor a *simplicità*-hoz hasonló szóalakok végződése és ékezete sokakban azt az érzetet keltheti, hogy a *c*-t olasz módra kell kiejteni.

(4) *K* betűt írunk *c* helyett, amikor az ejtés ennek megfelelő, a többi esetben a *c* betűt használjuk. A *c* ejtése így egy és ugyanaz minden helyzetben, de nem tisztázott, hogy [s] vagy [ʦ] hangértékkel. Az előbbi esetben (mint a megfelelő 3. pontbeli helyzetben) két írásmódunk lenne ugyanarra a hangra, és nehézséget okoznánk azoknak, akik nem járatosak a hagyományos európai helyesírásban, és a nemzetközi segédnyelvet hallás útján sajátítják el. Jóllehet ez az embercsoport ma még elhanyagolható, de számolnunk kell velük, ha a nemzetközi segédnyelvünk valóban az elképzelések szerint el fog terjedni. A második kiejtés, a [ʦ], megegyezik azzal, amit az eszperantó és az ido mindenütt a *c* betűhöz rendel, az előbbi esetén kétségkívül Zamenhof lengyel származása miatt; továbbá mind e két nyelv gyakran használja a *c*-t ebben a hangértékben, nemcsak *e* és *i*, de más magánhangzók előtt is. Ez sok esetben azon nyelvi szerkezet egyenes következménye, hogy gyakoriak bennük az *-o*, *-a*, *-as*, *-os*, *-us* nyelvtani végződések. Minthogy minden főnév *-o*-ra végződik, nemcsak *princino* ‘hercegnő’ szó létezik, de *princo* ‘herceg’, *paco* ‘béke’ is, továbbá olyan igei alakok, mint *intencas*, *intencos*, *intencus* (azaz az *intenci* ‘szándékozik’ ige jelen és jövő idejű, valamint feltételes módú alakja). Az idóban *ca*, *co* mutató névmások vannak a fr. *ce* nyomán, de olyan ejtéssel és végződésekkel, amit a francia nem ismer; továbbá nagyon sok olyan ige, mint *formacar*, *importacar*, ahol a [ʦ] hang, elég különös módon, a latin (angol, francia stb.) *-ation* végződésből lett átvéve, amely egyébként ilyen formában nincs meg ennek a nyelvnek a rendszerében. A *c*-nek ilyen (túlzott) jellegű használata a mesterséges nyelvek ezen csoportjának egyik legszembeszökőbb jellemzője, de ez, mint már korábban utalás történt rá, némiképp taszító a szláv világon kívül az emberek többsége számára.

Ha a *c*-t [ʦ]-nek ejtjük, és ehhez mindenütt ragaszkodunk, akkor néhány nemzetközi szóban durva mássalhangzó-kapcsolatot kell ejtenünk, mint pl. a *science* (vö. a Zamenhof-féle [sʦ] kezdetű *scii* ‘tud’), *except* stb. esetén. Az ido feloldotta ezeket a hangcsoportokat, és így *cienco*, *ecepter*, *ceno* ‘jelenet’ stb. alakú szavakat használ. De ez utóbbi formák nem túlzottan természetesek, minthogy ilyen kiejtésükkel egyik etnikus nyelvben sem találkozunk, és a már létező alakokkal a *sientie*, *exept* (*eksept*), *sene* stb. egyszerűsítések jobban összhangban lennének, minthogy ezek felelnek meg az angol, francia, skandináv nyelvekben elfogadott ejtésnek. Ez az *sc*-t tartalmazó szavakban eggyel kevesebb hangot[12] jelent, mint amit az ido használ, illetve [ks] hangkapcsolatot kapunk [ʦ] helyett *xc* esetén. De ez már átvezet minket az utolsó lehetőséghez.

Amennyire tudomásom van róla, eddig még nem merült fel javaslatként a *ç* betű használata *c* helyett, de egyebekben az eszperantó helyesírás megtartása. Azonban nem sokat nyernénk ezzel az ügyetlen félmegoldással[13].

12 Itt Jespersen a *c* hangot *tsz* hangkapcsolatnak, azaz két hangnak fogja fel. Ezzel természetesen nem érthetünk egyet, mert a zár-rés hangok (mint a *c*) nem valamiféle mássalhangzókból álló kettőshangzók, hanem osztatlan hangok időben változó zárképzéssel. A zárhangoknak is van kitartási szakaszuk (vö. hosszú magyar zárhangok), míg a réshangoknak is van beállási (azaz a részleges zárat képző) fázisuk, így a zár-rés hangok nem új minőséget képeznek, csak mindkét fázisuk kifejezett. Az, hogy nincs éles átmenet e hangtípusok közt, mutatja az is, hogy vita folyik arról, hogy a magyar *gy* és *ty* zárhang – azaz [ɟ], ill. [c] – vagy pedig zár-rés hang – azaz [ɟʝ], ill. [cç]. Ha Jespersennek (ill. a tradicionális nyugati fonetika iskolának) igaza lenne, akkor ilyen probléma fel sem merülhetne. [A fordító]

13 Ennek ellenére az ortografikus novial később mégis felvette a *ç* betűt az ábécébe, vö. Javított novial, 7. § A c és a z, 161. oldal. [A fordító]

(5) A *c* helyett *k*-t és *s*-et írunk a kétféle hangtani környezetnek megfelelően, így *kanon*, *kultur*, *obstakle*, *sirkle*, *sivil*, *serebral*, *sentre*, *aksept*, *oksidente* stb.; továbbá *sene*, *septre* (vö. a. *scene*, fr. *scène*; a.-fr. *sceptre*), illetve *arkeologe*, *skole*. Ennek az írásmódnak az az előnye, hogy egyrészt eltéveszthetetlenül és csupán egy egyszerű szabályra támaszkodva fejezi ki azt a kiejtést, ami a legismerősebb a beszélők túlnyomó többsége (vagyis az angolok, franciák, portugálok, skandinávok, valamint az andalúziai és amerikai spanyol-ajkúak) számára. Másrészt azoknak sem jelent nehézséget, akik a *c* betű más ejtéséhez szoktak, minthogy a *k* és az *s* betűk mindenütt ismertek az itt szereplő hangértékben (a m. *sz* ejtésű *s* az idegen nyelvet ismerő magyaroknak sem lehet idegen). Azok, akik kifogásolják az ilyen írásképet, amely első pillantásra barbarizmusnak tűnhet, talán megbékíthetők az alábbi megfontolásokkal. Helyenként már most is találkozhatunk a *c* és az *s* váltakozásával mind ugyanazon a nyelven belül, mind két vagy több nyelvet összevetve. Az angolban így egymás mellett találjuk a *licence* és *license*, a *practice* és *practise*, a *prophecy* és *prophesy*, *pace* és *pass* alakokat. Vajon hány angol ismeri pontosan a különbséget a *council* és a *counsel* között? Az angolban sokhelyütt *c* van, ahol a franciában *s*-t találunk: a. *dance* ~ fr. *danse*, a. *defence* ~ fr. *défense* (de a. *defensive*, *defensible* is), a. *offence* ~ fr. *offense*, a *ace* ~ fr. *as*, a. *juice* ~ fr. *jus*, a. *vice* ~ fr. *vis* (az eszköz). Vö. még fr.-a. *race*, n. *Rasse* (ol. *razza*, sp. *raza*). Az olaszban *sigaro*, a hollandban *sigaar* van az a. *cigar*-ral szemben. Az, hogy a latin eredetű szavakban a *c* nem szent és sérthetetlen, mutatja a hivatalos német *zivil*, *Zirkel* stb. írásmód. Vö. továbbá a. *eccentric*, ol. *eccentrico*, fr. *excentrique*, illetve a. *ecstasy*, fr. *extase*.

Az itt felvetett írásmód érdekében elmondhatom továbbá, hogyha az *-o* és az *-a* a két nem jelzője lesz, amint azt az alábbiakban javasolni fogom, nem tudjuk megtartani a *c*-t az olyan szavakban, mint a *prince*, mert ebben az esetben *princo* ‘herceg’ és *princa* ‘hercegnő’ alakokat kapnánk, ami lehetetlen, hacsak nem ejtjük őket Zamenhof módjára. A *prinso* és *prinsa* sokkal jobb. Ugyanilyen módon *Franso* ‘francia férfi’ és *Fransa* ‘francia nő’; és más toldalékokkal is, pl. a *pase* ‘béke’ szóból képzett *pasal*, *pasosi* melléknevek esetén. Minden összhangban áll egymással egy olyan nyelvben, mint amilyet itt tervezünk.

Nagyon gyakran, amikor az időban *c* van, jobbnak látszik újra bevezetni a latin *ti*-t, pl. *tendentie*, *silentio*, *natione*, *sientie*, *pretie*, ahol a *t*-t a szokásos módon ejtjük, nem [ʦ]-nek vagy [ʃ]-nek. Ezek egy része esetén némely nyelvben *ti* található a származékokban, pl. n. *Pretiosen* (régen, ma már *Preziosen* alakban használatos), dán *pretiosa*.

A *ch*, *sh* kettős betűk

Ámbár megalázó módon kirúgtuk a *c* betűt az ábécénkből, mintha mumus lenne, lehet, hogy kénytelenek leszünk újra bevezetni a *ch* betűkombináció részeként. Nevezetesen nagyon nagy számú szó olyan nem mellőzhető szó létezik, amelyeket ezzel a kettős betűvel írnak a franciában és az angolban, valamint néhány más olyan nyelvben is, ahová ezek a szavak bekerültek. Néhányukat felsorolom itt a nyelvtani végződésük nélkül, mivel ez utóbbiak csak később kerülnek ismertetésre: *chambr*, *chanj*, *chans*, *charj*, *charlatan*, *charm*, *chas*, *chast*, *chokolat*, *machin*, *march*, *tuch*.

A *ch* kérdése szoros kapcsolatban áll egy másik kettős betűvel, az *sh*-val, amelyet az egész világon mindenki ismerhet az olyan nevekből, mint *Shakespeare*, *Sheffield*. Ez az *sh* megtalálható az időban is egy bizonyos számú szóban, amelyeket érdemes felvennünk a nyelvünkbe annak az elvnek az alapján, hogy több ember ismeri őket, mint az ugyanilyen jelentéssel rendelkező más kifejezéseket. Néhányuk egyaránt közönséges az angolban, a németben és a skandináv nyelvekben, míg másokat ezen nyelvek közül csak egyben-kettőben találjuk meg. Megadom itt a legfontosabbak ilyen szavakat a korábbiakhoz hasonlóan a nyelvtani végződésük nélkül: *sham*, *shark*, *shel*, *shild*, *shirm*, *shov*, *shovel*, *shu*, *shultr*, *shutr*.

Ezek után a következő probléma merül fel: Megtartsuk mindkét kettős betűt, vagy egyszerűsítsük le a helyzetet azzal, hogy csak az egyiket hagyjuk meg? Az utóbbi eljárás előnyösebbnek látszik, minthogy nem valószínű, hogy kétértelműség lépne fel, ha a kettőt összevonjuk, és alkalmasint olyan új szavakat sem kell majd később felvennünk, melyeknél ez a különbségtétel lényeges lenne. Ezek után az a további kérdés, hogy melyiket válasszuk a két írásmód közül, és hogyan ejtsük ezt az egységesített kettős betűt? És ezt a kérdést a legbonyolultabb megválaszolni. A *ch* [ʃ]-nek hangzik a franciában, [ʧ]-nek a spanyolban és többnyire az angolban, azonban van néhány angol szó, ahol a *ch* franciás hangértékkel bír, többek között a *champagne*, *charade*, *charlatan*, *chauvinist*, *chicane*, *machine* esetén. Az a. *machine* párja a németben a *Maschine*, de a hang ugyanaz. A ‘csekk’ jelentésű a. *cheque* (amerikai írásmódban *check*) megfelelője a németben a *Scheck*. Ez arra indíthat minket, hogy mindenütt az [ʃ] ejtést fogadjuk el, annál is inkább, mert a [ʧ] nagyon természetellenesnek hangzana olyan szavakban, mint az a. *shame*, *shoe*. De akkor *shanj*-ot, *shambr*-ot kell írnunk? Vagy alkalmazzuk mindenütt a francia *ch* írásmódot és éljünk *cham-*, *chu-* írásképpel az a. *shame*, *shoe* befogadására? Az egyik kivezető út sem tűnik minden tekintetben kielégítőnek, és attól tartok, hogy ezen a ponton nem ajánlhatok mást, minthogy átmenetileg meg kell tartani mindkét írásmódot, és meg kell engedni, hogy

mindenki szabadon, a saját belátása szerint ejtsen [ʃ]-t vagy [ʧ]-t. Ugyanakkor szerencsésnek tűnhet, hogy van néhány pont, ahol szabad kezet adhatunk az egyéneknek a kölcsönös veszélyeztetés veszélye nélkül.

Valamikor a jövőben lehet, hogy lehetséges lesz az [ʃ] fonetikai jelet használni az *sh* és a *ch* kettős betűk helyett.

A z betű[14]

Van még egy nehéz betű az ábécében, amellyel itt végül foglalkoznunk kell: ez a *z*. A fonetikus írásrendszerben ez használatos széles körben a zöngétlen [s] (m. *sz*) zöngés párjának a jelölésére, valamint ilyen hangértékben szerepel általában a franciában és az angolban, pl. a. *zinc*, *hazy*, *hazard*. Azonban ugyanezt a hangot az utóbbi nyelvekben sokkal többször írják *s* betűvel, vö. *rose*, *visit(e)*. A magyarban és a szláv nyelvekben szintén a *z* jelöli ezt a zöngés hangot. De mindenütt máshol a *z*-t ettől eltérő hangértékben használják, így a németben mint [ʦ], az olaszban néha mint [ʦ], egyébként mint [ʣ], a spanyolban mint [θ] (azaz angol zöngétlen *th*), a skandináv nyelvekben (ahol most nagyon ritkán élnek vele) mint [s]. Tehát minden okunk megvan, hogy kibukjon belőlünk a kérdés: Nem tudnánk ellenni e nélkül a többértelmű betű nélkül a novialban? Az eszperantóban, de különösen az idóban a *z* rendkívül gyakran használatos, nemcsak ahol két magánhangzó között a francia és az angol *s* betűvel él (*rozo*, *amuzar*, *akuzar*, *fiziko*), de akkor is, amikor a zöngés hang csak e nyelvek egyikében található meg (*krizo* ~ a. *crisis*, *bazo* ~ a. *base*, *izo-* ~ a. *iso-* kezdetű, vagy *-ozo* ~ a. *-ous* végű szavak), sőt abban az esetben is, amikor egyik nyelvben sincs zöngés hang (*karezar* ~ a. *caress*, *mazo* ~ a. *mace* ~ fr. *massue*, *kazo* ~ a. *case* ~ fr. *cas* nem ejtett *s*-szel, *komizo* ~ fr. *commis* ~ a. *salesman*). Nem túlzás azt állítani, hogy a *z* betűnek ez a kiterjedt használata az ido azon jellemzői közé tartozik, amelyet sok országban a legkevésbé kedvelnek, talán néhány fonetikus szakembert kivéve. A német, olasz, spanyol sok millió beszélője számára azonban ez mindig buktató marad. Dr. Talmey egészen odáig elmegy, hogy a *zaco* szóalakot javasolja ‘mondat’ jelentésben. Ez a n. *Satz* szóból jön az észak-német kezdőhang *z*-vel való jelölésével és a zamenhofi–lengyel *c* használatával az *-o* főnévvégződés előtt. Ez így egy nagyon erős érvvé válik az egész eszperantó–ido rendszer felülvizsgálata mellett.

Mint láttuk, az ido következetlen; még abban is, hogy *s*-et ír ott, ahol a saját elvei alapján kétség kívül *z*-t kellene: *friso* ~ fr. *frise* ~ a. *frieze*, *fusilo* ~ fr. *fusil*, *gasoza* ~ fr. *gazeux* ~ a. *gaseous* (rendszerint *z*-vel ejtve). Az *s* és a *z* ilyen némileg kaotikus megoszlásának az az eredménye, hogy annak, aki idóul akar írni, állandóan utána kell nézni a szavaknak a szótárban, beszéd közben viszont időnként nem lehet elkerülni a tétovázást, mivel nem tud mindenki minden egyes szót külön-külön pontosan megjegyezni. Nem látok más utat ennek a nehézségnek a megoldására, mint amihez a *c* esetén is folyamodtunk, vagyis elhagyni a *z*-t és mindenütt *s* betűvel helyettesíteni.

Úgy vélem, senkinek nem lehet kétsége aziránt, hogy egyetlen betűnek a használata ott, ahol az eszperantó és az ido hárommal, *c*-vel, *s*-sel és *z*-vel él, nagyon jelentős egyszerűsítést jelent, és kevesebbet kell a szavakat memorizálni. De lehet sok nyelvész, aki úgy véli, hogy ez csak a világosság rovására lehetséges, mivel ezek a hangok valóban sokszor használatosak az eszperantóban és idóban olyan szavak megkülönböztetésére, amelyek egyébként azonosak lennének. Ezeket az aggódó elméket megnyugtathatom azzal, hogy különösebb erőfeszítés nélkül el lehet kerülni a komoly félreértéseket és többértelműségeket főként azáltal, hogy elvetjük azt az eszperantó elvet, hogy mindegyik szófajnak csak egy végződése lehet. Amint a főnevek az *-o*-n kívül más végződést is kaphatnak, a különböző szavakhoz egész természetesen adódik a megfelelő megkülönböztető alak, pl. *kasu* ~ a. *case* ~ lat. *casus* ~ fr. *cas* ‘eset’, *kase* ~ a. *case*, *box* ~ fr. *caisse* ~ n. *Kasse* ‘láda, doboz, kassza’; *tase* ~ fr. *tasse* ~ n. *Tasse* ‘csésze’, *tasa* ~ ol. *tacere* ‘hallgat’, *taso* ‘hallgatás’; *sinke* ~ a. *zinc*, *sinko* ‘süllyedés’ (*sinka* ige). A 69. oldalon kezdődő ábécérendű lista bemutatja, hogy miként lehetséges elkerülni minden komoly nehézséget a jól ismert szavak eltorzítása nélkül, mivel az aligha nevezhető súlyos hiányosságnak a novialban, ha a *musa* szó nőstény egeret és múzsát is jelent! (Vö. a nem természetes *-o* végződésű ido *musino* és *muzo*.)

Kíváncsi vagyok, vajon hány idista tudná hirtelen megmondani azt, hogy az alábbi párok tagjai közül melyik mit jelent: *lanco* ~ *lanso*, *senco* ~ *senso*, *traco* ~ *traso*, *punco* ~ *punso*, *baso* ~ *bazo*, *deserto* ~ *dezerto*, *friso* ~ *frizo*, *laso* ~ *lazo*, *maso* ~ *mazo*, *paso* ~ *pazo*. Még a legjobb nyelvésznek sincs ezen szavak többségénél semmi támpontja, ami a memóriája segítségére legyen: minden teljesen önkényes, és a *z*-k egy része olyan szavakban található, ahol az etnikus nyelvek mindegyikében zöngétlen hang van.

A *z* eltörlésének természetes következménye az, hogy a spanyoloknak, skandinávoknak nem kell megtanulniuk ezt a számukra új *z* hangot, és nem kell többé ragaszkodnunk ahhoz, hogy az *s* betű mindig a zöngétlen [s] hangnak feleljen meg: bárki szabadon [z]-nek is ejtheti. A franciák és angolok, valamint a németek és

14 Az itt következendő javaslat ellenére a *z* betűt az ún. *ortografikus novial* később visszavette az ábécébe [s] hangértékben az alábbi (4) pontnak megfelelően; vö. Javított novial, 7. § A c és a z, 158. oldal. [A fordító]

olaszok nagy része természetesen hajlani fog erre, amikor az *s* magánhangzók között áll, mint a *rose* stb. szóban. Az is lehetséges, hogy az angolok az anyanyelvi szokásukat követve az *usa*, *exkusa* igéket is [z]-vel, ugyanakkor az *uso*, *exkuso* főneveket [s]-szel ejtsék. Azaz pontosan úgy, ahogy fentebb láttuk azt, hogy a két, azaz a zárt és a nyílt *e*-t, melyek a franciában külön fonémák (*é* és *è*), vagyis egyes szavakban nem cserélhetők fel, a nemzetközi segédnyelvben megkülönböztetés nélkül lehet használni. Az a szabadság, hogy egy betűt kétféleképp ejthetünk, természetesen nagy előny, és teljesen különbözik attól a számos etnikus nyelvben és az occidentalban a *c* és a *g* betűk kapcsán tapasztalható gyakorlattól, hogy egy és ugyanazon betűnek a helyzetétől függően kötelezően többféle hangértéke van.

A *c* és a *z* eltávolítása az általunk használt nemzetközi szókincsből természetesen nem jelenti azt, hogy mindenütt *s*-et kívánunk használni helyettük: a tulajdonnevek eredeti helyesírását meg kell tartanunk ameddig a viselőik azokat meg nem változtatják, így tehát továbbra is az alábbi módon kell írnunk: *Cincinnati*, *Cività Vecchia*, *Scilly*, *Zwickau*, *Zulu*, *Szczebrzezyn*, *Cecil*, *Poincaré*, *Ibañez* stb. Hasonlóképpen a vegyészek valószínűleg megmaradnak az elemek nemzetközi rövidítéseinek a használata mellett: *Cu* 'réz', *Cl* 'klór', *Zn* 'cink' stb. bárhogy is alakítsuk mi a megfelelő köznyelvi szavakat a saját céljaink érdekében.

A hangsúly

Ami a *hangsúly*t (a nagyobb hangerőből származó nyomaték helyét) illeti, nyilvánvaló, hogy teljesen lehetetlen egy egyszerű szabályt adni, amely megfelelne minden nép egyedi szokásának; még a legnemzetközibb szavak közül is némelyik e tekintetben eltérően ejtődik a különböző nyelvekben. Az a. *character* szó esetén a hangsúly az első szótagon van, a n. *Charakter* esetén a másodikon és a fr. *caractère* esetén a harmadikon; vö. még izlandi *filosofi*, a. *philosophy*, or. *философия* (*filoszofija*), n.-fr. *philosophie* stb. Az etnikus nyelvek közül néhány estén a hangsúly helye kötött: az izlandi, a cseh, a finn, a magyar esetén az első, a lengyel esetén az utolsó előtti, míg a francia esetén a legutolsó szótagra esik. Sok nyelv esetén azonban a hangsúly változó, így annak helyét minden egyes szó esetén külön meg kell tanulni, sőt ugyanazon szó egyes ragozott alakjaiban is eltérhet, mint az oroszban. Ha áttekintjük a nyelvtörténetet és ezen változások okait, három erős elvet találunk, amelyek néha egy irányba, néha pedig egymás ellen hatnak, ezek: az értékelv, az egységelv és a ritmus (l. az alábbi műveimet: *Lehrbuch der Phonetik*, XIV. fej.; *Mod. Engl. Grammar*, I. köt., V. fej.).

Az első elv szerint az a szótag kapja a legerősebb hangsúlyt, amelyet az egész szó értelme szempontjából a legfontosabbnak érzünk: ez különösen szembeszökő szembeállítás és érzelmi nyomaték esetén. Az egységelv akkor mutatkozik meg, amikor egy szót vagy szavak egy csoportját egy erős hangsúly tart össze általában a csoport végén. Végezetül a ritmus a bizonyul a legfontosabbnak a – főhangsúlytól egy, esetleg két hangsúlytalan szótaggal elválasztott – másodlagos hangsúly helyének a meghatározásakor.

Egy tervezett nyelv esetén a hangsúly helyét meghatározó szabálynak vagy szabályoknak a lehető legegyszerűbbeknek kell lenniük, de valamelyest figyelembe kell vennünk az előbb említett három elvet is, különösen, amikor olyan hangsúlyozáshoz vezetnek, amely megfelel annak, ami a kérdéses szavak forrásnyelveiben található hangsúly alapján természetesnek tűnik.

Nyilvánvalóan hibáznánk, ha egy, a miénkhez hasonló tervezett nyelvben csak és kizárólag az egységelvet alkalmaznánk, mindenütt az utolsó szótagot hangsúlyozva, mert az gyakran alárendelt, főként nyelvtani természetű elemet tartalmaz, és ezáltal sokszor megsértenénk az értékelvet. Másrészről ugyanúgy lehetetlen lenne mindenütt az értékelvet alkalmazni, mert hát melyik szótagot is jelölhetnénk meg a jelentés tényleges hordozójaként az olyan szavakban, mint a *karakter* vagy a *sarlatán*? Sok szóban azonban kétség nem férhet egyes szótagok kiemelt fontosságához, így például az első szótagéhoz a *senda* 'küld', *blindi* 'vak', *sembla* 'tűnik', *turna* 'fordul' stb. szavakban, a másodikéhoz az *attrakto* 'vonzás', *reforme* 'reform' stb. esetén.

Abból a tényből, hogy a szavaink többségét az újlatin nyelvekből vesszük, természetesen adódik, hogy a hangsúlynak közel kell esnie a szavak végéhez. Így ha azt tesszük meg fő szabálynak, hogy az utolsó előtti szótag a hangsúlyos, akkor egy olyan kiejtést kapunk, amely a szavak túlnyomó többségénél, mint pl. *exemple*, *kusino*, *parente*, *krokodilo*, *elefante*, *simbole*, *honore*, *exakti*, *triumfa* stb., a legtöbb ember számára természetesnek fog hatni. (Azonban meg kell vallani, az angol nyelvben nem is kevés szó estén a hangsúly ehhez képest megváltozott.)

Van azonban bizonyos számú eset, ahol a fenti módon megfogalmazott szabály nehézségekhez vezetne, mivel nem mindig könnyű meghatározni, hogy mi alkot egy szótagot. Vegyünk pl. olyan szavakat, mint a *filio* '*vki* fia', *folio* 'lapozás', *kordie* 'szív', *statue* 'szobor', *kontribuo* 'hozzájárulás'. Ezeknél az *i* és az *u*, valamint a következő magánhangzó kapcsolatát ki lehet ejteni egy szótagban (ekkor a hangsúly a megelőző szótagra esik), de ki lehet ejteni külön szótagban is hangsúlyos *i*-vel, illetve *u*-val: az előbbi rendszert alkalmazza az ido, az utóbbit az eszperantó. Hogy megelőzzük ezeket a kétségeket, a legjobbnak tűnik azt az idiom neutral-

ban bevezetett szabályt alkalmazni, hogy *a hangsúly mindig az utolsó mássalhangzót megelőző magánhangzóra essen*.

De ezt a szabályt ki kell egészíteni egy mellékszabállyal, amely – az értékelvvel összhangban – kimondja, hogy *az egyszerű mássalhangzós toldalékok nem változtatják meg az alapszó hangsúlyát*, így a *patros*, *patron*, *nulum*, *nulim*, *amad* szavak az első, a *families*, *privatim*, *amusad* szavak a második szótagjukon hangsúlyozódnak. (Vö. később a határozószókról szóló részt[15].)

Vannak bizonyos szavak, ahol a szabályunkból következő hangsúly természetellenesnek tűnhet azok számára, akik járatosak abban a nyelvben, ahonnan ezek a szavak származnak. De emlékeztetnünk kell arra, hogy egyrészt a *formule*, *konsule*, *gondole*, *fasili*, *kritiko*, *teknike*, *Afrika*, *Amerika*, *splendidi* stb. szavak a jelzett hangsúllyal nem különösebbek, mint a megfelelő francia szavak hangsúlyozása, másrészt, hogy az *amfibie*, *insendie*, *junie*, *furie*, *komedie*, *Italia*, *Fransia* stb. szavak kevésbé hangzanának természetesen, ha az utolsó magánhangzó előtti *i*-t hangsúlyoznánk. Továbbá a *galerie*, *energie* stb. szavakat is ugyanilyen hangsúllyal kell felvennünk. Azt is meg kell jegyezni, hogy sok származékszóban a másodlagos szóhangsúly éppen arra szótagra esik, amelyet egyesek hangsúlyosnak szeretnének látni: *fasileso*, *formulisa*, *konsulal*, *amerikano*, *kritikal* stb. A *filosofia*, *filologia*, *seremonia*, *liturgia* esetén a hangsúly a latin szerinti, amely megváltozott a franciában, ahonnan az *i* hangsúlyozása továbbterjedt más nyelvekbe is.

Az olyan szavakban, mint a *duo*, *boa*, a hangsúly természetes módon kerül az első szótagra. De az *idee*[16], *heroo* szavakban és még néhányban az utolsó mássalhangzó előtti magánhangzóra eső hangsúly egy kissé furcsán hat; jóllehet az a. *idea* szó nagyon gyakran így hallik, legalábbis Amerikában.

Az itt megadott szabályok egyszerűbbek, mint az occidentaléi; és nincsenek olyan kivételeink, mint amiket az occidentalban a magánhangzókra teendő ékezettel kell jelölni. Ezeket az ékezeteket kényelmetlen írni, táviratozni vagy kinyomtatni, nem is szólva ezen speciális esetek megjegyzésének nehézségéről, mivel természetesen nem vehetjük biztosnak, hogy a nemzetközi mesterséges nyelv minden tanulója és használója eléggé ismeri az olasz és latin nyelvet ahhoz, hogy eleve tudja ezeknek a kivételes szavaknak a hangsúlyát.

A jóhangzás

Van még egy nagyon fontos pont, amelyet a nemzetközi nyelv fonetikája kapcsán meg kell tárgyalni. Minden nép könnyűnek találja olyan hangsorok kiejtését, melyekben magánhangzók váltakoznak egyedi mássalhangzókkal, és majdnem minden nép el tud fogadni bizonyos, könnyen ejthető mássalhangzó-kapcsolatokat (magánhangzó előtti *tr*, *sp*, *bl* stb.), ugyanakkor vannak más, nehéz hangkapcsolatok, amelyeket nagyon sok nép rendkívül nehezen kimondhatónak talál, különösen szó végén. A francia rendszerint feloldja a bonyolultabb torlódásokat egy ki nem írt magánhangzóval (pl. *Félix(e) Faure*). Az angolul beszélő olaszok gyakran járnak el ugyanígy az olyan hangkapcsolatok esetén, mint [kstr] (pl. *Greek Street*), vagy [ksp] (pl. *sixpence*). Vannak más népek, amelyek fonetikai szokásai egymás után még kevesebb mássalhangzót engednek meg, mint az olaszéi. Emiatt ha a dolgokat mindenki számára a lehető legegyszerűbbé akarjuk tenni, őrizkednünk kell az idiom neutral hibájától (melyben kisebb mértékben az occidental is osztozik), ahol sok szó bonyolult mássalhangzó-torlódásra végződik. Ehelyett inkább az eszperantót és az idót kell követnünk, amelyek hangzása zengő és a fülnek kellemes az olaszhoz és a spanyolhoz hasonlóan gyakori magánhangzós szóvégeknek köszönhetően. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nagymértékben alkalmaznánk ezen nyelvek tisztán mesterséges nyelvtani rendszerét, amely szerint minden főnév kizárólag csak *o*-ra, minden melléknév csak *a*-ra s í. t. végződhet, minthogy már láttuk és később még számos alkalommal látni fogjuk, hogy ez a rendszer sok tekintetben akadálynak bizonyul, ha a nyelvünknek a legnagyobb könnyedséget és legnagyobb nyelvtani hatékonyságot biztosítani akarjuk. Nem engedjük meg, hogy szó végére olyan hangkapcsolat essen, mint *gl*, *gr*, *mpl*, *ks*, *nj* stb. Minden egyes számú főnévnek magánhangzóra kell végződnie, de nem mindig ugyanarra a hangra, így pl. *regle* 'szabály', *negro* 'fekete férfi', *negra* 'fekete nő', *temple* '(nem keresztyén) templom', *sexu* 'nem(iség)', *chanjo* 'csere, vált(oztat)ás'. Minden ige (a segédigék egy részét leszámítva) szintén magánhangzóra végződik: *regla*, *mari*, *distribu*. Minden melléknév, amelynek a végére egyébként egynél több mássalhangzó esne, kiegészül egy *i* végződéssel: *simpli*, *exakti*, *fixi*, *kapabli* stb., de ez az *i* minden mássalhangzóra végződő melléknévhez hozzátehető, ha ez a következő szóval való kapcsolódás miatt célszerű; így a *bon* és a *national* mellett *boni* és *nationali* alakok is vannak, pl. a *boni kause*, *nationali state* kifejezésekben. A főnevekhez, igékhez és melléknevekhez járuló toldalékok (ragok és jelek) az alábbiak: *s*, *n*, *m*, *d*, *t*, tehát nem tartalmaznak mássalhangzó-torlódást. Az egyetlen kivétel az *-nt*-re végződő melléknévi igenév, de ehhez, ha akarjuk, mindig hozzáadhatjuk az *-i* végződést, mivel ez a szóosztály melléknévi jellegű. E toldalékokat leszámítva csak néhány elöljárószó, segédige, határozószó stb. végződik mássalhangzóra: *in*, *kun*, *por*, *vud*, *kam*,

15 A testes határozóképzők (pl. *-tem*, *-lok*, *-kas*) sem feltétlenül változtatják meg a hangsúlyt, vö. A határozók képzői c. fejezet utolsó bekezdése, 57. oldal. [A fordító]

16 A reformált novialban a szóvégi *-ee* hangsúlyos lesz, vö. Javított novial, 162. oldal. [A fordító]

kel, *nur*, *on* stb. A hangsúlyozás értékelve alapján ezek általában hangsúlytalanok, ugyanakkor minden, egy adott szövegkörnyezetben fontos szó vagy magánhangzóra végződik, vagy a fentebb említett egy mássalhangzós toldalékok egyikére. Az eredmény megítélhető az e könyv végén kinyomtatott szövegekből; reményem szerint hangos felolvasásuk esetén nem keltenek túl kellemetlen benyomást a fülnek, és nem jelentenek komoly nehézséget a beszédszervek számára. A jóhangzás kérdése nagyon fontos, amikor az új nyelvet rádióban sugározzák, vagy telefonon keresztül beszélnek rajta.

A nyelvtani szám

A főnevek, melléknevek és névmások többes számának képzésére Zamenhof az eszperantóban a *-j* betűt vezette be, és ezzel megteremtette az olyan sokat kritizált kifejezéseket, mint *ĉiuj tiuj bravaj homaj agoj* ‘mindezen bátor emberi tettek’ stb., tárgyesetben *ĉiujn tiujn bravajn homajn agojn*. Ez az eszköz nem egy élő nyelvből származik, ellenben egyfajta prototípusa az ógörögben található. Ha az élő nyelvek között szeretnénk megtalálni a többes szám jelét, figyelmen kívül hagyhatjuk az *-r*-et, amelyet a skandináv nyelvek használnak bizonyos mértékben, az *-e*-t, amely a németben és a skandináv nyelvekben található, az *-en*-t, ill. *-n*-et, amely meglehetősen gyakori a németben és a hollandban (ámbár az utóbbi nyelvben általában néma); így a választék az *-i*-re és az *-s*-re szűkül. Az *-i* végződés gyakori az olaszban és az oroszban, ahonnan az angolba is bekerült néhány kölcsönszóban: *banditi*, *большевики* (*bolseviki*). Ezt a végződést alkalmazta az ido (elhagyva az egyes számú főnévi végződést, így *homi* lesz a *homo* ‘ember’ szóból), ennek oka kettős: egyrészt a magánhangzós végződés azért volt szükséges, hogy az (eszperantó) *-n* tárgyrag hozzáadása lehetséges legyen, másrészt az *s*-es végződések az eszperantóhoz hasonlóan igealakokat képeznek. De bárki más, akinek a választását ez a két érv nem korlátozza, biztosan az *-s*-t részesíti előnyben, minthogy ez sokkal nemzetközibb, lévén ez a többes szám szabályos jele olyan fontos nyelvekben, mint az angol, a spanyol, a portugál (és az írott francia), amellett, hogy növekvő számban használatos a németben (*Kerls*, *Autos*, *Jungens*) és a hollandban.

Példák az *-s* jel előtti különböző magánhangzókra: *home* ~ *homes*, *homo* ~ *homos*, *homa* ~ *homas*, *temple* ~ *temples*, *kasu* ~ *kasus*, *alkali* ~ *alkalis*.

Ugyanez a szabály vonatkozik a „primer” szóként (vagyis főnévként) használt melléknevekre is: *bones*, *bonos*, *bonas* ‘jók, jó férfiak, jó nők’, és a főnévi névmásokra is: *omnes* ~ *omnos* ~ *omnas*, *altres* ~ *altros* ~ *altras*; *tes* ‘azok’ valamint *tos hn.*, *tas nn.* stb.

Még a személyes névmások is, amelyek más tervezett nyelvekben többé vagy kevésbé szabálytanok, itt gyönyörűen szabályosak: *vu* ‘te, ön’, *vus* ‘ti, önök’; *les* ‘ők’ valamint két, nemek szerinti alakja: *los* és *las*. Az egyetlen szabálytalanság az első személyben található, ami igazolható azzal, hogy a „mi” nem „több én”-t jelent, hanem „én + más valaki(k)”-(e)t, ezért *me* ‘én’, *nus* ‘mi’. (Ha egy király valaha novialul beszélne, használhatná a *nu*-t a *nus* egyes számú formájaként, mint „*pluralis majestatis in singulari*”, azaz egyes számú királyi többest.)

A „szekunder” szavak (igei állítmányok, valamint állítmánykiegészítők) soha nem veszik fel a többes szám jelét: *li altri femas esed oldi* ‘a többi nő idős volt’.

MEGJEGYZÉS – Zamenhof nagyon helyesen ugyanazt a végződést rendelte a határozott névelőhöz, mint a melléknevekhez: la bona, *de azt is érezte, hogy tarthatatlan lenne a melléknevek módjára ragozni (*lajn bonajn homojn *stb.), ezért a* la*-t változatlan alakúvá tette. Az ido következetesebb volt, és a mellékneveket sem ragozza (*la bona homi*). Az idónak azonban a „főnevesedett melléknevekkel” akadtak nehézségei, ezért megteremtették a határozott névelő ragozásának szerencsétlen eszközét:* le bona *többes szám,* lo bona *semlegesnem.*

Határozatlan szám – Egy japán idista mondta egyszer nekem, hogy honfitársai (valamint a kínaiak is) hiányolják a javasolt nemzetközi nyelvekből azt az alakot, amely sem egyes, sem többes számra nem utal, vagyis a nyelvtani számot határozatlanul hagyja. Most a novialban egyszerű lesz ilyen alakok képzése azáltal, hogy egyszerűen elhagyjuk a végmagánhangzót, így a *hom* jelentése ‘ember vagy emberek’. Ez különösen hasznos lehet, amikor általános értelemben beszélünk valamiről (vagyis az egész fajról, csoportról), pl. *leon es cruel*, amely helyett egyaránt állhat ‘az oroszlán kegyetlen’, illetve ‘az oroszlánok kegyetlenek’. Figyeljük meg továbbá a következő mondatokat, ahol használhatjuk a határozatlan számot: *Hir vort manka* ‘Itt egy vagy több szó hiányzik’, *Me non pove ama hom kel non estima me* ‘Nem szerethetek egy olyan embert (olyan embereket), aki nem értékel engem’, *Les vadad a hem* ‘Hazamentek (vagyis mindegyik a saját otthonába, vagy együtt a közös otthonukba)’. Mégis úgy sejtem, hogy az európaiak és az amerikaiak nagyon takarékosan fogják használni ezt a határozatlan számú alakot. A *se* (n. *sich*) visszaható névmás használatakor a mondat alanya már utal a nemre és a számra, így ennek kifejezése a névmáson már nem szükséges: *lo admira se* ‘ő (egy férfi) csodálja magát’, *la admira se* ‘ő (egy nő) csodálja magát’, *les (los, las) admira se* ‘ők csodálják magukat’.

A ragozhatatlan névelő és az állítmánykiegészítők szintén a határozatlan szám példájaként hozhatók fel.

A természetes nem

A nyelvtani nemnek, ahogy az a németben és a franciában megtalálható, ahol a ‘szék’ jelentésű szó nőnemű az egyikben és hímnemű a másikban (fr. *la chaise*, n. *der Stuhl*), természetesen nincs helye a nemzetközi nyelvben. De minden tervezett nyelv kifejezi, és ki is kell fejeznie, a természetes nemből eredő különbségeket, ritkábban külön szavakkal (ahogy a magyarban is különböző szó áll ‘apa’ és ‘anya’ jelentésben), de általában nyelvtani végződések segítségével. Néhány ilyen nyelvben ez utóbbi eszköz olyan kifejezésekre is kiterjedt, mint ‘apa’ és ‘anya’, ‘férfi’ és ‘nő’, pl. eszp. *patro* ‘apa’, *patrino* ‘anya’. Továbbá ezek a nyelvek, az a. *he*, *she* ‘ő’ megkülönböztetéshez hasonlóan, néhány névmás esetén különböző alakokat használnak attól függően, hogy az egyik vagy a másik nemre utalunk-e velük; annak ellenére, hogy sok nyelv nem ismeri ezen megkülönböztetés szükségességét, így m. *ő*, finn *hän* férfira és nőre is érthető.

Fontos előrelépés volt, amikor az ido az eszperantó rendszer néhány éves használata után bevezette a közös nemű főneveket, mint pl. *spozo* ‘házastárs’, *patro* ‘szülő’, külön képzővel a két nem kifejezésére: *spozulo* ‘férj’, *spozino* ‘feleség’, ill. *patrulo* ‘apa’, *patrino* ‘anya’ (ámbár – egyesek szerint előítélet vezérelte – érzelmi okoknak engedve a *matro* szó is használható ‘anya’ értelemben). Az ido szintén alkotott egy közös nemű harmadik személyű személyes névmást, melynek alakja *lu*, a hímnemű *il* (*ilu*) és a nőnemű *el* (*elu*) mellett. Ezt minden idista nagy előnynek érzi, mert így el lehet kerülni az olyan ügyetlen fordulatokat, mint az a. *he or she* ‘ő *hn.* és ő *nn.*’, vagy az ennek kiváltására alkalmazott – és sokak által logikátlannak tekintett – többes számú a. *they* ‘ők’ használatát egyetlen ismeretlen nemű személyre utalva.

Miközben ez az elv helytálló, nem minden szempontból helyeselhető az a mód, ahogy az idóban megvalósították. Jobb lett volna, ha mind a névmások, mind a főnevek esetén egyforma eszközökkel lettek volna kifejezve az egyforma tartalmú változások. Az eszperantóból örökölt *-in-* azon ritka esetek közé tartozik, amikor egy eszperantó képző nem *a priori*, hanem valóban létező nyelvekből ered: az *-in* ismerős lehet a n. *Königin* ‘királynő’, dán *lærerinde* ‘tanárnő’, a. *czarina* ‘cárnő, cárné’, *landgravine* ‘tartománygrófnő’ stb. szavakból, és az egyetlen kifogás, ami itt felmerülhet, az az, hogy az *-o* főnévi végződést használjuk mellette, mivel ez sokkal inkább hímnemű, semmint mindkét nemre alkalmazható végződésnek érezhető. Az *-ulo* képző viszont teljesen *a priori*, és hangzása sem különösen kellemes.

Meg kell jegyezni, hogy néhány szót meg kellett változtatni, különben az etnikus nyelvekben megtalálható *-in-* nőnemű képzőként félreértelmezhető lett volna, így az eszperantóban *rabeno* van *rabino* ‘rabbi’ helyett, az idóban pedig *mandareno* áll *mandarino* ‘mandarin (kínai főhivatalnok)’ helyett (azonban az *-in-* megmaradt a *mandarino* ‘mandarin (narancsfajta)’ szóban). Minthogy az idóban már van *diciplino* szó ‘diszciplína’ értelemben, a ‘tanítvány’ szó már nem lehetett *diciplo* (a.-fr. *disciple*), így a *dicipulo* (ol. *discepolo*, sp. *discípulo*) szóalakot vették mindkét nemben, amiből *dicipulino* lesz lánytanulók és *dicipululo* (!) fiútanulók esetén. Még furcsább, hogy ugyanígy járnak el a ‘unokatestvér (»kuzin«)’ (a. *cousin*, fr. *cousin(e)*) szó esetén is: az eszperantóban *kuzo* jelöli az unokafivért, a *kuzino* az unokanővért, aminek megfelelően az idóban a *kuzo* közös nemű alak, míg a *kuzulo* és a *kuzino* felel meg a különböző nemeknek. Ez egy fokkal kevésbé nevetséges, mint Zamenhof eljárása egy másik esetben: ő a n. *Fräulein* ‘kisasszony’ szót *fraŭlino* alakban vette fel, amiből az *-ino* végződés elvonásával a *fraŭlo* ‘legény, nőtlen férfi’ szóhoz jutott teljesen figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a n. *Fräulein*-ben a *Frau* utal a nemre, és a *-lein* csak egyszerű kicsinyítő képző, amely megtalálható a *Männlein* ‘emberke’ szóban is. A nemzetközi nyelvek története nem nélkülözi teljesen a humoros mozzanatokat.

Ha a nemzetközi nyelvtanunkat a lehető legnagyobb mértékben az etnikus nyelvekből ismerős elemekre akarjuk építeni, akkor a legjobb választást azok a végződések jelentik, amelyeket az idiom neutral, az occidental, valamint más nyelvek átvettek az olaszból, portugálból és spanyolból, azaz a hímnemű *-o* és a nőnemű *-a* (vö. olyan nevek, mint *Antonio*, *Antonia*). Ezt természetesen kiterjesztjük azokra az esetekre, ahol az újlatin nyelvekben *-e* van, pl. *patro* az ol.-sp. *padre* alakkal szemben. Ha az *-e* végződést a határozatlan nem jelölésére foglaljuk le, akkor tapasztalni fogjuk annak az előnyét, hogy megszabadulunk az eszperantó azon kényszerzubbonyától, miszerint minden főnévnek *-o*-ra kell végződnie (még a *primadonna* szót is *primadono*-vá kell alakítani), és ezzel az alábbi természetes szósorozatokhoz jutunk:

artiste ‘művész’, *artisto* ‘férfi művész’, *artista* ‘női művész, művésznő’

instruktiste ‘tanár’, *instruktisto* ‘férfi tanár’, *instruktista* ‘női tanár, tanárnő’

filie ‘*vki* gyer(m)eke’, *filio* ‘*vki* fia’, *filia* ‘*vki* lánya’

infante ‘kisgyer(m)ek’, *infanto* ‘fiú(gyermek)’, *infanta* ‘lány(gyermek)’

kusine ‘unokatestvér’, *kusino* ‘unokafivér’, *kusina* ‘unokanővér, unokahúg’

fratre ‘testvér’, *fratro* ‘fivér, fiútestvér’, *fratra* ‘lánytestvér’

home ‘ember’, *homo* ‘férfi’, *homa* ‘nő’

kavale ‘ló’, *kavalo* ‘csődör’, *kavala* ‘kanca’

kate ‘macska’, *kato* ‘kandúr’, *kata* ‘nősténymacska’, stb.

Figyeljük meg különösen az *-es* végű többes számú alakokat: *me have six fratres, du fratros e quar fratras* ‘hat testvérem van, két fivérem és négy lánytestvérem’; *men patres es in London* ‘a szüleim Londonban vannak’.

Onkles ‘nagybácsi(k) és nagynéni(k) (együtt)’, *onklos* ‘nagybácsik’, *onklas* ‘nagynénik’. Itt az olasz, amelyben *zio* ‘nagybácsi’ és *zia* ‘nagynéni’ van, *zii*-t mond a nagybácsi(k)ra és a nagynéni(k)re együtt.

Ezek mellett az alakok mellett célszerű lehet külön szavakat is felvenni, mint a *matra* szinonimaként a *patra* ‘anya’ mellett; *viro* és *fema* a *homo* ‘(felnőtt) férfi’ és *homa* ‘(felnőtt) nő’ mellett.

Az eszperantó és az ido a *ge-* előképzőt használja a két nem közös kifejezésére: ido *gepatri* ‘szülők’, *gesiori* ‘hölgyek és urak’. Ez teljesen fölösleges, és ellenkezik a legtöbb ember beszédösztönével; annál is inkább, mivel Zamenhof ez az előképzőt a társtalan n. *Geschwister* ‘testvérek’ szóból vonta el, ahol ennek a (gyűjtőnévi) előtagnak nincs több köze a nemhez, mint a *Gepäck* ‘poggyász’, *Gewitter* ‘zivatar’, *Gespräch* ‘társalgás’ stb. szavakban.

Amikor 1907-ben a Delegáció párizsi bizottsági ülésein az idiom neutral *-a* végződését javasoltam az eszp. *-ino* helyett, szembesültem azzal az ellenvetéssel, hogy nehéz lenne ezen *-a* végű szavakból további származékokat képezni (pl. a *homaala* a *homoala* és *homala* mellett nem működne); és mivel nem volt kész válaszom erre az ellenvetésre, egy vállrándítással beleegyeztem az *-ino* felvételébe. De a jelenlegi rendszeremben van kiút, mivel be lehet illeszteni a birtokos eset *-n* ragját az *-al* stb. képző elé: *fratronal* ‘fivéri’, *fratranal* ‘nővéri’ (*fratral* ‘testvéri’); *homonaro* ‘férfiakból álló tömeg’, *homanaro* ‘nőkből álló tömeg’.

Úgy tűnik, ez idáig egy korábbi mesterséges nyelvet tervező sem javasolta a főnevekével egyező rendszer alkalmazását a névmásokra, így: *le* ‘ő’, *lo* ‘ő *hn.*’, *la* ‘ő *nn.*’; *les* ‘ők’, *los* ‘ők *hn.*’, *las* ‘ők *nn.*’.

(Az occidentalban itt *il*, *illa* alanyesetű és *le*, *la* tárgyesetű, ill. többes számban *il(l)i* alanyesetű és *les* tárgyesetű alakok vannak, tehát olyan szabálytalan formák, amelyek sem a számot, sem a nemet, sem az esetet nem a főnevekkel egyező módon mutatják.)

Továbbá:

nule ‘senki’, *nulo* ‘semelyik férfi’, *nula* ‘semelyik nő’

omne ‘mindenki’, *omno* ‘minden férfi’, *omna* ‘minden nő’

irge ‘akárki, bárki’, *irgo* ‘akármelyik férfi’, *irga* ‘bármelyik nő’

altre ‘másvalaki’, *altra* ‘néhány másik nő’

kelke ‘valaki’, *kelko*, *-a*

te ‘az (a férfi vagy nő)’, *to* ‘az a férfi’, *ta* ‘az a nő’ (*te kel* ‘az, aki’)
dise ‘ez (a férfi vagy nő), *diso*, *disa*

Természetesen ugyanígy járhatunk el a főnevesedett melléknevek esetén, pl. *olde* ‘idős férfi vagy nő’, *oldo* ‘idős férfi’, *olda* ‘idős nő’, *oldes* ‘idős emberek’.

Néhány példa a közös nemű alakok használatára: *Si omne veni kand le deve, nule besona varta* ‘Ha mindenki akkor jön, amikor neki elő van írva, senkinek sem kell várnia’. *La nultem refusa helpo a povre si le fa omnum por helpa se self* ‘Ő *nn.* sosem tagadja meg, hogy segítsen egy szegényen, ha az megtesz mindent, hogy segítsen magán’. *Que ha deklara ke le non besona labora?* ‘Ki jelentette ki, hogy nem kell dolgoznia?’

Van néhány névmás, amelyeknél a nemek megkülönböztetése nem szükséges, így a *me* ‘én’ (bárki láthatja, hogy milyen nemű a beszélő, anélkül, hogy annak ezt ki kellene nyilvánítania); valamint a második személyű *vu* névmás, illetve a *se* visszaható névmás: *lo admira se* stb. A kérdő névmások jelezhetik a nemek különbségét: *quo* ‘milyen férfi’, *qua* ‘milyen nő’ de általában a közös nemű *que* ‘ki’ lesz használva – *Que dikted tum?* ‘Ki mondta azt?’ –, minthogy a beszélő nem tudhatja előzetesen, hogy az illető férfi volt-e, avagy nő. A régi rómaiak néha így kérdezték: *Quis quæve dixit illud?* ‘Ki *hn.* vagy ki *nn.* mondta ezt?’

A semlegesnem

A fogalmat kifejező semlegesnemet (*conceptional or rational neuter*, l. az alábbi művemet: *Philos. of Grammar*, 241. oldaltól), amelyet a magyarban általában a ‘… dolog, a(z) …’ fordulattal vagy az ‘az, ami …’ körülírással fejezünk ki, nem jelöli olyan végződés az etnikus nyelvekben, amely elég nemzetközi lenne a cél-

jaink számára, így a lat. *-um*[17] végződéshez fordulhatunk, amely ismert az olyan, a különböző élő nyelvekben is használt szavakból, mint *memorandum*, *ultimátum*, *maximum*, *minimum*.

Így az alábbi alakokhoz juthatunk: *verum* 'igazság', azaz 'igaz dolog' (amely különbözik az „absztrakt" igazságot, '*vmi* igaz volta'-t kifejező *vereso*-tól, amely pl. a 'kételkedem az állításának igazságáról' kifejezésben fordul elő); *li bonum de ti situatione es ke ...* 'az a jó abban helyzetben, hogy ...'; *vakuum* 'vákuum, üresség' (*vakui* 'üres'); *fortum* 'erődítmény, erősség' (*forti* 'erős'); *kontributum* '(tárgyi stb.) hozzájárulás'; *falsum* 'tévedés'.

Ez a semlegesnem használható a nyelvek megnevezésére is: *lo tradukte libres fro germanum en anglum* '(ő *hn.*) könyveket fordít németről angolra'; *latinum es tro desfasil por helpelingue* 'a latin segédnyelvnek túl nehéz'.

Ezen semlegesnem fő használati köre a névmások esetén látható: *lum* 'az', *tum* 'az a dolog', *disum* 'ez a dolog', *quum* 'mi', *quantum* 'mennyi(en), hány(an)', *nulum* 'semmi', *omnum* 'minden, az egész, az összes', *kelkum* 'valami', *irgum* 'akármi, bármi', *altrum* 'valami más', *omnum altri* = *omni altrum* 'minden más'.

Figyeljük meg, hogy a forrásnyelveinkben gyakran használatos az alaki alany (a. *it*, n. *es*, fr. *il*), amikor ez nem szükséges. Ebben az esetben általában a magyar sem használ névmást, vö. *pluva* 'esik' (a. *it rains*), *es nesesari tu starta nun* 'most indulni kell' (a. *it is necessary to start now*) stb.

Az *-um* végű szavak ragozhatók: *verumes* 'igazságok'; de az *-umes*, *-umen* végződések esetlenek, jobb helyettük az *-us*, *-un* alakokat használni[18]: *verus*, *fortus*, *fabrikatus* 'gyári árúk, iparcikkek'; *li fabrikatun boneso*. A *lumen* 'annak a(z) ...', *lumes* 'azok' helyett mondhatjuk: *lun*, *lus*; vagy még inkább használhatjuk a közös nemű *len*, *les* formákat, mert nem lép fel kétértelműség: *Hir es kelki flores: prenda les si vu voli* 'Itt van néhány virág: vidd el őket, ha akarod'. *Me esed in li banke por vida len chefe* 'Voltam a bankban, hogy találkozzam a vezetőjével (= lássam a vezetőjét)'.

A melléknevek

A melléknevek fő használati körükben „szekunder" szavak, vagyis bővítmények (jelző, értelmező) vagy állítmánykiegészítők. Minthogy a szám és a nem mindig megfelelően jelölésre kerül az „primer" szavakon, felesleges őket a „másodlagos" szavakon is jelölni. Ezt a szabályt követi az angol (miként a magyar is a melléknévi, névmási állítmánykiegészítők kivételével), és ehhez kell ragaszkodnunk a novialban is (így jár el az ido is, ellentétben az eszperantóval): *natural formes*; *ti forme es natural*; *ti formes es natural*; stb.

Mint már korábban említettem, sok melléknév csupasz tőalakja nem lenne elég jó hangzású, és ezért célszerű egy magánhangzót hozzátenni: erre a célra az *i* a legalkalmasabb, így a novialban olyan mellékneveink vannak, mint *simpli* 'egyszerű', *nigri* 'fekete', *posibli* 'lehetséges', *stranji* 'furcsa, különös', *singli* 'egyedüli, egyetlen', *propri* 'saját' stb. Ugyanez az *-i* akkor is hozzáfűzhető a jóhangzás végett bármely melléknévhez, ha az csak egy mássalhangzóra végződik, különösen mássalhangzó-torlódással kezdődő szavak előtt; így olyan alternatív alakjaink vannak, mint *bon* ~ *boni* 'jó', *kruel* ~ *krueli* 'kegyetlen', *matur* ~ *maturi* 'érett', *sam* ~ *sami* 'ugyanaz', *publik* ~ *publiki* 'nyilvános, köz-' stb.

Az *-i* végződés kiválasztása erre a célra (azonkívül, hogy az *a*, *e*, *o* már másra foglalt) igazolható az olyan származékszavakkal, mint *simpli-fika* = *fika simpli* (vö. lentebb, 53. oldal), *modernisa*.

Néhány melléknévnél az *-i* az m. *-ikus*, a. *-ic* (*-ical*) végződésnek felel meg: *elektri*, *identi*, *kosmopoliti*, *fanati* stb.

Mikor a melléknevek „primer" szavakká válnak, azaz főnévként használjuk őket, a már tárgyalt végződéseket kapják: személyek esetén *-e*, *-o*, *-a*-t semlegesnemben az *-um*-ot. Ha a melléknevet önmagában anaforikusan, azaz, az előbb említett főnévre utalva használjuk, akkor az *-i* végződés megmarad, és *-is* alakú többes szám is képezhető: *Hir es du roses, li blanki es plu bel kam li redi* 'Itt van két rózsa, a fehér szebb, mint a vörös'. *Hir es multi roses: ob vu prefera li blankis o li redis? Inter lon libres es multis in anglum e kelkis in latinum, ma lo lekte nur li anglis.* Hasonlóan: *li maxim oldis ek lon libres* 'a könyvei közül a legrégibbek'.

A határozott névelő egy „szekunder" szó, így nem változik szám és nem szerint; a tulajdonképpeni alakja csak egy *l* hang, de ez így alkalmazhatatlan kivéve néhány elöljárószóval kapcsolatban: *al*, *del*, *dal* (a *prol*,

17 Az *-um* végződés nem képző, így mássalhangzója nem számít a hangsúly helyének megállapításakor, vö. A hangsúly c. fejezet, 32. oldal. [A fordító]

18 A *Novial Lexike* később bevezette az *-u* végű, ún. konkrét semlegesnem fogalmát az *-um* végű absztrakt semlegesnem mellett. Ezt megerősítette Jespersen a *Javított novial* (*Plubonisat novial*) c. cikkének 6. pontjában (vö. 158. oldal magyarul, 179. oldal novialul). Ezért az *-umen*, *-umes* végződések nem, ill. csak a jelentésváltozás figyelembe vétele mellett rövidíthetők *-um*, ill. *-us* alakra. (Ezzel együtt érvényét veszti a jelen nyelvváltozat azon szabálya, hogy az *-u* végződés az ún. elöljárószói határozószavakat képezte, vö. 60. oldal.) [A fordító]

pril már nem olyan előnyös); egyéb esetben az *-i* végződéssel egészítjük ki, így a határozott névelő szokásos alakja a *li* (amely megegyezik az occidentalban használttal).

Az esetek

A korai indoeurópai nyelvekben megtalálható, és a szanszkritban, az ógörögben jól megőrződött számos eset közül kétség kívül minden nyelvben a *birtokos eset* állt legjobban ellen az időnek. Az angolban és a skandináv nyelvekben való megőrződése részben talán annak a hangnak (*s*) köszönhető, amely a leggyakrabban jelölte, de talán még inkább annak a ténynek, hogy ezen esetnek jelentése jobban meghatározott, mint a tárgy- és részeshatározóhoz hasonló eseteké, illetve annak, hogy úgy tűnik, természetes igény van két fogalom közötti olyan kapcsolat alkalmas kifejezésére, mint amilyet a birtokos eset jelöl (tágabb értelemben ez a 'hozzátartozás', amint ez a *Petőfi ruhája, felesége, apja, költeményei, halála* stb. kifejezésekben tükröződik). Emiatt találunk birtokos névmásokat, azaz birtokos jellegű kapcsolatot kifejező névmáskészletet olyan nyelvekben is, amelyek egyébként birtokos eset helyett elöljárós szerkezetet használnak.

Majdnem minden tervezett nyelv elöljárószót használ birtokos esetrag helyett. Ez az elöljáró rendszerint a *de* vagy a *di*, amelyet az újlatin nyelvekből kölcsönöztek, mint szókincsük jelentős részét. De a személyes névmások mellett mindegyikben birtokos névmások vannak, melyek általában az újlatin mintán alapulnak úgy, hogy gyakran átveszik azok szabálytalan alakjait, illetve új, csak az adott nyelvre jellemző szabálytalanságok jönnek létre. Az occidentalban az alábbi alakok vannak (zárójelben a megfelelő személyes névmások): *mu* (*mi*), *tu* (*tu*), *su* (*il*, *illa*, *it*, *se*), *nor* (*noi*), *vor* (*vo*), *lor* (*illi*); mindez valódi rendszer nélkül. Zamenhof az *-a* melléknévi végződést illesztette a személyes névmásokhoz: *mia*, *via*, *lia* stb., ami elegendően rendszerszerű. Az ido ugyanezt a rendszert vette át, az *-a* melléknévvégződés használatát, csak a személyes névmások némileg eltérnek az eszperantóéitól. De Zamenhof alkotott egyfajta *-s*-re végződő birtokos esetet is, amely csak a „tabellaszavak" esetén, azaz az *ies* 'valakié', *kies* 'kié', *ties* 'azé', *ĉies* 'mindenkié' és *nenies* 'senkié' szavakban használatos. Ezeket nem vette át az ido.

A novialban természetes módon van elöljárószóval alkotott birtokos szókapcsolat, pl. *li tragedies de Shakespeare*. De emellett lehetségessé vált a birtokos eset tökéletesen szabályos képzésmódjának megalkotása nemcsak a személyes névmások, hanem a főnevek és az egyéb névmások esetén is, mégpedig nem egy *a priori* eszköz feltalálásával, hanem etnikus nyelvekből való átvétellel. Ez az *-n* rag hozzáadásával történik: a *me* 'én' szóból *men* 'az én …-m, enyém' lesz, ami hasonlít az a. *mine*, n. *mein* névmásokra, ugyanígy *sen* 'a saját …-ja/stb.', vö. n. *sein*, sk. *sin*, fr. *son*. Ez analogikusan a többi névszóra is kiterjed, pl. *li sinioron* 'az úrnak a(z) …', amellyel összevethetjük a német *des Herrn*, *des Bären* típusú alakokat. A finnben a birtokos eset mindig *n*-re végződik. Ez a forma kifejezetten hasznos az olyan esetekben, mint: *men patron kontore, kel vu vidad yer* 'az apám irodája, amelyet tegnap láttál'. *Li doktoron filio, kel es tre richi. Li filio del doktoro, kel es tre richi.*

Ezen birtokos esetű alakok könnyen képezhetők egyes számú szavak esetén, minthogy az *-n* mindig magánhangzóhoz járul. Többes számban az *-en* ragváltozatot kell a többes szám *-s* jeléhez adnunk: *li homosen laboro* 'a férfiak munkája'. Ez olyan szabályos alakokat eredményez, mint a *nusen* stb. Mellékelek egy listát néhány névmási alakkal:

men	*vun*	*lon*	*lan*	*len*	*sen*	*nulon ~ nulan ~ nulen*	*quon ~ quan ~ quen*
enyém	tiéd, öné	övé *hn.*	övé *nn.*	övé	saját(ja)	senkié	kié
nusen	*vusen*		*losen ~ lasen ~ lesen*			*li altresen*	*omnesen*
miénk	tietek, önöké		övék			a többieké	mindenkié

A további alakok könnyen képezhetők mindenféle névmásból, így a *kel* vonatkozó névmásból is: *li profesoro kelen libres nule lekte* 'a professzor, akinek a könyveit senki sem olvassa'.

Egy barátom írja: „A *nusen*, *vusen*, *lesen* alakok lehetetlenek: miért ne használjuk a *nor*, *vor*, *lor* formákat az occidentalhoz hasonlóan?" A válaszom az, hogy magam is meglehetősen kellemetlennek találtam a *nusen* stb. alakokat, de idővel jobban megtetszettek: megvan mindenesetre az az előnyük, hogy szabályosan, új elem szükségessége nélkül épülnek fel, különbséget tehetünk *lesen*, *losen*, *lasen* között; emellett a *nusen*, *vusen* jobban hasonlít a sp. *nuestro*, *vuestro*, p. *nosso*, *vosso* alakokra, mint az occidental *nor*, *vor* formái. A *lor* az ol. *loro*, fr. *leur* szavakból jő, de a *nor* és a *vor* az újlatin formák önkényes módosításai. Ez azon esetek egyike, ahol az egyéni ízlés előkerül.

Más tervezett nyelvekhez hasonlóan az *a* elöljáróval alkotott szerkezet áll a *részeshatározós eset* helyett: *lo donad a me e a men fratres chokolate e kukes* '(ő *hn.*) csokoládét és süteményt adott nekem és testvéreimnek'.

Szükséges egy önálló *tárgyeset*i alak? Az occidentalban tárgyesete a személyes névmásoknak van: *me* (zárójelben az alanyeseti alakok: *mi*), *te* (*tu*), *le* (*il*), *la* (*illa*), *les* (*illi*), továbbá *quem* (*qui* '(a)ki'); anélkül, hogy rendszert kívántak volna bele vinni. A többi névmásnak nincs tárgyesete, miként a mellékneveknek és a főneveknek sem. Zamenhof tárgyesetet képez az *-n* raggal mindenütt, a mellékneveken, a főneveken, valamint a névmásokon is (de a névelőn nem): *la bonan homon*, *la bonajn homajn*, *min*, *lin* stb. A tárgyeset használata kötelező, ha a szó az ige tárgya (de elöljárószók után nem). Ez mindenesetre következetesebb, mint az occidental eljárása, de az nem tagadható, hogy ezzel a szigorú szabállyal Zamenhof jelentős nehézséget okozott a követőinek, akiknek minden pillanatban nyelvtani elemzést kell végezniük a nyelvük hegyén lévő mondaton[19]. Az eszperantó ebben a tekintetben még precízebb is az olyan nagymértékben ragozó nyelveknél, mint a latin, a német és az orosz, mivel ez utóbbi nyelvekben igen sok alaknál nem különbözik a tárgyeset az alanyesettől, így pl. a semleges nemben sosem és gyakran többes számban sem s í. t. (vö. lat. *templum*, *montes*, n. *das Gesicht*, *die Berge*, *eine Frau*). Nem tapasztalom, hogy bármilyen jelentős következetlenség támadna ebből, legalábbis nem több, mint az angolban, franciában, olaszban, portugálban, spanyolban, skandináv, illetve egyéb nyelvekben, ahol sem a főneveknek, sem a névelőknek, sem a mellékneveknek nincs külön tárgyeseti alakjuk. Ezen a téren az eszperantó ahhoz az emberhez hasonlít, aki mindig esernyővel jár (és azt mindig ki is bontja) még ragyogó időben is.

Még szükségképpen Zamenhofnál is előfordulnak esetek, amikor a tárgyeset nem kerül jelölésre, így a számnevek esetén és annál a különös határozói szerkezetnél, amelyet kifejezetten a tárgyeset jelentette kényszer kiváltására javasol: *mi konas multe da homoj* a *multajn homojn* 'sok embert ismerek' helyett. Zamenhof 1894-ben egy rövid ideig támogatta a tárgyeset teljes eltörlését.

Az ido megtartotta a tárgyeset *-n* ragját, de a használatát nem tette kötelezővé, hanem elsősorban a fordított szórend esetén javasolja: *ilun me konocas, ne ilua spozino* 'őt ismerem, a feleségét nem'; *mea amiko quan vu vidis* 'a barátom, akit ön látott', tehát nagyon gyakran kérdő és vonatkozó névmással. De még ezen mondatok esetén is kétséges lehet, hogy valóban szükséges-e külön esetrag, amennyiben ragaszkodunk ahhoz a szórendhez, amely a leginkább természetes a nyugat-európai nyelvekben, valamint a kínaiban, nevezetesen, hogy az alany az ige előtt áll, olyan közel ahhoz, amennyire csak a körülmények megengedik. Félreértés nem lehetséges azokban az angol mondatokban, amelyeket a *Language* 344. oldalán idéztem, többek között az alábbiakban sem: „*Talent, Mr. Micawber has; capital, Mr. Micawber has not.*", „*Even Royalty has not quite their glow and glitter; Royalty you might see any day, driving, bowing, smiling. The Queen had a smile for every one; but the Duchess no one, not even Lizzie, ever saw.*"

Emiatt nem habozom a ragtalan alakot javasolni még az olyan fordított szórendű mondatok esetén sem, mint: *lo me konosa, ma non lon marita*; *men amiko kel vu ha vida*; hasonlóképpen kérdésekben: *Qui fema lo admira?* 'Milyen nőt csodál ő *hn.*?' *Qui fema admira lo?* 'Milyen nő csodálja őt *hn.*?'

Mindazonáltal sok ember jobban szeretné használni a tárgyragot azon ritka esetekben, amikor a félreértés kockázata felmerül. Erre az *-m* tűnik a legalkalmasabbnak, amely közönséges a latinban, és megtalálható az a. *him*, *them*, a dán *ham*, *dem* alakokban (igaz, ezek eredetileg részeshatározós alakok voltak, de ma már tárgyeseti használatuk is van): *lom me konosa plu bonim kam vum* 'őt jobban ismerem, mint önt', de *... kam vu* '... mint ön'. De meg kell jegyezni, hogy ez az iskolás példa osztozik sok kiagyalt példa hibájában: nem teljesen életszerű, mivel ha a két alany kerül szembeállításra, akkor nem természetes az *őt* névmás előrehelyezése[20] (vö. a. *I know him better than you* '*én* ismerem őt jobban önnél'); ha pedig a tárgy kerül előre, akkor a két tárgyat állítjuk szembe: a. *Him I know better than you* 'őt ismerem jobban, mint önt'. Ezek az angol példák nem félreérthetőek attól, hogy az a. *you* 'ön, önt' szónak nincs külön tárgyeseti alakja. Vö. még egy tulajdonnévi esetet: a. *Smith you know better than Mill* 'Smithet ön jobban ismeri, mint Millt'. Minden ilyen esetben azok, akik a félreérthetőségtől félnek, megismételhetik az igét, vagy más fordulattal élhetnek.

MEGJEGYZÉS – *Az eszperantót csekély mértékben módosító számos terveinek egyikében R. de Saussure úr (Antido) javaslatot tett az e elöljáró használatára a tárgyrag helyett. Az ötlet egyáltalában nem rossz, csak az e volt nem túl szerencsés választás, az em jobb lenne, minthogy ez utóbbinak vannak kapcsolatai az etnikus nyelvekkel. Egy ilyen elöljárószó különösen alkalmas lenne tulajdonnevekkel, ahol a ragozás nem mindig lehetséges; sőt még akkor is használható lenne, ha egy egész tagmondat a tárgy (amit Antido nem említ): Em quand lo sal veni me non sava 'Hogy mikor fog jönni, nem tudom'. Jóllehet ezt az*

19 Jespersen itt arra céloz, hogy a tárgyesetet nem (vagy csak korlátozottan, pl. a névmások esetén) ismerő nyelvek beszélőinek nem feltétlenül magától értetődő, hogy a tárgyeset ragját mikor és melyik szón kell kitenni. Így pl. a tárgyeset elmaradását gyakran tapasztalhatjuk magyarul egyébként nagyon jól beszélő külföldiek esetén. [A fordító]

20 Látható, hogy a magyar esetén nem egészen helytálló Jespersen nyugati nyelveken alapuló analízise, ugyanis az *őt jobban ismerem, mint ön* példa magyarul természetes: itt ugyanis a nemcsak a két alany áll szemben egymással, hanem a tárgy is ki lett emelve az értelmi hangsúly végett. Így a Jespesen javasolta kerülő megfogalmazás az alábbi lehetne: *ő az, akit én jobban ismerek, mint ön*. De ez magyarul nagyon körülményes, és ha így kellene eljárni, akkor Jespersen is elkövetné azt, amit Zamenhof szemére hányt: „*jelentős nehézséget okozott a követőinek, akiknek minden pillanatban nyelvtani elemzést kell végezniük a nyelvük hegyén lévő mondaton*". [A fordító]

eszközt bizonyos helyzetekben tetszetősnek találom, de nem vagyok olyan bátor, hogy a nyelvésztársaimnak javasoljam.

Az idisták felvetettek egy olyan helyzetet, amikor az állítmányként használt eredményhatározók esetén a tárgyeset használata hasznos lehet. Quo divenas aquo per varmigo? Glacio. 'Mi lesz vízzé melegítés hatására? A jég.' Quon divenas aquo per varmigo? Vaporo. 'Mivé lesz a víz melegítés hatására. Gőzzé.' Talán egyszerűbb és pontosabb lenne ilyenkor az en '-ba, -be' elöljárót használni (vö. n. zu etwas werden): Aque deveni en vapore per varmiso stb. hasonlóan on fa butre fro milke. Mindkét esetben az egyik állapotból a másikba való átmenetet azok az elöljárók jelzik, amelyek elsődlegesen térbeli mozgást fejeznek ki.

A névmások

A névmások és a névmási használatú szavak többségét már megemlítettük, minthogy a ragozásuk megegyezik a többi szóéval. Ezen a helyen a szokásos nyelvtani osztályozásnak megfelelően soroljuk fel és részletezzük őket.

Személyes névmások: 1. *me* 'én', *nus* 'mi'; 2. *vu* 'te, ön, maga', *vus* 'ti, önök, maguk'. Nincs szükség arra, hogy megkülönböztessük a tegező és a magázó alakokat, mint a m. *te*, *ön* (*maga*), fr. *tu*, *vous*, n. *du*, *Sie*. A *tu*, *te* alakok, amelyek alkalmasak lennének tegező névmásnak, már másra használatosak; ezen túlmenően a nemzetközi nyelvnek elég demokratikusnak, ill. udvariasnak kell lennie ahhoz, hogy mindenkit egyformán kezeljen. 3. *le* (*lo*, *la*) 'ő, az', *les* (*los*, *las*) 'ők, azok'; *lum* 'az, ő', *lus* 'azok, ők'[21].

Visszaható névmás: *se*. Akkor használatos, ha az alany és a tárgy azonos: *la odia se* '(ő *nn.*) gyűlöli magát'; *las odia se* 'gyűlölik magukat'. Nem használatos (mint ahogy a szlávok tennék) az első és a második személyben: *me non odia me (self)* 'nem gyűlölöm (ön)magamat'. A *sen* birtokos alak, a *se*-hez hasonlóan, mindkét számban használatos: *los renkontrad sen patro* 'találkoztak az apjukkal'.

Kölcsönös névmás: Ezt természetesen ki lehet fejezni olyan kifejezésekkel, mint *les odia un altre* vagy *les odia li un li altre* 'gyűlölik egymást'; de ezek nem túl szerencsések, és tétovázhatunk, hogy használjuk-e a névelőt, avagy sem. Továbbá nehézség merül fel, ha több, mint két személyről beszélünk: hogyan mondjuk, *li tri fratres odia li un li altres* vagy *... li unes li altres*? Hasonlóan problémás az elöljáróval való használat: *les promena (li) un kun (li) altres*, vagy *... kun un-altres*. Általános tendenciának tűnik, hogy ezek a névmások egybeforrnak: a korábbi a. *they walk each with other, one with another* kifejezés helyett ma *with each other, with one another* van; teljesen egybeforrt a n. *mit einander*, dán *med hinanden, med hverandre*, holland *met elkander, met mekaar*, vö. még újgörög *αλλήλους* (*alilusz*), m. *egymás* (*Philos. of Grammar*, 224. old.). Minden nehézséget leküzdünk, ha a nemzetközi *mutual* 'mutuális, kölcsönös' melléknévből elvonjuk a képző nélküli *mutu* névmást: *li tri fratres odia mutu* 'a három testvér gyűlöli egymást'; *li amantes promena kun mutu*. A birtokos alak természetesen a *mutun*: *les envia mutun feliseso e omnitem parla pri mutun fortune* 'irigylik a másik (= egymás) boldogságát és mindig a másik (= egymás) szerencséjéről beszélnek'. *Los konkorda kun mutu = los konkorda mutualim*.

Mutató névmás: *Ti* (*te*, *to*, *tes*, *tum* stb.) 'az'; *disi* (*dise*, *disum* stb.) 'ez'.

Tali (*-e* stb.) 'ilyen, olyan'; *tanti* (*-es*, *-um*) 'ennyi, annyi'. *Sami* 'ugyanez, ugyanaz'; *self* 'önmagam, önmagad, önmaga stb.' (változatlan alakú): *les ha self dikte lum* 'azt mondták önmaguknak'. *Selfadmiro*; *selftuo* 'öngyilkos'.

Kérdő névmás: *Qui* 'melyik' (*qui home, qui kose*) a természetes képzett alakjaival: *que* (*quo*, *qua*) 'ki', *quum* 'mi'. *Pro quum* 'miért?' A többi kérdő névmás szintén *qu*-val kezdődik: *quand* 'mikor', *quali* 'milyen', *qualim* 'hogyan', *quanti* 'mennyi, hány' (*quanti pane* 'mennyi kenyér', *quanti panes* 'hány darab kenyér'), *quantum* 'mennyi' (önmagában használva).

Vonatkozó névmás: A legtöbb tervezett nyelvben ugyanazok az alakok használatosak a vonatkozó és a kérdő névmások esetén, és igaz, hogy ez sok etnikus nyelvben így van. De ez az azonosság nem belső nyelvi szükségességből ered, és még azokban a nyelvekben is van gyakran különbség, amelyek ugyanazokat a töveket használják, mint lat. *quis*, *quid* kérdő névmás, *qui*, *quod* vonatkozó névmás, fr. *quoi* kérd. *(ce) qui* von. (bár ez a különbség nincs végigvíve), n. *wann* kérd., *wenn* von., m. *ki* kérd., *aki* von. (bár a *ki* is lehet vonatkozó); az angolban a *which* és *what* közti különbség nem egyforma a két névmási csoportban; továbbá sok nyelvben van olyan vonatkozó névmás, amely nem használatos kérdő névmásként: n. *der*, dán *som*, *der*. A következő bekezdésekben található néhány példa be fogja mutatni a külön kérdő és külön vonatkozó névmási alakok szükségességét: az utóbbiak feladata a tagmondatok összekapcsolása, ezért jobb lenne őket kapcsolószóknak (névmásoknak stb.) nevezni. A kapcsolószók *k*-val kezdődnek. A *que* kérdő névmáshoz illeszkedve a rendszerszerű alakja *ke* lenne, de ez a forma magától értetődően adódik a legáltalánosabb kapcsolószó, a

21 A konkrét, ill. absztrakt semlegesnem későbbi megkülönböztetéséhez vö. 18. megjegyzés a 36. oldalon, így a reformált novialban: *lu* 'az, ő', ill. *lum* 'az (az absztrakt dolog; pl. mondatra való utalás)', stb. [A fordító]

hogy „kötőszó” szerepére (*me kreda ke lo sal veni pro ke lo promised lum* ‘úgy gondolom, hogy jönni fog, mivel megígérte’). Ezért általános vonatkozó névmásként a rendszerint végződés nélkül álló *kel* szót alkalmazzuk: *li libre kel lo lekted* ‘a könyv, amit olvasott’; *li libre pri kel nus parlad* ‘a könyv, amiről beszéltünk’ stb.

A birtokos alak *kelen*: *li profesoro, kelen libres nule lekte*.

Általában a többes szám használata nem szükséges: *li profesoro skripte libres kel* (vagy *keles*) *nule lekte*. A nem és a szám jelzése néha tökéletesen tisztázhatja, hogy melyik szóra vonatkozik a névmás: *li marita del direktero, kela esed vestat in nigrum* ‘az igazgató felesége, aki (azaz a feleség) feketébe volt öltözve’ (= *li direkteron marita, kel*). *Multes audid li kanto, keles pasad li hause* ‘Sokan hallották az éneklést [azok közül], akik elmentek a ház előtt’.

Jelzői alakja *keli*: *me deskovrad dar li servista, li gardenisto e lon marita, omni keli persones had varta me non-patientim*. Az ilyen szerkezetek sosem elegánsak. *La restad du hores sur li lite, durant keli tempe nule darfed parla*. *In keli kasu* ‘amely esetben’ (rövidebben *kelikas*).

Határozatlan névmás: A határozatlan névmások közé a legtöbb nyelvtaníró azokat a névmási használatú szavakat sorolja, amelyek nem férnek be a többi csoportba. Itt az *-e* végű, személyekre vonatkozó alakjukban adom meg őket; a többi alak már korábban említésre került és egyszerűen képezhető: *nule* ‘senki’, *omne* ‘mindenki’, *irge* ‘akárki, bárki’ (a n. *irgend* szóból), *kelke* ‘néhányan’, *sertene* ‘egy bizonyos (valaki)’, *chake* ‘ki-ki, minden egyes ember’, *altre* ‘más (valaki)’. Birtokos alak: *lo voli audi nulen opinione* ‘senki véleményét sem akarja meghallgatni’.

Irge (irgi hom) pove vida tum ‘bárki láthatja azt’, *irge kel ha vida lo, estima lo* ‘bárki, aki látta őt, tiszteli őt’. *Irgum kel lo dikte es stupidi.*

A fokozás

A fokozás sajátos szavakkal történik, nem toldalékok segítségével. Ez összhangban van a legtöbb nyelvben elterjedt megoldással. Példák:

plu bon(i) kam ‘jobb, mint’

tam bon(i) kam ‘olyan jó, mint’
min bon(i) kam ‘kevésbé jó, mint’

Ugyanannak a *kam* szónak a használata mindhárom összehasonlításban – ellentétben az angollal, ahol a második esetben *as*, a többiben *than* használatos –, lehetővé teszi az olyan magyarhoz hasonló megfogalmazásokat, mint pl.: *lo es tam brav o plu brav kam lon fratro* ‘ugyanolyan bátor, vagy még bátrabb, mint a fivére’.

A *tam*, *kam*, *quam* szavak esetén vö. A viszonyszavak c. fejezet, 59. oldal.

A felsőfokot a *maxim* ‘leg-...-bb’, illetve a *minim* ‘legkevésbé’ szócskák jelzik: *lo es li maxim bravi* (*li minim bravi*) *inter li fratres* (vagy *ek li fratres*).

A közép- és felsőfok képzésének fenti szabályai természetesen alkalmazhatók a határozószókra is, melyek szintén fokozhatók: *plu bald* ‘hamarabb’; *min utilim* ‘kevésbé hasznosan’.

Az igék

Egy elfogadhatóan szabályos, ugyanakkor létező nyelveken alapuló igerendszer megalkotása a legnehezebb feladat, mivel a nyelvtan egyetlen más területén sem tartottak meg a nyelvek ilyen ősi szabálytalanságokat, illetve egyetlen más területen sem különböznek ennyire egymástól. Ennek ellenére itt kísérletet teszünk a két szempont összebékítésére, illetve arra, hogy olyan rendszert alkossunk, amelyik annak ellenére hasonlít az egyszerű kínai nyelvtanra, hogy feladná az európai jellegét és azt a képességét, hogy olyan finom árnyalatokat tudjon kifejezni, amelyeket a nyelveinkben már megszoktunk.

Egy dolog közös a jelentőséggel bíró tervezett nyelvekben: az, hogy az igéknek nincs személyt és számot jelző toldalékuk. A személyt és számot ugyanis jelöli az alany, így az igének logikusan már nem kell azokat kifejeznie. Ez a megfontolás a segítségünkre van abban, hogy eltekintsünk nagyon sok, a nyelveink többségében meglévő bonyolult jellegzetességtől.

Az igealakoknál Zamenhof feláldozta a nemzetköziséget a rendszerszerű *a priori* szerkezetekkel szemben azzal a kivétellel, hogy az etnikus nyelvekből vette át a melléknévi igenevek *-nt* és *-t* képzőit. Minden más *a priori* módon épül fel: a főnévi igenév *-i* képzője, a parancsoló mód *-u* jele, a véges („ragozott”) igealakok *-s* végződése. A három fő igeidőt az *a*, *i*, *o* magánhangzó különbözteti meg, mind a véges alakoknál (*amas* ‘szeret’, *amis* ‘szeretett’, *amos* ‘szeretni fog’), mind a melléknévi igeneveknél (cselekvő *amanta* ‘szerető’, *aminta*

‘aki/ami szeretett’, *amonta* ‘szeretni fogó’, ill. hasonlóan a szenvedő *amata*, *amita*, *amota*). Ezekhez jön még a feltételes *amus* ‘szeretne’, amelyhez képezhetők lennének a megfelelő *amunta*, *amuta* melléknévi igenevek, de ezek nem kerültek be Zamenhof rendszerébe. Ez a magánhangzókkal való játék nem Zamenhof eredeti ötlete: *-as*, *-is*, *-os* jelölte a megfelelő idejű főnévi igenevet Faiguet 1765. évi rendszerében; mássalhangzó nélküli *-a*, *-i*, *-o*-t használt Rudelle (1858); Courtonne 1885-ben *-am*, *-im*, *-om* végződéseket alkalmazott ugyanilyen szerepben, sőt az eszperantóval való hasonlóság itt még teljesebb, mint a többi tervezetben, minthogy *-um* felel meg Zamenhof *-us*-ának.

Az idóban ez a magánhangzókkal való játék ki lett terjesztve a főnévi igenévre: *amar* ‘szeretni’, *amir* ‘a múltban szeretni’, *amor* ‘a jövőben szeretni’.

A fő ellenérv az egész rendszerrel szemben, hogy teljesen mesterséges, hiányzik mindenféle kapcsolat a természetes nyelvi szokásainkkal. Továbbá megköveteli a gyengén hangsúlyozott zárt szótagok pontos ejtését, ami sok nép (pl. angolok, oroszok) nyelvszokásaival ellentétes. A hat melléknévi igenév néhány esetben segítségünkre lehet olyan finomságok kifejezésére, amelyeket a szokványos nyelvek nem különböztetnek meg. De sokszor inkább a bőség zavarához vezetnek, különösen a szenvedő alakok esetén, ahol gyakran habozhatunk, hogy *agitata* vagy *agitita*, *ornata* vagy *ornita* (ido *chambro orn*ta per flori*), *komplikata* vagy *-kita afero*, *restriktata* vagy *-tita* változatokkal éljünk. Számos eszperantó- és idotanár kifejezetten elmondja, hogy ez a hat melléknévi igenév jelenti a legnagyobb problémák egyikét a tanulóik számára (vö. *estus estinta* ‘lett volna’ is).

A melléknévi igenevek

Valójában jobb, ha csak egy cselekvő és egy szenvedő melléknévi igenevünk van. A megfelelő végződésekre igen természetesen adódik a létező nyelvek alapján az *-nt* és a *-t* javaslat. Az előbbi ismert minden újlatin nyelvben, melyekből bizonyos számban átkerültek az angolba: a. *fluent*, *different*, *latent*, *defendant* stb. (a magyarba ezek közvetlenül a latinból kerültek be *-ns* formában, pl. *latens*, *kurrens*). Vö. még n. *-end* (*-ent* ejtéssel): *sehend* stb. és sk. *-nde*: *seende*, *kallande* stb. A *-t* végű szenvedő melléknévi igenevet megtaláljuk az olaszban, a spanyolban, az angolban a *kept*-hez hasonló alakokban, a skandináv nyelvekben rendszerszerűen: *set*, *kallat*, a német gyenge igékben: *gesegnet*, *gebracht*, és az oroszban néhány ige esetén.

Így az *ama* ‘szeret’, *protekte* ‘véd’, *mari* ‘megházasít, összead’, *konstitu* ‘alkot, alakít’, *es* ‘van’ igetövekhez az *amant* ~ *amat*, *protektent* ~ *protektet*, *marient* ~ *marit*, *konstituent* ~ *konstitut*, *esent* (nincs szenvedő alakja) melléknévi igenevek képezhetők. Látni fogjuk, hogy míg az *-nt* az *-a*-hoz és az *-e*-hez, a *-t* pedig bármely végmagánhangzóhoz közvetlenül hozzátehető, addig egy *-e-* kötőhangzó toldódik be az *-i*-re, *-u*-ra, illetve mássalhangzóra végződő tő és az *-nt* képző közé. Természetesen a fenti melléknévi igenévi alakok felvehetik az *-i*, *-e*, *-o*, *-a* végződéseket: *amanti fema*, *amanto* ‘szerető’, *men amata* ‘az én (női) szerettem’; *marito* ‘férj’ stb.

A hangsúlyozás: *am<u>a</u>nt(i)*, *am<u>a</u>t(i)* stb.

A főnévi igenév és a parancsoló mód

A főnévi igenevet sok tervezett nyelv az újlatin nyelvekből származó *-r* vagy *-re* végződéssel képzi (a fr. *-er*-ben a mássalhangzó már néma); Pirro a n. *-en*-t vette át. De nem szükségszerű az, hogy a főnévi igenévnek külön végződése legyen, amit az olyan egymástól távoli nyelvek is tanúsítanak, mint az angol és a kínai. Ezért mi csak az egyszerű igetövet vesszük át: *ama*, *protekte*, *mari*, *konstitu*, *es*. Ahol szükséges, jelölhetjük a főnévi igenévként való használatot azzal, hogy a *tu* szócskát tesszük elé (a *tu* az a. *to* beszélt változatából, ill. a n. *zu*-ból jő; a *to* alakot névmásként használjuk): *tu lekte stranjeri lingue es plu fasil kam tu parla* ‘könnyebb idegen nyelvet olvasni, mint beszélni’. De a jelölés nem kívánatos a *me voli (desira, intente) lekte* stb. szerkezetekben.

A *tu* szócska lehetővé teszi a különbségtételt a *me prega vu non tu neglekte tum* (= *me non prega …*) ‘nem kérlek téged, hogy hagyd ezt figyelmen kívül’ és a *me prega vu tu non neglekte tum* ‘kérlek téged, hogy azt ne hagyd figyelmen kívül’ szerkezetek közt.

A parancsoló mód állhat sajátos végződés nélkül; az egyszerű igetövet használja sok nyelv (a. *go!* n. *geh!* lat. *duc!* stb.). Így a novialban is *Veni!* ‘Gyere! Gyertek! Jöjjön! Jöjjenek!’. A főnévi igenév és a parancsoló mód azonosságának előnyös voltára olyan jól ismert példákat hozhatunk fel, mint a n. *Rechts gehen! Nicht hinauslehnen!* fr. *Voir page 2* stb.

Ez egyszerűbb, mint az occidentalban járatos (a. *please*-ből származó) *ples* szócska használata a főnévi igenévvel: *Ples considerar!* Vajon ez a formát alkalmazzuk egy indulatos parancs esetén is?

Az első és harmadik személyű felszólításokra az angolból átvehetjük a *let* ‘hadd’ szócskát: *let nus starta* ‘induljunk’ (azonban a. *he would not let us start* ‘nem engedett minket indulni’: *lo non permised a nus tu starta*). *Let pluva* ‘hadd essen’ (vö. fr. *qu’il pleuve*)! *Let on pensa kom on voli* ‘hadd gondolkozzanak az emberek úgy, ahogy akarnak’ (vö. fr. *qu'on pense ce qu’on veut*)! Az óhajt, kívánságot a *mey* ‘bárcsak’ szócska fejezi ki (az a. *may*-ből, azonban *e*-vel írva a *maye* ‘május’ hónapnévvel való egybeesés elkerülése végett): *mey lo viva longitem!*

A jelen és a múlt idő

Az egyszerű igető használatos továbbá a jelen időben: *me ama vu*; *lo protekte nus* stb.

Ha körülnézünk az etnikus nyelvekben, hogy megtaláljuk a múlt idő képzésének módját (ez az idő használatos a leggyakrabban a hétköznapi beszédben, az elbeszélésekben stb.; éppen ezért sürgető, hogy egyszerűen képezhető és használható legyen), úgy találjuk, hogy az újlatin nyelvek nem felelnek meg a céljainknak, mert a két múlt idejük nem elég egységes ahhoz, hogy a nemzetközi képzés alapja legyen; a szláv *-l* nem eléggé ismert Európa többi részén és Amerikában. De szerencsére az angolban, a skandinávban és a hollandban találunk egy céljainkra kitűnően alkalmas végződést, a *-d* jelet az a. *lived*, dán *levede*, svéd *livade*, holland *leefde* stb. szavakban. Ez a n. *-te* végződéstől sem esik messze. Így a már említett igékből képezzük az alábbi múlt idejű alakokat: *amad*, *protekted*, *marid*, *konstitud*, *esed*; az *-e-* kötőhangzó csak akkor szükséges a *-d* előtt, ha a tő mássalhangzóra végződik. A hangsúly ugyanoda esik, mint a főnévi igenév esetén.

A fentiek mellett hasznos, ha analitikus múlt idő is rendelkezésre áll, erre a célra az a. *did* adódik magától értetődően: *me did ama, protekte* stb. Ez utóbbi azonban a mai angollal ellentétben nem fejez ki értelmi, érzelmi stb. nyomatékot, hanem inkább Erzsébet korabeli módra használatos, ahol a *he did say* ugyanazt jelentette, mint a *he said*. A *did* egyszerre két igéhez is járulhat: *lo did nek ama ni estima la* ‘ő *hn.* sem nem szerette, sem nem becsülte őt *nn.*’, de állhat önmagában is: *lo ama la, kom lo did sen unesmi marita* ‘ő *hn.* úgy szereti őt *nn.*, ahogy első feleségét szerette’.

A jövő idő és a feltételes mód

Az újlatin nyelvekben a jövő időt és a feltételes módot olyan alakok fejezik ki, amelyek eredetileg az (*r*-et tartalmazó) főnévi igenévből és a lat. *habere* ‘van neki’ ige kétféle alakjából álltak. Néhány tervezett nyelv ezeket veszi alapul, de némi gondot okoz az, hogy pontosan milyen legyen az *r*-et követő végződés. Emiatt jobb egy igető elé járuló segédigét használni. De milyen segédigét válasszunk?

A jövő idejű segédigének a *sal* szót javaslom[22]; ezt az a. *shall*, holland *zal*, sk. *skal* alakok támogatják, melyek gyakran használatosak a főnévi igenévvel a jövő idő kifejezésére. A legnagyobb probléma ezzel az, hogy a németek számára az erős kötelességet kifejező *soll* ‘kell’ segédigét idézi fel (ez a jelentés sokkal kevésbé van jelen az a. *shall*-ben). Az occidental a fr. *va* szócskát vette át; ez a forrásnyelvben közeli jövőt fejez ki, amely különösen hat az olyan mondatokban, mint „a Föld néhány millió éven belül le fog hűlni”. A novialban a *va* szóban összetéveszthető lenne a *ha* szócskával (l. lejjebb), ezenkívül nem hatna kifejezetten kellemesen az olyan kifejezésekben, mint *la va ja ha fa* ‘*kb.* ő *nn.* már megfogja tenni’. A *vil*-hez hasonló alakok sem teljesen megfelelők, jóllehet egyrészt az a. *will* és sk. *vil* nagyon gyakran csupán jövő időt jelöl, másrészt van *voli* ‘akar’ igénk; ugyanakkor a *vil*-nek sok országban könnyen akaratot kifejező jelentést tulajdonítanának. Így összességében, jóllehet nem teljesen kielégítő, a *sal* tűnik a legjobb megoldásnak. Annál is inkább, mivel így elkerüljük azt, hogy ugyanannak az igetőnek az alakjai felezzék ki a jövő időt és a feltételes módot: két olyan dolgot, melynek nincs köze egymáshoz. Az egyszerű jelen nagyon gyakran kifejezheti a jövőt, ha valamilyen időhatározó, mint pl. a *tegnap*, szerepel a mondatban.

A jövő idejű főnévi igenév könnyen képezhető: *me joya tu sal visita vus* ‘örülök, hogy meg foglak látogatni benneteket’. De általában az egyszerű tő elég, így a *desira*, *expekta* igék, a *por* elöljárószó stb. után.

A feltételes mód jelölésére a novial az a. *would*-ból származó *vud* segédigét használja. A magyarhoz hasonlóan ez az alak szolgál a valótlanság, bizonytalanság kifejezésére a feltételes fő- és alárendelt mondatokban egyaránt: *si lo vud veni, me vud rida* ‘ha jönne, nevetnék’.

A *vud* végződése a feltételes mód jeleként hasznos az olyan segédigék képzésénél, mint a *povud*, *volud*, *esud*, *devud*, amelyek különösen udvarias kérésekben stb. használhatók: *Ob vu povud montra a me li vie a N?* ‘Meg tudná mutatni nekem az utat N-be?’ *Si vu volud repeti …* ‘Ha lenne olyan kedves megismételni …’ *Me esud felisi si me povud* ‘Boldog lennék, ha képes lennék rá’ *Me devud ha dikte* ‘Mondanom kellett volna’ *Me volud questiona* ‘Szeretném megkérdezni’ stb. De nem javasolnám ennek a feltételes toldaléknak a használatát főigéken.

22 Jespersen később elfogadta, hogy a jövő időt a *sal* (*saled*) helyett inkább a *ve* (*ved*) partikula fejezze ki, vö. Javított novial, 1. § Alternatív formák, 153. oldal (novialul 175. oldal). [A fordító]

A befejezett igeidők

A befejezett jelen és a régmúlt (befejezett múlt) tárgyalásához értünk. Minden nyugat-európai nyelvben (németben, angolban, franciában, olaszban, spanyol, skandináv nyelvekben) van olyan szerkezet, ahol a birtoklást jelentő ige befejezett melléknévi igenévvel kapcsolódik, mint az a. *I have lost*, *I had lost* példákban. Ez megvan a újgörögben is. A szerkezet történetileg olyan mondatokból fejlődött ki, mint az a. *I have found the key*, amelyben még érződik az eredeti, 'birtokomban van a megtalált kulcs' jelentés. A megfelelő szerkezet nem működik az eszperantó–ido típusú nyelvekben, ahol a melléknévi igenév formailag melléknév, és nincs határozatlan névelő, ugyanis az ido *me havas perdita klefo* (vagy többes számban *klefi*) könnyen félreértelmezhető lenne, mint 'van egy (ill. több) elveszett kulcsom' a '*kb.* elvesztettem egy (ill. több) kulcsot' befejezett jelent tartalmazó szerkezet helyett[23]. Ugyanígy ido *me havas obliviita omno* 'elfelejtettem mindent' vagy 'minden elfelejtett dologgal rendelkezem'. Ez, párosulva a lengyelből, mint anyanyelvéből eredő nyelvszokással arra késztette Zamenhofot, hogy az olyan, valóban logikusabb szerkezeteket alkalmazza, mint *mi estas perdinta* 'én elveszett vagyok (~ el vagyok veszve)', *mi estis perdinta* 'én elveszett voltam (~ el voltam veszve)', *mi estus perdinta* 'én elveszett lennék (~ elvesztem volna)'. Kezdetben ezt követte az ido is (*me esas perdinta*, *me esis perdinta*), de nyugat-európai szemmel ezek esetlen körülírásoknak tűnnek, így a legtöbb idista rögtön átvette az *-ab-* képzős új szintetikus alakokat, amikor ezeket néhány évvel később elismerték: *perdabis* '*kb.* (miután) elveszett', *perdabos* '*kb.* majd elveszett', *perdabus* '*kb.* elvesztett volna'. (Az viszont örök rejtély marad, hogy ezzel együtt a *perdabas* '*kb.* elveszett, el van veszve' alakot miért nem fogadták el.) Hasonló szó belseji képzőt alkalmazott Courtonne (1885): *amavam* '*kb.* megszeretett', *amavom* '*kb.* majd megszeretett'. Bár kis gyakorlás után könnyebb őket használni, de ezek a nagymértékben szintetikus formák nem vonzóak, különösen, amikor az *-es-* szenvedő képzővel kapcsolódnak: *perdesabis* '*kb.* (miután) elveszett, el volt veszve', *perdesabos* stb. Emiatt egyszerűbb kifejezések után kell néznünk.

Ezeket az egyszerűbb kifejezéseket olyan szerkezetekben találjuk meg, amelyek a nyugat-európai alakokon alapulnak úgy, hogy az alábbiak szerint kiküszöbölünk minden félreértést. Egyrészt a *ha* és *had* segédigei alakokat használjuk, amelyek különböznek a főigeként használt *have*, *haved* birtokigétől; másrészt nem melléknévi igenevet használunk a segédigével, hanem a puszta igetövet. Így a *me ha perda klefe* '*kb.* elvesztettem egy kulcsot', *me had perda klefe* '*kb.* (miután) elvesztettem egy kulcsot' könnyen megkülönböztethető a *me have perdat (perdati) klefe* 'van (egy) elvesz(t)ett kulcsom', *me haved perdat (perdati) klefe* 'volt (egy) elvesz(t)ett kulcsom' kifejezésektől.

Ezekkel a segédigékkel könnyű további összetett igeidőket képezni: *vu sal ha perda* '*kb.* ön majd elvesztett', *la vud ha veni* 'ő *nn.* jött volna'. Figyeljük meg a főnévi igenévvel való használatot: *es plu agreabli tu viva kam tu ha viva o tu sal viva*.

Nem lehet felesleges megemlíteni, hogy a *ha*, ill. *had* segédige használatos minden igével, így azokkal a tárgyatlan igékkel is, amelyek a németben és a skandináv nyelvekben (valamint némileg az angolban is) a létigével (a. *be*, n. *sein*, sk. *være*) képzik a befejezett alakjaikat: *lo ha veni* a. *he has (is) come*, n. *er ist gekommen*, sk. *han er kommen* '*kb.* ő *hn.* megjött'; *lo had veni* stb. *Me ha es* n. *ich bin gewesen* '*kb.* voltam'.

Természetesen képezhetők melléknévi igenevek a segédigékből: *hant veni* '*kb.* megjőve', *salent veni* = ido *venonta*. Ezek az összetett igenévi alakok szabadon használhatók határozóként, de az eszperantó–ido megfelelőikkel ellentétben nem könnyen lehetnek jelzők. Azonban erre nincs is gyakran szükség, és akkor is kiválthatók vonatkozó mellékmondatokkal. A zamenhofi *la venonta tempo* helyett mi a *li futur(i) tempe* fordulattal élünk.

A szenvedő szerkezet

Néhány régebbi tervezetben a szenvedő szerkezetet különböző elő-, utó- és szó belseji képzővel képezték, de manapság a legtöbb rendszer az újlatin nyelvekben és az angolban szokásos módot használja, azaz a létigét a szenvedő melléknévi igenévvel vagy igenevekkel. Néhány problémát felvet az, hogy az eszperantóban és az idóban egynél több szenvedő melléknévi igennév van: Mi a pontos különbség az ido *esas skribita* és *esis skribata*, illetve *esas skribota* és *esos skribata* között? Más szóval, az időt a segédigén vagy a főigén kell jelölni? Ezek a finom jelentésárnyalatok még a legtisztább fejű interlingvistát is zavarba hozzák. Továbbá, az *esis skribita* a maga duplán jelölt múlt idejével régmúltat jelöl, vagy a fr. *a été écrit* fordításaként használható, mivel *esis* = '*a été*' és *écrit* általában = *skribita* (azaz szenvedő összetett múlt idő, '*kb.* íródott, írva volt')? Couturat valahol a *me esis konvinkita* kifejezést a n. *ich bin überzeugt worden* '*kb.* meggyőztek, meg lettem győzve' megfelelőjeként adja meg, míg másutt az írja *-ata* végű igenevet használva, hogy „*ta sistemo esis examenata e diskusata*", jóllehet ez voltaképpen ugyanazt az igeidőt fejezi ki.

23 Itt valószínűleg fordított megfogalmazással kellett volna élni: *... az ido me havas perdita klefo (vagy többes számban klefi) könnyen félreértelmezhető lenne, mint '*kb. *elvesztettem egy (ill. több) kulcsot' befejezett jelent tartalmazó szerkezet a 'van egy (ill. több) elveszett kulcsom' kifejezés helyett.* [A fordító]

Mindezen rendszerek fogyatékosak, mivel nem ismerik a folyamatot és az állapotot kifejező szenvedő igenem közti fontos különbséget. A segédigét, mely eredeti jelentése folytán csak az utóbbit fejezné ki, az előbbi esetben is használják, pedig az állapotváltozásra utal. (Vö. az alábbi műveimet: *Philos. of Grammar*, 272. oldaltól, ill. *Modern English Grammar*, III. köt., XVII. és XVIII. fej., különösen 389. old.) Az említett nyelvek közös alakot használnak, de némelyikük hajlamos eltérő segédigét használni a folyamatot kifejező szenvedő szerkezet kifejezésére: a. *get* (vagy *become*), ol. *vengo*. A megkülönböztetés megvalósul a n. *ich werde überzeugt* és *ich bin überzeugt*, ill. dán *jeg bliver (blir) overbevist* és *jeg er overbevist* esetén.

A skandináv nyelvekből a novial átveszi a *bli* (múlt ideje *blid*) segédigét a folyamatot kifejező szenvedő igenem számára; ez az ige tövével áll. Az állapotot jelölő szenvedő szerkezetet magától értetődően az *es* segédige és a szenvedő melléknévi igenév alkotja.

Álljanak itt a továbbiakban példák, amelyek megvilágítják a megkülönböztetés fontosságát.

Li porte non es klosat nun; lum bli klosa chaki vespre e sal anke bli klosa dis vespre. ‘Az ajtó most nincs bezárva; minden este bezárják és ma este is be fogják zárni’. *Me bli nultem konvikte per lon argumentes.* ‘Sosem győznek meg az érvei’. *Me es konviket ke lo es mentiere.* ‘Meg vagyok győződve (*tkp.* győzve) arról, hogy ő hazug’. *La es sepultet in Croydon; ob lan marito sal bli sepulte anke dar?* ‘Ő Croydonban van eltemetve; vajon a férjét is ott fogják eltemetni?’. *Lon libres blid venda in grandi nombre.* ‘A könyvei nagy számban kelnek el’. *Ti libre es vendat* = *ha bli venda. Tum kel non bli fa disdi, morge non es fat (morge non sal es fat).*: n. *Was heute nicht getan wird, ist morgen nicht getan.* ‘amit ma nem tesznek meg, holnap nem lesz elvégezve’. *Li spenses kel non es pagat (kel non ha bli paga) sal bli paga in novembre.*

A nem „eredményes” igéknél (vagyis azoknál, amelyek olyan tevékenységet jelölnek, mely nem azért kezdődött el, hogy befejeződjék) a különbség lényegtelen, így mondhatjuk, hogy *bli ama* = *es amat* ‘szeretik’, ugyanígy az olyan igékkel, mint *gyűlöl*, *dicsér*, *hibáztat*, *csodál*, *lát*, *hall*.

A *-t* végű melléknévi igenevet ez idáig a fő használati körére utalva szenvedő melléknévi igenévnek hívtuk. De vannak esetek – a magyarral és más etnikus nyelvekkel összhangban –, amikor az eszperantó *-inta* végződésnek megfelelő múlt idejű (befejezett) cselekvő melléknévi igenévként is szerepelhet. Ez indokolható azokra az igékre való hivatkozással, amelyek tárgyasként és tárgyatlanként is használatosak: a *chanjat*, *komensat*, *finat* alakok használhatók ‘aki/ami megváltozott, elkezdődött, befejeződött’, és ezek mintájára használhatjuk: *morit* ‘halott (aki meghalt)’, *li falat arbre* ‘a ledőlt fa’, *li pasat tempe (li pasatum)* ‘a múlt (idő)’. De nincs sok olyan eset, amikor ezek az alakok szükségesek (n. *der gewesene Soldat* = *ex-soldato*).

A függő beszéd

Néhány szót kell ejtenünk a sok etnikus nyelvben is ismert, de a magyarban nem létező igeidő-egyeztetésről, amely a függő beszédben fellép (vö. *Philos. of Grammar*, 292. oldaltól). Ennek megfelelően az alábbi angol kijelentésekben:

1. *I am ill* ‘beteg vagyok’
2. *I have not yet seen her* ‘még nem láttam őt’
3. *I shall soon see her* ‘hamarosan meg fogom látni őt’
4. *I shall have finished by noon* ‘délre kész leszek’

az igeidők megváltoznak, „eltolódnak” függő beszédben, ha a főmondat múlt időben áll:

He said that … ‘Azt mondta, hogy …’
1. *he was ill* ‘beteg’, *tkp.* ‘beteg *volt’
2. *he had not yet seen her* ‘még nem látta őt’, *tkp.* ‘még nem látta *volt őt’
3. *he should soon see her* ‘hamarosan meg fogja látni őt’, *tkp.* ‘hamarosan *meglátná őt’
4. *he should have finished by noon* ‘délre kész lesz’, *tkp.* ‘délre kész *lenne’

Ez az igeidő-eltolódás nagyon természetes nyelvi folyamat és használata gyakran elkerülhetetlen, pl. a. *He told me that he was ill, but now he is all right* ‘Azt mondta, hogy beteg, de most már jól van’. Látható, hogy a magyar az igeidők egyeztetése helyett a *már* határozószóval fejezi ki azt, hogy a két, formailag jelen idővel jelölt történés fizikailag nem azonos időben játszódik le.

Ezekből az esetekből az angol nyelvhasználat az igeidő-eltolódást kiterjesztette olyan esetekre is, ahol ez nem logikailag, hanem gondolatilag indokolt: a. *I didn’t know who he was* ‘Nem tudtam, hogy ő kicsoda (volt)’. Megfigyelhető, hogy ebben az esetben a magyarban is lehetséges a mellékmondatban „eltolt” múlt idő használata!

Az oroszban, miként a magyarban is, az a szabály, hogy a függő beszédben ugyanaz az igeidő használatos, mint az egyenes beszédben. Ilyen módon a fenti 1. mondat angolul így hangzana: *He said that he is ill*, ill.

hasonlóan a többi mondatban is. Ezt az egyeztetést nem kívánó szabályt alkalmazta Zamenhof az eszperantóban, és az eszperantóból az ido is átvette. Ennek indoka talán az lehetett, hogy ellenkező esetben új igeidőt kellett volna bevezetni az 3. mondatbeli eltolt jövő kifejezésére. Az angol itt ugyanazt az alakot használja, mint a bizonytalan állításokat kifejező feltételes mondatokban (vagyis formailag a feltételes módot). Ugyanígy jár el a francia is, ahol az *il disait qu'il écrirait le plus tôt possible* függő mondat megfelel a *j'écrirai le plus tôt possible* egyenes állításnak, így az igealak megegyezik a feltételes *j'écrirais si je savais son adresse* kijelentésben használttal.

Nos, a novialban nincs olyan kényszer, hogy az orosz (ill. magyar) szabályt kövessük, és egyszerűen képezhetjük az eszperantóból és az idóból hiányzó eltolt jövő időt úgy, hogy az *-ed* jelet a *sal* segédigéhez teszszük: *saled*.[24] A fenti mondatok így az alábbiak szerint fordíthatók le:

Lo dikted ke … 'Azt mondta, hogy …'
1. *lo esed malad* 'beteg', *tkp.* 'beteg *volt'
2. *lo had non ankore vida la* 'még nem látta őt', *tkp.* 'még nem látta *volt őt'
3. *lo saled bald vida la* 'hamarosan meg fogja látni őt', *tkp.* 'hamarosan meg *fogta látni őt'
4. *lo saled ha fina ante medidi* 'délre kész lesz', *tkp.* 'délre kész *fogta lenni'

Sőt az igeidő-eltolódást ismerő természetes nyelvekből is hiányzó eltolt feltételes mód is képezhető a *vuded* '-ná/né *volt' használatával.

Az igerendszer

Végezetül áttekintést adok a novial igerendszerének főbb elemeiről:

CSELEKVŐ	SZENVEDŐ
me protekte	*me bli protekte*
me protekted (did protekte)	*me blid protekte*
me ha protekte	*me ha bli protekte*
me had protekte	*me had bli protekte*
me sal protekte	*me sal bli protekte*
me sal ha protekte	*me sal ha bli protekte*
me vud protekte	*me vud bli protekte*
me vud ha protekte	*me vud ha bli protekte*

Ezen kifejezések közül a legösszetettebbek nem fognak gyakran előfordulni a tényleges beszédben, itt is csak a teljesség kedvéért szerepelnek.

Felhívnám a figyelmet arra az előnyre, amely az igető változatlan alakban való használatából származik, nevezetesen az alábbiakhoz hasonló kifejezések képezhetőségére: *me non ha e non sal responda* 'nem válaszoltam és nem is fogok [válaszolni]'. *Ob vu ha manja?* 'Ettél már?' *No, non ankore, ma men fratre ha ja e me sal bald* 'Nem, még nem, de a fivérem már evett, és én hamarosan fogok'. Az angolban általában hibásnak tekintik azt a használatot, ahogy Byron írt a levelében: „*I have not and shall not answer … whatever I may, or have, or shall feel*". A novialban ezek a szerkezetek elég egyszerűek, miként az olyan kifejezések is, mint *Me ama la kom me ha men matra e kom me sal men filies* 'Szeretem őt *nn.*, miként szerettem az anyámat és szeretni fogom a gyermekeimet'.

Elhangzott az az ellenvetés, hogy a változatlan igető kiterjesztett használata félreérthető az olyan kifejezésekben, mint „*me ha lekte e studia*", ill. „*lo bli ama e adora*", mivel a második ige felfogható egyrészt a segédigéhez kötődőnek, másrészt attól független egyszerű jelen idejű alaknak. Ez sokkal veszélyesebbnek látszik elméletben, mint a gyakorlatban, mint ahogy az kitűnik az angollal való összevetésből is, ahol a *put* ugyanilyen félreérthető: „*I shall read and put back the book*', ill. „*I have read and put back the book*" (a *read* ige két különböző kiejtésének nincs jelentősége a kérdés szempontjából). Mindkét mondatban a *shall* és a *have* magától értetődően hozzátartozik mindkét igéhez, és ugyanez igaz a „*I shall read the book and put it back*" és „*I have read the book and put it back*" mondatokra is, annak ellenére, hogy a segédige távolsága nagyobb. Ha a beszélő vagy az író azt akarja, hogy a második ige független, jelen idejű legyen, erre egyértelműen utalhat a *nun* 'most' határozószó beszúrásával vagy a személyes névmás megismétlésével: *Me ha (sal) lekte li libre e nun retroposi lum*. Ugyanígy *Me ha omnitem estima e nun ama lo. Me ha lekte e me studia lon libres kun intereso*. Az olyan mondat, mint a *Lo bli ama e adora* nem érthető félre, mivel az 'őt szeretik és ő csodál' értelmezés esetén a tárgyat is ki kellene tenni, az így kapott *Lo bli ama e adora sen fratres* sem félreérthető. (Itt a *lo bli ama da omnes e …* 'őt mindenki szereti és …' változat sokkal természetesebbnek hat, mint a puszta ige használata.) A *Lo ha bli konverte e kreda a Deo* mondat ugyanígy egyértelmű; ekképpen beláttuk, hogy

24 A *saled*-et felváltó újabb segédigei alak a *ved*, vö. 22. megjegyzés, 42. oldal. [A fordító]

a végződés nélküli igető használata természetes mondatok esetén nem jelent említésre érdemes nehézséget, és a nyelv csak természetes mondatokra épül.

Először arra gondoltam, hogy a német alapján a *vird* szócskát fogom használni szenvedő segédigeként, de megváltoztattam a véleményemet, annak ellenére, hogy a *bli* kevesebb embernek ismerős, mint a *vird*. Ennek az volt az oka, hogy tartottam attól a félreértéstől, amely abból eredhet, hogy a n. *wird* cselekvő igenemben is használatos: a *lo vird vida* könnyen félreérthető lenne, mint *er wird sehen* ‘látni fog’ az *er wird gesehen* ‘látszódik’ helyett.

Az ido *videsas*, *videsis*, *videsos* stb. szintetikus formái nem megfelelők, mivel a legfontosabb elem, ami a szenvedő igenemet mutatná, elmarad, és csak az üres létige szúródik be. További nehézségek merülnek fel az *-eso* végű igei főnevek esetén: minthogy a *vinkeso* szó jelentése a. *being beaten* ‘legyőzetés, vereség’ a *richeso*-é pedig a. *being rich* ‘gazdagság’ egy angol anyanyelvű a „megfordíthatóság” elvéből következően azt hihetné, hogy *vinka* = a. *beaten* ‘legyőzött’, ami természetesen abszurd. Továbbá, minthogy a ‘vall (hitet, tant)’ jelentésű *profetesar* ige tárgyas, így akár egy „kacifántos” *profetesesas* ‘(hit, tan) megvallódik’ (nov. *bli profetira*) alakot is megalkothatunk. Egészében véve az ido szintetikus formái sokszor nehézkesek: olyan szenvedő igék képezhetők, mint *naturaligesabis*, *elektrizadesabos*, melyek nincsenek messze attól, hogy túltegyenek egyes volapük képzéseken.

A fő különbségek az eszperantó és az ido rendszere, valamint a miénk között az alábbi: (1) A novialban a nyelvtani elemek önálló szavak, míg az eszperantóban és az idóban elválaszthatatlan szóelemek (jelek, képzők): igaz, hogy Zamenhof azt állította, hogy képzői stb. önállók és elválaszthatók (ami ahhoz a furcsasághoz vezet, hogy a képzők önmagukban szóként használhatók, mint az *inda*, *igi*), de ez nem igaz az *as*, *is*, *u*, *i* stb. igevégződésekre[25]. A novial segédigék elválaszthatóságát mutatja az, hogy határozószót stb. szúrhatunk be utánuk: *le ha non vida*; *le sal unesmim veni e aftru parla kun nus*. (2) A nyelvtani elemek sorrendje természetszerűleg pontosan fordított: ido *vid-ab-os* = *sal ha vida*.

A latino sine flexione és az occidental néhány analitikus igealakja funkcióját tekintve némileg hasonló a miénkhez, de nem túl jól lettek kiválasztva. Így Peano a tőle megszokott etimológiai elkötelezettséggel az indoeurópai *e* augmentumot (előragot) használja a múlt jelölésére, nem gondolva bele, hogy ez az elem pár ezer évvel ezelőtt eltűnt a nyelveinkből. Ő nem jött rá, hogy a nemzetközi nyelvben csak a még élő és ténylegesen használt jellemzők kívánatosak. A jövőt nála az *i* jelöli, amely szintén egy régi indoeurópai gyök, de ez, amennyire tudom, soha nem volt használatos egy nyelvben sem önmagában a jövő idő kifejezésére. Az occidentalban *fe* jelzi a múlt időt, annak ellenére, hogy ez egy francia ige jelen idejű alakja, amelyet sosem használtak ilyen értelemben. De Wahl érvként az a. *did* segédigére hivatkozott, de ebben az esetben miért ne vegyük már ezt a létező, kész alakot? A jövőt a franciából átvett *va* szócska jelöli, a feltételes módot pedig a *vell*, amely vélhetően a lat. *vellem* szóból származik.

Az előtagok

Néhány novial előtag eredetileg elöljárószó, ezek a megfelelő fejezetben kerülnek ismertetésre. Érdemes megjegyezni, hogy más nemzetközi segédnyelvekhez hasonlóan a ‘-val/vel (együtt)’ jelentésű elöljárószó alakja *kun*, azért, hogy elkerüljük az összeütközést a sok *con-*, *com-*, ill. *cor-* kezdetű nemzetközi szóval, melyekben – részben vagy teljesen – a ‘-val/vel’ jelentés már nem érezhető. Az *ante* ‘előtt’ elöljárószó mellett, amely ritkán használatos előtagként, a *pre-* előtagot használjuk, amely elterjedtebb: *previda* ‘előre lát’, *prenome* ‘keresztnév, utónév’, *prehistorie* ‘őstörténet, történelem előtti kor’, *presavo* ‘előre tudás, sejtés’, *prepaga* ‘előre kifizet’, *prelasti* ‘utolsó előtti’, *preyer* ‘tegnapelőtt’.

A *konter* ‘ellen-’ mellett a nemzetköziség megkívánja azt, hogy bizonyos számú szó esetén a görög *anti-* előtagot használjuk, főként szaknyelvi és műveltségszavakban: *antimilitariste*, *antialkoholisme*, *antisemito (-ido)* stb.

A legáltalánosabb tagadó előtag a *non-*, amely nem más, mint a ‘nem’ jelentésű határozószó a következő szóval egybeírva: *nonexistant* ‘nem létező’, *nonposibli* ‘lehetetlen’, *nonreal* ‘nem valódi, valószerűtlen’, *nonvidabli* ‘láthatatlan’, *nonsavo* ‘tudatlanság, nem ismeret’ stb.

Felesleges nehézségeket okozna, ha a tökéletesen érthető és összetéveszthetetlen *non-* helyett a lat. *in-* előtagot használnánk, amely olyan sok szóban használatos (az *in* elöljárószótól) teljesen eltérő jelentésben. Az occidental elkövette ezt a hibát, ami elkerülhetetlenné tette azt a szabályt, hogy ezt a tagadó *in*-t hangsúlyjellel kell ellátni, valamint világosan le kell szögezni, hogy nem szabad összekeverni a másik (hangsúlytalan) *in*-nel, így occ. *ínscrit* = nov. *nonskriptet*, *inscrít* = *enskriptet*; az *inhabitabil* szó a hangsúlytól függően ‘lakható’

25 Ez magyar szempontból érthető, mivel az *-as*, *-is*, *-u*, *-i* stb. végződések jelek, az önállóság pedig csak a képzőkre vonatkozik. A két toldalékfajta közti különbség strukturálisan tetten érhető, hiszen a képzők sosem kerülhetnek a szavak végére, mindig valami jel (végződés), pl. *-o*, *-a*, *-e*, *-i*, *-as* stb. áll utánuk. [A fordító]

vagy ‘lakhatatlan’ jelentésű. Ha az *in*-t tagadó előtagként felvennénk, akkor ugyanúgy négy formában, azaz *in-*, *im-*, *il-* és *ir-* változatban kellene ezt megtenni, mint az etnikus nyelvekben; de ez egyaránt *imposszibilis*, *immorális* és *irracionális* lenne egy racionális nemzetközi nyelvben.

A *des-* abban tér el a *non*-tól, hogy az alapszó közvetlen ellentétét fejezi ki: *nonutili* ‘nem hasznos, azaz haszontalan’, *desutili* ‘káros’; *desagreabli* ‘kellemetlen’, *desavantaje* ‘hátrány’, *desorganisa* ‘felbomlaszt’, *desaproba* ‘helytelenít’, *descharja* ‘kirak’, *desobedia* ‘nem engedelmeskedik’, *desfasil* ‘nehéz’, *desquieti* ‘nyugtalan’ stb.

A *dis-* ‘szét-’ a *des*-től teljesen eltérő fogalmat fejez ki, jóllehet az angolban e kettő nem válik szét. A *dis-* szétszóródást, elválasztást jelent: *disdona* ‘szétoszt, összevissza ad különböző embereknek’, *dissenda* ‘szétküld’, *distrancha* ‘szétdarabol, széttrancsíroz’. (A *dis-solu* helyett egyszerűsített írásmódú *disolu* alakot használunk.)

A *mis-* (a.-n.-sk. *mis-*, fr. *mé-*) igékkel használatos ‘hibásan, félre-’ jelentésben: *mispronuntia* ‘rosszul ejt ki’, *miskomrenda* ‘rosszul ért, félreért’, *misdukte* ‘tévútra visz, félrevezet’, *miskalkula* ‘hibásan számol’ stb.

A *mal-* előtag megfelel egyrészt a *mal(i)* ‘rossz’ melléknévnek, másrészt a *malim* ‘rosszul’ határozószónak: *malodoro* ‘bűz, rossz szag’, *maledukat* ‘neveletlen, rossz modorú’, *malformat* ‘rossz alakú/formájú’, *malhumorosi* ‘rossz természetű’, *malfamosi* ‘rossz hírű, hírhedt’ stb.

A *par-* befejezett vagy alapos cselekvést jelöl: *parlerna* ‘teljesen megtanul’, *parlekte* ‘alaposan elolvas, végigolvas’, míg *tralekte* ‘átolvas (lehet, hogy felületesen)’.

A *ri-* ‘újra-’ ismétlést vagy újraalakítást fejez ki. Míg a lat. *re-* eredeti jelentése gyakran elveszett a *re-* kezdetű szavakban, ez a *ri-* használatos, ahol az angolban a *re*-t hosszú magánhangzóval ejtjük (mint pl. a *re-cover*, *re-form* szavakban, amelyek különböznek a *recover*-től és a *reform*-tól): *rielekte* ‘újraválaszt’, *ridona* ‘ismét ad’, *riskripte* ‘újraír’ stb. A *ri* önálló határozószóként is használható: *me have ri li plesire* ‘ismét örömmel tölt el’.

A *retro-* ‘hátra-, vissza-’ hátrafelé irányuló, ellentétes cselekvés: *retrotira* ‘visszavonul’, *retroseda* ‘viszszaad, visszaállít’, *retrodukte* ‘visszavezet’; *li lege non have retroaktiv efekto*.

A *mi-* előtag a *duim(i)* ‘fél’ melléknévnek felel meg: *mihore* ‘félóra’, *milume* ‘szürkület’, *miklosat* ‘félig zárt’.

A *bo-* házassággal létrejövő rokoni viszonyt jelöl: *bopatro* ‘após’, *bofilia* ‘meny’ stb. Eltér a *stif-* ‘mostoha-’ előtagtól: *stifmatra* ‘mostohaanya’ stb.

Az *ex-* a legtöbb európai nyelvhez hasonlóan ‘egykori, volt, korábbi’ jelentésű: *exrego*, *exprofesoro*.

Az *arki-* megfelel a nemzetközi *arch-* ‘arch-, ark(h)-, ős-, fő-’ előtagnak: *arkiepiskopo* ‘érsek’, *arkianjele* ~ *archanjele* ‘arkangyal’, *arkidiakono* ‘főesperes’, *arkiduko* ‘főherceg’.

A *pseudo-* ‘ál-, képzelt, hamis’ az előző előtaghoz hasonlóan a görögből lett átvéve, minthogy sok élő nyelvben használatos: *pseudoprojeto*, *pseudofilosofo*, *pseudosientiali* stb.

A főnévképzők

A főnevek képzése igékből, valamint az igéké a főnevekből sok vitára adott okot az interlingvisták között, különösen egyrészt Couturat, másrészt az eszperantó rendszer védelmezői, de Saussure és Aymonier között. A vita füstjének nagy részét meg lehetett volna azonban spórolni, ha nem állt volna elő az a furcsa helyzet, hogy mindkét oldal egyetértett egy magától értetődőnek tekintett pontban, nevezetesen, hogy minden főnévnek a Zamenhof elhatározta módon szükségképpen *-o*-ra kell végződnie, tekintet nélkül arra, hogy igéből lettek-e képezve, avagy sem. Innen eredt minden nehézségük, és a sors iróniáján túlmenően ez az egyetlen közös pontjuk volt valóban az az ok, amiért olyan alapvetően nem értettek egyet. Amint látni fogjuk, néhány fő problémájuk azonnal megoldódik, amint feladjuk ezt a dogmát, és megengedjük, hogy a főneveknek más végződésük is legyen. De ez nem jelenti azt, hogy fel kellene adnunk mindenféle megkülönböztető végződést, mindössze azt, hogy ezeknek nem szófajokat kellene jelölniük, hanem valódi képzőként kellene működniük.

Az első ezen novial végződések közül ugyanaz, mint az eszperantóban és az idóban, nevezetesen az *-o*. De ez a mi rendszerünkben arra szolgál, hogy olyan főneveket jelöljön, amelyeket közvetlenül egy igéből képeztünk, vagy közvetlenül egy igével kapcsolatosak, és jelentésük a megfelelő ige által jelölt egyszerű cselekvés vagy állapot (nexusfőnevek, m. igei főnevek). E végződés ilyen szerepe nem teljesen *a priori*, minthogy megtalálható az olaszban és a spanyolban olyan igei főneveknél, amelyek az *-are*, *-ar* végződésű igeosztályhoz kapcsolódnak, pl. ol. *uso*, *gusto*, *voto*, *guasto*, *bacio*, *bagno* stb. az *usare* stb. igék mellett.

A legegyszerűbb eset, amikor csak egy főnevünk van, nevezetesen az *-o*-ra végződő igei főnév. A legtöbb angol megfelelő nem különbözik a szótári igealaktól, míg a magyarban általában az *-ás*/*-és* képzős főnevek vonhatók ide.

Az ige végződhet *-a*-ra, ennek megfelelően *a/o* típusú szavak keletkeznek: *sonja* 'álmodik' ~ *sonjo* 'álmodás'; *basia/o* 'csókol/ás', *marcha/o* 'jár/ás', *promena/o* 'sétál/ás', *komensa/o* 'kezd/és', *plora/o* 'sír/ás', *pena/o* 'fáradozik/-ás', *odora/o* 'szagol/ás', *aranja/o* 'elrendez/és', *kalkula/o* 'számít/ás', *desira/o* 'vágyik/vágy', *riska/o* 'kockáztat/ás', *espera/o* 'reménykedik/-és', *klosa/o* '(be)zár/ás', *revela/o* 'feltár/ás', *duta/o* 'kételkedik/-és', *judika/o* 'ítélkezik/-és', *helpa/o* 'segít/ség', *fala/o* 'esik/-és'.

Vannak továbbá *-e* végű igék *-o* végű igei főnevekkel, azaz *e/o* típusú szavak: *respekte* 'tisztel' ~ *respekto* 'tisztelet, tisztelés'; *inspekte/o* 'megvizsgál/ás, vizsgálat', *reflekte/o* 'visszatükröz/és', *introdukte/o* 'bevezet/és', *sugeste/o* 'javasol/at', *diskuse/o* 'megvitat/ás', *opine/o* 'vél/ekedés', *atrakte/o* 'vonz/ás', *neglekte/o* 'elhanyagol/ás'.

Míg az eddig tárgyalt osztályokban az ige végmagánhangzója (*-a*, *-e*) kiesik az *-o* előtt, az *-i* és *-u* igevégződéseket meg kell tartanunk az *-o* végű főnevek képzésekor; így *i/io* és *u/uo* típusú szavakat kapunk: *aboli* 'eltöröl' ~ *abolio* 'eltörlés'; *demoli/io* 'lerombol/ás', *puni/io* '(meg)büntet/és', *nutri/io* 'táplál/ás', *establi/io* 'megalapoz/ás', *defini/io* 'definiál/ás', *mari/io* '(meg)házasodik/-ás', *expedi/io* 'útnak indít/ás, elküld/és', *suposi/io* 'feltételez/és', *komposi/io* 'összeállít/ás', *disposi/io* 'eloszt/ás, rendbe tesz / tétel', *edi/io* 'szerkeszt/és', *senti/io* 'érez/és', *veni/io* 'jön / jövés, jövetel', *dormi/io* 'alszik / alvás'.

Distribu 'szétoszt' ~ *distribuo* 'szétosztás'; *kontribu/uo* 'hozzájárul/ás', *konstitu/uo* 'alkot/ás, képez/és', *restitu/uo* 'helyreállít/ás', *substitu/uo* 'helyettesít/és', *evolu/uo* '(ki)fejlesz/és', *revu/uo*[26] 'áttekint/és', *intervu/uo* 'megbeszél/és, interjúvol/ás', *solu/uo* 'megold/ás', *resolu/uo* 'meg-/felold/ás', *disolu/uo* 'felold/ás, szétoszlat/ás', *absolu/uo* 'feloldoz/ás', *polu/uo* '(be)szennyez/és', *diminu/uo* 'kisebbít/és', *perseku/uo* 'üldöz/és', *proseku/uo* 'beperel/és, üldöz/és'.

Némileg bonyolultabb a helyzet azokban az esetekben, amikor a kiindulási alap egy *-e* végű főnév, melyből *-a* végződéssel igét, majd az igéből a szokott módon *-o*-val igei főnevet képzünk. Ezek az *e/a/o* típusú szavak alkotják a legfontosabb osztályt a novialban, ezért nagyon sok példával kell illusztrálnunk.

Számos esetben a kiindulási főnév egy eszközt jelöl, az ige pedig az adott eszközzel végzett természetes tevékenységet, így *brose* 'kefe', *brosa* 'kefél', *broso* 'kefélés' (pl. „kefélésre szorul a kalapom"). Ugyanígy: *texe* 'szövőszék', *texa* 'sző', *texo* 'szövés', *mile* 'malom', *mila* 'őröl', *milo* 'őrlés', *skrue* 'csavar', *skrua* 'csavaroz', *skruo* 'csavar(o)zás', *berse* 'bölcső', *bersa* 'ringat', *berso* 'ringatás', *klefe* 'kulcs', *klefa* '(be)zár', *klefo* '(be)zárás', *mesure* 'mérőrúd, -szalag', *mesura* 'mér', *mesuro* 'mérés', *katene* 'lánc', *venene* 'méreg', *parfume* 'parfüm', *spise* 'fűszer', *telefone* 'telefon', *kovre* 'takaró, fedő, fedél', *veste* 'ruha, öltözék', *violine* 'hegedű' (*-o* 'hegedülés, hegedűjáték'), *flute* 'fuvola, furulya', *bisikle* 'kerékpár'.

További példák az *e/a/o* típusú szavakra: *rule* 'tekercs, henger', *rula* '(fel/össze)teker, gurít, görget', *rulo* '(fel/össze)tekerés, gurítás, görgetés'. Az első főnevet az ido szótárak *rulilo*, *rulbloko*, *rulajo* alakban hozzák – ezek kevéssé természetes szóalkotások. A *rule* (fr. *rouleau*) szót meg kell különböztetni a *role* (fr. *rôle*) 'szerep' szótól, annak ellenére, hogy etimológiailag ugyanazok.

Glue/a/o 'ragasztó'; *fume/a/o* 'füst / füstöl, dohányzik'; *ombre/a/o* 'árnyék/ol'; *grupe/a/o* 'csoport/osít'; *folie* '(fa)levél, lap', *folia* 'lapoz', *folio* 'lapozás' (de lehet 'fólió, ívrét, másodrét' jelentésű könyvformátumot jelölő szakszó is); *plase/a/o* 'hely/ez'; *parte* 'rész', *parta* 'oszt'; *drinke* 'ital / iszik'; *kolore* 'szín/ez' (*kolorates* = 'színes(bőrű)ek'), *forme* 'forma/-ál', *fabrike* 'gyár/t'; *makule* '(szenny)folt / foltot ejt, beszennyez', *limite* 'határ/ol, korlát/oz', *eforte* 'erőfeszítés / fárad(ozik), igyekszik', *karese* 'dédelget/és', *dekrete* 'elrendel / rendelkezés, rendelet', *argumente* 'érv/el', *komplimente* 'bók/ol', *note* 'jegyzet, hangjegy / (fel-/le)jegyez', *adrese* 'cím/ez' (*li letre es adresat a vu* 'a levél önnek van címezve'), *honore* 'becsület, tisztelet / (meg)becsül, (meg)tisztel', *dolore* 'fájdalom / fájdalmaz érez, szenved', *questione* 'kérdés / kér(dez)', *funktione* 'feladat, funkció / működik', *date* 'dátum/oz, kelte/z', *motive* 'indíték, indok/ol', *pause* 'szünet/el, szünetet tart', *nombre* 'szám/lál, megszámol', *nome* 'név / nevez, hív', *plante* 'növény / (el)ültet'.

Kante 'ének', *kanta* 'énekel', *kanto* 'éneklés', *danse/a/o* 'tánc/ol', *konsilie* 'tanács/ol', *kritike* 'kritika / kritizál'. *Rakonte* 'elbeszélés, történet, mese': *li rakonte perdad kelkum in li rakonto* 'a történet elveszett a mesélés közben'.

Vote 'szavazat': *in li voto (kand on vota)* 'a szavazás közben (mialatt szavaznak)', *li presidente have du votes* 'az elnöknek két szavazata van'. *Kopie* 'másolat', *kopia* 'másol', *kopio* 'másolás'.

Nive 'hó', *niva* 'havazik', *nivo* 'havazás, hóesés'; hasonlóképpen *grele/a/o* 'jégeső', *pluve/a/o* 'eső'.

26 A felsorolt példák egy része a *Novial Lexike*ben már nem *u*-tövű, pl. *revua* (*revu* helyett), *intervua* (*intervu* helyett). [A fordító]

Sange ‘vér’, *sanga* ‘vérzik’, *sango* ‘vérzés’; *spute/a/o* ‘köpés, köpet’, *sudore/a/o* ‘verejték, izzadtság’, *urine/a/o* ‘vizelet’. *Gute* ‘csepp’, *guta* ‘csöpög, szivárog’, *guto* ‘csöpögés, szivárgás’; *milke* ‘tej’, *milka* ‘(meg)fej’, *milko* ‘fejés’.

Nincs ellentmondás az *e/a/o* végződéshármas fenti, nem személyekre értett használata és a között, hogy az *e/o/a* váltakozás élőlények esetén a közös nemű, a hímnemű, illetve a nőnemű alakokat jelöli, minthogy e két szócsoport a jelentésénél fogva elkülönül, és nincs alapja annak, hogy *-a* végű igékből közvetlenül, végződéscserével élőlényeket jelentő szót képezzünk[27]. Talán akkor látjuk a legpontosabban a különbséget, ha egy és ugyanaz a tő az etnikus nyelvekben kétféleképpen használható: a *-grafe* végű szavak személyt jelentenek, ha nincs megfelelő készülék vagy eszköz: *geografe* ‘geográfus’, *etnografe* ‘etnográfus’ (*-o* vagy *-a* végződéssel, ha a nemet jelölni akarjuk). De ha van ilyen nevű készülék, akkor a szó a nem személyt jelöl: *telegrafe* ‘telegráf’, *telegrafa* ‘táviratozik’, *telegrafo* ‘táviratozás’, és természetesen a *telegrafere* (*-o*, *-a*) vagy *telegrafiste* (*-o*, *-a*) jelenti a ‘távírász’-t. Mindkét esetben az *-ia* képzős származékok használatosak a megfelelő tudomány vagy művészet megnevezésére: *geografia* ‘geográfia’, *telegrafia* ‘távírás’. (De a fenti definíció nem minden esetben segít ki minket: *stenografa* ‘gyorsírással ír’, *stenografo* ‘gyorsírás [a tevékenység]’, *stenografere* v. *stenografiste* ‘gyorsíró’; a *biografa*[28] és *ortografa* hasonlóképpen ‘életrajzot ír’, ill. ‘helyesen ír’ jelentésű. A *bibliografia*, *-iiste* szavak mellett úgy tűnik, nincs szükség *-grafe*, ill. *-grafa* végű alakokra; az *autografi* ‘saját kezű’ melléknévhez *autografum* ‘saját kezű írás’ főnév tartozik.)

Nincs megengedve igék képzése főnevekből úgy, hogy a főnévvégződést egyszerűen *-a*-ra cseréljük, kivéve, ha a legcsekélyebb kétség sem merülhet fel az így kapott ige jelentését illetően. Egy olyan nyelvben, mely azt tűzi ki célul, hogy a legkülönfélébb anyanyelvi szokásokkal rendelkező személyek is könnyedén megértsék, el kell kerülni az etnikus nyelvek mindazon idiomatizmusait, amelyek a főnévből képzett igéknél jelentkeznek. Ezért csak a fent felsorolt magától értetődő képzéseket szabad megengedni, és tartózkodnunk kell az olyanoktól, mint: a. *to stone* (1) ‘megkövez’, (2) ‘kimagoz’, vagy a. *to wing* (1) ‘szárnyat ad, szárnnyal ellát’, (2) ‘szárnyán megsebesít’; vö. még n. *Kalb* ‘borjú’ > *kalben* ‘borjadzik’, de *Ochse* ‘ökör’ > *ochsen* ‘magol, biflázik’. Amikor a jelentés világosan ‘valamivel ellát’, az *-isa* képző használandó (vö. Az igeképzők, 53. oldal), így *armisa* ‘felfegyverez’. (Ha a *brosa* stb. analógiájára *arma*-t mondanánk, akkor inkább ‘fegyvert használni *vki* ellen’ jelentésű lenne.) A *krone* ‘korona’ szóból képzett *kronisa* így megfelelőnek tűnik ‘koronáz’ jelentésben (ebből *kroniso* ‘koronázás’), de el kell ismerni, hogy a ‘koronával ellát’ kifejezés nem teljesen kielégítő leírása a koronázásnak, valamint a *krona* ‘koronáz’ ige a *krono* ‘koronázás’ igei főnévvel kevésbé problémás a mi rendszerünkben, mint az idóban[29]. Mindenesetre a rendszer nem engedi meg az *-a* végződéssel történő igeképzést embert jelentő szavakból, már csak azért is, mert ezeknél az *-a* a nőnem jele; ezért **rega* ‘(királyként) uralkodik’ ige nem létezik.

Azt állítom, hogy ez a rendszer világosabb is és természetesebb is, mint az eszperantóé vagy az idóé. Couturat érezte, hogy pontosításra szorul az a kötetlen és egyszerű módszer, amellyel az eszperantó főneveket képez az igékből, és fordítva. Emiatt kigondolt egy sorozat új képzőt, némelyiküket létező nyelvekből véve át, valamint szigorú szabályokkal korlátozta a „közvetlen képzés” (azaz a képző nélküli, egyszerű végződéscserés szóalkotás) területét. De nem látta világosan, hogy a képzőkészlete nem elég nagy ahhoz, hogy megfeleljen az emberi élet és beszéd végtelen változatosságának, valamint néhány képzése nehézkes és nem természetes. Minthogy rendszerében a ‘kulcs’-nak és a ‘zárás’-nak mint cselekvésnek a kapcsolata nem fejezhető ki közvetlen képzéssel, egyszer (az első kiadásban) az ido *klefar* ‘zár’ igét kellett felvennie, melyből származott a *klefo* ‘zárás’ és a *klefilo* ‘kulcs’, másszor (a további kiadásokban) a *klefo* ‘kulcs’ szóból kiindulni, és a *klefagar* ‘zár’, *klefago* ‘zárás’ szavakat képeznie. Sok esetben teljesen önkényes az, hogy az igéből vagy az eszköz nevéből kell-e kiindulni, és az idisták nehezen idézik fel, hogy a ‘kefe’ jelentésnek *broso* vagy *brosilo* szó felel-e meg, illetve a ‘kefél’-t *brosagar* vagy *brosar* ige jelenti-e. Az ido *-agar* képző pontatlannak tetszik sok szóban (*martelagar* ‘kalapácsol’ mint tárgyas ige), másrészről az *-izar* ‘valamivel ellát’ használata gyakran hibásnak tűnik: *ombrizar* ‘beárnyékol, árnyékot vet’, *motivizar* ‘indokol vmit’. A ido *nomo* ‘név’ szóból rendben képezhető a *nomizar* ige fr. *donner un nom à* ‘nevet ad vkinek/vmnek; elnevez’ jelentésben, de ha az ido *nomar* ige fr. *dire le nom de quelqu’un* ‘vki nevét mondja; (meg)nevez’ jelentésűként lett definiálva, akkor hibásnak tűnik az egyszerű ido *nomo* ‘név’ szó léte, hiszen a név és a megnevezés mint cselekvés nem ugyanaz. Az ido *-ifar* képző szintén furcsán használatos, mivel a *sangifar* ‘vérzik’ szóban lévő előfordulása nem egyenértékű a *panifar* ‘kenyeret készít’ igében lévővel. Idóul írva az ember állandóan azzal a kérdéssel szembesül, hogy: logikailag helytálló-e, ha közvetlen képzést használok, vagy képzőt kell használnom, és melyiket? *Skribo*, *skriburo*, *skribajo*; *vundo*, *vunduro*; *rezulto*, *rezultajo*; *impedo*, *impedivo*, *impedilo*; *edito*, *edituro*, *editado*; *grupar*, *grupifar*, *grupigar*, *grupizar* ...; melyik legyen? A ‘malom’ szóra az ido szótárak *muelilo*, *mueleyo*,

27 Ennek ellenére előfordul ilyen eset a *Novial Lexike*ben, vö. 28. megjegyzés. [A fordító]

28 Ezzel szemben a *Novial Lexike*ben *biografe* ‘életrajzíró’ az alapszó, és ebből képződik a *biografa* ige. [A fordító]

29 A *Novial Lexike*ben a *krona* és a *kronisa* szinonimaként szerepel ‘koronáz’ jelentésben. [A fordító]

muelerio, *mueldomo* alakokat adnak: a kiindulópont a *muelar* 'őröl' ige. Az ido *lakto* 'tej' főnév mellett igeként egy másik, németből átvett tövet találunk: *melkar* 'fej'.

De ha az ido szabályai túl szigorúak, akkor az eszperantóé kétségtelenül túl lazák, minthogy minden főnév esetén lehetővé teszik, hogy a jelentésre való tekintet nélkül igét képezzünk belőlük – és fordítva – egyszerű végződéscserével. Így minden író az anyanyelve gyakorlatát vagy egyéni szeszélyét követheti. Továbbá, ha a *krono* 'korona' szóból *kroni* 'koronáz' igét képzünk, akkor hogyan kell visszaadni a 'koronázás' igei főnevet? Az *admiro* 'rajongás' és száz más példa alapján erre a *krono* lenne a jelölt, de természetesen egy és ugyanazon szóalak nem lehet egyszerre 'korona' és 'koronázás' jelentésű. Így hát az eszperantisták a *kronado* alakot használják, annak ellenére, hogy az *-ad-* képző másutt ismételt vagy tartós tevékenységet jelöl: a *kronado*-nak így ismételt vagy tartós koronázást kellene jelentenie. Ellenben, ha az *-ad-* igei főneveket képezhet anélkül, hogy gyakorításra utalna, akkor a *kronado* helyes 'koronázás' értelemben, de ez esetben nélkülözzük a gyakorító képzőt. Az eszperantó teoretikusok megengedik az *-ad-* használatát mindkét jelentésben, de ha a *kronado* áll 'koronázás' értelemben, akkor elkerülhetetlennek tűnik, hogy megengedjük a *kronadado* használatát mint 'ismételt koronázás; koronázgatás' annak alapján, hogy ez úgy viszonyul a *kronado*-hoz, mint a *pafado* 'lövöldözés' a *pafo* 'lövés' szóhoz. Ellentétesnek tűnik Zamenhof eredeti gyakorlatával megengedni az *-ad-* kétféle értelmét. Annyi bizonyos, hogy mindezen dilemmákat elkerüljük, ha nem követeljük meg, hogy minden főnév *-o*-ra végződjék.

Az *-eso* képző használatos elvont főnevek (avagy az én terminológiám szerint predikatív nexusszavak) melléknevekből való képzésére, mivel Couturat-nak igaza van: a *jóság* valóban annyi, mint '*vki* jó volta'. Ez az *eso* tehát az *es* létigéhez tartozó igei főnév, de felfogható a fr. *richesse* 'gazdagság', *faiblesse* 'gyengeség' stb. szavakban található képző reflexének is. Így *richeso* 'gazdagság', *febleso* 'gyengeség', *vereso* 'igazság', *utileso* 'hasznosság', *blindeso* 'vakság' stb. Figyeljük meg, hogy az etnikus nyelvekben ezek a szavak gyakran konkrét jelentést is kapnak: ezt azonban nem szabad követnünk, és a *verum* 'igazság mint igaz dolog', ill. *vereso* 'igazság mint *vmi* igaz volta' szavakat meg kell különböztetnünk, l. A semlegesnem, 35. oldal. Az *-eso* képző a szenvedő melléknévi igenévhez járulhat: *li venkateso de Napoleon da Wellington* = *li venko de Wellington super Napoleon* ('legyőzetés, vereség' – 'győzelem').

Ahol egy képző elegendő, ott az occidentalban több is van: *altess*, *veritá*, *libertá*, *longore*, *maladie*, *coquetterie*. Nincs rájuk szabály, de nem is adható az alábbi kivételével: először tanulj meg egy pár etnikus nyelvet, akkor belőlük tudni fogod, hogy melyiket használd. És a tanuló még ekkor is tétovázhat, mivel a fr. *longueur* 'hosszúság' alaknak (amely az occ. *longore* előzménye) az ol. *lunghezza* felel meg, ugyanazzal a képzővel, amely az occ. *altess*-ben is van. Vagy az occidental minden használója szabadon dönthet minden egyes konkrét esetben, hogy melyik végződés tetszik neki a legjobban?

Az egyszerű *-o* végződés nem az egyetlen szükséges toldalék, ami a nemzetközi segédnyelvünkben igékből történő főnévképzésre használatos. Egy másik, nemzetközi szavakban nagyon gyakran előforduló képző az, amely az a. *opin-ion*, *admir-at-ion*, *defin-it-ion*, *sol-ut-ion* (vö. m. *defin-íc-ió*, *szol-úc-ió*) szavakban található. Azért, hogy a civilizált világban leginkább ismert alakokat nyerjük, a novialban az a szabály, hogy az *-ione* (m. *-ió*) képző az alábbi alakokat veszi fel:

- *-e* végű igék esetén *-ione*,
- *-a* végű igék esetén *-atione*,
- *-i* végű igék esetén *-itione*, ill.
- *-u* végű igék esetén *-utione*.

Ezt a szabályt úgy is megfogalmazhatjuk, hogy az *-ione* képzőt az igék szenvedő melléknévi igenevéhez adjuk, kivéve az -e végű igék esetén, ahol az *-ione* az *-e* végződés helyébe lép. Példák: *opine* : *opinione*; *diskuse* : *diskusione*; *satisfakte* : *satisfaktione*; *forma* : *formatione*; *isola* : *isolatione*; *expedi* : *expeditione*; *puni* : *punitione*; *evolu* : *evolutione*; *diminu* : *diminutione*.

Ami az *-ione* képzős szavak jelentését illeti, az *-o* végződéssel ellentétben nem egyszerűen az ige által kifejezett cselekvést jelenti, hanem részint (az egészében tekintett) eredményt, ill. az eredményül előállt állapotot, részint pedig a módot, eljárást, amely szerint valami történt: *komunikatione*, *ilustratione*, *institutione*, *fortifikatione*, *explikatione*, *opinione*, *edukatione*, *rekreatione*, *modifikatione*, *konstruktione*, *inventione* stb. *Li letres es in lon posesione* 'a levelek az ő birtokában vannak': itt nem lenne természetes *poseso* 'birtoklás'-t használni. *Lo okupad se longitem per li soluo del probleme e finalim trovad li korekte solutione.* Különbség tehető az *expedio* 'elküldés' és az *expeditione* 'expedíció', a *dediko* 'dedikálás, ajánlás' és a *dedikatione* 'dedikáció, ajánlás' között (vagyis a *dedikatione* azon szavakat jelenti, amelyekkel a *li dediko*-t kifejezik).

After multi-yari kolekto (kolektado) *lo have nun belisi kolektione de piktures. After pluri* definios *lo finalim arivad al sekuenti* definitione. *Aditione*, *subtraktione*, *multiplikatione*, *divisione* jelöli a négy alapműveletet; míg az *adio* az összeadás mint cselekvés.

Néha a nemzetközi használatban az *-ione* végű szavak olyan sajátos jelentést kaptak, amelyet nem mindig egyszerű meghatározni, de amely sokkal összetettebb, mint az *-o* végződéshez kapcsolódó egyszerű jelentés: *per li siviliso de barbares on ofte dona a les nur li mali partes del sivilisatione*. Úgy mondjuk: 'elégtételt ad', ami novialul *dona satisfaktione*: nem lenne természetes *dona satisfakto* fordulattal élni, mivel nincs valódi jelentése annak a kijelentésnek, hogy 'eleget tevést (mint cselekvést) adni'. Vö. *polutione* és *koruptione*, de *poluo* és *korupto*; *konvikto* az a cselekvés, amikor a *konviktione*-t kifejtjük más valakinek. Míg *lekto* 'olvasás' (*me lekte* 'olvasok'), addig a *lektione* 'lecke, előadás' jelentésű.

Néhány *-ione* végű szót készen vettünk át a novialba, anélkül hogy lenne olyan ige, melyből a fenti szabályok alapján képeztük volna, pl. *okasione* 'alkalom', *emotione* 'érzelem', *sektione* 'szekció', *funktione* 'feladat, funkció'; ezek némelyike maga új képzések (*-a* végű igék) kiindulópontja. Bizonyos mértékig ugyanez a helyzet az idóban, ahol nincs *-iono* vagy *-ationo* képző, ugyanakkor bizonyos számú szó *-iono*-ra végződik, amellett, hogy néhány más *-aco* (igei alak: *-acar*) végű; ez utóbbiak, Zamenhofnak köszönhetően, az etnikus nyelvekben található *-ation* végű szavak félig orosz köntösben történt átvételei: *formaco* vö. a.-fr. *formation* (or. *формация* /*formacija*/), *operaco*, *naraco*; hasonlóan *atenco* (= nov. *atentione* az *atente* igéből). Más esetekben az ido *-iono* alakúvá változtatta az eszperantó *-io* végződését: *naciono*, *profesiono*, *prepoziciono*, de nem következetesen: *religio*, *ambicio*. Az eszperantó a szokás szerint még kevésbé konzisztens: itt a *nacio*, *misio* stb. mellett *kondiĉo*, *okazo*, sőt *haladzo* 'kigőzölgés' (!) található.

Megjegyzendő, hogy néha az a. *-ion*-nak (m. *-ió*) eltérő a jelentése: az a. *precision* 'pontosság, szabatosság, precízió' a novialban *presiseso*.

Ha a tevékenység konkrét termékét kell kifejezni a létrehozásának módjától elhatároltan, akkor nem az *-ione* képzőt kell használni, hanem a szenvedő melléknévi igenévhez tett *-um* végződést[30]: *fabrikatum* 'iparcikk', *kreatum* 'teremtmény', *kontributum* '(tárgyi, pénzbeli stb.) hozzájárulás', *printatum* 'nyomtatvány', *trovatum* 'lelet, talált tárgy', *kopiatum* 'másolt tárgy' (különbözik a *kopie* 'másolat' szótól). Vö. A semlegesnem, 35. oldal, *-us* végű többes szám.

Az idónak van egy igei tövekhez járuló *-uro* képzője, amely a konkrét eredményt vagy terméket jelöli a cselekvéstől elkülönülten. Ezt átvesszük *-ure* alakban, de használata a novialban sokkal korlátozottabb, mivel helyette megfelel sok esetben egyrészt az eredeti *-e* végű szó, másrészt a semlegesnemű melléknévi igenév, amint az az imént kifejtésre került. De az alábbi esetekben az *-ure* használata szabályszerű: *pikture* 'festmény', *skulpture* 'szobor', *inventure* 'találmány', *fotografure* 'fénykép' (míg *fotografatum* 'fényképezett tárgy'), *texture* 'szőttes, szövött tárgy'.

A foglalkozásnevek képzésére két nemzetközi képző áll rendelkezésre: az *-ere*[31] (a.-n.-sk. *-er*, fr. *-eur*) – a lat. *-or* képzőt, és modern nyelvek beli megfelelőit is képviselve –, valamint az *-iste*; természetesen mindkettőnek van a természetes nemnek megfelelő *-a*, *-o* végű változata. Az első, az *-ere* általánosabban alkalmazott, és használatos pl. *bakere* 'pék', *akompanere* 'kísérő', *charmere* 'sarmőr, elbűvölő teremtés', *rakontere* 'mesélő', *redaktere* 'szerkesztő', *judikere* 'bíró', *ambasadere* '(nagy)követ', *juvelere* 'ékszerész', *bankere* 'bankár', *misionere* 'misszionárius' stb. szavakban. Ez a képző használatos állatok és bizonyos növények esetén: *reptere* 'csúszómászó', *rodere* 'rágcsáló', *klimere* 'kúszónövény'. A legtöbb – de nem mindegyik – esetben létezik olyan ige, amelyből az *-ere* végű szó képződött.

A második képző, az *-iste*, főként más főnevekből való szóképzésre szolgál. Kizárólag emberek esetén használatos, elsősorban egy tan, rendszer vagy párt követője esetén, így általában egy *-isme* végű szónak felel meg: *ateiste* 'ateista', *sosialiste* 'szocialista', *idealiste* 'idealista', *metodiste* 'metodista', *monarkiste* 'monarchista' stb. Továbbá jelölhet olyanokat, akik egy meghatározott hivatással vagy tudománnyal foglalkoznak: *artiste* 'művész', *dentiste* 'fogász', *okuliste* 'szemész', *logikiste* 'logikával foglalkozó tudós', *sientiste* 'tudós', *spesialiste* 'specialista, szakember'. A *kantiste* szót egy hivatásos, a *kantere* főnevet pedig egy amatőr énekesre lehet érteni, de ezt a különbség nem túlozandó el, így esetenként a két képző megkülönböztetés nélkül használható.

-isme '-izmus' *ateisme* 'ateizmus' stb.

Az *-ere* változataként tekintetbe vehetjük az *-iere* képzőt, amely egy bizonyos tárggyal jellemezhető, vagy azt viselő, tartó személyt, ill. tárgyat jelöl: *kurasiere* 'vértes, páncélos (katona)', *rentiere* 'tehetős ember (aki tulajdonának jövedékéből él), járadékos', *pomiere* 'almafa', *sigariere* 'szivarszipka', *kandeliere* 'gyertyatartó'. *Milioniera* 'milliomosnő'.

30 A későbbi definíció szerint az *-um* absztrakt főnevet képez, az *-u* végű konkrét szavakkal szemben, vö. 18. megjegyzés, 36. oldal. Az *-u* végződés nemcsak a szenvedő melléknévi igenévhez, hanem az igetőhöz is tehető, pl. *printu* = *printatu*, l. Javított novial, 6. § Néhány rövidített szó, 158. oldal. [A fordító]

31 A reformált novial az *-ere* mellett a szinonim *-tore* képzőalakot is megengedi, vö. Javított novial, 3. § Utóképzők, 155. oldal. [A fordító]

Az *-arie* jelöli recipienst, vagyis azt a személyt, akire a cselekvés irányul: *sendarie* 'címzett', *pagarie* (*-o*, *-a*) 'rendelvényes, bemutató (váltóé, csekké)'.

Az *-ilo* egy eszperantó képző, amely az olyan szláv szavakból lett átvéve, mint az or. *правило* (*pravilo*) 'szabály; kormányrúd; szintezőléc', megerősítve a n. *Schlüss-el* 'kulcs' (< *schließen* 'bezár'), ill. az a. *gird-le* 'öv' (< *gird* '(fel)övez, övvel megköt') szavak végződésével. Olyan szerszámot vagy eszközt fejez ki, amellyel a cselekvést végrehajtják: *skriptilo* 'íróeszköz', *ludilo* 'játékszer', *sondilo* 'mélységmérő, szonda', *komunikilo* 'kommunikációs eszköz', *ornilo* 'díszítmény, dísztárgy'.

Megjegyzendő, hogy az *e/a/o* típusú szavak lehetővé teszik, hogy egyszerűbb alakokkal éljünk, mint sok eszperantó és ido *-ilo* végű szó. A novialban az *-ilo* képző csak akkor használatos, ha a szóalkotáskor feltétlenül igéből kell kiindulnunk. Figyeljük meg, hogy szakszavakban a *-tor* végződés ugyanilyen jelentésű: *transformatore*, *motore*, *traktore*, *ventilatore*; ezek azonban nem vetik fel annak szükségét, hogy a novialban felvegyünk egy *-ore* vagy *-tore* képzőt, minthogy ezek a szavak túl speciálisak.

Az *-ia* valaki területét, fennhatóságát, tartományát vagy országát jelöli. Országnevekben használatos: *Anglia* 'Anglia' (*Angle* 'angol (ember)'), *Fransia* 'Franciaország', *Rusia* 'Oroszország'; néhány esetben a név városnévből képződik: *Luxemburgia* Luxemburgból, *Aljeria* Algírból (de néhány *-ia* végű országnevet képzetlenként kell átvennünk: *Austria*, *Australia*, ezekből *-iane* képzővel képzünk lakosnevet). Továbbá *patria* 'haza', valamint az *emperero* 'császár', *rego* 'király', *duko* 'herceg', *episkopo* 'püspök' szavakból képezhetjük az *empereria* 'birodalom, császárság', *regia* 'királyság', *dukia* 'hercegség', *episkopia* 'püspökség, egyházmegye, egyházkerület' stb. származékokat. További alkalmazási terület az, hogy a *filosofe*, *geologe*, *astronome*, *anatome* példákhoz hasonló szavakhoz megalkothatjuk ezen emberek szellemi területének, azaz a tudományának a nevét: *filosofia*, *geologia*, *astronomia*, *anatomia* stb. A *printere* 'nyomdász', *lavere* 'mosó(munkás), mosodás', *chapelere* 'kalapos' szavakból a *printeria* 'nyomda', *laveria* 'mosoda', *chapeleria* 'kalapkészítő üzem (gyár)' stb. szavakat képzünk. Végezetül az olyan jellegű szóból, mint a *pomiere* 'almafa', a *pomieria* 'almáskert' áll elő. Vö. *kompania*, Mássalhangzók c. fejezet, 27. oldal[32].

-torie – a cselekvés helye: *laboratorie* 'laboratórium', *lavatorie* 'mosdó (kagyló, helyiség)', *observatorie* 'obszervatórium', *dormitorie* 'hálóterem', *auditorie* 'előadóterem'. (*Sanatorie* szó helyesebb formája *sanisatorie*.) *Koquatorie* 'konyha'.

-aje – ami az alapszóból készült, abból áll, olyan jellegű: *lanaje* 'gyapjúholmi', *lignaje* 'fatárgy', *infantaje* 'gyerekesség' (fr. *enfantillage*), *plantaje* 'ültetvény' (fr.-n. *plantage*), *boskaje* 'liget', *plumaje* 'toll(azat)', *kruelaje* ' kegyetlenkedés'.

Az idisták figyeljenek arra, hogy ez a képző nem fedi az ő *-ajo* végződésüket, annak legtöbbször a mi *-um* toldalékunk felel meg: *grasum* 'zsír(adék)', *komunikatum* 'közlemény, értesítés', *komunikendum* 'közölnivaló'.

Az *-ede* '-nyi' a fr. *-ée* (*cuillerée* 'kanálnyi') és a sp. *-ada* (*cucharada* 'ua.') végződések vegyülése, és akkora mennyiséget jelöl, amennyi valamibe belefér: *kulierede* 'kanálnyi', *manuede* 'maréknyi, maroknyi', *bokede* 'falásnyi, harapásnyi, kortynyi'.

Az *-aro* a lat. *-arium* (*herbarium*), ol.-sp. *-ario*, fr. *-aire* (*vocabulaire*), a. *-ary* (*glossary*) képzők módosulása, amely dolgok, ill. személyek gyűjteményét, csoportját, halmazát fejezi ki, és általában egy átfogó gyűjtőnevet képez: *homaro* 'emberiség', *formularo* 'gyógyszerkönyv', *vortaro* 'szókészlet, szókincs', *libraro* 'könyvtár'.

-ide 'leszármazott', a görög *Atreidész* 'Atreusz fia (Agamemnón, ill. Menelaosz)', *Péleidész* 'Péleusz fia (Akhilleusz)' nevekben lévő végződésekből ered, megtámogatva az olyan modern alakulatokkal, mint az a. *Napoleonide*[33] stb. Így tehát képezhetjük a *regide* (*-o*, *-a*) 'királyi leszármazott', valamint a *Semide*, *Israelide* szavakat. Ez utóbbiak esetén azonban a nemzetközi használattal inkább összhangban vannak a *Semite*, *Israelite* alakok, amelyek a novialban nem képzett, hanem készen átvett szavaknak számítanak, mint a *dinamite*, *melanite* és más, ugyanilyen végződésű vegyészeti szakszó. Az *abderita* (rövideszű, együgyű, fajankó, eredetileg abdérai lakos) szót *Abderane*, a *moábita*-t (egy bibliai nép tagja, Moábbeli) *Moabane*, a *jakobita*-t (II. Jakab-párti) pedig *Jakobane* stb. alakban adjuk vissza.

-yune a *yuni* 'fiatal' melléknévből; képzőként használatos az olyan alakulatokban, mint *bovyune* (*-o*, *-a*) 'borjú', *hanyune* 'csirke', *katyuno* 'hím cica' stb. Bizonyos esetekben a kicsinyítő képzős alakok ugyanilyen értelemben használhatóak, azonban a felnőtt pónilóra mondhatjuk, hogy *kavalete*, de azt nem, hogy *kavalyune*.

32 A *Novial Lexike* kiegészítette az *-ia* képző használatát az *-nt* végű melléknevekből való főnévképzéssel, vö. 81. oldal. Ugyanitt kerül említésre az *-itate* *mn.*-i alapú főnévképző is. [A fordító]

33 Ez a szó azóta elavult. [A fordító]

Az igeképzők

Mint fent megállapítottuk, élőlényeket jelentő szavakból nem képezhetünk közvetlenül igéket, ezért erre a célra átvettük a n. *-ieren* (dán *-ere*, némely esetben or. *-ировать* /*-irovat'*/) stb. végződésből az *-ira* igeképzőt: *rego* ‘király’, *regira* ‘(királyként) uralkodik’, *regiro* ‘(királyként való) uralkodás’; *profetira* ‘jövendöl, prófétál’, *interpretira*[34] ‘tolmácsol’, *koketira* ‘kokettál, kacérkodik’, *rivalira* ‘rivalizál’, *rebelira* ‘fellázad, fellel’, *vikariira* ‘(tisztségében) helyettesít’.

Valamivé alakítást, változtatást, tételt kifejező igék képzésére két nemzetközileg elterjedt képzőnk van, mindkettőt használjuk a novialban; ezek: *-isa* (a. *-ise* v. *-ize*, fr. *-iser*, ol. *-izzare*, n. *-isieren* stb.) és *-ifika* (a. *-ify* > *-ification*, fr. *-ifier*, ol. *-ificare*, n. *-ifizieren* stb.). Ezekben az *i*-t felfoghatjuk melléknévvégződésnek, így a tényleges képzőnek csak a *-sa* és *-fika* toldalékokat tekintjük. Példák: *realisa*, *idealisa*, *materialisa*, *modernisa*, *sterilisa*, *kristalisa*, *harmonisa*, *fanatisa* – *simplifika*, *klarifika*, *verifika*, *justifika*, *sanktifika*, *rektifika*, *fortifika*, *falsifika*, *personifika*, *identifika*.

Nyilvánvalóan előny, ha használhatjuk ezeket, valamint még más, további világszerte ismert igéket. Emiatt a novial felvette mindkét képzőt, de a novialt beszélőknek nem kell memorizálniuk, hogy melyik igéhez melyik képző járul: minden egyes esetben szabadon választhatunk közülük, ha nem jut eszünkbe a nemzetközileg elterjedt forma. Így egyrészről a *simplisa* és a *klarisa* megengedett a *simplifika* és a *klarifika* mellett, másrészről a *modernifika* is lehetséges a *modernisa* mellett. Megjegyzendő, hogy hasonló a helyzet az angolban, ahol az *Anglicize* ‘(el)angolosít’ és a *Frenchify* ‘(el)franciásít’ igék egymás mellett élnek.

Különbség tehető az *elektrisa* ‘elektromossággal feltölt’ (ill. képletesen: ‘izgalomba hoz’) és az *eletrifika* ‘villamosít (pl. vasutat)’ stb. igék között.

Itt egy dolgot meg kell jegyeznünk: ahelyett, hogy a *simplifika* igét képzett szónak tekintenénk, kezelhetjük két önálló szó, a *simpli* melléknév és a *fika* ige összetételének is. Más szóval, ezt azt jelenti, hogy egy ‘valamivé tesz, alakít; -tat, -tet’ jelentésű *fika* igét vonunk el ezekből a szavakból: *me simplifika li prosedo* ‘egyszerűsítem az eljárást’ = *me fika li prosedo simpli* ‘egyszerűvé teszem az eljárást’; *lo fika sen marita felisi* ‘boldoggá teszi a feleségét’; főnévi igenévvel műveltető szerkezetet kapunk: *lo fika li kavale kurse* ‘futtatja (futásra bírja) a lovat’ (= *lo fika ke li kavale kurse* ‘úgy tesz, hogy a ló fusson’). Ez a *fika* különbözik a *fa* ‘tesz, csinál’ igétől, és használata csak az itt megadott esetekre korlátozódik. (Szenvedő főnévi igenévvel is állhat: *fika li libre bli binda* ‘köttesd be a könyvet’ = *fika li libre bindat*, *fika li bindere binda li libre*.)

A két képző természetesen középfokú melléknévhez is járulhat: *plubelisa* ‘szebbé tesz’, *minbelisa* ‘kevésbé széppé tesz’, *plubelifika* ‘szebbé tesz’ stb.

A *-fika* igékkel: *dormifika* ‘elaltat’; de általában jobb az ilyen képzéseket két külön igére bontani.

Az *-isa* képző használatos a ‘nyújt, valamivel ellát, befed’ jelentésben is: *alkoholisa* ‘szeszesít, leitat’, *orisa* ‘bearanyoz’, *stonisa* ‘kővel fed, burkol’, *butrisa* ‘vajaz, vajjal beken’, *armisa* ‘felfegyverez’, illetve némileg lazább értelemben: *organisa* ‘organizál, szervez’, *harmonisa* ‘harmonizál, egyeztet’, *orientisa* ‘orientál, betájol’. Figyeljük meg, hogy az a. *carbonize* igének a nov. *karbonisa*-hoz hasonlóan két jelentése van: ‘szenesít, szénné alakít’, ill. ‘szénnel borít’.

Ez utóbbi jelentés az egyetlen, amiben az ido *-izar* előfordul, de a képző valójában sokkal kevésbé használatos ebben a jelentésben az etnikus nyelvekben, mint az elsőként említettben, melynek az ido *-igar*, eszp. *-igi* felel meg. A mi rendszerünkben az *-isa*-nak ezt a jelentését másodlagosnak tekintjük, és az *-os-isa* összetett képző egyfajta rövidítéseként kezeljük: *makulisa* = *makulosisa*, *fika makulosi*.

Az *-ad-* olyan főnevekből lett átvéve, mint fr. *promenade*, *canonnade*, *fusillade*. Az eszperantóhoz és az idóhoz hasonlóan igékkel és igei főnevekkel használatos ismételt vagy folyamatos cselekvés kifejezésére: *frapada* ‘ütöget (több alkalommal megüt)’ (*frapado* ‘ütögetés’, *frapo* ‘[egyszeri] ütés’); *kantada* ‘énekelget, folyamatosan énekel’; *parlada* ‘folyamatosan beszél’.

A (latinból származó) *-eska* igékhez járulva a cselekvés vagy állapot kezdetét jelöli (azaz kezdőigét képez): *dormieska* ‘elalszik’, *videska* ‘látni kezd’, *kurseska* ‘futni kezd’, *ameska* ‘szerelembe esik’, *rideska* ‘nevetésben tör ki’; melléknévi tővel jelentése ‘valamilyen kezd lenni, valamilyenné válik’: *aleska* ‘elsápad, sápadt lesz’, *oldeska* ‘kezd megöregedni’. A megfelelő igei főnevek *-o*-ra végződnek: *dormiesko* ‘elalvás’ stb.; *oldesko* ‘kezdődő öregedés’.

34 Ezzel szemben a *Novial Lexike*ben pont fordítva van: az *interpreta* ‘interpretál, tolmácsol, fordít’ ige az alapszó, melyből képződnek a további származékok, mint pl. *interpretere* ‘tolmács, fordító’. [A fordító]

A melléknévképzők

Míg melléknevekből az *-i* végződés *-e*, *-o*, *-a* vagy *-um* végződésre való cserélésével – vö. A természetes nem fejezet, 34. oldal – ugyanolyan jelentésű főnevet képezhetünk, addig nincs közvetlen (egyszerű végződéscserével történő) mód melléknevek képzésére más szófajba tartozó szavakból[35]. Erre a célra az alábbi képzők egyikét kell használnunk.

A legáltalánosabb képző az *-al* (*-ali*). Ez jól ismert abból a sok latin és újlatin melléknévből, melyek bekerültek a legtöbb civilizált nyelvbe. Ezek a novialban szabályosan képzett melléknevekként használatosak: *natural*, *universal*, *national*, *verbal*, *kordial* (< *kordie* 'szív'), *material*, *formal*, *traditional* stb. Az *-al* előtt a főnév végződése kiesik (vö. még *bestie* > *bestial*) az *-u* kivételével: a *sexu* szóból *sexual* lesz, ugyanígy képződik a *manual* s í. t. Ezt a képzésmódot minden szóra kiterjesztjük, még azokra is, amelyekből ezzel a végződéssel nem képződnek melléknevek az etnikus nyelvekben: *gasal* 'gáz-, gázzal kapcsolatos', *patral* 'apai, atyai', *popul al* 'népi, nép-', *homal* 'ember-, emberrel kapcsolatos' (megkülönböztetendő a *human* 'emberséges' szótól) – a *homonal* és *homanal* alakokról l. 35. oldal (*fratronal*, *fratranal* példa).

Az *-an* latin eredetű, és megtalálható az újlatin, ill. más nyelvek sok szavában. Lakosnevet képez, vagy egy csoporthoz, osztályhoz, párthoz tartozást fejez ki: *Roman* (*Romani*, *-e*, *-o*, *-a*) 'római'[36], *Italian* 'olasz', *Amerikan* 'amerikai', *urban* 'városi', *akademian* 'akadémiai, akadémikus', *senatan* 'szenátusi', *vilajan* 'falusi', *partisan* 'pártos, részrehajló; párt híve', *leftano* 'baloldali (párthoz tartozó)'. Továbbá az alábbi alkalmas eszperantó–ido képzések: *samlandane* 'honfitárs', *samreligionano* 'hittestvér', *sampartisane* 'párttárs', *samideane* 'eszmetárs'; valamint *altrilandano* 'más országbeli férfi' stb.

A *Roman beleso* kifejezés kétféleképpen értelmezhető: (1) 'Róma szépsége', ekkor az *o* hangsúlyos; (2) 'római szépség', ekkor az *a*-t hangsúlyozzuk; ez utóbbi esetben, vagyis amikor az *-an* melléknév, biztosabb írásban a *romani* alakot használni, vö. alább az *-osi* képző.

A (francia, olasz eredetű) *-atri* megjelenésben vagy jellegben hasonlót jelöl; a magyar gyakorta a *-szerű* utótag felel meg neki: *blankatri* 'fehéres', *bluatri* 'kékes', *metalatri* 'fémes, fémszerű', *parodiatri* 'paródiaszerű' stb.

Az *-ari* (< ol. *-ario*, fr. *-aire*, m. *-áris* stb.) jelentése 'valaminek megfelelő, valamihez illő': *reglari* 'szabályos, szabályszerű' (< *regle* 'szabály'), *populari* 'népszerű', *revolutionari* 'forradalmi', *elementari* 'elemi', *ordinari* 'rendes, szokásos', *imaginari* 'képzeletbeli' (az occidental is így).

Az *-osi* (*-os*) a lat. *-osus*, ol.-sp. *-oso*, fr. *-eux*, a. *-ous*, *-ose*, n. *-ös*, m. *-ózus* alapján birtoklást, rendelkezést fejez ki, különösen valamiben való bővelkedést: *porosi* 'porózus, lyukacsos', *kurajosi* 'bátor', *danjerosi* 'veszélyes', *misteriosi* 'titokzatos, rejtélyes', *gratiosi* 'bájos, választékos; méltóságteljes', *pretiosi* 'értékes', *joyosi* 'vicces', *barbosi* 'szakállas'.

Ennél a képzőnél célszerű mindig kiírni az *-i* melléknévi végződést, ami egyébként az esetek többségében fakultatív. Ennek oka, hogy az *-os* végződés első pillantásra egy *-o* végű főnév többes számú alakjának tűnhetne. Beszédben ilyen tévedés nem lehetséges, mivel az eltérő hangsúly a két esetet megkülönbözteti.

Az *-isi* képző az *-isim* határozói alakjával együtt a tulajdonság nagyon nagy fokát, mértékét jelöli: *grandisi* 'hatalmas, roppant, nagyon nagy', *grandisim* 'roppantul, igen nagyon', *belisi* 'gyönyörű, nagyon szép', *belisim* 'gyönyörűen, nagyon szépen'; *varmisi* 'forró, nagyon meleg'. Ezt a képző természetesen az ol. *-issimo*-ból lett átvéve a novialban határozói végződésnek értelmezett *-m* elhagyásával. Megfontoltan használjuk, ne olyan gyakran, mint az eszperantóban az *-ega*-t, ezenkívül az *-is-* képzős melléknevekből nem jó *-o*, ill. *-a* végű főneveket alkotni, minthogy az *-isa* egy igeképző! Így ennek a képzőnek a használatát a jelzői és a melléknévi állítmányi helyzetre kell korlátozni.

Néhány igékből melléknevet alkotó képzőt „melléknévi pótigenév”-nek is nevezhetnénk: némelyikük cselekvő, másuk szenvedő igenemű. Az első – cselekvő – csoportba a az *-iv* és az *-as* tartozik.

Az *-iv* (*-ivi*) természetből adódó cselekvést, valamire való képességet fejez ki ('ami/aki tud ...-ni')[37]: az *instrukte* 'tanít, oktat' szóból *instruktiv(i)* 'tanulságos, tanító' melléknevek képzünk. Továbbá *sugestiv* 'szuggesztív', *atraktiv* 'vonzó', *preventiv* 'megelőző', *atentiv* 'figyelmes, gondos, vigyázó' (< *atente* 'vigyáz, figyel'), *aktiv* 'aktív', *nutriv* 'tápláló' (*-um* 'táplálék'), *helpiv* 'segítőkész, készséges' stb.

A fr. *-ace*, ol. *-ace*, sp. *-az* képzőknek megfelelő *-asi* (*-as*) hajlamot, hajlandóságot jelöl: *mordasi* 'csípős, metsző, harapós', *disputasi* 'civakodó, veszekedő', *vorasi* 'falánk', *kredasi* 'hiszékeny', *laborasi* 'szorgalmas', *atakasi* 'támadó' stb.

35 A reformált novial táblázata szerint egyes elöljárószavakból – főként az irányjelölőkből – mégis lehet *-i* hozzáadásával melléknevet képezni, vö. Javított novial, 5. § Elöljárószavak, 157. oldal. [A fordító]

36 A *Novial Lexike*ben a *romane* főnév 'regény' jelentésben (is) szerepel. [A fordító]

37 A novial reform szerint az *-iv(i)* képző alakja *-tiv(i)* az *-a*, *-i*, *-u* végű igék után (az *-ion* képzőhöz hasonlóan), vö. Javított novial, 3. § Utóképzők, 155. oldal. [A fordító]

Ez a képző használatos az occidentalban (*-aci*). Az eszperantóban és az idóban *-ema* van, amelyet a fr. *aimer* 'szeret' igét idézően kovácsoltak. Hajlamosak lehetnénk két képző felvételére: az *-asi* jelölné a rossz hajlamot (mint ahogy ez gyakran az etnikus nyelvekben megfigyelhető), míg az *-emi* a dicséretes vonzalmat, mint a *laborem* szóban (vö. nov. *eme* 'cél'), de ezt nem merem javasolni. Írjuk ki az *-asi* végére az *-i* végződést, vö. az *-osi* képzőnél fentebb elmondottak.

A következőkben a szenvedő melléknévi pótigenevekkel ismerkedünk meg.

A *-bli* '-ható, -hető' passzív lehetőséget fejez ki: *lekte* 'olvas' > *lektebli* 'olvasható', *explika* 'megmagyaráz' > *explikabli* 'megmagyarázható', *audi* 'hall' > *audibli* 'hallható', *solu* 'old' > *solubli* 'oldható' – vagyis a képző előtt megmarad az ige tőmagánhangzója. Minthogy néhány ige tárgyasan és tárgyatlanul is használható, a *chanjivi* 'változó = ami változhat' és a *chanjabli* 'változtatható = amit lehet változtatni' alakok egyaránt képezhetők.

Az eszperantóban *-ebla* van, az occidentalban pedig *-bil*. Ez utóbbihoz sajátos szabályok tartoznak, amelyek a hangsúlyra és a képző előtti magán-, ill. mássalhangzóra vonatkoznak: *leer* > *leibil* 'olvasható', *vider* > *visibil* 'látható', *creder* > *cresibil* (?) 'hihető'. Amint ezek a példák mutatják, még ezek a bonyolult szabályok sem teszik lehetővé minden egyes esetben teljesen „természetes" melléknév képzését, ami éppen ezen szabályok igazolása lenne. Ennél sokkal jobb, ha egyetlen, egységes szabályunk van, még ha olyan szavakat is kapunk, mint a *vidabli* 'látható' a *visibli* helyett.

Az *-endi* '-andó, -endő; amit/akit meg kell ...-ni' és *-indi* 'amit/akit érdemes ...-ni, -ra/re méltó' képzők a latin gerundiumon alapulnak: *libre lektendi por examine non es omnitem libre lektindi* 'a vizsgára elolvasandó könyveket nem mindig érdemes elolvasni'; *amindi* 'szeretetre méltó', *admirindi* 'csodálatra méltó'; *me have nulum skriptendi* 'nincs semmi, amit meg kellene írnom'; *vidindum* 'látnivaló'. Ezen képzők előtt az *-u* és *-i* igevégződések megmaradnak: *soluendi, soluindi*, *expediendi*, *expediindi*, de az *-a* és az *-e* tőhangzók kiesnek.

Az általános képzők

Az *-et-* kicsinyítő képző, vö. ol. *-etto*, *-etta*, fr. *maisonnette*, a. *wagonette*. Főnévi példák: *riverete* 'folyócska, patak', *urbete* 'kisváros', *librete* 'könyvecske' (amely megkülönböztethető a *libreto* '[opera]librettó' szótól). Alkalmas gyengédség, szeretet kifejezésére: *patreto* 'apu', *matreta* 'anyu'.

Nagyon jól használható ez a képző a melléknevekkel: *beleti* 'csinos', *varmeti* 'langyos', *maladeti* 'gyenge egészségi állapotú'. Az idóban és az eszperantóban elterjedten használatos a kicsinyítő képző az igékkel, és a nov. *-eta* is kétségtelenül hasznos eszköz az olyan igékben, mint *rideta* 'mosolyog', *dormieta* 'szundít', *salteta* 'szökell, ugrabugrál' (amelyekből természetesen *rideto*, *dormieto* stb. igei főnevek képezhetők). Mindazonáltal az igékkel való használatot nem kell túlzásba vinni, és ritkán felmerülhet az *-e* végű igék szenvedő melléknévi igenevével való összetévesztés lehetősége. Ez azonban nem jelent súlyos problémát. – Határozószói használat: *kelketim* 'egy egész keveset, egy icipicit'.

A cigaretta nem egészen kis szivar – bár a forrásnyelvekben ilyen összefüggés áll fent, vö. fr. *cigare* ~ *cigarette*, ol. *sigaro* ~ *sigarette* –, ezért az eszperantó a módosított *cigaredo* alakot használja. A novial a *sigarete* szót nemzetközi értelmében használja, és *mikri sigare* (vagy a spanyol alapján *sigarile*) fordulattal él 'szivarka, kis szivar' esetén.

Az (újlatin nagyító képzőből, mint ol. *-one*, sp. *-on*, származó) *-on-* nagyobb mértéket jelöl; azonban az etnikus nyelvek gyakorlata azt mutatja, hogy az ilyen képzőre sokkal kisebb az igény, mint az ellentettjére, ezért az *-on*-t visszafogottan használjuk: *pluvono* 'zuhogó eső', *ridono* 'röhögés, hahota'. A legtöbb esetben a *grandi* 'nagy', vagy hasonló melléknév részesítendő előnyben.

Az eszp. *-eg-* fokozó képzőt nem érdemes megőrizni, minthogy teljesen önkényes, emellett hangzásban túlzottan hasonlít az ellentétére, az *-et*-re. A melléknevek esetén a novialban az *-isi* felel meg az eszp. *-ega*-nak. – Van néhány szó, amelyekben az *-on* a szótő része, de képzettnek tűnhetnek: *kantone* 'kanton (≠ nagy dal)', *kolone* 'oszlop (≠ nagy nyak)', *patrone* 'védnök, védőszent (≠ nagy apa)'; de félreérthetőség ritkán fog felmerülni.

Az *-ach* lebecsülő, megvető értelmet ad a szónak; ez a képző az ol. *-accio*-ból lett átvéve, és hangzásában is kifejező, különösen, ha [ʧ]-nek ejtjük, nem pedig egyszerűen [ʃ]-nek. Példák: *kavalacha* 'nőstény gebe', *hundache* 'korcs (kutya)', *populache* 'csőcselék', *jurnalache* 'szennylap', *paperache* 'papírhulladék, selejt papír', *kantacha* 'kornyikál', *kriacha* 'bömböl'.

A számnévi képzők

A kényelem kedvéért ismertetjük magukat a számneveket, mielőtt a képzőkre térnénk.

Az újlatin számneveket használjuk kevés, a könnyebb kezelhetőséget biztosító módosítással: 1 *un* (vagy *uni*, amely nyomatékosabb), 2 *du*, 3 *tri*, 4 *quar*, 5 *sink*, 6 *six*, 7 *sep*[38], 8 *ok*[38], 9 *nin*: ezt az a. *nine*, sk. *ni*, *nio*, n. *neun* sugallja, minthogy az újlatin *nov*, *non* alakok egybeesnének az ‘új’ és ‘nem’ jelentésű szavakkal. 10 *dek* (a *dis* jelentése ‘ez’), 100 *sent*, 1000 *mil* … *milione*, *miliarde* (*mil miliones*), *bilione* (*milione miliones*) [nem az amerikai *billion* ‘milliárd’].

Az *un* használható határozatlan névelőként, de ez a névelő általában nélkülözhető.

A többi számneveket ki lehetne fejezni az olyan egyszerű összetételekkel, mint *dekdu* 12, *dudek* 20, *dudekdu* 22 stb. De általános tapasztalat, hogy az emberek hajlamosak összetéveszteni a *dekdu*-t a *dudek*-kel, és fordítva. Ennek megfelelően a legtöbb nyelvben olyan alakok vannak, amelyek nem könnyen téveszthetők. Ezért célszerű az újlatin *-anti* képzőt használni a tízesek alkotására (az *-i* végződés a melléknévi jellegre utal): 20 *duanti*, 30 *trianti*, 40 *quaranti*, 50 *sinkanti*, 60 *sixanti*, 70 *sepanti*, 80 *okanti*, 90 *ninanti*; 23 *duanti tri*, 99 *ninanti nin* stb.

A számnévi főnevek *-o* végződéssel képezhetők: *duo*, *trio* stb., *dekduo* ‘tucat’, *duanto* ‘húsz (darab), húszas csoport’. Nem fog abból félreértés eredni, hogy az itt az *-o* eltérő értelemben használatos, mint ami A főnévképzők fejezetben (47. oldal) ismertetésre került.

Az eszperantó rendszer különösen zavaró a németek számára, akiknél a *dreizehn* 13-at jelent, miközben az eszp. *tridek* értelme 30. Figyeljünk arra a nehézségre, amely hosszú számsorok diktálásakor jelentkezik, mivel a 3, 10, 20, 7 könnyen félrehallható, mint 30, 27 vagy 30, 2, 17.

Az összetett számnevek idióbeli rendszere (70 *sepadek*, 17 *dekesep*) meglehetősen zavaró. Van egy szótagokon alapuló ötletes számolási rendszer, amelyet G. de Kolovrat talált fel (*Les cent syllabes*, Nizza, 1927): *ba* 0, *be* 1, *bi* 2, *bo* 3, *bu* 4 – *ca* 5, *ce* 6, *ci* 7, *co* 8, *cu* 9 – *da* 10, *de* 11 … *fa* 15 … *gi* 22 … *ho* 28 … *ka* 35 stb., *zu* 99; *caburi* 50462, *femina* 16750. Sok szempontból előnyös lenne, ha ezeket a számneveket nemzetközi használatúvá lehetne tenni, de átmenetileg a fentihez hasonló rendszert kell alkalmaznunk.

A tőszámnevek használata az olyan esetekben, mint az a. *year 1927*, *page 37*, *chapter X* stb. nem logikus, de nagyon kényelmes és nyelveink többségében megtalálható; a francia kiterjeszti ezt a királyok neveire, pl. *Louis quatorze* ‘XIV. Lajos’, a hónapok napjainak nevére, *le quatorze juin* ‘június 14.’. Az oroszban sokkal logikusabb módon sorszámnevek használatosak még az évszámokban is.

A sorszámnevek *-esmi*-re végződnek: *unesmi* ‘első’, *duesmi* ‘második’, *sentesmi* ‘századik’ stb. 345. *trisent-quaranti-sinkesmi*. Ezekből *-im* végű határozószavakat képezhetünk: *unesmim* ‘először, elsőnek’ stb.

Törtszámnevek: ‘század(rész)’ *sentime* (vö. a volt francia pénzegységet), ‘fél’ *duime*, ‘öthatod’ *sink siximes* stb. A *mi-* előtag jelentése ‘fél’.

Duopli ‘dupla, kétszeres’, *duoplim* ‘duplán, kétszeresen’, ugyanilyen módon *triopli*, *sentopli* stb.

A határozói jellegű osztószámneveket az *-opim* ‘-nként; -ával, -ével’ segítségével képezzük: *triopim* ‘hármasával, hármanként’. Ugyanez a képző használatos a *pokopim* ‘lassanként, lassacskán, apránként’.

A határozók képzői

Bizonyos idő-, hely-, mód-, ill. egyéb határozók nagyon alkalmas módon képezhetők rövidített főnevek segítségével, így:

idő: *-tem* (< *tempe*): *nultem* ‘soha’, *altritem* ‘máskor, más alkalommal’, *omnitem* ‘mindig’, *irgitem* ‘bármikor’.

hely: *-lok* (< *loke*): *omnilok* ‘mindenhol’, *nulilok* ‘sehol’, *altrilok* ‘máshol’. A *dislok* ‘itt’, *tilok* ‘ott’, *quilok* ‘hol’ helyett, ill. mellett vannak rövid *hir* ‘itt’, *dar* ‘ott’, *vor* ‘hol’ alakok az a. *here*, *there*, *where*, n. *hier*, *da* (*dar*, *darin*), *wo* (*worin*), dán *her*, *der*, *hvor* szavak alapján. Ezekből *hiri* ‘itteni’, *dari* ‘ottani’ melléknevek képezhetők, vö. n. *hiesig* ‘itteni, idevalósi’.

eset: *-kas* (< *kasu*): *omnikas* ‘minden esetben, mindenképp’, *tikas* ‘ebben az esetben, ekképp’, *altrikas* ‘másképpen, másformán’, *irgikas* ‘akárhogyan, bárhogyan’ stb.

fok: *-grad* (< *gradu*): *altigrad* ‘magas fokban’, *tigrad* ‘annak erejéig, addig a határig’, *kelkigrad* ‘bizonyos mértékig, valahogy, meglehetősen’.

38 A *Novial Lexike* a *sep* ‘7’ és *ok* ‘8’ számnevek helyett a *set* ‘7’ és *ot* ‘8’ alakokat vezette be, vö. Otto Jespersen: Novial Lexike: Előszó (magyar fordítás), 81. oldal. [A fordító]

mód: *-man* (< *manere*, de felfogható a fr. *-ment*, ol.-sp. *-mente* átvételeként is): *omniman* 'minden tekintetben/vonatkozásban', *altriman* 'máshogy(an), más módon', *nul(i)man* 'semmiképp, semmiféle módon, sehogyan', *nobliman* 'nemesen, nagylelkűen, nagylelkű módon', *severiman* 'szigorúan, komolyan' stb.

Amikor a módjelleg nem kifejezetten jelenik meg, ez a *-man* tovább egyszerűsíthető *-m*-mé; és minthogy ezt a melléknévi *-i*-hez illesztjük, az eredmény *-im*, amely gyakori latin határozói végződés[39]. A *privatim* 'bizalmasan, személyesen', *separatim* 'elválasztva, külön-külön', *partim* 'részben' szavak valódi latin és egyben szabályosan képzett novial határozószavak. További példák: *solim* 'egyedül, csak', *altrim* 'másképp, egyébként', *nulim* 'sehogy, egyáltalában nem', *bonim* 'jól', *spesialim* 'különlegesen', *sinserim* 'őszintén', *totim* 'teljesen, egészen, *samim* 'ugyanúgy, szintén'.

Anglim 'angolul', *fransim*, *germanim* stb.

Különbség tehető az alábbi szóhármas tagjai között: *naturim* 'természetesen, persze', *naturalim* 'természetesen, természet(e) szerint, természet(é)ből kifolyólag', *naturaliman* 'természetes módon'.

A *talim* 'így, úgy' és *qualim* 'hogy(an)' szavak sokkal közvetlenebbül érthetők, mint a hasonló jelentésű, szintén szabályosan képzett *timan* és *quiman* alakok, ezért az előbbiek részesítendők előnyben. *Quantim* 'mennyire' (ez a határozói alak különbözik a főnévi *quantum* 'mennyi(en)' formától.)

Főnevekből képzett *-im* végű határozószavak: *instantim* 'azonnal, rögtön', *noktim* 'éjszaka', *memorim* 'emlékezetből, betéve, könyv nélkül'.

A határozószavak használata kapcsán az eszperantistáknak figyelniük kell arra, hogy ne kövessék azt a (lengyel nyelvhasználaton alapuló) zamenhofi szabályt, hogy az ún. személytelen mondatokban határozói alak használatos: *estas necese diri* 'meg kell mondani (= szükséges megmondani)'. Az állítmánynak itt minden nyelvtani elemzés szerint melléknevet kell tartalmaznia: az alany ugyanis a főnévi igenév, amely egyfajta igei alapú főnév. Zamenhof szabálya elfedi a különbséget a 'nyilvánvalóan szükséges' és a 'szükségszerűen nyilvánvaló' között.

Az itt említett határozószavakat a hangsúlyozás értékelvével összhangban hajlamosak vagyunk az első tagjukon hangsúlyozni: *nultem*, *tikas*, *omnilok*, *altriman*, *altrim* stb.

Általános megjegyzések a szóképzéshez

Ha a töveket (vagy gyököket) jól választjuk meg, akkor az előbb felsorolt előtagok és képzők segítségével rendkívül nagyszámú olyan szót képezhetünk szabályosan, amelyek egyrészt megegyeznek már meglévő nemzetközi szavakkal, másrészt első pillantásra megérthetők. Az alábbi példa segítségével bemutatható, hogy milyen könnyen képezhető számos, tökéletesen természetes szó az egyetlen *mari* 'megházasít, összead' igéből.

A	B
Li pastoro ha mari Paul e Anna. Paul ha mari se a Anna. Les blid mari yer; dunke les es nun marit. Paul es Annan marito, e la es li marita de Paul. Anna esed charmanti kom marienda. After li mario li du marites departad a Paris por li mari-voyaje. Nus espera ke li mariteso sal es felisi.	'A pap összeadta Pált és Annát. Pál összeházasodott Annával (elvette Annát). Tegnap esküdtek meg (házasodtak össze); így már házasok. Pál Anna férje, és ő Pál felesége. Anna elbűvölő volt menyasszonyként. Az esküvő után a házaspár elutazott Párizsba nászútra. Reméljük, hogy a házaséletük boldog lesz.'

Az idóban itt a *mariajar* 'házasságot köt' ige van a következő származékokkal: *mariajo* vagy *mariajeso* 'házasság', *mariajatulo* 'nős férfi', *mariajatino* 'férjezett nő' a *mariajitulo*, *mariajitino* alakváltozatokkal; *mariajo-festo* 'esküvő'; továbbá a független *spozo* 'házastárs, hitves', *spozulo* 'férj', *spozino* 'feleség' szavakkal. – Az occidentalban *maritagie*, *marito*, *marita* van, a 'házaspár'-t *maritates*, a 'házasságkötés'-t *maritagie*, *maritantie*, és a 'házasélet'-et *matrimonie* jelenti. A novial így olcsóbban ússza meg mint ez a két nyelv.

Más részről van néhány eset, ahol a rendhagyó alakok oly sok nyelvben, olyan széles körben elterjedtek, hogy az a legjobb, ha ezeket egyben átvesszük a nyelvünkbe. Így a legtöbb ember bizonyosan előnyben részesíti a *telegrame* szót a *telegrafure* alakkal szemben (ami nem is egészen pontos, hiszen szigorúan véve nem használható arra a táviratra, amelyet papíron az operátornak átadunk!). A másik vonatkozó eset a m. *poéta* (költő), *poéma* (költemény), *poézis* (költészet), melyeket valóban ki lehetne fejezni a képzőkészletünk segítségével egyrészt a *poesia* igéből (> *poesiure*, *poesiere* stb.), vagy a *poete* 'költő, poéta' főnévből (> *poetira* ige stb.), de sokkal jobb a *poete*, *poeme*, *poesia*[40] szavakat a szóképzési rendszerünkön kívül felvenni. (A *poétikus* 'költői' jelentést *poetal*, ill. *poesial* fejezi ki.)

39 A *Novial Lexike* szerint a melléknevek előtt elmaradhat a határozók *-im* képzője, vagyis azok formailag melléknevek lehetnek, vö. Otto Jespersen: Novial Lexike: Előszó (magyar fordítás), 81. oldal. [A fordító]

40 A *Novial Lexike*be a *poesie* 'költészet' főnév lett felvéve az itt jelzett *poesia* ige helyett. [A fordító]

Néhány visszásság adódik a latin *c* betű kétféle megfeleltetéséből. Ha a *katoliki* (*katoliko* stb.) alapszót vesszük fel, akkor *katolikisme* alakot kell képeznünk az etnikus nyelvek *catholicism* 'katolicizmus' formájával szemben. A többi származék kevésbé kifogásolható, mivel ezek olyan más képzőket tartalmaznak, melyeknél az etnikus nyelveknek is nehézségeik vannak a *c*-vel: így *kritike* 'kritika' (a. *critique*, *criticism*), *kritika* 'kritizál' (a. *criticize*), *kritikere* 'kritikus'; *logikiste* 'logikával foglalkozó tudós' (a. *logician*); *muzikiste* 'muzsikus'; *matematikiste* 'matematikus' stb.; *fanati* 'fanatikus' (a. *fanatic*), *fanateso* 'fanatizmus' (a. *fanaticism*, fr. *fanatisme*); *elektri* 'elektromos' (a. *electric*), *elektreso* 'elektromosság' (a. *electricity*); hasonlóan *elasti* 'elasztikus' és mások.

Meg kell még jegyezni továbbá, hogy vannak olyan nemzetközi szavak, amelyek nem tekinthetők szabályos képzésűeknek, mivel a jelentésük nem felel meg a végződésüknek. A *subjektiv* és *objektiv* nem annyit tesz, hogy 'ami/aki tud ...-ni', a *sivilisa* nem 'polgárrá [civillé] tesz', a *radikal*, *liberal*, *ideal* szavak tényleges jelentései nem vezethetők le a *radike* 'gyök(ér)', *liberi* 'szabad', ill. *idee* 'ötlet' főnevek melléknévi alakjaiként; vö. még *organisa*, *harmonisa*, *orientisa*. Ezeket a szavakat annak az alapnak a természetes következményeként kell elfogadnunk, amelyre az építményünket fel kell építenünk. Miként ahogy olyan szavakat is át kell vennünk, mint a *generale* 'tábornok, generális', bár a melléknévként használt *general* 'általános' alak jelentése nem magyarázza meg e főnév ilyen értelmét. Ezen alap további következménye a *nature*, *kulture*, *karaktere*, *forme*, *idee*, *moral* szavakhoz társuló alapvetően homályos jelentés, amit el kell fogadnunk, jóllehet szeretne megszabadulni tőlük az, aki szigorú logikai elvet akarna érvényesíteni.

Összegyűjtöttem fent pár szót, amelyek nemzetközi jelentése nem vezethető le, ugyanakkor felfoghatók más novial szavakból képzetteknek is. De minthogy teljesen korrekten akarok eljárni, leírom itt azokat is, amelyek még nem kerültek említésre a képzők ismertetésénél. Nem hiszem, hogy ezek komoly félreértéseket okoznának: *Probabli* 'valószínű; kipróbálható, megkísérelhető'. *Posibli* 'lehetséges; helyezhető'. *Seriosi* 'komoly; sorozatos'. *Romane* 'római (lakos); regény'. *Ridono* 'újraadás; röhögés'. *Pardona* 'bocsánat; teljesen ad'. *Parfuma* 'parfüm, illat; komolyan dohányzik'.

A viszonyszavak

A viszonyszó összefoglaló kifejezést használom a határozószavak, elöljárószavak és kötőszavak közös megnevezésére, minthogy ebben a három szófajban olyan sok a közös, hogy jobb őket együtt kezelni. Az elöljárószavak nevezhetők „vonzatos határozószavaknak", minthogy vonzatként álló főnevekkel és névmásokkal járnak együtt. Azok a kötőszavak, amelyek alárendelt mellékmondatokat vezetnek be, voltaképpen olyan határozószavak (elöljárószavak), amelyek egy tagmondatot vesznek vonzatként. A többi úgynevezett kötőszó (pl. *és*) egyszerű viszonyszó, amely szavakat, illetve mondatokat kapcsol össze.

Nincs szükség arra, hogy a viszonyszavaknak, vagy azok egyes csoportjainak jellemző végződése legyen. Még az eszperantó sem érvényesíti az *-e* végződést minden határozószó, illetve az *-aŭ* végződést az elöljárószavak esetén. Így tehát megtartjuk az azokban a nyelvekben alkalmazott alakokat, amelyekből, többek közt, az alábbi viszonyszavak származnak:

nun 'most'

nur 'csak'

preske 'majdnem, csaknem'

quasi 'szinte, majdnem'

bald 'hamar(osan), nemsokára'

A gyakorlatunkat követve különbséget teszünk a kérdő *quand* 'mikor?' (a. *when?*, n. *wann?*, fr. *quand?*) és a vonatkozó *kand* 'amikor' (a. *when*, n. *wenn*, *als*, fr. *quand*, *lorsque*) névmások között: *kand lo departad, lo non dikted quand lo sal veni retro* 'amikor elment, nem mondta meg, hogy mikor fog visszajönni'; és ezekhez szabályosan képezzük a *tand* 'akkor' (a. *then*, n. *dann*, *damals*, fr. *alors*) mutató névmási formát.

E 'és, meg'. Nem célszerű ismételt *e ... e* alakban alkalmazni 'mind ... mind, is ... is' jelentésben. Az angol *both ... and* fordulat, amelyet a skandináv nyelvek is ismernek (dán *både ... og*, vö. még n. *sowohl ... als*), előnyösebb, mivel azonnal felkészíti a hallgatót arra, hogy mi következik. Ezért az *et ... e* kifejezést javaslom: *me vidad John, e et lon fratro e lon patro esed dar*. *Nus et audid e vidad lo. La montrad a nus et sen patro e matra* (ez utóbbi esetben az *e ... e* kétértelmű lenne).

Hasonlóképpen *o* 'vagy', *od ... o* 'vagy ... vagy' (az *od*-hoz vö. n. *oder*); *ni* 'sem', *nek ... ni* 'sem ... sem'.

Ma 'de' (fr.-ol.-sp., emlékeztet a sk. *men*, holland *maar* szavakra).

Tamen (lat.) 'mégis, mindamellett' – a legtöbb nemzetközi nyelvben használatos, minthogy az élő nyelvek nem kínálnak megfelelő alakot (vö. *malgreu*, Az elöljárószavak, 62. oldal).

Or a franciához hasonlóan az érvelés új elemét vezeti be (m. 'pedig, noha; s, nos, tehát; s mivel'): *lo dikte ke lo non esed dar; or me self vidad lo dar; dunke lo mentia* 'azt mondja, hogy ő nem volt ott; noha én a saját szememmel láttam őt ott, tehát hazudik'.

Dunke (ol. *dunque*, fr. *donc*) 'tehát, ennélfogva, következésképpen'.

Den (n. *denn*) 'mert, mivel'; nincs szükség a latin *nam*-ig visszamenni, mivel a n. *denn* teljesen egyértelmű (már Pirrónál is *den* volt): *lo mus ha es dar, den me vidad lo*.

Kom (fr.-ol.-sp.) 'mint': *kom li presidanto me konsidera li afere kom finat*. *On representa lo kom avaro (a miser)*. *Exept si vus deveni kom mikri infantes*. *Autores kom Shaw* (*kom exemplim Shaw*). *Kom yuno lo vivad in London*. *Kom me ha ja dikte*. *La viva kom anteu* – *kom la ha omnitem fa* (= *samiman kam la* ...). – *Kom ministro lo dikte* 'miniszterként (= miniszteri minőségében) azt mondta'; ez utóbbi, ha szükséges, pontosabban úgy is megfogalmazható, hogy *esenti ministro* vagy *kom esenti ministro*.

A fokozás c. fejezetben már említettük a *tam* mutatószót és a *kam* kötőszót. További példák: *tam bon kam novi* 'olyan jó, mint egy új'. *Tam bald kam posibli* 'amint lehet' (vö. a. *as soon as possible*). *Lo marcha non tam rapidim kam in sen yuneso. Kom home lo es tam grandi kam kom poete* (= *egalim grandi*). *Tam mikri ke on pove apene vida lum* 'olyan kicsi, hogy nehezen látható meg'. *Tum es tam plu surprisivi pro ke ...* 'ez annál (is) meglepőbb, mivel ...'. *Kam plu oldi, tam plu stupid* 'minél öregebb, annál butább'. *Kam plu on vida lo, tam min on estima lo.*

A megfelelő kérdő névmás a *quam*: *quam oldi* 'milyen öreg/idős?' *Quam multum* = *quantum*. *Qualim me pove sava quam oldi lo es?* 'Honnan (hogyan) tudhatom, hogy ő milyen idős?'

Anke (ol.) 'is, szintén': *anke me dikte* 'én is mondom'; *me anke dikte* vagy *me dikte anke* 'én azt is mondom'; *anke me non dikte* vagy *me anke non dikte* 'én sem mondom *vagy* én sem azt mondom'.

Ankore (fr.-ol.) 'még': *lo es ankore maladi* 'ő még beteg'; *lo ha non ankore ariva* 'még nem érkezett meg'. *Lo es richi, ma lon fratro es ankore plu richi* 'ő gazdag, de a fivére még gazdagabb'.

Preske (fr.) 'majdnem, csaknem'.

Apene (fr.-sp.-ol.) 'alig' (= *preske non*).

Even[41] (a.) 'sőt, még': az *even* és a *self* átvétele az ido *mem* (fr.) és *ipse* (lat.) helyett azért előnyösebb, mert olyan szavakat kapunk, amelyek egyrészt néhány millióval több embernek ismerősek, másrészt egyértelműek, miközben a *mem* a franciául beszélőkben azt az érzetet kelthetné, hogy használhatják a nov. *self* '(ön)maga' (fr. *lui-même*) és nov. *sami* 'ugyanaz' (fr. *le même*) értelmében.

Erste (n.) 'nem ... előtt; nem előbb, mint; csak <idő>': *li kunvenio komensad klok du, ma lo venid erste klok tri*.

Jus 'éppen (most / az előbb), pár perce' (az eszperantóhoz és az idóhoz hasonlóan megkülönböztetjük a *justi* 'helyes, megfelelő', *justim* 'helyesen' szavaktól).

Sat (lat., de vö. *satisfaction* 'kielégülés') 'elég': *sat boni* 'elég jó'; *sat multi tempe* 'elég sok idő'.

Tro (fr.) 'túl (sok)': *tro tardim* 'túl későn'. *La parla tro* 'túl sokat beszél'.

Plu, min: l. A fokozás c. fejezet (40. oldal). A *plus* 'tovább(á), azonkívül, ráadásul, és még' összetételekben: *non plus* 'soha többé'; *nulum plus* 'már nem, többé nem; semmi más, más semmi'. (*Du plus tri. Mil yares e plus.*) *Tre* 'nagyon': *tre bon*.

Ke 'hogy' kötőszó: *me dikte ke tum es ver*; a szókezdő *k* a többi vonatkozó (tagmondatot bevezető) névmáshoz köti. Elöljárószavakkal összetételeket ad: *pro ke*, *sin ke* stb. L. Az elöljárószavak, 60. oldal.

Si (fr.-sp.-lat. *si*, ol. *se*) 'ha'; *si non* 'ha(csak) nem; kivéve, hogyha'; *si nur* 'hacsak; bár; csak, ha'.

Quasi (lat.-ol.-sp., de gyakran használatos más modern nyelvben is) 'szinte, majdnem': *lo akte quasi lo es (esud) maestro*. Gyakran ige nélkül áll: *lo es quasi patro a me* ('olyan, mintha'). *Komunisme es quasi religione.*

Ja 'már' (fr.-ol.).

Ya (n.-sk.) 'hiszen, valóban, igazán' (kijelentés megerősítésére vagy egy tény elismerésére): *vu non besona dikte tum; me ya savad lum ja* 'nem kell ezt elmondanod nekem, hiszen én már tudtam'. *Atente! Ma me ya atente* 'Figyelem! Hiszen én figyelek'.

Yes (a.) 'igen'.

No (a.-fr.-ol.-sp.) 'nem' (egész mondat tagadására; egy mondatrészt a *non* szócska tagad, l. alább).

41 A reformált novialban Jespersen a *mem* szót választotta mégis az *even* helyett, vö. Javított novial, 4. § Hangsúly, 155. oldal. [A fordító]

A legtöbb tervezett nyelvben a *ne* használatos általános tagadó határozószóként; ezen egyöntetűség ellenére a *ne* nem a legjobb alak, amit választhatunk. Amint kimutattam egy külön kötetben (*Negation in English and other Languages*, Acad. of Copenhagen, 1917), a természetes fejlődés sok nyelvben oda vezetett, hogy feladják az egyszerű *ne* alakot, amely túl könnyűnek, súlytalannak érződik, és túl kevéssé alkalmas azon nyomaték kifejezésére, amelyet az ellentét igényelne. Így a *ne*-t testesebb alak váltotta fel: *non* a latinban, *not* az angolban, *nicht* a németben, *ikke* a skandináv nyelvekben, *ne … pas* a franciában, amely a mindennapi beszédben hajlamos *ne* nélküli *pas*-vá válni. Ezért jobb a testesebb *non* alakot használni, amely sok országban ismert az olyan szavakból, mint a *nonszensz*, *nonkonformista*. Ez az általános tagadószó az olaszban, és széles körben használatos a franciában: *nonobstant*, *non seulement* stb., az angolban: *non-existent*, *non-collegiate*, *non-alcoholic* stb., amelyhez hozzátehető az a. *none-the-less*, *none too soon* is, jóllehet ez utóbbiak etimológiája és magánhangzójának kiejtése eltérő.

A *non* használatos előtagként is, l. Az előtagok c. fejezet (46. oldal): *nonrational* ‘irracionális’; *nonnesesarieso* ‘szükségtelenség, valami szükségtelen volta’ (jobb mint az ido *neneceseso*) stb.

Szükséges, hogy legyen egy eldöntendő kérdőszócska azon mondatok bevezetésére, melyek élén nem áll olyan kérdő névmás, mint *ki? mi? mikor? hogyan?* – más szóval azon mondatokéra, amelyeket a *Philos. of Grammar* c. művemben nexuskérdéseknek neveztem, és amelyekre általában igennel vagy nemmel felelnek[42]. A fordított szórend a hátravetett alannyal (mint az a. *Are you ill?*) nem használható jól a nemzetközi segédnyelvekben; valamint nyilvánvalón, hogy a legjobb, ha egy és ugyanazon viszonyszót használjuk az egyenes és függőkérdésekben (mint m. *Vajon eljössz?* ~ *Azt kérdeztem, vajon eljön-e.*) A nehézség abban van, hogy olyan viszonyszót találjunk, amelyik egyszerre természetes és egyértelmű.

Zamenhof a lengyel anyanyelvének *czy* szavát vette át, csak az alakját változtatta *ĉu*-ra. Az ido a távoli szanszkritban találta meg a *ka* szócskát, amelyik azonban úgy tűnik, a szanszkritban nem teljesen ilyen módon használatos. Meg lehetne említeni, hogy a japán is ismer egy *ka* alakú kérdőpartikulát, csak az a mondat végére kerül (Edwards: *Ét. phon. de la L. Jap.*, § 135); a finnben szintén van egy *-ko*, *-kö* kérdő simulószócska (vö. m. *-e*). Az occidental az a. *if* szót használja függő kérdésekben; de ez nem jó, mivel feltételes kötőszóként is értelmezhető. A (hátravetett) orosz *-ли* (*-li*) nem jöhet szóba.

Azonban van egy szó egy jól ismert nyelvben, amely szerintem kielégíteni látszik a követelményeket: ez a n. *ob*. Ez eredetileg függő kérdésekben volt használatos (*Wer weiß, ob er kommt* ‘Ki tudja, hogy ő jön-e’), de manapság meglehetősen gyakran használatos egyenes kérdésekben is (*Ob er kommt?* ‘Vajon jön?’). Azt javaslom, hogy a novialban ugyanezt a szót használjuk mindkét helyzetben: *Ob lo veni?* ‘Vajon jön?’ *Que sava ob lo veni?* Még kétszer kitéve is használható (ahogy Zamenhof használta a *ĉu … ĉu*-t) az alternatívák jelölésére (az idóban a latin alapján *sive … sive*, m. *akár … akár*), mint Goethe „*Er liest es jedem froh und laut, Ob es uns quält, ob es erbaut!*” mondatának visszaadásakor: *Lo lekte lum a chake lautim joyosi, ob tum jena nus, ob tum edifika nus. Ob vu silentia, ob vu parla, on sal blama vu* ‘akár hallgatsz, akár beszélsz, kárhoztatni fognak téged’.

Az elöljárószavak

A legtöbb elöljárószó esetén gyakorlati szempontból fontos, hogy két alakjuk legyen: az egyik, amelyik vonzattal áll (ez a tulajdonképpeni elöljárószó); a másik, amikor a vonzat beleértett, vagyis nincs kitéve (amelyet általánosságban elöljárószói határozószónak nevezhetnénk). Az utóbbi esetén nem szerencsés a túl testes forma, így a novialban egy *-u* toldalék[43] kerül a tulajdonképpeni elöljárószó végére, valamint az *-eru* végződés *-ru*-vá egyszerűsödik. Gyakran képezhetők *-i* végű melléknevek is. Az elöljárószavak elkülönítése és helyes használata nagyon fontos a nemzetközi segédnyelvekben, és minthogy ezen a téren az ido sokat tett, az ido elöljárószavak többségét átvettem. Példákon keresztül mutatok meg néhány olyan esetet, amikor kötőszó képezhető *ke* hozzáadásával, illetve amikor az elöljárószó összetételt ad *-u* végződéssel vagy anélkül. Először a helyhatározó, majd az időhatározó elöljárószavakat ismertetem, végül azokat, melyek nem tartoznak e két csoportba.

In ‘-ban, -ben’; *inu* ‘bent, benn, belül’ (*Lo non es inu* ‘nincs bent’).

Exter ‘-n kívül; nélkül, híján’; *extru* ‘kívül, kint’. *Exter ke lo es mediko* ‘azonkívül, hogy ő *hn.* egy orvos’.

An ‘-nál/nél, -(o/e/ö)n; -hoz/hez/höz, -ra/re’; szomszédosságot és határosságot jelöl: *apoga skale an li mure* ‘támassz egy létrát a falhoz’; *li fenestres an li strade* ‘az utcára nyíló ablakok’; *London lia an Thames* ‘London a Temzénél fekszik’. (*Anu.*)

42 A magyarban ennek neve: eldöntendő kérdés. [A fordító]

43 A novial reformja során Jespersen ezt az *-u*-t *-e*-vé, ill. *-im*-mé változtatja, vö. Javított novial, 5. § Elöljárószavak, 156. oldal. Az *-u* így teljesen felszabadult az *-um* főnévképző konkrét semlegesnemet képző párjának, vö. 18. megjegyzés, 36. oldal. [A fordító]

Proxim '-hoz közel, mellett': *ni lojia proxim li statione*. *Lo sidad proxim li porte, e lon marita stead proximu* (= mellette). Használható időre stb. utalva is: *proxim li venko* 'a győzelem közelében'. *Proximi* melléknév: *li proximi venko* 'közeli győzelem'. *Proximeska* 'közeledik'.

Che '(*személy*) -nál/nél; -hoz/hez/höz; … házába(n)/lakásába(n)' (fr. *chez*): *che men patro* 'apámnál'; *che nus es kustome ke…* (*Cheu*.)

Later '*vki*/*vmi* oldalán, mellett; oldalához, mellé': *li kapitano stead later li generalo*. *Latru* '(az) oldalán, mellette; (az) oldalához, mellé(je)'.

Dexter '*vki*/*vmi* jobbján, jobbjára; -tól/től jobbra'; *dextru*.

Left '*vki*/*vmi* balján, balrajára; -tól/től balra'; *leftu*.

Sis '-n innen; -n inneni helyre': *sis li Alpes*. *Sisu*.

Trans '-n túl; -n túlra'. *Transu*.

Nord, *sud*, *est*, *vest* '-tól/től északra, délre, keletre nyugatra'. *Nordu* stb.

Devan 'előtt, elé, -val/vel szembe(n)'. *Devanu*. *Devan(u)-brakie* 'alkar'; *devan(u)-pedes* 'mellső láb', *devan-chambre* 'előszoba'.

(*Koram* '… jelenlétében'. *Koramu*.)

Inter 'között; közé'. *Intru*. *Interakto* 'intermezzo, felvonásköz', *international(i)*, *interstatal(i)*. *Intruspatie* 'köz, *vmik* közti hely', *intrutempe* 'időköz', *intruregno*. Igékkel természetesebb az *inter*-t használni, habár általános használatra az *intru* kényelmesebb lehet: *Intermixa*, *interpesi*, *interrupte*, *interveni*.

Mid 'köz(öt)t, közepett(e), közepén, alatt'. *Midu*. (A melléknévi alak: *medi*.)

Sur '-(o/e/ö)n, -ra/re' (= *super*, de érintkezéssel): *sur li table, mare, strade*. *Suru*. Az összetételekben nem szükséges az *-u*-ra végződő alakot használni: *surshu*, *surnome* (= *familienome*), *surposi*.

Super 'felett, felé; -(o/e/ö)n, -ra/re (érintkezés nélkül)'. *Supru*: *suprunomat* 'fent/előbb említett'. *Supernatural*, *supernombral* 'létszám fölötti'. *Supruposi*; *suprutaxe*; *suprupasa*, *supruvada* 'felülmúl, meghalad, megelőz', *supruvido* 'áttekint, megvizsgál'; *suprucharjo* 'túlterhelés'; *supruhome* 'felsőbbrendű ember': ezen alakok némelyikében a *super-* forma védhető. (*Superhomal*).

Res '-val/vel egy szinten/magasságba(n)' (fr. *rez de*, *au rez de*): *res li strade*. *Resu*.

Sub 'alatt, alá'. *Subu*. *Submaral*, *subteral*, *subpelal* 'bőr alá adott, bőr alatti, szubkután', *subofisiro*; *sub(u)skripte*, *sub(u)veste* 'alsóruha, alsónemű, fehérnemű', *sub(u)komitate*, *sub(u)grupe* stb.

Hinter[44] 'mögött, mögé'. *Hintru*. *Hintrupedes*, *hintrumaste*, *hintruland*; *hintrubutike* 'bolt hátsó része', *hinterbutike* 'a bolt mögötti hely/tér/rész/szoba'.

Hinter is német szó, amely az angolban is ismert a *hinterland* szóból, és az a. *hind(legs)* 'hátsó (lábak)', *behind* rokona. Az időbeli *dop* elöljáró nagyon rossz választás: az ol. *dopo* 'után' szóból származik, amely főként időre utal, és nem helyre, mint az ido *dop*.

Konter 'ellen; -val/vel ellentétesen, szemben; neki-': *konter li enemikes*; *konter expektatione*; *konter li fluo* 'az áramlattal szemben'. *Konter ke* 'ellenben, míg'. *Kontru* 'ezzel szemben, másrészt, viszont'. *Kontervoli* 'vonakodó, kelletlen'; *kontervenene* 'ellenméreg'; *konternatural* 'természetellenes'; vö. *anti-* (46. oldal). *Kontruproposo* 'ellenjavaslat'; *kontrupapo* 'ellenpápa'; *kontrudikte* 'ellentmond'; *kontruakte* 'ellenszegül, szembeszáll'; *kontrukomploto* 'ellen-fondorlat'.

Oposit '-val/vel szemközt, szemben, átellenben': *nus lojia oposit li banke*. *Opositu*.

Sirk 'körül, köré', időbeli stb. értelemben is: *sirk un hore*; *sirk mil frankes*. *Sirku*. *Sirkumure* '*vmit* bekerítő fal'; *sirkuregarda* 'körülnéz'.

Paralel '-val/vel párhuzamosan': *nus mova paralel li strade*. *Paralelu*.

Along 'mentén, mentében, mellett': *along li strade, li fluvie*. *Alongu*.

Fro (a., sk.) '-ból/ből'. *Frou* 'belőle, abból'. (Az idóban *de* van, azonban zavaró a *de*, *di*, *da* elöljáróhármas – a novialban a *fro*, *de*, *da* alakok lépnek a helyükbe.)

A *fro* más elöljárószavakkal kombinálható: *fro hinter li arbe* 'a fa mögül', *fro sur li table*, *fro inter li arbres*, *fro che nus* stb.

Ek 1. '-n kívül, -ból/ből ki': *ek li urbe*; *pasu ek libre*; 2. anyagot jelöl: *ornamento ek ore*, 'arany(ból való) díszítés'; 3. 'közül': *un ek men amikes*; *duanti ek chak regimente*. *Ekmigra* 'kivándorol, emigrál', *ekpulsa* 'kiutasít, elkerget, elűz, kicsap, kizár'.

44 A reformált novial a *hinter* helyett *bak* alakot javasol, vö. Javított novial, 5. § Elöljárószavak, 156. oldal. [A fordító]

A 1. '(*hely*) -ba/be, -ra/re, -nak/nek, -hoz/hez/höz, -ig', '(*idő*) -ig', (vö. *til* alább): *fro London a Paris*; *fro tempe a tempe*; *fro li generalo al simpli soldato*; *util a omnes*; *parla al direktere*; 2. részeshatározó: *dona 10 dollars al povres*; 3. egyéb: *amo al homes*; *invidio a altres* stb. Kombinálható más elöljárószavakkal: *salta a sur li stule* 'a székre ugrik'; *a hinter*; *a trans*; *a inter* stb. (vö. *en* alább).

En '-ba/be; -vá/vé', az *a in* helyett is használható. *Vada en li chambre* 'a szobába lép'. *Chanja plombe en ore* 'az ólmot arannyá változtatja'. Összetételekben: *endukte*, *enporta*, *enskripte*, *envada*, *enspira* 'belélegzik' (*inspira* 'inspirál, megihlet, lelkesít').

Vers 'felé, irányába'; időre vonatkozva is: *vers li somre*. (*Versu*.)

Til '(egészen) -ig' (térben és időben a végpont kihangsúlyozására). Helyettesíthető olyan összetett elöljárókkal, mint *uske a*, de a *til* (a., sk.) alkalmasabb, különösen az olyan kifejezésekben, mint *til nun*, *til tand* (a *tilnuni*, *tiltandi* 'eddigi' melléknévi alakokkal); *til ke*.

Preter 'mellett el'. (*Pretru*.) *Preterpasa*, *pretervada* 'elmegy *vmi* mellett, túlhalad *vmin*'.

Tra 'át, -n keresztül': *tra London*, *tra li porte*. *Trau*: *lo pasad trau sin stopa*. *Trapasa*, *travada* 'átmegy, keresztülmegy'; *traviva*.

Különbség tehető a *travidabli* 'transzparens' (ami átlátszó) és a *trauvidabli* (amit máson keresztül látunk) szavak közt. De ez utóbbi melléknév ritkán szükséges, és az előző helyett is jobb a *transparenti* (amely nemzetközileg ismertebb, mint az ido *diafan*).

Ante '(*időben*) előtt' (vö. *devan* előbb). *Anteu* (vagy inkább *ante tum*) 'azelőtt, régebben'. *Ante ke*. *Longitem ante nun* 'hosszú idő óta, régóta'. *Ante yer* 'tegnapelőtt *hat.*'; *preyer* 'tegnapelőtt *fn.*' (l. Az előtagok c. fejezet, 46. oldal).

Az *after*[45] (a., egyes n. összetételek, sk. *efter*) valóban nemzetközibb, mint az ido–occ. *pos*, amely a lat. *post* csonkolt formája, és csak néhány olyan összetételben él, mint *postscriptum* 'utóirat'.

Depos 'óta; -tól/től fogva/kezdve': *me es hir depos sundi, depos du semanes* 'itt vagyok vasárnap óta, két hét óta'. *Deposu* 'azóta'. *Depos ke me saveskad lum* 'amióta megismertem/kiismertem'.

A *depos* a novialban önálló szó (fr. *depuis*, sp. *después*, p. *depois*), nem a *de* (nov. *fro*) és *pos* elöljárók kapcsolata, mint az idóban; ez utóbbi esetén az elemek kapcsolata – kb. 'utántól' – nem igazán adja ki az összetett elöljárószó jelentését.

Durant 'alatt, során, folyamán'. *Durantu* 'azalatt'. *Durant ke* 'míg, mialatt, az alatt míg, miközben'.

Az ido az eszperantóhoz hasonlóan a lat. *dum* szót adoptálta, azon latin szavak egyikét, amelyek egy nyelvben sem élnek tovább.

Klok '-kor': *klok du* 'kettőkor'; *klok du e duime* = *klok du trianti*; *klok du e tri quarimes* 'háromnegyed háromkor'; *klok sink* [= *5 minutes*] *ante tri*. *Qui klok es? Klok sink minutes anteu* 'öt perccel ezelőtt'. *Samiklok*, *altriklok*, *tiklok*.

Egyetlen változatlan szócska használata előnyösebbnek tűnik, mint az ido eljárása a külön *kloko*, *tbsz* *kloki* szóval: *ante du kloki* 'két óra előtt', *ante du hori* 'két órával ezelőtt' – mintha ezek különféle fajta órák lennének, jóllehet ugyanarról van szó, csak egy maghatározott időponttól számítódnak (dél vagy éjfél, illetve a jelen). Ha ilyen módon a *kloki*-t megkülönböztetnénk a *hori*-tól, akkor ezzel összhangban az időpontokban szereplő percekre is külön elnevezést kellene alkalmaznunk.

Per '-val/vel, által, útján, révén': *venka per ruse*; *pruva per exemples*. (*Peru* 'azáltal, olymódon'.) *Per ke* 'azáltal, hogy; mivel': *lo sava per ke lo vidad li krime*.

Da 'által' (a cselekvő jelölésére, különösen szenvedő szerkezetben): *ti libre es (skriptet) da Wells*. *Li venkateso de Napoleon da Wellington* = *li venko de Wellington sur Napoleon*.

Por '-ért; érdekében, javára; -nak/nek; céljából, céljával': *vota por X* (a *konter* ellentettje); *disum es por vu* 'ez neked van szánva; ez a te érdekedben van'; *por li forme*; *por (tu) vida plu bonim in order ... Por quum?* 'Miért? Mi célból?' *Por ke on (mey) judika justim* 'avégből, hogy ...; azért, hogy ...; azzal a céllal, hogy ...'

Pro 'miatt, következtében, folytán': *povre pro pigreso* 'a lustasága miatt szegény'; *lo morid pro sen vunde* 'a sebe miatt meghalt'. *Pro ke* 'mert': *Me sava pro ke me vidad lum self. Pro quum?* 'Miért?' *Prou*, vagy inkább *pro tum* 'azért, amiatt, következésképpen, avégből'.

Malgre 'ellenére' (fr. *malgré*); *malgre ke* '(ha)bár; jóllehet; annak ellenére, hogy'. *Lo marid se malgre li desiro de sen patro; malgre ke lon patre interdikted lum. Malgre omnum. Malgreu* = *tamen*.

Pri '-ról/ről; -ra/re vonatkozólag, -t illetően': *parla, pensa, sava pri* 'beszél, gondolkodik, tud *vmiről*/*vkiről*'.

45 A reformált novial az *after* helyett *pos* alakot javasol, vö. Javított novial, 5. § Elöljárószavak, 156. oldal. [A fordító]

Segun (sp.-p. *segundo*, fr. *selon*) ‘szerint, alapján’. *Evangelie segun Markus. Segun men opinione (segun me). Paga segun li laboro, non segun li sexu del laboriste. Segunu. Segun tum kel lo dikte* ‘annak alapján, amit mond’. *Segun qualim lo responda* ‘aszerint, ahogyan válaszol’. *Segunvoli* ‘tetszés szerinti’.

Po (or. *no* /*po*/ szócskából, vö. eszp., ido) ‘-ért; -nként, -val/vel; -os/es/ös’ (ár és mennyiség megjelölésére): *me ha kompra li libre po tri frankes* ‘a könyvet 3 frankért vettem meg’; *tri sigares po un franke chakum*; *six po sent*.

Kun ‘-val/vel (együtt/kapcsolatban): *lo veni kun sen filies*. *Les veni kunu*. *Kunexista* ‘egyidejűleg/együtt létezik/van’; *kunlabora*; *kunlernante* ‘iskolatárs, tanulótárs’; *kunvenio* ‘gyűlés, gyülekezet’; *kunvivo* ‘együttélés’: ezekben az összetételekben a *kunu*[46] helyesebb, ugyanakkor kevésbé alkalmas lenne.

A *kun* formát választottuk (mint az eszperantó és az ido), mivel a lat. *kon* (*con*) nagyon sok olyan összetételben található, ahol már elvesztette az eredeti jelentését, és amelyeket megváltozott jelentésükben kell felvennünk: *konveni* ‘illik, alkalmas’, *kontesta* ‘vitat, kétségbe von’, *kontrakte* ‘összevon, összehúz’ stb. – Talmey azt javasolja, hogy a *kune* legyen a ‘mind ..., ... is’ (a. *both*) kötőszó megfelelője: *La es kune beli e boni*. De akkor hogyan fordítsuk a „éjjel is, nappal is együtt vannak” mondatot? Vö. *et ... e* (58. oldal).

Megragadom itt az alkalmat, hogy figyelmeztessem az interlingvista társaimat, hogy kerüljék azt a gyakori hibát, hogy a *kun* elöljárót olyan idiomatikus kifejezésekben is alkalmazzák, ahol az a. *with*, n. *mit* stb. szócska, ill. m. *-val/vel* rag használatos, de a jelentés nem ‘-val/vel együtt’: valaki lehet *kontenti kun sen amikes* (azaz elégedett a barátai körében), de az a. ‘*he is content with his wages*’, n. ‘*er ist mit seinem Lohn zufrieden*’, m. ‘*elégedett a bérével*’ mondatot *lo es kontenti pro (pri) sen salarie*-ként kell visszaadni. Kétes esetekben a *ye* használható.

Sin ‘nélkül’ (lat. *sine*, sp. *sin*, fr. *sans*, ol. *senza*, p. *sem*). *Sin duto*, *sin jeno*. *Sinu* ‘nélküle’: *me prisa* (kedvelem) *vine, ma pove viva sinu*. *Ob nus pove fa tum, sin ke lo vida lum?* ‘Megtehetjük ezt anélkül, hogy ő látná?’ *Sinkuraji* = *nonkurajosi*.

Exept ‘kivéve ..., -tól/től eltekintve’: *omnes ha veni, exept Anna*. *Me es kontenti, exept ke me povud desira ... Exeptu* ‘attól eltekintve’.

Ulter ‘-n kívül, -n felül’: *ulter lo, lon filio ha es dar*. *Lo parla pluri lingues ulter sen patrial lingue*. *Ultru* ‘azonkívül, továbbá, különben, egyébként, sőt’. *Ultru, me voli dikte*. *Ulter ke la es belisi, la es belim vestat*. – Vö. *preter* előbb.

Insted ‘helyett’ (a. *instead of*, n. *anstatt*). *Instedu*. *Lo non poved veni, ma sendad sen asistanto instedu*. *Insted ke lo visitad me, me mused visita lo*. *Insted tu obedia, lo furieskad* ‘ahelyett, hogy engedelmeskedett volna, méregbe gurult’.

Az idóban *vice* van, amelyet így egy más nyelv sem ismer, hanem szellemes módon az a. *vice-president*, m. *viceházmester* szavakhoz hasonló összetételekből lett elvonva. Ezek azonban inkább közvetlen alárendelteket jelentenek, nem olyanokat, akik helyettesítik az illetőket.

Relat ‘-ra/re vonatkozóan, -val/vel kapcsolatban/összefüggésben, -t illetően; -hoz/hez/höz viszonyítva’. *Relatu*.

Dank ‘-nak/nek köszönhetően, hála ...-nak/nek’ (n. *dank*, a. *thanks to*, fr. *grâce à*): *dank lon afableso, nus vidad omnum*. *Danku*.

De ‘-nak/nek a(z) ...’ használatos minden (vagy majdnem minden) olyan esetben, amikor a ragozó nyelvekben birtokos eset áll, vagyis nemcsak birtoklást fejez ki, hanem általában vett viszonyt. Emiatt a jelentése szükségszerűen némileg határozatlan, így a használat határai nem vonhatók meg túl szűken, azonban a speciálisabb *da*, *fro*, *pri* stb. elöljárószavak használandók, ha a kétértelműség veszélye merülne fel: *li vestes del emperere*; *li marito de Anna* (= *Annan marito*); *li amikos, joyes, pasiones, maladeso de N*; *li programe del teatre, del vespre*; *li nombre del monumentes de Paris*; *li monumente de Napoleon*; *li deskovro de Amerika (da Columbus)*; *li deskovro de Columbus* (= *da*); *li komedies del franses*; *li komedies de* (= *da*) *Molière*; *li portretes de Molière*. A *li portretes de Rembrandt* kifejezésnek két, sőt három, jelentése is lehet, mivel nemcsak a Rembrandt által festett, hanem az általa tulajdonolt portrékat is jelentheti; azonban a szövegkörnyezet gyakran eligazít: *li portretes de disi kolektere (de ti musee); portretes de generales*; *portretes de (da) fransi artistes*.

Ye, határozatlan jelentésű elöljárószó, amelyet Zamenhof zsenije teremtett azokra az esetekre, amit nem fednek le a már létezők. Így ott használandó, ahol az etnikus nyelvek idiomatikus kifejezései nem adhatók szó szerint vissza, pl. *ye ti konditione* ‘azzal a feltétellel’; *ye ti sirkumstanties* ‘azon körülmények között’; *ye li fino del libre* ‘a könyv végén’; *ye dek kilometres fro li mare*; *pleni ye bonvolio*; *longi ye tri metres*. *La es ye duanti* ‘húsz éves’. *Vu es ye justum* ‘önnek igaza van’ (a. *you are right*, fr. *vous avez raison*).

46 A reformált novial a határozói alakot, így az összetételekben használt formát is, *kunu* helyett *ko*-ban állapítja meg, vö. Javított novial, 5. § Elöljárószavak, 156. oldal. [A fordító]

A szókincs

Mint már említettük, egy leendő nemzetközi nyelvet, amennyire lehetséges, olyan szókészletre kell alapozni, amely már nemzetközi, vagyis ismert a világnak azon részén, ahová az európai civilizáció elhatolt. A szóalak ugyan országról országra némileg változhat, de szavak ezrei léteznek, amelyek bevettek már gyakorlatilag majdnem minden népnél a modern élet anyagi és szellemi kultúrájának azonossága, vagy legalábbis hasonlósága folytán.

Így nem lehet kétséges, hogy a nemzetközi segédnyelvünknek tartalmaznia kell az alább felsorolandó szavakat. Ezeket abban a formában fogom megadni, ahogy a korábbi szakaszokban kidolgozott elvek alapján állniuk kell. Először a civilizáció termékeinek nevei, legyenek azok jók vagy rosszak: *te* ‘tea’, *kafe* ‘kávé’, *chokolate* ‘csokoládé’, *vine* ‘bor’, *sigare* ‘szivar’, *sigarete* ‘cigaretta’, *tabake* ‘dohány’, *alkohole* ‘alkohol’, *opium* ‘ópium’, *telefone* ‘telefon’, *radio* ‘rádió’, *kanone* ‘ágyú’, *pistole* ‘pisztoly’, *papere* ‘papír’, *lampe* ‘lámpa’, *karte* ‘kártya’, *bilete* ‘jegy’, *marmore* ‘márvány’, *bensine* ‘benzin’, *diamante* ‘gyémánt’, *olie* ‘olaj’ … Továbbá az állatok és növények nemzetközi nevei, melyek a legkülönbözőbb országokból és nyelvekből származnak, még ha a latinon keresztül is honosodtak meg: *elefante*, *tigre*, *lemure*, *gorila*, *girafe*, *rose*, *lilie*, *banane*, *tulipane* (*tulipe*?)[47], *jasmine*, *palme*, *begonia*.

Ezen kívül az elterjedt fogalmakat kifejező következő szavak: *nature* ‘természet’, *kulture*, *literature*, *musike*, *poete*, *komedie*, *tragedie*, *opera*, *kore* ‘kórus’, *rime* ‘rím’, *forme*, *danse* ‘tánc’, *persone* ‘személy’, *studie* ‘tanulás, tanulmány(ozás)’, *universitate* ‘egyetem’, *profesore*, *akademie*, *botanike*, *medisine*, *kemie*, *fisike*, *kongrese* ‘kongresszus’, *konflikte*, *diplome*, *poste* ‘posta’, *minute*, *sekunde*, *grame* ‘gramm’, *septembre* … Melléknevek, mint: *komplet* ‘teljes’, *ordinar* ‘szokásos, átlagos’, *enormi* ‘óriási, roppant’, *ideal*, *universal*; igék, mint: *stenografa* ‘gyorsírással ír’, *aranja* ‘elrendez’, *representa* ‘kifejez, jelent, képvisel’, *dekora*, *examina* ‘(meg)vizsgál’, *improvisa* … Mindezek a szavak, és még sok más fel nem sorolt is, a gyakorlatban univerzális a világnak azon a részén, amely minket leginkább érdekel.

De természetesen van számos fogalom, amelyekre nem létezik a fentiekhez hasonló teljesen nemzetközi név. Ebben az esetben az a feladat, hogy megtaláljuk a leginkább nemzetközi nevet, és ezt használjuk, még akkor is, ha lehetnek olyan országok, ahol ismeretlen. A döntés mindig a mérték kérdése, de hogyan mérjük meg a nemzetköziség fokát ott, ahol két vagy több nevet találunk? Az idiom neutral szerzői voltak az elsők, akik tudatosan alkalmazták mindenütt a legnemzetközibb szó kiválasztásának elvét – mivel, mint már említettük, Zamenhof és a többiek csak ösztönszerűen és rendszertelenül éltek vele. De az idiom neutral eljárása némileg felszínes, mivel az egyes esetekben a nyelvek számát határozták meg, amelyekben az adott szó ismert, beleértve a latint is, amelyet nem kellett volna az élő nyelvekkel azonos súllyal kezelni. Azonban nem a nyelvek száma a lényeges, mivel a nyelvek nem szervezetek, melyeknek az őket beszélő emberektől független, egyéni léte lenne. Ezért egy szó vagy egy tő nemzetköziségének mértékét úgy állapíthatjuk meg, hogy kiszámoljuk, hány ember ismeri azt az anyanyelvéből – ez annak az alapelvnek a következménye, hogy a többségnek biztosítsuk a legkedvezőbb feltételeket. Minden egyes ember természetes igénye azt, hogy a nemzetközi segédnyelvben a lehető legtöbb, számára ismerős szót megtalálja, és így, hogy pártatlanok legyünk, ugyanolyan fontosságot kell tulajdonítanunk a 150–160 millió angol, 120 millió német, 90 millió orosz, 60 millió spanyol, ill. francia, 40 millió olasz stb. ajkú beszélő mindegyike természetes preferenciáinak. Még a kisebb népek által beszélt nyelveket is figyelembe kell vennünk a beszélőik számának arányában.

A semleges nyelvünk szavainak kiválasztása tehát nagymértékben tisztán számok kérdése. De az egyes szavakat használó beszélőkre vonatkozó statisztikákkal még nincs minden megoldva, mivel alaposabb vizsgálat után számos fejtörést okozó kérdéssel szembesülnek azok, akik minden tekintetben kielégítő szókincset akarnak összeállítani, és néha váratlan alaki vagy jelentésbeli nehézségek merülnek föl, amikor egy megfelelően nemzetközinek tűnő szót kipróbálunk különböző szövegkörnyezetekben, illetve megpróbáljuk előállítani minden szabályosan képezhető származékát.

Ezen nehézségek némelyikét már említettük a fonetikai fejezetben: még ha meg is leljük „ugyanazt a szót” különböző nyelvekben, nagyon gyakran különböző alakokban találjuk meg – melyek többnyire a különböző fonetikai változások következményei –, így a nemzetközi nyelvbe felveendő forma kiválasztása nem ritkán kényes probléma. Az angol és a francia nyelvben a *change* szó írásmódja egyforma, ugyanakkor a kiejtés nagyon eltérő; és minthogy sem a francia nazális magánhangzót nem vehetjük át, sem a szokásos angol kiejtés szerinti [eɪ] kettőshangzót nem alkalmazhatjuk, a *chanj-* forma tűnik a legmegfelelőbbnek. Sok esetben az elütő alakok „legkisebb közös nevezőjét” kell megtalálnunk. Ha etimológiailag rokon szavak esetén az angol és a német formák nem térnek el annyira, hogy egy köztes alak ne lenne megtalálható, akkor a germán hányadot kell uralkodónak vennünk e két közeli rokon nyelvet beszélő emberek nagy száma miatt (vö. a. *water* – n. *Wasser*; a. *tooth* – n. *Zahn*; a. *speak* – n. *sprechen*; a. *soap* – n. *Seife*; a. *week* – n. *Woche*; a. *enough* – n. *ge-*

47 A *Novial Lexike*ben *tulipe* címszó van *tulipane* mellékalakkal. [A fordító]

nug stb.). Sok esetben az angol nyelv újlatin elemei alkotják a mérleg nyelvét, minthogy ezek a franciával, olasszal, spanyollal, vagy legalábbis e három nyelv egyikével egyeznek. Ennek eredményeként nemzetközi segédnyelvünk sokkal inkább újlatin jellegű lesz, mint ahogy azt várhatnók.

Egy nagyon fontos tényező szintén ugyanebbe az irányba hat, nevezetesen az, hogy latin származékok nagy számban kerültek a németbe (és a skandináv nyelvekbe), még ha maga az alapszó nem is található meg. Így a németben megtalálható *absentieren*, *Abstinenz*, *Artist*, *Dentist*, *dental*, *Moral*, *populär* szavak nagyban megkönnyítik a németek számára az *absent*, *abstina*, *arte*, *dente*, *more*, *popule* szavak elsajátítását, jóllehet ez utóbbiak a németben nem léteznek (a n. *Pöbel* 'söpredék' = nov. *populache* kivételével).

Ugyanígy annak ellenére, hogy a 100 számnév az angolban, németben és skandináv nyelvekben gyakorlatilag megegyezik, mégsem választhatjuk a *hundred* alakot ennek jelölésére, minthogy a latin *centum* ismert az egész világon, még Németországban stb. is a *percent* (n. *Prozent*) *centésimal*, *centimetre*, a. *centennial*, *century*, *centenary*, n. *Zentner*, dán *centner*, a *cent* vagy *centime* pénzegység (nov. *sent*) stb. révén.

Mindazonáltal figyelembe kell venni azt, hogy ha egy szó egy adott nyelv szótárában megtalálható, akkor az nem jelenti azt, hogy az utca embere könnyen megérti: sok szó annyira a különleges, illetve a tudományos szaknyelv része, hogy csak a nemzet kicsiny része ismeri. Ahhoz, hogy megkaphassuk a 'madár' szó nemzetközi megfelelőjét, igen kevéssé célszerű az *ornitológia* szóhoz fordulnunk, így nagyra becsült tanárom, Henry Sweet szokatlanul mellélőtt, amikor így ír (az Encyclopædia Britannicában): „Ezért az idiom neutral *ornit* 'madár' és *diurn* 'nap' szavai még szövegből kiragadva is csaknem teljesen magyarázzák magukat, miközben az eszperantó *bird* és *tag* szavai az angolul és németül tudókat leszámítva nem érthetőek." Az *ornit* és *diurn* szavakat a két eszperantó szót elsőre felismerőknek kevesebb, mint egy százaléka fogja azonnal megérteni (amivel nem azt mondom, hogy ezen eszperantó szavak nagyon jól lettek volna megválasztva). Csak az élő, aktív nyelvismeret az, ami számít.

Álljon itt néhány szó, amelyeket az itt bemutatott statisztikai elv támaszt alá (a zárójeles rövidítések a forrásul szolgáló nyelvekre utalnak): *separa* (a., fr., ol., or., n., sp., sk.), *transporta* (a., fr., ol., or., n., sp., sk.), *transparent* (a., fr., ol., sp., sk.), *lauda* (a., fr., ol., sp.), *rida* (fr., ol., sp., sk.), *sam* (a., or., sk.), *blu* (a., fr., n., sk.), *bora* (a., or., n., sp.), *blind* (a., n., sk.), *jena* (fr., n., sk.), *no* (a., fr., ol., sp.), *yes* (a.).

Van még egy, a fenti elvek szerint alkotott nyelvekkel szembeni ellenvetés, amivel itt foglalkoznunk kell: sok ember homogén nyelvet kíván és idegenkedik az olyan szavaktól, mint a *sam*, *blind* vagy *yes* egy annyira újlatin jellegű nyelvben, mint a miénk. Ez az ellenvetés sokkal inkább érzelmi, illetve esztétikai jellegű, semmint intellektuális, és meglehet elvetéséhez elegendő, ha leszögezzük, hogy mi egy gyakorlatban jól használható nyelvet akarunk, függetlenül attól, hogy milyennek tetszik. Ennek ellenére érdemes lehet a kérdést kissé körüljárni.

A világ 5000 (?) nyelve közül egy sem teljesen homogén, miért kellene hát egy mesterséges nyelvnek annak lennie? Sok országban természetes ellenhatás lép fel azon jövevényszavak ellen, amelyek túlságosan tolakodóak akár a hangzásuk, akár a ragozásuk miatt, akár azért, mert feleslegesek, lévén ugyanaz a fogalom könnyen és természetesen kifejezhető a saját nyelv eszközeivel. De az ilyen megfontolásoknak nincs alapjuk egy nemzetközi segédnyelv esetén, ha a szavak megfelelően kerültek megválasztásra, és ugyanazokat a hangokat, hangkapcsolatokat tartalmazzák, mint a szókincs többi eleme. Senki sem kifogásolja az angolban az olyan szavakat, mint a *tea*, *religion*, *panorama*, *coach*, *biography* stb. azon az alapon, hogy más nyelvekből származnak, noha majdnem mindenki jobban kedveli a rövid, kényelmes „szász" szavakat azokkal a hosszú és tudákos szavakkal szemben, amelyeket az aprólékos precizitás vezetett be. De ez az előnyben részesítés valójában az itt taglalt elv következménye: azokat a szavakat használjuk, amelyek a legismerősebbek az átlagember számára.

Különösképpen sok, elsősorban újlatin országbeli ember kifogásolja a *blind*-hez vagy a *nur*-hoz hasonló germán szavak keverését újlatin nyelvekbe, miközben nincsenek ilyen erős érzelmeik a germán nyelvekben lévő újlatin szavakkal szemben. Mégis, még az olyan nyelvileg kényes nép is, mint a francia, befogadott, illetve éppen befogad számos szót az angolból és a németből: *bifteck*, *rosbif*, *leader*, *club*, *ulster*, *grog*, *sleeping-car*, *football*, *handicap*, *sandwich*, *bitter*, *bock*, *kirsch*; vö. még *fjord*, *ski*, *saga* a skandináv nyelvekből.

A legtöbb nyelvben még hibrid példák is vannak, azaz olyan szavak, amelyek alkotóelemei különböző nyelvi forrásokból származnak, mint pl. az a. *eatable*, *artless*, *beautiful*, *mileage*, *hindrance*; fr. *bureaucrate*, *blackbouler*, *snobesse* vagy *snobinette*, *smarteux*. Az egyes képzők ismertetésénél találhatunk novial példákat az ilyen hibrid képzésekre.

Az olyan szót, mint a *blind*, azonnal fel tudja ismerni több mint 200 millió ember, miközben sem a fr. *aveugle* (még ha a második magánhangzót figyelmen kívül is hagyjuk), sem az ol. *cieco*, sp. *ciego*, p. *cego* ismertsége nem ér el még megközelítőleg hasonló számot sem (a fr. *cécité* nem közkeletű szó).

A szókészlet bővítése szóösszetétellel, vagy utó-, ill. előképzőkkel történő szóalkotással lehetséges. A nemzetközi segédnyelvek nagy előnyeinek egyike az, hogy ezen eljárások nincsenek behatárolva, ellentétben

az etnikus nyelvekkel, ahol nagyon gyakran azt találjuk, hogy az egyébként tökéletesen szabályos és más szókészleti elemekkel összhangban lévő képzések használatát nem teszi lehetővé a zsarnoki nyelvhasználat.

A szóösszetétel gyakran nagyon alkalmas. Másrészről azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy ezekből általában elmarad néhány elem, elöljáró vagy még más is, amelyet a hallgatónak kell pótolnia. Néhány esetben az is többé-kevésbé önkényes, hogy milyen összetételi tagok kerülnek kiválasztásra. A tervezett nyelvek használóit gyakran a saját nyelvük megszokásai vezérlik anélkül, hogy figyelembe vennék azt, hogy más nemzetek ezt eltérően oldhatják meg. Ilyen konvenció szerepet kaphat az etnikus nyelvekhez hasonlóan: az eszp. *fervojo*, ido *fervoyo* és a nov. *fervie* szavak a n. *Eisenbahn*, fr. *chemin de fer* mintájára képződtek, de ugyanúgy választhattuk volna a nov. *rel-vie* alakot is az angol analógiájára.

A nemzetközi segédnyelvekben használat szavak, ill. tövek számát illetően két egymásnak ellentmondó elv alkalmazható: a pontosság és a gazdaságosság elve. Bizonyos határok közt mindkettő helyénvaló, de egyikük sem vivendő túlzásba.

Az előzőekben kifejtettek szerint a nemzetközi segédnyelveknek képesnek kell lenniük az etnikus nyelvekben található minden gondolati árnyalat visszaadására. Minthogy ezek mindegyike számos olyan árnyalatot fejez ki, amelyek pontosan nem adhatók vissza minden nyelven, egyértelmű, hogy az így megfogalmazott eszmény túl van az emberileg megvalósíthatón. Az is megfigyelhető, hogy azok, akik ezt az igényt hangoztatják, általában csak bizonyos olyan tetszetős különbségek tudatában vannak, amelyek a saját, ill. az általuk ismert egy másik nyelvben találhatók meg, és amelyek nélkülözhetetlennek tetszenek számukra, miközben nem veszik figyelembe azt a terhet, amely így az emberiség maradékára hárul, akik sosem érezték az igényét az ilyen aprólékos különbségtevésnek. Hadd idézzem itt az egyik, *Progreso*ban (1911. február) tett megjegyzésemet: „Szeretnék nagyon komolyan és hangsúlyozottan ragaszkodni egy fontos ponthoz, mielőtt még túl késő lenne: ne hozzunk létre túl sok speciális szót, melyekkel nem feltétlenül szükséges nüanszok különböztethetők meg. Úgy gondolom, veszélyes az erre irányuló, erősödő tendencia. Könnyű belátni, hogy az ilyen különbségtevések gyakran szükségesek és kívánatosak lehetnek még akkor is, ha sok nyelv képtelen őket kifejezni; de sok javasolt nüansz csak a nyelvet tenné nehezebbé anélkül, hogy valódi előnnyel járna. [Itt példaként azt a javaslatot említettem, amely szerint három ‘szelídít’ jelentésű ige legyen: *domtar leoni*, *amansar uceli* (madarakat), *domestikigar elefanti*, és így fejeztem be:] Aki folytatja a szótár terjedelmének ilyen növelését, azt alázatosan kérem arra, hogy ne hivatkozzon újra és újra a »legnagyobb könnyebbség a legtöbb ember számára« kijelentésemre, amelyet gyanútlanul írtam le évekkel ezelőtt.” Még ma is néhány interlingvista a fő feladatának tartja azt, hogy szavakat sokszorozzon tekintet nélkül a nyelvhasználók igényeire.

A gazdaságosság fentiekkel ellentétes elvével Zamenhof élt mindenki másnál inkább. A kezdeti eszperantóba felvett gyökök száma rendkívül kicsiny volt, és minden mást, ami lehetséges volt, jó adag leleményességgel szóösszetétel és képzés útján fejeztek ki. A felhasznált eszközök közül elsősorban a *mal-* ellentétképzőt kell említeni: *malbona* ‘rossz’, *maldekstra* ‘bal’, *maldolĉa* ‘keserű’, *malsato* ‘éhség’ stb. Más példák: *kreskaĵo* ‘növény’ (‘növő dolog’), *irilo* ‘gólyaláb’ (‘járásra szolgáló eszköz’), *pafilego* ‘ágyú’ (‘nagy, lövésre való eszköz’), *fajrero* ‘szikra’ (‘tűzrész’), *senkulpigi* ‘felment’ (‘bűn nélkülivé tesz’), *vagonaro* ‘vonat’ (‘vasúti kocsik csoportja’). Ezek némelyikét természetesen ugyanúgy meg kell tanulni, mint a külön, önálló szavakat, de miután megtanultuk őket, megvan az az előnyük, hogy szilárdan társíthatók jól ismert mindennapi szavakhoz. Nem kétséges azonban, hogy ezen feladványjellegű szavak többsége, számos ismert nyelvből származó szó „elmaszkírozásával” együtt, sok művelt embert elriasztott az eszperantótól, és alkalmasint általában a nemzetközi segédnyelv eszméjétől.

Így mindkét elv hibás, ha egyoldalúan valósítjuk meg őket: úgy kell lavíroznunk köztük, mint Szkülla és Kharübdisz közt.

Ami a nemzetközi szavak alakját illeti, nehézséget okoz az a tény, hogy sok latin igének két, néha meglehetősen eltérő töve van, és mind a kettő megtalálható a modern nyelvekben. Minthogy nyilvánvalóan túl nehézkes lenne, ha ezeket a rendhagyó alakokat mindig átvennénk a nemzetközi segédnyelvünkbe, – legalábbis a legtöbb esetben – az egyiküket ki kell választanunk. A kérdés csak az, hogy melyiket? Az etnikus nyelveink hiányosságai láthatóak, ha összehasonlítjuk egyrészről az a. *conduct* igét és a belőle származó *conducive* melléknevet, valamint másrészről a *produce* igét a *productive* származékkal, vagy a *negligible* (fr. *négligeable*) szót a *neglect* mellett, illetve az alábbi táblázat adatait:

a.	*discuss*	*discussable*	*discussion*
fr.	*discuter*	*discutable*	*discussion*
n.	*diskutieren*	*diskutabel*	*Diskussion*

(Egy a Népszövetség által 1927-ben kibocsátott hivatalos dokumentumban találkoztam a fr. *discution* írásmóddal, de a *t* itt úgy ejtődik, mint az *s*.)

Alább következik a legfontosabb kéttövű szavak listája a novialban választott formák feltüntetésével a tő utolsó hangja szerint rendezve. A választás leggyakrabban a latin befejezett melléknévi igenévben lévő tőalakra esett, mivel a legtöbb származék (főként az *-ive*, *-ion*, valamint az *-ere* = fr. *-eur*, a. *-or* végűek) ebből képződik; az angol is gyakran használja ezeket igei tőként:

c/ct: *dukte* (*dedukte*, *in-*, *intro-*, *kon-*, *pro-*, *re-*, *se-*), vö. *induktione*, *deduktiv* stb.
afekte, *infekte*
satisfakte, *-ione*
inspekte, *suspekte*; *inspektere*
ejekte, *in-*, *kon-*, *pro-*
dikte ‘mond’, *edikte*, *inter-*, *bene-*, *kontre-*, *pre-*
A *dikte* ~ *diktione* mellett felvehetjük a *diktate* ‘diktál’ ~ *diktatione* tövet.

g/ct: *akte*, *reakte* ~ *-tione*, *-tiv*. *Akto* ‘tett, cselekvés; felvonás’. *Aktere* ‘aki cselekszik’; *aktore* önálló szóként ‘színész’
redakte ‘összeállít, szerkeszt’ (fr. *rédiger*), *redaktere*, *redaktione*
lekte ‘olvas’ ~ *lektione* (N. B. *lege* ‘törvény’ ~ *legal*)
elekte, *selekte*, *kolekte*
neglekte (De *neglije* ‘pongyola, neglizsé’)
protekte, *detekte*
aflikte, *konflikte*
junkte ‘összekapcsol, összeköt’, *ad-*, *kon-*
distinkte ‘megkülönböztet’, *-tiv*, *-tione*. Az a. *distinct* ‘különböző, eltérő; tiszta, világos, pontos’ melléknév megfelelője a *distinktet*, de általában a *klar* ‘tiszta’, a *separat* ‘különböző’ vagy a *diferant* ‘eltérő’ szavakkal adható vissza.
A legjobb *korekti*-t melléknévként felvenni, és az ige származtatott: *korektisa* ‘javít’; a. *to correct*, fr. *corriger*; *korektiso* ‘javítás’
Hasonlóan a *direkti* melléknév lesz, a *direktione* pedig tőle független főnév. Az a. *to direct*, fr. *diriger*, n. *dirigieren*, ol. *dirigere*, sp. *dirigir* igék mostanra annyira eltávolodtak a jelentésükben ezektől, hogy egy külön igét kell felvennünk: *diriga* ‘vezényel’ (*dirigere* ‘karmester’).
Funktione, melyből képződik a *funktiona* igealak. A lat. *fungi*-ból közvetlenül nem alkotunk igét (ellentétben a n. *fungieren*-nel).

ng/ct: *restrikte*, *astrikte*
pikte ‘fest’, *pikture*; *kontakte*
fikte, *-iv*, *-ione*; az ide tartozó a. *feign*-nek *simula* felel meg, az a. *fiction* szó ‘regényirodalom’ jelentésének pedig a *romanaro*.

h/ct: *atrakte*, *abstrakte*, *dis-*, *ex-*, *kon-*, *re-*. (Azonban a novialban nincs egyszerű *trakte* ige: a ‘húz’ jelentéshez a *tira*; a ‘kezel’ jelentéshez pedig a *trakta* alak tartozik.)

–/ct: *konstrukte*, *de-*, *in-*, *ob-*

p/pt: *konsepte*, *exepte*, *persepte*. *Resepte* ‘(be)fogad, (*vmilyen*) fogadtatásban részesít’, *resiva* ‘kap, (adót) fog’

mp/pt: *rupte*, *korupte*, *erupte*

b/pt: *skripte* ‘ír’; *skripto*, *skripture*; *deskripte* ~ *deskriptiv*, *deskriptione*; *kon-*, *in-*, *pre-*, *su-*, *transkripte*

r/rt: *inserte*, *aserte*, *deserte*; *exerte*

rq/rt: *kontorte*, *exorte*, *retorte*

r/st: *digeste*, *sugeste*, *konqueste*, *inqueste*, *exhauste*

l/lt: *sepulte*

n/nt: *invente*, *-ione*; de *veni*, *eventa*

d/s: *ofense*, *extense*, *pretense*, *expanse*, *suspense*, *digrese*, *exkluse*, *konkluse*, *inkluse*, *divise*, *desise*, *kolise*. – *aplaudi*, *spenda*

seda '(át)enged' (*sesa* 'abbahagy, megszűntet'), *konsese*. *Sukseda* 'követ', *suksese/a* 'sikerül' (emiatt a m. *szukcesszió* 'egymásutániság, sorrend' szót *suksedo*-ként kell visszaadni, a *szukcesszív* 'egymásra következő, folytonos' melléknevet pedig *suksedant*-ként; nem keverhetjük a 'követ' és 'sikerül' jelentést a különböző tőalakoknál, ha be akarjuk tartani a szóképzésre vonatkozó szabályainkat)

responda, *-o* 'felel, válaszol'; *responsa* 'felelős (*vmiért*)' ~ *responsant*, *responso*

vida 'lát'; a *visione* 'vízió' független szó (mivel jelentése nem 'látás'); de *revise* 'átnéz, felülvizsgál', *revisione* – *Til rivido* 'viszontlátásra'

nd/s: *konfuse*, *difuse*, *infuse*

nd/(n)s: *prenda*, *komprenda*; *surprisa*, *enterprisa*

nd/ns, nt: *tense* 'nyújt, feszít', *tensione*; *tenda* 'hajlamos (*vmire*)' (*tendentie* 'tendencia'; de *tente* 'sátor', *tenta* 'csábít, rávesz', *tentatione*); *atente* 'figyel, vigyáz', *atentione*; *intente*, *-tione*

t/s: *admise*, *e-*, *ko-*, *kompro-*, *o-*, *per-*, *pro-*, *re-*, *sub-*, *transmise* – *konfese*, *diskuse*, *sukuse*, *subverse*. A *konverte* ~ *konvertione* jobb, mint a *konverse*, amely könnyen téveszthető a *konversa* igével (amelyből *konversatione*).

m/s: *prese*, *deprese*, *exprese*, *imprese* ('benyomást tesz, hatással van, impresszionál', de *printa* 'nyomtat', fr. *imprimer*), *komprese*, *oprese*, *represe*, *suprese*

ct/x: *flekte*, *anekte*, *konekte*

r/s: *adhese*, *kohese*, *-iv*, *-ione*

r/rs: *kurse* 'fut' (*kurso* 'futás, folyás', pl. az idő folyása; de *kursu* 'kurzus: előadássorozat, árfolyam, ár'), *kursivi skripto*, *exkurse*, *exkursione*; *sukurse* (*kura* 'gyógyít, kúrál'; *kuratione* 'gyógyítás', fr. *curation*, sp. *curación*); de *konkura* 'versenyez, konkurál', *konkurante* 'versenytárs, konkurens' (*kunkurse* 'együtt fut')

rg/rs: *disperse*

l/ls: *pulse*, *impulse*, *expulse*, *propulse*

n/(n)s: *posi* 'helyez': *positione*, *aposi*, *de-*, *ex-*, *pro-*, *su-*, *transposi*. *Disposi* 'szétrak, szerteszét helyez'; *dispona* 'diszponál, rendelkezik (*vmivel*)': *li pekunie es ye vun dispono*.

Így van egy nagy számú eset, ahol a szükséges *-ione* és *-iv* végű származékok léte miatt *-e* végű igéket kellett választanunk (*akte*, *aktione*, *aktiv* stb.); hasonlóan *-i* igevégződést tett szükségessé az *-itione* (*expedi*, *expeditione* stb.) és *-u*-t az *-utione* (*evolu*, *evolutione*) végződés. De ezeket az igéket leszámítva az a legjobb, ha egységes *-a* igevégződést alkalmaznunk, mivel nem lenne tolerálható az, ha minden esetben emlékeznünk kellene arra, hogy az eredeti ige az első, a második vagy a harmadik latin konjugációba tartozott-e. Néha az élő nyelvekben is eltérő magánhangzókat találunk (fr. *vivre*, ol. *vivere*, sp. *vivir*; fr. *tenir*, ol. *tenere*, sp. *tener*). A *viva*, *tena* alakjainkat a fr. *vivant*, *tenant* melléknévi igenevekre (a novialban ugyanígy), a fr. *vivace*, *tenace* (nov. *vivasi*, *tenasi*) és a.-fr. *tenable* (nov. *tenabli*) melléknevekre való hivatkozással is védhetjük. Csak a rendszerint rövid hangtestű *pove* 'tud, -hat/het', *deve* 'kell (erkölcsileg), köteles' és *have* 'van (nekem/neked/neki/...), bír(tokol)' igékben részesítettük előnyben az *-e* végződést az *-a*-val szemben, mivel egyébként talán túl „súlyosak" lettek volna. (*Voli* van a *volitione* miatt.)

A nehéz szavak ábécérendű listája

Ebben a listában összegyűjtöttünk számos olyan szót, amelyek bizonyos jellegű nehézséget vetnek fel, akár a választandó alakjuk, akár a nemzetközi nyelvben való használatuk tekintetében. A jövő feladata marad az, hogy összeállítsuk az ilyen szavak teljes listáját, ahogy azt a *Progreso*ban a legkorábbi cikkeim egyikében[48] jeleztem. Ennek a listának tartalmaznia kell az etnikus nyelvekben használt alakokat az előnyeik és hátrányaik interlingvista szempontból történő bemutatásával. Addig is hasznos információkat találhatunk az ido szótárakban (a legjobb L. H. Dyer ido–angol és angol–ido szótára [*Ido-English Dictionary, English-Ido Dictionary*. I. Pitman and Sons, London, 1924]), illetve a hivatalos occidental gyökszótárban (*Radicarium Directiv del Lingue International Occidental*. Tallinn, 1925). Kevésbé hasznos G. Peano műve, a *Vocabulario Commune ad linguas de Europa Internationale* (Ventimiglia, é. n.). Szerencsére a szükséges szókészlet nagyobb részét könnyebb meghatározni, mint az alább felsorolt szavakat.

ADI ‘hozzáad’, *aditione*. – *Adie* ‘viszontlátásra’.

ALME (sp.-p., ritka ol. *alma*) tűnik a legjobbnak a ‘lélek’ jelentésre. A fr. *âme* nem használható, mert az *am-* gyök a ‘szeret’ értelemben kívánatos. A (lat.) ol. *anima* sem lenne jó, mivel az *animal* származékot az ‘állat’ jelentésre kell fenntartanunk. Az a. *soul* esetén az *ou* kettőshangzót el kell kerülnünk, és az így egyszerűsített *sol-* összeütközésbe kerülne a *sol* ‘egyedül(i), magányos; csak’ szóval: ol.-sp.-p. *sol*, fr. *seul*, a. *sol-* a *solitude*, *solitary* szavakban. A n. *Seele* a *sele* ‘sejt, cella’ tővel ütközik.

BASE, *BASI*. Az ido megkülönbözteti a *basa* ‘alacsony, basszus’ melléknevet (olyan összetételekkel, mint *basvoco*, *basreliefo*, *basklasa*) és a *bazo* ‘alap, bázis’. Nem látok semmi hátrányt abban, ha *basi* melléknévi alakot veszünk fel a *base* ‘alap, bázis’ főnév mellett, miközben ez utóbbi alak jelenthet basszus hangú férfit vagy nőt is. Megjegyzendő, hogy az a. *base*-nek ‘aljas’ jelentése is van, de ezt másként kell visszaadni: *shamindi*, *nonnobli* stb. A *base* főnévből nem képzünk ‘*vmire* alapoz’ jelentésű igét, ilyen értelemben a *funda* vagy *apoga* alakot használjuk[49].

DARF (? *DARFE*)[50] ‘szabad (*vmit* megtenni), -hat/het’ a németből. – *deve*[51] ‘kell (erkölcsileg), köteles’; *devo* ‘kötelesség’. – *deba* ‘tartozik (*vkinek*), adós’; *debatum* ‘tartozás, adósság’.

DESERTI: ‘puszta, sivár, lakatlan’ melléknév; ebből *desertum* ‘sivatag, pusztaság, kietlen vidék’. Nincs ütközés a *deserte* ‘megfutamodik, cserbenhagy, dezertál’ igével, melyből a *deserto* (vagy *desertione*) ‘elhagyás, dezertálás’ főnév képezhető (ugyanis ez utóbbi *-o* végződés nem értelmezhető az elsőnek említett melléknév hímnemű alakjának, minthogy nemigen lehet egy lakatlan személyről beszélni). Az a. *desert* ‘érdem’ szónak a *merite* felel meg. A *desszert* szót a legcélszerűbb *desere* alakban felvenni (a *t* néma a franciában, a németben és a skandináv nyelvekben).

DI[52] ‘nap (24 óra)’ jobb az a. *day* vagy n. *Tag* alakoknál a hét napjai okán, vö. fr.-ol. *-di*: *lundi*, *mardi*, *merkurdi*, *jodi*, *venerdi*, *saturdi* (az utolsó az angolból, minthogy a fr. *samedi* kevesebb embernek természetes; az ol. *sabato*, sp. *sábado* szavakból a zsidó ünnepet jelentő *sabate* alak lesz). A *sundi* az angol és a német alapján, minthogy nincs jó újlatin forma. *Medidi* ‘dél (napszak)’. A *jorne* ‘nappal’ főnév (fr. *jour*, ol. *giorno*) a *nokte* ‘éjszaka’ főnév ellentéteként. *Jornesko* ‘hajnal’. *Jornim* ‘nappal’ időhatározó.

ELEKTRI ‘elektromos’ melléknév, *elektreso* ‘elektromosság’, *elektrisa*, *elektrifika*, vö. 53. oldal (Az igeképzők c. fejezet); *elektriste* ‘villanyszerelő, elektrotechnikus’.

EME ‘cél’, *EMA* ‘céloz’, *EMO* ‘célzás (mint cselekvés)’. Jobb, mint az ido *skopo* (amely az olaszból van: az a. *scope* ‘működési kör, kiterjedés, (szellemi) terület’ nem pontosan ugyanezt jelenti); az *ema* áll az ido *vizar* ‘céloz; szándékozik’ ige helyett is.

FA ‘tesz’, mint a lat. *facio* igéből eredő formák legrövidebb közös nevezője. De a *fa* nehézségeket okoz: a *fo* (*fao*) igei főnév helyett általában inkább az *akto* használható; a *fere* azt jelöli, aki tesz, de jobb az *aktere*; a *fabli* ‘kivihető, keresztülvihető’ ütközik a *fable* ‘mese, fabula’ főnévvel, de ez nem veszélyes, ugyanakkor a legtöbb esetben kiváltható a *posibli* ‘lehetséges’ melléknévvel; egészében véve ezek a származékok nem nagyon szükségesek. A lat. *facio* még nagyobb nehézségeket okoz: a *fas-* ütközik a *fase* ‘fázis’ (*fasie* ‘arc’) alakkal, vö. még *fasade* ‘(épület)homlokzat’ (fr. *façade*). *Fak-*: nincs *k*-val létező etnikus adat; emellett a *fake* a n. *Fach*

48 A *Progreso* I. számában idóul megjelent *Quo esas nia Fundamento?* (Mi a mi Fundamentónk?) c. cikk az alábbi webcímen olvasható: <http://interlanguages.net/quoesas.html> [A fordító].

49 A *Novial Lexike*ben *funde* ‘alj, talaj(szint), háttér’ címszó van, *apog-* tő nincs. A *Novialiste* egy későbbi írásából kiderül (vö. 149. oldal), hogy az említett két ige alakja *fonda* ‘alapít, alapoz’, ill. *apoya* ‘alátámaszt, támogat’. Ugyanezen forrás szerint mégis van *basa* ige. Ezt megerősíti a *Novialiste* 5. számának egyik cikke, vö. Nyelvi kérdések (Gyakorlati tanácsok), 7. pont, 149. oldal. [A fordító]

50 A *Novial Lexike*be a *darfa* ‘szabad, -hat/het’ forma lett felvéve. [A fordító]

51 A *deve* és a *mus* segédigék különbségéhez vö. Nyelvi kérdések (Gyakorlati tanácsok), 3. pont, 148. oldal. [A fordító]

52 A *Novial Lexike*ben a *di* szó a *die* ‘nap (24 óra)’ mellékalakja. [A fordító]

'szakterület, szak(ma), osztály; rekesz, fiók'[53]. A *fakt-* tőhöz a 'tény, faktum' jelentés társítandó (a. *fact*, n. *Fakt*; ebből *fakti* 'tényleges, valóságos' melléknév). Így mindent összevetve a *fa* tűnik a legjobb igei alaknak; vö. ol. *fa* 'tesz', *fa-nno*, *fa-re*, *fa-rò*.

FAINI 'finom' melléknév, vö. a. *fine*, n. *fein*; az egyszerű *i* magánhangzó, mint ahogy az a franciában stb. van, a *fine* 'vég' tővel okozna konfliktust.

FEMA 'nő' a *homa* mellett: *femal* 'nő-, női(es), nőnemű, nőstény' melléknév; *fematri* 'nőies, elpuhult'. *Fema-kolegie*, *fema-vestes*, *fema-votiste*.

FERNI 'távoli, messzi' a németből. Az a. *far* nem megfelelő, minthogy *faro* = 'világítótorony, fárosz'.

FIKA, l. 53. oldal (Az igeképzők c. fejezet).

FINE 'vég, befejezés, finis', *fina* 'befejez, bevégez', *fino* 'befejezés (mint cselekvés)'; *finali*. Ettől független a *finit(i)* 'véges' (ahol a jelentés tartalma nem 'befejezett'), *infinit(i)* 'végtelen' – de *nonfinat* 'befejezetlen'. Ugyanakkor a *de-* igekötővel *-i* végű igealakot kell felvennünk: *defini* a *definitione* és a *definit* származékok miatt.

FOGLE 'madár', vö. n. *Vogel*, a. *fowl* 'baromfi, szárnyas' (amely a *seafowl* 'tengeri madár' és *fowler* 'madarász' szavakban még őrzi a régi jelentést), dán *fugl*, svéd *fågel*. Ez jobb, mint az ido *ucelo* (ol. *uccello*; a fr. *oiseau* túl messze áll ettől) és a romanal *ave*, „amely mindenki által felismerhető" (Guérard), vagyis mindenki által, aki tud latinul, a többiek azonban inkább az Ave Máriára fognak gondolni; a sp.-p. *ave* ritkább, mint a *pájaro*, *passaro*.

FRISE 'fríz, díszítőléc, szegély; daróc, zsávoly'; nincs ütközés a *friso* 'hajvágás', *frisa* ige, *frisere* gyökkel.

HAMRE/A/O 'kalapács' (a., n., sk.): sokkal nemzetközibb, mint a fr. *marteau* és rokonai.

HUSE (vagy *HAUSE*)[54] 'ház' (a., n., sk.): sokkal jobb, mint a *dom-*, amit mind az eszperantó, mind az ido és az occidental a volapükből örökölt. Ez utóbbi a nyugat-európai nyelvekben csak 'dóm' vagy 'katedrális' jelentésben található meg, és ezt a gyököt meg is kell hagyni ebben az értelemben; bár az oroszban is *дом* (*dom*) 'ház' van.

ISLE 'sziget' a sp. *isla*, ol. *isola*, a. írott *isle*, n. *Insel* alakokból. Az ido *insulo* szóban rossz helyen van a hangsúly. Az *isola* ige (ebből *isolatione*) külön szó.

JUSTI 'helyes, igazságos'; önkényes az, hogy az ido megkülönbözteti a *justa* 'helyes' és a *yusta* 'igazságos' szavakat; *vu es ye justum* 'igaza(d) van'. – *jus* 'éppen most (éppen akkor), nemrég'.

KAR(I) 'drága, kedves'; *cher(i)* 'drága, költséges'; az a. *car* 'kocsi, autó' jelentésben a *veture*, *chare*, *vagone* szavakat használhatjuk[55] (mint az idóban).

KASE, *KASU*, l. 30. oldal (A z betű c. fejezet); *kasere* 'pénztáros', *kaseria* 'kincstár'; *kasual*, *kasuiste*.

KONOSA 'ismer, tud': nehéz találni más formát a nagyban eltérő újlatin alakokhoz. Ugyanakkor *rekogni* 'felismer, elismer', *-itione*.

LANSE 'lándzsa'; *lansa* 'dob, hajít' ige (fr. *lancer*).

LEFT(I) 'bal' az angolból, az occidentalhoz hasonlóan a (latin eredetű) ido *sinistra* helyett, amely más jelentést kapott.

LIA 'fekszik' (a., n., [sk.]) 'fekszik', *lieska* 'lefekszik'.

MASE 'tömeg'; *masu* 'buzogány' (a. *mace*, fr. *massue*); *mese* 'mise' (n.-fr.-sk. *messe*).

MEDI 'középső, közép-'; *media* 'közvetít, közbenjár' ige *mediat(i)* melléknévi igenévi alakkal és *meditatione* (*medio*) főnévi származékkal. *Medidi* 'dél (napszak)'. A semlegesnemű *medum*[56] 'közép, (*vminek* a) közepe' alak különbözik a *mediume* 'médium, spiritiszta' szótól. *Mid* 'köz(öt)t, közepett(e), közepén, alatt' elöljárószó.

MEMORE 'memória, emlékezőképesség', *memora* 'emlékezik' ige, *memoro* 'emlékezés (mint cselekvés)'; *memoratum*; *memorandum*; *memorim* 'könyv nélkül, betéve'.

MILITE/A/O 'háború', *milital*, *militari*, *militariste*. Az a. *war*, fr. *guerre*, ol. *guerra*, n. *Krieg* szavak közül az egyik sem eredményez megfelelő alakot.

MINE 'akna; bánya', *mina* 'aláaknáz, aláás'; nincs ütközés a *min* 'kevesebb, kevésbé', *minus* gyökkel. – *Miene* 'arc(vonás), külső, megjelenés' az a. *mien* írásképből. *Menase/a/o* 'fenyegetés, (fenyegető) veszedelem'.

53 A *Novial Lexike*ben a *fake* már csak 'rekesz, fiók' jelentésben van meg. [A fordító]
54 A *Novial Lexike*be a *hause* 'ház' forma lett felvéve. [A fordító]
55 A *Novial Lexike*ben: *veture* 'szállítóeszköz, jármű, kocsi', *chare* 'szekér, kétkerekű kocsi, hintó', *vagone* '(vasúti) kocsi, vagon'. [A fordító]
56 A *Novial Lexike*ben *medum* 'közép' helyett *medium* szerepel. [A fordító]

MORI 'meghal', *morio* 'halál, meghalás', vagyis az átmenet az életből a *moriteso* 'halál, halott állapot'-ba; *morit* 'halott'. „*Multi homes tima non moriteso, kel es nulum, ma morio.*" *Memora mori*. – A *mortal* 'halandó' külön szó: a *morial* alak 'halállal kapcsolatos' jelentésű; *morisanti (tuanti) vunde* 'halálos seb'.

MUS[57] 'kell (kényszerből), muszáj' (a., n.), a múlt idejű alakja *mused*.

NOBLI: Zamenhof megkülönböztette a *nobla* 'nemes (gondolkozású, érzelmű)' (n. *edel*) és *nobela* 'nemes(i származású)' (n. *adelig*) mellékneveket; ezeket nehéz észben tartani; ha mégis szükséges lenne ilyen megkülönböztetés, akkor az utóbbit *nobilito* (*-a*, *-e*, *-i*) 'nemes', *nobilitaro* 'nemesség, nemesi rend', *nobilitisa* 'nemességet ad' gyökkel fejezhetjük ki.

OBJEKTE 'tárgy' (*objektal* vagy *objektiv* 'tárgyi(lagos), objektív'; *objete* 'ellenvetést tesz, kifogásol', *objetione*. (Mint az occidentalban.)

OLD(I) 'régi, öreg' (a., sk.); az újlatin nyelvekből nyerhető megfelelő szóalak és a n. *alt* természetesen kizárt, mivel az *alt(i)* gyöknek 'magas' jelentésűnek kell lennie (fr., ol., sp. és a. *altitude*). *Quam oldi es li infante? Le es nur (ye) un semani oldi.* Az ido egy teljesen mesterkélt igét alkotott: *evar* '… korú, … éves' (a lat. *ævum* szóból, amely egyébként nem ezt jelenti), talán azért, mert a franciában nem kérdezhetjük azt, hogy *Combien vieux?* vagy nem mondhatjuk, hogy *L'enfant n'est vieux que d'une semaine*. De nincs semmi illogikus a fent javasolt, sok etnikus nyelvben meglévő fordulatokban, hiszen vannak hasonló kifejezéseink mindenféle mennyiségi meghatározásokkal: azt kérdezzük *Milyen nagy?*, még ha csak egy milliméternyi méretről is van szó, illetve *Milyen hosszú ideig tart?* a másodperc töredékéig tartó esemény estén is. Akik félnek az *oldi* használatától ilyen fordulatokban, azok élhetnek a fent említett kifejezéssel: *li infante es ye un semane*. A novialban természetesen *aje* jelenti a 'kor'-t (a. *age*, fr. *âge*).

ORDINE/A/O 'rend'; *ordinari*. – *ordra/o* '(meg)rendel'. – *ordene* '(lovag-, szerzetes-)rend; rendjel, érdemrend'.

ORGAN 'szerv'; *organal* 'szervi: szervekkel kapcsolatos, ill. azt érintő'; külön melléknév az *organik*[58] 'szerves: szervekkel rendelkező, élőlények szervezetéhez tartozó'. *Organisme*, *organisa*. Az 'orgona' hangszer neve novialul *orgele* (n.-sk. *orgel*, fr. *orgue*), *orgeliste* 'orgonista'.

OSA 'mer(észel)', fr. *oser*. Az *ose* 'csont' (fr. *os*, ol. *osso*, sp. *hueso*) gyökkel való ütközés nem veszélyes, és nincs ok, hogy az ógörög *'οστέον* (*oszteon*) szóból származó *osto* alakot vegyük fel helyette, mint az eszperantó és az ido. (Az *osasi* alak helyett használjuk az *audiasie* 'merészség, mersz' [fr. *audace*, ol.-sp. *audacia* stb.] főnév *audasiosi* 'merész' származékát.)

PASE 'béke' (fr. *paix*, ol. *pace*, sp. *paz*), amelyből *pasifiste*, *pasifisme*; az a. *pass*, fr. *passer* 'áthalad stb.' lemmának megfelelő gyökhöz *pasa* alakot kell rendelni, ahol az igei főnév *paso*. Az a. *pace*, fr. *pas* 'lépés' megfelelője *pasu* (lat. *passus*), amelyből a *pasua* 'lép' igét képezhetjük. Így mi is megkülönböztetjük az ido *paco* 'béke', *paso* 'áthaladás', *pazo* 'lépés' hármasságát. Nem okoz azonban gondot, hogy a *pasal* származék jelentése egyaránt lehet 'békéhez tartozó' vagy 'az áthaladásra vonatkozó', mivel ez utóbbira szinte sosincs szükség; vö. a *pasosi* szónak is két jelentése van.

PIESE 'darab' (fr. *pièce*, ol. *pezzo*, sp. *pieza*); *pesa* 'mér' (fr. *peser*, ol. *pesare*, sp. *pesar*).

POLI 'tisztít', *polit(i)* melléknévi igeneve egyben 'udvarias' jelentésű melléknév is. *Polise* 'rendőrség', *polisano* 'rendőr'.

PORTE 'ajtó'; *porta* 'visz, hord, visel', *porto* 'vivés, hordás'; *portu* 'kikötő'.

RASE 'rassz, fajta'; *rasa* 'borotválkozik', *raso* 'borotválkozás'.

ROSE 'rózsa'; *rosie* 'harmat' (fr. *rosée*, sp. *rocío*).

SEKU 'követ': ez az alak a legjobb a *perseku* 'üldöz', *proseku* 'eljár (*vki* ellen), beperel, végrehajt' származékok okán (igei főnév: *-kutione*); *sekuent* 'következő' (a. *sequent*, ol. *seguente*, sp. *siguiente*). *Konseku* 'következik'.

SELO 'rajongás, lelkesedés' igei főnév, *sela* 'rajong, lelkesedik'; nem kell ütközéstől tartani a *sele* 'sejt, cella' tővel, bár a *selosi* alak egyaránt lehet 'lelkes, rajongó' és 'sejtekkel, cellákkal teli'. Vagy használhatnánk *selule* (fr. *cellule* stb.) alakot 'sejt, cella' jelentésben. De az ido *selo* (fr. *selle*, ol. *sella*, sp. *silla*) helyett *sadle* 'nyereg' alakot kell felvennünk az a. *saddle*, sk. *sad(d)el*, n. *Sattel* alapján. Az a. *seal* szónak is *sigle* 'pecsét' felel meg *sigla* igei alakkal (n. *Siegel*, ol. *sigillo*, sk. *segl*). Az idóban *celar* 'rejt, titkol' van (fr. *celer*, amely nem nagyon használt, ol. *celare*): ehelyett jobb a *kasha* tövet felvenni a fr. *cacher* alapján, amelyet az a. *cache* főnév is támogat.

57 A *deve* és a *mus* segédigék különbségéhez vö. Nyelvi kérdések (Gyakorlati tanácsok), 3. pont, 148. oldal. [A fordító]

58 A *Novial Lexike*ben *organik* 'szerves' helyett *organi* szerepel. [A fordító]

SENTI ‘érez’, *sentio*. A *sentimente* ‘érzelem, érzés’, a *sensa*[59] a *sensatione* ‘feltűnés, szenzáció’ származékkal, és a *sensu* ‘érzékszerv’ külön szavak, de nehéz elhatárolni őket, vö. *persepte* ‘felfog, érzékel’, *emotione* ‘érzelem, indulat, felindulás, elérzékenyülés’ is. Az a. *sensible* ‘értelmes, okos’ szónak a *saji* ‘bölcs, okos’, *prudent* ‘óvatos, megfontolt, ravasz’, *rationosi* ‘eszes, értelmes, józan’ alakok felelnek meg. N. B. A *sento* ‘százas’ főnév a *sent* ‘100’ számnévből képződik.

SERO ‘nulla, zéró’. (*Serume* ‘szérum, savó’.)

SERTENE, *-O*, *-A*, *-I* ‘egy bizonyos, némely, egyes’; *serti* ‘biztos, bizonyos, kétségtelen’.

SIGNALE/A/O ‘jel(zés), jeladás’ önálló szó, jóllehet a *signe* ‘jel’ szabályos származékának tűnik.

SINKE ‘cink’; nincs ütközés a *sinko* ‘süllyedés’ (*sinka* ige) tővel, ill. a *sink* ‘5’ számnévvel.

SOLI ‘egyedül(i), magányos; csak’; *suole* ‘talp’ (ol. *suola*, sp. *suela*, n. *Sohle*).

SONE ‘zóna’; emiatt ‘hang’ jelentésben a *suone* hangalakot kell felvennünk, ol. *suono*, fr. *son*; *suona* ‘hangot ad, hangzik’ ige.

STEA ‘áll’ ige (n. *stehen*). *Standa* ‘egy bizonyos állapotban van (egészségileg stb.), áll *vhogy*’. *Qualim vu standa? Li afere standa bonim* = *es in boni stando*.

SUME ‘összeg, summa’, *suma* ‘összead, summáz’. A ‘zümmög’ hangutánzó szó (n. *summen*, ido *zumar*) legmegfelelőbb alakja *huma* (a. *hum*) vagy *sumba* (sp. *zumbar*, *zumbir*).

TUA ‘megöl’ (fr. *tuer*) jobb, mint a *morisa*. A lat. *occidere*, ol. *uccidere* nem eredményez megfelelő alakot; a *kil-* elvetendő a *kilo* = ‘kilogramm, kiló’ miatt.

**UNI* ‘egyesít’ igét nem képezhetünk a novial szabályai szerint az *un* ‘1’ számnévből, valamint a helytelen **unitione* alakot eredményezné. Ezért jobb, ha a szabályos *unisa* ‘egyesít’ igét vesszük fel, valamint a független *unione* ‘egyesítés, egyesülés; egység, unió; egyesület, egylet’ szót az *uniona* ‘egyesül, egységet alkot’ igei alakkal (*Unisati States* vagy *Unionati States*?)[60]

VADA ‘megy’. Nehéz jó alakot találni ennek a szónak: Peanónál *i* van, amely meglehetősen rövid, és nem jól ragozható. Az occidentalban *ear* van, de *e* hangzó csak kevés latin alakban található meg, az elő nyelvek közül pedig egyikben sem. Az eszp. *iri*, ido *irar* szavaknál a latin főnévi igenévi végződés a tő része lett, amit el kell kerülnünk. Az újlatin *va* nem megfelelő teljes igének (a *vo* ‘menés’ szóra sokkal többször van szükség, mint a hasonló *fo* ‘tevés’ igei főnévre). A többi újlatin és germán gyök – *al-*, *an-*, *and-*, ill. *ge-*, *go-* – nem tűnik megfelelőnek. – *vata* ‘(*vmiben*, *vmin* át) gázol’ (a. *wade*, n. *waten*).

VETRE ‘időjárás’ (n., sk., a.) a hangsúly miatt jobb, mint az ido *vetero*; hasonlóképp *vintre* ‘tél’, *somre* ‘nyár’, *hamre* ‘kalapács’, *vespre* ‘este’, *arbre* ‘fa’ (a francia, olasz és spanyol mindig az első szótagot hangsúlyozza).

VIOLE ‘ibolya’; *viola* ‘megszeg (törvényt), megerőszakol (nőt)’, származékai: *violo* igei főnév, *violatione*. Független a *violenti* ‘erőszakos’ melléknév, melyből *violenteso*.

VOSE ‘(emberi) hang’. *Voka* ‘hív’: *voko*, *vokatione*; *vokali* ‘hang-, hanggal kapcsolatos’ melléknév; a *vokale* ‘magánhangzó’ önálló szó.

YER ‘tegnap’ időhatározó, mint az occidentalban a beszélt nyelvi fr. *hier* szóból.

Mintaszövegek

I. Objetiones Konter Interlingues. Da O. J.[61]

Un objetione kel bli ofte fa konter konstruktet lingues es ke les pove nulitem es tam boni kam li naturlingues. Es ver ke novial non es tam richi kam anglum, non tam eleganti kam fransum, non tam vigorosi kam germanum, non tam beli kam italianum, non tam nuansoni kam rusum, non tam hemali kam nusen patriali lingue. Ma merka bonim, ke omni ti boni qualesos, kel on prisa e lauda in li nationali lingues, bli nur trova kand indijenes parla o skripte les. E li interlingue pove tre fasilim es plu richi kam anglum parlat da franse, plu eleganti kam fransum parlat da dane, plu vigorosi kam li germanum de kelki italianes, plu beli kam li italianum del angles, plu nuansosi kam li rusum de germanes, e plu hemal kam men lingue

59 A *Novial Lexike*ben a *sensa* ige helyett *sense* ‘józan ész’ főnév szerepel, a *sensatione* önálló lemma. [A fordító]

60 A *Novial Lexike*ben az *uni* az ‘1’ számnév hosszabb, melléknévi alakja; az Egyesült Államoknak pedig az *Unionati States* felel meg. [A fordító]

61 Ez a szöveg a könyv *Nem olyan jó, mint a létező nyelvek* (12. oldal) és *Jövőbeli differenciálódás* (13. oldal) c. szakaszainak novial fordítása. [A fordító]

parlat dal ruses. E pro ke novial es helpo-lingue, li komparo es nur justi kun li natur-lingues tali kam altri-landanes parla les ordinarim, e tand nek ido nek novial besona tu shama.

Un objetione kel on audi tre ofte fro linguistes e altres es disi: even si omni teranes vud lerna un sami lingue, li uneso vud balde desapari e diversi lingues vud existeska, samiman kam li romanali lingues blid produkte per li disfalo de latinum.

Konter ti objetione me have du kritikes: unesmim, li argumente fro li historie de lingues es non justi; duesmim, si lum esud, tum vud non deve impedi nus tu labora por un internationali lingue.

Es tre veri ke li historie de lingues montra a nus ofte tendentie a kreskanti diferos: on sava ke li maxim multi europani lingues ha naska fro un sami lingue. Ma li tendentie vers diferentiatione es nuliman fatali. Tes kel kreda ke lingue mus omnilok e omnitem disfala en nombre de dialektes, oblive li maxim importanti lege de linguali biologia, nomim ke konstanti interkomunikatione krea linguali uneso, even dar vor nuli uneso existad, e ke seso de interkomunikatione genita linguali diferos vor anteu existad uneso. Si after li koloniiso de Island li islandan lingue difereskad fro norvegum, tum esed pro seso de konstanti interkomunikatione, e si nun li lingue de Kalifornia es totalim konformi kun tum de Boston in omni esentiali punktus, tum bli deba al faktum ke li habitantes del vest e del est in Amerika have tre vivasi interkomunikatione. Ansieni periodes vivad multi disfalos de lingues; nunitem nus vida plu multim li inversi prosedo: dialektes desapari omnilok, e uneso kreska konstantim: plu e plu multes parla la grandi international unesolingues. Li soli konditione dunke, ye kel un internationali lingue unfoy adoptat vud disfala en diferanti lingues, vud es manko de komunikado; si exemplim un kolonie se novialistes (o esperantistes) vud migra a isle kel til nun ha es non habitat, e vud viva dar totim isolat fro li seteri monde. Ma tali supositione es evidentim absurdi, e on mus insista ke tam longitem kam interlingue sal dura tu bli usa in li veri funktione kom helpo a interlandala komunikatione, exista nul danjere ke lum sal have li fate de latinum, kand lum bli disrupte en li romanali lingues.

Even si nus admise momentim li posibleso e li probableso de tali diferentiatione, tum non deve impedi nus labora por internationali lingue e parla lum. Tes kel kreda ke omni lingue mus per natur-lege nesesarim e fatalim disfala, malgre omnum parla sen nationali lingue omnidi sin tu tima, ke segun ti fatali lege lum sal disfala sub lesen manus. E tum es totim rational, den tali diferentiatione non eventa in un momente; lum sal prenda tempe, longi tempe, e nus pove aserte kun konfido ke lum non sal eventa durant nusen vivo. After nus li diluvie! ma, kom ja diktet, me non kreda ke even after nus li timat lingual diluvie sal veni.

II. Stranji Sonjo. Da O. J.

(Kompara Progreso 3.260.)

Ante ke me lieskad, me had durant mi-hore folia li lasti kayeres de Progreso kun diskusione pri li finales abis o avis *por kompositi tempes del verbe. Me had rideta kand me lekted li remarko ke ab es plu boni kam av, pro ke multes, spesialim negres, non pove pronuntia v: me savad ya tre bonim ke in omni amerikan rakontes on representa les kom diktent lib e lub insted angli live e love; ma inversim me had audi multi negres in U.S.A. pronuntia tali vordes korektim, e me savad, ke li suone v exista in multi afrikani lingues. Tand me subitim vidad ke altro fad li remarko, ke pro ke multi popules pronuntia plu fasilim av kam ab, on deved non plus hesita por adopta av por li komposit tempes. Tand me non plus ridetad, ma realim ridad; lieskad e dormieskad.*

In sonjo me vidad quasi grandi tribunale international. Sur splendidi trone sidad majestosim Sinioro Akademio, vestat in belisi robe de judikisto. Devan lo stead multikolori trupe, kel evidentim had veni fro omni partes del monde. Li judikisto demandad silentio e parlad:

"Me ha konvoka vus, kari amikes, por audi vusen opiniones e konsilies, segun li prinsipe ke me non voli desise pri irgi kose sin ha audi omnum kel on pove dikte por e konter. Me self opine ke li forme skribar es tre boni e ja sat internationalim konosat por tu bli adopta en nusen lingue; ma forsan kelke ek vus have altri propositione, e me invita vus tu diskuse li questione, den me desira, si tum es posibli, tu plesa omnes. Dunke parla liberman!

Don Ranudo de Colibrados (persone in dani komedie da Holberg) parlad unesmi. Malgre lon kelkim konsumati e non tro novi veste, lon apario esed verim aristoktratal e inspirad respekto. Lo dikted:

"Sinioro judikisto, me apartena a grandi nobli familie de Kastilia, e men lingue bli parla da multi miliones et in Europa e in Amerika. Or in men lingue li vorde kel nus deve hir diskuse es escribir, ma nus have grandi desfasileso tu pronuntia b ye li sami manere kam exemplim li franses e angles: nus dikte proxim eskrivir. Vu sava ke olditem on fad jokacho konter nus in latinum pro ti pronuntio de b: 'Felices

quibus bibere est vivere' (Felisi tes por kel tu drinka es tu viva); ma me voli nur aserte ke segun men opinione vud es multim plu fasil e boni tu aboli ti desfasil suone de b e tu substitu omnilok v."

Instantim Onklo Sam kursed a devanu, e kun grandi gestes de brakies e manus, kel fad ledi kontraste kun li tranquili digneso de Don Ranudo, lo krieskad:

"No, Masa Kademi, me protest, v non es fasil, b mult plu fasil por li maxim multes, tum es por li kolorates. Vu dev es sinpartis, Masa Kademi, e non fa omnun por li blankes solim. Me non pob pronuntia ti literach e me non desir lern lum, eh!" Li judikisto levad se e dikted:

"Felisiman me have simpli moyene tu kontentisa li du honorindi parlantes: me totalim eskarta li litere e dikte skriar insted skribar."

Tand yuni finlandano inklinad se profundim e dikted:

"Me have grandi admiratione por vun sajeso, Sinioro Judikisto, e aproba vun desisione, tantim plu voluntim pro ke in men patriali lingue nus have nuli b e pro tum li forme provisorim selektet non had plesa me totim. Ma me kreda ke nus deve vada ultru. Men lingue bli justim konsidera kom un ek li maxim sonoris e harmoniosis, e li kause es simplim ke nus have min grandi nombre de konsonantali grupes kam li maxim multi altri lingues. Nus non tolera tam barbari kombinatione kam skr in li komenso de vordes; talim ek li suedi vorde skräddare, 'taliere', nus ha fa simplim räätäri. Ob tum non es importanti simplifikatione? Li hungares sertim vud suporta men propositione tu aboli omni tal nonfasili grupes."

"Bonisi. Let omni simplifikatione viva. Dunke nus dikte riar insted skriar insted skribar."

Chinano ja had fa pluri probos tu kapta li okules del judikisto; nun lo suksesad e dikted:

"Sertim nus deve omnes es gratitudosi pro li grandi afableso e justeso de Sinioro Akademio. Me ha vida kun grandi joyo ke sub lon manus li lingue ha proximeska a li kurteso kel karakterisa li maxim bonis inter li naturali lingues, nomim li unsilabi est-asiani lingues. Ma vun lingue have ankore un grandi defekto, kel es tam plu surprisiv pro ke Sinioro Schleyer o plu bonim Schleyel - benediktet let memoro pri lo es - ja ha montra li boni vie kel nus deve seku. Lo had audi ke nus chinanes non pove pronuntia li litere r, dunke lo substitud reglarim l a r. Por es verim mondelingue li lingue deve anke plesa li gelbi rase."

"Nus omni respekte vusen oldi sivilisatione, dikted li judikisto, e nus es felisi tu pove konsidera vun desiros; dunke nus sal dikte in future lial. Justeso deve es blindi."

"Yes, vu mus es blindi, interrupted non-patientim yuni vivosi japonano, si vu non vida ke me anke apartena al gelbi rase e ke men yuni sivilisatione es aminim tam boni kam lon. Nus japonanes have nuli l in nusen lingue. Si vu voli es senpartisi, vu non deve prefera lo kam me. L es aboliendi."

Li judikisto dikted: "Malgre li non totim politi forme del lasti remarko, me senti ke in li nome de egaleso devan li jure me es obligat tu konsidera anke nusen yuni amikon argumentes. Dunke me proklama kom resulte de omni disi tre interesanti diskuso, ke li soli forme adoptendi insted skribar es li tre simpli e fasil ia. Per disi desisione me es serti tu kontentisa omnes."

"Yes, omni asnes!" Nule poved audi fro vor ti vordes venid. Ma instantim on audid terorosi bruise de milvosi kore de asnes, kel omni krieskad "ia, ia, ia" tam lautim, ke me vekad subitim fro men dormio.

III. Li Empereren Novi Vestes. Da H. C. Andersen

(Fro li dani originalum.)

Multi yares ante nun vivad emperere, kel tam extremim amad beli novi vestes, ke lo spendad omni sen pekunie por tu bli propriman orna. Lo non interesad se pri sen soldatos, non prisad teatre ni vetur-promenos en foreste, exept nur por tu montra sen novi vestes. Lo haved un frake por chaki hore del di, e kom (samiman kam) on dikte pri rego, ke lo es in sen konsilistaro, on dikted omnitem hir: li emperere es in li vest-armore.

In li gran urbe, vor lo residad, on esed omnitem tre gayi, chaki di arivad multi stranjeres. Un di du frauderes venid; les profesed tu es texeres e dikted ke les savad texa li maxim beli stofe kel on poved imagina. Non solim li kolores e li desines esed exterordinarim beli, ma li vestes kel blid suta fro li stofe, haved li marvelosi qualeso, ke les restad nonvidabli por chaki home, kel non esed habil por sen ofisie o kel esed plu kam tolerablim stupidi.

„Tes es ya exelanti vestes”, pensad li emperere; „per porta les, me povud deskovra, qui homes in men lande non es habil por li ofisie kel les have; me pove distinkte li sajes fro li stupides, yes, ti stofe deve instantim bli texa por me!” e lo donad al du frauderes multi pekunie antisipantim, por ke les komensad sen laboro.

Los dunke establid du tex-mashines e simulad tu labora, ma los haved totim nulum sur li texe. Sin hesito los demandad li maxim faini silke e li amxim puri ore; los posid lum en sen propri sake, e laborad kun li vakui texes even til tardi nokte.

„Nun me volud sava quantim los ha proseda kun li stofe!" pensad li emperere, ma lo haved faktim un kelkim stranji sensatione in li kordie kand lo pensad, ke te kel esed stupid o non-habil por sen ofisie, non poved vida lum; es veri ke lo kredad ke lo non besonad tu tima por tu vida qualim li afere standad. Omnes in li tot urbe savad, qui marvelosi forteso li stofe haved, e stupid len visine esed.

„Me voli senda men oldi honesti ministro al texeres!" pensad li emperere, „lo pove maxim bonim vida, qualim li stofe aspekte, den lo have intelektu, e nulo atente plu bonim sen ofisie kam lo!"

Nun li old respektindi ministro vadad en li salone, vor li du frauderes sidad laboranti per li vakui texes. „Mey Deo helpa me!" pensad li oldi ministro, apertant li okules, ma lo poved vida nulum, den nulum esed dar.

„Men Deo!" lo pensad, „ob es posibli ke me es stupid? Tum me ha nulitem opine, e tum nuli home darfe sava! Ob me non es habil por men ofisie? No, vud es non-tolerabli ke me nara ke me non vida li texatum."

„Nu, vu dikte nulum pri lum!" dikted un ek li texeres.

„O, lum es belisi! totim charmivi!"dikted li oldi ministro, regardant tra sen lunetes, „dis desine e dis kolores! Yes, me sal dikte al emperere ke lum plesa me tre multim."

„Nu, tum plesira nus!" dikted li du texeres, e li nomad li kolores e li stranji desine. Li oldi ministro auskultad atentim, por tu pove dikte li samum, kand lo venid retro al emperere, e talim lo fad.

Nun li frauderes demandad plu multi pekunie, plu multi silke e ore, kel les besonad por texo. Los posid omnum en sen propri poshes; en li texe non un file venid, ma los durad kom anteu texa sur li vakui texe.

Li emperere sendad bald ri altri respektind ofisiisto por tu vida qualim li texo vadad, e ob li stofe saled bald es pronti. Eventad pri lo kom li ministro, lo regardad e regardad, ma pro ke nulum esed dar exept li vakui texes, lo poved vida nulum.

„Yes, ob tum es non beli piese di stofe?" dikted li du frauderes e montrad e explikad li splendidi desine, kel totim non existad.

„Stupidi me non es!" pensad li homo, „es dunke men bon ofisie, por kel me non es apti? Tum es tre stranji! ma on non darfe fika tum remarkat!" Aftru lo laudad li stofe kel lo non vidad, e deklarad a los sen joyo pri li bel kolores e li splendidi desine. „Yes, tum es realim charmivi!" lo dikted al emperere.

Omni homes in li urbe parlad pri li beli stofe.

Nun li emperere volid self vida lum, durant ke lum esed ankore sur li texe. Kun toti grupe de selektet homes, interkel esed li du oldi honest ofisiistos, kel had ja es dar, lo vadad al du rusosi frauderes, kel nun texad per omni fortesos, ma sin irgi file.

„Yes, ob tum non es splendidisi!" dikted li du respektindi ofisiistos. „Ob vun majeste voli vida qual desine, qual kolores!" e los montrad al vakui texe, den los kredad ke li altres poved sertim vida li stofe.

„Quum es tum!" pensad li emperere, „me vida nulum! tum es terorisant! ob me es stupidi? Ob me non es habil tu es emperere? Tum vud es li maxim hororisivi kel povud eventa a me." „O, tum es belisi!" dikted li emperere, „tum have men maxim alti aprobo!" e lo inklinad li kape kontenti e regardad li vakui texe; lo non volid dikte ke lo poved vida nulum. Omni li eskorte kel lo haved kun se, regardad e regardad, ma haved non plu grandi resulte kam omni li altres, ma les dikted samiman kam li emperere:"O, lum es belisi!" e les konsilad lo tu vesta se per dis novi splendid vestes unesmifoy in li grandi prosesione, kel proximeskad. „Tum es charmivi, faini, exelanti!" tum suonad fro boke a boke, e les esed omni tre joyosi internim pri tum. Li emperere donad a chaki fraudere un krose de kavaliero por penda in li butontrue e li title de texo-chambelanos.

Durant li toti nokte ante li matine del prosesione li frauderes non liseskad e haves plu kam deksix kandeles alumat. On poved vida ke los esed tre okupat por prontisa li empereren novi vestes. Les simulad tu prenda li stofe fro li texe, les taliad in li aere kun grandi sisoes, les sutad kun suto-agulies sin file e dikted finalim:"Vida, hir es li pantalone! hir es li frake! hir es li mantele!" e talim plusum. „Tum es tam lejeri kam tele de aranee. On vud imagina ke on have nulum sur li korpore, ma tum es justim li avantaje!"

„Yes!" dikted omni li kavalieros, ma los poved vida nulum, den nulum existad.

„Ob nun vun empereral majeste bonvoli komplesim desvesta se!" dikted li frauderes, „tand nus sal vesta vu per li novis, hir devan grandi spegle."

Li emperere fropendad omni sen vestes, e li frauderes akted quasi los donad a lo chaki piese del novis, kel deved es sutat, e los prendad lo sirk li taye, e los quasi fixisad kelkum, tum esed li tranaje, e li emperere turnad e riturnad se devan li spegle.

„Deo, quam bonim lum aspekta! quam belim lum fita! omnes dikted. „Qui desine! qui kolores! Tum es pretiosi veste!”

„Extru on es ja kun li baldakine, kel deve bli porta super vun majeste in li prosesione!” dikted li chef-seremoniisto.

„Nu, me es pronti!” dikted li emperere. „Ob tum non fita belisim?” E lo turnad se un foye ri devan li spegle, den lo volid simula tu bonim regarda sen ornilos.

Li chambelanos kel deved porta li tranaje, tastad deshabilim kun li manus apud li parkete, quasi los levad li tranaje; los marchad tenanti li aere, e non volid fika irge remarka ke los poved vida nulum.

Talim li emperere marchad in prosesione sub li tre splendidi baldakine, e omnes in li strade e in li fenestres dikted: „Deo, quam li vestes del emperere es beli super komparo! qui luxosi tranaje lo have in li mantele! realim tum fita splendidim!” Nule ek li vestes del emperere had es tam suksesosi.

„Ma lo ya have totim nulum sur se!” dikted un mikri infante. „Men deo, audi li inosenten vosi!” dikted li patro, e on murmurad a mutu tum kel li infante ha dikte.

„Lo have nulum sur se, mikri infante dikte tum, lo have nulum sur se!”

„Lo have nulum sur se” kriad finalim li toti popule. E tum kausad tikleto in li emperere, den lo trovad ke on esed ye justum, ma lo pensad talim: „Nun me mus tolera li prosesione al fine.” E lo tenad se ankore plu superbim, e li chambelanos marchad portanti li tranaje kel totim non existad.

IV. Zamenhof

Segun chekoslovakian esperanto-revue un letre fro Dr. Zamenhof, datat 1889, kontena konfesione kel jeta non-expektat lume sur li historie de lon lingue. Li autore dar dikte ke lo ha krea li lingue unesmim e prinsipalim por sen nonfelisi popule, li judes, diviset inter multi landes e lingues – un popule kel pove bli ri unifika per li lingue. Ti popule pove deveni apostole del internationali lingue pro sen kosmopoliti role e pro sen historial traditiones. Kun li lingue vud veni li nov religione „Homaranismo”, kel finalim sal deveni li religione del toti monde. Dunke li amo a sen popule, li nationalisme, ha es li unesmi motive por Zamenhof, kel adi in li sami letre: si me non vud fermim kreda ke li nov religione sal triumfa, me nulitem vud ha publikisa li lingue, kel es solim moyene, non eme.

V. Da G. Bernard Shaw

Un amiko de me kel had studia spesialim okulali kirurgia, examinad in un vespre men vidpovo e informad me ke lum esed totim non-interesant a lo, pro ke lum esed „normal”. Me naturim kredad ke tum signifikad ke lum esed simil a omni altren; ma lo refusad ti interpretatione kom paradoxal, e hastosim explikad a me ke me esed optikalim exeptional e tre fortunosi persone, pro ke „normali” vido donad li povo tu vida koses akuratim e ke nur dek po sent del popule posesed ti povo, konter ke li restanti ninanti po sent esed non-normal. Me instantim deskovrad li explikatione de men non-sukseso kom roman-autore. Men mental okule kom men korporal okule esed „normal”: lum vidad koses altriman kam li okules de altri homes, e vidad les plu bonim.

(Traduktet kun permisione del autore.)

VI. Thomas Edison

Li famos amerikan inventere expresed in 1911 (mil nin-sent dek-un) li opinione ke home pove viva durant 150 (sent sinkanti) yares. Lo dikte: „Me pove pensa e labora duoplim kam li maxim multi homes, e me deba ti resulte a men vivo-sisteme, kel es fundat sur tri prinsipes: sava tu manja, sava tu dormi, sava tu vesta se.

„Li maxim multes manja tro multum e mova tro pokim. Les varmisa li kaldiere per tro multi karbone. Me manja justim tum kel es nesesari, tum es tre pokum. Pro tum, trianti sekundes after tu ha posi men kape sur li kap-kusene, me dormi. Me dormi durant six hores e me nulitem ha sonja. Me es ye 64 (sixanti-quar) yares e me ha nulitem es plu apti tu pensa e labora. Me ha labora fro men dek-duesmi yare e me espera tu dura til 150.

„Me anke deba ti resistiveso e men vesto-maniere. Regarda men shus: les es grandi; anke men kamises e pantalones es grandi. Talim me prokura a men veines e arteries li libereso del movos, kel fasilisa lesen perfekti funktiones.”

VII. Da Herbert Spencer

Kelki paperes (fro men yuneso) konserna li strukture desirindi por universali lingue. … Dominanti desideratum esed kurteso; li lingue deved es unsilabi, e inter li preservanti notes es kalkulatione montranti ke exista plu kam 100,000 boni unsilabi vortes. … Sembla a me totim posibli – even probabli – ke tempe sal veni kand omni existanti lingues sal bli agnoska kom tam nonperfekti, ke artifisial lingue por universal uso sal bli generalim aksepta. Durant li last yares on ha vida, in li artifisial lingue nomat Volapük, probo tu kontentisa li demandos plu bonim kam irgi natural lingue. Ma me vud regreta extremim si on vud admise artifisial lingue komensanti per idees derivati sin kritiko fro existanti lingues e adoptanti li sisteme de flektiones – radikalim mali sisteme.

… Pri li sisteme de verbes me dikte simplim ke men agnoskat intentione esed tu kompletim adopta li mode de organisatione a kel nusen propri lingue ha proximeska pro divergo fro li ansieni lingues – li total abandono de flektiones e developo de kompleti kolektione de relational vortes por indika li diversi konditiones ye kel akto eventa. Li implikat kredo esed ke pro ke chak sorte de akto resta realim li sami ye omnum sirkumstanties pri tempe o pri aktere o akteres, li signe de tal akto deved similim resta konstant; e ke omni len diferanti relationes de persone, tempe e mode deved bli exprese totim per konvenianti relational vortes. Naturim li sam prinsipe mused bli praktika pri nomes.

VIII. Da Wilhelm Ostwald

Li idee pri monde-literature, kel Herder e Goethe had konsepte esentialim fro li vidpunkto del arte, ha nun gana even multim plu grand importanteso. Den ek li koses kel li homaro posese komunim, nuli es tam verim general e international kam sientie. Or omni komuniko e meditatione del sientie usa li moyene del lingue, dunke li internationaleso del sientie demanda non-resistablim li internationaleso del lingue. Si nus konsidera ke disdi pluri siential verkes, partikularim lerno-libres, es traduktet en dekdu e plu multi lingues, tand nus komprenda qui imensi quanteso de laboro povud bli spara, si libres povud omnilok sur li globe bli komprenda samiman kam exemplim musikal notes o tabeles de logaritmes. …

Li konklusione kel nus pove e deve tira fro dis rapidi historial kontemplatione [omiset hir] es ke nationali lingues non es apti por es mondelingues. Per politikal e altri influos les pove atinga tali positione efemerim, ma perda lum ri after kelki tempe segun li chanjos del sami general relationes per kel les anteu had veni en li unesmi range. Dunke si on seriosim desira universali lingue liberi fro tali fluktuationes, on mus eskarta omnum kel kausa ti fluktuationes. In altri vortes on deve postula ke li futuri mondelingue ha totim nuli konektione kun politikal e national aferes. Por ke mondelingue pove es e permana vivhabili, lum mus es segun len esentie neutralim international.

… After li naufrajo de Volapük on konsiderad kom evidenti ke artifisiali lingue es nonposibli. Li sami homes kel tirad ti konklusione, vud rida si fro li sirkumstantie ke ponte kel had exista e bli usa, unfoy blid destrukte per glasie-rupto, on vud konkluse ke es non posibli tu konstrukte pontes super fluvies. Ma li du konklusiones starta fro li presisi identim logike: Pro ke tum ha falia un foye, tum mus falia omnitem. Ma nus non es tali non-exakti penseres. Nus konkluse plu justim: Si li ponte ha dura even nur durant un yare, tum prova ke lum es posibli, e fro li faktum ke lum blid destrukte nus deve lerna quum on mus fa altriman e plu bonim por fika li novi ponte totim solidi. …

Sin exajeratione nus darfe dikte ke nus have hir laboro, kelen importanteso por li futuri destinos del homaro non pove bli evalua tro altim. Me ha ja ofte sirku-regarda in li kultural historie por trova simil progresos e nur in li introdukto del print-arte me pove agnoska evento kel pove bli posi en egali range kun li introdukto del universal helpelingue. Ma konter ke li print-arte portad li resultes de mental laboro e larjisi sirkles de tes kel komprendad li lingue del libre ma non trans li lingue-sosiete, li futuri helpelingue sal porta li mentali tresores del toti homaro en li sfere del omne. E justim kom nun es nonprobabli tu deskovra in nusen lande home kel non es habil tu lekte, samiman sal bli nonprobabli after kelki generationes ke du sivilisat homes sal kunveni irgilok in li monde sin pove fika se komprenda mutualim parlant e skriptent aminim pri li importanti koses del omnidiali vivo. …

Kulture es ekonomio de energie in omni direktione. … Li kultural valore del universali helpelingue es ke lum limita li enormi disipatione de energie a kel li homaro ha es til nun submiset. Per liberisa ti energies on pove utilisa les por li kultural taskes kel li homaro non ha ankore solu, e li gano por kulture sal es non-previdablim grandi.

Otto Jespersen: *Novial Lexike*

Li prefase a Novial Lexike

Dis libre prisenta li maxim nesesari vokablaro del international lingue Novial (NOV International Auxiliari Lingue). Men libre „An International Language”, german traduktione „Ein internationale Sprache”, kontena (1) introduktione pri li urjanti besono por tali lingue, (2) historie del movemente kun kritiko del antei propositiones de artifisial lingues, (3) detalosi gramatike, in kel chaki chapitre dona li resones kel ha dukte a justim ti e nul altri forme, (4) siential prinsipes de vordeselekto e (5) pluri spesimenes tu montra li uso del lingue por diferanti emes e in diferanti stiles.

Qualim deve es konstruktet auxiliari lingue por international uso?

Li sisteme de suones *mus es tam simpli kam posibli e deve kontena nek suones ni kombinationes kel es desfasil por multi nationes. Pro tum on admise nur li sink vokales a, e, i, o, u, ma nek nasalisat vokales no rondi palatal-vokales (ö, ü), kel non exista in tam importanti lingues kom anglum, spanum, italianum, rusum. Inter li konsonantes on pove tolera nek palatisat suones kom tes in fransi agneu; it. ogni, egli; sp. año, calle; ni germ. ch o angli th. Per konstanti uso de nur s, vor keliki lingues distinkte non-voisat s e voisat z, on obtena importanti simplifikatione, non solim pro ke li repartiso del du literes vud nesesarim es arbitrari in multi kasus e dunke vud mus bli memora separatim por chaki vorde. Aksento (strese) non darfa bli usa tu distinkte vordes.*

Anke li ortografie *mus es simpli; por fasilisa lu on deve introdukte omni simplifikationes kel ha ja bli exekute in pluri lingues, p. ex. f insted ph, t insted th; singli konsonantes e vokales insted duoplis kom in spanum Aksentes e altri aksesori markes super o apud literes es superflui komplikatione. Nul litere darfa have du distinktet pronuntiationes segun positione: g in gi, ge mus suona kom in ga, go. Me bonim sava ke multes vud prefera c in conclusione, cria, clari vor me skripte k; Li romanal nationes e angles non prisa li litere k (kel ya non es bel!); ma me prega tu konsidera li faktum ke non solim li germanes, li holandanes, e li skandinaves, ma anke li slav nationes, dunke multisi miliones, skripte k in vordes pruntat pro latinum (polonim exemplim kleryk, kredyt, klasa, kronika, krystal; chekim, rusim, e set. korespondantiman). Li nov ofisial turki ortografia per latin literes konkorda kompletim kun li regles kel me had adopta por novial ante konosa ti faktum: bank, koridor, fabrika, kontrol, kolosal, sigar, sivil, bisiklet... Omnikas k sembla non-kareabli devan e, i, p. ex. anke, kelki, kelke; amike por li du sexus, dunke naturalim anke amiko, amika, amikal. Ma me mus admise ke li adopto de c insted k in tal kombinationes vun non esentialim altera li karaktere de novial e vud es multim plu tolerabli kam uso de c por li suone s o ts, kel es spesialim iritanti devan a, o, u kom in esperanto. On povud, e poves devud, skripte omnum per minuskules in international lingue, pro ke li regles pri majuskules es plu o min arbitrari in omni lingues – ma provisorim me non ha osa proposi ti reforme.*

Gramatike *mus es tre simpli e fasil, tum es reglari segun posibleso. Si un finale es adoptat por plurale (hir s) o por femal sexu (hir a), es preferindi tu aplika lu a omni vordes, non solim a substantives, ma anke a pronomines. Kelki interlinguistes non voli agnoska ti prinsipe e talim les establi spesial pronominal formes por ti du kategories, aleganti ke in omni national lingues li pronomines es non-reglari e ke dunke es konter komun lingual psikologia tu krea reglari pronomines. Tum es nur mi-veri, on pove even dikte falsi: in historial developo anke pronomines tenda vers reglareso, kom me ha demonstra pri anglum ja in 1891; e si ti simplifikatione es tre lenti in dis vorde-klase, li kause es li extremim frequenti uso kel fixisa li formes in li memore. On vida exaktim li samum pri li maxim frequenti verbes, kel es pro li sam kause non-reglari in omni nusen lingues (am, is, was, be; bin, ist, sind, war; suis, sont, était, fut, sera; go, went; vais, aller, irai; gehe, ging, gegangen...). Ma malgre tum nul interlinguiste ha proposi tu flekte li korespondanti verbes nonreglarim in konstruktet lingue. Exeptione es egalim non-oportun in un kasu kam in altri. Progreso in national lingues ha omnilok dukte vers simpli e analiti formes: tum deve es li gidanti prinsipe in konstruktione de interlingue. E naturim tali lingue pove e deve es min kaprisosi e min komplikat kam even li maxim progreset naturlingue.*

Fortunosim exista grand nombre de vord-formant elementes *(prefixes e sufixes) kel es ja internationalim konosat e kel nus pove adopta sin chanjo. Li sol kose besonat es tu presisisa li uso e tu fika posibli li aplikatione del sam prefixe o sufixe a omni vordes, konter ke li natural lingues kontena omni spesies de restriktiones plu o min non-explikabli. Vagi, non-presisi definitiones de sufixes es non-oportun in*

rationosi lingue; ankore min akseptabli es (tu mentiona solim un exemple) del du latin prefixes in kun preske oposit signifikationes: inscrit = novial enskriptet (o inskriptet) e ínscrit = non-skriptet (li aksente es pokim satisfaktent e non-efektiv paliative). Un ek li maxim grand avantajes de konstruktet lingue es ke on pove sempre self forma vorde per konosat sufixe sin unesmim questiona ob lu es in uso; ma si radikes e derivo-silabes es bonim selektet, on forma per tali moyenes astonantim multi ja konosat derivatus.

Pri li selekto del vokables *li prim prinsipe es tu usa maxim posiblim ti vordes kel es ja international, e por li altris tu prenda formes kel krea li minim grandi friktione. Desfortunosim kelki totim international vordes have talim non-presisi signifikationes, ke on devud evita lus in verim filosofial lingue, p. ex. nature, forme, pensione, materialisme, romanti. Novial non have e non pove have pretensione tu remedia omni tal general defektes, ma in li altri kasus me ha eforta tu presisisa li signifikationes del vordes. Vor li lingues kel forma li base de novial prisenta li sami o tre simil forme por du idees kel mus nesesarim bli distinkte, li maxim distinktiv e maxim fasilim memorabli formes ha bli selekte. P. ex. por li du signifikationes de germ. Bank = fr. banque, banc = angl. bank, bench li formes banke (kun bankere, bankrote) e benche es omnirelat plu bon kam banko e benko (ido) o banq (bank) (kun banqero e bancrott) e banc (occidental: qualim on pove pronuntia ti vordes diferantim?). Li lexike dona multi exemples de tali diferentiationes kel sembla desirindi o even nesesari (organe, orgele; borse, purse; pasa, pase, pasu; volkane, vulkanisa; komun, komunie...).*

Tes kel konosa li altri konstruktet lingues e ha pondera kelketim li desfasil problemes konektet kun lingue-konstrukto non sal astona se ke me ha multikas hesita inter du formes, vor li general prinsipes non dona sertim uniki solutione. Men nun prefera vorde, set, ot, mensu vor komensim me dikted vorte, sep, ok, monate. In tre poki kasus li lexike dona du vordes kom egalim legitimi e lasa li selekto a futuri interlinguistes (sal, ve; moneye, pekunie; guere, milite; vapornave, stimshipe). On povud mentiona hir kom posibli plubonisos li extensione del du sufixes ia, primim after nt (inteligentia, konvalesentia, presentia) e itate (felisitate, sinseritate) e li uso de adverbes sin li finale im devan adjektival vordes (tot nudi, tal-nomat, extrem fasil, bon konstruktet... kp. mal-format).

Omni prefixes e sufixes, kom anke li gramatikal finales, ha bli inserte in alfabeti ordine.

Li lexike ha es obligat tu ekonomisa spatie e pro tum dona traduktione nur kand lu ha sembla absolutim nesesari. Non omni posibli derivatus ha bli indika; tes kel es posit after | es totim reglarim format segun li regles de novial; altris kel li exemple de national lingues postula, ha bli posi after ||. Pro li nesesari kurteso disi libre presuposi bon-volio e anke serteni intelektu che li lektere. Li sekuenti exemples montra, qualim li lakoni indikationes del lexike mus bli interpreta da angli, fransi, e germani useres.

desembre F *décembre*, E *December*, D *Dezember*.

hiene F *hyène*, E *hyena*, D *Hyäne*.

barikade F *barricade*, E *barricade*, D *Barrikade* | *barikada* F *barricader*, E *barricade vb.*, D *verbarrikadieren*.

akompana F *accompagner*, E *accompany* D *akkompagnieren*, *begleiten*.

abrikote F *abricot*, E *apricot*, E *Aprikose* | *abrikotiere* F *abricotier*, E *apricot-tree*, D *Aprikosenbaum*.

heroi F *héroïque*, E *heroic*, D *heroisch* | *heroe* / *heroo* F *héros*, E *hero(s)*, D *Held*, *Heros* | *heroa* F *héroïne*, E *heroine*, D *Heroin(e)* | *heroisme* F *héroïsme*, E *heroism*, E *Heroismus*.

profan / *profani* F *profane*, E *profane adj.*, D *profan*, *weltlich*, *un(ein)geweiht* | *profana* F *profaner*, E *profane vb.*, D *profanieren* | *profanatione* F *profanation*, E *profanation*, D *Profanation*.

karaktere F *caractère*, E *character*, D *Charakter* | *karakterisa* F *caractériser*, E *characterize*, D *charakterisieren* | *karakterisiv* F *caractéristique*, E *characteristic* D *charakteristisch* || *karakteristike* F *caractéristique*, E *characteristic (mathematics = index of logarithm)*, D *Charakteristik*.

So. R. Zeidler in Nordrach (Baden) ha tralekte li manuskrite e ha komunika a me nombrosi importanti remarkes; li samum ha bli fa pri parte del libri da So. H. D. Akerman in London e So. J. Barral in Berre-des-Alpes; omni tri sinioros me hir danka kordialim pro lesen valorosi helpo, kom anke So. N. Haislund in København, kel ha helpa me pri li printoprobos; ma me self mus porta li pleni responso pri omni erores kel on pove deskovra in li libre. Finalim me mus exprese men respektosi gratitude al Rask-Ørsted-Fond de København, pro li jenerosi subventione, kel ka fika posibli tu venda li libre tre chipim.

O. J.

Gentofte, København.

Előszó (magyar fordítás)

They haue beene at a great feast of languages, and stolne the scraps. – Shakespeare
Was die Sprache gewollt, haben die Sprachen zerstört. – Schiller
L'égoïsme et la haine ont seuls une patrie, / La fraternité n'en a pas. – Lamartine

Ez a könyv a novial (*NOV Internatonal Auxiliari Lingue* 'új nemzetközi segédnyelv') nemzetközi nyelv legszükségesebb szókészletét mutatja be. Az *Egy nemzetközi nyelv*[62] (angol eredeti: *An International Language, London, G. Allen & Unwin*; német fordítás: *Eine internationale Sprache, Heidelberg, C. Winter*) c. könyvemben az olvasó az alábbiakat találhatja: (1) az ilyen nyelv iránti sürgős szükséget bemutató bevezetést, (2) a mozgalom történetét a korábban javasolt mesterséges nyelvek kritikájával, (3) részletes nyelvtant, amelyben fejezetről fejezetre pontosan kifejtem az okokat, amelyek az adott, és pedig nem egy másik megoldásra vezettek, (4) a szókészlet kiválasztásának tudományos elveit, és (5) néhány mintaszöveget, amelyek a nyelv különböző célú és stílusú használatát kívánják bemutatni.

Miként tervezzük meg a nemzetközi használatra szánt segédnyelvet?

A *hangtani rendszer*nek a lehető legegyszerűbbnek kell lennie, és nem tartalmazhat olyan hangokat és hangkombinációkat, amelyek sok népnek nehézséget jelentenek. Így csak az öt *a*, *e*, *i*, *o*, *u* magánhangzót engedhetjük meg, de az orrhangokat és az elöl képzett ajakkerekítéses magánhangzókat (*ö*, *ü*) nem, mivel ezek hiányoznak az olyan fontos nyelvekből, mint az angol, spanyol, olasz, orosz. Ami a mássalhangzókat illeti, hasonlóképp ki kell zárnunk a palatális hangokat, mint amilyenek a francia *agneau*, olasz *ogni*, *egli*, spanyol *año*, *calle* szavakban vannak, valamint a német *ch*, és az angol *th* betűkapcsolatokkal jelölt hangokat. Fontos egyszerűsítéshez jutunk az *s* hang egyedüli használatával ott, ahol néhány nyelv megkülönböztet zöngétlen *s*-t és zöngés *z*-t, nemcsak azért, mert némely nép nem ismeri ezt a különbséget, hanem azért is, mert e két betű megoszlása szükségképpen önkényes lenne, és emiatt külön kellene megtanulni minden egyes szó esetén. A hangsúlyt nem szabad szavak megkülönböztetésére használni.

A *helyesírás*nak szintén a lehető legkönnyebbnek kell lennie, ezért fel kell használnunk mindazokat az egyszerűsítéseket, amelyek néhány nyelvben már megtalálhatók: pl. *ph* helyett *f*, *th* helyett *t*, egyes mássalés magánhangzók a kettőzöttek helyett, amint az a spanyolban van. A hangsúlyjelek és a többi betűk feletti, ill. melletti segédjelek, ékezetek felesleges bonyodalmak. A betűknek nem lehet az elhelyezkedésüktől függő két eltérő kiejtése: a *g*-nek a *gi* és *ge* kapcsolatokban is ugyanúgy kell hangzania, mint a *ga* és *go* esetén (vö. angolban is *give* [gɪv] 'ad', *get* [get] 'kap'). Nagyon is tisztában vagyok vele, hogy sokan a *c*-t használnák a *conclusione*, *cria*, *clari* stb. szavakban, ahol én *k*-t írok; az újlatin népek és az angol nem kedvelik a *k* betűt (amely nem is tetszetős!). De arra kell kérnem az olvasót, hogy fontolja meg azt a tényt, hogy nemcsak a németek, hollandok és a skandinávok, de a szlávok is – következésképpen nagyon sok millióan – *k*-t írnak a latin kölcsönszavakban (a lengyelben pl. *kleryk*, *kredyt*, *klasa*, *kronika*, *krystalit*; hasonlóképpen a csehben, oroszban stb.). Az új latin betűs török helyesírás is tökéletes összhangban van az általam a novialban alkalmazott szabályokkal, anélkül, hogy tudtam volna róla: *bank*, *koridor*, *fabrika*, *kontrol*, *kolosal*, *sivil*, *bisiklet*… Akárhogy is, a *k* elengedhetetlennek látszik *e* és *i* előtt, pl. *anke* 'is', *kelki* 'néhány', *amike* 'barát (bármely nemű)', ez utóbbiból pedig természetesen képezhető *amiko* 'barát (férfi)', *amika* 'barátnő', *amikal* 'baráti'. Megengedem azonban a *c* használatát *k* helyett azokban a betűkapcsolatokban, amelyekben ez lényegesen nem érinti a novial jellegét, mivel ez sokkal inkább megtűrhető, mint a *c* használata az *s* [s] vagy *ts* [ʦ] hangok helyén, ami különösen bosszantó *a*, *o*, *u* előtt (mint ahogy az eszperantóban van). A nemzetközi nyelvben mindent kisbetűvel írhatnánk, sőt meglehet írnunk kellene, mivel a nagy kezdőbetűk használati szabályai minden nyelvben többé-kevésbé önkényesek; jelenleg azonban ilyen reformot nem merek javasolni.

A *nyelvtan*nak nagyon egyszerűnek és könnyűnek kell lennie, azaz olyan szabályosnak, amennyire csak lehet. Ha egy végződést alkalmazunk a többes szám jelölésére (esetünkben az *s*-t), ill. nőnemű élőlények esetén (esetünkben az *a*-t), akkor az a legjobb, ha ezeket minden szó esetén alkalmazzuk, így nemcsak a főnevek, de a névmások esetén is. Néhány interlingvista nem fogadja el ezt az elvet, ezért külön névmási formákat

62 Jespersen *Egy nemzetközi nyelv* (*An International Language*) c. művének magyar fordítása, szövege megtalálható eme dokumentum első részében. [A fordító]

használ e két kategória esetén, abból a megfontolásból, hogy a névmások minden nyelvben rendhagyók, és ezért a rendes nyelvi pszichológia ellen való, hogy szabályos névmásokat alkossunk. Ez azonban csak féligazság, sőt azt is mondhatnók, hogy téveszme: a történeti fejlődésük során még a névmások is hajlanak a szabályosság irányában változni, amint ezt bemutattam az angol esetén már 1891-ben. Annak oka, hogy ez az egyszerűsítés ennél a szóosztálynál nagyon lassan megy végbe, az, hogy a rendkívül gyakori használatuk erősen rögzíti ezeket az alakokat az emlékezetben. Pontosan ugyanez történik a leggyakrabban használt igék esetén, amelyek ugyanezen ok miatt rendhagyók minden forrásnyelvben (‘van’: angol *am*, *is*, *was*, *be*; német *bin*, *ist*, *sind*, *war*; francia *suis*, *est*, *sont*, *était*, *fut*, *sera*; ‘megy’: angol *go*, *went*; francia *vais*, *aller*, *irai*; német *gehe*, *ging*, *gegangen*…). De ennek ellenére egy interlingvista sem javasolta, hogy a mesterséges nyelvekben a megfelelő igéknek rendhagyó ragozásuk legyen. Az egyik kivétel ugyanolyan védhetetlen, mint a másik. Az etnikus nyelvek fejlődési folyamatai mindenütt az egyszerű és analitikus formák irányában hatnak, és ugyanennek kell lennie a nemzetközi nyelvek tervezési alapelvének is. És természetesen egy ilyen nyelvnek kevésbé szeszélyesnek és kevésbé komplikáltnak lehet és kell lennie, mint akár az ezen a téren a legelőremutatóbb természetes nyelvnek.

Szerencsére számos olyan *szóképző elem* (előtag, utóképző) létezik, amelyik nemzetközileg elterjedt és változás nélkül alkalmazható. Az egyetlen teendő az, hogy meghatározzuk a használati körüket, és hogy ugyanazt az elemet minden szónál szabadon alkalmazhatóvá tegyük, szemben a természetes nyelvekkel, ahol többé-kevésbé megjósolhatatlan használati megszorítások léteznek. A képzőelemek jelentése nem lehet bizonytalanul és pontatlanul meghatározva egy racionális nyelvben, és még kevésbé elfogadható – hogy csak egy példát említsek – az, hogy a két, latin eredetű *in-* előtag két majdnem ellentétes értelemben álljon: *inscrit* ‘be(le)írt’, *ínscrit* ‘íratlan’ (a megkülönböztető ékezet használata elégtelen és hatástalan álmegoldás). A tervezett nyelvek egyik nagy előnye, hogy minden beszélő számára lehetővé teszi azt, hogy jól ismert képzők segítségével önmaga szavakat alkosson anélkül, hogy előbb meg kellene tudnia, hogy az adott képzés használatos-e (használható-e). De ha a gyököket és a képzőket jól választjuk meg, akkor ilyen módon elképesztő számú általánosan ismert származékszóhoz juthatunk.

A *szavak kiválasztásá*nak fő elve az, hogy, ahol csak lehetséges, olyan szavakat használjunk, amelyek már nemzetköziek, illetve ahol ilyen nem áll rendelkezésre, olyan szavakat vegyünk, amelyek a legkisebb feszültséget eredményezik. Sajnos, néhány tökéletesen nemzetközi szó jelentése olyan messze nem pontosan definiált, hogy emiatt ki kell őket hagyni egy ténylegesen filozófiai nyelvből, ilyenek pl. a *natúra*, *forma*, *penzió*, *materializmus*, *romantikus* (novial *nature*, *forme*, *pensione*, *materialisme*, *romanti*). A novial nem kíván, és nem is kívánhat megoldani minden ilyen általános hiányosságot, de más esetben törekedtem arra, hogy a jelentéseket pontosan definiáljam. Ahol a novial alapjául szolgáló nyelvekben ugyanolyan vagy nagyon hasonló alakok állnak két szükségképpen megkülönböztetendő jelentésben, ott a legmegkülönböztethetőbb és a legkönnyebben megjegyezhető alakokat választottam. Így a német *Bank* = francia *banque*, *banc* = angol *bank*, *bench* két jelentéséhez a *banke* ‘bank’ (amiből *bankere* ‘bankár’, *bankrote* ‘csőd’), és *benche* ‘pad’ szóalakok minden tekintetben jobban, mint a *banko* és *benko* (ido), illetve a *banq* (*bank*) (amiből *banqero*, *bancrott*) és *banc* (occidental; hogyan ejtsük ezeket a szavakat különbözően?). Ez a szótár sok példát tartalmaz az ilyen számomra kívánatos, sőt elengedhetetlennek tetsző megkülönböztetésekre (*organe* ‘szerv’ ~ *orgele* ‘orgona’; *borse* ‘tőzsde’ ~ *purse* ‘erszény’; *pasa* ‘(át/el)halad’ ~ *pase* ‘béke’ ~ *pasu* ‘lépés’; *volkane* ‘vulkán’ ~ *vulkanisa* ‘vulkanizál’; *komun* ‘közös’ ~ *komunie* ‘köz(ös)ség’…).

Senki, aki ismeri a többi mesterséges nyelvet, és némi figyelmet fordított a nyelvtervezéssel járó nehéz problémáknak, nem lepődhet meg azon, hogy sok esetben ingadoztam két alak közt olyan esetekben, ahol az általános elvek nem vezettek teljes bizonyossággal egyetlen megoldáshoz. Most már inkább a *vorde* ‘szó’, *set* ‘7’, *ot* ‘8’, *mensu* ‘hónap’ alakokat részesítem előnyben az első *vorte*, *sep*, *ok*, *monate* választásommal szemben. Néhány esetben két egyformán jogos alakot adok meg, a választást a jövő interlingvistáira bízva (*sal* ~ *ve* jövő idő; *moneye* ~ *pekunie* ‘pénz’; *guere* ~ *milite* ‘háború’; *vapornave* ~ *stimshipe* ‘gőzhajó’). A lehetséges javítások közt megemlíthető, az *-ia* (különösen *-nt* után; *inteligentia* ‘intelligencia’, *konvalesentia* ‘felgyógyulás’, *presentia* ‘jelenlét’) és *-itate* (*felisitate* ‘boldogság’, *sinseritate* ‘őszinteség’) képzők kiterjesztése, valamint a melléknévi jellegű szavak előtti határozószavak *-im* végződés nélküli használatának lehetősége (*tot nudi* ‘teljesen meztelen’, *tal-nomat* ‘úgynevezett’, *extrem fasil* ‘rendkívül könnyű’, *bon konstruktet* ‘jól felépített’, vö. *mal-format*[63] ‘rosszul formált’).

Minden előtagot, utóképzőt és nyelvtani végződést felvettem az ábécérend szerinti helyén.

Kényszerűen takarékoskodni kellett a hellyel a szótárban, így fordítás csak ott szerepel, ahol feltétlenül szükséges volt. Nem minden lehetséges származékszót tüntettem fel. A | jel (egyszeres cezúra) után szereplő származékok a novial szabályai szerinti teljes szabályossággal képződnek; míg az etnikus nyelvek példája nyo-

63 Jespersen *mal-format* példája itt nem teljesen jó, hiszen ez összetett szó, és az összetett szavakban a nyelvtani viszonyok gyakran jelöletlenek lehetnek akkor is, ha az önálló szavakból álló szókapcsolatokban ez kötelező. Vö. magyar *munkaképes*, de *munkára képes*. [A fordító]

mán szükségeltek || (kétszeres cezúra) után állnak. Minthogy lényeges volt a tömörség, ez a könyv az olvasó jóindulatát és bizonyos mennyiségű hozzáértését is feltételezi. A következő példák bemutatják, hogy a szótár lakonikus jelöléseit hogyan kell az angol (E), a francia (F) és a német (D) használóknak feloldaniuk[64]:

desembre F *décembre*, E *December*, D *Dezember* ‘december’.

hiene F *hyène*, E *hyena*, D *Hyäne* ‘hiéna’.

barikade F *barricade*, E *barricade*, D *Barrikade* ‘barikád’ | *barikada* F *barricader*, E *barricade vb.*, D *verbarrikadieren* ‘elbarikádoz (ige)’

akompana F *accompagner*, E *accompany* D *akkompagnieren*, *begleiten* ‘(el)kísér’.

abrikote F *abricot*, E *apricot*, E *Aprikose* ‘sárgabarack’ | *abrikotiere* F *abricotier*, E *apricot-tree*, D *Aprikosenbaum* ‘sárgabarackfa’.

heroi F *héroïque*, E *heroic*, D *heroisch* ‘hősi(es)’ | *heroe* / *heroo* F *héros*, E *hero(s)*, D *Held*, *Heros* ‘hős’ | *heroa* F *héroïne*, E *heroine*, D *Heroin(e)* ‘hősnő’ | *heroisme* F *héroïsme*, E *heroism*, E *Heroismus* ‘hősiesség’.

profan / *profani* F *profane*, E *profane adj.*, D *profan*, *weltlich*, *un(ein)geweiht* ‘profán’ | *profana* F *profaner*, E *profane vb.*, D *profanieren* ‘profan(iz)ál’ | *profanatione* F *profanation*, E *profanation*, D *Profanation* ‘profan(iz)áció’.

karaktere F *caractère*, E *character*, D *Charakter* ‘jelleg, karakter’ | *karakterisa* F *caractériser*, E *characterize*, D *charakterisieren* ‘jellemez’ | *karakterisiv* F *caractéristique*, E *characteristic* D *charakteristisch* ‘jellemző’ || *karakteristike* F *caractéristique*, E *characteristic (mathematics = index of logarithm)*, D *Charakteristik* ‘karakterisztika (a logaritmus indexe)’.

A nordrachi (Baden) R. Zeidler úr végigolvasta a kéziratot, és számos fontos megfigyelést közölt velem. Ugyanezt tette a könyv egyes részei tekintetében a londoni H. D. Ackerman úr és a berre-des-alpes-i J. Barral úr: mindhármuknak szívbéli köszönetemet fejezem ki az értékes közreműködésükért, csakúgy mint a koppenhágai N. Haislund úrnak, aki segítségemre volt a korrektúra átolvasásában; bár a könyvben található minden hibáért magam viselem a teljes felelősséget. Végezetül tiszteletteljes hálámat kell kifejeznem a koppenhágai Rask Ørsted Alapnak a bőkezű anyagi támogatásukért, amely lehetővé tette, hogy ezt a könyvet nagyon olcsón adhassuk ki.

O. J.

Gentofte, Koppenhága

64 Ezt itt kiegészítjük ‘’ jelek közt a magyar értelmezéssel. [A fordító]

A

***Pronuntiatione**: kom* F *a*, E *in card*, *calm*, D *a*.

a D *zu*, E *to*, F *à*.

-a (1) F *forme le féminin*, E *denotes female sex*, D *bezeichnet weibliches Geschlecht*: *rega* F *reine*, E *queen*, D *Königin*; *kata* F *chatte*, E *she-cat*, D *weibliche Katze*. (2) F *forme des verbes*, E *forms verbs*, D *bildet Verba*: *brosa* F *brosser*, E *(to) brush*, D *bürsten*. (3) *sin gramatikal signifikatione*, *lama*, *panorama*.

abandona EF, D *verlassen*, *preisgeben*, *aufgeben* | *-no* sb.

abasa D *senken*, *niederlassen*, *erniedrigen*, E *lower*, *debase*, F *(a)baisser*.

abata D *niederschlagen*, *fällen*, E *strike down*, *cut down*, F *abattre*.

abate D *Abt*, E *abbot*, F *abbé* | *-ta* FE *abbess(e)*, D *Äbtissin* | *-tia* D *abtei*, F *abbaye*, E *abbey*.

abdika FE, D *abdanken*, *dem Throne entsagen* | *-katione*.

abdomene E, D *Unterleib*, F *ventre*.

abele D *Biene*, E *bee*, F *abeille*.

abiete D *Tanne*, E *fir (tree)*, *spruce*, F *sapin*.

abise D *Abgrund*, E *abyss*, F *abîme*.

abjekti FE, D *verworfen*, *gemein*.

abjura FE, D *abschwören*.

ablakta F *sevrer*, E *wean*, D *entwöhnen*.

ablative.

abnega E *-ate*, *deny oneself*, F *faire abnégation de*, D *sich selbst verleugnen*, *entsage* | *-go*, *-gatione*.

aboli EF, D *abschaffen*.

abomina EF, D *verabscheuen*.

abona DF, E *subscribe (to periodical, etc.)*.

aborda F, F *accoster*, E *land on*, *board (a ship)*, D *landen*, *anlegen*, *entern*.

aborta D, E *miscarry*, F *avorter* | *-to* sb.

aboya F, D *bellen*, E *bark (of dogs)*.

abrevia FE, D *abkürzen* | *-atione*.

abrikote F, D *-se*, ED *apri-* | *-tiere*.

abrupti DEF, D *schroff*, *sehr steil*.

absent(i) EF, D *abwesend* | *-teso*.

absinte.

absolu E *absolve*, F *absoudre*, D *lossprechen* | *-ut(i)* DEF | *-utione* || *-utisme*, *-utiste*.

absorba DEF, D *aufsaugen*.

abstina F *-tenir*, E *-tain*, D *sich enthalten*.

abstrakte vb., E, F *-aire*, D *-ahieren* | *-tione* | *-tet (abstrakti adj.)*.

absurd(i) FED.

abunda EF, D *in Überfluss vorhanden sein*.

-ach- F *suffixe péjoratif ou de mépris*, E *disparaging or contemptuous suffix*, D *gibt einen verächtlichen Sinn*: *kavalacha* F *haridelle*, E *jade*, D *Mähre*; *hundache* F *vilain chien*, E *cur*, D *Köter*; *jurnalache*; *kantacha*, *kriacha*.

-ada vb., *-ado* sb. F *indique action répétée ou continue*, E *repreated or continuous action*, D *wiederholte oder fortgesetzte Handlung*: *frapada* F *frapper plusieurs fois*, E *beat several times*, D *wiederholt schlagen* | *frapado* sb.

adapta FED, D *anpassen*.

adhese F *-hérer*, E *-here*, D *anhangen*, *-haften* | *-sione* FED.

adi E *add*, D *addieren*, *hinzufügen*, F *ajouter*, *additionner* | *aditione* FED.

adie F *adieu*, E *good-bye*, D *lebewohl*.

adjektive.

adjudika E *-cate*, D *zuerkennen*, *zusprechen*, F *adjuger* | *-katione* EF.

adjunkte F *adjoindre*, *ajouter*, E *adjoin*, *append*, *join on*, D *zugesellen*, *beiordnen* | *-tione*.

adjutatnte DE, F (E) *aide de camp*, F *adjudant*.

administra FED, D *verwalted* | *-rer* | *-ratione*.

admira EF, D *bewundern*.

admirale DE, F *am-*.

admise D *zulassen*, E *admit*, F *admettre* | *-sione*.

adolesente EF, D *Jüngling*.

adopta DEF, D *annehmen*, *sich zu eigen machen*.

adora EF, D *anbeten*.

adrese FED, E *direction (of letters)* | *-sa* vb. | *-so (akto)*.

adultera D *ehebrechen*, E *commit adultery*, F *commettre un adultère*.

adulti EF, D *erwachsen*, *ausgewachsen*.

adverbie.

aere D *Luft*, EF *air* || *aeroplane*; *kp. avie*.

afabli EF, D *freundlich*, *leutselig*, E *amiable*, F *aimable*.

afekta F, D *-ieren*, E *affect*, *pose*, *pretend* | *-at* | *-atione*.

afekte E, D *affizieren*, F *affecter*, *émotionner* | *-tione* | *-tiona* F *-tionner*, D *Zueignung haben gegen*, E *be fond of*.

afere DEF, D *Geschäft*, *Angelegenheit*, E *business*.

afiche DF, E *poster*, *bill*, D *Anschlagzettel*, *Plakat* | *-cha* vb.

afini D *(wesens-)verwandt* | *-neso* D *Affinität*, E *-nity*, F *-nité*.

afirma EF, D *bestätigen*, *bejahen*.

afixe.

aflikte E, D *bekümmern*, *betrüben*, F *affliger* | *-tione*.

afranka D *frankieren*, *freimachen*, F *affranchir*, E *frank*, *prepay (postage)*.

Afrika | *-kani*, *-e*.

afronta EF, E *face*, D *die Stirn bieten*, *trotzen* | *-to* sb.

after E, D *nach*, F *après* | *trie dies after nun*, F *dans trois fours*, E *in three days*, D *in drei Tagen* | *aftru* D *nachher*, E *afterwards*, F *après (cela)* | *after ke* (konj.).

agente (-o, -a) FED, D *Vertreter*.

agita DEF.

agle D *Adler*, E *eagle*, F *aigle*.

aglomera.

agnoska D *anerkennen*, E *acknowledge*, *admit*, F *reconnaître*.

agnostike | *-kisme*.

agonie EFD, D *Todeskampf*.

agre D *Feld*, *Acker*, E *field*, E *champ*.

agreabli EF, D *angenehm*.

agulie D *Nadel*, E *needle*, F *aiguille*.

aje D *Alter*, E *age*, F *âge*.

-aje F *quelquechose composé de ou ayant le caractère de*, E *something made of*, *consisting of*, *having the character of*, D *bestehend aus*, *nach Art von lanaje* F *article de laine*, E *woollen goods*, D *Wollware*; *infantaje* F *enfantillage*, E *childish act*, D *Kinderei*.

ajili D *behend*, *flink*, EF *agile*.

ajio EFD *agio*, D *Aufgeld*.

ajorna F *ajourner*, E *adjourn*, *put off*, D *aufschieben*, *hinausschieben*.

ajusta F, D *einstellen*, E *adjust*.

akademie.

akasie EF *acacia*, D *Akazie*.

aklama.

aklimata DF, E *-tize*.

akomoda.

akompana DEF, D *begleiten*.

akredita DEF.

akri D *scharf*, *herb*, E *acrid*, *harsh*, F *âcre*.

akrobate | *-ti* adj.

akselera EF, D *beschleunigen*.

aksente | *-ta* vb. | *-to* FED *-tuation*, D *Betonung*; kp. *strese*.

aksepta EF, D *annehmen*.

akseso D Zutritt, E access, F accès | -sa = have akseso | -abli.

aksesori EF, D nebensächlich, beiläufig.

aksidente EF, D Unfall, Zufall | -tal.

akte vb E, D handeln, tun, F agir | -to sb. DEF | -tiv.

aktione F, D Aktie, E share (comm.) | -niere DF, E shareholder.

aktore EF, D Schauspieler.

aktual DF, E present-day (adj.).

akumula DEF || -latore.

akurat(i) DE, F correct, exact, D genau.

akusa EF, D anklagen.

akusative.

akusha (gravidi fema) D entbinden, E deliver (a woman), F (aider à) accoucher | -sho | -shera D Hebamme, E midwife, F sage-femme.

akusti F acoustique, E -ic(al), D -isch (adj.) | -stike sb.

akut(i) DE, D scharf, spitz(ig), E sharp, pointed, F aigu | -t-anguli | -tisa (kultele).

al = a li.

-al(i) F forme des adjectifs, E forms adjectives, D bildet Adjektive; ex. natural, formal...

alabastre.

alarme DEF | -ma F -mer, donner l'alarme, D Lärm schlagen, E sound the alarm.

alaude D Lerche, E (sky)lark, F alouette.

Albane, -i, -um, -ia.

albatrose.

alberge D Herberge, Gasthof, E inn, F auberge.

album.

albumine.

ale D Flügel, E wing, F aile.

alee DF allée, E lane, walk (in gardene, parke; kp. avenue).

alega F alléguer, D vorbringen, E allege, advance.

alegori F -rique, E -ric(al), D -risch | -rie.

alene F alène, D Ahle, Pfriem, E awl.

alerti EF, D munter, aufgeweckt.

alfabete | -ti adj.

alge DEF.

algebra.

alia EF, D vereinigen, verbünden | -atione | -antia FE -ance, D Bündnis.

alibi.

alie D Knoblauch, E garlic, F ail.

(alimenta vb. EF, D ernähren, kp. nutri.)

alitera vb. | -atione DEF.

alkali.

alkemie FED (-ch).

alkohole | -li adj. | -lisa.

alkove.

almanake.

alme D Seele, E soul, F âme; kp. psike.

almosne D Almosen, E alms, F aumône.

along E, D längs, F le long de (li fluvie, li rive, li strade) | alongu = along tum.

alopati | -te | -tia.

aloya E, D legieren, F allier | -yure (latone es aloyure de kupre e sinke)

alpe DEF (Alpes).

Alsasia D Elsass.

altera F, D entstellen, (nachteilig) verändern, E deform, distort, garble.

alterna DEF | -natione || -native | -vi adj.

alti D hoch, E high, tall, F haut.

altri D ander, E other, F autre | altre (-o, -a) = altri home | altrim D sonst, E else, otherwise, F autrement, ailleurs | altriman D anders, E differently, F différemment | altrilok D anderswo, E elsewhere, F autre part | altritem, -foy, -klok | omnum altri = omni altrum.

aluma F, D an-, ent-zünden, E light, kindle || -mete F, D Streichhölzchen, E match.

aluminie.

alune F alun, E -um, D -aun.

aluse D anspielen, E allude, F faire allusion | -sione.

ama D lieben, E love, F aimer | amo D Liebe, E love, F amour | ameska D sich verlieben, E fall in love, F s'enamourer.

amalgame | -a vb.

amase D Haufen, E heap, pile, F amas, monceau | -sa vb.

amasona (-z-).

amatore DEF -teur.

amaxim D höchstens, E at most, F tout au plus.

ambasade F, D Gesandtschaft, E embassy, legation | ambasadere FED.

ambi F tous les deux, E both, D beide | -bes, -bos, -bas | (amb...e = et...e).

ambigui F, E -guous, D doppelsinnig, zweideutig.

ambitione FED, D Ehrgeiz | -na vb. | -nosi adj.

ambulanse.

amende F, D Geldbusse, -strafe, E fine, penalty.

Amerika | -kane, -i.

amfibie.

amfiteatre.

amidone F, D Stärke, E starch | -na vb.

amike (-ko, -ka) D Freund, E friend, F ami | -kal.

aminim D wenigstens, E at least, F au (du) moins.

ampli EF, D weit, umfassend || amplitude.

amputa.

amulete.

amusa DEF, D unterhalten.

an D, E at, on (contiguity), F à, sur, contre (contiguité).

-an (-ani, -ane, -ano, -ana) F habitant, membre d'une class ou d'un parti, E inhabiting or belonging to a class or party, D Bewohner oder Angehöriger einter Klasse oder Partei: Roman(i...), Amerikan, urban, akademian..., samlandane F pays, compatriote, E fellow-countryman, D Landsmann.

anakronisme.

anale DEF, D Jahrbuch.

analisa E, D -lysieren, F -lyser | -so D -yse, E -ysis, F -yse.

analiti FED analyt-ique, -ic, -isch.

ananas(e).

anarki F -chique, E -chical, D -chisch | -kia | -kiste | -kisme.

anate D Ente, E duck, F canard.

anatema vb. | -mo sb.

anatome | -mia | -mi adj.

anekdote | -ti adj.

anekte D -tieren, E annex, F annexer | -ktione.

anemie FED, D Blutarmut.

anemone.

aneroid(i).

angina ED, F -ne, D Halsbräune.

angli D englisch, E English, F anglais | -gle (-o, -a) E Englishman, D Engländer, F Anglais | Anglia, ED England, F Angleterre | -glum = angli lingue | -glim E in English, F en anglais, D auf englisch.

anguile F anguile, D Aal, E eel.

angule FE angle, E corner, D Winkel, Ecke.

angusie D Angst, E anguish, F angoisse | -sia vb. D ängstigen.

angusti D eng, E narrow, F étroit, serré.

anima DEF, D beleben, ermuntern.

animale EF, D Tier.

anise.

aniversarie EF, D Jahrestag.

anjele D Engel, E angel, F ange.

anke D auch, E also, too, F aussi.

ankore D noch, E yet, still, F encore | ankore non, non ankore | ankore plu grandi F encore plus g., E still bigger, D noch grösser.

ankre D *Anker*, E *anchor*, F *ancre* | *-ra vb.*

anomal FD, E *-lous*, D *abweichend*.

anonim(i) DEF (*-ym-*).

anonse FD, E *advertisement*, D *Inserat* | *-sa* FD, E *advertise*, D *inserieren*.

anse F, D *Henkel*, *Griff*, E *handle*.

ansestre (-o, -a) F *ancêtre*, E *ancestor*, *forebear*, D *Ahne*, *Vorfahr*.

ansieni D *alt*, *vormalig*, E *ancient*, *old*, F *ancien*.

antagonisme | *-ste* | *-sti adj.*

antarkti F *-ique*, E *-ic*, D *-isch*.

ante D *vor (Zeit)*, E *before (time)*, F *avant*: *multi yares ante nun* F *il y a beaucoup d'années*, E *many years ago*, D *vor vielen Jahren* | *ante ke lo venid* F *avan qu'il est venu*, E *before he came*, D *ehe er kam* | *-tei adj.* | *-teu* = *ante tum*; D *vorher*, *früher*, E *formerly*, *previously*, F *antérieurement*, *autrefois*.

antene DEF, D *Fühlhorn*.

anti- (*antiklerikal*, *antimilitariste...*).

-anti: *duanti* 20, *trianti* 30...

antidote EF, D *Gegengift*.

antilope.

antipati F *-thique*, D *-thisch*, E *-thetic* | *-tie sb.* | *-tia vb.*

antipode.

antiqui.

antisepti F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-tike*.

antisipa FED, D *im voraus tun*, *vorwegnehmen*, *vorgreifen* | *paga antisipantim*.

antitese.

antologie.

antonim(i).

antrasite DEF (*th*).

antropoidi | *-de*.

antropologe | *-gia*.

anu = *an tum*.

anula FED | *-latione*.

anuntia D *ankündigen*, E *announce*, F *annoncer* | *-iatione* (*anke relig.*).

aparate.

apari D *erscheinen*, E *appear*, F *paraître* | *-rio -ritione*.

apartamente EF, D *Wohnung (Teil eines Hauses)*.

apartena EF, D *(an)gehören*, E *belong*.

aparti DE(F), D *besonder*, F *particulier* | *-tim*.

apatie FE, D *Gefühllosigkeit*.

apela D *appellieren*, *anrufen*, E *appeal*, F *(en) appeler*.

apendise || *-sitis*.

apene D *kaum*, *schwerlich*, E *scarcely*, *hardly*, F *à peine*.

aperta D *öffnen*, E *open*, F *ouvrir* | *-to (akto)* | *-ti* D *offen*, E *open*, F *ouvert* | *-tat* D *geöffnet* E *opened* | *-ture* E, F *ouverture*, D *Öffnung*, E *opening*.

apetite.

apie D *Eppich*, F *ache*, E *smallage*.

aplauda FED, D *Beifall klatschen* | *-do (akto)*.

aplika DF, D *anlegen*, *anwenden*, E *apply*.

aplombe DEF, D *Zuversicht*, *Sicherheit (im Benehmen)*.

apodikti.

apokalipse.

apokrifi.

apologe DEF, D *Lehrfabel*.

apologie DEF, D *Verteidigung(-srede, -schrift)* | *-gia vb.*

apoplexie.

aposi F, D *anfügen*, E *place in apposition* | *-sitione*.

apostate DEF, D *Abtrünniger* | *-ti adj.* | *-teska vb.*

aposteriori.

apostle.

apostrofe.

apoteke D, F *pharmacie*, E *chemist's shop*, *pharmacy* | *-kere*.

apoteose.

apoya D *anlehnen*, *stützen*, E *prop up*, *support*, *lean against*, F *appuyer* | *-yo sb.*

apre (-o, -a) D *Wildschwein*, *Eber*, E *wild boar*, F *sanglier*.

aprile DE, F *avril*.

apriori.

aproba D, D *billigen*, *gutheissen*, E *-ve*, F *-ouver* | *-batione*.

apse FD *-side*, *-sis*, E *apse*, *-sis*.

apti EF, D *geeignet*, *tauglich*, E *fit*, *appropriate*.

apud D *neben*, E *by*, *beside*, *next to*, F *près*.

aquaforte F *eau forte*, E *nitric acid*, D *Scheidewasser*.

aquarele FD, E *water-colour*.

aquarium.

aquavite D, E *brandy*, D *eau de vie*.

aque D *Wasser*, E *water*, F *eau*.

aquira E, D *erwerben*, F *acquérir*.

arabe | *-bi adj.* | *-bum* | *Arabia*.

arabeske.

aracha F, D *entreissen*, E *pull out*, *snatch away*.

arake.

arane F *araignée*, D *Spinne*, E *spider*.

aranja DEF, D *einrichten*, *(an)ordnen*.

arbitra F, E *-ate*, D *schlichten* | *-tratione* | *-trere* F *arbitre*, D *Schiedsrichter*, E *umpire*.

arbitrie F *(libre) arbitre*, *arbitraire*, D *Ermessen*, *Willkür*, E *free-will*, *discretion* | *-triari*, F *-traire*, D *willkürlich*, E *arbitrary*, *discretionary*.

arbre F, D *Baum*, E *tree*.

arbuste F, D *Strauch*, E *shrub*.

ardese F *ardoise*, D *Schiefer*, E *slate*.

ardora D *glühen*, E *glow*, F *être ardent* | *-ro sb.*

are DEF (100 m²) || *area* E, F *aire*, *superficie*, D *Flächenraum*.

arena.

aresta D *verhaften*, *arretieren*, E *(put under) arrest*, F *arrêter*.

Argentina | *-nani*, *-e*.

argile F, D *Ton*, E *clay*.

argumente | *-ta vb.* | *-to sb.*

-ari F *conforme à*, E *agreeing with*, *fit for*, D *stimmend mit*, *geeignet für*: *reglari*, *populari*, *elementari*.

arid(i) EF, D *dürr*, *ausgetrocknet*.

arie D, E *air*, *tune*, F *air (de musique)*.

-arie F *qui reçoit*, *à qui est destiné*, E *recipient of*, D *die Person*, *für die eine Sache bestimmt ist*: *sendarie* F *destinataire*, E *addressee*, D *adressat* | *pagarie*.

ariete D *Sturmbock*, E *battering-ram*, F *bélier (de guerre)*.

aristokrati adj. | *-te sb.* | *-aro* | *-isme*.

aritmetike (*-meti adj.*) | *-metikiste*.

ariva EF, D *ankommen*, *eintreten*.

arjente D *Silber*, E *silver*, F *argent (métal)*.

arkade.

arkaiki || *arkaisme*.

arkani | *-num*.

arke D *Bogen*, E *arch*, *arc*, F *arc*.

arkebuse.

arkeologe | *-gi adj.* | *-gia*.

arki- D *Archi-*, *Erz-*, EF *arch(i)*: *arkianjelo*, *-episkopo*, *-duke...*

arkipelage.

arkitekte || *-ture*.

arkitrave.

arkive DEF *-ch-* | *-vere*.

arkti F *-ique*, E *-ic*, D *-isch*.

arlekino.

armatore D *Reeder*, E *ship-owner*, F *-teur*.

arme EF, D *Waffe*, E *weapon* | *-misa* D *bewaffnen*, E *arm*, F *armer*.

armee DF, D *Heer*, E *army*.

Armene, *-ni*, *-nia*.

armistise EF, D *Waffenstillstand*.

armore D *Schrank*, E *cupboard*, *press*, F *armoire*.

-aro F *collection de*, *groupe de*, E *collection*, *group*, *set of*, D *Vereinigung einer Anzahl gleichartiger Dinge oder Personen*: *homaro* F *genre humain*, E *mankind*, D *Menschheit*; *formularo*, *glosaro*.

aroga F, E *-ate*, D *sich anmassen* | *-anti*.

aromate DE *-ma*, F *-me* | *-ti* F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch*.

arosa F, D *befeuchten*, *begiessen*, E *water (with any liquid)*, *sprinkle*.

arpejio DE *-eggio*, F *-ège* | *-ia vb.* | *-iatri*.

arsenale.

arsen(ik)e.

arte EF, D *Kunst* | *-tiste* | *-tisti adj.*

arterie.

artesian(i) EF, D *-sisch*.

artichoke.

artifisie EF, D *Kunstgriff* | *-sial* FED, D *künstlich*.

artikle.

artikula | *-latione* (*anat.*, *fon.*).

artilrie.

asalta D *(er)stürmen*, *(plötzlich) angreifen*, *Sturm laufen (gegen)*, E *assault*, *storm*, F *assaillir*, *donner l'assaut à* | *-to sb.*

asasina EF, D *ermorden*, *meucheln* | *-no (akto)* | *-nere*.

asbeste.

ase D *As*, E *ace*, F *as*.

asekura D, D *versichern*, E *insure*, *underwrite*, F *assurer* | *-ro*, *-ratione*, F *assurance*, E *insurance*, D *Assekuranz*, *Versicherung*.

asemble F *-lée*, E *-ly*, D *Versammelung*, *Zusammenkunft* | *-la* F *-ler*, E *-le*, D *versammeln*.

asense D *hinaufsteigen*, *besteigen*, E *ascend*, *mount*, F *monter* | *-sione* (*anke relig.*).

asenta EF, D *zustimmen* | *-to sb.*

asepti F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-tike sb.*

aserbi EF, D *herb*, E *bitter and harsh in taste*.

aserte E, D *behaupten*, F *prétendre*, *maintenir* | *-tione*.

asesore DF, E *assistant judge*.

asfalte.

-asi F *qui aime à...*, *tend à*, E *having the tendency or inclination to...*, D *geniegt zu*, *-lustig*: *mordasi* F *hargneux*, E *mordacious*, *sanppish*, D *bissig*; *vorasi*, *laborasi*.

Asia | *-iani*, *-e*.

asid(i) EF, D *sauer*, *herb* | *-de* EF *acide sb.*, D *Säure* | *-deska*.

asidui E *-duous*, F *-du*, D *beharrlich*.

asile.

asimila.

Asire, *-ri*, *-ria* (*Assy-*).

asista F, D *beiwohnen*, *zugegen sein*, E *be present at*, *attend* (*non* = *helpa*).

asketi adj. | *-te (-to, -ta) sb.* | *-tisme*.

askolta D *zuhören*, *horchen*, E *listen*, F *écouter*.

asne D *Esel*, E *donkey*, *ass*, F *âne*.

asonanti asj. | *-tie*.

asorta.

asosia DEF, D *beigesellen* | *-ate sb.* | *-atione*.

asparge D *Spargel*, E *asparagus*, F *asperge*.

aspekte (o -ta) vb. D *aussegen*, E *look (like)*, F *avoir l'air* | *-to sb.*

aspire DEF, D *trachten (nach)* | *-ratione*.

aspri D *rauh*, E *rough*, F *âpre*.

astma.

astona E *-nish*, D *in Erstaunen setzen*, F *étonner*.

astre F, D *Gestirn*, *Stern*, E *star*, *heavenly body*.

astrikte E *have an astringent effect on*, F *astreindre*, D *zusammenziehen (physiol.)* | *-tione* | *-tivum*, EF *astringent*.

astrologe | *-gia*.

astronome | *-mia*.

asuma DEF, D *auf sich nehmen*, E *undertake*.

asumptione (*rel.*) E, F *assomption*, D *Mariä Himmelfahrt*.

asura FE, D *versichern*, *beteuern*; *kp. asekura*.

asuri D *himmelblau*, E *azure*, F *azur*.

atache DEF *-é*.

ataka DEF, D *anfallen*, *angreifen* | *-ko sb.* | *-kasi*.

atavisme | *-mi* FED *-stique*, *-stic*, *-stisch*.

ateisme | *-iste* | *-isti adj.*

ateliere DF, E *studio*.

atentate DF, E *criminal attempt* | *-tata vb.*

atente D *achtgeben*, *aufpassen*, E *pay attention to*, F *faire attention à* | *-tione* | *-tiv* FE, D *aufmerksam*.

atesta DEF, E *certify*, D *bezeugen*, *bescheinigen* | *-tatione*, *-to*.

-atione v. -ione.

Atlanti oseane.

atlase.

atleti F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-te sb.*

atmosfere.

atome | *-misme* | *-miste*.

atrakte E, D *anziehen*, F *attirer* | *-tione* | *-tiv(i)*.

atrapa F. F *mystifier*, D *anführen*, *foppen*, E *take in*, *hoax*.

-atri F *-âtre*, E *similar in appearance or character*, D *nach Art von*: *blankatri* F *blanchâtre*, E *whitish*, D *weisslich*, *metalatri*, *parodiatri*.

atribu F, D *zuschreiben*, E *assign* | *-ute* | *-utione*.

atrofie.

atrosi F *-oce*, E *-ocius*, D *abscheulich*, *grässlich*.

audasie F *-ace*, E *-acity*, D *Dreistigkeit*, *Frechheit* | *-siosi*.

audi D *hören*, E *hear*, F *ouïr*, *entendre* | *-itione* | *-iente*, *-itorie* || *-ientia* D *-enz*, DF *-ence*.

augmenta EF, D *vermehren*, *vergrössern* | *-to -tatione* || *-tative* (*gram.*).

augure | *-rira*.

auguste DE, F *août*.

augusti EF, D *erhaben*.

auktione | *-na vb.*

aurore EF, D *Morgenröte*.

auspise.

austeri EF, D *streng*, *ernst*.

Australia | *-iani*, *-e*.

Austria E, F *Autriche*, D *Österreich* | *-iani*, *-e*.

autenti.

auto-: *autobiografe*, *autodidakte*, *autokrate*, *automate*, *automobile*, *autonomi*, *autopsia...*

autore.

autoritate.

autumne E, E *fall*, F *-tomne*, D *Herbst*.

auxilie, D *Hilfe*, E *help*, *assistance*, F *aide* | *-iari*.

ava v. ave.

avalanche EF, D *Lawine*.

avansa DF, E *advance*, D *vorrücken*.

avantaje EF, D *Vorteil* | *-josi*.

avari F, D *geizig*, E *-ricious*, *miserly* | *-re sb.*

ave: *avo* F *grandpère*, E *grandfather*, D *Großvater* | *ava* F *grandmère*, E *grandmother*, D *Großmutter*.

avene D *Hafer*, E *oats*, F *avoine*.

aventure F, E *ad-*, D *Abenteuer*.

avenue DEF, D *Alleenstrasse* (*plu larji kam alee*).

averse DF, D *Vorderseite*, E *front side*, *obverse*.

avidi EF, D *(be)gierig*, E *greedy*.

avie F *avion*, E *airplane*, D *Flugzeug* | *-ia vb.* | *-io* | *-iatione*.

avise F, D *Nachricht*, E *advice*, *notice* | *-sa*.

avo v. ave.

avokato F, DE *Ad-*, E *lawyer*.

axe F, D *Achse*, E *axle*, *axis*, F *essieu*.

axile E (*-lla*), D *Achselhöhle*, F *aisselle*.

axiome.

B

babla E, F *babiller*, D *schwatzen*.

babuine F *-ouin*, E *-oon*, D *Pavian*.

bachelere E *-lor*, F *-lier*, D *Baccalaureus* (*in universitate*).

bagaje DEF, D *Gepäck*, E *luggage*.

bagatele.

baka E, D *backen*, F *cuire* | *-kere* F *boulanger* | *-keria*.

bakanale.

bakterie || *-iologe* | *-gia*.

balade.

balanse EF, D *Wage* = *ponderilo* | *-sa* F, E *swing*, D *schaukeln* (*mova a devan e retro*; *kp. baskula*, *osila*, *bilansie*).

balaste.

balaye F *balai*, E *broom*, D *Besen* | *-ya* E *sweep*, D *(aus)kehren*, *fegen*.

balbutia F, E *stutter*, *stammer*, D *stammeln*.

bald D, E *soon*, F *bientôt* (*proxitem*).

baldakine *balene* F, E *whale*, D *Walfisch*.

balete.

balife E *bailiff*, F *bailli*, D *Amtmann*.

balkone.

balone.

balota | *-to sb.*

balsame DE, F *baume*, E *balm*.

balti (B.) mare F *Baltique*, E *-tic*, D *Ostsee*.

bambu E *-boo*, F *-bou*, D *-bus*.

banane.

bande FD, E *band (group)*, *crew*, F *troupe*, D *Schar*, *Rotte*.

bandite.

bandoliere.

banere DE, F *bannière*.

bani F, E *banish*, D *bannen* (*anke fig.*; *kp. exila*).

bania F *baigner*, E *bathe*, D *baden* | *-io sb.*

banke ED *bank*, F *banque* | *-kere* F *-quier*.

bankrote FD, E *bankruptcy* | *-ta vb.* | *-tere*.

banquete.

baptisa EF, D *taufen* | *-so sb.* | *-sonome*.

barake.

barbari adj. | *-re (-ro, -ra) sb.*

barbe F, E *beard*, D *Bart* | *-ba* D *barbieren*, F *faire la barbe*, *raser*, E *shave* | *-bilo* | *-bere* | *-bosi*.

barbulia F *-bouiller*, E *sp(l)utter*, D *Wörter verschlucken*.

bare E *bar*, *barrier*, F *barre*, *barrière*, D *Barre*, *Schranke* | *-ra* E *bar*, F *barrer*, D *(ver)sperren*, *hemmen*.

barele E, F *-il*, D *Fass*, *Tonne*.

barikade | *-da vb.*

barite F, E *baryta*, D *Baryt*.

baritone.

barkarole.

barke D, E *bark (boat)*, F *barque*.

baroki.

barometre.

barono | *-nia*.

basalte.

basare.

base EF, D *Basis*.

basi F *bas*, E *low*, D *niedrig*; *b. voise*.

basia F *baiser*, E *kiss*, D *küssen* | *-io sb.*

basine.

baskula F, E *see-saw*, *sway up and down*, D *(auf und nieder) schaukeln* | *-le* = *-lilo*.

bastarde.

bastione.

bastone F *bâton*, *canne*, E *stick*, *staff*, *cudgel*, D *Stock*, *Stab*.

basune E *bassoon*, F *basson*, D *Basson*.

bata F *battre*, E *beat*, D *schlagen*.

batalie F, E *battle*, D *Schlacht* | *-ia vb.*

batalione.

batate D, E *-ta (sweet potato)*, F *patate*.

baterie (*elektr.*, *mil.*).

batiste.

bavare F *Bavarois*, E *-rian*, D *Bayer* | *-ri adj.* | *-ria*.

bave F, E *slaver*, *foam*, D *Speichel* | *-va vb.*

bayadere.

baye E *bay*, F *baie*, D *Bucht*.

bayonete | *-ta vb.*

bea F *avoir la bouche béante*, E *gape*, D *klaffen*.

beati F, F *bien-heureux*, E *blessed*, D *(glück-)selig* | *-ifika*.

bebe F, E *baby*, D *Säugling*.

bede E *bed (in garden)*, D *Beet*, F *plate-bande*, *parterre*.

bedele E *beadle*, F *bedeau*, D *Pedell*, *Büttel*.

begonie.

bekase FD, E *woodcock*, D *Waldschnepfe* | *-sete* F *-sine*, E *snipe*, D *Schnepfe*.

beke F *bec*, E *beak*, *bill*, D *Schnabel*.

beladona.

belgi adj. | *-ge*, *-go*, *-ga sb.* | *Belgia*.

bel(i) F *beau*, E *beautiful*, *handsome*, D *schön* | *-leti* F *joli* E *pretty*, D *hübsch*, *nett* | *-leso*, *-lisa*.

belvedere DEF, D *Aussichtsturm*.

benche E, F *banc*, D *Bank (zum Sitzen)*.

bende F *bande*, E *band*, *strip*, *streak*, D *Binde*, *Streifen*.

benedikte F *bénir*, E *bless*, D *segnen* | *-tione* || *-tine*.

benefise FE, E *benefit*, D *Vorteil*, *Wohltat* | *-siere*.

benigni FE, D *gut(artig)*.

bensine.

bere E *berry*, D *Beere*, F *baie*.

berete E *beret*, F *barrette*, D *Barett*.

berile (*y*).

berloke FD, E *trinket*.

berse F *berceau*, E *cradle*, D *Wiege* | *-sa* F *bercer*, E *rock*, D *wiegen*.

besone F *besoin*, E *need*, D *Bedürfnis* | *-na* F *avoir besoin de*, E *need*, *be in want of*, D *nötig haben*, *bedürfen*.

bestie D, F *bête*, E *beast*, D *Tier* | *-ial*.

bete D, E *beet*, F *bette*.

betone DEF, E *concrete*.

betrave F, E *beetroot*, D *Beete*.

bible.

bibliografe | *-fia* | *biblioteke* | *-kere*.

bifsteke EF *beefsteak*, F *biftek*.

bigame | *-mia*.

bigoti.

bilansie D, EF *balance* (*komerse*).

bilete FD, E *ticket*.

biliarde.

bilione = *un milione miliones*.

binde F *couverture (de livre)*, E *cover*, D *Umschlag*, *Einband* | *binda* E *bind (books)*, D *einbinden*, F *relier*.

binokle.

biografe FD, E *-pher* | *-fa vb.* | *-fia sb.*

biologe | *-gia*.

bire D, E *beer*, F *bière*.

birke D, E *birch*, F *bouleau*.

bis DF, E *encore*, *da capo*.

bisari.

bisikle E *bicycle*, F *bicyclette*, D *Zweirad*.

biskuite FED, E *(U.S.) cracker*.

bismute EF, D *Wismut*.

bitri ED, F *amer* | *-trum* F *bitter*, E *bitters*, *stomachic liquor*, D *Bitterer*.

bitume FED, D *Erdpech*.

bivake FE *bivouac*, D *Biwak* | *-ka vb.*

blama FE, D *tadeln*, *rügen* | *-mo sb.*

blanki F, E *white*, D *weiss* | *b. signature* E *s. in blank*, D *Blankett*, F *blanc-seing*, *carte blanche*.

blasa F, E *blunt*, *pall*, *make blasé*, D *abstumpfen* | *-sat*.

blasfema vb. | *-mo sb.* | *-mal*, *-matri*.

blate F, E *cockroach*, D *Kakerlak*, *Sch(w)abe*.

blende (*min.*) FED.

bli F *suis*, E *am*, *get*, D *werde* (*tu forma pasive*), v. AIL, p. 115, EIS, p. 84 ff.[65]

-bli F *qui peut être...*, E *that can be...*, D *der (die, das)...werden kann*: ex. *explikabli* FE, D *erklärlich*, *lektebli* F *lisible*, E *legible*, D *lesbar*, *audibli* D *hörbar*, *solubli* D *auflösbar*.

blindi ED, F *aveugle*.

bloke.

blokhause.

blondi.

blu(i) E, F *bleu*, D *blau*.

blufe E (FD) *-ff* | *-fa* vb.

bluse D, EF *blouse*.

bo- F *beau (père)*, *belle (mère)*, E *(father)-in-law*, D *Schweiger-(vater)*: *bo-patro*, *-matra*, *-fratro*, *-filia*, ...

boa.

bogie.

bohemi adj., *-me*, *-mo*, *-ma* sb. | *-mia* D *Böhmen*.

boikota.

boke F *bouche*, E *mouth*, D *Mund* | *-kede* F *bouchée*, E *mouthful*, D *Mundvoll*.

bole F *bol*, E *bowel*, D *Bowle*, *Schale*.

bolia E *boil*, F *bouillir*, D *kochen*, sieden (*tr. e non-tr.*).

bolte E, D *Bolzen*, F *boulon*.

bombe || *bombarda*.

bon(i) F, E *good*, D *gut* | *-neso* | *bonvoli* F *vouloir bien*, E *be kind enough to*, D *belieben*, *geruhen*.

bonbone FD, E *sweetmeat*, *sweets*.

bonete FE *bonnet*, D *Mütze (ohne Schirm)* E *cap (without rim)*.

bora E *bore*, *pierce*, D *(durch)boren*, F *percer*.

boraxe.

borde F *bord*, E *border*, *brink*, *edge*, *brim*, D *Bord*, *Rand*.

bore F, D *Bor*, E *boron* (*kem.*).

borse FE *bourse*, D *Börse*, E *exchange* [*kp. purse*].

boske F *bois*, E *(small) wood*, D *(kleiner) Wald*, *Gehölz* | *boskete* F *bocage*, E *grove*, D *Gebüsch*.

botani (*adj.*) F *-nique*, E *-nical*, D *-nisch* | *-nike (sientie)* FD, E *-ny* | *-nika* F *-niser*, E *-nize*, *herborize*, D *-nisieren*.

bote E *boat*, D *Boot*, F *bateau*.

botle E, F *bouteille*, D *Flasche*.

bove F *boeuf*, E *ox*, D *Rind* | *-vo* F *taureau*, E *bull*, D *Stier* | *-vo kastrati* D *Ochs*, E *ox*, *bullock* | *-va* F *vache*, E *cow*, D *Kuh* | *-vyune* F *veau*, E *calf*, D *Kalb*; *kp. tauro*.

boxa *vb*. EFD | *-xo (akto)*.

boxe E *box*, *chest*, F *boîte*, D *Büchse*, *Schachtel*.

boye E *buoy*, F *bouée*, D *Boje*.

brama F, F *brailler*, *braire*, *mugir*, E *bellow*, *neigh*, *low*, *bray (various cries of animals)*, D *schreien (von verschiedenen Tieren)*.

branche FE, D *Zweig*.

brane E *bran*, D *Kleie*, F *son (du grain)*.

brase F *bras*, E *arm (of body, of sea)*, D *Arm*.

Brasilia | *-iani*, *-e*, *-o*, *-a*.

brav(i) FE, D *tapfer*.

bravo!

breche FD, E *breach*, *break*.

bretele F, E *suspender(s)*, *braces*, D *Hosenträger*.

bretone FE *Breton*, D *-ne* | *-ni* adj. | *-nia* FD *Bretagne*, E *Brittany*.

breviarie F *-iaire*, E *-iary*, D *-ier*.

bride F, E *bridle*, D *Zaum*.

brigade.

brigante.

brigantine.

brige E *brig*, D *Brigg*, F *brigue*.

brike E *brick*, F *brique*, *tuile*, D *Ziegelstein*, *Backstein* | *-kete*.

brioche.

brise FD, E *breeze*.

briski E, F *vif*, *gai*, *animé*, D *ausgelassen*, E *sprightly*.

Britania (Grand-) | *-ni* adj. | *-ne*, *-no*, *-na* sb.

brocha F, D *broschieren*, E *stitch*, *sew (books)* | *-chure* FED.

broche FD, E *brooch*.

broda FD, E *embroider*, D *sticken*.

brokade E, D *-at*, F *-art*.

brombere D *-beere*, E *bramble*, F *ronce*.

brome FD, E *-mine*.

bronkie || *-kitis*.

bronse FED *-ze*.

brose F, E *brush*, D *Bürste* | *-sa* vb. | *-so (akto)*.

brove E *(eye)brow*, D *Augenbraue*, F *surcil*.

bruisa F *bruire*, *faire du bruit*, E *make a noise*, *rustle*, *rattle*, *clatter*, D *lärmen*, *brausen*, *rauschen* | *-so* sb.

brula F, E *burn*, D *brennen*.

brun(i) F, E *brown*, D *braun*.

bruski FE *-sque*, D *brüsk*, *barsch*.

bruste D, E *breat*, *chest*, F *poitrin* [*kp. pektore*].

brute FE, D *Vieh*, *roger Mensch* | *-tal*.

bruto (*komerse*).

buda F *bouder*, E *be sulky*, D *schmollen*, *maulen*.

budjete EFD (*-g-*).

buduare FED *boudoir*.

bufale (-o, -a) E, D *Büffel*, F *buffle*.

bufete.

bufone FE, D *Possenreisser* | *-naje* | *-nira* vb.

bufre E *buffer (railway)*, D *Puffer*, F *tampon (chemin-de-fer)*.

bujie F(E) *bougie*, E *(wax-)candle*, D *(Wachs-)kerze*.

bukete FED *bouquet*, E *nosegay*, D *Blumenstrauss*.

bukle F *boucle (de cheveux)*, E *lock*, *curl*, D *Locke* | *-la* vb.

bule F *boule*, *balle*, E *ball*, D *Kugel*, *Kloss*.

buletine.

bulgare | *-ri* adj. | *-ria*.

buline FD, E *bowline*.

bulione F *bouillon*, E *broth*, D *Fleischbrühe*.

bulvarde.

bundle E, D *Bündel*, *Büschel*, F *faisceau*.

bunti D, E *motley*, *dappled*, F *bigarré*.

buraske F, E *squall*, D *Bö*, *Windstoss*.

burdone F, E *bumble-bee*, D *Hummel*.

burge F *bourg*, E *borough*, *market-town*, D *Kleinstadt*, *Flecken*.

burgese FE *bourgeois (classe)*, D *Bürger (Stand)* | *-si* adj.

burjone F *bourgeon*, E *bud*, D *Knospe* | *-na* vb.

burleski.

burnuse.

buro FE *bureau*, D *Büro* | *-okrate* | *-ti* adj.

bushele E, D *Scheffel*, F *boisseau*.

busole FD *Boussole*, E *(mariner's) compass*, D *Kompass*.

busprite E *bowsprit*, F *beaupré*, D *Bugspriet*.

buste FE, D *Büste*.

bute E *boot*, F *botte*, D *Stiefel* | *-tete* F *bottine*.

butike F, E *shop*, D *Laden*.

butone F *bouton*, E *button*, D *Knopf* | *-na* vb. | *-n-true*.

butre ED, F *beurre*.

65 Eredeti bejegyzés, magyarul erről bővebbet a fordítás 43. oldalon a A szenvedő szerkezet részben találhatunk [A fordító]

Ch

Pronuntiatione: F *ch ou tch*, E *ch or sh*, D *tsch oder sch*. [*Insted ch on pove skripte sh*]

chagrine F, E *grief*, *sorrow*, D *Kummer*, *Gram* | *-na* vb.

chaki F *chaque*, E *each*, *every*, D *jeder* | *-lok*, *-foy*, *-man*.

chamade.

chambelano F, E *chamberlain*, D *Kammerkerr*.

chambre EF, D *Zimmer*, *Kammer*, E *room*.

chamose EF *chamois*, D *Gemse*.

champanie.

champinione E *mushroom*.

champione.

chanja FE, D *wechseln*, *tauschen*, *verändern* | *-jo* sb.

chankre.

chanse FED, D *(gute) Aussicht*.

chansela F, E *totter*, *waver*, D *(sch)wanken*.

chapele F *chapeau*, E *hat*, D *Hut* | *-lere* F *-lier*, E *hatter*, D *Hutmacher* | *-leria*.

chapitre F, E *chapter*, D *Kapitel*.

charade.

chare F, E *cart (chariot)*, D *Karren*, *Wagen*.

charite F *-té*, E *-ty*, *benevolence (not alms)*, D *Nächstenliebe*.

charja FE, E *load*, D *(be)laden*.

charlatane.

charme FED, D *Reiz* | *-ma* vb., D *bezaubern* | *-manti*, *-mivi*.

charnire F *-nière*, E *hinge*, D *Scharnier*, *Gelenkband*.

charpe F *écharpe*, E *scarf*, *sash*, D *Schärpe*.

charpie FD, E *lint*.

charte FD, E *-ter*.

chasa FE, E *hunt*, D *jagen*, *Jagd machen* | *-so* sb.

chasti FE, D *keusch*, *sittsam*.

che F *chez*, E *at*, *with (in ...'s house)*, D *bei*.

chefe FD, E *chief*, *head*, D *Vorstand* | *chef-urbe* FE *capital*, D *Hauptstadt* | *-fi* E *chief* (*adj.*), F *principal*, D *wichtigst*, *hauptsächlich*.

cheke EF *cheque*, *check*, D *Scheck*.

chek(h)e | *-k(h)i* adj. | *Chek(h)oslovakia*.

chele (chelo) = *violonchele (-o)*.

cheri F *cher*, *coûteux*, E *dear*, *expensive*, D *teuer*, *kostspielig*.

chifone F, E *rag*, *piece of cloth*, D *Lappen*, *Fetzen*.

chifre FD, E *(secret) cipher*, D *Geheimschrift* | *-ra* vb.

chik(i) FED, E *smart*, *stylish*, D *fein*.

chimpanse.

China | *-nane* | *-nani* adj. | *-nanum (lingue)*.

chinione FED *chignon*.

chipi E *cheap*, F *à bon marché*, D *billig*, *wohlfeil*.

chirpa E, E *cheep*, *twitter*, F *gazouiller*, D *zwitschern*.

chofere FED *chauffeur*.

choka F *choquer*, E *shock*, D *(an)stossen* | *-ko* sb.

chokolate.

choma F, E *suspend work*, D *feiern*, *nicht arbeiten*.

chopine F, D *Schoppen*, E *beer glass*.

chosee FD *Chaussée*, E *causeway*, *roadway*.

choviniste | *-sti* adj. | *-sme*.

chuchota F, E *whisper*, D *flüstern*.

(*cl* = *sentilitre*.)

(*cm* = *sentimetre*.)

D

-d F *finale du préterit*, E *forms the preterit or past tense*, D *bildet die Vergangenheit der Verben*: *amad*, *lekted*, *audid*, *solud*.

da F *par (auteur, moyen)*, E *by (agent, means)*, D *von*, *durch (Urheber, Mittel)*.

dage FE *dague*, E *dagger*, *dirk*, D *kurzes Schwert*, *langer Dolch*.

daime F, D *Damhirsch*, E *fallow-deer* | *-mo*, *-ma*.

daktile FED (*y*).

dalmati | *Dalmatia*.

dama FD (E), E *lady*.

damaje E, F *dommage*, D *Schade(n)* | *-ja* F *nuire*, *endommager*, E *harm*, *hurt*, D *schaden*, *beschädigen*.

damaske E, D *Damast*, F *damas*.

damna FE, D *verdammen*.

damsela E, F *demoiselle*, E *miss*, D *Fräulein* [*siniorina*].

dandi (*-y*).

dane E, F *Danois*, D *Däne* | *-ni* adj. | *Dania* = *Danmark*.

danjere FE, D *Gefahr* | *-rosi*.

danka D, E *thank*, F *remercier* | *-ko* sb. | *dank* prp. F *grâce à*, E *thanks to*.

dansa FE, D *tanzen* | *-so* sb.

dar D *da*, *dort*, E *there*, F *là* | *-ri* adj., D *dortig*.

darde F, E *dart*, *sting*, D *Wurfpfeil*, *Stachel*.

darfa D, E *may*, *have a right to*, F *devoir*, *avoir la permission de*.

darna E, F *ravauder*, D *stopfen*.

dasla E *dazzle*, D *blenden*, F *éblouir*.

date EF, D *-tum* | *-ta*, *-tisa*.

datele D *Dattel*, EF *date (fruit)*.

dative.

daxe D *Dachs*, F *blaireau*, *taisson*, E *badger*.

de F, E *of*, *from (genitive)*, D *von*, *aus (gen.)*.

dea v. *dee*.

deba F *devoir (qch à qn)*, E *owe*, D *schulden*, *schuldig sein* | *-batu(m)* E *debt*, F *dette*, D *Schuld* | *-bere*.

debata FED | *-to* sb.

debit FE, D *Debet*, *Soll* | *-ta* FED.

debocha F *débaucher*, E *debauch*, D *ausschweifen*, *schlemmen*.

debuta vb. | *-to* sb.

dechifra FD, E *decipher*, E *entziffern*.

dedika E *-cate*, F *dédier*, D *dedizieren*, *widmen* | *-katione*.

dedukte D *déduire*, E *-ce*, D *-zieren*, *folgern* | *-ktiv*, *-ktione*.

dee F *dieu ou déesse*, E *divine being*, D *Gottheit* | *deo* | *dea* | *deisme*, *-iste*.

defekte FED, D *Mangel*, *Gebrechen* || *-tiv*.

defense vb. F *-ndre (non interdire)*, E *-nd*, D *verteidigen* | *-siv* | *-sione*, *-so*.

defia EF, D *herausfordern* | *-io* sb.

defilar.

defini FED, D *begrifflich bestimmen* | *-nitione* || *-nitiv*.

difisite.

deforma FED, D *verunstalten*.

degenera.

degna F *daigner*, E *deign*, *condescend*, D *geruhen*.

degrada.

deisme v. *dee*.

dejune F *(petit) déjeuner*, E *breakfast*, D *Frühstück* | *-na* vb.; kp. *lunche*.

dek 10 | *dekagrame*, *dekalitre*, *dekametre* || *dekagone* || *dekaloge*.

dekane D, F *doyen*, E *dean*.

deklama.

deklara.

deklina (*gram.*, *fis.*, *astr.*) | *-natione* FDE, E *declension*, F *déclinaison*.

dekokte E, F *faire une décoction*, D *ein Dekokt machen*, *abkochen* | *-tione*.

dekora | *-ratione*.

dekrete D, F *decret*, D *Verordnung*, E *decree* | *-ta vb.*

del = *de li*.

delega F *-guer*, E *-gate*, D *-gieren*, *abordnen* | *-gate* | *-gatione*.

delekta F, D *-tieren*, D *ergötzen*, E *delight*.

delfine D, F *dauphin*, E *dolphin*.

delibera F, E *-rate*, D *-rieren*, *überlegen*, *beratschlagen*, *verhandeln* | *-ratione*.

delikati FED, E *refined*.

delikte D, F *délit*, E *offence (against law)*, *misdemeanour*, D *Frevel* | *-ta vb.*

delire F, ED *-rium* | *-ra* F, E *rave*, D *irre reden* | *-ranti*, E *delirious*, *frantic*.

delisie F *-ice*, E *delight*, D *Wonne*, *Lust* | *-siosi*.

delta.

demagoge | *-gia*.

demanda E, F *réclamer*, D *verlangen*, *fordern*, *erbitten*: *on demanda kelkum kom debat o justi*; *on postula kelkum kom nesesari*; *on prega pri favore*; *on questiona pri tum kel on desira sava*.

demarche F, E *measure*, *proceeding*, *step*, D *Massregel* | *-cha*.

dementi vb. F, D *-tieren*, *verleugnen*, E *deny publicly* | *-tio*.

demimonde | *-dana*.

demise F *se démettre*, *démissionner*, E *resign*, *vacate one's seat*, D *abdanken*, *zurücktreten* | *-stione*.

demiurge.

demokrati adj. | *-te sb.* | *-tia* | *-tisme* | *-tisa*.

demoli F, E *-lish*, D *-lieren*, *abreissen*, *abtragen* | *-litione*.

demone.

demonstra FED, D *darlegen* || *-strativi*, *-e*.

den D *denn*, E *for (reason)*, F *car*.

denigra F, E *disparage*, *run down*, D *anschwärzen*.

denove F *de nouveau*, E *anew*, D *aufs neue*, *von neuem* [ri].

densi FE< D *dicht*, E *close*, *compact*, *tight*.

dente F, E *tooth*, D *Zahn* | *-tal* | *-tiste* || *-tifrisi* FE, D *zahnreinigend* | *-sum*.

dentele F, E *lace(-work)*, D *Spitze*, *Kante*.

denuntia FED, D *angeben (als schuldig)*.

deo v. dee.

departa E, F *partir*, D *abfahren*, *abreisen* | *-to sb.*

departemente.

depeche FD, E *dispatch*, *urgent message*, D *Eilbotschaft*.

dependa FE, D *abhängig sein*.

deperi F, E *wither*, D *dahinsiechen*.

deplora FE, D *beklagen*, *bedauern*.

deponenti, *-e* (*gram.*).

deporta FED, E *transport as punishment*, D *in eine Strafkolonie schicken*.

depos F *depuis*, *dès*, E *since*, D *seit* | *-su* F *depuis ce temps-là*, E *since (that time)*, D *seitdem*, *seither* | *depos ke* (*konj.*).

deposi F, E *-sit*, D *deponieren*, *hinterlegen* | *-situm* | *-sitione*.

deprava FE, D *verderben*, *zerrütten*.

deprese E, F *déprimer*, D *-mieren*, *niederdrücken*, E *deject* | *-sione*.

deputa FED, D *abordnen* | *-tate* E *-ty* | *chambre de deputates*.

deriva FED, D *ableiten* | *-vat(im)* | *-vatione*.

derma FE, D *Haut*.

dervisho.

des- F *indique l'opposé de*, E *denotes the direct opposite of*, D *bezeichnet das Gegenteil*; *desfasil* F *difficile*, E *difficult*, D *schwierig* | *descharja* F *décharger*, E *unload*, D *ausladen*, *entlasten* | *desutili* F *nuisible*, E *harmful*, *pernicious*, D *schädlich* | *desagreabli*, *desobedia*, *desorganisa*....

desa F *être décent*, E *be decent*, D *sich schicken*, *sich ziemen* | *-santi*.

desembre.

desense F *déscendre*, E *descend*, D *heruntersteigen* | *-sione*.

desepte F *décevoir*, E *disappoint*, D *enttäuschen* | *-tione* | *-tiv*.

desere FED *dessert*, D *Nachtisch*.

deserte F *déserter*, E *desert*, *forsake*, D *-tieren* | *-tere* | *-tione*.

deserti F *désert*, E *desert*, D *öde*, *wüst* | *-tu(m)* F *désert*, E *desert*, *wilderness*, D *Einöde*, *Wüste*.

desigrame.

desilitre.

desimal, *-sisteme*.

desine F *dessin*, E *design*, *drawing*, D *Zeichnung* | *-na vb.*

desire FE, D *wünschen*, *verlangen* | *-ro sb.* | *-rosi* | *-rindi*.

desise F *décider*, E *decide*, D *entscheiden* | *-sione* | *-siv*.

deskovra E *discover*, F *découvrir*, D *entdecken*.

deskripte E *describe*, F *décrire*, D *beschreiben* | *-tione* | *-tiv*.

despita F *dépiter*, E *vex*, D *ärgern* | *-ta se* E *be vexed* | *-to* F *dépit*, E *vexation*, D *Verdruss* | *-tiv(i)*.

despote | *-ti adj.* | *-tisme*.

destila D, FE *di-* | *-latione*.

destina E, F *fixer*, *décider*, D *bestimmen* | *-no* F *destin*, *destinée*, E *-ny*, D *Geschick*, *Verhängnis* | *-natione*.

destrukte F (D) *détruire*, E *destroy*, D *zerstören* | *-tione* | *-tiv(i)*.

detacha FD, E *send off for a particular service* || *-amente* (*mi.*).

detale FED *-ail*, E *particular*, D *Einzelheit* | *-la vb.* | *-lim* F *en détail*: *detalim e grosim* | *-liste* | *-losi*.

detekte E, F *découvrir*, D *entdecken* | *-tione* | *-tiv* | *-tere*.

determina FED, E *fix limits or meaning of*, D *bestimeen*, *festlegen* | *-nantum* | *-natione* | *-nisme* | *-niste*.

detrimente FE, D *Abbruch*, *Nachteil* | *-ta vb.* | *-tal*.

devan F, E *before (in space)*, *in front of*, *ahead of*, D *vor (örtlich)* | *devanu* E *in front*, D *davor* | *a -nu* F *en avant*, D *hervor*, E *forward*.

devansa F, E *out-run*, D *überholen*.

devasta F, E *-tate*, D *verheeren* | *-tatione*.

deve F *devoir*, E *ought*, *should*, D *sollen*, *verpflichtet sein* | *devo* F *devoir*, E *duty*, D *Pflicht*.

developa FE, D *entwickeln*.

deveni F, E *become*, *grow*, *get*, D *(zu etwas) werden*.

devia F *dévier*, E *-iate*, *swerve*, D *abweichen* | *-atione*.

devise FD, E *device (emblematic)*.

devora F, E *devour*, D *verschlingen*.

devote E, F *dévouer*, D *hingeben*, *weihen* | *-tet* | *-tione*.

dextri F *droit (opp. à gauche)*, E *right (hand)*, D *recht*, *rechtsseitig* | *dexter prp.*, F *à droite de*, E *to the right of*, D *rechts von* | *dextru* F *à la droite*, E *on the right (hand side)*, D *auf der rechten Seite* | *dextrane* F *membre de la droite*, E *member of the right (party)*, D *Mitglied der rechten Partei*.

di v. die.

diabete.

diable F, E *devil*, D *Teufel*.

diademe.

deafragme FE, D *Zwerchfell*.

diagnosa vb. FED | *-so*.

diagonal(i) | *-le sb.*

diagrame.

diakone (-no) D, E *deacon*, F *diacre* | *-na* || *-nisa* D *Krankenschwester*.

diakritiki.

dialekte FED, D *Mundart* | *-tologe*, *-ia*.

dialektike | *-kal*.

dialoge, D Zwiegespräch.

diamante FD< E -mond.

diametre.

diapasone F, E tuning-fork, D Stimmgabel.

diaree FED, D Durchfall | -rea vb.

diatese.

diatribe FED, D Streit-, Schmähschrift.

did F auxiliaire pour le passé, E auxiliary verb for the past, D Hilfsverbum für vergangene Zeit: did dona = donad.

didakti F -tique, E -tic, D -tisch, belehrend | -tike sb.

die F jour, journée, E day, D Tag (24 hores; kp. jorne) | disdi, omnidi adv. | sundi nus non labora.

diete FED.

difama F, E defame, libel D verklatchen.

difera FE, D sich unterscheiden | -ro F différence, E difference, D Unterschied | -ranti FE -rent, D verschieden || diferentia vb. FED | -iatione | -tial | (-tialisa).

difrakte FE, D (das Licht) brechen | -tione.

difterie (-ritis).

diftonge | -gisa.

difuse vb. FE, E spread, D ausbreiten, zerstreuen | -sione.

dige F digue, E dike, dam, D Deich, Damm.

digeste E, F digérer, D verdauen | -tione | -tebli.

digni F, E worthy, deserving, D wert, würdig.

dignite F -té, E -ty, D Ehrenamt [alti ofisie] | -tiere F -taire, E -tary, D Würdenträger.

digrame.

digrese FE, D abschweifen | -sione.

diki D dick, E thick, F gros, épais.

diktate E, F dicter, D -tieren | -tatione || diktatore || -tature.

dikte F dire, E say, tell, D sagen | -tione FDE, E delivery.

dilata FE< D ausdehnen (fis.) | -tatione.

dilema.

dileta F faire comme un amateur, E be an amateur in, D als Dilettant betreiben | -tante | -tantisme.

diligenti FE, D fleissig.

dilijense FED, E stage-coach, D (Eil-)Postwagen.

dilu F diluer, E -ute, D verdünnen | -tione.

diluvie FE déluge, D Sintflut.

dimensione.

diminu vb. F -nuer, E -nish, D verkleinern, vermindern | -nutione || -nutiv(i).

dinami adj. | -mike sb. || -mite || -mo || -mometre.

dinastie.

dinde (-o, -a) F dindon, dinde, E turkey, D Truthahn, -henne.

dinee F dîner, E dinner, D Mittagessen, Abendbrot (chefi repaste, generalim in le vespre) | -nea vb. E dine, D A. essen.

diorama.

diosese FED, D Sprengel.

diplome || -mate | -mati adj. | -matia || -matike.

direktere FED, E manager.

direkti FED, D unmittelbar: d. trene E through train.

direktione FED< D Richtung.

direktorie F -toire, D -torium.

diriga FD, E direct, manage, conduct | -gere D Dirigent, F chef d'orchestre, E conductor | -gabli.

dis(i) F ce, cette (-ci), E this, D dieser | dise (-o, -a) F celui (-ci), E this man (woman), D dieser (Mensch) | disum F ceci, E this (ntr.), D dies(es) | disdi F aujourd'hui, E to-day, D heute.

dis- F indique dispersion ou séparation, E denotes dispersion or separation, D bedeutet Trennung, Verteilung (oft = D zer-): disdona F distribuer, E distribute, give to several people, D austeilen; dissenda, distrancha.

disastre FE, D Unheil, Misgeschick.

disenterie.

diserna FE discern(er), D unterscheiden, erkennen.

diserta E -tate, D abhandeln, besprechen | -tatione FED.

dishe E dish (of food), F plat, mets, D Gericht, Gang: dinee po tri dishes; kp. plate.

disidente.

disimula F, E -mulate, dissemble, D verbergen (Gesinnung) | -latione.

disipa F, E waste, squander, D vergeuden, verschwenden | -patione.

disiple (-o, -a) FED, E pupil, D Schüler.

disipline FED< D Zucht | -na vb.

diske FE, D Diskus, Scheibe.

diskonto | -ta vb. (E discount).

diskret(i) FED, D verschweigen.

diskurse FE, F conférence, E speech, address, D Vortrag, Rede | -sa vb.

diskuse E, F -ter, D -tieren, erörtern | -sione.

disloka F, E -cate, D -zieren, E disarrange, break up, D verschieben, zerlegen | -katione.

dis(s)olu F dissoudre, E dissolve, D auflösen | -sione.

disona(nti, -ntia).

disosia F, E -ciate, D -ziieren, trennen.

disparati FED< E incongruous, D ungleichartig.

dispensa FED< E exempt, D erlassen | -satione.

disperse FE< D -gieren, E scatter, D zerstreuen | -stione.

dispona D -nieren, FE -pose(r), D verfügen | tum es ye vun dispono F c'est à votre disposition, E it is at your disposal, D es steht zu Ihrer Verfügung.

disposi FE, F distribuer, arranger en plusieurs parties, E put in various places, D verteilen, anordnen | -sitione.

disputa FED< E quarrel, wrangle, D zanken | -to | -tatione | -tasi E quarrelsome, D zänkisch, F hargneux.

disrupte, dissenda, dissolu, kp. dis-

dista F être distant, E be distant or remote, D entfernt sein | -tanti | (-to =) -tantia.

distinguit(i) F -gué, E -guished, D -guiert (eminenti).

distinkte F distinguer, E -guish, D -guieren, unterscheiden | -tiv | -tione (FE distinct = distinktet, klar, separat, diferant).

distrakte E, F -traire, D -trahieren, zerstreuen (den Geist), E divert | -tet FED distrait, E absent-minded | -tione.

distrese E, F détresse, D bedrängte Lage.

distribu FD, E -ute, D verteilen | -utione.

distrikte FED, D Bezirk.

divane.

diverga FED, D auseinandergehen, abweichen.

diversi FED, E sundry, several, various, D verschieden(e).

divina E, F deviner, D erraten, wahrsagen, E guess | -natione.

divin(i) FE, D göttlich (= deal, deatri).

divise F diviser, E -vide, D -vidieren, teilen | -sione | -sere.

divorse FE, D Ehescheidung | -sa vb.

divulga FED, E reveal, D ausbreiten.

dogma(te) || dogmati F -tique, E -tic, D -tisch | dogmatike sb. E -ics.

doke FED dock.

doktore (non = medike).

doktrine | -nari.

dokumente.

dole F dol, D Dolus, E fraud, malice, criminal intent, D Arglist, Vorsatz.

dolore F douleur, E pain, D Schmerz | -ra F souffrir, E feel a pain, D Schmerzen haben | -rosi | -risa F faire du mal, E ache, cause pain, D schmerzen.

dolsi F doux, E sweet, gentle, D süss, gelinde.

dome D, F dôme, E dome, cathedral.

domene F -maine, E -main, D -mäne.

domina F, D -ieren, beherrschen, E command, control | -nanti | -natione.

domino (maskerade-veste) | -nos (lude).

domisile FED, D Wohnort, -sitz, E residence.

domta F dompter, E subdue, tame, D bändigen, unterwerfen, zähmen.

(dona: primadona.)

done F don, cadeau, E gift, present, D Gabe | -na F, E give, D geben, schenken | -nere | -nasi FE libéral, D freigebig | -natione FE, D Beschenkung | -nationa F faire une donation à E, present (with), D beschenken.

dorlota F, E coddle, pet, D verzärteln, hätscheln.

dormi F, E sleep, D schlafen | -mio F sommeil | -mieto E nap, D Schläfchen | -mieska E fall asleep, F s'endormir, D einschlafen | -mifika | -mitorie.

dorne D, E thorn, F épine.

dorse F dos, E back, D Rücken.

dose D dozieren, lehren (etw.), E teach, F enseigner | -sente D Dozent, F professeur (inférieur), E instructor, lecturer | -sebli FE docile, D gelehrig.

dosis D, FE dose.

dote F dot, E dowry, D Mitgift | dota F doter, E endow, D dotieren.

dragone F -on, E -oon, D -oner.

drake FE dragon, D Drache (mital monstre).

drakme.

drakoni adj. F -nique, D -nisch, E -nian.

drama(te) F -me, ED -ma | -tisa | -ti adj. | -tal || -turge | -turgia.

drape F, E (woollen) cloth, D Tuch (Wollenzeug) || -pa FE, D -pieren || -perie.

drashe F fléau (pour battre en grange), E flail, D (Dresch-) Flegel | -sha E thrash, D dreschen, F battre, égrener.

drasti F -ique, E -ic, D -isch.

drate D, E wire, F fil métallique (= metalfile).

drena F drainer, E drain, D dränieren, entwässern.

dresa F, D -ssieren, abrichten, E train, break in (animals).

driada FED (-y-).

drifta ED< F flotter.

drinke E (beverage), D Trunk, Getränk, F boisson | -ka E, D trinken, F boire | -ko (akto).

droge D, F drogue, E drug | -ere | -eria.

droli F drôle, E droll, funny, D drollig.

dromedare.

drona E drown, F noyer, D ertränken | bli drona E be drowned, F se noyer, D ertrinken.

druide.

du 2 | duo | duesmi FE second, D zweite | duime F moitié, E half, D Hälfte | duopli FE double, D doppelt | duanti 20 | duale.

duche FE douche, D -sche | -cha vb.

duele | -la vb.

duena FED -nna, D Anstandsdame, E chaperon | -nira.

duete.

dukate.

duko FE, D Herzog | -ka | -kia F duché, E duchy, D Herzogtum.

dukte F conduire, E conduct, lead, bring along, D (zu)führen | -tere.

dune FE, D Düne.

dunge D Dünger, E manure, dung(hill), E engrais | -ga vb. (-gisa).

dunke F donc, E therefore, so, consequently, D also, somit.

dupe FE, D Narr, Betrogener | -pa, -pisa.

duplikate.

dura F, E last, endure, continue, D dauern, währen | -rant (prp.) F pendant, E -ring, D während | durant ke F pendant que, E while, D währen | durantu = durant ti tempe.

dursto D, E thirst, F soir | -sta vb. | -stanti | durstisa, durstantisa.

duta F douter, E doubt, D zweifeln | -to sb. | -tabli | -tosi.

E

Pronuntiatione: F é ou è, E in let, there, D e.

e F et, E and, D und. (Kp. et).

-e F dans les noms de personnes ou d'animaux, -e est commun aux deux sexes, E in words denoting persons or animals: indefinite sex, D in Bezeichnungen von Personen und Tieren: unbestimmtes Geschlecht; ex. filie = filio o filia, kavale = kavalo o kavala, le = lo o la.

ebene F, D (-holz), E ebony.

ebonite.

ebri F ivre, E drunk(en), intoxicated, D betrunken, berauscht.

-ede F le contenu de..., E what fills..., D was...füllt: manuede F poignée, E handful, D Hand voll; bokede, kulierede, platede.

ederdune F édredon, E eiderdown, D Eiderdaune.

edifika F -fier, E -fy, D erbauen.

edifise FE, E building, D Gebäude.

edikte ED, F édit, D Verordnung | -kta E enact, D verordnen.

edite F éditer, E publish, D herausgeben | -tione | -tere | -teria D Verlag.

eduka E -cate, F élever, D erziehen | -ko, -katione | -kere.

efasa FE -ace(r), D auswischen, auslöschen.

efekte FED, D Wirkung, Eindruck, Ergebnis | -ta vb. | -tiv.

efemeri FED, E short-lived.

efervesa E, D aufbrausen, F être en effervescence.

eforte FE, E exertion, endeavour, D Anstrengung | -ta F s'efforcer, E strive, exert oneself, D sich bemühen, sich bestreben.

egal(i) FD, E equal, D gleich | -litate.

egara F, E mislay, D (versehentlich) verlegen.

egarda F, E pay regard to, take into account, D berücksichtigen, beachten.

egide F, D Aegide, E aegis, protection.

Egipte | -ti adj. | -tia.

ego E, F le moi, D das Ich | -oisme | -oiste | -osentri.

ejekte E, F jeter dehors, D auswerfen | -tione.

ek prp. F hors de, de (matière), d'entre, E out of, from out of, from among, D aus, aus...heraus, aus (Stoff), aus der Zahl vom | ekmigra F émigrer, E emigrate, D auswandern | ekspira, ekvada....

ekarta F, E discard, remove, put on one side, D entfernen, beseitigen.

eklekti F -tique, E -tic, D -tisch | -tisme.

eklesie F église (institution), E church, D Kirche (religiöse Gemeinschaft) | -sial; kp. kirke.

eklipse FE, D Verfinsterung, (Sonnen-Mond-) Finsternis | -sa vb.

ekliptike.

eko FED echo | ekoa vb.

ekonomi F -ique, E -ic(al), D -misch | -me F, D Ökonom, Haushälter, Verwalter | -mia | -misa.

elabora FE, D ausarbeiten.

elasti F *-ique*, E *-ic*, D *-isch*.

elbove E *elbow*, D *Ellbogen*, F *coude*.

elefante || *-tiasis*.

eleganti.

elegie | *-ial*.

elekte E, F *élire*, D *(er)wählen* | *-tione* | *-tere* | *-teraro* E *electorate*.

elektri F *-ique*, E *-ic(al)*, D *-isch* | *-treso* F *-tricité*, E *-tricity*, D *-trizität* | *-trisa*, *-trifika* | *-triste* || *-tromagnete*, *-trodinamo...* | *-trode* | *-trone*.

elemente | *-tal* | *-tari*.

eleva FE, E *raise on high*, D *höher stellen* || *-vatore* (E U.S.) E *lift*, F *ascenseur*, D *Aufzug*.

elimina.

elipse FD, E *-se*, *-sis* || *-soide*.

elise FED *-de(r)*, *-dieren* | *-sione*.

elite.

elixire.

eloquenti FED, D *beredt*.

eluse FE *-ude(r)*, D *umgehen*, *ausweichen* | *-siv* | *-sione*.

emalie FD, E *enamel*, D *Schmelz(glas)*.

emana FED, D *ausströmen*.

emansipa.

embarasa FE, D *verlegen machen* | *-so* F *embarras*, E *embarrassment*, D *Verlegenheit*.

embargo | *-ga* *vb*.

embleme FED, D *Sinnbild*.

embrio ED (*y*) | *-loge*, *-logia*.

eme E *aim*, *purpose*, *goal*, F *but*, D *Ziel*, *Zweck* | *-ma* E *aim (at)*, F *viser*, D *zielen*.

emenda FED, D *nachbessern*.

emerit(i) FED, E *retired*, D *ausgedient*.

emerja FE *-ge(r)*, D *hervortauchen*.

emfase FD, E *-sis*, *stress*, D *Nachdruck* | *-sa* E *emphasize*, D *Nachdruck legen auf*.

eminenti FED, D *hervorragend* | *-teso* FE *-nce*, D *-nz*.

emire.

emise F *émettre*, E *emit*, D *emittieren*, *ausgeben*, *ausstrahlen* | *-sione*.

emotione FE, D *Gefühl*, *Rührung*, *Gemütsbewegung*.

emperere, *-ro* F *empereur*, E *emperor*, D *Kaiser* | *-rera* | *-reria*.

empirie FED, D *Erfahrung(smethode)* | *-rial* || *-riste*, *-risme*.

employa (persone) FE, D *beschäftigen*, *anstellen* | *-yate* | *-yere*.

en F *à (l'interieur de)*, *(de)dans (avec mouvement)*, E *into*, D *in (m. Akk.)*, *in...hinein* | *endukte*, *envada*, *enmigra*, *enspira...* | *enbrasa* FE *em-*, D *umarmen*.

endemie FD, E *-mic*.

-endi: F *qu'il faut...*, E *that must be...*, D *das muss ... werden*: *lektendi* F *qui doit être lu*, E *which one must read*, D *das gelesen werden muss*, *kp*. *-indi*.

enemike F *ennemi*, E *enemy*, D *Feind*.

energie | *-iosi* || *-getike*.

engaja FED, D *anstellen*, *verpflichten*, *dingen*.

enigmati F *-tique*, E *-tic*, D *rätselhaft* || *-mate* F *-me*, E *-ma*, *riddle*, *puzzle*, D *Rätsel*.

enkasa F *encaisser*, D *einkassieren*, E *receive*, *collect*.

ekliti.

enormi FD, E *-mous*.

enoya F *ennuyer*, E *bore*, *weary*, D *langweilen* | *-yo* *sb*.

enporta F *importer*, E *import*, D *importieren*, *einführen*.

ensemble FED, E *whole*, *general effect*, D *Ganzes*.

entama F, E *make a first cut in*, *open up*, *begin upon*, D *anschneiden*, *anbrechen*.

ente F *être* *sb*., E *being*, *entity*, D *Wesen*, *Lebewesen*.

enterprise FE, D *Unternehmen* | *-sa* F *entreprendre*, E *undertake*, *take in hand*.

entomologe | *-gia*.

entree FED, D *Vorspeise*.

entresole.

entusiasme FED, D *Begeisterung* | *-ma* F *-mer*, E (U.S.) *enthuse*, D *begeistern* | *-mati* || *-siasti* = *-siasmosi*.

enumera F, E *-ate*, D *aufzählen*.

enuntia E *-ciate*, F *énoncer*, D *aussagen*, *äussern*.

envelopa FE, D *einhüllen*, *einschliessen*.

envia F *enier*, E *envy*, D *beneiden* | *-io* | *-iosi* [*invidia*].

epidemie FD, E *-mic*.

epiderme FED, D *Oberhaut*.

epifanie FED, D *Dreikönigsfest*.

epiglote.

epigrafe.

epigrame.

epiki F *épique*, E *epic*, D *episch* | *-kum* (= *epos*) | *-kiste*.

epilepsie EFD, D *Fallsucht*.

epiloge.

epingle F, E *pin*, D *(Steck)nadel*.

episkopo F *évêque*, E *bishop*, D *Bischoff* | *-pia* F *évêché*, E *bishopric*, D *Bistum*.

episode | *-di* *adj*.

epistle FED (*-el*).

epitafe FED, D *Grabschrift*.

epitete F, E *-thet*, D *-theton*, *Beiwort*.

epode.

epoke | *epokefanti*.

epolete FED *épaulet(te)*.

(*epos* = *epikum*, *epiki poeme*.)

equatione FE, D *Gleichung* || *equatore*.

equianguli F *-laire*, E *-lar*, D *gleichwinklig*.

equilateral EF, D *gleichseitig*.

equilibre EF, D *Gliechgewicht* | *-ra* *vb*.

equinoxe FE, D *-noktium*.

equipa FED, D *ausrüsten*, *bemannen*.

equitate F *-té*, E *-ty*, D *Billigkeit*.

equivalenti FED, D *gleichwertig*.

erati F *-ique*, E *-ic*, D *-isch*.

ere F *ère*, E *era*, D *Ära*, *Zeitalter*.

-ere (-ro, -ra) F *-eur*, *-ateur*, *celui qui fait qqch ou est occupé par*, E *-er*, *-or*, *person occupied in doing*, D *-er*, *-eur*, *-or*, *-ator*, *Person die mit etw. beschäftigt ist*; *ex*. *bakere*, *redaktere*, *bankere*, *judikere* F *juge*, E *judge*, D *Richter*; *reptere* FE *reptile*, D *Kriechtier*; *klimere* F *plante grimpante*, E *climbing plant*, D *Kletterpflanze* | *kp*. *-iste*: *reformere introdukte reformes*, *reformiste favora reformes*.

erekte E, D *errichten*, *aufrichten*, F *redresser* | *-tione*.

eremite FED, E *hermit* | *-taje*.

ergo [= *dunke*].

-eria (*-ere* + *-ia*): *printeria* F *imprimerie*, E *printing office*, D *Buchdruckerei*; *bakeria*, *laveria....*

erika ED, F *bruyère*, D *Heiderkraut*, E *heather*.

ermine E, F *hermine*, D *Hermelin*.

erore E, F *erreur*, D *Fehler*, *Irrtum*, E *mistake* | *erora* E *err*, *be mistaken*, *be wrong*, F *se tromper*, D *(sich) irren* | *-rache*.

erose F *éroder*, D *-dieren*, E *-de*, *corrode* | *-sione*.

eroti F *-ique*, E *-ic*, D *-isch*.

erste D *erst (nicht eher als)*, F *seulement*, *ne...que (temps)*, E *not till*, *not before*, *only (time)*.

ertse D *Erz*, E *ore*, F *minerai*.

(*erudi* = *fika*) *eruditi* FE, E *learned*, D *gelehrt* | *-tione* FE, D *Gelehrsamkeit*.

erupte E, E *break out*, F *faire éruption*, D *hervorbrechen*, *ausschlagen* (*med*.) | *-tione* D *Ausbruch* (*ex*. *de volkane*).

es F *suis*, *être*, E *am*, *be*, D *bin*, *sein*; *kp*. *eso*.

esame F *essaim*, E *swarm (of bees*, *etc.)*, D *Schwarm* | *-ma* *vb*.

esaye EFD (*lit*.).

esentie FE *-nce*, D *-nz*, *Wesen*, *Sein* | *-tial* EF, D *wesentlich*.

eshafode F *échafaud*, D *Schafott*, *Gerüst*, E *scaffold(ing)*.

-eska F *forme des verbes inchoatifs, exprimant le commencement d'une action ou d'un état*, E *forms verbs denoting the beginning of an action or state, or becoming*, D *bildet Verba, die den Anfang einter Handlung oder eines Zustandes bezeichnen*; *dormieska* F *s'endormir*, E *fall asleep*, D *einschlafen*, *ameska* F *devenir amoureux*, E *fall in love*, D *sich verlieben*, *paleska* F *pâlir*, E *turn pale*, D *erbleichen*.

eskadra FD, E *squadron (navy)*, D *Geschwader*.

eskadrone FD, E *squadron (horse)*, D *Schwadron*.

eskalere F *-lier*, E *stairs*, *staircase*, D *Treppe*.

eskamota FD, E *juggle (away)*.

eskapa E, F *échapper*, D *entwischen*, *entlaufen*.

eskarpi F *-pé*, E *steep*, D *steil*, *jäh*.

eskorte FED | *-ta* vb.

eskrima F *escrimer*, E *fence (sword play)*, D *fechten* | *-mo* sb.

-esmi F *forme les nombres ordinaux*, E *forms ordinal numbers*, D *bildet Ordnungszahlen*; *unesmi* F *premier*, E *first*, D *erst*, *duesmi*....

eso (infinitival substantive) F *être*, E *being*, D *Sein*, *Wesen*; *kp. ente*.

-eso F *forme des substantifs "abstraits" des adjectifs*, E *forms "abstract" substantives from adj.*, D *bildet "abstrakte" Subst. von Adj.*; *richeso* FE, D *Reichtum*; *utileso*, *beleso*... *kp. -tate*.

esofage.

esoteri.

espade F *épée*, E *sword*, D *Degen*, *Schwert*.

espaliere FE, D *Spalier*.

espera F, E *hope*, D *hoffen* | *-ro* sb.

esplanade.

esprite FD, E *wit*, *cleverness*, D *Witz*, *Geist*.

establi E *establish*, F *établir*, D, E *settle*, D *festsetzen*, *begründen*.

estafete.

este F *est*, E *east*, D *Osten* | *est* prp. F *à l'est de*, E *to the east of*, D *östlich von* | *estu*.

esteti F *-ique*, D *-isch*, E *aesthetic* || *estetike* (*sientie*).

estima F, D *-ieren*, E *-eem*, D *acten*, *schätzen* | *-mo* sb.

Estonia | *-niani*, *-e*.

estrade.

estuarie FED, D *Mündungsbecken*, *Haff*.

et...e F *et...et*, E *both...and*, D *sowohl...als*.

-et- F *forme des diminutifs*, E *forms diminutives*, D *bildet Verkleinerungswörter*; *urbete* F *petite ville*, E *small town*, D *Kleinstadt*; *varmeti* F *tiède*, E *lukewarm*, D *lau*; *rideta* F *sourire*, E *smile*, D *lächeln*.

etaje FD, E *story*, *floor (of house)*, D *Stockwerk*.

etajere FD, E *what-not*, *set of shelves*.

etape F, E *halting-place*, *stage*, D *Marschstation*, *Halt* | *-pa* vb.

etate FD, E *account (receipts)*, *estimate*, D *Voranschlag*.

etere (suposit elasti substantie) F *éther*, E *ether*, D *Äther* | *-ri* F *éthéré*, E *ethereal*, D *ätherisch*, *kp. etre*.

eterni F *-nel*, E *-nal*, *everlasting*, D *ewig*.

eti F *éthique*, E *ethical*, D *ethisch* || *etike* | *-kal*.

etikete.

etime ED *etymon*, D *Stammwort* | *-mologe* | *-mologia*.

etiologe | *-gia*.

etnografe | *-fia*.

etnologe | *-gia*.

etre (liquidum) F *éther*, E *ether*, D *Äther* | *-etrisa*.

etui FD, E *case (to contain object)*.

eufonie FED, D *Wohllaut*.

euforbie (bot.) FED, D *Wolfsmilch*.

eukalipte.

eukariste FED, D *(heiliges) Abendmahl*.

eunuke.

Europa | *-pani*, *-e*.

evakua FED.

evalua FE, E *estimate the worth of*, D *abschätzen*, *veranschlagen*, *taxieren*.

evangelie FD, E *gospel*.

evanue F *évanouissement*, E *swoon*, *fainting-fit*, D *Ohnmacht*.

even (adv.) E, F *même*, D *selbst*, *sogar*.

evente E, F *évènement*, D *Ereignis* | *-ta* F *se passer*, E *happen*, *occur*, D *stattfinden*, *geschehen* || *-tual* FD, E *contingent*.

evident FED, E *obvious*, *manifest*, D *augenscheinlich*, *offenbar*.

evita F, E *avoid*, D *vermeiden* | *nonevitabli* FE *inévitable*.

evolu F, E *evolve*, D *entwickeln* | *-utione*.

ex- FED: *exrego*... (E *late*, D *vorger*, F *ancien*).

exajera FE, D *übertreiben*.

exakti FED, E *accurate*, D *genau*.

exalta FED, E *raise the spirits of*, D *überspannen*.

examine FD *-men*, D *Prüfung*, E *exam(ination)* | *-mina* FED, D *prüfen*, *untersuchen*.

exegese.

exekute FE, E *perform*, D *ausführen*, *vollstrecken*, *hinrichten* | *-tione* | *-tere*.

exela FED, D *hervorragen* | *-lanti* D *ausgezeichnet* || *-lentia* F *-ce*, E *-cy*, D *-z* (*title*).

exemple FED, D *Beispiel* | *p. ex.* (*por exemple*) = *exemplim* || *exemplere* F *-laire*, D *-lar*, E *copy*.

exentri (*eksentri*) F *excentrique*, D *-trisch*, E *eccentric*.

exept prp. E, F *excepté*, D *ausgenommen* | *-tu* | *-te* vb. EF, D *ausnehmen* | *-tione* EF, D *Ausnahme*.

exerpte FED | *-ta* D *exzerpieren*.

exersa FD, E *exercise*, *exert*, D *(aus)üben*.

exhala FE, E *emit (odours)*, D *ausdünsten* | *-latione*.

exhauste FE, D *aus-*, *erschöpfen* | *-tione*.

exhibite E, F *-ber*, *exposer*, D *ausstellen*, *darstellen*.

exhorta FED, D *ermahnen*.

exile FED, E *banishment* | *-la* F, E *exile*, *banish*, D *verbannen*.

exista FED, D *dasein*, *bestehen* | *-to* sb. | *-teska* F *naître*, E *come into existence*, *originate*, D *entstehen*.

exita FE, E *incite*, *urge*, *prompt*, D *auf-*, *erregen*, *reizen*.

exkluse F *-ure*, E *-ude*, D *-udieren*, E *shut out*, *deny admission*, D *ausschliessen*, *ausstossen* | *-sione*.

exkomunika E *-icate*, D *-izieren*, F *-ier* | *-katione*.

exkremente | *-ta* vb.

exkurse F *faire une excursion*, E *take a trip*, D *einen Ausflug machen* | *-sione*.

exkusa FE, D *entschuldigen* | *-so* sb.

exordie FED, D *Einleitung*.

exorsisa.

exoteri F *-ique*, E *-ic*, D *-isch*.

exoti F *-ique*, E *-ic*, D *-isch*.

expanse F *s'épandre*, E *expand*, D *-dieren*, E *spread*, *widen*, D *(sich) ausdehnen* | *-sione* | *-siv(i)*.

expedi FD, E *despatch*, *forward*, D *abfertigen*, *absenden* | *-itione* | *-iere*.

expekta E, F *s'attendre à*, D *erwarten* | *-atione*.

expektora FED, E *cough-up*, D *(Schleim)auswerfen*; *kp. sputa*.

experientie FE *-ence*, D *Erfahrung* | *-tia* E *-ce*, *undergo*, F *apprendre par l'experience*, D *erfahren*.

experimente ED, D *Versuch*, F *expérience* | *-ta* FED, E *test* | *-tal*.

experti FED, E *skilled*, D *geschäfts-*, *sachkundig* | *-teso*.

expia F, E *-ate*, *atone for*, D *sühnen*, *abbüssen* | *-atione*.

expira (*ekspira*) FE, E *breathe out*, D *ausatmen* | *-ratione* | *-ratri* F *expiratoire*, E *-tory*, D *-torisch*.

explika FD, E *explain*, *expound*, D *erklären*, *auseinandersetzen* | *-atione*.

explora FED, E *investigate*, D *erforschen* | *-atione*.

explose F *-oder*, E *-ode*, D *-odieren*, *zerplatzen* | *-sione* | *-siv*.

explota F *-oiter*, E *-oit*, D *ausbeuten* | *-tatione*.

exponente.

exporta FED, D *ausführen (Waren)* | *-to*, *-tatione*.

exposi FE, D *-nieren*, *ausstellen* | *-itione*.

exprese E, F *exprimer*, D *ausdrücken* | *-sione*.

expresi (*trene*) FED *express*, D *Schnell(zug)* | *-sim*.

expropria FED | *-atione*.

expulse F, E *expel*, D *ausstossen* | *-sione*.

exquisiti E *-te*, F *exquis*, D *ausgesucht*.

extati F *-ique*, E *-ic*, D *-isch* | *-teso* FD *extase*, E *ecstasy*, *-sies*.

extense F *étendre*, E *extend*, D *ausdehnen* | -sione || -siv(i).

exter F *en dehors de*, E *outside (of)*, *without*, D *ausserhalb von* | *extru* F *en dehors*, E *outside*, *without*, D *aussen*, *ausserhalb* | *extri* F *externe*, E *external*, D *aussen befindlich*, *äusserlich*; *exterordinari* FE *extraordinaire*, *-nary*, D *aussergewöhnlich*, *-ordentlich*.

extermina FE, D *ausrotten*, *vertilgen*.

extinga E *-guish*, F *éteindre*, D *auslöchen*.

extirpa FED, E *uproot*, D *entwurzeln*, *ausreissen*.

extorte E, F *-rquer*, D *-quieren*, *erpressen*, E *wrest* | *-tione*.

extra-.

extradi E *-ite*, F *remettre (réfugié)*, D *ausliefern (Verbrecher)* | *-itione*.

extrakte E, F *-traire*, D *-trahieren*, *ausziehen* | *-tetu(m)* E *extract*, D *Extrakt*, *Auszug*, F *extrait* | *-tione*.

extravaga FD, E *act or talk extravagantly* | *-ganti*.

extremi FED, D *äusserst* | *-mim adv.*

extri, *extru v. exter*.

exulta FE, D *jauchzen*.

F

fa F *faire*, E *make*, *do*, D *machen*, *tun* | *fabli* F *faisable*, E *feasible*, *practicable*, D *tunlich*, *ausführbar* (*faendi*, *faindi*).

fabe F *fève*, E *bean*, D *Bohne*.

fable | *-latri*.

fabrike FD, E *factory*, *works* | *-ka* F *-quer*, D *-zieren*, E *manufacture* | *-katu(m)* F *chose fabriquée*, D *-kat*, E *manufactured article* | *-ko* (*akto*) | *-katione*.

fada E *fade*, F *faner*, *se flétrir*, D *welken*: *fadati flores*.

fadi FD, E *insipid*.

faetone.

fage F *hêtre*, E *beech*, D *Buche*.

fain(i) E *fine*, *slender*, *delicate*, D *fein*, F *fin* (*adj.*).

faire E *fire*, D *Feuer*, F *feu*.

fake D *Fach*, *Abteilung*, E *compartment*, *pigeon-hole (in desk, etc.)*, *branch (of study, business, profession)*, *field (of knowledge)*, F *division*, *branche*, *métier*, *case*.

fakire.

faksimile.

fakti D *-tisch*, F *réel*, *de fait*, E *real*, *actual* | *-tu(m)* D *Faktum*, *Tatsache*, F *fait s.*, E *fact* | *-tim* D *-tisch*, E *in fact*, *actually*, F *en réalité*.

faktore.

faktotum.

fakture FD, E *invoice*, *bill*, F *mémoire*, D *Rechnung*.

fakultate D, F *-lté*, E *-lty* || *-ltativ(i)*.

fala E *fall*, D *fallen*, F *tomber* | *-lo* (*akto*).

falange F, ED *-nx*.

falche F *faux*, E *scythe*, D *Sense* | *-cha* F *faucher*, E *mow*, *cut*, D *(ab)mähen* | *-cho* (*akto*) | *-chete* F *faucille*, E *sickle*, D *Sichel* | *-cheta*.

falde D *Falte*, E *fold*, F *pli* | *-da vb.*

falia F *faillir*, E *fail*, *miss (aim)*, *miscarry*, D *fehlschlagen*, *verfehlen*, *fallieren* | *-io* E *failure*, F *insuccès*.

falkone E *falcon*, F *faucon*, D *Falke*.

falsete D *-tt*, E *-tto*, F *fausset*, D *Fistelstimme*.

falsi E, D *-sch*, F *faux* | *-su(m)* | *-sifika* | *-sifikatione*.

falvi E *fallow*, D *fahlrot*, *falbig*, F *fauve*.

fame E, FD *renommée*, E *renown*, D *Ruf* | *-mosi* EFD.

familie FED, E *kin*, *relatives* || *-iari* FED, D *vertraut*.

fanati F *-ique*, E *-ical*, D *-isch* | *-te sb.* E *-tic* | *-teso*, *-tisme* | *-tisa*.

fanfare FED, D *Tusch*, E *flourish (music)*.

fanfarona F, E *boast*, *swagger*, *brag*, D *prahlen*, *renommieren*.

fantasie FED, E *fancy* | *-ia vb.* | *-siete* E *whim*, F *boutade*, D *(augenblickliche) Laune*.

fantasti F *-tique*, E *-tical*, D *-tisch*, E *fanciful* | *-te* D, F *visionaire*, E *visionary*.

fantome.

farao FED *Pharaoh*.

farde F, E *paint (for face)*, D *Schminke* | *-da vb.*

fare F, E *lighthouse*, D *Pharus*, *Leuchtturm*.

farine FE, E *flour*, D *Mehl*.

faringe EF *pharynx*, D *Schlund(kopf)*, *Rachen*.

farisee (*-eo*) | *-ei adj.*

farma vb. E, F *affermer*, D *in Pacht nehmen* | *-mere* E, F *fermier*, D *Pächter*; *kp. ferme*.

farmasie FE (*art*), D || *farmakopee*.

farse FED, E *stuffing*, D *Füllsel*, *Posse* | *-sisa haneto*.

fasade.

fasane D, F *faisan*, E *pheasant*.

fase FED *phase*.

fasete FD *fasette*, E *facet*.

fashine D, EF *fascine*.

fasie FE *face*, D *Gesicht* | *-ial*.

fasil(i) FE, E *easy*, D *leicht*.

fasina F *fasciner*, E *-nate*, D *faszinieren*, *bezaubern*, *bestricken*.

fasone FD *façon*, E *fashion*, *build*, *make*, *workmanship* (*kp. mode*).

fasta ED, F *jeûner* | *-to* (*akto*).

fate E, F *sort*, *destin*, D *Schicksal*, *Verhängnis* | *-tal* | *-talisme*, *-taliste*.

fatiga FE, E *weary*, *tire*, D *ermüden* | *-go sb.* | *-gat(i)* D *müde*, *matt*.

fatui F *fat*, E *fatuous*, *foppish*, D *geckenhaft*, *eingebildet* | *-ue* E *fop*, *coxcomb*, D *Geck* | *-ueso*.

fauna ED, F *faune* (*f.*) = *bestiaro*.

faune (*-no*) F (*m.*), ED *faun*.

favore E, F *-veur*, D *Gunst* | *-ra* (*-risa*) E *favour*, F *-riser*, D *-risieren*, *begünstigen* | *-rosi* | *-rate* EFD *-rit(e)*.

fayense D, FE *faïence*, D *Steingut*, E *earthenware*, *delft*.

fea FD *fée*, E *fairy* | *featri*.

febli F *faible*, E *feeble*, *weak*, D *schwach* | *-lisa*.

febre F *fièvre*, E *fever*, D *Fieber*.

februare.

federa F, E *(con)federate*, *ally*, D *föderieren*, *verbünden* | *-atione* | *-al-isme*.

feire E *fair* (*market*), F *foire*, D *Messe*, *Markt*.

feke F *boue*, *crottin*, E *feces*, *excrement*, D *Kot*, *Fäkalien* | *-kal*.

fekundi E, F *-cond*, D *fruchtbar (Lebewesen)*, E *prolific* | *-isa*. *Kp. fertili*.

felde (*fis.*, *sientie*) D, E *field*, D *champ*; *vidofelde*.

fele D *Fell*, F *peau*, E *fell*, *hide (skin)*.

felge D, E *felly*, F *jante*, E *rim (of wheel)*.

felisi F *heureux*, E *happy*, *felicitous*, D *glücklich* | *-seso* F *félicité*, E *felicity*, *happiness*.

felte E, D *Filz*, F *feutre*.

fema F *femme*, E *woman*, D *Weib*, *Weibchen* | *-al*, *-atri* || *feminisme* || *feminini*, *-ninum* (*gram.*).

femure E *thigh*, D *(Ober-)Schenkel*, F *cuisse* | *femur-ose* F (L) *femur*, E *thigh-bone*, D *Schenkelknochen*, F *os crural*.

fenda F, E *split*, *cleave*, D *(zer)spalten*.

fene F *foin*, E *hay*, D *Heu*.

fenestre F *fenêtre*, D *Fenster*, E *window*.

fenomene FED, D *Erscheinung* | *-nologia*.

fense E *fence*, F *clôture*, D *einfriedigung*, *gehege*.

fere F *fer*, E *iron*, D *Eisen* | *fervie* F *chemin de fer*, E *railway*, *-road*, D *Eisenbahn* (= *relvie*).

ferme F, E *farm*, D *(Bauern)hof*.

fermente FED, D *Gärstoff* | *-ta* FE, D *gähren* | *-to* (*-tatione*).

fermi F, E *firm*, *stable*, D *fest*, *widerstandsfähig*.

ferni D, E *far*, *far-off*, F *éloigné* | *-nim*, *adv.*, F *loin* | *-isa* F *éloigner*, D *entfernen*, E *remove*.

ferosi F *-oce*, E *-ocious*, D *reissend*, *grimmig*.

fertil(i) FED, D *fruchtbar (Erde)* | *-isa*. *Kp. fekundi*.

fervore EF, D *Eifer* | *-ra* = *have* (*montra*) *f.* | *-rosi*.

feste D, F *fête*, E *festival* | *-ta* F, D *feiern*, *fetieren*, E *celebrate*, *fête*.

festine F, E *feast*, D *Schmaus*, *Festmahl* | *-na vb.*

festone FD, E *-oon*.

fete FED *foetus*.

fetishe.

feude E, FE *fief*, D *Lehn(gut)* | *-dal* | *-dalisme*.

fi!

fiansa F *-ncer*, E *betroth*, *engage*, D *verloben* | *-sata* | *-so* F *fiançailles*, E *engagement*, D *Verlobung*.

fiasko | *-ka vb.*

fibre FED, D *Faser*.

fiche FD, E *(play-)counter*.

fida F *se fier*, *à*, *avoir confiance en*, E *trust*, D *vertrauen*, *sich verlassen auf* | *-do* F *confiance*, E *confidence*, D *Vertrauen* | *-dindi*.

fideikomise FD, E *estate in trust*.

fidel(i) F, E *faithful*, *trusty*, D *getreu* | *-leso* F *-lité*, E *-lity*, *allegiance*, D *Treue*.

fier(i) F, E *proud*, D *stolz*.

fige FE, D *Feige*.

figure FED, D *Gestalt* | *-ra vb.* | *-rante*.

fika F *faire*, *rendre*, E *make*, *render*, *cause*, D *machen*, *lassen (bewirken, dass...)*: *fika sen marita felisi* F *rendre sa femme heureuse*, E *make one's wife happy*, D *seine Frau glücklich machen*; *fika li kavale kurse* F *faire courir le cheval*, E *make the horse run*, D *das Pferd laufen lassen*.

-fika ex. simplifika | *-fikatione*.

fikte F *feindre*, E *feign*, D *vorspiegeln*, *vorgeben*, *erdichten* | *-tione* F(E)D | *-tiv* FD, *fictitious*, D *erdichtet*, *eingebildet*.

filantrope FD, E *-pist* | *-pia*, *-peso*.

filatelie FED, E *stamp collecting*, D *Briefmarkenkunde* | *-liiste*.

file F, E *thread (file)*, F *Faden*, *Draht* | *fila* F, E *spin*, D *spinnen* | *filisa* E *thread (a needle)*, F *enfiler*, D *einfädeln*; *kp. drate*.

filete FD, E *fillet* (*rostat karne*).

filharmonie.

filie F *enfant (de)*, E *child (of)*, D *Kind (von)* | *-io* F *fils*, E *son*, D *Sohn* | *-ia* F *fille*, E *daughter*, D *Tochter* | *-ial* FE, D *sohn- oder töchterlich* | *-ialu(m)* FD *-ial*, E *branch establishment*.

filigrane FED, E *-gree*.

filipike F *-que*, E *-ic*, D *-ika*.

filistre D, F *-tin*, E *-tine*.

filme | *-ma vb.*

filologe FD, E *-gist*, *scholar* | *-gia*.

filosofe | *-fia* | *-fira*.

filoxera.

filtre FED | *-ra vb.*

finanse | *-sisa*.

fine F *fin s.*, E *end*, D *Ende* | *-na* F *finir*, E *end*, D *beendigen* | *-no* (*akto*) | *-nal(i)* | *-nalu(m)* (*-nale*) FED *finale*, D *Schlussstück*, *Endsilbe*, *Ausgang*.

fingre ED, F *doigt* | *-ra* E, F *tâter*, D *befühlen*, *spielen (mit F.)*.

finit(i).

finke D, E *(chaf)finch*, F *pinson*.

finni adj. | *-ne* || *Finland* = *Suomi*.

finte D, FE *feint(e)*.

fiorde.

firma D, E *firm*, F *raison*, *maison (de commerce)*.

firmamente.

fishe ED, F *poisson* | *-sha* ED, F *pêcher* | *-sho* (*akto*).

fisike F *physique*, D *-ik*, E *-ics* | *-kal* | *-kiste*.

fisiologe | *-gia*.

fisionomie FED, E *countenance*, D *Gesichtsausdruck*.

fiske FE, D *-kus* | *-kal*.

fiste E, D *Faust*, F *poing*.

fistule F, E *-la*, D *Fistel*.

fita E, D *passen*, *sitzen*, *eng anschliessen*, F *aller*, *seoir*, *être juste*, E *suit*.

fixi FD, E *fixed*, D *fest*, *unbeweglich* | *-xisa* F *fixer*, E *fix*, *fasten*, *appoint*, D *fixieren*, *feststellen*.

flage D, E *flag*, F *pavillon*, *drapeau*.

flajele F *fouet*, E *whip*, *scourge*, D *Peitsche*, *Geissel* | *-la* F *flageller*, *fouetter*, E *flagellate*, *whip*, D *peitschen....*

flakone FD, E *flask*, *cruet*.

flame FED, E *flash*, *flare*.

flamingo.

flana FD, E *lounge*, *saunter*, *stroll*, D *schlendern*, *bummeln*.

flanele.

flanke FED, E *side (of body)*, D *Seite*.

flara F *flairer*, E *smell*, *scent*, D *wittern*, *riechen* (=*senti odore)* | *-ro sb.* (*akto*).

flata F, E *flatter*, D *-tieren*, *schmeicheln* | *-to* (*akto*).

flatu LED *-tus*, F *pet*, D *Darmwind* | *-ua* D *pupen*, E *break wind*.

fleche F, E *arrow*, D *Pfeil*.

flega D *pflegen (warten)*, E *nurse*, F *soigner* | *-gera*.

flegme FED, E *sluggishness*, D *Geistesträgheit* | *-mosi*.

flekte F *fléchir*, E *flex*, *bend*, *bow*, D *biegen*, *beugen* | *-tione*.

flirta EFD, D *liebeln* | *-to* (*akto*).

floke F *flocon*, *touffe*, E *flock*, *flake*, *tuft*, D *Flocke*, *Büschel*.

flore E *flower*, F *fleur*, D *Blume*, E *bloom*, *blossom* | *-ra* F *fleurir*, E *bloom*, *be in flower*, D *blühen* | *-ral* | *-rosi* | *-riste*.

florete FD, E *(fencing) foil*.

florine.

flota F *flotter*, E *float*, D *schwimmen (nicht untergehen)* | *-to* | *-tifika* D *flössen*.

flote FD, E *fleet*.

flotile FD, E *-illa*.

flua E *flow*, *run (of liquids)*, F *couler*, D *fliessen* | *parla fluantim* || *fluid(i)* E, D *flüssig*, F *liquide* | *fluidu(m)*.

fluktua F, E *-uate*, D *-uieren*, F *flotter*, E *waver*, *move to and fro*, D *schwanken*, *flattern* | *-atione*.

fluoresa.

flute FE, D *Flöte* | *-ta* F *jouer à la flûte*, E *play on the f.*, D *F. spielen* | *-to* (*akto*).

fluvie F *fleuve*, *rivière*, E *river*, D *Fluss*.

fluxe FE *flux*, E *flood(-tide)*, D *Flut*, F *haute marée*; *kp. refluxe*.

fogle D *Vogel*, E *bird*, F *oiseau*.

foke D *Fock*, E *foresail*, F *voile de misaine*.

fokus E, D *Brennpunkt*, F *foyer* | *-sa vb*.

fol(i) F *fou*, E *mad*, *crazy*, D *toll*, *verrückt*.

folie F *feuille*, E *leaf (of plant or book)*, *page*, D *Blatt* | *-ia* F *feuilleter*, E *turn over the leaves*, D *blättern* | *-io* (*akto*) | *-iosi* | *-iaje* || *folio* FED (*maxim grandi formate*).

folietone FDE *feuilleton*.

folklore E (FD), D *Volkskunde* | *-riste*.

fonda F, E *found*, *establish*, D *stiften*, *(be)gründen* | *-atione*.

fone E = *telefone* | *-na*.

foneme (= *distinktiv suone*).

fonetike | *-kal* | *-kiste* | *fonologe* | *-gia*.

fonografe | *-fa vb*.

fonte E *font*, *spring*, *source*, F *source*, D *Quelle*, *Born*.

fontene FD *-taine*, E *-tain*, D *Springbrunnen* | *fontenplume* E *fountain-pen*, F *plume à réservoir*, D *Füllfeder*.

for D *fort*, *weg*, E *away*, F *au loin* | *forjeta*, *forsenda*....

foreste E, D *Forst*, *Wald*, F *forêt*.

forja FE *-rge(r)*, D *schmieden* | *-jiste* F *forgeron*, E *blacksmith*, D *Schmied* | *-jatorie* F *forge*, D *Schmiede*, E *smithy*.

forke D, E *(hay-, pitch-) fork*, F *fourche*, D *Heugabel* | *forkete* F *fourchette*, E *fork*, D *Gabel*.

forme FED, D *Gestalt*, E *shape* | *-ma* F *former*, E *form*, D *form(ier)en*, *bilden* | *-mo (akto)* | *-matione* | *-mal* | *-maliste* | *-malisme* || *formate* FDE, E *shape and size of book*.

formike F *fourmi*, E *ant*, D *Ameise* || *-ka* F *fourmiller*, E *swarm*, *teem like ants*, D *wimmeln* | *-katorie*.

formule FE, D *-mel* | *-la* F *-ler*, E *-late*, D *-lieren* | *-laro* | *-lari*.

forne F *four*, *poêle*, E *oven*, *stove*, D *Ofen*.

(*forsan* F *peut-être*, E *perhaps*, *maybe*, D *vielleicht*) *v. poves*.

forse FE *force*, D *Gewalt* | *-sa* FE, D *zwingen*, *(mit Gewalt) forcieren*, *erbrechen (Tür)*, E *compel*, *break open*.

forseps(e).

forti F, E *strong*, D *stark*, *kräftig* | *-teso* | *-tu(m)* FED *fort* *-tifika* D *befestigen* | *-tifikatione*.

fortrese FE, D *Festung*.

fortune F *(bonne f.)* E *(good f.)*, *luck*, D *Glück(sfall)* | *-nosi*.

forum(e).

fose F, E *pit*, *cavity*, D *Grube* | *-sa* F *creuser*, E *dig (a hole)*, D *graben* | *-satu(m)* F *fossé*, E *grave*, *ditch*, D *Graben*. *fosfate* || *fosfore* || *fosforesa*.

fosil(i) | *-lu(m)*.

foto = *fotografure*, E *photo*.

fotografe F *appareil photographique*, E *camera*, D *photographischer Apparat* | *-fa vb*. | *-fia* (*arte*) | *-fere* E, FD *-ph(e)* | *-fure* FD *-phie*, E *-ph*, *photo* | *-fatu(m)* F *chose photographiée*, E *object photographed*, D *photographierter Gegenstand*.

fotokemia || *fotolitografia*....

foxe (-o, -a), E, D *Fuchs*, F *renard*.

foye F *fois*, F *time (repetition)*, D *Mal* | *-foy in adv.*: *chakifoy*, *altrifoy*, *kelkifoy*, *dufoy*.

foyere F (*théâtre*) ED, E *lobby*, D *Wandelhalle*.

fragmente FED, D *Bruchstück*.

frajil FE, E *brittle*, D *zerbrechlich*, *spröde*.

frakasa F, E *smash*, D *zerschmettern*.

frake FD, E *(evening) dress-coat*.

fraktione FE, D *Bruch (Zahlen)*.

framasono F *francmaçon*, E *freemason*, D *Freimaurer*.

frambose F *-boise*, E *raspberry*, D *Himbeere*.

frame E, F *cadre (pour tableau)*, D *Rahmen (Gestell)*.

franje F, E *fringe*, D *Franse*.

franke F *franc (argent)*.

fransi F *français*, E *French*, D *französisch* | *-se*, *-so*, *-sa* F *Français(e)*, E *French(wo)man*, D *Französe*, *-sin* | *-sum* = *fransi lingue* | *-sim* = *in fransi lingue* | *Fransia* FE *France*, D *Frankreich* | *-sisa*.

frapa F, E *strike*, *knock*, *hit*, *slap*, D *klopfen*, *schlagen*

frase FED, D *Redensart* (*kp. satse*) | *fraseologie*.

fratre F *frère ou soeur*, E *brother or sister*, D *Bruder oder Schwester (pl. Geschwister)* | *-ro* | *-ra*.

frauda F *tromper*, *duper*, E *cheat*, *defraud*, *swindle*, D *betrügen* | *-do* F *fraude* | *-dere*.

fraxine F *frêne*, D *Esche*, E *ash(-tree)*.

fregate (*shipe*).

fremisa F *-mir*, E *shudder*, *tremble*, D *schau(d)ern*.

frene F *frein*, E *brake*, D *Bremse* | *-na vb*.

frenesie F, E *frenzy*, *madness*, D *Wahnsinn*, *Tobsucht*.

frequenti FE, D *häufig* | *-tira* D, F *-ter*, E *-t vb*.

frese F *fraise*, E *strawberry*, D *Erdbeere*.

freshi E (*not stale*), D *frisch*, F *frais*.

fresko.

freta F *fréter*, D *(ein Schiff) befrachten*, E *charter (freight)*.

fri F *frire*, E *fry*, D *braten (in der Pfanne)*; *friti potates*.

friandi F, E *nice*, *toothsome*, *savoury*, D *lecker*.

frikasee.

frikte F *frotter*, E *rub together (causing friction)*, D *reiben*, *einreiben* | *-tione*.

frime F *frimas*, *givre*, E *rime*, *hoarfrost*, D *(Rauh)reif* | *-ma vb*.

fripone F, E *rascal*, *knave*, D *Spitzbube*, *Schelm*.

frisa F, D *-sieren*, F *coiffer*, E *dress hair* | *-sere*.

frise F, D *Fries*, E *frieze*.

friska E, E *fidget*, *wriggle*, F *frétiller*, D *zappeln*.

friste D *(Zahlungs)frist*, E *term*, *respite*, F *terme*, *délai*, *répit*.

frivol(i) FD, E *-lous*, *futile*, *petty*.

fro E *from*, F *de (mouvement, origine)*, D *von*, *von ... aus (her)* | *froprenda* F *retirer*, *mettre*, E *take off*, D *ausziehen* | *frojeta*, *frovada* ... | *frou*.

frola F, E *touch slightly*, *brush past*, D *streifen*.

fronte FDE, E *forehead*, *fore part*, D *Stirne*.

frontiere FE, D *(Landes)grenze*.

frontispise.

frosta E *freeze*, F *geler*, D *(ein)frieren* | *-to* ED, F *gelée*, *froid* | *desfrosta* F *dégeler*, E *thaw*, D *tauen*.

frota FD, E *rub*, *scrub*, D *reiben (wichsen, bohnen)*.

frou F *de là*, E *from there*, *away*, D *davon*, *fort*.

frugal(i) FED, D *einfach*, *mässig*.

frui D *früh(zeitig)*, E *early*, F *qui vient tôt*, *matinal* | *-im* F *de bonne heure*, *tôt*.

frukte D *Frucht*, FE *fruit* | *-tes* D *Obst*.

frumente F *froment*, E *wheat*, D *Weizen*.

ftise F, ED *-sis*, D *Schwindsucht* | *-siere* FE *phtisique*, *-ic*, D *Schwindsüchtiger*.

fuga F *fuire*, E *flee (from)*, D *fliehen* | *-go* F *fuite*, E *flight*, *running away*, D *Flucht* || *-ge* (*mus.*).

fula F *fouler*, E *trample on*, *tread (grapes)*, *full (clothes)*, D *niedertreten*, *walken*, *pressen*.

fuligine F *suie*, E *soot*, D *Russ*.

fulmine F *éclair*, E *(flash of) lightning*, D *Blitz* | *-na vb*.

fume F *fumée*, E *smoke*, D *Rauch* | *-ma (tabake)* | *-mere* | *-misa* | *-matorie*, F *fumoir*, E *smoking-room*, D *Rauchzimmer*.

fundamente D, F *fondement*, E *foundation*, D *Grundlage* | *-tal*.

funde F *fond*, E *bottom*, *ground*, D *Grund*, *Boden*, *Hintergrund*.

funere F *funérailles*, *enterrement*, E *funeral*, *obsequies* *(burial)*, D *Leichenbegängnis*, *Beerdigung* | *-ral* F *funèbre*, E *funereal*.

funesti F, E *baleful*, *disastrous*, D *unheilvoll*, *verderblich*.

funge E *-gus*, *mushroom*, F (D) *champignon*, D *Pilz*, *Erdschwamm*.

funikulari (*fervie* D *Drahtseilbahn*).

funktione ED, F *fonction*, D *Tätigkeit* | *-na* FED, D *fungieren* | *-nere*.

furaje FD, E *forage*, *fodder*, D *Futter*.

fure E *fur*, F *fourrure*, D *Pelz(werk)*.

furete F *furet*, E *ferret*, D *Frett(chen)*.

furia F *être en fureur*, E *rave*, *rage*, D *wüten*, *rasen* | *-io* F *fureur*, E *fury*, *rage*, D *Wut* | *-iosi* | *-ieska* || *-ie* FD *furie*, E *Fury* (mitol.).

furni F (D) *fournir*, E *furnish*, D *liefern*, *mit etw. versehen*.

furta F *voler*, E *steal*, *rob*, D *stehlen* | *-to* F *vol*, E *theft*, *stealing*, D *Diebstahl* | *-tere* F *voleur*, E *thief*, D *Dieb* | *-teta* E *pilfer* F *friponner*, D *mausen*.

furunkle.

fuse E, E *melt*, F *fondre*, D *schmelzen* | *-sione*.

fusha D *(ver)pfuschen*, F *bousiller*, E *bungle*, *botch*.

fusile F, E *gun*, *rifle*, D *Gewehr*, *Flinte*.

futil FED, D *nichtssagend*, *seicht*, *wertlos*.

futuri FE, D *künftig* | *-re* (= *-ri tempe*) F *avenir*, E *future*, D *Zukunft* | *-risme* | *-rum* (gram.) D, F *futur*, E *future* (*tempus*).

G

Pronuntiatione*:* F *gala*, *guide*, E *gel*, D *g*.

gable EF, D *Giebel*, F *pignon*.

gaine F *gaîne*, *fourreau*, E *sheath*, *scabbard*, D *Scheide* (*f.* *Degen*, *usw.*).

gaje F (E) *gage*, E *pledge*, *pawn*, D *Pfand* | *-a* F *mettre en gage*, E *pawn*, D *versetzen* | *-atorie* F *mont-de-piété*, E *pawnshop*, D *Pfandhaus*.

gala sb. (*gala-veste*, *-dinee...*).

galanti FE (*to ladies*), D.

gale F *galle*, E *gall(nut)*, D *Gall(apfel)*.

galere FD, E *galley* | *galere-sklave*.

galerie FED.

galione.

galone FED, E *trimming*, *lace of gold*, *etc.*, D *Borte*, *Litze*.

galope | *-pa* vb.

galoshe.

galvani adj. | *-nisa* || *-noplasti*.

gambe F *jambe*, E *leg*, D *Bein*. (*Femure e pede es partes del g.*)

gambite | *-ta* vb.

game F, E *gamut*, *scale*, D *Tonleiter*.

gana F *gagner*, E *gain*, *earn*, *win*, D *gewinnen*, *verdienen*.

ganglione.

gangrene FED, D *Brand* (med.).

ganse (*-a*) D, F *oie*, E *goose* | *-so* E *gander*, F *jars*, D *Gänserich*.

gante F, E *glove*, D *Handschuh*.

gapa E, D *gaffen*, D *badauder*.

garaje.

garante F *garant*, E *warranter*, D *Bürge* | *-tira* D, F, E *guarantee*, *warrant* | *-tiro* FD *-tie*, E *-tee*, D *Bürgschaft*.

garbe D, F *gerbe*, E *sheaf (of wheat, etc.)*.

garda FE, D *behüten*, *bewachen*.

garde FD, E *guard (body)* | *-diste* (*-dano*).

gardene E, F *jardin*, D *Garten* | *-nere*, *-niste*.

gardenia sb.

gargla E *gargle*, D *gurgeln*, F *gargariser*.

garni FD, E *furnish*, *supply*, *stock*, *garnish*, D *besetzen*, *versehen* || *-niture* || *-nisone* FD, E *garrison*.

garsone (-o, -a) F *garçon (de café)*, E *waiter*, D *Kellner*, *Ober*.

gase EFD *gas* | *-sal*, *-satri*, *-sosi* || *-sometre* || *-soline*.

gasele.

gasone F *gazon*, E *turf*, *grass*, D *Rasen*.

gaste D, E *guest*, F *hôte*.

gastronome | *-mia*.

gayi F *gai*, E *gay*, *merry*, *cheerful*, D *lustig*, *frohlich*, *heiter*.

gelatine.

gelbi D, F *jaune*, E *yellow*.

genealoge | *-gia*.

general(i) FE, D *-rell*, *allgemein* | *-lisa* | *-lisatione* || *-lo* FED || *-lisimo*.

generatione FED.

generatore.

genese F, ED *-sis*.

genie FD, E *-ius* | *-ial*, *-iosi* (E *ingenious*).

genita F *engendrer*, E *beget*, D *(er)zeugen* | *-to* sb. | *-tal*, *-ture*.

genitive.

genre F, E *genus*, *kind*, D *Gattung*, *Genus* | *-ral* F *générique*, E *generic*.

genu F *genou*, E *knee*, D *Knie*.

genus (gram.) F *genre*, E *gender*, D *Geschlecht* (kp. *sexu*).

geodesia

geognosia.

geografe | *-fia*.

geologe | *-gia*.

geometre | *-tria*.

geranium.

germani E, D *deutsch*, F *allemand* | *-ne*, *-no*, *-na* | *-num* (lingue) | *-nim* = *in germanum* | *-nisa* D *verdeutschen Germania* E *-ny*, D *Deutschland*, F *Allemagne*.

gerunde || *-dium*.

geste FD, E *gesture*, D *Gebärde* | *-ta* F *faire des gestes*, *-ticuler*, D *-tikulieren*, E *-ticulate*.

gichete F *guichet*, D *Schalter*, *Schiebefenster*, E *wicket*, *ticket-office (window)*.

gida FE *guide(r)*, E *lead*, *show the way*, D *leiten*, *führen* | *-dere*.

giganti F *-ique*, E *-ic*, D *-isch* | *-te* F *géant*, E *giant*, D *Riese*.

gilde E *guild*, D *Gilde*, *Zunft*, F *corporation*.

gilotine | *-na* vb.

gimnastike | *-ka* vb. | *-kere*, *-kiste* | *-katorie* E *gymnasium*.

gipse D, E *gypsum (plaster)*, F *plâtre*.

girafe.

girlande.

giro.

giroskope.

gitare | *-ra* vb.

gladiatore.

glande F, E *gland*, *glandule*, D *Druse*.

glane F *gland*, E *acorn*, D *Eichel*.

glase ED *glas(s)*, F *verre* (*por tu drinka*, kp. *vitre*).

glasie, F *glace*, E *ice*, D *Eis* | *-ial* | *-ieska* F *geler*, E *freeze*, D *frieren* || *glasiere* (*insted glasiiere*), FE *glacier*, D *Gletscher*.

glati D, F *lisse*, *uni*, E *smooth* | *-tisa* D *glatten*, *bügeln*, F *lisser*, *repasser*, E *smooth*, *iron*.

glebe F, E *clod of earth*, D *(Erd)scholle*.

glida E, D *gleiten*, F *glisser*.

glina E *glean*, F *glaner*, D *Ähren lesen*.

gliserine FED [*-yc-*].

globe FE, D *-bus*, *Kugel*, E *orb*.

glorie ED, F *gloire*, D *Ruhm* | *-iosi*.

glose FED *-ss(e)* | *-saro*.

glotis FED, D *Stimmritze*.

glue FE, D *Leim* | *-ua vb.*

gluta F *engloutir*, *avaler*, E *swallow*, *gulp*, D *(ver)schlucken* *-tasi* E *gluttonous*, F *glouton*, D *gefrässig*.

glutene FED.

gneise.

gnome.

gnostiki | *-kisme*.

gnu.

gobeline.

golfe EFD (*luda g.*)

gondole.

gorile.

goti F *-tique*, D *-tisch*, E *Gothic*.

goute E, F *-tte* (*maladie*), D *Gicht*.

gradu E, D *Grad*, F *degré*, E *degree*, *step*, *rank*, D *Stufe* | *-ual* | *-uisa* | *-grad* adv.: *kelkigrad* F *jusqu'à un certain degré*, *un peu*, *assez*, E *to some extent*, *fairly*, *rather*, D *einigermassen*, *ziemlich*; *altigrad*.

grafi F *-phique*, E *-phic*, D *-phisch* || *grafite*.

grafologe | *-gia*.

grafta E *(in)graft*, F *greffer*, D *pfropfen*.

gramatike | *-kal*.

grame.

grandi F, E *great*, *big*, *large*, D *gross* | *-deso* | *-disa* | *-disi* = *enormi*.

grandiosi FED, E *grand*, D *grossartig*.

grane FE *grain*, D *Korn (einer Pflanze*, *eines Stoffes)*, *Gran*.

granite.

granta E, F *accorder*, *concéder*, E *allow*, *award*, *concede*, D *bewilligen*, *gewähren*.

granule EF, D *Körnchen* (*med.*).

grape F, E *cluster*, *bunch (of flowers*, *fruits)*, D *Büschel*, *Traube* (*v. Früchten*, *Blüten*).

grasi F *gras*, E *fat*, *greasy*, D *fett*, *schmierig* | *grasu(m)* F *graisse*, E *fat*, *grease*, D *Fett*, *Schmalz*.

grasil(i) FE, E *slender*, *svelte*, D *schlank*.

grata F *gratter*, E *scratch*, *claw*, *grate*, D *kratzen*.

gratie EF *grace*, D *Grazie*, *Anmut* | *-iosi* E *graceful*.

gratifika F *-fier*, E *-fy*, D *-fizieren*, *vergüten*, *zuwenden*.

gratitude EF, D *Dankbarkeit* | *-da vb.* | *-dosi*.

gratuit(i) F, E *-tous*, *free*, D *unentgeltlich* | *-tim* EFD *gratis*, D *umsonst*.

gratula D *-lieren*, *beglückwünschen*, E *congratulate*, F *féliciter* | *-lo*, *-latione*.

gravele F *gravelle*, *gravier*, E *gravel*, D *Griess*, *Kies*.

grav(i) FE, F *lourd*, E *heavy*, *weighty*, *momentous*, *low (note)*, D *schwer*, *gewichtig*, *ernst*.

gravid(i) D, F *enceinte*, E *pregnant*, D *schwanger*, *trächtig* *-deso* | *-disa*.

gravita F *-ter*, E *-tate*, D *-tieren* | *-tatione*.

grek(i) F *grec*, E *Greek*, D *griechisch* | *-ke*, *-ko*, *-ka* | *-kum* (*lingue*) | *Grekia* F *Grèce*, E *Greece*, D *Griechenland*.

grele F *grêle (grain de)*, E *hail(stone)*, D *Hagel(korn)* | *-la vb.* *-lo* F *temps de grêle*, E *hailstorm*, D *Hagelwetter*.

gremie F *giron*, *sein*, E *lap* (*fig. bosom*), D *Schoss*.

grenade FE, D *(Hand)granate* | *-diere*.

grifone FE, D *Greif*.

grile F *gril*, E *grill*, *gridiron*, D *Bratrost* | *-la* F *griller*, E *grill*, *broil*, D *rösten*.

grilie F *grillon*, D *Grille*, *Heimchell*, E *cricket (insect)*.

grimase FED | *-sa vb.*

grinsa F *-cer*, E *gnash*, *grind*, D *knirschell* (*per dentes*).

gripe FED, *influenza*, D *Schnupfenfieber*.

gris(i) F, E *grey*, D *grau*.

grog(e).

gros(i) FE, E *thick*, *bulky*, D *dick*, *untersetzt*, *stark* || *grosim en gros*: *grosim e detalim* | *grosiste* F *négociant en gros*, E *wholesaler*, D *Grosskaufmann*.

grosele F *groseille*, E *gooseberry*, D *Stachelbeere* | *-liere*.

grosier(i) F, E *coarse*, *rude*, *blunt*, D *grob*, *ungeschliffen*.

grote FD *-tte*, E *-tto*.

groteski FED.

grue F, E *crane*, D *Kranich* (*fogle*, *kp. krane*).

grume E (FD) *groom*.

grunia F *grogner*, *grommeler*, E *grunt*, *growl*, D *grunzen*, *brumme(l)n*.

grupe FED | *-pa* FE, D *-pieren*.

gruse E *grouse*, *ptarmigan*, F *coq de bruyère*, D *Waldhuhn*.

guache FED *gouache*.

guano.

guere F *guerre*, E *war*, D *Krieg* | *-ra vb.* | *-rere*; *kp. milite*.

gulfe E, FD *golf(e)*, D *Meerbusen*.

gume E *gum*, F *gomme*, D *Gummi*.

gurde FE *gourd(e)*, D *Flaschenkuirbis*, *Kallebasse*.

gurmande FE, D *essgierig*, *leckerhaft*.

guste F *goût*, E *taste*, D *Geschmack* | *-ta* D *kosten*, *schmecken*.

gutapercha.

gute F *goutte*, E *drop (of liquid)*, D *Tropfen* | *-ta* E *drip*, *trickle*, D *tropfen*, *traufeln* | *-topim* F *goutte à goutte*, E *in drops*, D *tropfenweise*.

guture F *gosier*, E *(internal) throat*, D *Kehle* | *-ral*.

guverna FE, D *lenken*, *regieren* | *-nantaro* = *guvernamente* | *-nere*.

H

***Pronuntiatione**:* ED *h*.

ha F *auxiliaire du parfait*, E *auxiliary of the perfect*, D *Hilfsverbum für das Perfektum*: *ha dona*, *ha es*, *ha bli protekte* | *had* F *plusqueparfait*, E *pluperfect*, D *Plusquamperfektum*: *had dona*, *had es*, *had bli protekte*.

habil(i) F, E *able*, *clever*, *skilful*, D *geschickt*, *gewandt*, *tüchtig*.

habilita FED, E *qualify*.

habita F, E *inhabit*, D *bewohnen* | *-tante*.

hache F, E *axe*, *hatchet*, D *Axt*, *Beil* | *-cha* F *hacher*, *tailler à la hache*, E *chop*, *cut up (with an axe)*, D *hacken*, *hauen (mit Beil)*.

halbarde FE, D *Hellebarde*.

hale FD *halle*, E *hall*, *large room*.

halo FE, D *(Licht-)hof (um Gestirne)*.

halta F *faire halte*, *s'arrêter*, E *(make a) halt*, *stop*, D *Halt machen*, *anhalten* | *-to* (*akto*).

haltere F *haltère*, D *Hantel*, E *dumb-bell*.

halusina | *-natione*.

hamake F, E *hammock*, D *Hängematte*.

hamre ED *hammer*, F *marteau* | *-ra vb.*

hamstre DEF, F *marmotte d'Allemagne* | *-ra* D *hamstern*, E *hoard*, *heap up*, F *faire grenier*.

hanche F, E *haunch*, *hip*, D *Hüfte*.

handikapa vb.

hane E *fowl* | *hano* F *coq*, E *cock*, D *Hahn* | *hana* F *poule*, E *hen*, D *Henne*, *Huhn* | *-nes* F *poules*, E *poultry*, D *Hühner* | *hanyune* F *poulet*, E *pullet*, *chicken*, D *Hühnchen*, *Küchlein*.

hangare FED, E *shed*, D *Schuppen*.

hard(i) E, D *hart*, F *dur*.

hare D *Haar*, E *hair*, F *cheveu*.

harem.

harmonie FED | *-ia* D *-nieren*, F *être en harmonie*, *s'accorder*, E *be in h.* | *-nisa*.

harmonika.

harmonium.

harnese E *-ness*, F *-nais*, D *-nisch*, E *(horse-)trappings*, D *Geschirr*.

harpe FE, D *-fe*.

harpie F, E *-py*, D *-pyie*.

harpune D, F *-pon*, E *-poon* | *-na* vb.

hasarde F, E *hazard*, *chance*, *luck*, D *Zufall* | *-da* vb.

hashish.

hasta D, E *make haste*, *hurry*, F *se hâter*, D *(sich be-)eilen* *-to* | *-tosi* | *-tisa*.

haula E *haul*, *heave*, F *hâler*, D *(an)holen*, *ziehen*.

hause D, E *house*, F *maison*.

have E, D *haben*, F *avoir* (*pleni verbe*; *kp*. *ha*).

hebrei, *-eum* F *hébreu*, E *Hebrew*, D *-bräisch*.

hedre F *lierre*, E *ivy*, D *Efeu*.

hegemonia.

hekatombe.

hektare, *hektograme*, *hektolitre*, *hektometre*.

hektografe | *-fa* vb.

heleni | *-nisme*.

helise F *-ice*, E *-ix*, *propeller*, *screw*, D *Schiffsschraube*.

heliotrope.

helium.

helme D, E *-met*, F *heaume*.

helpa E, D *helfen*, F *aider*, E *aid*, D *beistehen*, *unterstützen* *-po* | *-polingue*, *-poverbe*.

Helvetia = *Suisia*.

heme D *Heim(at)*, E *home*, F *chez-soi*, *intérieur*: *in heme*, *a heme*.

hemoragie.

hemoroide.

heptaedre.

heptagone.

heralde E, F *héraut*, D *Herold* || *heraldike*.

herbe FE, D *Kraut*, *Gras* | *-baro* || *-bevori*.

herede F *héritier*, E *heir*, D *(der) Erbe* | *-da* F *hériter (de)*, E *inherit*, D *erben* | *-datu(m)* F *héritage*, E *inheritance*, *heirloom*, D *Erbschaft*, *(das) Erbe* | *-dal* | *-do*.

heresia F, E *-sy*, D *Ketzerei* | *-ane* F *-tique*, E *-tic*, D *Ketzer*.

heringe D, E *herring*, F *hareng*.

herisa F, E *bristle (up)*, D *(sich)sträuben (von Haaren, Federn)*.

herisone F, E *hedgehog*, D *Igel*.

hermafrodite.

hermeti F *-ique*, E *-ic*, D *-isch*.

hernie F, E *-ia*, D *Bruch* (*med.*).

heroi F *-ique*, E *-ic*, D *-isch* | *-roe* (*-roo*) FD *-ros*, E *-ro*, D *Held* | *-roa* | *-roisme*.

herone FE, D *Reiher*.

herpes FED, D *Flechte*, E *shingles*.

herse F, E *harrow*, D *Egge* | *-sa* vb.

hesita FE, E *falter*, D *schwanken*, *zaudern*, *zögern*.

heterodoxi | *-xia*.

heterogeni.

hexaedre.

hexagone.

hexametre.

hiasinte (*hyac-*).

hiate.

hibrid(i).

hidra.

hidranjia.

hidrante.

hidrate.

hidraulike.

hidrodinamike.

hidrogene (FED *hy-*).

hiene.

hierarkia.

hierati.

hieroglife.

higrometre.

higroskope.

hika E *hiccup*, F *avoir le hocquet*, D *schluchzen*, *den Schlucken haben* | *-ko* sb.

himen (*anat*., *bot*.).

himenee F *hyménée*, E *-neal*, D *-näus*, *Hochzeitsgesang*.

himne FED *hymn(e)*.

hindre E *hindrance*, *obstacle*, D *Hindernis*, *Verhinderung*, F *obstacle* | *-dra* E, D *(ver)hindern*, F *empêcher*, *entraver*; *kp*. *impeda*.

hinter D, E *behind*, F *en arrière de* | *-tru* D *dahinter*, E *behind (that)*, F *derrière*, *en arrière* | *hintrupedes*, *hintrumaste*, *hintrulande*.

hiperbole.

hiperboree.

hipertrofia.

hipnoti F *hypnotique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-tisa* | *-teso* = *hipnosis*.

hipodrome.

hipogrife.

hipopotame.

hipogastre.

hipokondri | *-dria* | *-drium*.

hipokriti FED, E *dissembling*, D *heuchlerisch* | *-te (o, a)* sb.

hipostase.

hipoteke.

hipotenuse.

hipotese.

hipoteti, *adj*.

hir E *here*, D *hier*, F *ici* | *hiri* *adj*. D *hiesig*.

hirunde F *hirondelle*, E *swallow*, D *Schwalbe*.

hisa FD, E *hoist*.

histeri | *hystérique*, E *-ic(al)*, D *-isch* | *-ria* E, E *-rics*, | D *-rie*.

histologe | *-gia*.

historie D, F *-oire*, E *-ory*, D *Geschichte* | *-oriiste* | *-orial* | *-oriografe* | *-fia*.

hoboe DE *(h)oboe*, F *hautbois*, E *hautboy*.

Holande | *-dani*, *-ne* | *-danum* (lingue).

holografi.

holokauste.

homaje F *hommage*, E *homage*, D *Huldigung* | *-ja* vh.

homarde F, D *Hummer*, E *lobster*.

home (-o, -a) F *homme*, *être humain*, E *man*, *human (being)*, D *Mensch* | *-mal* F *humain*, E *human*, D *menschlich* | *-maro* *humanité*, *genre humain*, E *mankind*, D *Menschengeschlecht*. *Kp*. *viro*, *fema* = *adulti homo*, *homa*.

homeopati | *-te* | *-tia*.

homilie D, E *-ly*, F *homélie*.

homogeni.

homologi.

homonimi.

homofoni.

homosexual.

honesti E, F *honnête*, D *rechtschaffen*, *anstandig*, *ehrlich*, *redlich*.

honie E *honey*, D *Honig*, F *miel*.

honore E, F *honneur*, D *Ehre* | *-ra* vb. | *-ral* | *-rabli* | *-rindi*.

honorere F *-raire*, E *-rarium*, D *-rar*, E *fee* | *-rera* = *paga h. por*.

horde FED.

hordee F *orge*, E *barlev*, D *Gerste*.

hore F *heure*, E *hour*, D *Stunde*.

horisonte FE *-zon*, D *-zont*, *Gesichtskreis* | *-tal*.

horloje F, E *clock*, *time-piece*, D *Uhr* | *-jiste* | *-jete* F *montre*, E *watch*, D *Taschenuhr*.

hornete E, D *Hornis(se)*, F *frelon*.

horore E, F *horreur*, D *Schauder(n)*, *Entsetzen*, *Abscheu* | *-ra* F *avoir horreur de*, E *abhor*, *detest*, *loathe*, D *schaudern vor* | *-risa* F *faire horreur à*, E *horrify*, D *schaudern machen* | *-risiv* FE *horrible*, E *horrid*, D *gräulich*, *scheusslich*.

horoskope.

hospise FE *-ice*, D *-iz*, E *asylum*, *refuge*, D *Zufluchtstätte*.

hospitale.

hoste E, F *hôte (qui reçoit)*, D *Wirt*.

hostie FD, E *host (consecrated wafer)*.

hotele FED, D *Gasthaus* | *-liere*.

hufe E *hoof*, D *Huf*, F *sabot (d'animal)*.

huma E *hum*, *buzz*, D *summen*, F *bourdonner*.

human(i) E *humane*, F *humain (qui a des sentiments d'humanité)*, D *human*, *menschenfreundlich*; *kp. homal*.

humere F *humeur*, E *humour*, *mood*, *temper*, *disposition*, D *Laune*, *Stimmung*.

humid(i) FE, D *feucht*, *nass*.

humil(i) EF *humble*, D *demütig* | *-leso* F *-lité*, E *-lity*, D *Demut*.

humore ED *humor*, F *humour* (E *jocosity*, D *Witz*) | *-riste* | *-risti* F *-ristique*, E *-ristic*, D *-ristisch* || *-reske*.

humus.

hunde D, E *hound*, *dog*, F *chien* | *-do*, *-da* | *-dyune* E *pup*, *whelp* | *-dache* E *cur*, D *Köter*, F *chien de rue*.

hungare F *Hongrois*, E *Hungarian*, D *Ungar* | *-ri adj.* | *-ria*.

hungre ED *-ger*, F *faim* | *-gra* D *hungern*, E *be hungry*, F *avoir faim* | *-granti*, *-grosi* | *hungrisa* E *starve*, D *aushungern*, F *affamer*.

hura!

husare.

I

***Pronuntiatione**:* FD *i*, E *it*, *machine*.

-i ex. in bruski, *simpli*, *experti*; *fanati*, *elektri*, *magneti*; *malad(i)*, *mal(i)*, *masiv(i)*; *misteriosi*, *monotoni*, *elementari*. F *finale d'adjectifs, nécessaire quand deux ou trois consonnes précèdent ou quand -i corresponds à* F *-ique*; *généralement aussi après s, r, et n*; *en d'autres cas facultative; après -al (normal) inutile*; E *adjective ending, which is indispensable when two or three consonants precede or when -i corresponds to* E *-ic(al), generally also after s, r, and n; in other cases -i is optional; after -al (normal) it is superfluous*; D *Adjektiv-endung, die unerlässlich ist, wenn zwei oder mehrere Konsonanten vorausgehen oder wenn -i dem* D *-isch entspricht; gewöhnlich auch nach s, r, und n; sonst kann das -i mitgenommen oder ausgelassen werden; nach -al (normal) ist es überflüssig*.

-i ex. in alkali, *kolibri*; *posi* (*positione*), *voli*. F *se trouve dans certains substantifs et verbes*, E *is found in some substantives and verbs*, D *findet sich in einigen Substantiven und Verben*.

-ia ex. in filosof-ia fro filosofe, *German-ia fro germane*, *oranjier-ia fro oranj-iere*, *print-er-ia* F *imprimerie*, E *printing office*, D *(Buch-)Druckerei*. F *indique le domaine ou ressort naturel*, E *denotes the domain, province, or country of some one or some thing*, D *bezeichnet das Gebiet, die Provinz oder das Land einer Person oder Sache*; *kp. anatom-ia*, *diplomat-ia*, *reg-ia*, *patr-ia*.

iambe F, ED *-bus*.

ibis(e).

-ide F *descendant de*: *Napoleonide*, E *descendant from*: *Atreide*, *son of Atreus*, D *Abkömmling von*; *regide Person von königlichem Blut, von rege* (*Semide*= *Semite*).

idee FD, E *idea* | *ideal* | *idealisa* | *idealiste*, *-lisme*.

identi F *-ique*, E *-ic(al)*, D *-isch* | *-teso* | *-tifika* | *-tifikatione*.

ideologia.

idile FED *idyl(le)* | *-li* F *-lique*, E *-lic*, D *-lisch*.

idiome | *-mal* | *-misme* FED *-tisme*, *-tismus*, E *idiomatic expression*, D *Spracheigentümlichkeit*.

idioti F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-te* FED *-t* | *-tia*, *-teso* *-taje*.

idole FED, D *Abgott*, *Götze* | *-liste* F *idolâtre*, E *-later*, D *Götzendiener*, *-anbeter*.

-iere F *indique une personne ou chose caractérisée par qch*: *kurasiere*, *rentiere*, *pomiere*, E *denotes a person or thing characterized by a certain object and considered as its bearer*: *kurasiere*, *rentiere man of private means*, *pomiere apple-tree*, D *bezeichnet eine Person oder Sache, die durch ein bestimmtes Objekt gekennzeichnet oder als dessen Träger betrachtet wird*: *kurasiere*, *rentiere*, *pomiere Apfelbaum*.

-ifika v. -fika.

ignora FED, F *ne pas vouloir connaître*, E *disregard wilfully*, D *nicht wissen oder kennen wollen*.

ikneumon.

ikon(e). *ikonoklaste*.

-ilo F *indique un instrument pour faire ce qu'indique un verbe*: *ornilo ornement*, E *denotes a tool or instrument for doing something*: *ludilo plaything*, D *dient zur Bezeichnung eines Werk-zeugs oder Mittels, mit dem die im Verbum ausgedruckte Handlung ausgeführt wird*: *komunikilo Verkehrsmittel*.

ilumina FED, D *festlich beleuchten*, *erleuchten*, E *enlighten*.

ilusione FED | *iluse* = *produkte ilusione (in)* | *-siv(i)*.

ilustra | *-atione*.

-im F *forme des adverbes*, E *forms adverbs*, D *bildet Adverbien*: *bonim* F *bien*, E *well*, D *gut*, *wohl*; *separatim* F *séparément*, E *separately*, D *besonders*; *qualim* F *comment*, E *how*, D *wie*; *noktim* F *de nuit*, E *by night*, D *nachts*.

imagina FE, D *sich einbilden*, *sich vorstellen* | *-natione* | *-nari* E, F *-aire*, D *-när*.

imaje FE, D *Bild*, *Abbild*.

imanenti.

imbesil FED, D *schwachsinnig*.

imbrika FE, D *dachziegelartig übereinanderlegen*.

-ime FD *fraction*, D *Bruch*: *duime* F *moitié*, E *half*, D *halb* *sentime* F *centième* (*centime*), E *one-hundredth part*, D *Hundertstel*.

imensi FE, D *unermesslich*.

imerse E, F *immerger*, D *eintauchen* | *-sione*.

imita FED, D *nachahmen*.

imoble(s) F *immeuble*, D *Immobilien*, E *immovables*, *realty*, *fixture*.

imola FE, D *zum Opfer bringen*, E *sacrifice*.

impeda E *impede*, *check*, *hamper*, *damp*, F *retarder*, *entraver*, *gêner*, D *hemmen* [= *partim hindra*] *-div(i)*.

imperative (*gram.*).

imperfekte || *-tiv* (*gram.*).

imperie FE *empire* (*pas nécessairement gouverné par un empereur, not necessarily ruled by an emperor*), D *(grosses) Reich* | *-rialisme* | *-rialiste* (*Kp. emperere*).

impertinent(i) FED, E *saucy*, *pert*, D *unverschämt*, *ungebührlich*.

impetu F *impétuosité*, *élan*, E *violence*, *fury*, D *Ungestüm* | *-uosi*.

implika F, E *-ply*, D *-plizieren*, *mit hineinziehen*.

implora FE, D *anflehen*, *anrufen*.

importa F *être important*, E *be of importance*, D *von Bedeutung (wichtig) sein* | *-tanti* (*Kp. enporta*).

imposi F *-ser à*, E *-se upon*, D *imponieren*, *aufdrängen*, *aufzwängen*.

imposte E, F *impôt*, E *taxation*, *excise*, D *Abgabe*, *Steuer*.

impotenti.

impregna FED, D *durchtränken*, *schwängern*.

impresarie (-o).

imprese E *-ss*, F *-ssioner*, D *Eindruck machen auf*, *einwirken auf* | *-sione*.

improvisa FED, D *aus dem Stegreif hervorbringen*, E *extemporize* | *-satu(m)* FE *impromptu*.

impulse F *donner une impulsion à*, E *impel*, D *Anstoss geben* | *-so*, *-sione*, F *impulsion*, E *impulse*, D *Impuls*, *Antrieb* | *-siv*.

imputa FED, E *ascribe*, D *zur Last legen*.

imun(i) FED | *-nisa*.

in ED (D *mit Dativ*), F *en* (*Kp. en*, *inu*).

inanitione FED, D *Entkräftung*.

inati E *innate*, F *inné*, D *angeboren*.

inaugura FED, D *einweihen*.

inde F *Indien* (*de l'Inde*), E *(East-) Indian*, D *(Ost-)Indier* | *indi* adj. | *India* E, F *Inde*, D *Indien*.

indemna F *indemniser*, *dédommager*, E *indemnify*, *recoup*, D *schadloshalten* | *-no* F *-nité*, E *-nity*, D *-nität*, *Schadenersatz*.

index(e) FED, D *Register*.

-indi F *digne d'être*, E *worthy of being*, D *wert zu ...*: *vidindi* F *qui mérite d'être vu*, E *worth seeing*, D *sehenswert*; *amindi* F *aimable*, E *amiable*, *lovely*, D *liebenswürdig*.

indiane F *Indien*, E *(Red) Indian*, *Amerind*, D *Indianer* | *-ni* adj.

indiferenti FED, E *unconcerned*, *insensible*, D *gleichgültig*.

indigna F, E *revolt*, *shock*, D *entrüsten*, *empören* | *-nat* E *indignant*, D *-niert* | *-natione*.

indigo.

indija F *être indigent*, E *be in need of*, *be destitute*, D *(etw. Nötiges) ermangeln* | *-jo* = *-jantia*, F *indigence*, E *indigence*, *penury*, D *grosse Armut*.

indijen(i) F, E *-genous*, D *eingeboren*.

indika FE, D *-izieren*, *angeben*, *anzeigen*.

indikative (gram.).

indisie F *indice*, D *Indizium*, *Anzeichen*, E *indication*, *sign*, *clue*, *indicia* (pl.), *circumstantial evidence*.

individu F, E *-ual*, D *-uum*, *Einzelwesen* | *-ual* | *-ualeso* | *-ualisme*, *-iste* | *-ualisa*.

indolent(i) FED, D *unempfindlich*.

indosa D *-ossieren*, E *-orse*, F *endosser*.

indukte F *induire*, E *induce*, *infer*, D *induzieren*, *schliessen (aus Teilen auf das Ganze)* | *-tione* | *-tiv* || *-tore*.

indulja F *être indulgent pour*, *épargner*, E *be indulgent to*, *spare*, *make allowance for*, D *schonen*, *nachsichtig sein (gegen)*.

industrie | *-rial* | *-rialisa* | *-rialisme*.

inerti FE, E *sluggish*, D *träge* | *-tia*.

infalibli FED, D *unfehlbar*, *unausbleiblich*.

infam(i) FD, E *-mous*, D *niederträchtig*.

infante E, F *enfant*, E *young child*, D *(kleines) Kind* | *-tete* (= *bebe*) F *bébé*, E *baby*, D *Kindchen*, *Säugling* | *-taje* F *enfantillage*, E *childish trick*, *childishness*, D *Kinderei* | *-tatri* F *enfantin*, E *childish*, D *kindisch*.

infanterie | *-riiste*.

infekte FE, E *taint*, D *anstecken*, *infizieren* | *-tione* | *-tiv(i)* F *infectieux*, *contagieux*, E *infectious*, D *ansteckend*.

infera FE, D *folgern*, *schliessen*.

inferior(i) E, FD *-ieur*, D *untergeben*, *untergeordnet*.

inferne E *enfer*, E *hell*, D *Hölle* | *-nal*.

infiltra FE, D *durchziehen*, *durchsickern*.

infinit(i) FED, D *unendlich* || *-tesimal* || *-tive*.

infixe (gram.).

infla F *enfler*, E *inflate*, D *aufblasen*, *schwellen* | *-atione*.

inflama E, F *enflammer*, D *entflammen*, *anzünden*; *kp. aluma*.

influa FD, E *influence*, D *beeinflussen* | *-uo* FE *-uence*, D *Einfluss*.

influensa.

informa FED, D *benachrichtigen*, *in Kenntnis setzen* | *-matione* FE, D *Auskunft*.

infuse FE, E *steep*, *instil*, D *eingiessen*, *aufgiessen* | *-sione*.

infusorie.

ingrediente FE, D *-enz*, *Bestandteil*.

inguine F *aine*, E *groin*, D *(Scham)leiste* | *-nal*.

inhera FE, D *inhärieren*, *innewohnen*, *anhaften*.

inhibi FED, E *check*, *restrain*, D *Einhalt tun*, *hemmen* | *-tione*.

initia F, E *-ate*, *take the initiative in*, F *prendre l'initiative de*, D *die Initiative ergreifen*, *ins Werk setzen*, *anfangen* | *-io* FED *-iative*.

injekte FE, D *injizieren*, *einspritzen* | *-tione*.

injeniere FD *ingénieur*, E *engineer (civil, military)*.

inkarna FED | *-natione*.

inke E, F *encre*, D *Tinte*.

inklina FE, F *être penché*, *avoir du penchant*, E *slope*, *be disposed*, D *neigen*, *senken* | *-nanti* | *-natione*.

inkluse F *inclure*, E *include*, *enclose*, D *einschliessen*, *mitbegreifen* | *-siv* | *-sione*.

inkoativ FD, E *-ate*.

inkognito (-a).

inkombra F *encombrer*, E *encumber*, *obstruct*, D *verschütten*, *versperren*.

inkubatione (*-kuba*).

inkube F, ED *-bus*, E *nightmare*, D *Alpdrücken*.

inkurse F *faire une incursion*, E *make an incursion*, D *einen Streifzug veranstalten* | *-sione*.

inokula FED, D *einimpfen* | *-atione*.

inosent(i) FE, E *guileless*, D *unschuldig*, *ohne Falsch*.

inqueste F *enquêter*, *rechercher*, E *make inquest*, *inquiry*, *investigate*, D *untersuchen (gerichtl.)*, *verhören*, *nachforschen* | *-sto*, *-stione*.

inquisitione || *-tore*.

insekte.

insendie F, E *fire*, *conflagration*, D *Feuersbrunst*, *Brand* | *-dia* F, E *set fire to*, *burn down*, D *in Brand stecken*, *abbrennen* | *-dio* (*akto*).

inserte E, F *insérer*, D *-rieren*, *einrücken*, *einziehen* | *-tione*.

inseste (-o) FED, D *Blutschande* | *-ta vb.*

insidente FE, D *-denz*, *Zwischenfall*, E *occurrence* | *-tal*.

insidia F *tendre des pièges à*, E *lay snare for*, D *nachstellen*, *eine Falle stellen* | *-io* | *-iosi*.

insignie F, D *-nien* (*pl.*), E *-nia*, *badge*, *sign-board*, F *ensigne (de boutique)*, D *(Aushänge)schild*.

insinua FE, E *hint*, *suggest indirectly*, D *einschieben*, *einflüstern* | *-atione* (E *innuendo*).

insipid(i) FED, E *tasteless*, D *geschmacklos*, *fade*, *abgeschmackt*.

insista FED, E *urge*, *press earnestly*, D *beharren*, *bestehen (auf)*.

insita FED (*-c-*, *-z-*) E *spur*, *urge on*, D *anregen*, *anreizen*.

inskripte F *inscrire*, E *inscribe*, D *einschreiben* | *-tione*.

inspekte FE, D *inspizieren*, *be(auf)sichtigen* | *-tere* | *-tione*.

inspira FED, D *eingeben* | *-ratione*.

instala FED, E *set up*, D *einsetzen*, *einrichten* | *-atione*.

instanse FED.

instante FE, D *Augenblick* | *-tim* F *tout-de-suite*, E *at once*, D *sofort*, *sogleich*.

insted E *instead of*, F *au lieu de*, D *anstatt* | *-du* E *instead*, F *au lieu de cela*, *à sa place*, D *statt dessen*.

instiga E *-gate*, F *pousser à*, D *antreiben*, *aufhetzen*, *anreizen* | *-gatione*.

instila FED, E *infuse (slowly)*, D *einträufeln*.

instinkte | *-ti*, *-tal*, *-tatri*, *-tari*.

institu FED, E *establish*, *found*, D *einrichten*, *anordnen* | *-tutu(m)*, *-tutione*.

instrukte E, F *-uire*, D *-uieren*, *belehren*, *unterweisen* | *-ktiv* | *-ktione* | *-ktiste*, *-ktere* D *Lehrer*.

instrumente FED, E *tool*, *implement*, D *Werkzeug* | *-tal* | *-tisa*.

insulta FED, E *abuse*, *call names*, D *beschimpfen*, *beleidigen* | *-to* sb.

integri F *entier*, E *whole*, *entire*, D *ganz*, *ungeteilt* | *-gral* || *-grate* vb. | *-gratione*.

intelektu FE *intellect*, *intelligence*, D *Verstand* | *-ual* | *-uosi*.

inteligenti FED, D *einsichtsvoll*, *klug* | *-te* sb. | *-tia*.

intendante.

intensi FED, F *intensif*, ED *-iv(e)* | *-sifika*.

intente vb. E *intend*, *purpose*, F *avoir l'intention de*, D *beabsichtigell* | *-tione*.

inter F *entre*, E *between*, *among*, D *zwischen*, *(mitten) unter*; kp. *intru*.

interakte FE *entr'acte*, E *interval between acts*, D *Zwischenakt*.

interdikte E, F *interdire*, D *untersagen*, *verbieten* | *-tione*.

interesa vb. FD, E *-st* | *-so* F *intérêt*, E *-st*, D *-sse*, *Teilnahme*.

intereste F *intérêt (d'un capital)*, E *(pecuniary) interest*, D *(Kapital-) Zins*; kp. *rente*.

interfera FE, D *-rieren* (*fis.*).

interime FED, E *time intervening*, D *Zwischenzeit* (= *intru-tempe*).

interjektione.

interkomunikatione; *interlandal*; *interlingue*; *intermixa*, *interveni*.

intermitenti.

international | *-lisme* | *-leso*.

interni FED, F *intérieur*, E *interior*, *inward*, D *inwendig*, *innerer* | *-nim* | *-nisa* F *-ner*, E *-n*, D *-nieren*.

interogativ(i) adj., *-ve* sb.

interpela.

interpola.

interposi.

interpreta FE (*vb.*), D *(ver)dolmetschen*, *übersetzen*, *auslegen* | *-tatione* | *-tere*.

interregno.

interrupte E, F *interrompre*, D *unterbrechen* | *-tione*.

intersekte E, F *s'entrecouper*, D *sich schneiden* | *-tione*.

intersepta FE, D *auffangen*, *unterschlagen*.

intersese F *-céder*, E *-cede*, D *dazwischentreten*, *sich für jn. verwenden* | *-sesione*.

intervale.

interveni FED.

intervua E *-view* (*vb.*) | *-vuo* (*-vue*) (*sb.*).

intestat(i).

intestine FE, D *Darm*.

intim(i) FD, E *-mate*.

intona ED, F *entonner* | *-natione*.

intrige | *-ga* vb. | *-gant(i)*.

introdukte F *introduire*, E *-duce*, D *-duzieren*, *einführen* | *-to*, *-tione*.

intru F *entr'eux*, E *between (them)*, *in between*, D *dazwischen* | *intruspatie* E *interspace*, F *espace intermédiaire*, D *Zwischenraum* | *intrutempe* F *entretemps*, E *meantime*, D *Zwischenzeit* | *intruregno* = *interregno*.

intui F *avoir l'intuition de*, E *know by intuition*, D *durch Intuition erfassen* | *-itione* || *-itiv* = *-itional*.

inu F *(là) dedans*, *au dedans*, *à l'intérieur*, E *in (there)*, *within*, D *innen*, *drinnen*; kp. *in*.

inunda E *-date*, *overflow*, *swamp*, F *inonder*, D *überschwemmen*, *unter Wasser setzell* | *-datione*.

invalid(i) | *-de*.

invase E -ade, F *envahir*, D *einfallen*, *mit Krieg überziehen* | *-sione*.

inventarie F *-taire*, D *-tarium*, E *-tory*, D *Güterverzeichnis* | *-taria* = *fa inventarie*, D *den Bestand aufnehmen*, E *take stock*.

invente FE, D *erfinden* | *-tere* | *-tione*, *-ture* | *-to* (*akto*).

inversi FE, E *inverted*, D *umgekehrt*.

inverte E, F *inverser*, D *umkehren* | *-tione* FE *-sion*, D *Umkehrung*, *Stromwendung*.

investa E *(not: i. money)*, F *-tir*, D *-tieren*, *einsetzen* || *-stiture* FED.

invidia F *envier*, E *envy*, D *beneiden* | *-io* sb. | *-iosi* (*envia*).

invita FE, D *einladen* | *-to* | *-tatione*.

iode FD, E *-dine*.

ion(e).

-ione F *forme des substantifs verbaux pour désigner le résultat ou l'ensemble de l'action*, E *forms verbal substantives denoting the result (as a whole) or the resulting state, or the manner in which something is done*, D *bildet Verbalsubstantive für das Ergebnis der Handlung oder den sich ergebenden Zustand, zum Teil die Art und Weise, in der etwas geschieht* (*v.* AIL 131, EIS 97): *konstruktione*, *diskusione*; *kp.* *-tione after a, u, i*: *isolatione*, *evolutione*, *expeditione*....

-ira F *forme des verbes de substantifs désignant des êtres vivants*, E forms *verbs from substantives denoting living beings*, D *bildet Verben von Wörtern, die lebende Wesen bezeichnen*: *profetira*, *koketira* = *akte kom profete*, *koketa*.

iradia FE, D *ein-*, *überstrahlen* | *-iatione*.

ire (iro) E, *anger*, *wrath*, F *colère*, *courroux*, D *Zorn* | *ira* E *be angry*, F *être en colère*, D *zürnen* | *irat* (*irant*) E *angry*, F *colère* (*adj.*), *courroucé*, *fâché*, D *zornig*, *böse* | *irasi* FE *irascible*, D *jähzornig* | *irisa* F *mettre en colère*, E *anger*, D *erzürnen*.

irgi D *irgend ein*, *irgend welch*, F *n'importe quel*, *un ... quelconque*, E *any* | *irge (-o, -a)* D *irgend jemand*, F *une personne quelconque*, E *any one* | *irgiman* D *wie denn auch*, *auf irgend eine Weise*, F *n'importe comment*, E *anyhow*, *no matter how* | *irgitem* D *jemals*, E *no matter when*, F *n'importe quand* | *irgilok* D *irgendwo*, F *n'importe où*, E *anywhere*.

iridium.

iriga F *-guer*, E *-gate*, D *bewässern*, *berieseln*.

iris.

irita FED, D *reizen*, *erregen* | *-tabli*.

Irlande | *-dani*, *-e*.

ironi F *-nique*, E *-nic(al)*, D *-nisch* | *-ne* F *-niste*, D *-niker* | *-nia* sb.

-isa F *rendre*, *couvrir de*, E *render*, *make (into)*, *supply with*, D *(zu...) machen*, *versehen mit*: *sterilisa*, *alkoholisa* (AIL 137, EIS 101).

-isi F *désigne un très haut degré*, E *indicates a very high degree*, D *bezeichnet einen sehr hohen Grad*: *grandisi* F *très grand*, *énorme*, E *very big*, *enormous*, D *ungeheuer gross* | *-isim* adv.: *fortisim*.

Islande | *-dani*, *-e*.

isle F *île*, E *island*, D *Insel* | *-lane* F *insulaire*, E *islander*, D *Inselbewohner*.

-isme: *ateisme*, *sosialisme* ... | *germanisme*, *latinisme*....

isobare, *isokroni*, *isomorfi*....

isola FED, E *insulate*, D *vereinsamen* | *-latione*.

-iste: *ateiste*, *artiste*, *spesialiste* ... (AIL 134, EIS 99) *-isti* adj. F *-iste*, *-istique*, E *-istic(al)*, D *-istisch*.

istme F, ED *-mus*, D *Landenge*.

Italia | *-iani*, *-ne*.

-itate v. *-tate*.

itera E, F *réitérer*, *répéter*, E *reiterate*, *repeat*, D *wiederholen*.

-itione, *v.* *-ione*.

-iv(i) F *qui peut ou qui fait ordinairement*, E *that can or ordinarily does*, D *der (die, das) ... kann oder gewöhnlich tut*: *instruktiv(i)*, *sugestiv*, *aktiv*, *atentiv*, *nutriv* F *nourrissant*, *nutritif*, E *nourishing*, D *nahrhaft*.

ivorie E *-ry*, F *ivoire*, D *Elfenbein*.

J

Pronuntiatione: F *j (âge) ou dj*, E *j, gin or mea_#s#_ure*.

ja F *déjà*, E *already*, D *schon*, *bereits*.

jaguare.

jake D *Jacke*, F *veston*, E *coat* | *-kete* F *jaquette*, ED *jacket*.

jalus(i) F *jaloux*, E *jealous*, D *eifersüchtig* | *-seso*.

jambone F, E *ham*, D *Schinken*.

janichare D, F *janissaire*, E *Janizary*.

januare.

Japon | *-nane* | *-nani* adj. | *-nanum* (*lingue*).

jargone FED | *-na* vb.

jasmine.

jaspe F, E *-per*, D *-pis*.

jeli E *jelly*, FD *gelée*.

jema F *gémir*, E *groan*, moan, D *seufzen*, *stöhnen*.

jemele F *jumeau*, E *twin*, D *Zwilling*.

jena F *gêner*, D *genieren*, *belästigen*, E *inconvenience*, *embarrass*, *incommode*, *trouble* | *-no* sb.

jendarmo FED *g-*.

jenerosi F *généreux*, E *generous*, D *grossmütig*, *freigebig*.

jenjive F *gencive*, E *gum (of teeth)*, D *Zahnfleisch*.

jentil(i) F, | *nice (of character)*, *well-bred*, *courteous*, D *artig*, *nett* | *-lo gentleman*.

jera F *gérer*, E *manage*, *administer*, D *verwalten*, *bewirtschaften* *-rante*, *-rere* F *gérant*, E *manager*, D *Geschäftsführer*.

jerme FE *germ(e)*, D *Keim* | *-ma* F *germer*, E *-minate*, *sprout*, D *keimen*.

Jesu || *Jesuite* | *-tal* | *-tatri* | *-tisme*.

jeta F, E *throw*, D *werfen*.

jibete FE *gib(b)et*, D *Galgem*.

jilete F *gilet*, E *waistcoat*, D *Weste*.

jiliflore E *gillyflower*, F *giroflée*, D *Levkoje*.

jine EF *gin*, D *Genever*.

jinjere E *ginger*, F *gingembre*, D *Ingwer*.

jira E *gyrate*, *turn about*, F *tourn(oy)er*, D *sich drehen*, *wenden*.

jirafe FED *g-*.

jodie D *jeudi*, E *Thursday*, D *Donnerstag*.

joka E, F *plaisanter*, D *scherzen*, *spassen* | *-ko* sb. | *-kosi* | *-kacho*.

jokeye EF *jockey*, D *-ei*.

jongla FD, E *juggle*, *play tricks (sleight of hand)* | *-lere*.

jorne F *jour*, *journée*, E *day(-time, opp. to night)*, D *Tag (im Gegensatz zu Nacht)* | *-nim* F *de jour*, E *by day*, D *bei Tage* | *jorneska* F *il se fait jour*, E *day is coming*, D *der Tag bricht an*; kp. *die*.

joye (-o) F *joie*, E *joy*, D *Freude* | *joya* F *se réjouir*, E *be glad*, D *sich freuen* | *joyosi* FE, D *froh*, *fröhlich* | *joyisa* F *faire plaisir à*, *réjouir*, E *fill with joy*, D *erfreuen*.

jua F *jouir de*, E *enjoy*, D *geniessen* | *juo* sb. | *juilo*.

jubile F *-lé*, E *-lee*, D *-läum* | *-la* F *fêter le jubilé de*, E *celebrate the jubilee of*, D *das J. js. feiern* | *-larie*.

jude D, F *juif*, E *Jew* | *-di*, *-dal* | *-disme*.

judika F *juger*, E *judge*, D *urteilen*, *richten* | *-ko* F *jugement*, E *judgment*, D *Urteil* | *-kere*, *-kiste* F *juge*, E *judge*, D *Richter*, *Beurteiler*.

jugoslave | *-vi* adj. | *-via*.

julie F *juillet*, E *July*, D *-li*.

june E, F *juin*, D *Juni*.

jungle EF, D *Dschungel*.

juniori ED, F *cadet*, *inférieur en age*, D *jünger*; kp. *seniori*.

junipere E, F *genévrier*, D *Wachholder*.

junkte F *joindre*, E *join(t)*, D *verbinden*, *zusammenfügen* | *-tione* | *-tim* F *ensemble*, *conjointement*, E *jointly*, D *gemeinschaftlich*.

jupe F, E *skirt*, D *Rock (unterer Teil d. Frauenkleides)*.

jure F *droit (s.m.)*, E *right (founded on law, etc.)*, D *Recht*, *Rechtsanspruch* | *-riste* | *-risa* F *donner droit à*, E *entitle*, *authorize*, D *berechtigen*, *rechtlichen Anspruch geben* (*auf*).

jurie FED *-ry* | *-iane* = *membre de jurie*.

jurisdiktione || *jurisconsulte* || *jurisprudente* | *-tia*.

jurnale FED, E *newspaper*, D *Zeitung* | *-lache* | *-liste* | *-laro* FED *press(e)*.

jus F *justement*, *à l'instant*, E *just (now, then)*, D *(so)eben*, *gerade*, *just*.

justi FE, E *right*, *correct*, *proper*, D *richtig*, *recht*, *genau*, *passend* | *vu es ye justum* F *vous avez raison*, E *you are right*, D *Sie haben recht* | *-tim* F *correctement*, E *justly*, D *richtig* | *-teso* | *-tifika*, *-katione*.

jute FED.

juvele D, E *jewel*, F *joyau* | *-lere*, *-liste*.

K

kabe F *cap (geogr.)*, E *cape*, *headland*, D *Kap*, *Vorgebirge*.

kabane F, E *cabin*, *hut*, D *Hütte*.

kabine FD, E *cabin (nav.)*, D *Kajüte*.

kabinete FED, F *petite pièce*, E *closet-like room*, D *kleines Gemach*.

kable.

kabra F *se cabrer*, E *rear*, *prance*, D *sich bäumen*.

kabriolete.

kadastre FE, D *Kataster*, *Grundbuch*, E *register of real estate*.

kadavre FED, E *corpse*, *dead body*, D *Leiche*, *Leichnam*.

kadense FE, D *-nz* | *-sa* sb.

kadete FED (*milit.*).

kadre F, E *frame (of picture, glass, etc.)*, D *Rahmen*, *Einfassung*; (*milit.*) FED.

kaduk(i) F, E *caducous*, *falling*, *decaying*, *tumble-down*, D *hinfällig*, *baufällig*.

kafe F *café (boisson)*, E *coffee*, D *Kaffee* || *kafee* FED *café (local)* (*kafetorie*? kp. U.S. *cafeteria*).

kaje FE *cage*, D *Käfig*.

kakao FD, E *cocoa*.

kakatue F *cacatoès*, E *cockatoo*, D *Kakadu*.

kaktus(e).

kalamitate F *-ité*, E *-ity*, D *-ität*, *grosses Unglück*.

kaldiere F, F *chaudière*, E *boiler*, *copper*, D *Dampfkessel*.

kaldrone E, F *chaudron*, D *(Koch-)Kessel*.

kale F *cal*, *callosité*, E *callus*, D *Hornhaut*, *Schwiele* | *-losi* F *-lleux*, E *-llous*.

kaleidoskope.

kalendre E *-dar*, D *-der*, F *-drier*.

kaleshe DF, E *-lash*.

kali(um).

kalibre.

kalife.

kaligrafa (*vb.*) FED | *-fia* | *-fere*.

kalise F, E *chalice*, *calyx*, F *coupe*, D *Kelch* (*relig.*, *bot.*).

kalka FDE, E *counter-draw*, *trace*, D *pausen*.

kalke D, F *chaux*, E *lime*.

kalkula FE, D *aus-(be-)rechnen* | *-lo*, *-latione* | *-lari*.

kalmi FE, E *quiet*, *serene*, D *ruhig*, *still* | *-misa* F *calmer*, E *calm*, D *beruhigen*.

kalore F *chaleur*, E *heat*, D *Wärme* (*tekm*, *fis*.) || *kalorie* FED (*uno de kalore*).

kalote.

kalse F *chausse*, *bas*, E *stocking*, D *Strumpf* | *-sete* F *chaussette*, E *sock*, D *Socke* | *-sone* F *caleçon*, E *pair of drawers*, D *Unterhose*.

kalumnia E, E *slander*, F *calomnier*, D *verleumden* | *-io* sb.

kalvi F *chauve*, E *bald*, D *kahl*.

kam F *que (comparaison)*, E *than*, *as*, D *als*, *wie*: *plu grandi kam N*, *tam grandi kam N*, *min grandi kam N*; *tam bald kam posibli* F *aussi tôt que p.*, E *as soon as p.*, D *so bald wie möglich*; *kam plu oldi*, *tam plu stupid* F *plus il est vieux, plus il est stupide*, E *the older, the more stupid*, D *je älter, desto dümmer*; *kam plu on vida lo, tam min on estima lo*.

kamarade FD, E *comrade*, *mate*, *fellow*.

kambia F *échanger*, *faire le change*, E *exchange*, *barter*, D *wechseln*, *austauschen* | *-io* sb. | *-io-letre* F *lettre d'échange*, *traite*, E *bill of exchange*, *draft*, D *Wechsel*.

kamee.

kamele ED, F *chameau*.

kameleone.

kamelia.

kamera ED (*fotografial aparate*).

kamfre F, E *-phor*, D *-pfer*.

kamine D, F *cheminée*, E *chimney*, *fire-place*, D *Rauchfang*.

kamione F, E *lorry*, *truck*, D *Rollwagen*, *Güterwagen*.

kamise F *chemise*, E *shirt*, D *Hemd*.

kamomile FE, D *Kamille*.

kampanie FD *-agne*, E *-aign*, D *Feldzug* | *-ia* vb.

kampanula.

kampe FE, D *Lager* | *-pa* FE, E *encamp*, D *kampieren*.

kamufla F (ED) *camoufler*.

kanabe F *chanvre*, E *hemp*, D *Hanf*.

Kanada | *-dani*, *-dane*.

kanale FED, E *channel* | *-lete* F *ruisseau*, E *gutter*, D *Wasserrinne* | *-lisa*.

kanalie FD, E *scamp*, *scoundrel* | *-iaro* F *la canaille*, E *riff-raff*, *rabble*, D *Lumpengesindel*.

kanape FD, E *sofa*, *couch*.

kand F *lorsque*, *quand*, E *when*, D *wenn*, *als* (*kp*. *quand*).

kandelabre FD, E *-brum*, D *Armleuchter*.

kandele E *candle*, F *chandelle*, D *Kerze*, *(Talg)licht* | *-liere* F *chandelier*, E *candlestick*, D *Leuchter*.

kandi F *(sucre) candi*, E *-dy*, D *-dis*.

kandid(i) FE, E *frank*, D *offenherzig*, *aufrichtig*.

kandidate | *-teso* FED *-tur(e)*.

kane E *cane*, *reed*, F *canne (à sucre)*, *roseau*, D *Rohr*, *Schilf*.

kanele F *canal* (*archit*.), E *channel(ling)*, *groove*, D *Rille*, *Rinne* | *-la* F *canneler*, E *channel*, D *kannelieren* | *-lure*.

kanguru.

kanibale | *-li adj*. | *-lisme*.

kankre F *crevisse*, E *crayfish*, D *Krebs (Tier)*.

kano F *canot*, E *-noe*, D *-nu*.

kanone (1) F, E *cannon*, D *-ne*, E *gun*.

kanone (2) FED *canon* (*relig*., *ets*.) | *-nisa* || *-nike* D *-kus*, *Domherr*, F *chanoine*, E *canon*, *prebend*.

kanote F *canot*, *batelet*, E *punt*, *skiff*, D *Kahn*, *kleines Boot*.

kanselere F *chancelier*, E *chancellor*, D *Kanzler*.

kansre FE *cancer*, D *Krebs (Krankheit)*.

kante F *chanson*, E *song*, D *Lied* | *-ta* F *chanter*, E *sing*, D *singen* | *-to* F *chant*, E *singing*, D *Singen* | *-teta* F *chantonner*, *fredonner*, E *hum*, D *trallern* | *kantate -tu(m)* FD, E *-ta* | *-tere*, *-tiste* | *-tada* | *-tacha* || *-tore* ED, F *chantre*.

kantilene FD, E *-na*.

kantine FD, E *-teen*.

kantone (*in Suisia*).

kanule F, E *cannula*, D *Kanüle*.

kanvase E *canvas*, FD *-nevas*.

kaose | *-si* F *chaotique*, E *-tic*, D *-tisch*.

kapabli FED, D *fähig*, E *able*.

kapas(i) F *capable de contenir*, E *capacious*, *able to hold*, D *fassend*, *aufnahmefähig* | *-seso*, *-sitate* F *capacité*, E *-ty*, D *-tät*.

kape F *tête*, E *head*, D *Kopf*, *Haupt*.

kapele D, F *chapelle*, E *chapel* | *-lane* (*-liste*) | *-lemastre*.

kapere F *câpre*, E *(bud) caper*, D *(die) Kaper*.

kapilari F *-aire*, E *-ary*, D *-ar*.

kapitale FED | *-liste*, *-liere* | *-lisme*.

kapitano F *capitaine*, E *captain*, D *Hauptmann*.

kapitele D *-täl*, E *-tal*, F *chapiteau*.

kapitula FD, E *-late* | *-latione*.

kapone E, D *-paun*, F *chapon*.

kaporalo F, ED *corporal*.

kapote FD, E *raincoat*.

kapre, *-o*, *-a* F *chèvre*, *bouc*, E *goat*, D *Ziege*, *Geiss*.

kaprifolie D, F *chèvrefeuille*, E *honeysuckle*, D *Geissblatt*.

kaprikorne FE, D *Steinbock*.

kapriole ED, F *cabriole*, E *caper* | *-la* vb.

kaprise FED, E *whim*, D *Grille*, *Laune* | *-sosi*.

kapstane E, F *cabestan*, D *Kabestan*, *Spill*, *Winde*.

kapsule FE, D *-sel*.

kapta F *prendre*, *saisir*, *attraper*, E *catch (hold of)*, *snatch*, *capture*, D *fassen*, *fangen* | *-tate* F *prisonnier*, *captif*, E *prisoner*, *captive*, D *Gefangene(r)* | *-ture* FE, F *proie*, E *prize*, *booty*, *prey*, D *Beute*, *Prise* | *-tilo* F *piège*, E *snare*, *trap*, D *Falle*, *Schlinge*.

kapuse F, F *capuchon*, D *-uze*, E *hood*, *cowl* || *-sino*.

kar(i) F *cher*, *chéri*, E *dear (affection)*, D *lieb*, *teuer*; *kp*. *cheri*.

karabine | *-niere*.

karafe.

karaktere | *-risa* | *-risiv* F(ED) *caractéristique* || *-ristike* (*mat*.).

karambole | *-la vb*. (E *make a cannon at billiards*) | *-lo*.

karamele.

karate.

karavane.

karavanseraye.

karavele.

karbo F *carbone*, E *carbon*, D *Kohlenstoff* (*kem*: *C*).

karbole (E *-lic*).

karbone FE, F *charbon*, *houille*, E *coal*, *charcoal*, D *Kohle* | *-nisa* (AIL 138, EIS 103).

karbunkle E, D *-kel*, F *escarboucle*.

karbura || *-ratore*.

karda F, E *card (wool)*, D *-dieren*, *krempeln*, *kardätschen (Wolle)*.

kardamome.

kardinal (-i, -e, -o).

kardone F *chardon*, E *thistle*, D *Distel*.

karea F *se passer de*, E *do without*, *make shift without*, D *entbehren (karieren)* | *non-kareabli* F *indispensable*, E *-sable*, D *unentbehrlich*.

kareme F, E *Lent*, D *Fastenzeit*.

karese FE, D *Liebkosung* | *-sa vb*. | *-so*.

karga F *charger*, E *load (goods)*, D *(auf)laden*.

karie F, ED *-es*.

kariere FD, E *career*, D *Laufbahn*.

karikature FED | *-ra vb*. FE, D *-kieren*.

kariofile F *clou de girofle*, E *clove*, D *Gewürznelke*.

karmesin(i) D, F *cramoisi*, E *crimson*.

karmine FED.

karne F *chair*, *viande*, E *flesh*, *meat*, D *Fleisch* | *-nal* | *-nosi* | *-nevori* F *carnivore*, E *-rous*, D *fleischfressend* | *-nevore sb*.

karnevale.

karo D, F *carreau (jeu de cartes)*, E *diamond*.

karose FD, E *coach*.

karote.

karpe FE, D *Karpfen*.

karpenta *vb*. F *charpenter*, E *work timber*, D *zimmern* | *-tere*.

karte FD, E *card*, *map* || *kartografe* | *-fia* | *kartoteke*.

kartele FED, D *Heraustorderung*.

kartilaje FE, D *Knorpel*.

kartone FD, E *cardboard*, *pasteboard*, D *Pappe*.

kartuche FD, E *cartridge*, D *Patrone*.

karusele.

-kas v. *kasu*.

kasa F *casser* (*jur*.), E *quash*, *annul*, *invalidate*, D *kassieren*, *für ungültig erklären* | *-satione*.

kase F *caisse (d'argent)*, E *(cash)box*, *till*, D *Kasse* | *-sere* F *caissier*, E *cashier*, *treasurer*, D *Kassierer* | *-seria* E *treasury*; *kp*. *enkasa*.

kasemate.

kaserne FD, E *barracks*.

kasha F, E *hide*, *conceal*, D *verbergen*, *verhüllen*.

kashalote.

kashmire.

kasino.

kaskade FED, D *Wasserfall*.

kaske FE, E *helmet*, D *Helm*, *Sturmhaube* | *-kete* FD, E *cap*, D *Mütze*.

kasrole FD, E *saucepan*, D *Schmortiegel*.

kastane F *châtaigne*, E *chestnut*, D *(Ross)kastanie* | *-niere* (*arbre*); *kp*. *marone*.

kastaniete FED (*-gn-*).

kaste F (*s.f.*) E *(class of society)* D *(Schicht)*.

kastele FD, E *castle*, F *château*, D *Burg*, *Schloss*.

kastore FE, E *beaver*, D *Biber*.

kastra E *-ate*, D *-ieren*, F *châtrer*.

kasu F *cas*, E *case*, D *Fall*, *Angelegenheit*, *Kasus* | *-sual* | *-suiste* (*-suistike*) || *-kas*: *omnikas* F *en tout cas*, E *in every case*, D *jedenfalls*; *tikas* F *dans ce cas*, E *in that case*, D *in diesem Falle*; *altrikas* F *autrement*, E *otherwise*, D *sonst*....

kasuare D, F *casoar*, E *cassowary*.

katafalke.

kataklisme.

katakombe.

katakrese.

katalepsie.

katalise.

kataloge | *-gisa*.

kataplasme.

katapulte.

katare | *-rete* F *refroidissement*, *rhume*, E *cold*, D *Erkältung*.

katarakte FED *(chute d'eau et maladie, waterfall and blindness, Wasserfall und grauer Star)*.

katastrofe | *-fal*.

kate (-o, -a) E, F *chat*, D *Katze (Kater)* | *katyune* F *chaton*, E *kitten*, D *Kätzchen*.

katedrale FED, D *Dom*, *Münster*.

katedre D, F *chaire (d'église, de professeur)*, E *pulpit*, *desk (of professor)*, D *Lehrstuhl*, *Kanzel*.

kategorie || *kategorik(i)* F, E *-cal*, D *-isch*, *unbedingt gültig*.

katekisa || *-kisme*.

katene F *chaîne*, E *chain*, D *Fessel*, *Kette* | *-na* F *enchaîner*, E *chain up*, D *fesseln* | *-no* (*akto*).

katoliki | *-ke*, *-ko*, *-ka* || *-kisme* = *-lisisme*.

kauchuke.

kaude F *queue*, E *tail*, D *Schwanz*.

kaule F *chou*, E *cabbage*, D *Kohl* || *kaulrape* F *chou-rave*, DE *Kohlrabi*.

kause FE, D *Ursache* | *-sa* FE, D *verursachen* | *-satione* | *-sal*.

kausti F *-ique*, E *-ic*, D *-isch*.

kautione FED, E *bail*, *surety*, D *Bürgschaft* | *-na* FD, E *stand bail for*, D *bürgen* | *-nere*, *-nante*.

kav(i) F *creux*, E *hollow*, D *hohl* | *-vu(m)*; *kp*. *kaverne*.

kavale F *cheval*, E *horse (knight at chess)*, D *Pferd*, *Ross (Springer im Schach)* | *-lo*, *-la* | *-lal* E *equine* | *-lete pon(e)y* | *-lyune* F *poulain*, E *colt*, D *Füllen* | *-liere* FED, E *knight*, D *Ritter* || *-lrie*.

kavalka F *chevaucher*, *être à cheval*, E *ride (on horseback)*, D *reiten*.

kaverne FE, FE *cave*, D *Höhle*.

kaviare.

kaye F *quai*, E *quay*, *platform (railway)*, D *Kai*, *Bahnsteig*.

kayere F *cahier*, E *note-book*, *(not bound) book*, *part*, *number (of publication)*, D *Heft*.

ke F *que*, E *that (conjunction)* D *dass* (*konekte satses*: *me kreda ke lo es dar*; *ante ke*, *after ke*, *durant ke*, *por ke*, *pro ke*, *in ke*...).

kegle D, F *quille*, E *ninepin*, *skittle*.

kel rel. pron. F *qui*, *que*, *lequel*, E *who*, *which*, *that*, D *der*, *welcher* | *keles* | *kelen* F *de qui*, *dont*, E *whose*, *of which*, D *dessen*, *deren*... | *keli* adj.

kelere D, F *cellier*, *cave*, E *cellar*, *basement*.

kelki F *quelque*, E *some*, *a little*, *a few*, D *einige*, *etwas (vor Subst.)* | *-ke*, *-ko*, *-ka* F *quelqu'un*, *-une*, E *somebody*, *someone*, D *jemand*, *einer* | *kelkim*, *kelketim*, *kelkigrad* F *un peu*, *jusqu'à un certain degré*, *assez*, E *somewhat*, *to some extent*, *a little*, D *etwas*, *ein wenig*, *einigermassen* | *kelkilok* F *quelque part*, *en quelques endroits*, E *somewhere*, D *irgendwo* | *kelkum* F *quelque chose*, E *something*, D *etwas*.

kemie D *Chemie*, F *chimie*, E *chemistry* | *-ial* | *-iiste* F *chimiste*, D *Chemiker*, E *chemist*, *student of chemistry*.

kepi FE, D *Käppi*.

kerle, *-lo* D, F *individu*, *drôle*, E *chap*, *fellow*.

kerne D, E *kernel*, F *noyau*.

kerube, *-o* FED *ch-*.

kese D *Käse*, E *cheese*, F *fromage*.

keste D *Kasten*, *Kiste*, E *chest*, *box*, *packing-case*, F *caisse (récipient)*.

kilo(grame).

kilolitre.

kilometre.

kimere FE *ch-*, D *Schimäre* (*chimere* ?).

kimono.

kioske.

kiragra.

kirke D *Kirche*, F *église*, E *church* (*edifise*, *kp*. *eklesie*).

kirurge D *Chirurg*, F *chirurgien*, E *surgeon* | *-gia*.

klade D, F *brouillon*, *ébauche*, E *(rough) draft*, D *Entwurf*, *Konzept*.

klaka F, E *clack*, *clap*, *smack*, D *klatschen*, *knallen*.

klama F *crier (des paroles)*, E *shout*, D *(aus)rufen* | *-mo*, *-mado*.

klar(i) D, F *clair*, E *clear* | *-isa*, *-ifika*.

klarinete.

klarione ED, F *clairon*, E *military bugle*, D *Zinke*.

klase || *klasifika*, *-katione*.

klasik(i) FE, D *-ssisch* | *-ke* D *-ssiker*.

klaudika F *clocher*, *boiter*, E *hobble*, *limp*, D *hinken* | *-kant(i)* F *boiteux*, E *lame*, D *lahm*.

klaune FED *clown*.

klause FE, D *-sel*, E *stipulation*, *article (in contract, etc.)*, D *Nebenbestimmung*, *Einschränkung*.

klave F *clef*, *touche*, E *key (of keyboard)*, D *Taste (am Klavier)*, *Klappe (der Flöte)*.

klavikorde.

klefe F *clef*, E *key*, D *Schlüssel* | *-fa* F *fermer à clef*, E *lock*, D *zuschliessen* | *-fo* (*akto*).

klema D *(zusammen)klemmen*, *drücken*, F *serrer*, E *squeeze*, *press closely together*.

klement(i) FE, D *mild*, *huldreich*, *gütig*, E *merciful*, *lenient*.

klerike (-o, -a) E *cleric*, *clergyman*, F *ecclésiastique*, D *Geistlicher* | *-ki*

adj. | *-karo* F *clerge*, E *clergy*, D *Geistlichkeit*, *Klerus*.

kliche.

kliente (-o, -a) FED, D *Kunde*, ED *patient*, E *customer* | *-taro* FE *-tèle*.

klife E, F *falaise*, D *Felsenküste*, *Felswand*.

klike FED *clique*, D *Sippschaft*, *Rotte*.

klikta F *cliqueter*, E *click*, *clank*, *clack*, D *klirren*.

klima E *climb*, *clamber*, F *grimper*, *gravir*, D *klimmen*, *klettern* | *-mere* E *climber*, F *plante grimpante*, D *Schlingpflanze*.

klimate FE, D *-ma* | *-ti adj.* | *-matologia*.

klini adj. | *-nike sb.*

klinke D, F *clenche*, *loquet*, E *latch (of door)*.

klistere F *clystère*, E *enema*, D *Klistier*.

kloake FD, E *sewer*.

kloche F, E *bell*, D *Glocke* | *-cha* F *sonner*, E *ring*, D *klingeln*, *schellen*; *kp. tintine*.

klok E *o'clock*; *klok du* F *à deux heures*, E *at two*, D *um zwei Uhr*; *klok du e duime* = *klok du e trianti*; *klok du e tri quarimes*; *klok sink ante tri* (= *2.55*); *qui klok es?* F *quelle heure est-il?* E *What's the time?* D *Wie spät ist es?* *samiklok*, *tiklok*, *altriklok*.

klore FD, E *chlorine* || *kloroforme* | *-misa*.

klosa E, F *fermer*, D *schliessen*, *zumachen*.

klosete.

klube EFD *club*.

ko- prefixe FED *co-*, F *ensemble*, *en commun*, E *together*, *jointly*, D *zusammen*, *gemeinschaftlich* (*adv.*): *ex. Ko-exista*, *ko-labora*, *ko-heredere*, *ko-habita*, *ko-viva*; *ko-ordina*; *ko-eduka* (*eduka li du sexus*); *ko-lernante*, *ko-disiple* F *con-disciple*, E *school-fellow*, D *Schulkamerad*; *kovenio* (*ko kom nondependanti adverbie insted kunu?*).

koagula.

koalitione (*vb. -ali*).

kobalte FED (*kem. Co.*).

kobolde (-o) D, F *lutin*, E: *imp*, *brownie*, D *Poltergeist*.

kochenile.

kode FED *code(x)* | *kodifika*, *-katione* || *kodisile*.

koefisiente.

kofre FED, F *malle*, E *trunk*.

kohese F *être cohérent*, E *cohere*, D *zusammenhängen* | *-siv* | *-sione*.

kohorte.

koinsida FED, D *zusammentreffen*.

kokaine.

kokarde FD, E *cockade*.

koke EF, D *Koks*.

koketi FED | *-ta sb.* | *-tira vb.*

kokose F *noix de coco*, E *coco-nut*, D *Kokosnuss*.

kolare E *collar*, F *(faux-)col*, *collier*, D *Kragen*, *Halsband* | *-rete*.

kolate E, F *collationner*, D *-tionieren* | *-tione*.

koldi E *cold*, D *kalt*, F *froid* | *me es ye koldum* E *I am cold*, F *j'ai froid*, D *mich friert* | *-deso* | *-disa*.

kole F *cou*, E *neck*, D *Hals*.

kolege (-o, -a) D, F *collègue*, E *colleague*, D *Amtsgenosse* | *-gal*.

kolegie F *college*, E *college*, D *Kolleg(ium)*.

kolekte E, F *faire collection de*, *assembler*, D *sammeln*, E *gather* | *-tione* | *-tiv* | *-tere*.

kolera || *-rine* || *kolike*.

kolia F *cueillir*, E *cull*, *pluck*, *pick (flowers)*, D *pflücken*.

kolibri.

koline F, E *hill*, D *Hügel*.

kolise F *entrer en collision*, *se heurter*, E *collide*, D *kollidieren*, *aneinanderstossen* | *-sione*.

kolombe F, E *dove*, FE *pigeon*, D *Taube*.

kolone FD, E *column*, *pillar*, D *Säule*, *Pfeiler*.

kolonele (-o) FE, D *Oberst*.

kolonie FED | *-nial* | *-niisa*, *-o* | *-niiste*.

kolore FD *couleur*, E *colour*, D *Farbe* | *-ra vb.* | *-rates* || *-rature*.

kolose | *-sal*.

kolporta FD, E *peddle*, *hawk about*, D *feilbieten* | *-tere*.

kolumne E *(of hook)*, F *colonne (de livre)*, D *Spalte*.

kom F *comme (comparaison)*, *en (qualité de)*, E *as (comparison)*, D *als*, *wie*: *kom li presidanto me konsidera li afere kom finat. Exept si vus deveni kom mikri infantes. Autores kom (exemplim) Shaw. Kom me ha ja dikte.*

koma (,).

komanda FED, D *befehl(ig)en* | *-dere*.

kombata FE, E *fight*, *make war on*, D *(be)kämpfen* | *-to sb.*

kombina | *-natione*.

kombuste F *brûler*, E *burn*, D *(ver)brennen* | *-stione* | *-stebli*, *-lu(m)*.

komedie | *-iiste*.

komensa FE, E *begin*, D *anfangen*, *beginnen* | *-so sb.* | *-sim* F *au commencement*, E *in the beginning*, D *anfangs*.

komenta FED (E *on*), D *erläutern* | *-to* E *comment*, F *-taire*, D *-tar*.

komerse FE, E *trade*, D *Handel* | *-sa vb.* | *-sal* | *-sere*, *-siste*.

komete.

komforte.

komie (-o) FD *commis*, E *clerk*, *salesman*.

komiki F *-ique*, E *-ic(al)*, D *-isch*.

komise vb. F *commettre (qqn pour...)*, E *commission*, *charge*, *appoint*, D *kommittieren*, *beauftragen* | *-so*, *-sione* | *-sarie* F *-saire*, E *-sary*, D *-sar*.

komite F *-té*, D *-tee*, E *committee*, *board*.

komod(i) FD, E *commodious*, *convenient*, *suitable*, D *bequem (v. Sachen)* | *-de* FD, E *chest of drawers*.

kompakti.

kompane F *compagnon*, E *-anion*, *mate*, D *Genosse*, *Kumpan* | *-nia* FD *-agnie*, E *-any*.

kompara FE(D), D *vergleichen* | -ratione || *-rative* (*gram.*).

kompase F, E *(pair of) compass(es)*, D *Zirkel*. *Kp. busole*.

kompendie FED *-ium*, D *Abriss*.

kompensa FED, E *counterbalance*, D *ausgleichen*, *entschadigen* | *-satione*.

kompetent(i) FED, D *befugt*, *sachkundig*.

kompila FED | *-latione*.

komplemente FED, D *Ergänzung* | *-ta vb.* | *-tal*.

komplesi FE *complaisant*, D *gefällig* | *-sim*.

komplet(i) FED, D *vollständig* | *-tisa*.

komplexi FED (*komplikat*) | *-xe sb.*

komplika F, E *-cate*, D *-zieren*, *verwickeln*.

komplimente | *-ta vb.* | *-to* (*akto*).

komplisi F *complice*, E *accomplice*, *accessory*, *party to*, D *mitschuldig* | *-se* (*-so*, *-sa*) *sb.*

komplote FED, E *plot* | *-ta vb.* | *-to* (*akto*).

komposi FE, E *compound*, D *-ponieren*, *zusammensetzen -stellen* | *-sitione* | *-siiste*, *-siere* F *compositeur*, E *compositor* (*mus.*), D *Komponist*.

komposta F *composer (imprimerie)*, E *set up in type*, D *setzen (typogr.)* | *-stere* | *-sture*.

kompote FED, E *stewed fruit*, D *Eingemachtes*.

kompra F *acheter*, E *buy*, D *kaufen*.

komprenda F *comprendre*, E *comprehend*, *understand*, D *verstehen* | *-do sb.* | *-dabli*.

komprese E, F *comprimer*, D *-mieren*, *zusammenpressen*, *-drücken* | *-sione*.

kompromise FED.

kompromite F *compromettre*, E *-mise* (*v.*), D *-mittieren*, *blosstellen* | *-to* (*-tione* F *compromission*).

kompunktione FE, E *contrition*, *remorse*, D *Zerknirschung*.

komto F, E *count*, *earl*, D *Graf* | *-ta*.

komun(i) F, E *common*, *joint*, D *gemeinsam*, *gemeinschaftlich*.

komunie FD *commune*, E *township*, *parish*, *municipality*, D *Gemeinde* | *-nial*.

komunika F *-quer*, E *-cate*, D *-zieren*, *mitteilen*, *in Verbindung setzen* | *-katu(m)* F *-qué*, *-cation (chose communiquée)*, E *advice*, D *Mitteilung* | *-ko*, *-kado*, *-katione* FED, D *Verbindung* | *-kendu(m)* | *-kasi* F *-catif*, E *-cative*, D *mitteilsam*.

komunione EF, D *(heil.) Abendmahl*.

komunisme | *-niste*.

komuta E, D *-tieren*, F *commuer*, *interrompre (electr.)*, D *umschalten*, *vertauschen* | *-tatione*.

kondamna F, E *-demn*, *censure*, D *verdammen*, *verurteilen*.

kondensa || *-satore*.

kondimente FE, D *Gewürz*.

konditione FE, D *Bedingung* | *-na* F *mettre comme condition*, E *stipulate*, D *bedingen*, *zur Bedingung machen* | *-nal*.

kondola.

kondore.

konduite F, E *behaviour*, D *Benehmen* | *-ta* F *se conduire*, E *behave*, D *sich betragen*.

kondukte E, F *conduire (chaleur, électr.)*, D *leiten* | *-tione* | *-tiv*.

konduktore (-o) F, E (U.S.), E *guard (railway)*, D *Schaffner*.

kone FE, D *-nus*, *Kegel* | *-ni* F *-nique*, E *-nical*, D *-nisch*.

konekte E, F *accoupler*, *attacher*, *joindre*, D *verknüpfen*, *verbinden*, *anschliessen* | *-tione*.

konfekte D, E *-tion*, *sweets*, *candy*, F *dragées*.

konfektione F(ED), E *ready-made clothes*, D *fertige Kleider*.

konfera FED, D *sich besprechen* | *-ro* sb.

konfese FE, F *avouer*, E *avow*, D *(ein)gestehen*, *bekennen* | *-sione*.

konfida E, E *entrust*, F *confier*, D *anvertrauen* | *-do* sb.

konfidentie FE, D *Vertrauen*, *vertrauliche Mitteilung* | *-tial*.

konfirma FED, E *corroborate*, D *bekräftigen*, *bestärken*.

konfiska.

konfita F *-ire*, E *preserve (fruits)*, D *einmachen* | *-ture*.

konflikte ED, F *conflit* | *-ta* F *être en conflit*, D *in K.*, *Streit sein*.

konformi FD, E *-mable*, D *entsprechend*, *übereinstimmend* | *-ma* E, F *(se) conformer*, D *übereinstimmen*.

konfronta FED, D *gegenüberstellen*.

konfuse E *confuse*, *confound*, F *confondre*, D *konfundieren*, *verwechseln* | *-sione* | *-set* FD *confus*.

konglomera (*vb.*) | *-rate*, *-ratu(m)* sb.

kongregatione FED, D *Brüderschaft*, *Gemeinde*.

kongrese FED | *-sa* F *se réunir en c.*, E *hold a c.*, D *einen K. abhalten*.

kongrua D *-ieren* | *-ant(i)* FED *-ent*.

Koniake FED *cognac*.

koniva FE, D *-vieren*, E *wink at*, D *übersehen*, *ein Auge zudrücken* | *-vo*.

konjekture FED, D *Vermutung* | *-ura* vb.

konjela F *congeler*, E *-geal*, *freeze*, D *gefrieren (machen)*.

konjeste E, F *congestionner* | *-stione*.

konjuga | *-atione*.

konjunktione.

konjunktive.

konjura (spirites) FE, D *beschwören*, E *raise up*. *Kp. konspira*.

konkav(i).

konke F *conque*, *coquillage*, E *conch*, *shell*, D *Muschel*, *Schale* | *-kologe*, *-gia*.

konkluse F *conclure*, E *-ude*, *settle*, D *-udieren*, *(ab)schliessen* | *-sione* | *-siv*.

konkorda FE, F *être d'accord*, E *agree*, D *in Einklang*, *Eintracht sein* | *-dant* | *-do* | *-disa* || *-datum* | *-date* FED *-dat*, E *(bankrupt's) arrangement*, D *Akkord (mit Gläubigern)*.

konkret(i) || *konkretione* (*med.*)

konkubina sb. | *-naje* FE *-nage*, D *-nat*.

konkura D *-rieren*, F *rivaliser*, *faire concurrence*, E *compete* | *-rante* | *-ro* (*-rantia*).

konkurse F *concours*, E *match (for prizes)*, D *(Mit)bewerbung*, *Wetteifern* | *-sa* vb.

konosa F *connaître*, E *know*, *be acquainted with*, D *kennen* | *-seska* F *faire la connaissance de*, E *become acquainted with*, D *kennen lernen* | *-so* sb.

konosemente D, F *connaissement*, D *(See)frachtbrief*, E *bill of lading*.

konquesta F *conquéir*, E *conquer*, D *erobern* | *-sto* F *conquête*, E *conquest*, D *Eroberung* | *-stere*; *-stante*.

konsakra FE, D *widmen*, *weihen*.

konseku F *être consequence de*, E *follow*, *ensue*, D *folgen*, *die Folge sein* | *-kuenti* | *-kuo* (*-kuentia*); *kp. konsequent(i)*.

konsenta F *-tir*, E *-t*, D *zustimmen*, *einwilligen* | *-to* sb.

konsentra | *-atione*.

konsepte F *concevoir*, E *-ceive*, D *empfangen*, *befruchtet werden*, *erfassen* | *-to*, *-tione*, *-ture*.

konsequent(i) FD, E *(self-) consistent* = *self-konformi*.

konserna FE, D *angellen*, *betreffem*.

konserte FE *concert*, D *Konzert*

konserva FED, D *(gut) erhalten* | *-vasi* = || *-vativ* | *-vatisme* || *-vatorie*.

konsese F *concéder*, E *-cede*, D *zugestehen*, *einträumen* | *-sione*.

konsia F *avoir conscience de*, E *be conscious of*, D *bewusstsein* | *-io* F *conscience* (*psikol.*) D *Bewusstsein*, E *consciousness* | *-iosi* E *conscious*, F *conscient*, D *bewusst*.

konsidera FE, D *betrachten*, *erwägen*, *überlegen* | *-ratione* | *-rindi*.

konsientie FE *conscience (moral)*, D *Gewissen* | *-tiosi* F *consciencieux*, E *conscientious*, *scrupulous*, D *gewissenhaft*.

konsile F *conseil*, E *advice*, D *Rat* | *-la* F *conseiller*, E *advise*, *counsel* | *-lo* (*akto*) | *-lindi* | *-liste* F *conseiller*, E *councillor*, D *Rat(smitglied)* | *-listaro* F *conseil*, E *council*, D *Rat (Versammlung)*.

konsiliate F *concilier*, E *conciliate*, D *aussöhnen*, *ausgleichen* | *-liatione*.

konsilie F *concile*, E *council (of the church)*, D *Konzil*.

konsis(i) FED, D *knapp*, *gedrängt*, E *succinct*.

konsista (*in*, *ek*) FE, D *bestehen*.

konsistorie.

konskripte vb. E, F *enrôler*, E *enlist by compulsion*, D *-bieren*, *ausheben (zum Kriegsdienst)* | *-tione* FE | *-teto* F *conscrit*, D *Rekrut*.

konsola FE, D *trösten* | *-lo*, *-latione*.

konsole FED, D *Kragstein*, *Spiegeltischchen*.

konsolida FED, E *fund* | *-datum* E *consols*.

konsonante | *-tal*.

konsorte (-o, -a, -i) FED, E *associate*, *partner*, D *Genosse*, *Mitbeteiligter*.

konspira FED, D *sich verschwören* | *-ratione*.

konstanti FED, D *beharrlich*, *beständig*.

konstata FD, E *establish*, *state*, *testify to*, D *feststellen* | *-tatione*.

konsterna FD, E *dismay* | *-natione*.

konstipa FED, D *hartleibig machen* | *-patione*.

konstitu FD, E *-tute*, D *festsetzen* | *-tuent(i)* | *-tutione* | *-nal*.

konstrikte E, D *-stringieren*, F *resserrer* | *-tione* FED | *-tiv*.

konstrukte E, F *-struire*, D *-struieren*, *errichten* | *-tione*.

konsule.

konsulta FED, D *zu Rate ziehen* | *-tatione*, *-to*.

konsuma FED, D *verbrauchen*, *abnutzen*, *verzehren*.

konta F *compter*, E *count*, D *(ab)zählen* | *-to* | *-tant(i*, *-im)* (E *cash*).

kontakte FED, E *touch*, D *Berührung* | *-ta* F *être en c.*, E *be in touch*, D *in Berührung stehen*.

kontamina FED, E *defile*, D *verunreinigen*.

kontempla FE, D *(nachdenkend) betrachten* | *-latione*.

kontena F *-tenir*, E *-tain*, *hold*, D *(ent)halten* | *-natu(m)*, *-naje*.

kontent(i) FE, D *zufrieden* | *-tisa*.

konter F *contre*, E *against*, *over against*, *in opposition to*, D *gegen*, *wider*, *gegenüber* | *kontervoli* F *récalcitrant*, E *reluctant* | *kontervenene* F *contrepoison*, E *counterpoison*, D *Gegengift* | *konternatural* | *kontru* F *au contraire*, E *on the contrary*, *on the other hand*, D *ander(er)seits*, *dagegen* | *kontrupapo* E *antipope* | *kontrudikte*, *-akte*, *-komplote*.

kontesta FED, E *dispute*, D *in Abrede stellen*, *bestreiten*.

kontigui F, E *-uous*, D *an(einander)grenzend*.

kontinente FED, D *Festland*.

kontingente.

kontinua F *-nuer*, E *-nue*, D *fortsetzen* | *-uatione*.

kontinui F *-nu*, E *-nuous*, D *-nuierlich*, *ununterbrochen* | *-uum*.

kontore D, F *comptoir*, E *(business) office*, *bureau*.

kontorte E, F *tordre*, D *verdrehen* | *-tione*.

kontrabande | *-da* E *smuggle*, D *schmuggeln* | *-dere*, *-diste*.

kontrabase.

kontrakte FE, D *zusammenziehen* | *-tione*.

kontralto.

kontrapunkte.

kontraste FED, D *Gegensatz* | *-ta* vb.

kontrate F *contrat*, E *-act*, D *-akt* | *-ta* D *conclure un c.*, E *make a c.*, *an agreement*, D *einen Vertrag schliessen*.

kontribu FED, D *beisteuern* | *-uo*, *-utione*, *-utu(m)*.

kontritione FED, E *remorse*, *repentance*, D *Zerknirschung*.

kontrola FED, E *check*, D *prüfen*, *beaufsichtigen* | *-lo* sb. | *-lomarke* | *-lere* (E *comptroller*).

kontroversa F, E *-vert*, D *streiten (über)* | *-so* F *-se*, E *-sy* | *-sal* | *-sabli* E *-vertible*.

kontru v. *konter*.

kontumasi F (*-ace*), E (*-acious*), D (*-ax*), E *non-appearing*, *defaulting*, D *nicht erscheinend (vor Gericht)* | *-seso*, *-sia*.

konture FED, E *outline*, D *Umriss*.

kontuse E, F *-sionner*, D *quetschen* | *-sione*.

konvalese (vb.) | *-sent(i)*, *-e* | *-sentia* FED, D *Genesung*.

konveni FD, F *être convenable*, E *suit*, *be suitable*, D *sich schicken*, *passen* | *-nient(i)*.

konventione FED, E *agreement*, *pact*, D *übereinkunft* | *-na* vb. | *-nal*.

konvente ED, F *-tion*, E *assembly* | *-tete* F *-ticule*, E *-ticle*, D *Winkelversammelung*.

konverga | *-gant(i)* | *-gantia*.

konversa FED | *-so*, *-satione* | *-seta* F *causer*, *jaser*, E *chat*, D *plaudern*.

konverte FED, D *bekehren* | *-tione*.

konvex(i).

konvikte F *-vaincre*, E *-vince*, D *überzeugen* | *-tione* | *-tiv*.

konvoka FE, D *zusammen-*, *ein-berufen*.

konvolvule FE *-lus*, D *Winde (Pflanze)*.

konvoya | *-o* sb.

konvulse | *-sione*.

koopera: *-ranti sosiete*.

koordina | *-nat(um)* | *-natione*.

kopie FD, E *copy*, D *Abschrift* | *-ia* vb. | *-io* (*akto*) | *-iatu(m)* | *-iere*.

koqua F *cuire*, E *cook*, D *kochen*, *sieden* | *-quatorie* F *cuisine*, E *kitchen*, D *Küche* | *-quere*, *-ro*, *-ra*.

koralie F *corail*, E *coral*, D *Koralle*.

koram F *devant*, *dans la présence de*, E *in the presence of*, D *vor*, *in Gegenwart von* | (*-mu*).

korane.

korbe D, F *corbeille*, *panier*, E *basket*.

korde FE (*cord*, *chord*), E *string*, *rope*, *line*, D *Seil*, *Strick*, *Saite* | *-dete* F *ficelle*, E *string*, D *Bindfaden*.

kordie F *coeur*, E *heart*, D *Herz (Coeur)* | *-ial*.

kore F *choeur*, E *choir*, *chorus*, D *(Sänger)chor* | *-ral*.

korekti FED, D *richtig* | *-tim* | *-tisa*, *-tifika* | *-teso*.

korelativ | *-tione*.

koresponda FED, D *entsprechen*, *in Briefwehsel stehen* | *-do* sb. | *-danti*, *-dere*.

koridore.

korifee.

korinte D, F *raisin de Corinthe*, E *currant*.

korke ED (*bark*), F *liège*.

korne F, F *cor*, ED *horn* | *-ni* E *horny*, F *de corne*, D *hörnern* | *kornosi* F *cornu*, E *horned*, D *gehörnt* | *kornete* FED *cornet*, E *(kind of trumpet)*, *paper cone*, D (*Instrument*, *Tüte*) | *-niste*, *-netiste*.

kornemuse F, E *bagpipe*, D *Dudelsack* | *-sa*.

kornise E *-ce*, F *-che*, D *Karnies*.

korole FD, E *-lla*, D *Blumenkrone*.

korose F *-oder*, E *-ode*, D *-odieren*, *zerfressen* | *-siv* | *-sione*.

korpe FED *-ps* (*mil.*).

korpore F *corps*, E *body*, D *Körper*, *Leib* | *-ral* || *-ratione*.

korpulent(i) FED, E *stout*, D *beleibt*.

korpuskle ED, F *-cule*.

korsaje FE, E *bodice*, D *Leibchen*, *Mieder*.

korsare D, FE *-air(e)*, D *Kaper*, E *privateer*.

korsete FED, E *stays*, D *Schnürleibchen*.

korte E *court (of justice*, *of king*, *courtyard)*, F *cour (de justice*, *de roi*, *de maison)*, D *Hof (Gerichts-*, *König-*, *Haus-)* | *-tane* F *courtisan*, E *courtier*, D *Hofmann*.

kortise F *écorce*, E *bark (cortex)*, D *Rinde*, *Borke*.

korupte E, F *corrompre*, D *-rumpieren*, *verderben*, E *taint*, *spoil* | *-tione*.

korve F *corbeau*, E *raven*, D *Rabe*.

korvee FE, E *compulsory labour*, *fatigue duty*, D *Frondienst* | *-ea* vb.

korvete.

kose F *chose*, E *thing*, *matter*, D *Ding*, *Sache*.

kosekant || *kosinus*.

kosme FED *-mos*, D *Weltall* | *-mal* || *-mogonie* || *-mografia* || *-mopoliti* F *-tique*, E *-tan*, *-tical*, D *-tisch* | *-te* | *-tisme*.

kosmeti adj. | *-tike* (*arte*).

kosta ED, F *coûter* | *-to* E *cost*, *charge*, *price*, D *Kosten*, *Preis*, F *prix*, *frais*; *kp.* *pretie*.

koste F *côte* (*anat.*), E *rib*, D *Rippe*.

kostume FED, E *garb*, *dress*, D *Anzug* | *-miste*.

kotangente.

kotilione.

kotlete FD *côtelette*, E *cutlet*, *chop*.

kotone FE, D *Baumwolle* | *-naje*.

koturne FED, E *buskin*.

kova F *couver*, E *hatch*, *brood over*, D *(aus)brüten*.

kovre E, F *couverture*, D *Decke(l)* | *-ra* E, F *couvrir*, D *(be-)decken* | *-ro* F

acte de couvrir, E *(act of) covering*, D *Decken*, *(Be)deckung*.

krabe FED.

kraka FE, D *krachen*.

kraknele E (*brittle biscuit*), F *craquelin*, D *Brezel*, *Kringel*.

krampe FE, D *-pf*.

krampone F, F *crochet*, E *cramp-iron*, *bracket*, D *Krampe*, *Klammer*.

krane ED, F *grue* (*machine*).

kranie F *crâne*, E *cranium*, *skull*, D *Schädel*, *Hirnschale*.

kranse D *Kranz*, F *couronne*, E *crown* (*de flores e set.*) | *-sa*, *-sisa*.

krase F, E *(layer of) dirt (on skin, etc.)*, D *Schmutz (auf Haut usw.)*.

kratere FED.

kravate FED, E *(neck)tie*, D *Halsbinde*.

krayone FE, E *lead-pencil*, D *Bleistift*.

krea F, E *-ate*, D *schaffen* | *-eatu(m)*, *-eure* FE *créature*, D *Geschöpf* | *-eo*, *-eatione* | *-eere*.

kreda F *croire*, E *believe*, D *glauben* | *-do* F *croyance*, *foi*, E *belief*, *faith*, *creed*, D *Glaube* | *-dabli*, *-dindi*.

kredite FED | *-ta* vb.

kremate E, F *incinérer*, D *(Leichen) verbrennen* | *-matione* | *-matorie*.

kreme FED, D *Rahm*, *Sahne*.

kreole (-o, -a) | *-li* | *-lum* (*k. lingue*).

krepe FD, E *crape*, D *Flor*.

krepuskule FE, E *twilight*, *dusk*, D *Dämmerung*.

krese E *(water)cress*, D *Kresse*, F *-sson*.

kreska F *croître*, E *grow*, D *wachsen*, *zunehmen*.

kreste E, F *crète*, E *ridge*, *top*, D *Kamm (Hahnen-, Berg-)*.

krestomatie.

krete F *craie*, E *chalk*, D *Kreide*.

kretine.

kreva F, E *burst*, *fly open*, D *zersprengen*, *bersten*, *platzen*.

kreve F *écrevisse*, E *crayfish*, D *Krebs* | *-vete* F, E *shrimp*, D *Garnele*.

kria F, E *cry out*, *scream*, D *schreien*, *kreischen* | *-ieta* | *-ieska*.

krible F, F *tamis*, E *(coarse) sieve*, D *(grobes) Sieb* | *-la* vb.

krime FE, D *Verbrechen* | *-ma* vb. | *-mal* | *-mere*.

krine F *crin*, E *hair (of animal's mane or tail)*, D *(Ross)haar*. *Kp. hare*.

krinoline.

kripe D, F *crèche*, *mangeoire*, E *crib*, *feeding-trough*, D *Fresstrog*.

kripli (-e, -o, -a) F *estropié*, E *crippled*, D *krüppelhaft* | *-lisa*.

kripte FED *crypt(e)*.

kriptogami.

kriptografa.

krisalide F, E *-lis*, *pupa*, D *Puppe (eines Insekts)*.

krisanteme.

krise FD, E *-sis*.

kristale | *-lisa* | *-lisatione* | *-liformi* | *-lografia*.

Kristo | *-tan (-i, -e, -o, -a)* | *-tanisme* | (*-tonasko* = *yule*, D *Weihnacht*.)

kriterie.

kritike FD, E *critique*, *criticism* | *-ka* F, E *criticize*, D *-isieren* | *-ko* (*akto*) | *-kal* | *-kere* | *-kasi* | *-kacho*.

kroate | *-ti* adj. | *-tia*.

krochete F, E *crochet-hook*, *-needle*, D *Häkelnadel* | *-ta* vb. | *-to* F *travail au crochet*, E *crochet-work*, D *Häkelarbeit*.

kroka F, E *crunch*, D *knuspern*, *krachen*.

krokete (*lude*).

krokodile.

kromati F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch*.

krome.

kromolitografia.

kromosome.

krone F *couronne*, E *crown*, D *Krone*, *Kranz* | *-na*, *-nisa* | *-no*, *-niso*, *-natione* F *couronnement*, E *crowning*, *coronation*, D *Kronung*.

kronik(i) F *-nique* (*adj.*) E *-nic*, D *-nisch* | *-ke* F (*sb.*), D *-ik*, E *-icle* | *-ikere*, *-ikiste*.

kronologia.

kronometre.

krope E *crop (of birds)*, D *-pf (der Vögel)*, F *jabot (des oiseaux)*.

krose E *cross*, F *croix*, D *Kreuz* | *-sa* vb. E *cross*, F *croiser*, D *kreuzen*.

kruche F, D *Krug*, *Kanne*, E *pitcher*, *jug*.

krud(i) E, F *cru*, *brut*, D *roh*, *unbearbeitet*, *ungekocht*.

kruel(i) FE, D *grausam*.

kruke D *Krücke*, E *crutch*, F *béquille*.

krume D *Krume (v. Gebäck)*, E *crumb (soft part of bread)*, F *mie (de pain)*.

krupe FED (*difterie*).

krusa E *cruise* (*nav.*), F *croiser*, D *kreuzen (v. Schiffen)* | *-so* (*akto*) | *-sere*.

krusade E, F *croisade*, D *Kreuzzug* | *-dere* E, F *croisé*, D *Kreuzfahrer*.

krusible E, F *creuset*, D *(Schmelz)tiegel*.

krusifika F *-fier*, E *-fy*, D *kreuzigen* | *-katione* || *krusifixe*.

kruste ED, F *croûte*, D *Rinde*, *Borke*.

kuafa F *coiffer*, D *coiffieren*, E *dress the hair of* | *-fere*.

kube FE, D *-bus*, *Würfel* | *-bi* F *-ique*, E *-bic*, D *-isch*: *kubi nombre*.

kugle D, F *balle*, *boulet*, E *bullet*, *(cannon-)ball*.

kuke D *Kuchen*, F *gâteau*, E *cake*, U.S. *cookie*, *-y*.

kuku F *coucou*, E *cuckoo*, D *Kuckuck*.

kukumbre E, F *concombre*, D *Gurke*, *Kukumer*.

kukurbite F *courge*, E *pumpkin*, *gourd*, *vegetable marrow*, D *Kürbis*.

kulbute F, E *somersault*, D *Purzelbaum* | *-ta* vb.

kule F *cul*, *derrière*, E *bottom*, *buttocks*, D *Hinterer*, *Gesäss*.

kulie E *coolie*.

kuliere F *cuiller*, E *spoon*, D *Löffel* | *-rede* F *cuillerée*, E *spoonful*, D *Löffel voll*.

kulise FED, E *wing*, *side scene*, D *Schiebewand*.

kulmine F *sommet*, *cime*, *comble*, E *top*, *summit*, D *Gipfel*, *Spitze* | *-na* FED, D *gipfeln* | *-natione*.

kulpe F *faute*, *bévue*, *contravention*, E *fault*, *blunder*, *lapse*, *misdemeanour*, D *Fehler*, *Fehltritt*, *Versehen* | *-pa* vb.

kulse F *cousin* (L *culex*), E *gnat*, *midge*, D *Mücke*.

kulte FE, D *-tus*, *Verehrung* | *-ta* F *honorer d'un culte*, E *worship*, D *(göttliche) Verehrung erweisen*.

kultele F *couteau*, E *knife*, D *Messer*.

kultiva FE, D *-vieren*, *bebauen*, *ausbilden* | *-vatione* | *-vabli*.

kulture FED | *-ral*.

kumine FE, D *Kümmel*.

kun F *avec*, E *(together) with*, *in connexion with*, D *mit*, *nebst* | *kunu* F *ensemble*, E *together*, D *zusammen*, *miteinander*; *kp. ko-*.

kunee F *coin (instrument)*, E *wedge*, *quoin*, D *Keil* | *kunei-formi* FE, D *keilförmig*, *Keil-* (*literes*, *inskriptiones*).

kunikle F *lapin*, E *rabbit*, D *Kaninchen*.

kupe F *coupe*, E *cup (for prizes)*, D *Pokal*, *Becher*.

kupee FED *coupé (carriage, Wagen)*.

kupid(i) F, E *covetous*, D *(be)gierig* | *-deso* F *-dité*, E *-dity*, D *Begierde*.

kupla FE *couple(r)*, D *(ver)kuppeln*, E *link together*, D *verbinden*.

kuplete FED, E *stave*, *stanza*, D *Liederstrophe*.

kupole F, E *-la*, D *Kuppel*.

kupone FED.

kupre E *copper*, D *Kupfer*, F *cuivre*.

kuraje FED, D *Mut* | *-ja* F *avoir le courage (de)*, E *have courage*, *dare*, D *den Mut (zu...) haben*, *wagen* | *-josi*.

kurase FE *cuirass(e)*, D *Kürass*, *Panzer* | *-siere*.

kuratore FD, E *guardian*, *trustee* | *-reso* F *curatelle*, D *-tel*, E *guardianship*.

kurbete FD *courbette*, E *curvet* | *-ta* *vb*.

kure FE, D *Kur*, F *traitement*, E *treatment* | *-ra* F *traiter (un malade)*, E *treat (a patient)*, D *kurieren (ärztlich behandeln)* | *-ratione* | *-rate* F *malade*, FED *patient* | *manu-*, *pede-kuro*.

kurente F *courant (d'air, d'eau, électr.)*, E *current*, *draught*, D *Strom*, *Zug (Luft)*.

kuriere FED (*poste*), E *express messenger*, D *Eilbote*.

kuriosi FE (*persone*), D *neugierig*.

kurse F *courir*, E *run*, *race*, D *laufen*, *rennen* | *-so* F *cours(e)*, E *run*, *running*, *course*, D *Lauf* | *-siv(i)* FED | *-seska* E *start running*.

kursu F *cours (de leçons, bourse)*, E *course (of study)*, *rate*, *current price*, D *Kursus (Lehrgang)*, *(Börsen-)Kurs*.

kurtaje F, E *brokers' business*, D *Maklergeschäft* | *-ja* *vb*.

kurtene E *curtain*, D *courtine*, *rideau*, D *Gardine*, *Vorhang*.

kurti F *court*, D *kurz*, E *short* | *-teso* | *-tisa*.

kurvi E *curved*, *bent*, F *courbe*, D *krumm*, *gebogen* | *-ve* ED, F *-be* *sb*.

kusene F *coussin*, E *cushion*, *pillow*, D

kusha F, E *put to bed*, D *niederlegen*.

kusine (-o, -a) FE *cousin(e)*, D *Vetter*, *Base*.

kustome E, F *coutume*, *habitude*, E *habit*, D *Gewohnheit* | *-ma* F *avoir coutume de*, E *be in the habit of*, D *pflegen*, *gewohnt sein* | *-mal*, *-mari* | *-misa*.

kutre EFD *cutter*, F *côtre*.

kuve F, D *Kufe*, E *tub*, D *Wanne*, *Bottich*.

kuvente F *couvent*, E *convent*, D *Kloster*.

kuverte D, EF *envelop(p)e (de lettre)*, D *Briefumschlag*

L

la F *elle*, E *she*, D *sie* | *lan* F *son (à elle)*, E *her*, D *ihr* | *las* *pl*.

leka D *lecken*, E *lick*, F *lécher*.

lekte F *lire*, E *read*, D *lesen* | *-to* F *lecture*, E *reading*, D *Lesen* (*akto*) | *-ture* FD, E *reading (what is read)* | *-tere* F *lecteur*, *liseur*, E *reader* | *-tebli* F *lisible*, E *legible*, D *lesbar*, *leserlich* | *-tindi* F *digne d'être lu*, E *readable*, D *lesenswert* | *-tione* F *leçon*, *conférence*, E *lesson*, *lecture*, D *Lektion*, *Vorlesung*, *Lehrstunde* || *-tore* *(-o)* D *Dozent*, F *lecteur*, *professeur adjoint*, E *lecturer*.

lema F *-mme*, ED *-mma*.

leme D *Lehm (Tonart)*, E *loam*, F *terre glaise*.

lemure.

lense E *lens*, *lentil*, D *Linse*, F *lentille*.

lent(i) F, E *slow*, D *langsam*.

leone (-o, -a) FE *lion*, D *Löwe*.

leoparde (-o, -a).

lepore (-o, -a) F *lièvre*, E *hare*, D *Hase*.

lepre F, D *-ra*, *Aussatz*, E *leprosy* | *-rosi*.

lerna D, E *learn*, F *apprendre* | *-nante* | *-no* | *-nolibre*.

les, *v. le*.

lese F *léser*, D *lädieren*, *verletzen*, *beschädigen*, E *hurt*, *injure* | *-sione*.

lesive F, E *lye*, D *Lauge* | *-va* F, D *auslaugen*, *waschen*, E *wash in lye*.

let: *let nus komensa* E *let us begin*, F *commençons*, D *lasst uns anfangen*; *let pluva* E *let it rain*, F *qu'il pleuve*, D *lass es regnen* | *let on pensa kom on voli!*

letargie.

letre FE (*missive*), D *Brief*; *kp*. *litere*.

leva F, E *lift up*, *raise*, D *heben*.

levere E, F *-vier*, D *Hebel*.

lexike F, D *-kon*, E *-con*, *dictionary*, D *Wörterbuch* | *-kografe -kologia*.

li (*def. art.*) F *le*, *la*, *les*, E *the*, D *der*, *die*, *das*.

lia E *lie*, D *liegen*, F *être couché*, *être situé* | *-eska* E *lie down*, D *sich (hin)legen*, F *se coucher*.

liane.

liba *vb*. | *-atione* FED, D *Trankopfer*.

libelule F, E *-lid*, *dragon-fly*, D *Libelle*, *Wasserjungfer*, F *demoiselle*.

liber(i) F *libre*, E *free*, D *frei* | *-reso* | *-risa* | *-ral* | *-ralisme*.

libertin(i, e).

libre F *livre*, E *book*, D *Buch* | *-rere* = *librevendere* | *-reria* | *-raro* = *biblioteke* | *-rete* F *brochure*, E *booklet*, *pamphlet*, D *Büchlein* || *-reto (de opera)*.

lichene FED, D *Flechte* (*bot.*).

lide E *(eye)lid*, D *(Augen)lid*, F *paupière*.

lie F, E *lees*, *dreg*, D *Hefe*.

lietnante *(-o)* FE *lieutenant*, D *Leutnant*.

ligamente FED, D *Gelenkband*.

lige F *ligue*, E *league*, D *Liga*, *Bund*, *Bündnis* | *-ga* F *lier*, E *bind*, *attach*, D *(fest)binden*, *zusammenbinden* | *-gostreke* F *trait d'union*, E *hyphen*, D *Bindestrich*.

ligne F *bois (matière)*, E *wood (material)*, D *Holz* | *-naje* F *charpente*, E *woodwork*, D *Holzwerk* | *-natri*.

lika E *leak*, D *lecken*, F *couler*, *faire eau*.

lila D, F *-as*, E *-ac*, D *Flieder*.

lilie ED, F *lis*.

lime F, E *file*, D *Feile* | *-ma*.

limfe FED *lymph(e)*.

limite FE, D *Grenze*, *Schranke* | *-ta* | *-to*, *-tatione*.

limone DF, E *lemon* || *-nade*.

limpid(i) FE, E *clear*, D *klar (nicht trübe)*.

lincha EFD *lynch(er, -en)*.

line F *lin*, D *Lein*, *Flachs*, E *flax*.

lineale D, F *règle (pour tirer des lignes)*, E *ruler (for drawing lines)*.

lingote F, E *ingot*, D *Metallbarren*.

lingue F *langue*, *langage*, E *language*, D *Sprache* | *-gual* | *-guiste* FED, E *philologist*, D *Sprachforscher* || *-guistike* FE, E *science of language*, D *Sprachforschung*.

linie D, F *ligne*, E *line*, D *Zeile* | *-ial* E *lineal*, F *linéaire*, D *Linien-* | *-iisa* D *liniieren*, F *régler*, E *rule* | *-iari*.

linje F *linge*, E *linen*, D *(Leib)wäsche*.

linxe FE *lynx*, D *Luchs*.

liquida F, E *-date*, D *-dieren*, E *wind up (business)*, D *abrechnen* | *-datione*.

liquid(i) FED, D *flüssig* | *-du(m)* F *liqueur (substance liquide)*, E *liquor*, D *Flüssigkeit*.

liquore FED *liqueur*, D *Likör* (F *boisson alcoolique*).

lire FED *lyre*, *-ra*, D *Leier* || *lirik(i)* FED *lyrique*, *-ic*, *-isch*. | *lirisme* | *-riste*.

lisee F *lycée*, E *grammar-school*, U.S. *high-school*, D *Gelehrtenschule*, *Gymnasium*

lisentie FED *licence*, *-nz* | *-tia* F *-cier*, E *-nse*, *grant a l.*, D *L. (Erlaubnis) erteilen* | *-tiate* F *-cié*, E *M.A.* (*universitate*).

liste FED.

litanie.

lite F *lit*, E *bed*, D *Bett*.

literature | *-ral* | *-riste*.

litere F *lettre*, E *letter* (*de alfabete*), D *Buchstabe* | *-ral*.

litiere F, E *litter*, D *Lager*, *Streu*.

litije F *-ge*, E *litigation*, D *Rechtsstreit* | *-jasi*, *-josi* F *-gieux*, E *-gious*, D *prozess-süchtig*.

litografe (*persone*) | *-fa* *vb.* | *-fure* (*imaje*) | *-fia* (*arte*).

litore F *-ral*, *côte*, E *-ral*, D *Küsten-(Ufer)land* | *-ral*.

litre FED (*-ter*).

lituani (-ne, -no, -na) | *-num* | *Lituania*.

liturgie | *-ial*.

liva E *leave*, F *quitter*, D *verlassen*, *zurücklassen*.

livid(i) FED, D *bleifarben*, *fahl*.

livoni (-ne, -no, -na) | *-num* | *Livonia*.

livra F *livrer*, E *deliver (goods)*, D *(aus)liefern*.

livree FD, E *livery*, D *Dienerkleidung*.

lo F *il*, *lui*, E *he*, D *er* | *lon* F *son (à lui)*, E *his*, D *sein* | *los* *pl*.

lobe FE, D *Lappen*, *Flügel* (*anat.*).

logaritme.

loge ED *log(g)*, F *loch*.

logi F *-ique* (*adj.*), E *-ical*, D *-isch* | *logike* (*arte*, *sientie*) | *-ikal* | *-ikosi* | *-ikiste* || *logisti* *adj.* | *-istike*.

loje FED *loge*, E *box (in teatre)*.

lojie F *logement*, *logis*, E *lodging-place*, *dwelling*, D *Wohnung* | *-ia* F *loger*, E *dwell*, *live*, D *wohnen*, *logieren*.

loke F *lieu*, *place*, E *place*, *spot*, D *Ort*, *Platz*, *Stelle* | *-al* | *-alisa* | *-lok in* *adv.*: *omnilok* F *partout*, E *everywhere*, D *überall*; *nulilok* F *nulle part*, E *nowhere*, D *nirgends*; *altrilok* || *lokative* || *lokomobile*.

lokomote F *mouvoir d'un lieu à un autre*, E *move from place to place* | D *fortbewegen* | *-tione* | *-tive* *sb.* | *-tivi* (*adj.*) (*ex.* *muskles*).

lokuste E, F *sauterelle*, E *grasshopper*, D *Heuschrecke*.

longi FE, D *lang* | *longitem* F *longtemps*, E *long (time)*, D *lange* | *-gisa* | *-geska* || *longitude* FE, D *Länge* (*geogr.*, *astr.*).

longia E *long (for)*, D *sich (nach ...) sehnen*, F *soupirer après*, *avoir un grand désir de*; *me longia (tu vida) la* F *il me tarde de la voir* | *-io* E *longing*, F *désir ardent*, D *Sehnsucht*, *Verlangen* | *-iosi*.

lorniete FED (*-rgn-*).

lote FE *lot*, D *Los*, *Anteil*, E *portion*, *share* | *-ta* F *-tir*, D *verlosen* || *loterie*.

lotione FED | *-na* F *laver (méd.)*, E *wash with l.*, D *waschen (med.)*.

Lotringia (F *Lorraine*) | *-iane*.

lotus.

loyal FED, E *faithful*, *straightforward*, D *treu*, *bieder* | *-leso* | *-liste*.

lu F *il*, *elle (chose)*, E *it*, D *es*, *er*, *sie* (*pri konkreti koses*); *kp*. *lum*.

lua F *louer*, E *hire*, *let*, D *mieten* | *luisa* F *donner en location*, E *let out*, D *vermieten* | *luo*, *luatione*.

lude F *jeu*, E *play*, D *Spiel* (*karte*; *shake*; *infantal ludes*) | *-da* F *jouer*, E *play*, D *spielen* | *-do* (*akto*) | *-dere*. *Kp. plea*.

lugre F *lougre*, ED *lugger*.

lukta F *lutter*, E *wrestle*, *struggle*, D *kämpfen*, *ringen* | *-to* | *-tere*.

lula E *lull (to sleep)*, D *einlullen*, F *endormir en chantant*.

lum F *ce*, *il* (*neutre*), E *it*, D *es*, *das* (*abstrakti*, *kp. lu*): *yer furtere prendad men horlogete*; *disdi nus deskovrad lum* (= *li furto*), *lu* (= *li horlojete*), *le* (= *li furtere*).

lumbre F *lombe*, E *lumbar region*, *loins*, D *Lende* || *lumbago*.

lume F *lumière*, E *light*, D *Licht* | *-ma* F *luire*, E *shine*, *give light*, D *leuchten* | *-mosi* | *-misa* F *éclairer*, E *light (up)*, D *beleuchten*.

lumpe E, D *Klumpen*, *Block*, *Lumpenzucker*, F *bloc*.

lunche E (FD), F *second déjeuner*, D *Gabelfrühstück*, *Imbiss* | *-cha*.

lundie F, E *Monday*, D *Montag*.

lune F, E *moon*, D *Mond*.

lunete F, E *spectacles*, *glasses*, D *Brille*, *Augenglas*.

lunge ED, F *poumon*.

lupe F *loupe*, D *Lupe*, E *magnifying-(reading-) glass*.

lupine.

lupus (*med.*).

lure E, F *leurre*, D *Köder* | *-ra* E *(al)lure*, F *leurrer*, *allécher*, D *anlocken*.

lus pl., *v. lu*.

lusid(i) FE, D *klar*, *licht*.

lustre, FE *chandelier*, D *Kronleuchter*.

lute E, F *luth*, D *Laute* (*instrum.*).

luxa F, E *-ate*, D *verrenken* | *-atione*.

Luxemburgia | *-iane*.

luxu F *luxe*, D *Luxus*, *Verschwendung*, E *luxury* | *-uosi*.

M

-m signe de akusative; *generalim superflui*.

-m, *-im signe de adverbe*, *kp. -im*.

ma F *mais*, E *but*, D *aber*, *sondern*.

mache E (FD) *match* (*sport*).

machine FED E *engine* | *-nal* | *-niste* (*mashine*).

madona.

madrigale.

maestre F *maître (en son art)*, E *(past-) master*, *adept*, D *Meister (d. Kunst, Wissensch.)* | *-ral* F *magistral*, E *masterly*, D *meisterlich*; *kp. mastre*.

magasine FED E *warehouse*, *storehouse*, D *(Waren-) Lager*, *Niederlage* | *-na vb.* F *emmagasiner*, E *warehouse*, D *aufspeichern*.

magi F *-gique*, E *-gical*, D *-gisch* | *-ge (o, a)* F *mage*, E *magian*, D *Magier* | *-gia* FD *-gie*, E *-gic*, D *Zauberkunst* | *-giiste* F *magicien*, E *magician*, D *Zauberer*.

magistre (o, a) (*title*).

magnate.

magnesia.

magneti F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-te* ED, F *aimant* | *-tisa* | *-tisme*.

magnolie.

magri F *maigre*, E *meagre*, *lean* D *mager*.

mahogani E, D *Mahagoni*, F *acajou*.

maise FD, E *-ze*, U.S. *corn*, E *Indian corn*.

majeste F *-té*, E *-ty*, D *-tät* | *-tosi*.

major(i) F *majeur*, E *of full age*, (*mus.*) *major*, D *volljährig*, *mündig* | *-ru(m)* F *majeure*, E *major premise*, D *Obersatz* (*logike*).

majoritate F *-ité*, E *-ity*, D *-ität*.

majuskle DF *-scule*, E *capital (letter)*.

makadam | *-misa*.

makake D, FE *macaque*.

makarone F *-ron*, E *-roon*, D *Makrone*.

makaroni.

makina F *machiner (un complot)*, E *machinate*, D *Ränke schmieden* | *-natione*.

makule E *macula*, D *Makel*, F *tache*, E *spot*, *stain*, D *Flecken* | *-la* F *tacher*, *barbouiller*, E *blot*, *daub*, D *beschmutzen* | *-losi* || *-lature* FED, E *waste sheet*, *w. paper*.

mal(i) F *mauvais*, E *bad*, *evil*, D *schlecht*, *schlimm* | *-lim* | *malum* | *mal-*: *maledukat*, *malfamosi* (E *of ill repute*, D *berüchtigt*), *malformat*, *malhumerosi*, *malodoro* (F *puanteur*, E *stink*, D *Gestank*).

malad(i) F, E *ill*, *sick*, D *krank* | *-det(i)* F *indisposé*, E *poorly*, *unwell*, D *unpässlich*, *unwohl* | *-deso* | *-deska*.

malaria.

maledikte F *maudire*, E *curse*, *damn*, D *fluchen*, *verwünschen* | *-tione* FE, D *Fluch*, *Verwünschung*.

malgre F, E *in spite of*, *notwithstanding*, D *trotz*, *ungeachtet*, *wider willen* | *-greu* F *néanmoins*, E *nevertheless*, D *dennoch* | *-gre ke* F *quoique*, E *though*, *although*, D *obschon*, *obwohl*.

maligni F *-lin*, E *-lign*, *-lignant*, *pernicious*, D *bösartig*, *boshaft*.

malise FE, E *mischievousness* D *Tücke*, *Arglist* | *-sosi*.

malte FE, D *-lz*.

malve D, E *-va*, *mallow*, F *mauve* (*bot.*).

mame F *mamelle*, *sein*, *pis*, E *breast (of woman)*, *udder*, D *Brust*, *Zitze*, *Euter* || *mamifere* F *mammal*, D *Säugetier* || *mamile* F *mamelon*, E *nipple*, *teat*, *dug*, D *Brustwarze*.

-man F *finale d'adverbe*, *indiquant manière*, E *adverbial ending to indicate manner*, D *Adverbialendung*, *um Art und Weise anzugeben*; *altriman* F *d'une autre manière*, E *in a different way*, D *anders*; *severiman* F *sévèrement*, E *severely*, D *in strenger Weise* | *samiman*, *omniman*...; *kp. im*.

mana FED, D *Himmelsbrot*.

manche F (*s.f.*), E *sleeve*, D *Ärmel* | *-chete* FD, E *cuff*.

mandarine (*oranje*) | *-no* (*in China*).

mandate | *-tarie*.

mandele D, F *amande*, E *almond* | *-liere* D *Mandelbaum*, F *amandier*, E *a. tree*.

manoline.

maneje FED, D *Reitbahn*.

manekine FD, *-quin*, E *manikin*, *lay figure*.

manere E *manner*, F *-nière*, D *-nier*, E *way*, *method*, D *Art*, *Weise* | *-risme*.

manes FED (*almes de morites*).

mango || *mangane*.

manie FD, E *-ia* || *maniake* FE, D *Verrückter*.

manifeste (= *-statu*) | *-sta* | *-statione*.

manipula FED, D *handhaben* | *-latione*.

manja F, E *eat*, D *essen*, *fressen* | *-jeta* | *-jaje* F *nourriture*, E *food*, D *Nahrung(smittel)* | *-jabli* | *-jatorie* F *salle à manger*, *réfectoire*, E *dining-room*, D *Speisesaal*.

manka F *manquer (ne pas se trouver, fair défaut)*, E *be wanting, missing*, D *fehlen*, *mangeln* | *-ko*.

manometre.

manovre FE *manoeuvre*, D *-növer* | *-vra*.

mansarde FD, E *garret*, D *Dachzimmer*, *Bodenkammer*.

mantele ED, F *-teau*.

mantena F *maintenir*, E *maintain*, *hold fast*, D *instandhalten*, *(aufrecht) erhalten*.

manu F *main*, E *hand*, D *Hand* | *-ual* | *-uede* F *poignée*, E *handful*, D *Handvoll* | *-frapo*, *-preso*, *-kuro*....

manufakture FD, E *mercery*.

manuskrite F, ED *-ipt*, E *copy (for printing)*: *m. non besona es manuskriptet, ma pove es tipeskriptet*.

(*mape* E *map*, F *carte (géogr.)*, D *Landkarte*; *kp*. *karte*).

marcha FED, E *walk*, D *gehen* | *-cho*.

marchanda F, E *haggle*, *bargain*, D *feilschen*, *handeln (um)*.

mardie F, E *Tuesday*, D *Dienstag*.

mare F *mer*, E *sea*, D *Meer* | *-ral* FE *maritime*, *marin(e)*, E *relating to sea*, D *See-*, *Meer-(es-)*.

margarine.

margerite FE *marguerite*, *daisy*, D *Masslieb*, *Wucherblume*.

mari F *marier*, E *marry*, D *verheiraten*, *trauen* | *-io* F *noces*, E *wedding*, D *Hochzeit* | *-ito* F *mari*, E *husband*, D *Ehemann*, *Mann* | -ita F femme, E wife, D Frau | *-ites* F *couple de mariés*, E *married couple*, D *Ehepaar* | *-iteso* F *mariage*, E *wedlock*, D *Ehestand* | *-ienda* F *fiancée*, E *bride*, D *Braut*.

marina F, E *-nate*, *pickle in vinegar*, D *-nieren*, *sauer einlegen* | *-naje* FE *-nade*, D *Salzlake*, *mariniertes Gericht*.

marionete.

marjine E *margin*, *border*, F *marge*, D *Rand (in Buch)*, *Spielraum*.

marke F *marque*, ED *mark(e)*, E *token*, D *Merkmal*, *Abzeichen* | *-ka* (-kisa).

markise FD, E *marquee*, D *(leinenes) Sonnendach*.

markiso FED *-quis* | *-sa* FD *marquise*, E *marchioness*.

marmelade.

marmite F, E *(porridge-)pot*, D *Kochtopf*.

marmore D, F *marbre*, E *marble*.

marmote F *-otte*, E *-ot*, D *Murmeltier*.

marne F, E *marl*, D *Mergel*.

maroda D *-dieren*, F *-rauder*, E *-raud* | *-dere*.

marokine FD *-quin*, E *morocco (leather)*.

marone FE, E *eatable chestnut*, D *essbare Kastanie* | *-niere*; *kp*. *kastane*.

marote.

marshale ED, F *maréchal*.

marshe E, E *morass*, *bog*, F *marais*, *marécage*, D *Morast*, *Sumpf*.

marsipane ED (*-z-*), F *massepain*, E *marchpane*.

marsuine F, D, *Meerschwein*, *Braunfisch*, E *porpoise*.

marte F *mars*, E *March*, D *März* (*mensu*).

martire FE *-yr*, D *-yrer* | *-eso*.

martre F, E *-ten*, D *-der*.

marvele E, F *merveille*, *prodige*, D *Wunder(ding)*, E *prodigy*, *wonder* | *-losi*.

masaja E *massage*, F *masser*, D *massieren* | *-jo* FED *-ge*.

masakra FED, D *niedermetzeln*.

mase FD *masse*, E *mass (matter)*.

masedonie FE *-doine*, D *gemischtes Gericht (von Gemüsen, Obst)*.

masera F *macérer*, E *-rate*, D *mazerieren*, *einweichen*.

mashe D *Masche*, *Schlinge*, E *mesh*, *link (in knitting)*, F *maille* | *mashe-kurase* F *cotte de mailles*, E *coat of mails*, D *Panzerhemd*.

(*mashine* = *machine*).

masiv(i) FED.

maske ED, F *masque* | *-ka* || *maskarade* = *maske-feste*.

maskulin(i) FED, F *mâle*, E *male*, D *männlich* | *-num* (*gram*.).

masona F *maçonner*, E *build*, *do mason's work (on)*, D *mauern* (*kp*. *mura*) | *-nere* F *maçon*, E *mason*, *bricklayer*, D *Maurer*.

maste ED *mast*, F *mât*.

mastika E *-cate*, *chew*, F *mâcher*, D *kauen*.

mastike FE *-ic*, D *-ix*; *Kitt*.

mastodonte.

mastre (-o, -a) E *master (mistress, of house, etc.)*, F *maître (de maison, etc.)*, D *(Haus-)herr*, *Gebieter (Hausfrau)*. (*Kp*. *maestre*).

masu F *massue*, E *mace*, D *Keule*.

masurka.

matadore (-o).

mate E *mat*, D *Matte*, F *natte (de paille, etc.)*.

matematike | *-kere*, *-kiste* | *-kal*.

materie D, F *matière*, E *matter*, *material*, D *Stoff* | *-ial* | *-ialisa* | *-ialisme*, *-ialiste*.

matid(i) FE *mat*, D *matt*, E *dull*, D *dumpf*, *stumpf*, *klanglos*, F *sourd (son)*, *terne*.

matine F *-in*, E *morning*, D *Morgen* | *-nim* adv.

matra F *mère*, E *mother*, D *Mutter* | *-eta*.

matrase D *-atze*, E *mattress*, F *matelas*.

matrikule F *-cule*, E *-cula*, D *-kel*, *Stammliste*.

matrise F *-ice*, E *-ix*, D *-ize*.

matrona.

matur(i) E, E *ripe*, F *mûr*, D *reif* | *-reso* F *-rité*, E *-rity*, D *Reife* | *-reska* | *-risa*.

mausoleum.

maxile E *-la*, *jaw*, F *mâchoire*, D *Kiefer*.

maxim F *le plus*, E *most*, D *am meisten*: *li maxim grandi* F *le plus grand*, E *the biggest*, D *der grösste* | *-mi* | *-mum*.

maye E *May*, FD *mai*.

mayonese.

mayoro FED *major*.

me F *je*, *me*, *moi*, E *I*, *me*, D *ich*, *mich*, *mir* | *men* F *mon*, E *my*, *mine*, D *mein*.

medalie FD *-aille*, E *-al* || *-lione*.

medi F *médian*, *(qui est au) milieu*, E *middle*, *mid(most)*, D *mittlere* | *medidie* F *midi*, E *midday*, *noon*, D *Mittag* | *medinokte* | *medivalore* F *moyenne*, E *average*, E *Durchschnitt* || *medium* F *milieu*, E *middle*, *midst*, D *Mitte*.

media E *mediate*, *intervene*, D *vermitteln*, F *être médiateur*, *(s')interposer* | *-at* FE, E *intermediate*, F *intermédiaire*, D *mittelbar*, *Zwischen-* | *-atione*.

mediane FED, D *Mittellinie*.

medieve F *moyen-âge*, E *the Middle Ages*, D *Mittelalter* | *-val* FE.

medikamente FED, F *médicine*, E *medicine (substance)*, D *Arznei*, *Heilmittel*.

medike (-o, -a) F *médecin*, E *physician*, *doctor*, D *Arzt* | *-kal*.

mediokri FE, D *mittelmässig*.

medisine FED (*arte*, *sientie*), D *Heilkunde*.

medita FED, E *think over*, *pnder*, D *nachdenken*.

Mediterani mare D *Mittelmeer*.

mediume (*spiritisme*).

medule E *-lla*, *marrow (of bone)*, F *moelle*, D *Mark (Knochen)*.

meduse FED, E *jelly-fish*, D *Qualle*.

megafone.

megera FD, E *shrew*, *vixen*.

mekani (*adj*.) F *-nique*, E *-nic(al)*, D *-nisch* || *-nike* (*sientie*) | *-nisme*.

melankolie FED, D *Schwermut* | *-iosi*.

melase FD, E *molasses*, D *brauner Sirup*.

melinite.

melodie | *-iosi*.

melodramate | *-ti* adj.

melone.

membrane FED, D *Häutchen*.

membre FE, D *Glied*, *Mitglied*.

memore F *mémoire*, *souvenir*, E *memory*, *remembrance*, D *Gedächtnis (fakultate)* | *-ra* F *se souvenir de*, E *remember*, *recollect*, D *sich erinnern* | *-ro* = *akto tu memora* | *-raje* F *souvenir*, E *recollection*, D *Erinnerung* | *-rim* F *par coeur*, E *by heart*, D *auswendig* | *-risa* F *rappeler*, E *remind*, D *erinnern*, *mahnen* | *-randi*, *-dum* (*-rendi*, *-dum*).

men F *mon*, *ma*, *mes*, *le mien*, E *my*, *mine*, D *mein*, *der meinige*.

menaje FED, E *household*, D *Haushalt* | *-ja* | *-jo* F *(administration domestique)*, E *housekeeping*, D *Hauswirtshaft*, *-haltung* | *-jere*.

menajerie FED, D *Tierbude*.

menase F *-ace*, E *threat*, D *Drohung* | *-sa* F *-acer*, E *-ace*, *threaten*, D *drohen* | *-so* (= *akto tu menasa*, E *threatening*).

mendika F *mendier*, E *beg (for alms)*, D *betteln* | *-ko* (*akto*) | *-kere*.

menote F, E *handcuffs*, D *Handfesseln*.

menstrua.

mensu F *mois*, E *month*, D *Monat* | *-ual*.

mente F *esprit*, E *mind*, D *Geist*, *Gemüt* | *-tal*.

mentia F *mentir*, E *lie*, D *lügen* | *-io* F *mensonge*, E *falsehood*, D *Lüge* | *-iere* | *-ieto* E *fib*.

mentione (-no) FE, D *Erwähnung* | *-na vb*.

mentone F *-on*, E *chin*, D *Kinn*.

menu FED, D *Tischkarte*, *Speisekarte*.

menuete FD, E *minuet*.

meridiane.

meringe FE *-gue*, D *-gel*, *Baiser*.

merino (*mutone*).

merita FE, D *verdienen (würdig sein)*.

merka D *sich merken (im Gedächtnis)*, *behalten*, F *retenir*, *noter bien*, E *mark*, *keep in mind* (*kp. marka*).

merkate E *market*, F *marché*, D *Markt*.

merkurdie F *mercredi*, E *Wednesday*, D *Mittwoch*.

merkurie F *mercure*, *vif-argent*, E *mercury*, *quicksilver*, D *Quecksilber*.

merle F, D *Merle*, *Amsel*, E *blackbird*.

mesaje FE, D *Botschaft* | *-ja vb.* | *-jere* F, E *messenger*, D *Bote*.

mese FD *messe*, E *mass* (*in kirke*).

mesene F *Mécène*, E *Maecenas*, *patron*, D *Mäzen*, *freigebiger Förderer der Wissenschaft und Kunst*.

Mes(s)ias.

meskin(i) F *mesquin*, E *paltry*, *mean*, D *armselig*, *dürftig*, *karg*.

mestise F *métis*, E *mestizo*, *half-breed*, D *-ze*.

mesure F, E *measure*, D *Mass* | *-ra* | *-ro* = *akto tu mesura*, E *measuring*, *mensuration*, D *(Aus)messung*.

meta F *mettre (vêtement)*, E *put on (garment)*, D *anziehen*, *aufsetzen*.

metafisike.

metafore | *-ri* F *-rique*, E *-rical*, D *-risch (bildlich)*.

metafrase.

metale FED | *-lal*, *-latri*, *-losi* | *-lografia* || *-loide* | *-lurgia*.

metamorfose | *-sa vb*.

metatese.

metempsikose FED, D *Seelenwanderung*, E *transmigration of souls*.

meteore | *-rologe*, *-gia*.

metiere FD, E *trade*, *manual or technical occupation*, D *Handwerk*, *Gewerbe*.

metile FED *methyl(e)*.

metode FED | *-di* F *-dique*, E *-dical*, D *-disch* | *-disme*, *-diste*.

metonimie.

metope.

metre FED (E *1·093 yards*); *metrequadrate*, *metrekube* | *metresisteme* = *metral sisteme*.

metri F *-ique*, E *-ical*, D *-isch* (*verse*) | *-tru(m)* D, F *mètre*, *metre* | *-trike* | *-trikiste* || *-tronome*.

metropole FD, E *-lis* || *-lite*.

meve F *mouette*, E *mew*, *seagull*, D *Möwe*.

Mexiko | *-kani*, *-ne*.

mey F *auxiliaire pour exprimer un désir ou souhait (subjonctif)*, E *auxiliary to express a wish*, D *Hilfsverbum um einen Wunsch auszudrücken*: *mey li rege viva longitem*!

mi- F *mi-*, *demi*, E *half*, *semi-*, *demi-*, D *halb-*: *mi-hore*, *mi-sirkle*, *mi-fratre*, *milume* F *demi-jour*, *crépuscule*, E *twilight*, D *Zwielicht*, *Dämmerung*; *mideo*....

miaula F, E *mew*, D *miauen*.

mid F *au milieu de*, E *amidst*, *in the middle of*, D *mitten in* | *midu* F *au milieu*, E *in the middle (of that)*, D *mitten darin*.

miene F *mine*, *air*, *apparence*, E *mien*, *looks*, *countenance*, D *Miene*, *Aussehen*.

migra E *-ate*, F *se déplacer d'un pays à un autre*, D *wandern* | *-anti fogles* (*ekmigra*; *enmigra*).

migrene FD, E *megrim*, *hemicrania*.

mika.

mikri F *petit*, E *little*, *small*, D *klein* || *-krobe* | *-krofone* | *-krografe* | *-krometre* | *-krone* | *-kroskope*, *-pa*.

mil 1000 | *-lesmi (ordinal)* | *-lime (fraktione)* | *milyare* || *miligrame* | *milimetre* || *miliarde* = *1000 miliones* | *milione* | *milioniere*.

mile E *mill*, F *moulin*, D *Mühle* | *-la* F *moudre*, E *grind*, D *mahlen* | *-lo* F *mouture*, *broiement*, E *grinding*, D *Mahlen*.

milite F *guerre*, E *war*, D *Krieg* | *-ta* F *guerroyer*, *faire la guerre*, E *make war*, *militate*, D *kriegen*, *Krieg führen* | *-to* | *-tere* | *-tal*, *-tari* | *-tarisme*, *-tariste*; *kp. guere*.

milke E *milk*, D *Milch*, F *lait* | *-ka* E *to milk*, F *traire*, D *melken* | *-ko* (*akto*).

mima F *mimer*, E *to mimic*, *express by dumb show*, D *durch Gebärden darstellen* | *mimi* F *-ique*, E *-ic*, D *-isch*.

mimose.

min F *moins*, E *less*, D *minder*, *weniger* (*adv.*) | *minbelisa*....

minarete.

mine FED | *-na* F *miner*, E *(under)mine*, D *minieren*, *unterwühlen*.

minerale | *-loge* | *-logia*.

miniature.

minim F *le moins*, E *least*, D *am mindesten*, *am wenigsten* | *-mi* F *le moindre*, E *least*, D *kleinst* | *-mum* | *-mal*.

minioni F *mignon*, E *dainty*, *small and pretty*, D *niedlich*, *allerliebst*, *nett*.

ministerie = *administranti departmente*.

ministre (-o) FED | *-straro* F *-stère*, *cabinet*, E *-stry*, D *-sterium*.

minium.

minor(i) E, F *-neur*, E *under age*, D *minorenn*, *minderjährig* (*Anke mus.*).

minoritate F *-ité*, E *-ity*, D *-ität*, *Minderheit*.

minstrele ED, F *ménestrel*, *ménétrier*, D *Spielmann* u. *Dichter*.

minus (F *moins*, *algebr.*).

minuskle FE *-cule*, D *-skel*, E *small letter*, D *kleiner Buchstabe*.

minute.

minutie F, E *-tia*, *trifle*, D *Kleinlichkeit*.

miopi F *myope*, E *short-sighted*, D *kurzsichtig*.

miosotis FE (*-y-*), E *forget-me-not*, D *Vergissmeinnicht*.

mirabele.

miraje FE *-ge*, E *delusion*, D *Luftspiegelung*, *Fata Morgana*.

mirakle FED | *-kli*, *-klatri* F *-culeux*, E *-culous*, D *-kulös*.

mire FED *myrrh(e)*.

miriade.

miriametre (*10,000 m.*).

mirte FD (*y*), E *myrtle*.

mis- F *mé-*, *de traverse*, *à faux*, E *mis-*, D *miss-*; *ex. Misaplika*, *misdona*, *miskalkula*, *misnoma*, *misprisenta*, *mispronuntia*, *misusa*.

misa E *to miss*, D *vermissen*, F *regretter*, *manquer*, *s'apercevoir du manque de*.

misantropi, *-pe* | *-pia*.

misere F, E *misery*, *sore need*, *distress*, D *Elend*, *Not*, *Armseligkeit* | *-sera* = *es in m.*

miserikordi F *-dieux*, E *merciful*, *compassionate*, D *barmherzig* | *-dia*.

misione | *-nere*.

mispele D, E *medlar*, F *nèfle* | *-liere*.

mistele D, E *mistletoe*, F *gui*.

misterie F *mystère*, E *mystery*, D *-rium* | *-iosi*.

misti F *mystique*, E *-ic*, D *-isch* | *-ifika* | *-ifikatione*.

mite FE *myth(e)*, D *Mythus* | *-tologe*, *-gia*.

mitene F *mitaine*, E *mitten*, D *Fausthandschuh*.

mitralie F, E *grape-shot*, *shrapnel*, D *Kartätschenladung* | *-iose* F *mitrailleuse*, E *machine-gun*, D *Kugelspritze*, *Maschinengewehr*.

mitre FE, D *-tra*.

mixa E *mix*, *mingle*, *blend*, F *mêler*, *mélanger*, D *mischen*, *vermengen* | *-xure*, *-xaje*.

mobil(i) FED, E *movable*, D *beweiglich* | *-lisa* | *-lisatione*, *-liso*.

moble F *meuble*, D *Möbel*, E *piece of furniture* | *-laro* F *mobilier*, E *furniture*, D *Mobiliar*, *Meublement* | *-lisa*.

mode FDE, E *fashion*, *mood* (*gram.*), ED *modus* | *-dari* F *à la mode*, E *fashionable*, D *modisch*, *modern*. (*Kp. manere*.)

modele FED, D *Muster*, *Vorbild*, E *pattern*, *standard* | *-la* F *modeler*, E *model*, D *modeln*, *modellieren* | *-lari* F *conforme au modèle*, E *standard*, E *musterhaft*, *massgebend*, *vorschriftsmässig*.

modera F, E *-rate*, D *-rieren*, E *mitigate*, *keep within bonds*, D *mässigen*, *mildern* | *-ratione*.

modern(i) FED (*opp. antik*) | *-nisa*, *-nifika*.

modesti FE, D *bescheiden*, *anspruchlos*.

modifika | *-katione* FED, D *Abänderung*.

modula F, E *-late*, D *-lieren* | *-lo*, *-latione*.

moka F *se moquer de*, E *mock*, D *(sich) mokieren*, E *ridicule*, *deride*, *scoff*, D *(ver)spotten*.

mokasine.

mol(i) F *mou*, E *soft*, *flabby*, *tender*, *mellow*, D *weich* | *-lisa*.

molar(dente) E, F *-laire*, D *Backenzahn*.

molda E *grow mouldy*, F *moisir*, D *schimmelig werden* | *-do*, *-dure* | *-dat*, *-dosi*.

molekule | *-lari*, *-lal*.

molesta FE, D *-tieren*, *belästigen*.

molie F *môle*, ED *mole*, E *jetty*, D *Hafendamm*.

moluske.

momente FED, D *Augenblick* | *-ti*, *-tal*, -tari (*adj.*) | *-tim* F *pour le moment*, E *for the moment*, D *für den Augenblick*.

momentum E, FD *moment* (*mekan.*).

monade.

monako F *moine*, E *monk*, D *Mönch* | *-ka* FD *nonne*, F *religieuse*, E *nun* | *-kal* | *-kisme*.

monarke (-o, -a) F *-rque*, ED *-arch* | *-kia* | *-kiste*.

monde F, E *world*, D *Welt* | *-dal*.

monete F *monnaie (pièce)*, E *coin*, *piece of money*, D *Münze*, *Geldstück* | *-tal*.

moneye F *money*, F *argent*, D *Geld* (= *pekunie*); *portamoneye*.

monisme, *-niste*.

monoftonge | *-gisa*. *monogami*, *adj.* | *-mia*. *monografie*. *monograme*.

monokle. *monokromi*. *monolite*. *monomani adj.* | *-nia*.

monopole | *-lisa*. *monosilabi*. *monospermi*. *Monoteiste*. | *-isme*. *monotoni adj.*

monstre FE, D *-strum*, *Ungeheuer* | *-ral*, *-ratri*, *-rosi*.

monsune D, E *-soon*, F *mousson*.

monte F *mont*, *montagne*, E *mountain*, *mount*, D *Berg* | *-tete* F *colline*, E *hill(ock)*, D *Hügel* | *-tosi* F *montagneux*, E *mountainous*, D *gebirgig* | *-taro* = *monte-katene*.

montra F, E *show*, *exhibit*, D *zeigen*, *weisen* | *-trindi*.

monumente | *-tal* | *-tari*.

mopse D, F *carlin*, E *pug-dog*.

morbe F *maladie*, E *disease*, D *Krankheit* | *-bari* FE *morbid(e)*, D *kränklich*, *krankhaft*.

morda F *mordre*, E *bite*, D *beissen* | *-eta* F *mordiller*, E *nibble*, D *knabbern* | *-do*, *-dure* F *morsure*, E *bite*, D *Biss* | *-dasi* E *snappish*, D *bissig*.

more F *moeurs*, E *manners, (moral or immoral) conduct*, D *Sitte* | *-ral*; *kp. eti(ke)*.

morene FE *-raine*, D *-rane*, *Gletschergeröll*.

morfine.

morfologe | *-gia*.

morganati.

morge F *demain*, E *to-morrow*, D *morgen* | *morgedie*.

mori F *mourir*, E *die*, D *sterben* | *-rit* F *mort*, E *dead*, D *tot*, *gestorben* | *-rio* F *mort (fait)*, E *death (moment)*, D *Tod (Übergang)* | *-riteso* | *-risanti vunde*.

morse F, E *bit (of bridle)*, D *Gebiss (eines Zaumes)*.

mortal E, F *-el*, D *sterblich* (*kel pove o mus mori*); *kp. morisanti*.

mortere F *-tier*, E *-tar*, D *Mörtel*.

mortifika F *-fier (rél.)*, E *subdue (appetite, etc., rel.)*, D *abtöten* | *-katione* FED.

morue F, E *codfish*, D *Kabeljau*.

mosaike.

mose F *mousse*, E *moss*, D *Moos*.

moskee F *mosquée*, E *mosque*, D *Moschee*.

moskito.

moste D *(Wein)most*, E *must*, F *moût*.

motive FED, D *Beweggrund* | *-va* F *-ver*, D *-vieren*, *begründen*, E *justify*, *give the motives of* | *-vo* D *Motivierung*.

moto FED *motto* | *moteto* (*mus.*).

motore.

mova E *move*, F *mouvoir*, D *bewegen* | *-vo* F *mouvement*, E *move*, *movement*, D *Bewegung* | *-vabli* | *-vasi* || *-vemente* (*polit.*, *intel.*).

moyene F, E *means*, *expedient*, D *Mittel*, *Hilfsmittel*.

mua F *muer*, E *moult*, *mew (cast off feathers, hair, horns)*, D *(sich) mausern*, *häuten*, *hären* | *muo de voise*.

mude E *mud*, *mire*, D *Modder*, *Schlamm*, *(Strassen-)Kot*, F *bourbe*.

mufe ED *muff(e)*, F *manchon*.

muja F *mugir*, E *bellow*, *roar*, D *brausen*, *sausen*, *tosen*, *brüllen*.

muke FE *mucus*, F *mucosité*, D *Schleim* | *-kose* F *membrane muqueuse*, E *mucous membrane*, D *Schleimhaut*.

mulate (-o, -a).

mulda E *mould*, F *mouler*, D *formen (Giesserei)*.

mule E, F *mulet*, D *Maulesel*, *-tier*.

multi F *nombreux*, *beaucoup de*, E *many*, *much*, *numerous*, D *viel(e)*, *manch*, *zahlreich* | *-tum beaucoup*, E *much*, *a lot*, D *viel*, *manches* | *-tim* = *tre* | *multifoy* = *ofte* | *multikolori* F *bigarre*, E *party-coloured*, *variegated*, D *bunt(scheckig)* | *multiformi* | *-tisa* F *augmenter le nombre*, *multiplier*, E *make more numerous*, *multiply*, D *vervielfältigen* | *multopli* FE *multiple*, E *manifold*, D *mannigfach*.

multiplika | *-katione* (*mat.*).

mumie D, E *mummy*, F *momie*.

munisipe FE *municipalité*, *-ty*, D *-tät*, D *Stadtgemeinde* | *-pal*.

munitione.

munta F *monter (un appareil)*, E *mount (machine, gem)*, *set up*, *put together*, D *montieren*, *auf-(zusammen)stellen*.

mure F *mur*, D *Mauer*, *Wand*, E *wall* | *-ra* F *maçonner*, E *build*, *do a mason's or bricklayer's work*, D *mauern*; *kp. masona*.

murmura, FE, D *murmeln*, *plätschern*, *rieseln*.

mus D *muss*, *müssen*, E *must*, *have to*, *be obliged to*, F *devoir*, *falloir*.

musa FED *muse*.

muse (-o, -a) E *mouse*, D *Maus*, F *souris*.

musee I, ED *-eum*.

mushe F *mouche*, E *fly*, D *Fliege*.

musike FED | *-kal* | *-kante*, *-kiste* | F *musicien*, E *-cian*, D *-ker* | *-ka* F *faire de la musique*, E *play music*, D *musizieren*.

muskade F *muscade*, D *Muskatnuss*, E *nutmeg*.

muskate FE *muscat (grape)*, D *Muskat(eller)traube* | *-vine*.

muske F *musc*, E *musk*, D *Moschus*.

muskete D, F *mousquet*, E *matchlock* | *musket* | *-tiere* | *-tone*.

muskle FE, D *-kel* | *-losi*.

musle E *mussel*, D *Muschel*, F *moule*.

musline E, D *Musselin*, F *mousselin*.

mustarde E, F *moutarde*, D *Senf*, *Mostrich*.

mut(i) E *mute*, *dumb*, F *muet*, D *stumm*.

mutatione (*vb. muta o mutate* ?).

mutila F, E *-late*, D *verstümmeln* | *-latione*.

mutone (-o, -a) F *mouton*, *bélier*, *brebis*, E *sheep*, *ram*, *ewe* (*mutton* = *muton-karne*), D *Schaf*, *Hammel*, *Widder*, *Mutterschaf* | *-nyune* F *agneau*, E *lamb*, D *Lamm*.

mutu F *l'un l'autre*, *les uns les autres*, E *each other*, *one another*, D *einander* | *-un genitive* | *-ual* EF, D *gegenseitig* | *-ualim*.

N

-n F *signe du génitif et du possessif*, E *sign of genitive and possessive*, D *Endung des Genitivs und Possessivs*. *Ex. men patro* F *mon père*, E *my father*, D *mein Vater* | *lan amiko* F *son ami à elle*, E *her friend*, D *ihr Freund* | *nusen opinione* F *notre o.*, E *our o.*, D *unsere Meinung* | *li poeten komedies* = *li komedies de li (del) poete*.

nabe D *Nabe*, E *nave*, F *moyeu*.

nable D *Nabel*, E *navel*, F *nombril*.

nabobe (-o).

nadire.

nafta.

naftaline.

nagle D *Nagel (Werkzeug)*, E *nail (of metal)*, F *clou* | *-la* D *(an-, auf-)nageln*, E *nail*, *fix*, F *clouer* | *-lo* (*akto*).

naiv(i).

nane (o, a) F *nain*, E *dwarf*, D *Zwerg*.

nape F *navet*, E *turnip*, D *Rübe*.

nara F *narrer*, *raconter*, E: *narrate*, *relate*, *tell*, D *erzählen* *-ratione* | *-rere*.

narde D, F *nard*, E *(spike)nard*.

narkose FD, E *-sis* | *-sa* F *-tiser*, E *-tize*, D *-tisieren* | *-sal*, *-sant* F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch*.

narvale FD, E *narwhal*.

nase D, E *nose*, F *nez* | *-true* F *narine*, E *nostril*, D *Nasenloch* *-tuke* F *mouchoir*, E *pocket-handkerchief*, D *Taschentuch*, *Schnupftuch*.

naska F *naître*, E *be born*, D *geboren werden* | *-ko*.

natione FED | *-nal* | *-nalisme*.

natrium.

natron.

nature FED | *-ral* | *-rim* F *naturellement*, *ça va sans dire*, *bien entendu*, E *of course*, D *natürlich*, *selbstverständlich* | *-ralim* F *conformément à la nature*, E *naturally (in consequence of a person's nature)* D *natürlich*, *entsprechend der Natur jemandes* | *-raliman* F *d'une manière naturelle*, E *in a natural manner*, D *auf natürliche Weise* | *-ralisme*, *-raliste*.

naufraje F, E *shipwreck*, D *Schiffbruch* | *-ja vb*.

nausee F *nausée*, E *-ea*, *qualm*, F *écoeurement*, D *Ekel*, *Brechlust* | *-ea* F *avoir des nausées*, *être écoeuré*, E *feel nauseated*, *sick*, D *Übelkeit empfinden*, *sich ekeln* | *-eisa* F *donner des nausées*, E *nauseate*, D *mit Ekel erfullen*.

naviga F, E *-gate*, D *-gieren*, *zur See fahren* | *-gatione* FE, D *Schiffahrt*.

nayade.

neble D *Nebel*, F *brouillard*, E *fog*, *mist* (*nebula astr.*) | *-losi*.

Nederlande | *-dani*, *-ne*.

nega D *-gieren*, F *nier*, E *deny* | *-go*, *-gatione* || *-gativ(i)*, *-gative* (*fotogr.*).

neglekte vb. E, F *négliger*, D *vernächlassigen* | *-to* (*akto*).

neglije FED *-gé*, E *undress*, *dishabille*, D *Hauskleid*.

negosia F *-ocier*, E *-otiate*, *arrange for by negotiating*, D *unter-, (ver-)handeln*.

negre (-o, -a) FD, E *negro*.

nek...ni F *ni...ni*, E *neither...nor*, D *weder...noch*.

nekrologe.

nekropole.

nektare FED, D *Göttertrank*.

neologisme FED, D *Neubildung (von Wörtern)*, *Sprachneuerung*.

nepote (-o, -a) F *petit-fils*, *petite-fille*, E *grandchild*, D *Enkel* || *-tisme*.

nereida FED, D *Seenymphe*.

nerve ED, F *nerf* | *-val* = *relatanti nerves* | *-vosi* = *haventi o sentienti nerves* | *-voseso*.

nesesar(i) F *nécessaire*, E *necessary*, D *notwendig*, *nötig*.

neste ED, F *nid*.

net(i) F, E *neat*, *clean*, *tidy*, D *sauber*, *rein*.

neutri FE, ED *-tral*, D *unparteiisch* | *-trum* (*gram.*) | *-tral* *-tr(al)eso* | *-tralisa*.

nevralgie.

nevrasteni adj. | *-ne*, *-no*, *-na* | *-nia*.

nevrose.

nexu FED *-us* (*filos.*, *gram.*).

ni, *v. nek*, F *ni*, E *nor*, D *auch nicht*, *(weder ...) noch*.

niche FE, D *Nische*, E *nook*.

nigri F *noir*, E *black*, D *schwarz* | *-grum*.

nihil F *néant*, E *naught*, *nothing*, *nonentity*, D *das Nichts* (*kp. nulum*) | *-lisa* F *annihiler*, *anéantir*, *annuler*, E *nullify*, *annul*, *cancel*, D *vernichten* | *-lisme*, *-liste*.

nikele FED (*-ck-*).

nikotine.

nimbe F, ED *-bus*, D *Strahlenkranz*.

nimfa FED *nymph(e)*.

nin 9 | *ninesmi* (*ordinal*) | *ninime* (*fraktione*) | *ninanti 90*.

nirvana.

nitre | *-ri adj.* || *-rate* || *-rogene*....

nive F *neige*, E *snow*, D *Schnee* | *-va* F *neiger*, E *snow*, D *schneien* | *-vo* F *temps de neige*, E *snowy weather*, D *Schneewetter*.

nivele FD *niveau*, E *level* | *-li adj.* | *-la*, *-lisa*.

niveole F *perce-neige*, E *snowdrop*, D *Schneeglockchen*.

nixe (-o, -a) FED, F *ondin(e)*, DE *undine*, E *water-sprite*, D *Wassergeist*.

no E, F *non*, D *nein*! *nobilite* (*-o*, *-a*; *-i adj.*) F *noble (de naissance)*, *gentilhomme*, *dame noble*, E *noble (belonging to the nobility)*, D *adelig*, *Edelmann*, *Edelfrau* | *-taro* | *-tisa*.

nobli FE, D *edel* (*karaktere*).

noche E *notch*, *nick*, *indentation*, F *coche*, *entaille*, D *Kerbe*, *Einschnitt*.

node F *noeud*, E *knot*, D *Knoten*.

nokte F *nuit*, E *night*, D *Nacht* | *-ta* F *il fait nuit*, E *it is night*, D *es ist Nacht* | *-teska* F *la nuit tombe*, E *night is coming on*, D *es wird Nacht* | *-tesko* F *la nuit tombante*, E *nightfall*, D *Einbruch der Nacht* | *-tim* F *de nuit*, E *by night*, D *nachts*.

nokturne (mus.).

nomadi adj., *-de (-o, -a)*.

nombre F, E *number*, D *Zahl*, *Anzahl* | *-ra* F *-rer*, E *number*, *count*, D *zählen* | *-ro i.a.* F *recensement*, E *census*, D *Zahlung* | *-rosi* F, E *numerous*, D *zahlreich*.

nome F *nom*, E *name*, D *Name* | *-ma* F *nommer*, E *name*, *call*, D *nennen* | *nomisa* = *dona nome a* | *-mim* F *a savoir*, E *namely* (viz.), D *nämlich*.

nomina F *nommer (donner une fonction à)*, E *appoint (nominate)*, D *ernennen (zu etw.)*.

nominative.

non F *ne...pas*, E *not*, D *nicht* | *non-fasil*, *non-direkti*, *non-posibli*, *non-explikabli*, *non-probabli*, *non-legal*, *non-rational*, *non-interesanti*, *non-sense*, *non-sukseso*, *non-vidabli*, *non-nobli*, *non-fumere...* = FED *in-*, *im-*, *il-*, *ir-*, *ig-*, *un-*, *non-* | *nonnulum* = *kelkum* | *non desposibli*.

norde F *nord*, D *Nord(en)*, E *North* | *nord* F *au nord de*, E *(to the) north of*, D *nördlich von* | *-du* F *au nord*, E *to the north*, D *nordlich* | *-di*, *-dal* adj.

normande | *-di* adj. | *-dia*.

norme FED | *-mal* | *-malisa* | *-mari*.

norvegi adj., *-ge (-o, -a)* F *norvégien*, E *Norwegian*, D *norwegisch*, *-ger* | *-gia* F *Norvège*, E *Norway*, D *Norwegen* *-gum* (*lingue*).

nosa F *nuire*, E *harm*, *hurt*, *injure*, D *schaden* | *-so* sb. | *-siv(i)*.

nostalgie F, E *-ia*, D *Heimweh*.

notarie.

note FED (*anke* mus.), D *Notiz* | *-ta* F *-ter*, E *note down*, *set down*, *take down*, D *-tieren*, *aufschreiben*, *aufzeichnen* | *-tisa* F *garnir de notes*, *annoter*, E *annotate*, D *mit Anmerkungen versehen*.

notifika F *-fier*, E *-fy*, D *-fizieren*, *kundtun*.

notione FED, D *Begriff* | *-nal*, *-nari*.

notori F *-oire*, E *-orious*, D *-orisch*, *offenkundig*.

novele D *Novelle*, F *nouvelle*, *conte*, E *short story* | *-liste*.

nov(i) F *nouveau*, *neuf*, E *new*, D *neu* | *-vu(m)* F *chose nouvelle*, E *something new*, D *Neuigkeit* | *-visa* F *renouveler*, D *erneuern*, E *renew*, *innovate*.

novembre.

-nt(i) *finale del partisipe* (*aktiv*): *amanti (-te, -to, -ta)* F *aimant*, E *loving*, D *liebend*; *protektent* F *protégeant*, D *beschützend*; *nutrient*, *konstituent*.

nu F *eh bien! allons!* E *well! now then!* D *nu! wohlan!*

nu, *v. nus*.

nuanse FED, E *shade*, D *Abschattung*, *Abstufung* | *-sosi* | *-sa* F *-cer*, D *-zieren*, *abstufen*, E *shade (off)*, *express the nuances of*.

nube F *nuage*, E *cloud*, D *Wolke* | *-baro* | *-bosi*.

nud(i) F *nu*, E *naked*, *nude*, D *nackt*, *bloss* | *-disa* F *mettre nu*, *denuder*, E *strip*, *lay bare*, D *entkleiden*, *entblossen*.

nudles F *nouilles*, E *noodles*, D *Nudeln* (*vermicelli*, *spaghetti*).

nugate.

nuke F *nuque*, E *nape of the neck*, D *Nacken*.

nukleus.

nul(i) F, F *aucun*, E *no*, *none*, *not any*, D *kein* | *-le (-o, -a)* F *personne*, E *nobody*, *no one*, D *niemand* | *-lum* F *rien*, E *nothing*, D *nichts* | *-lim* F *pas du tout*, E *not at all*, D *keineswegs* | *-liman* F *nullement*, *en aucune manière*, E *nowise*, D *keineswegs*, *in keinerlei Weise* | *-l(i)lok* F *nulle part*, E *nowhere*, D *nirgends* | *-l(i)tem* F *jamais*, E *never*, D *nie*, *niemals*, *nimmer*.

numere F *numéro*, *nombre (ordinal)*, E *number*, D *Nummer* || *-rator* FE, D *Zähler*.

numismati F *-tique*, E *-tic(al)*, D *-isch* | *-tike* (*sientie*).

nun D, F *à présent*, E *now* | *nunitem* F *de nos jours*, E *nowadays*, D *heutzutage* | *-ni* adj.

nuntie F *nonce*, E *nuncio*, D *Nunzius*.

nur D, F *seulement*, *ne...que*, E *only*, *but*.

nus F *nous*, E *we*, *us*, D *wir*, *uns* | *nusen* F *notre*, *le nôtre*, E *our(s)*, D *unser*, *der unsrige* | (*nu povud bli usa da rege, insted me*).

nute F *noix*, E *walnut*, *nut* (*fig.*), D *Walnuss*, *Nuss* (*fig.*) *-tete* F *noisette*, E *nut*, D *Nuss*.

nutri F *nourrir*, E *nourish*, *sustain*, D *(er)nähren* | *-rio* | *nutriv(i)* F *nourrissant*, E *nutritious*, D *nahrhaft* | *-rivu(m)* = *-ri(i)lo* F *aliment*, E *nourishment*, D *Nahrungsmittel*.

O

Pronuntiatione: FED *o*.

o! (*oh!*).

o F *ou*, E *or*, D *oder*; *od ... o* F *ou ... ou*, E *either ... or*, D *entweder ... oder*.

-o (1) F *signe du masculin (mâle)*, E *masculine (male) ending*, D *Endung des männlichen Geschlechts*; ex. *filio* F *fils*, E *son*, D *Sohn*; *kato* F *chat mâle*, E *tom-cat*, D *Kater* (2) F *substantif verbal, indiquant la simple action du verbe*, E *verbal noun, meaning the simple act or state denoted by the verb*, D *Verbalsubstantiv, um die Handlung oder den Zustand zu bezeichnen, den das Verbum ausdruckt*; ex. *sonjo* F *reve*, E *dream*, D *Traum*; *broso* F *coup de brosse*, E *a brush (i.e. act of brushing)*, D *das Bürsten*. (3) F *Cette terminaison se trouve dans un certain nombre de substantifs non dérivés*, E *this ending is found in some nouns where it is not a derivative ending*, D *diese Endung besteht auch in einzelnen nicht-abgeleiteten Wörtern*, ex. *kilo*, *tomato*, *piano*.

oase D, FE *-sis*.

ob F *introduit une question, soit directe soit indirecte*, E *particle of interrogation, either direct or indirect*, D *Fragepartikel der direkten wie der indirekten Frage*, ex. *Ob lo veni?* F *Vient-il? Est-ce qu'il vient?* E *Does he come?* D *Kommt er? Ob er kommt?* | *Que sava ob lo veni?* F *Qui sait s'il vient?* E *Who knows if (whether) he will come?* D *Wer weiss, ob er kommt?* -- *Ob ... ob*: *Ob nus silentia, ob nus parla, on blama nus* F *(soit) que nous nous taisions, (soit) que nous parlions, on nous blame*, E *whether we say nothing or speak, they blame us*, D *wir mögen schweigen oder reden, man tadelt uns*.

obedia F *obéir*, E *obey*, D *gehorchen*.

obeliske.

objekte E *-ct* (subst.), F *objet*, D *Gegenstand* | *-tal* || *-tiv* FED | *-tiveso*, *-tivitate*.

objete F *objecter*, E *object*, D *einwenden. einwerfen* | *-tione* FE *objection*, D *Einwendung*.

oblate D, F *pain à cacheter*, E *wafer*.

obliga F *obliger*, *lier par le devoir*, E *oblige*, *constrain by duty or honour*, D *verpflichten* | *-atione* FED, E *bond*, D *Verpflichtung*, *Schuldschein*.

obliqui FE, E *slanting*, *not straightforward*, D *schräg*, *schief* (*anke* gram.).

oblive F *oublier*, E *forget*, D *vergessen* | *-vo*, *-vione*.

oblongi FED, D *länglich*.

observa FED, E *watch*, D *beobachten*, *erforschen* | *-vo*, *-vado*, | *-vatione* | *-vatorie* FED.

obsese E, F *obséder*, E *haunt*, *worry*, *importune*, D *belästigen*, *bestürmen*, *überlaufen* | *-sione* FE.

obskur(i) FED, F *sombre*, E *dim*, *sombre*, D *dunkel*, *finster* || *-rantisme*, *-tiste*.

obsolet(i) FED, F *vieilli*, *suranné*, D *veraltet* | *-teska*.

obstakle FE, D *Hindernis*.

obstinat(i) E, F *-né*, D *hartnäckig*, *eigensinnig*, *widerspenstig*, E *headstrong*, *stubborn* | *-teso*.

obstrukte E, F *obstruer*, D *versperren*, *verstopfen* | *-tione* FED.

obtena F *-nir*, E *obtain*, *get*, D *erhalten*, *erzielen*, *erlangen*.

obtura F, E *-rate*, F *boucher*, E *stop (an opening)*, D *verschliessen* (*tekn.*).

obtus(i) FE, E *dull*, *blunt*, D *stumpf*, *abgestumpft*.

obuse F *obus*, E *shell*, D *Granate* | *-s-kanone* D *Haubitze*.

od, *v. o*.

odaliska.

ode.

odia F *haïr*, E *hate*, D *hassen* | *-io* | *-iosi* F *haineux*, E *spiteful*, *invidious*, D *gehässig*, *hasserfüllt* | *-iindi* F *odieux*, E *odious*, D *verhasst*, *hassenswert*.

odora F *avoir (répandre) une odeur*, E *smell*, *exhale odour*, D *riechen*, *duften* | *-ro* F *odeur*, E *odo(u)r*, D *Duft*, *Geruch*; *kp. flara*.

ofense vb. F *-ser*, E *offend*, D *beleidigen*, *kränken* | *-siv* (F *prendre l'offensive* = *ataka*).

ofisere (-o, -a) F *-cier*, E *-cer* (*milit.*), D *-zier*.

ofisie FE *office*, D *Amt* | *-sial* | *-siiste* F *employé*, E *(civil) official*, D *Beamter* | *-sia* F *-cier*, E *-ciate*, D *amtieren*, *den Gottesdienst abhalten* | *-sio* FE *office* (E *divine service*), D *Gottesdienst*.

ofra E *offer*, F *offrir*, D *offerieren*, *anbieten* | *-ro* sb.

oftalmologia.

oftalmoskope | *-pa* vb.

ofte D *oft(mals)*, E *often*, F *souvent* (*ofti* = *frequenti*).

ogive FED, D *Spitzbogen*.

ogre FED, D *menschenfressender Riese*.

(*ok*, *v. ot*).

okarina.

okasione FE *opportunity*, D *Gelegenheit* | *-nal*, *-nari*.

okre FE *oc(h)re*, D *Ocker*.

oksidente | *-tal*.

oktaedre.

oktante.

oktave.

oktobre.

oktogone.

okule F *oeil*, E *eye*, D *Auge* | *-lal* | *-liste*.

okupa F, E *-py*, D *innehaben*, *besetzen*, *in Anspruch nehmen*, *beschäftigen* | *-pat* F *-pé*, E *busy*, D *beschäftigt* | *-patione*.

old(i) F *vieux*, E *old*, D *alt*; *quam oldi li infante es?* F *quel âge l'enfant a-t-il?*, E *how old is the baby?* D *wie alt ist das Kind?* | *-de* F *vieillard*, E *old person*, D *Greis* | *-deska* F *vieillir*, E *grow old*, D *altern*.

olie F *huile*, E *oil*, D *Öl* | *-ia* F *huiler*, E *oil*, D *(ein)ölen* | *-iatri* | *-iosi*.

oligarke | *-kia*.

olive FED | *-vière* F, E *olive-tree*, D *Ölbaum*.

-ologe, *-ologia*, *ex. bakteriologe*, *-gia* | *sosiologe*, *-gia*.

om- *prefixe*: *fa novifoy ma altrim*, *plu bonim o plu korektim: omlabora* F *remanier*, E *recast*, *work over*, D *umarbeiten* | *omprinta*, *omaranja*, *omforma*.

ombre F, E *shadow*, *shade*, D *Schatten* | *-ra* F *ombr(ag)er*, E *shade (over)*, D *beschatten*, *überschatten* | *-rosi*.

omelete FED, D *Eierkuchen*.

omise F *omettre*, E *omit*, D *auslassen*, *weglassen*, *überspringen* | *-so*, *-sione*.

omni F *tout*, *chaque*, E *all*, *every*, D *all*, *jede* | *-ne* F *chacun*, E *everybody*, *everyone*, D *jedermann* | *-nes* F *tout le monde*, E *all*, D *alle* | *-num* F *(le) tout*, E *everything*, *all*, D *alles* | *-nilok*, F *partout*, E *everywhere*, D *überall* | *-nitem* F *toujours*, E *always*, *ever*, D *jederzeit*; *kp. sempre* | *-nidial(i)* F *quotidien*, E *daily*, D *(all)täglich* | *-niman* F *de toute manière*, E *in every way*, D *durchaus* | *-nifoy* F *toutes les fois*, *chaque fois*, E *every time*, D *jedesmal* | *-nipovo* FE *omnipotence*, D *Allmacht* | *-nipovanti* FE *omnipotent*, D *allmächtig* | *-nisavo* FE *omniscience*, D *Allwissenheit*.

omnibuse.

on F, E *one*, *people*, *we*, *you*, *they*, D *man* | *onen* (*gen.*): *on have pase nur si onen visines permise lum*.

-on- F *suffixe augmentatif*, E *augmentative suffix*, D *Verstärkungsendung*: *ridono* F *gros rire*, *rire fou*, E *guffaw*, D *starkes Gelächter*.

onde F, E *wave*, D *(Meeres-, Luft-) Welle* | *-da* F *ondoyer*, *onduler*, E *wave*, *undulate*, D *wallen*, *wogen* | *-dete* | *-done*.

onione E, F *oignon*, D *(Haus)zwiebel*, *Bolle*.

onkle: *onklo* F *oncle*, E *uncle*, D *Onkel*, *Oheim* | *-kla* FD *tante*, E *aunt*, D *Muhme*, *Base* (*tanta*?).

onomatopee.

ontogenese.

ontologia.

opale.

opera FED.

operate E, F *opérer*, D *-rieren* | *-tione* | *-tere*.

-opim F *forme des adverbes distributifs*, E *forms distributive adverbs*, D *bildet Distributiva*; *ex. triopim* F *trois à trois*, *trois à la fois*, E *in threes*, *three at a time*, D *zu dritt*, *zu je dreien* | *pokopim* F *peu à peu*, E *little by little*, D *nach und nach*.

opine F *être d'avis*, *penser*, E *opine*, *be of opinion*, *think*, D *meinen*, *erachten*, *finden* | *-nione* FE, D *Ansicht*, *Meinung*.

opium.

-opli: *duopli* FE *double*, D *doppelt*; *triopli*....

opodeldoke.

oportun(i) FED, E *timely*, *convenient*, D *gelegen*, *passend* | *-niste*.

oposi F *-ser*, E *-se*, D *entgegenstellen*, *-setzen*, *gegenüberstellen* | *-sitione* | *-sit* E (*prp.*), F *vis-à-vis*, *en face de*, D *gegenüber* | *-situ* E *opposite (that place)*, F *en face*, D *da gegenüber*.

oprese FE, F *opprimer*, D *unterdrücken*, *beklemmen* | *-sione*.

optative.

opti F *-tique*, E *-ic(al)*, D *-tisch* | *-tike* F *-tique* (*sb. f.*), E *-tics*, D *-tik* | *-tikal(i)* | *-tikiste*.

optimisme | *-misti* adj. | *-miste (-o, -a)*.

or F, E *now (in argument)*, D *nun (aber)* (*konjunktione*).

orakle.

orangutane.

oranje FED *-nge*, D *Apfelsine* | *-jiere* F *-ger*, E *o. tree*, D *-genbaum* || *-jade*.

orate E, F *faire un discours*, D *reden*, *eine Rede halten*, E *make a speech*, *give an address* | *-tere* F *-teur*, E *-tor*, *speaker*, D *Redner* | *-teratri* | *-tione* E, F *oraison*, D *Rede*, E *speech*, *discourse*.

oratorio FE, D *-ium* (*mus.*).

orbite FE, E *eye-socket*, D *Planetenbahn*, *Augenhöhle*.

ordene F *ordre (de chevalerie, relig.)*, E *order(knighthood, rel.)*, D *Orden (Ritter-, Mönchs-)*.

ordine F *ordre (arrangement)*, E *order*, D *Ordnung*, *Reihenfolge* | *-na* F *ordonner*, *mettre en ordre*, E *(put in) order*, *arrange in order*, D *(an)ordnen*, *in Ordnung bringen* | *-no* D *Ordnen*, *Anordnung* | *-nar(i)* F *-naire*, E *-nary*, *common*, *usual*, D *gewöhnlich* | *-narim* | *-nal nombre*.

ordonanse F *-nce*, D *-nz*, E *orderly* (*ordonans-ofisere*).

ordra E *order (from tradesman, etc.)*, F *commander (marchandise)*, D *bestellen (Waren)* | *-ro* (*akto*) | *desordra* F *contremander*, E *countermand*, D *abbestellen*.

ore F *or*, DE *gold* | *-ri* F *en or, d'or*, ED *gold-, golden* | *-ratri* | *-risa* F *dorer*, E *gild*, D *vergolden*.

orele F *oreille*, E *ear*, D *Ohr*.

orfane (-o, -a) E, F *orphelin*, D *Waise(nkind)*.

organe FED | *-ni* F *-nique*, E *-nic*, D *-nisch* (= *havent organes, apartenant al strukture de animales e plantes*; *organi kemie*) | *-nal* (= *relatant organes*) | *-nisa* | *-nisatione* | *-nisme*.

orgele D *Orgel*, F *orgue*, F *organ* (*mus.*) | *-liste*.

orgie FD, E *-gy*.

oriente FED, D *Morgenland* | *-tal* | *-taliste* || *-ta* (*-tisa*) F *orienter*, E *orient*, *-tate*, D *-tieren*, E *give the right direction to, place or determine exact position of*.

origine FE, D *Ursprung*, *Herkunft* | *-nal* | *-nari* | *-na* E *-nate*, F *tirer son origine*, *provenir*, D *entspringen*, *seinen Ursprung nehmen*.

orkestre.

orkidee FD (*-ch-*), E *orchid*.

orna F, E *adorn*, *embellish*, D *(aus)schmücken*, *verzieren* | *-niv* || *-namente* = *-nilo* | *-namental*.

ornitologe | *-gia*.

orografia.

ortodoxi | *-xe* | *-xia* (*-xeso*).

ortografi F *-ique* E *-ic(al)*, D *-isch* | *-fa* F *-phier*, E *write (spell) correctly*, D *-phisch schreiben* | *-fia* F *orthographe*, E *-phy*, D *Rechtschreibung*.

ortopedi F *-ique*, E *-ic*, D *-isch* | *-de* | *-dia*.

osa F *oser*, E *dare*, D *wagen*.

ose F *os*, E *bone*, D *Knochen* | *osete* | *ososi* | *osifika*.

oseane FED (*-c-*, *-z-*).

-osi F *plein de*, *muni de*, E *possessing (esp. in great quantity)*, D *(stark) versehen mit*, *voll von*: *porosi*, *kurajosi*, *danjerosi*, *gratiosi* FD, E *graceful*.

osiere FE, D *Korbweide*.

osila FED (*-sc-*) D *Schwingungen machen*, E *swing* | *-latione* | *-lilo* F *balançoire*, E *swing*, D *Schaukel*.

osone FED *ozon(e)*.

ostenta F *montrer avec ostentation*, E *show off*, *parade*, *swagger*, D *prunken*, *grosstun*, *zur Schau stellen* | *-tatione*.

osteologe | *-gia*.

ostre F *huître*, E *oyster*, D *Auster*.

ot 8 | *otanti 80* | *otesmi* (*ordin.*) | *otime* (*fraktione*) (*plu bon kam ok*).

otie F *loisir*, E *leisure*, D *Musse* | *-ia* F *être oisif*, E *be unoccupied*, *idle*, D *müssig gehen* | *-iosi* (*-iant*) F *désoeuvré*, *oiseux*, *oisif*, E *idle*, *unoccupied*, *out of work*, D *müssig(-gängerisch)*, *untätig*.

otre ED *otter*, F *loutre*.

ovatione FED (*ova vb.*).

ove F *oeuf*, E *egg*, D *Ei* | *oval(i)* || *ovarie* F *ovaire*, E *-ry*, D *Eierstock*.

oxale F *oseille*, E *sorrel*, D *Sauerampfer*.

(*oxe*) *oxigene* EFD, D *Sauerstoff* || *oxide* | *-da*.

P

padele F *poêle (f., ustensile de cuisine)*, E *frying-pan*, D *Pfanne*.

padloke E, F *cadenas*, D *Vorlege-, Hänge-schloss* | *-ka vb*.

paga F *payer*, E *pay*, D *(be)zahlen* | *-gante* (*-gere*) | *-garie* E *payee*, F *celui, à qui on paye ou à qui il faut payer*, D *Zahlungsempfänger*.

pagani (-e, -o, -a) E *pagan*, *heathen*, F *païen*, D *Heide -nisme*.

pagine (*in libre*) FE *page*, D *-na*, *Seite* | *-na vb.* | *-natione*.

pagode FD, E *-da*.

paisaje F, E *landscape*, *scenery*, D *Landschaft*.

paje (-o) FED *page*, E *boy*, D *Edelknabe*; (*karte*) F *valet*, E *knave*, D *Bube*, *Unter*.

pake ED *pack*, F *paquet*, D *Paket*, E *package*, *parcel* | *-ka* F *empaqueter*, E *pack up*, D *packen* | *-ke-poste* | *-kete -ketbote*.

pakiderme FED *pachy-*.

pakte FED, E *covenant*, *compact*, D *Vertrag* | *-ta vb*.

pal(i) F *pâle*, E *pale*, *pallid*, D *bleich*, *blass* | *-leska*.

paladine. *paladium*. *palankine*.

palase F *-ais*, E *-lace*, D *-last* | *-satri*.

palate E, F *palais* (*anat.*), D *Gaumen* | *-tal* | *-talisa* | *-te-vele* F *voile du p.*, E *velum*, *soft p.*, D *Gaumensegel*.

paleografia. *paleontologia*. *palestra*.

Palestina.

paletote FED, E *overcoat*, D *Überzieher*.

paliate E, F *-lier*, *soulager sans guérir*, E *alleviate*, *extenuate*, D *lindern*, *oberflächlich heilen*, *bemänteln* | *-tione* | *-tive*, *sb.*, *-tivi adj*.

palie F *paille*, E *straw*, D *Stroh*.

palisade FED, E *stockade*, D *Pfahl(schanz)werk*.

palisandre FED, E *rosewood*.

palise F *pieu*, E *pale*, *stake*, *picket*, D *Pfahl*.

palme FED; F *paume (de main)*, E *palm (of hand)*, D *Handfläche* | *-miere* F, E *palm-tree*, D *Palmbaum* | *-me-sundie* F *dimanche des rameaux*.

palombe F, E *wood-pigeon*, *ring-dove*, D *Ringeltaube*.

palpa F, E *feel (about)*, D *betasten*, *befühlen* | *-pabli*.

palpita FED, E *throb*, *flutter*, D *klopfen*, *pochen (v. Herzen)*, *zucken*.

pamflete FED, D *Flugschrift* | *-tiste*.

pan-: *pangermani*, *panslavisme*....

panasee F, E *-cea*, D *-zee*, E *universal remedy*, D *Universalmittel*.

panche E *paunch*, *belly*, F *panse*, D *Pansen*, *Wanst*.

pane F *pain*, E *bread*, *loaf*, D *Brot*.

panegirike FED, D *Lobrede*, E *eulogy*.

panele ED, F *panneau*, *lambris*, E *wainscot*.

panike FED | *-kal*.

pankreas FED, E *sweetbread*, D *Bauchspeicheldrüse*.

panorama.

pansa F, E *dress (wounds)*, D *verbinden* (*kirurg.*).

pansee F *pensée*, E *pansy*, D *Stiefmütterchen* (*viola tricolor*).

pantalone FE, E *trousers*, D *Hose*, *Beinkleid*.

panteisme | *-iste*.

pantere FED (*-th-*).

pantomime FED.

pantufle F, D *-o-*, E *slipper*.

papa (*in infantal lingue*).

papagaye D, F *perroquet*, E *parrot*.

papavre F *pavot*, E *poppy*, D *Mohn*.

papere E, FD *-pier* | *-ri*, *-ral adj.* | *-rache* E *waste paper* | *paper-vendere* F *papetier*, E *stationer*, D *Papierhändler*.

papile FD, E *-lla*.

papilione F, E *butterfly*, D *Schmetterling*.

papirus.

paple E *pap*, *pulp*, F *bouillie*, D *Brei*, *Muss*.

papo F *pape*, E *pope*, D *Papst* | *-pal* | *-pisme* | *-piste -peso* F *papauté*, E *papacy*, D *Papsttum*.

par(i) F *pair*, E *even* (*adj.*), *equal*, D *gerade* | *al pari* (*fin.*) *pare* F *paire*, E *pair*, D *Paar*.

par- F *complètement*, *jusqu'au bout*, E *through(out)*, *completely*,

thoroughly, *perfectly*, D *vollständig*, *aus-*: *parlerna*, *parlekte*.

para- F *dénote protection contre*, E *denotes protection against*, D *bezeichnet Schutzmittel gegen*: *v. parafulmine*, *-pluve e al*.

parable E, D *-bel*, *Gleichnisrede*, F *-bole (rhét.)*.

parabole (*mat.*) | *-loide*.

parade FED | *-da* D *-dieren*.

paradigme | *-mal* | *-matri*.

paradise.

paradoxe | *-xi*, *-xal*.

parafale FE *parachute*, D *Fallschirm*.

parafine.

parafrase FED, D *(erläuternde) Umschreibung* | *-sa vb*.

parafulmine F *paratonnerre*, E *lightning-conductor*, D *Blitzableiter*.

paragrafe. *paralaxe*.

paralel(i) adj. | *-le sb.* | *paralel* F *parallèlement à*, E *p. with*, D *p. mit* | *-lu* | *-lisa* || *-lograme*.

paralise FD *-lysie*, E *-lysis*, *palsy*, D *Lähmung* | *-sa vb*.

paralume F *garde-vue*, E *shade (from the light)*, D *Licht-*, *Lampen-schirm*.

parapete FED, D *Brustwehr*, *Brüstung*, *Geländer*.

parapluve FD *-pluie*, E *umbrella*.

parasiti F *-tique*, E *-tic(al)*, D *schmarotzerisch* | *-te* FED, D *Schmarotzer*.

parasole (*parasune*).

paravente F, E *wind-screen*, D *Windschirm*.

pardona FE, E *forgive*, D *vergeben*, *verzeihen* | *-no sb*.

parea F *parer (éviter)*, E *parry*, D *parieren*, *abwehren* | *-reo* F *parade*, E *parry(ing)*, D *Ablenkung*.

parentese.

parenti F *apparenté*, E *related*, *akin*, D *verwandt* | *-te* F *parent*, E *relative*, *relation*, D *Verwandter* | *-teso* | *-taro*.

(*parfume*, *v. perfume*).

paria FD, E *bet* | *-o* F *gageure*, E *wager*, D *Wette*.

paria (*kaste*).

pariete F *paroi*, E *wall (partition)*, D *(Scheide-)wand*.

parke FED, D *Lustwald* || *-ka automobiles*.

parkete FE *parquet(ry)*, D *Parkett(boden)*.

parla F, E *speak*, *talk*, D *sprechen*, *reden* | *-lada*.

parlamente | *-ta* F *-ter*, D *-tieren*, E *parley*.

parodie | *-dia vb.* | *-diatri*.

paroke (-o) F *curé*, E *parish priest*, *rector*, D *Pfarrer* | *-kia* F *paroisse*, E *parish*, D *Kirchspiel*.

paroxisme.

parte FE, F *partie*, D *Teil*, *Partie*, E *share*, *portion* | *-ta* F *partager*, E *part*, *share*, *divide*, D *teilen* (*kp. divise*) | *-tim* F *partiellement*, E *part(ial)ly*, D *teilweise* | *-tal* F *-tiel*, E *-tial (affecting one part)*, D *-tiell* | *parteprenda* = *prenda parte in*.

partere FD, E *pit* (*teatre*).

partie F *partie (de plaisir, de jeu)*, E *party (play, amusement)*, D *Partie (Lust-, Spiel-)*.

partikle ED, F *-cule*, D *Teilchen*.

partikulari F *-lier*, E *-lar*, *peculiar*, D *besonder*, *eigentümlich -rim* | *-risa* | *-risme*.

partise F *parti*, E *party*, D *Partei* (*polit.*, *mil.*, *jur.*) | *-sane* FE *-san*, D *Parteigänger*, *-genosse* | *-san(i)* FE *partial*, D *parteiisch*.

partisipe FD, E *-ple*.

partitiv(i).

partnere FED, F *-tenaire*.

partura F *enfanter*, *mettre au monde*, E *bear*, *give birth to*, D *gebären*.

pasa F *passer*, E *pass*, D *-sieren*, *vorübergehen (-reisen, -fahren ...)* | *-sante*.

pasabli FE, E *tolerable*, *fair*, *middling*, D *erträglich*, *leidlich*.

pasaje FE, D *(Über)fahrt* | *-jere* F *passager*, E *-enger*, D *-agier*.

pasate (*-t-vente*) D, F *vent alizé*, E *trade-wind*.

pase F *paix*, E *peace*, D *Friede(n)* | *-sal*, *-sosi* | *-sifika* || *-sifisme*, *-sifiste*.

pasha.

Pasifiki oseane FE, D *Stiller Ozean*.

pasione FE *(violent emotion)*, D *Leidenschaft* | *-n(is)a* F *passionner*, D *-nieren*, E *impassion* | *-nosi*.

pasiv(i) FED, D *leidend*, *untätig* | *-ve* (*gram.*).

paske F *pâque*, E *Easter*, D *Ostern* | *-kal*.

pasmente FE *passement(erie)*, D *Posament*, *Borte*.

pasporte FE *pass(e)port*, D *Pass (Reisepass)*.

paste E, F *pâte*, E *dough*, D *Teig*.

pastele FED.

pastete D, F *pâte*, E *pie*, *pasty*.

paste(u)risa.

pastile FED.

pastinake D, F *panais*, E *parsnip*.

pastore (-o) ED, F *-teur* | *-ral*.

pasture E, F *pâture*, *pâturage*, D *Weide* | *-ra* E, F *-rer*, D *weiden*, E *graze*.

pasu F *pas*, E *pace*, *step*, D *Schritt* | *-sua* F *faire des pas*, E *step*, *stride*, D *schreiten* | *-suete* | *-sueta*.

pate F *patte*, E *paw*, D *Pfote*.

pate FD *pat(t)*, E *stalemate (in shake)*.

patente | *-ta*.

pateti F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch*.

patient(i) FE, D *geduldig* | *-teso* (*-tia*) FE *patience*, D *Geduld*, *Langmut*.

patine F, ED *-na*, D *Edelrost* | *-na vb*.

patologe | *-gia* | *-gial* (*-gi*).

patos(e).

patre F *père ou mère*, E *parent*, D *Vater oder Mutter* | *-res* FE *parents*, D *Eltern* | *-ro* F *père*, E *father*, D *Vater* | *-ral* | *-ria* F *patrie*, E *native country*, D *Vaterland* | *-rial*, *ex. -rial lingue* F *langue maternelle*, E *mother-tongue*, D *Muttersprache*.

patriarke | *-kia*.

patriote FED, D *Vaterlandsfreund* | *-ti* F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-tisme*.

patristi F *-ique*, E *-ic*, D *-isch* (*relatant li patres del eklesie*) || *-stike* F *-ique* (*sb.f.*), E *-ics*, D *-ik*.

patrone (-o, -a) FED, D *Schutzherr*, *-heiliger* | *-nal* | *-nira*.

patrulie FD *patrouille*, E *patrol* | *-lia vb*.

pause FED | *-sa vb.* | *-so* D *das Pausieren*.

pave F *(un) pavé*, E *paving-stone*, D *Pflasterstein* | *-va* F *-ver*, E *-ve*, D *pflastern* | *-varo* F *(le) pavé*, E *pavement*, D *Strassenpflaster* | *-vo* F *pavement*, E *-ving*, D *das Pflastern*.

pavilione FED.

pavone F *paon*, E *peacock* (*-na peahen*), D *Pfau*.

pavore F *peur*, E *fear*, *fright*, D *Furcht*, *Angst* | *-ra* F *avoir peur*, E *fear*, *be afraid of*, D *fürchten* | *-risa* F *effrayer*, E *frighten*, D *erschrecken* | *-rosi*.

peche F *poix*, E *pitch*, D *Pech (Stoff)*.

pedagoge | *-gia*.

pedante | *-ti* F *-t(esque)*, E *-tic(al)*, D *-tisch* | *-tisme*.

pede F *pied*, E *foot*, D *Fuss* | *-fingre* E *toe*, D *Zehe* | *-soldato* | *-kuro* | *pedale* F *pédale*, ED *pedal* | *-dala* = *usa pedale*.

pegase F, ED *-sus*.

peine F *peigne*, E *comb*, D *Kamm* | *-na vb*.

peka F *pécher*, E *sin*, D *sündigen*, *sich versündigen* | *-ko* F *péché*, E *sin*, D *Sünde* | *-keto* F *peccadille*, E *peccadillo*, *slight offence*, D *leichte Sünde*, *Versehen* | *-kante*, *-kere*, *-kosi*.

pektore F *poitrine*, E *breast*, *chest*, D *Brust* | *-ral*; *kp. bruste*.

pekunie F argent (monnayé), E money (cash), D Geld | -ial, -iari; kp. moneye.

pele F peau, E skin, hide, D Haut, Pelle | -lal.

pelikane.

pelise FE, D Pelz(mantel, -rock), E fur coat.

pelmele (sb.) F pêle-mêle, E pell-mell, hurly-burly, medley, D Wirr-warr | -lim adv. D durch-einander, E helter-skelter.

pelote FD, E ball (of thread, etc.), D Knäuel.

pelotone FD, E platoon, D Rotte, Zug (milit.).

pemikane.

pena F prendre de la peine, E take pains, trouble, D sich bemuhen | -no F peine, effort, E pains, trouble, D Mühe -nosi | -nim F avec peine, E with difficulty, D mühsam.

penda F pendre, E hang, D hängen, hangen (tr. e nontr.).

pendule F, E -dulum, D -del.

penetra F, E -ate, D eindringen, durchdringen.

peninsule F, E -la, D Halbinsel, F presqu'-île | -lal, -lari.

penitente, -i FE, D bussfertig | -tia FE -nce. E penance, D Busse.

pense F -sée, E thought, Gedanke; li penses de Pascal | -sa F, E think, D denken | -so F action de penser, E thinking, D Denken | -sere | -sivi, -sasi F pensif, E thoughtful, D nachdenkend | -seska F avoir une idée, E have an idea, D einen Einfall haben.

pensione FED (pluri signifikationes) | -na vb.

pentametre.

pente F, E (downward) slope, incline, declivity, D Abhang | -ta vb.

pentekoste F pentecôte, E Whitsunday, D Pfingsten.

peonia.

pepsine.

peptone.

per F par, au moyen de, E by means of, through the help of, by, with (instrument, etc.), D mittels, durch, vermöge | per ke F par le fait que, E through the fact that, D dadurch dass.

percha FE, D sich setzen (auf Zweige, usw., v. Vögeln).

perda F perdre, E lose, D verlieren | -do F perte, E loss, D Verlust.

perdrise F perdrix, E partridge, D Rebhuhn.

pere (-o) F pair (seigneur), E peer (nobleman).

pereni F, E -nial, D -nierend, überwinternd (plante).

perfekti E, F parfait, D vollkommen | -tim | -tisa | -tum (gram.).

perfid(i) FD, E -dious, D treulos, falsch, tückisch.

perfora F, E -rate, pierce through, D durchbohren, -löchern.

perfume E, FD parfum, D Wohlgeruch | -ma | -mosi.

pergamene D -ment, F parchemin, E parchment.

periferie | -rial.

perifrase FED, F circonlocution, E circumlocution, D Umschreibung | -sa vb.

periode FED | -di F -dique, E -dical, D -disch | -dale F (revue) périodique, E -dical, D Zeitschrift.

peripateti, -te

perisa F -rir, E -rish, D umkommen, zugrunde gehen.

periskope.

perjure E -ry, F parjure, faux serment, D Meineid | -ra vb. | -rante.

perkuse E, F -cuter, D (be)klopfen | -sione.

perle FED || -lematre E mother-of-pearl, D Perlmutter, F nacre.

permana F être permanent, E be permanent, D fortbestehen, dauern | -nanti | -no.

permea E -ate, pervade, F pénétrer, se répandre dans, D durchdringen | -abli FE, D durchdringlich.

permise F permettre, E permit, allow, authorize, D gestatten, erlauben | -sione | -sebli.

permuta FED, E transpose, interchange, D umstellen.

pero v. pere.

perone FE, E out-of-door flight of steps, D Freitreppe.

perpendikulari.

perpetua F -tuer, E -tuate, fortwährend erhalten, dauernd machen, fortbestehen lassen | -o, -atione | -al FED.

perplexi FD, E -xed, puzzled D verwirrt | -xisa.

Perse F, E -sian, D -s(i)er | -si adj. | -sia.

perseku F -cuter, E -cute, F poursuivre, E pursue, importune, D verfolgen, nachsetzen | -kuo, -kutione.

persepte F percevoir, E perceive, discern, D auffassen, wahrnehmen | -tebli FE, obemerkbar | -tione.

persiene FED, E (Venetian) blinds, D Jalousie.

persike F pêche (fruit), E peach, D Pfirsich | -kiere.

persista FE, D auf etw. bestehen, beharren.

persone FED | -nifika | -nal.

perspektive | -vi adj. E -ve, F -if, D -visch.

persuase F -ader, E -ade, D überreden | -sione.

perturba FE, E trouble, unsettle, D vervirren, stören | -atione.

Peru | -uane, -i.

peruke F perruque, E wig, D Perucke.

perversi FED, E depraved, D verderbt, verkehrt.

pesa F peser, avoir tel poids, E weigh, D wiegen, ein Gewicht haben | -so F poids, E weight, D Gewicht; kp. pondera.

pesimisme | -miste.

peste FED, E plague, pestilence | -tosi.

petale FE, D Kronenblatt.

petarde FED, D Sprengmörser | -dete E fire-cracker, D Frosch (Feuerwerk).

peti F pétitionner, E (present a) petition, D -nieren, eine Bittschrift einreichen | -tione.

petre F pierre (substance), E stone (mass), E Stein (als Masse) | -trosi | -trifika | -trolie | -tre-epoke F l'âge de pierre E stone-age, D Steinzeit | -trologe, -gia; kp. stone.

petrele FE (stormy p.), D Sturmvogel.

petri F, E knead, D kneten.

petrosele F persil, E parsley, D Petersilie.

petula F être pétulant, E be impetuous, unruly, D ungestüm, mutwillig sein | -lanti.

piano FED (-forte), D Klavier | -niste || -nino.

piedestale FD, E ped-.

piese F pièce, E piece, D Stück | -sete.

piete F piété, E piety, D Frömmigkeit | -tosi F pieux, E pious, D fromm | -tisme | -tiste, -i.

pigmee F pygmée, E -my, D -mäe.

pigmente FED | -ta vb. | -tosi.

pigri F paresseux, E lazy, idle, D faul, träge | -reso.

pika (sb.) F pie, E magpie, D Elster.

pika (vb.) F piquer, E prick, prod, puncture, D stechen | -ko (akto) | -keta F becqueter, E peck at, D picken, hacken | -kanti | -kure F, E prick, puncture, sting, D Stich.

pike FD, E spade (kartes).

pikete F piquet, E picket, piquet, D Pikett.

pikle(s) EFD, F condiments (au vinaigre).

piknike FED | -ka vb. | -kante.

pikte F peindre, E paint, D malen | -tere | -ture F peinture E painting, painted picture, D Gemälde.

pikus F pic (oiseau), E woodpecker, D Specht.

pilastre FED, F pilier, pile (de pont), Esquare column, D Pfeiler.

pile F *poil*, E *hair (on body)*, *bristle*, D *Haar (nicht menschl. Kopfhaar*: *hare*) | *-losi* F *velu*, *poilu*, E *hairy*, *shaggy*, D *behaart*.

pilgrime E, F *pèlerin*, D *Pilger* | *-mira* | *-miro* F *pèlerinage*, E *pilgrimage*, D *Wallfahrt*.

pilori FE, D *Schandsäule*, *Pranger* | *-ria* vb.

pilote FE, D *Lotse* | *-tira* vb.

pilule F, E *pill*, D *Pille*.

pimente FD, E *-to*, *allspice*, D *Nelkenpfeffer*.

pimpinele D, F *pimprenelle*, E *pimpernell*.

pincha E, F *pincer*, E *nip*, D *kneifen*.

pine E (*tree*), F *pin*, D *Kiefer*, *Föhre*.

pinguine FD, E *penguin*.

pinie D, F *pin argenté*, E *nut-pine*, *stone-pine*.

pinse F *pince*, *tenailles*, E *pincers*, *nippers*, *tongs*, D *Zange* | *-sete* FD, E *tweezers* | *-sa* vb.

pinsele F *pinceau*, D *Pinsel*, E *(painter's) brush* | *-la* vb.

pionire (-o, -a) FED, D *Bahnbrecher*.

pipe FE, D *Pfeife* | *-pete* FED, D *Stechheber*, *Saugröhre*.

pipia D *piep(s)en*, *zirpen*, F *gazouiller*, E *chirp*, *twitter*.

pipre F *poivre*, E *pepper*, D *Pfeffer* | *-ra* (*-risa*) | *-riere*.

piramide | *-dal* | *-datri*.

pirate FED, E *buccaneer*, D *Seeräuber* | *-teso*.

pire F *poire*, E *pear*, *(electric) bulb*, D *Birne* | *-riere* F *poirier*, E *pear-tree*, D *Birnbaum*.

piroteknike.

pirueta vb. | *-to* sb.

pisa = *urina*.

pise F *pois*, E *pea*, D *Erbse*.

pista F *piler*, E *pound*, *crush (with a pestle)*, D *stampfen*, *zerstossen* | *-tilo* F *pilon*, E *pestle*, D *Stösser (-el)*, *Stampfe*.

pistache F, E *-chio*, D *-azie*.

pistole.

pistone.

pitie F, E *-ty*, D *Mitleid*, *Erbarmen* | *-ia* vb. | *-iosi* | *-iabli*, *-iindi* F *piteux*, *pitoyable*, E *piteous*, *pitiable*, D *erbarmenswert*, *erbarmlich*.

pitoreski FD, E *picturesque*, D *malerisch*.

pivote EF *-ot*, D *Zapfen* | *-ta* = *turna ye p.*

plafone F *-nd*, E *ceiling*, D *(Zimmer-)decke*.

plage D, E *-gue*, *scourge*, F *peste*, *fléau*, *tourment*, *plaie* (bibl.).

plagiate FD *-iat*, E *-iarism*, D *litterarischer Diebstahl* | *-ata* F *plagier*, D *plagieren*, *ausschreiben*, E *plagiarize* | *-tere* F *plagiaire*, E *-giarist*, D *-giator*.

plaje F *plage*, *rivage*, E *beach*, *(sea-)shore*, DE *strand*.

plake FE *plaque*, E *plate*, *sheet*, *tablet*, D *Platte* | *-kisa*.

planche F *plancher*, E *floor (of room)*, D *Diele*, *(Brett-) Fussboden*.

plan(i) adj. F *plan*, E *plane*, *level*, *flat*, D *plan*, *eben*, *flach* | *-nu(m)* FD *plan* (geom.), E *plane (surface, figure)* | *-naje* F *plaine*, E *plain*, D *Ebene*, *Fläche* | *-nisa* F *aplanir*, E *render level*, *smooth out*, D *ebnen*, *schlichten*, *planieren* || *planimetria* | *planisfere*.

plane F *plan*, *dessein*, E *plan*, *scheme*, D *Plan*, *Entwurf* | *-na* vb. E *plan*, D *planen*, F *faire le plan de*, *projeter*.

planete | *-tal* | *-taro* = *sisteme de planetes*.

planke ED, F *planche*, F *board*, D *Brett*, *Diele* | *-kisa*.

plankton.

plantago FE *plantain*, D *Wegerich*, *-breit*.

plante FE, D *Pflanze*, *Gewächs* | *-ta* F *-ter*, E *-t* D *pflanzen* | *-to* (*akto*) | *-taje* FD, E *-tation* | *-taro* F *flore*, ED *flora*.

planum, *v. plan(i)*.

plase FE *place*, D *Platz* | *-sa* F *placer*, *mettre dans un endroit*, *procurer une place*, E *place*, *put in a place*, *invest (money)*, D *placieren*, *unterbringen*, *hinlegen*, *stellen*, *anlegen* | *-so* (*akto*).

plasenta FED, D *Mutterkuchen*.

plasid(i) FE, D *sanft*, *still*.

plasma.

plasti F *-ique*, E *-ic*, D *-isch* | *-teso* F *-ticité*, E *-ticity*, D *-tizität* | *-ike* (*arte*).

plastre E, D *Pflaster*, F *emplâtre*.

plastrone FED, E *breast-plate*, *shirt-front*, D *Hemdbrust*.

plat(i) FD, E *flat*, *insipid*, F *uni*, D *flach*, *seicht*.

platane FED, E *plane-tree*.

plate F *assiette*, E *(dinner-)plate*, D *Teller* | *-tede* | *-tone* F *plat*, E *dish*, D *Schüssel*; kp. *dishe*.

platforme FED.

platine.

plea E *play*, D *jouer*, D *Spielen* (mus., *teatre*) | *pleo* | *pleere*; kp. *lude*.

plebe F *plèbe*, *(petit, bas) peuple*, ED *plebs*, E *common people*, D *das gemeine Volk* | *-bane* F *plébéien*, E *plebeian*, D *-bejer* | *-bani* adj.

plebisite.

pleda F *plaider*, D *-dieren*, E *plead*, D *vor Gericht reden*, *verteidigen* | *-do* F *plaidoyer*, E *plea*, D *(Verteidigungs)rede*.

plekta F *tresser*, *entrelacer*, E *plait*, *twine*, D *flechten*, *winden*.

plektre F, ED *-rum*.

plen(i) F *plein*, E *full*, D *voll* | *-nim* | *-nisa* F *(r)emplir*, E *fill*, D *füllen*.

plenda F *se plaindre*, E *complain*, D *klagen*, *sich beklagen* | *-do* sb.

plenipotense E *-nce*, D *-nz*, F *pleins pouvoirs*, D *unümschrankte Vollmacht* | *-siere* F *-nciaire*, E *-ntiary*, D *Bevollmächtigter*.

pleonasme.

plesa F *plaire*, E *please*, D *gefallen*.

plesire F *plaisir*, E *pleasure*, D *Vergnügen*, *Lust* | *-ra* F *faire du p.*, E *delight*, D *vergnügen*, *erfreuen*.

pleura ED, F *plèvre*, D *Brustfell* | *-rite* (*-ritis*) D, F *-résie*, E *-risy*, D *Brustfellentzündung*.

pleyade (*pleiade*) FED.

plinte FED (*th*).

plombe F *plomb (dans une dent)*, E *filling*, *stopping (of tooth)*. *plug*, D *Plombe* | *-ba* (*anke in duane*); kp. *plumbe*. (*Plombe de ore*.)

plora E *pleurer*, E *weep*, *cry*, D *weinen* | *-ro* (*akto*) | *-rasi*.

plu F *plus*, E *more*, D *mehr*: *forma komparative*: *plu bon* F *meilleur*, E *better*, D *besser* | *plu multi libres* F *plus de livres*, E *more books*, D *mehr Bücher* | *sempre plu* = *plu- e plu* | *plubelisa* F *embellir*, E *embellish*, *beautify*, D *verschönern* | *plufortisa* F *renforcer*, E *strengthen*, D *verstärken*; kp. *plus*.

pluge E *plough*, D *Pflug*, F *charrue* | *-ga* E *plough*, D *pflügen*, F *labourer* | *-go* (*akto*).

plumbe F *plomb*, E *lead*, D *Blei*; kp. *plombe*.

plume F, E *feather*, *pen*, D *Feder*; *fontenplume* | *-maje* FE.

plunja E *plunge*, *duck*, F *plonger*, D *(unter)tauchen*.

pluri F *plusieurs*, E *several*, D *mehrere* | *plurfoy* F *plusieurs fois*, D *several times*, D *mehrmals* | *-rale* E, F *pluriel*, D *Mehrzahl* (gram.) | *plursilabi* = *polisilabi*.

plus +, F *en plus*, *de plus*, E *further(more)*, D *ferner*, *dazu*, *ausserdem* | *non plus* F *ne ... plus*, E *no more*, *no longer*, D *nicht mehr (in der Zeit)* | *-si* F *ultérieur*, *de plus*, E *further*, *additional*, D *ferner*, *weiter* | *-sum* F *quelquechose de plus*, E *something more*, D *etwas mehr*; *-sum* seku. N.B. *Me non plus voyaja; me paga non plu (multum) kam 2 fr.*

plushe E *plush*, D *Plüsch*, F *peluche*.

plusquamperfekte D, F *plusqueparfait*, E *pluperfect*.

plutokrate | *-tia*.

pluve F *pluie*, E *rain*, D *Regen* | *-va* F *il pleut*, E *it rains*, D *es regnet* | *-vo* F

temps de pluie, E *rainy weather*, D *Regenwetter* (*durant pluvo on pove kolekte pluve*) | *-veta* F *bruiner*, E *drizzle*, D *rieseln*, *träufeln* | *-ve-arko* F *arc-en-ciel*, E *rainbow*, D *Regenbogen*.

pluviere F *pluvier*, E *plover*, D *Regenpfeifer*.

pneumati F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch*.

po F *pour*, *au prix de*, *en échange de*, E *for*, *at the price of*, *in exchange for*, D *für*, *um (Preis)*: *me ha kompra li libre po tri frankes*; *du sigares po un franke chaki*; *six po sent*.

podagra.

poeme FED, D *Gedicht*.

poesie | *-iatri* | *-iosi*.

poete (-o, -a) FED, D *Dichter* | *-ti* F *-tique*, E *-tic(al)*, D *-tisch*, *dichterisch* | *-tike* (*arte*, *sientie*) | *-tache* F *poétereau*, E *poetaster*, D *Dichterling*.

poki F *peu*, E *few (not many)*, *little (not much)*, D *wenig(e)*: *poki homes*, *poki energie* | *pokes* F *peu de monde*, E *few people*, D *wenige Leute* | *-kum* F *peu de chose*, E *little*, D *wenig*, *ein bisschen* (*-ketum*) | *pokim* adv. | *pokopim* F *peu à peu*, E *little by little*, D *nach und nach*.

pole F *pôle*, ED *pol(e)* | *-lal* | *-lari* | *-larisa* | *-larisatione* || *-larisatore*.

polemika vb. | *-ko* sb. | *-kal*.

polene FED (*-ll-*) D *Blütenstaub*.

poli F *polir*, E *-lish*, D *-lieren* | *-lit(i)* F *-li*, E *-lite*, *civil*, *courteous*, D *höflich* | *-teso*.

poliandria. *poliedre*. *polifoni* adj. | *-ie*. *poligami* adj. *-mia*. *poligloti* adj. | *-te (-o, -a)*. *poligone*. *Poligrafe* *-fia*. *polikromi*. *polimorfi*. *polinome*. *polisilabi*.

polichinele FD, E *punchinello*.

polipe.

polise FE, D *Polizei* | *-sano* D *-zist*, E *policeman*, F *agent de p.*, *sergent de ville*.

polisie E *-icy (insurance)*, FD *-ice*, D *Versicherungsschein*.

politeisme | *-teisti* adj., *-e (-o, -a)*.

politekni adj. F *-ique*, E *-ic*, D *-isch* | *-nike* sb. (*arte*, *sientie*).

politike F *-tique* sb., E *-tics*, D *-tik* | *-tikal* | *-tikere*, *-tikiste (-o, -a)*.

polka.

Polone F *-nais*, ED *Pole* | *-ni* adj. | *-nia*.

polonese FED (*danse*).

poltrone F, E *coward*, D *Memme* | *-ni* adj.

polu F *polluer*, E *pollute*, *defile*, D *besudeln*, *beflecken* | *-uo* | *-utione*.

polve F *poussière*, E *dust*, D *Staub* | *-vosi* | *-vatri* | *-visa* | *despolvisa* F *épousseter*, E *dust*, D *abstäuben*; kp. *pulvre*.

pomade FED, E *-atum* | *-disa*.

pome F *pomme*, E *apple*, D *Apfel* | *-miere* F *pommier*, E *apple-tree*, D *Apfelbaum* | *-mieria* F *pommeraie*, E *apple-yard*, D *Apfelgarten*.

pomele E, F *pommeau*, D *Sattel-*, *Degen-knopf*.

pompe FED, E *state*, *show*, D *Prunk*, F *magnificence*, *faste* | *-posi*.

pompone FED, E *tuft*, D *Knauf*.

pondera F *peser (mesurer le poids, aussi fig.)*, E *weigh (trans.)*, *ponder*, D *wägen*, *abwägen*, *erwägen* | *-ro* | *-rilo* F *poids (pour peser)*, E *scale*, D *Wage* | *-rabli* (*nonponderablum*, *imponderabile*); kp. *pesa*.

poni (-nio, -ia) EFD *pony*.

poniarde E, F *poignard*, D *Dolch*, E *dagger*.

ponte F *pont*, E *bridge*, D *Brücke*.

pontifike (-o, -a) F *-tife*, E *-tiff*, *high priest*, D *Hohepriester* | *-kal*.

pontone FD, E *-toon*, D *Brückenschiff*.

pople F *peuplier*, E *poplar*, D *Pappel*.

popule F *peuple*, E *people*, D *Volk* | *-lal* | *-lari* | *-losi* | *-lisa* F *peupler*, E *people*, *populate*, D *bevölkern* | *-lache* F *populace*, E *riffraff*, D *Pöbel*.

por F *pour*, *en vue de*, *dans l'intérêt de*, *afin de*, E *for*, *in favour of*, *in view of*, *in order (to)*, D *für*, *zugunsten*, *um zu* | *por ke* F *pour que*, *afin que*, E *(in order) that*, D *auf dass*, *damit*.

pore FED | *-rosi*.

porfire FED (*-y-*).

porke (-o,-a) F, F *cochon*, *truie*, E *pig*, *hog*, *swine*, *boar*, *sow*, D *Schwein*, *Sau* | *porke-yune* | *porke-karne* F *porc*, *lard*, E *pork*, D *Schweinefleisch*, *Speck*; kp. *larde*.

porkespine F *porc-épic*, E *porcupine*, D *Stachelschwein*.

pornografi adj. | *-fe* | *-fia*.

porselane FE *porcelain(e)*, D *Porzellan*.

porta F *porter*, E *carry*, *bear*, *bring*, *take*, *wear*, D *tragen* | *-to* F *-tage*, E *carrying*, *carriage*, *conveyance*, D *Tragen*, *Fortschaffen* (*posteporto* F *port*, E *postage*, D *Porto*) | *-tabli* | *-tere* F *-teur*, E *-ter*, *carrier*, *bearer*, D *Träger*.

porta- *in komposit vortes*: *tum kel porta o tena*: *portafolie*, *portakrayone*, *portamoneye*, *portaplume*, *portasigare*.

porte F, E *door*, *doorway*, D *Tür* | *-tale* ED, F *-ail* | *-tone* F *porte cochère*, E *gate*, D *Tor* | *-tiste* F *-tier*, *concierge*, E *doorkeeper*, *gatekeeper*, *porter*, *janitor*, D *Pförtner*, *Portier*.

portike F *-ique*, E *-ico*, D *-ikus*, *Säulenhalle*.

portione FED, E *allowance*, *share*.

portrete FED *-ait*, D *Bildnis* | *-ta* F *-traire*, E *-tray*, D *-trätieren*, *abbilden* | *-tiste* = *portret-piktiste*.

portu FE *port*, E *harbour*, *haven*, D *Hafen*.

Portugal | *-lani*.

posese E, F *posséder*, D *besitzen*, *innehaben* | *-so*, *-sione* | *-sere*, *-sante* || *-siv(i)* (gram.).

poshe F *poche*, E *pocket*, D *Tasche* | *poshe-moneye* | *poshe-horloje* F *montre*, E *watch*, D *Taschenuhr* = *horlojete*.

posi F *poser*, *placer*, *mettre*, E *place*, *set*, *put (down)*, *pose*, *posit*, D *setzen*, *stellen*, *legen* | *-sitione* FED, D *Stellung*, *Lage*.

posibli FE, D *möglich* | *-lim* | *-lum* (*tum kel es p.*) | *-leso*, ex. *li posibleso o probableso de mirakles* | *-lisa* = *-lifika*.

positiv(i).

poste FED, E *mail* | *-ta* E *post*, F *mettre à la poste*, *envoyer par la p.*, D *auf die Post geben*, *mit der P. senden* | *postekarte* | *poste-kontore* F *bureau de p.*, E *post office*, D *Postamt* *-tiste* F *facteur*, E *postman*, *letter-carrier*, D *Briefträger* *-temarke* F *timbre*, E *stamp*, D *Briefmarke*.

postene D *Posten*, F *poste (m).*, E *post*, *a place to guard*.

postilione FED, D *Postkutscher*.

postpositione (gram.).

postskrite ED *-ipt*, FD *-iptum*, D *Nachschrift* (kp. *manuskrite*).

postula F, E *-late*, D *-lieren*, F *demander avec insistance*, *exiger*, E *exact*, *require*, D *fordern*, *verlangen* | *-latu(m)*; v. *demanda*.

postum(i) FD *posthum(e)*, E *-humous*.

postura F *poser (devant)*, *prendre une pose*, *une attitude*, E *pose*, *assume an attitude*, *sit (for portrait)*, D *posieren*, *(einem Maler) sitzen*, *(Modell) stehen* | *-ro* FED *pose*, D *Positur*, E *attitude* | *-rere* FED *poseur*.

potase F, E *-ash*, D *-asche*.

potate E *-to*, F *pomme de terre*, D *Kartoffel*.

pote FE *pot*, E *kettle*, D *Topf*.

potenti E, F *puissant*, E *mighty*, *powerful*, D *mächtig* | *-te* FED *-tat(e)* | *-ti* *states* F *les grandes puissances*, E *Great Powers*, D *Grossmächte* | *-teso* F *puissance*, E *power*, D *Macht* | *-tie* D *Potenz*, F *puissance*, E *power (mat.)* || *-tial* FED (*-ial*, *-iel(l)*).

pove F *pouvoir*, E *can*, *be able*, D *können* | *-vud* (*in konditional satses*), F *pourrait*, *pouvait*, E *could*, *might*, D *könnte* | *-vo* F *pouvoir* (sb.), E *power*, *ability*, *means*, *might*, D *Können*, *Macht*, *Fähigkeit*, *Vermögen* | *poves* F

peut-être, E *perhaps*, *maybe*, D *vielleicht*.

povri F *pauvre*, E *poor*, D *arm* | *-reso*.

pragmati F *-tique*, E *-tic(al)*, D *-tisch* | *-te* F *fait réel*, *fait accompli* (ED), E *matter-of-fact*, *reality*, D *(vollendete) Tatsache* | *-tisme* | *-tiste*.

praktikal E, D *-tisch*, F *pratique (adj.)* | *-lim*.

praktisa E *-tise*, F *pratiquer*, D *-tizieren*, *(aus)üben* | *-tiso* E *-tice*, *-tising*, D *Ausübung*, *Praxis*, F *action de pratiquer*, *pratique* (*sb. f.*) | *-tisanti mediko* | *-tisante*, *-tisere* E *-tician*, *-titioner*, D *-tiker*, F *praticien*.

praline FE, E *burnt almond*, D *gebrannte Mandel*.

prame FED, F *bac (de rivière)*, D *Fähre*.

prate F *pré*, E *meadow*, F *Wiese*.

pre- F *pré- (avant)*, E *pre- (before)*, D *vor- (bevor)*: *predikte* E, F *prédire*, D *vorhersagen* | *predestina* | *previda* F *prévoir*, E *foresee*, D *vorhersehen* | *prenome* F, E *Christian name*, *first name*, D *Vorname* | *prehistorie* | *presavo* | *prepaga* | *preexista* | *prelasti* F *avant-dernier*, E *last but one*, D *vorletzte* | *prematuri* | *preyer* F *avant-hier*, E *the day before yesterday*, D *vorgestern* | *prejudiko* E *prejudice* F *préjugé*, *prevention*, D *Voruteil* | *preurbe* E *suburb*, F *faubourg*, D *Vorstadt*.

prebende FED, D *Pfründe* | *-diere*.

precha F *prêcher*, E *preach*, D *predigen* | *-chere*.

prefase FE, D *Vorrede*, *Vorwort*.

prefekte ED, F *-fet*.

prefera FE, D *vorziehen* (*N.B.*: *kam*) | *-ro* FE *préférence*, D *Vorzug* | *-rim* (*kam*) F *de préférence à*, *plutôt que* E *in preference to*, *rather than*, D *lieber als*, *eher als* | *-rindi*.

prefixe.

prega F *prier*, E *pray*, *beg*, *entreat*, D *beten*, *bitten* | *-go*.

prekari F *-caire*, E *-carious*, D *-kär* (*jur. e plu ampli signifikatione*).

prekosi F *précoce*, E *precocious*, D *frühreif*.

prelate FED.

preliminari FED, D *vorgängig*, *vorläufig*.

premie F *prix (récompense)*, *prime*, E *-mium*, *prize*, D *Prämie*, *Preisbelohnung* | *-ia vb*.

premise (1) F *-misse*, E *-mise(-ss)*, D *Prämisse*; (2) F*-mices*, E *first-fruits*, D *Erstlinge (Früchte usw.)*.

prenda F *prendre*, E *take*, D *nehmen* | *-do* F *prise*, E *hold*, *taking*, *capture*, D *Nehmen*, *Ergreifen*.

prepara FED, D *vorbereiten* | *-ro*, *-ratione*.

prepositione FED, D *Verhältniswort*.

prerogative FED, D *Vorrecht*.

presbiterie | *-riane*, *-nisme*.

prese FED, D *drücken*, *keltern* | *-sione* FD, E *pressure*.

preseda FE, E *go before (in rank, etc.)*, D *vorangehen*, *vorhergehen*, *den Vorrang haben* | *-do*.

presedente FE, D *Präzedenzfall*, *Rechtsbeispiel*.

presenti FE (*tempe e loke*), D *anwesend*, *gegenwärtig* | *-tim* | *-teso* | *-te* (*gram.*).

presepte FE, D *Vorschrift*, *Gebot* | *-tere* F *-teur*, ED *-tor*, E *tutor*, D *Erzieher*, *Hofmeister*.

preserva FED, D *bewahren*, *behüten* || *-vative* (*-vive*).

presesione (*astron.*) FE, D *Präzession*.

presida FED, D *den Vorsitz führen* | *-dante* FED, E *chairman*.

presipise FE, D *Abgrund*, *Schlund*.

presipita F, E *-tate*, *throw down headlong*, *plunge*, D *(hinab)stürzen*, *-schleudern*.

presis(i) FED, D *genau* | *-sisa* F *préciser*, D *-sieren*, E *state precisely*, *specify*.

preske F, E *almost*, *nearly*, D *beinahe*, *fast*.

preskripte F *prescrire*, *ordonner*, E *prescribe*, *direct*, *order*, D *vorschreiben*, *verordnen* | *-to*, *preskriptione*.

preskrite F *prescrire (jur.)*, E *allow to be prescribed*, *fall in under the statute of limitations*, D *verjähren (lassen)* | *preskritione*.

presta F *prêter*, E *lend* (U.S. *loan*), D *(aus)leihen*, *kp. prunta*.

prestije FED, D *Ansehen*.

prestre F *prêtre*, E *priest*, D *Priester*.

presumptu F *présomption*, E *presumption*, *arrogance*, D *(Eigen-) Dunkel*, *Aufgeblasenheit* | *-tuosi*.

pretense F *pretendre à (pas affirmer)*, E *lay claim to*, D *prätendieren*, *beanspruchen* | *-so*, *-sione*.

preter F *à côte de (en (dé)passant)*, E *past*, *by*, *passing*, D *an ... vorbei*, *vorüber* | *preterpasa*, *pretervada* | (*pretru*).

preterite FE, D *-tum*, E *past tense*, D *Vergangenheit* (*gram.*).

pretexta F, E *allege (as a pretext)*, *sham*, D *vorschützen*, *vorgeben* | *-to* FE, D *Vorwand*.

pretie F *prix*, *valeur*, E *value*, *worth*, *price*, D *Wert*, *Preis* | *-tiosi* F *précieux*, E *precious*, *valuable*, D *wertvoll* | *-tiosu(m)* *kp.* D (*pl.*) *Pretiosen*.

pretore.

prevente E, F *prévenir*, *empêcher*, E *ward off*, *forestall*, D *vorbeugen*, *abwenden* | *-tivi*, *-tive* | *-tione*.

preyer, *v. pre-*.

pri F *sur (au sujet) de*, *concernant*, E *about*, *concerning*, *relating to*, *as regards*, *of (speak of)*, D *über*, *betreffend*, *hinsichtlich*, *von (... sprechen, usw.)*.

prikla E *prickle*, *tingle*, F *picoter*, *titiller*, D *prickeln*, *kribbeln*.

prim(i) F *principal*, *le plus important*, *(nombre) premier*, E *principal*, *first in rank or importance*, *prime*, D *hauptsächlich*, *vornehmst* | *primim* F *principalement*, *surtout*, E *especially above all*, *chiefly*, D *hauptsächlich*, *besonders* | *primari*.

primitiv(i) FED, D *ursprünglich*, *ur-*.

primrose E, F *primevère*, D *(gewöhnl.) Schlüsselblume*. *Primula grandiflora*.

primule F *primevère*, E *cowslip*, D *Primel*, *duftende Schlüsselblume*. *Primula officinalis*.

prinse (-o) FE *-nce*, D *-nz*, *Fürst* | *-sa* FE *-ncess(e)*, D *-nzessin*, *Fürstin* | *-sal*.

prinsipe FD, E *principle* | *-pal questione* F *q. fondamentale*, *de principe*, E *q. of principle*, D *Prinzipienfrage* | *-palim* F *par principe*, E *on p.*, *as a matter of p.*, D *aus (im) P.*, *prinzipiell*.

printa E, F *imprimer*, D *drucken* | *-tatu(m)* F *imprimé*, E *printed matter*, D *Drucksache* | *-tere* | *-teria* E *printing-office*, F *imprimerie*, D *(Buch-)Druckerei* | *-toprobo* F *épreuve*, E *proof*, D *Korrektur(bogen)*.

printempe F *printemps*, E *spring(time)*, D *Frühling*, *Frühjahr*.

priore (-o, -a) ED, F *prieur*.

prioritate F *-té*, E *-ty*, D *-tät*, *Vorzug*, *Vorhergehen*.

prisa F *priser*, *apprécier*, *faire cas de*, E *prize*, *appreciate*, *like*, *value*, D *schätzen*, *Wert legen*, *grosse Stücke halten*, *gern haben*.

prisenta F *présenter*, E *present*, *introduce*, *set before one*, D *präsentieren*, *überreichen*, *darbieten*, *vorstellen*.

prismati F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-te* FE *prism(e)*, D *Prisma*.

prisone FE, D *Gefängnis* | *-niere* FE, D *Gefangener*.

priva F, E *deprive*, *bereave*, D *berauben*, *entziehen* | *-atione* || *-at(i)* F *privé*, ED *-vat(e)* | *-atim* || *ativ(i)*.

privilegie FED, D *Sonderrecht* | *-giant(i)*.

pro F *à cause de*, *par l'effet de*, E *because of*, *on account of*, *owing to*, *in consequence of*, D *wegen*, *um ... willen*, *infolge von*, *aus* | *pro ke* F

parce que, puisque, E because, D weil.

proba F essayer, éprouver, E try, prove (by experiment), put to test, D probieren, versuchen, erproben | -bo | -batione.

probabli FE, E likely, D wahrscheinlich (kp. versimili) | -bleso.

probleme FED, D (noch zu lösende) Aufgabe | -matri.

prodiga F -guer, dépenser sans mesure, E lavish, be prodigal of, squander, D verschwenden, vergeuden | -go | -gant(i, -o, -a).

produkte vb. F produire, E produce, D -zieren, hervorbringen, erzeugen, F engendrer, E engender, bring forth | -tione | -tere | -tetu(m), -ture F produit, E product, -duce, D -dukt, Erzeugnis, Ertrag | -tiv.

profan(i) FED, D weltlich, un(ein)geweiht | -na vb. | -natione.

profese FE, D öffentlich bekennen, lehren | -sione FED, D Beruf | -sional.

profesore (-o, -a) FED.

profete (-o, -a) FED | -tira F prophétiser, E prophesy, D prophezeien, vorhersagen | -tiro F -phétie, E -phecy, D Prophezeiung, Weissagung.

profile FED, E side-view, D Seitenansicht.

profite FED | -ta E, F -ter de, D -tieren, sich zu nutze machen, ausnützen | -tosi.

profundi F profond, E profound, deep, D tief, tiefsinnig | -diman | -deso.

prognose FD, E -sis, -stic | -sa F pronostiquer, E -gnosticate D -gnostizieren.

programe FED.

progrese F progresser, faire des progrès, E (make) progress, D fortschreiten | -so F progrès, E progress, D Fortschritt | -sione (mat.) | -siv | -sasi | -siste.

projekte (geom., opt.) F jeter, E -ject, D -jizieren | -tione FED | -tore.

projektile FED.

projete (sb.) F -jet, E -ject, scheme, plan, D -jekt, Vorhaben | -ta F -ter, E -ject, contrive, D -jektieren, planen.

proklama F -lamer, E -laim, D -lamieren, E cry out, D verkündigen, ausrufen | -mo | -matione.

prokliti(ki) FED (gram.).

prokura FE, E obtain, D verschaffen, zu etw. verhelfen.

proletarie F -taire, E -tarian, D -tarier | -riaro (|| -riate)

prolixi FED, E verbose, D weitschweifig.

prologe FED.

prolonga E, F -ger, D -gieren, verlängern, E extend (by addition), lengthen | -go, -gatione.

promena F se promener, E (go for a) walk, stroll, D spazierengehen | -no (akto) | -natorie FED -nade (loke).

promise (vb.) E, F promettre, D versprechen | -so (sb.)

promontorie FE, D Vorgebirge.

promote E, F promouvoir, D befördern, versetzen (Schüler) | -tione.

pronomine FED, D Fürvort | -nal.

pronti F prêt, E ready, disposed, D bereit, fertig | -tisa.

pronuntia F prononcer, E -nounce, D aussprechen | -io, -iatione.

propaga F -ager, E -agate, D -agieren, ausbreiten, verbreiten, E spread abroad | -go, -gatione F -gation, -gande, ED -ganda.

propo: a propo FED (-os).

proportione FED, D Verhältnis(gleichung) | -nal.

proposi FE, D -ponieren, vorschlagen, beantragen | -sitione.

propri FE, E own, belonging to, D eigen(tlich) | -rim(an).

proprieta F posséder en droit, être propriétaire de, E be owner of, D zu eigen haben, Eigentümer sein | -tere F -taire, E -tor, D Eigentümer | -tatu(m) F -té, E property, E Eigentum, Besitztum, Gut.

propulse F pousser en avant, E propel, D vorwärts-, forttreiben | -sione FE, D Fortbewegung.

proroga F -ger, E -gue, D -gieren, vertagen.

prose FE. D -sa | -satri.

proseda F -céder, E -ceed, go on, D -zedieren, zu Werke gehen, vorgehen, verfahren | -do.

prosektore (-ro).

proseku E -cute, F poursuivre (en justice), D verfolgen, verklagen (kp. perseku) | -kuo, -kutione.

prosese F proces, E law-suit, action at law, D Prozess | -sa F procéder (jur.), E go to law, proceed (jur.), D prozessieren.

prosesione FE;D | -na.

proskripte F -scrire, E -scribe, D -skribieren | -tione.

prospera FED, D gedeihen, Erfolg haben, glücken | -ro | -ranti.

prostese (protese?).

prostitu F -tuer, E -tute, D -tuieren | -tuta | -tutione | -tutorie.

prostratione FE, D gänzliches Darniederliegen der Kräfte, Erschlaffung (prostrate vb.).

protekte E, F protéger, D -tegieren, beschützen, begünstigen | -to, -tione | -tere | -tionisme, -iste.

protese (prostese ?) FD, E prosthesis (= artifisial membre).

protesta FED, D Einspruch erheben | -to | -tante (-i) | -tantisme.

proto- FE, D Ur-; ex. proto-germani, proto-kristanisme.

protokole FED, F procès-verbal, E written minutes of proceedings, D Sitzungsbericht | -la.

protoplasme. prototipe.

protuberanse.

proverbe FED, D Sprichwort, FE adage | -bal.

providentie FE, D Vorsehung | -tial.

provinse FED.

provise E -vide, supply, furnish, F pourvoir, approvisionner, D versehen, versorgen, (ver)proviantieren | -sione.

provisori F -visoire, D -visorisch, E -visional, D vorläufig, einstweilig.

provoka FE, D -vozieren, E incite, D zu etw. reizen.

proxim F près de, auprès de, E near (by), close to, D (nahe) bei | -mu F près de là, E in the neighbourhood, near (at hand), D in der Nähe, annähernd | -mi F prochain, voisin, E near (adj.), next, D nah, in der Nähe befindlich | -meska F s'approcher (de), E approach, D sich nähern || proxitem F bientôt, E soon, D bald (= bald).

prud(i) F prude, E -dish, D prüde, zimperlich, spröde.

prudent(i) FE, E cautious, wary, D verständig, (lebens)klug, vorsichtig.

prue F proue, E prow, bow, D Bug, Schiffsvorderteil.

prufi E proof, F à l'épreuve de, D fest (gegen etw.), erprobt (aqueprufi E waterproof, D wasserdicht, F imperméable).

prune FE, E plum, D Pflaume | -niere F prunier, E plum-tree D Pflaumenbaum.

prunele F, E sloe, D Schlehe | -liere.

prunta F emprunter, E borrow, D borgen, entlehnen | -to | -tatu(m); kp. presta.

prurita F démanger, E itch, D jucken | -to F prurit, démangeaison.

Prusia | -iane, -i.

pruva F prouver, E prove, D beweisen, nachweisen | -vo F preuve, E proof, proving, evidence, D Beweis.

psalme | -miste || -modia.

pseudo- FED (E faux, E false, D falsch): pseudo-profete, pseudo-romanti, pseudo-sientie....

pseudonimi | -me.

psike FED psyche, F âme (consciente), E (conscious) mind, D (bewusste) Seele, Geist | -kal || -kologe | -kologia || -kiatre | -kiatria.

puberi F *pubère*, E *arrived at puberty*, D *geschlechtsreif*, *mannbar* || *pubertate* F *-té*, E *-ty*, D *-tät*.

pubis (*anat.*).

publi = *publik(i)* FE *public*, D *öffentlich* | *publisa* (*publikisa*) F *publier*, E *publish*, D *veröffentlichen*, *herausgeben* | *publisiste* FED | *publisere* F *libraire-éditeur*, E *publisher*, E *Verleger* | *publikum* D, F *le public*, E *the public*, *the people*, D *die Öffentlichkeit* | *publikim* F *publiquement*, E *publicly*, D *öffentlich*, *adv.*

*puding*e EFD.

pudle E *poodle(dog)*, D *Pudel(hund)*, F *barbet*.

pudore F *pudeur*, E *bashfulness*, *modesty*, D *Scham* | *-ra vb.*

pudre F *poudre (de toilette)*, E *powder*, D *Puder* | *-ra vb.*

puero F *garçon*, E *boy*, D *Knabe* | *-ral* (*kp. infantatri* FED *pueril*).

pufe F *pouf*, *coussin*, D *Puff*, *Polstersitz.*, E *ottoman*.

pugne F *poing*, E *fist*, D *Faust*.

pulex(e) F *puce*, E *flea*, D *Floh*.

pulie F *poulie*, E *pulley*, D *(Block-)Rolle*.

pulpe FED, D *Fruchtfleisch*, *-brei*.

pulse ED *puls*, F *pouls* | *-sa* E *pulse*, *pulsate*, D *-sieren*, *-sen*, F *battre* | *-satione*.

pulula F, E *-late*, D *wimmeln*, *wuchern*.

pulvre F *poudre (milit., pharm.)*, E *powder*, D *Pulver* | *-risa* E *pulvériser*, E *-verize*, D *-verisieren*. *Kp. polve*, *pudre*.

puma.

pumise E *pumice*, F *pierre ponce*, D *Bimsstein*.

pumpe D, E *pump*, F *pompe* | *-pa vb.* | *-pere* F *pompier*, E *fireman*, D *Feuerwehrmann*.

punche FED.

puni F, E *-nish*, D *(be)strafen* | *-nio*, *-nitione*.

punktu D *Punkt*, *Punktum*, FE *point*, E *dot*, *full stop*, *period* | *-tua* F *ponctuer*, E *point*, *punctuate*, D *punktieren*, *interpungieren* | *-tuatione* | *-tual*.

punte F *pointe*, E *point*, *sharp end*, *tip*, D *Spitze* | *-tisa krayone*.

pupe F *poupe*, *arrière*, E *poop*, *stern*, D *Achterschiff*.

pupee F *poupée*, E *puppet*, *doll*, D *Puppe (Spielzeug)*.

pupile FED (*de okule*).

pupitre F, E *desk (for reading, etc.)*, D *Pult*.

pur(i) FED, D *rein*, F *propre*, E *unalloyed*, *mere* | *-reso* | *-rifika* F *-rifier*, E *-rify*, *cleanse*, D *reinigen* | *-rifikatione*.

purga FE, D *-gieren*, *reinigen* | *-gatorie* FED, D *Fegefeuer* || *-gative* = *-gilo*, *-givi moyene*.

puritani,-ne(-no,-na) | *-nisme*.

purpre F *pourpre*, E *purple*, D *Purpur* | *-ri adj.*

purse E, F *bourse*, D *Börse*, *Beutel* [= *porta-moneye*; *kp. borse*].

purula F *suppurer*, E *suppurate*, D *Eiter absondern* | *-lant* FE *-lent*.

pus FED (*med.*) D *Eiter*.

puse F *pouce*, E *thumb*, D *Daumen*.

pusha E, F *pousser*, D *stossen*, *treiben*, E *thrust*, *drive by force*.

pustule FE, D *-tel*, *Eiterbläschen*.

putee F *puits*, E *well*, *shaft*, *pit*, D *Brunnen*.

putorie F *putois*, E *polecat*, D *Iltis*.

putri F *pourrir*, E *rot*, D *faulen*, *modern*, *verwesen* | *-rit(i)* FE *putrid(e)*, E *rotten*, D *faul*, *verfault* | *-rio*, *-ritione*.

Qu

Pronuntiatione: F *aquarelle*, E *quiet*, D *Quelle*.

qua, *v. que*.

quadrante.

quadr-anguli, *quadri-lateri*, *quadri-pedi*, *quadrimanui* = *quar-anguli*....

quadrati F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch*, F *carré*, E *square* (*adj.*)| *-te* D *-t*, *Viereck*, F *carré*, E *square* (*sb.*) | *-tisa* || *-ture*.

quadrile. *quadrilione*.

quakere.

qual(i) F *de quelle sorte*, E *what sort of*, *of what quality*, D *wie beschaffen* | *-lim* F *comment*, E *how*, *in what way*, D *wie*.

qualie E *quail*, F *caille*, D *Wachtel*.

qualifika F *-fier*, E *-fy*, D *-fizieren* | *-katione*.

qualitate F *-té*, E *-ty*, D *-tät*, *Eigenschaft* | *-tatal*.

quam F *combien (degré)*, E *how (degree)*, D *wie (Grad)*: *quam alti lo es?* F *combien est-il haut?* E *how tall is he?* D *wie hoch ist er?* | *Qualim me pove sava quam oldi lo es?* F *Comment peux-je savoir quel âge il a?* E *How can I know how old he is?* D *Wie kann ich wissen, wie alt er ist?* *kp. kam*.

quand? F *quand?* E *when?* D *wann?* (*kp. kand*).

(*quankam* = *malgre ke* F *quoique*, *bien que*, E *(al)though*, D *obschon obgleich*).

quant(i) F *combien (quantité, nombre)*, E *how much*, *how many*, D *wie viel(e)*: *quanti homes?* *quanti tempe?* | *-tum?* F *combien?* E *how much?* D *Wieviel?*: *Quantum lo ha paga?*

quantitate F *-té*, E *-ty*, D *-tät*, *Menge*, *Grösse*.

quar 4 | *quaresmi* F *quatrième*, E *fourth*, D *vierte* | *-rime (fraktione)* | *-ranti 40*.

quarantene F *-taine*, E *-tine*, D *-täne*.

quarte FED *-t(e)* (*mus.*, *eskrimo*).

quartere E, FD *-tier*, E *section of city*, *ward*, D *Stadtviertel*.

quarterone (-o, -a) FD, E *quadroon*.

quartete ED, F *quatuor*.

quartse FED *-r(t)z*.

quasi FED, F *comme si*, *pour ainsi dire*, E *as it were*, D *gleichsam*, *gewissermassen*, *als ob* (*adv.*, *konj.*).

quaternari. *quaternione*.

quatrene FED *-train*, D *Vierzeiler*.

que? *quo?* (*m.*) *qua?* (*f.*) F *qui?*, E *who?*, D *wer?* | *qui?* F *(le)quel?* E *what? which?* D *welcher? was für ein?* (*adj.*) | *quum?* F *quoi?* E *what?* D *was?* | *quiman* = *qualim(an)*.

querke F *chêne*, E *oak(-tree)*, D *Eiche*.

questione FE, D *Frage* | *-na* F *interroger*, *demander*, E *ask*, D *fragen*.

quiet(i) FE, *paisable*, *tranquille*, E *peaceful*, D *ruhig*, *gelassen* | *-tisme*.

quinari.

quinine FE, D *Chinin*.

quinse E *-nce*, F *coing*, D *Quitte*

quinte FD, E *-t*.

quintesentie.

quintete.

quit(i) FED, E *clear*, *discharged (from debt)* D *wett* | *-tisa* F *acquitter*, E *receipt (give a r. for)* D *quittieren* | *-tiso*.

quo, *v. que*.

quote D, E *-ta*, F *quote-part*, *cote*, E *share*, *portion*, D *Anteil*.

quum, *v. que*.

R

Pronuntiatione: tre forti, rulat, anke devan konsonante, kom in karte.

rabate D Rabatt, F -bais, E rebate, reduction, diminution (in price) | -ta vb.

rabie E -es, canine madness, F rage (canine), D Tollwut (der Hunde) | -ia vb. | -iosi.

rabine (-o).

rabote F -t, E plane, D Hobel | -ta vb.

rade F, D Reede, E road(s), roadstead.

radie F rayon, E ray, beam, radius, D Strahl, Radius | -ia F rayonner, E radiate, emit rays, broadcast, D (aus)strahlen, rundfunken | -io FED | -iosenda E broadcast, D (rund-)funken | -iotelegrafa | -iotelefona | -io(foto)grafa (per X-radies) || -iatore.

radike F racine, radical, E root, radix, radical (syllable, etc.), D Wurzel | -kal (-i, -e, -o, -a) FED | -kalisme.

radio, v. radie.

radise F -is, raifort, E -ish, D Radieschen, Rettig.

radium | radiumterapia.

radota F (D), E talk drivel, twaddle, D faseln, unsinniges Zeug reden | -to.

rafina FD, E refine, D verfeinern | -neria.

rage E rag, F chiffon, haillon, D Lappen, Lumpen.

ragu FED ragoût.

rakete.

rakite FED rachitis, E rickets.

rakonte F conte, récit, E story, tale, D Erzählung | -ta F raconter, E relate, tell, narrate, D erzählen | -to: li rakonte perdad multum per li -to | -tere.

rame F -meau, petite branche, E twig, small branch, D Zweig | -mifika F -fier, E -fy, D verzweigen | -mifikatione.

rampe FD, E (upward) slope, gradient.

rane F grenouille, E frog, D Frosch.

range FD rang, E rank, row, file, range, D Reihe, Ordnung, Stand.

rankore F rancune, rancour, E rancour, grudge, resentment, D Groll | -rosi.

ransi F rance, E rancid, rank, D ranzig.

ransone F -çon, E -som, D Lösegeld | -na vb.

ranunkule D -kel, F renoncule, E buttercup.

rape F rave, E turnip, D (weisse) Rübe.

rapid(i) FED, E swift, quick, D schnell, geschwind.

rapiere FED, E long sword, D Schläger, Fechtdegen.

raporte FD, E report, D Bericht, Referat | -ta | -tere

rapsode | -dia.

rapta F enlever, voler de vive force, E kidnap, ravish, pillage, D entführen, rauben | -to | -tere | -tasi.

rar(i) FED, E infrequent, casual, D selten.

rasa E, D -sieren, E shave | -so | -sere FD barbier, E barber | -seria, -satorie | -silo | rasomashine, -kultele).

rase FE race, D Rasse, Art, Stamm E stock, breed.

rasione FED ration (fixat portione) | -na vb.

raskale (-o, -a) E, F fripon, coquin, D Schurke, Schuft.

raspe E, F râpe, D Raspel | -pa vb.

rastre F râteau, E rake, D Rechen, Harke | -ra vb.

ratafia.

rate (-o, -a) FE rat, D Ratte.

ratifika F -fier, E -fy, D -fizieren | -katione.

ratione F raison (faculté mentale), E reason (intellectual faculty), D Vernunft | -nal FED | -nalisme, -naliste.

rauk(i) F rauque, enroué, E hoarse, raucous, D heiser, rauh.

raveline FED, D Vorschanze.

ravine FE, D Schlucht.

ravisa F -vir, E -vish, enrapture, charm, D entzücken, bezaubern.

reakte E, F réagir, D reagieren | -to, -tione | -tionari | -tiv(i).

real ED, FD -el(l), D wirklich | -lim | -lisa | -lisme, -liste, -listi.

rebele (-o, -a) FED | -li adj. | -lira D, F se rébeller, E rebel, D sich empören | -liro FE -lion, D Aufstand, Aufruhr.

rebus.

red(i) E red, F rouge, D rot | -deska | rougir, E redden, blush, D erröten.

redakte F rédiger, D redigieren, abfassen, E draw up, word, edit (a newspaper) | -tere FD -teur, E -tor, editor | -tione.

redemte F rédimer, racheter, E redeem, D erlösen, loskaufen | -tione.

redingote FD, E frock coat, D Gehrock.

reduite FED -t, F retraite, E retreat, refuge, D Zufluchtsort.

redukte F réduire, E -duce, D -duzieren, einschränken, zurückführen (auf etw.), kürzen (Brüche) | -tione.

redute FD, E redoubt, outwork, D Feldschanze.

refe E reef, D Reff, F ris.

refera FED, E direct to another, D auf etw. beziehen, verweisen | -ro FED -rence, -renz. || -rendum | -rendario.

reflekte E, D -ktieren, F réfléchir, E meditate, D zurückstrahlen, nachdenken | -tione | -tiv E, D reflexiv, F réfléchi (gram.) || -tore.

reflexi adj., FED (biol.) | -xe sb.

refluxe F, E ebb, D Ebbe.

reforme FED | -ma FED, D neugestalten, umgestalten, umbilden | -mo | -matione | -masi | -mere | -miste.

refrakte FED, D brechen (Strahlen) | -tione | -tiv || -tore.

refrene FED refrain, E burden (of song), D Kehrreim.

refuje FE, E place of refuge, shelter, asylum, D Zufluchtsort | -ja F se réfugier, E seek shelter, have recourse, D Zuflucht nehmen, fliehen.

refusa FED, E decline, D abschlagen, verweigern, zurückweisen | -so.

refuta FE, E disprove, D widerlegen | -to, -tatione.

regala FED, E treat, entertain, feast, D bewirten, traktieren | -lo sb.

regarda FE, E look at attentively, D betrachten, anblicken, ansehen.

regata.

rege (m. o f.) | rego F roi, E king, D König | rega F reine, E queen, D Königin | regia F royaume, E kingdom, D Königreich | regira D -gieren, F régir, gouverner (comme roi), E reign | regiro F règne, E reign, D Regierung(szeit) | regido F prince royal, E royal prince, D Prinz | -gal F, E royal, D königlich || -galum (-lus) FED regalia || regente (-o, -a) FED || regie FED (regale monopole).

regenera FED | -atione.

regimente.

regione FED, D Gegend, Gebiet.

registre FED, E record, account(-book), D Verzeichnis | -ra vb. | -ro, -ratione | -rere.

regle FD, E rule | -la F régler, E regulate, D regulieren, regeln | -lo, -latione | -lar(i) F régulier, E regular, D regulär, regelmässig.

reglise F, E liquorice, D Süssholz.

regna F régner, E reign, govern, rule | -no sb.

regresa E, F reculer, E recede, recoil, D zurückschreiten, -gehen, rückwartsgehen | -so.

regreta FE, E *be sorry for*, D *bedauern*, *beklagen* | *-to* sb.

regulatore.

rehabilita FED, D *wieder einsetzen*, *zu Ehren bringen* | *-to*, *-tatione*.

reine E *rein*, F *rène*, D *Zügel* | *-na* vb.

rejime FED *régime*, D *Lebensordnung*.

rekapitula.

reklamate F *réclamer (faire une réclamation)* D *-mieren*, *Einspruch erheben*, E *(re)claim*, *put in a claim for* | *-tione*.

reklame FD, E *puffing up*, *boom*, *advertisement* | *-ma* vb.

rekogni E *-nize*, F *reconnaître*, D *anerkennen* | *-itione* E, F *reconnaissance*, D *Anerkennung*.

rekolta F, E *harvest*, *gather in*, *reap*, D *ernten* | *-to* sb.

rekomenda FED, D *empfehlen*, *einschreiben*, E *register (post)* | *-datione*.

rekompensa FE, E *reward*, D *belohnen*, *entschädigen* | *-so*, *-satione*.

rekorde FED (*sport*).

rekrea F, E *-ate*, D *-ieren*, *erholen* | *-atione*.

rekrute D, E *-uit*, F *recrue* | *-ta* F *recruter*, E *-uit*, D *-utieren*, E *enlist*, D *ausheben*.

rekt(i) F *droit*, *direct*, E *straight*, *upright*, D *gerade* | *-tifika* | *-tum* (*anat.*), D *Mastdarm*.

rektangule FE *-angle*, D *Rechteck* | *-lari* FED.

rektore (-o, -a) FED, E *headmaster*.

rekupera FD, E *recover*, *retrieve*, *recoup* | *-ro*, *-ratione*.

rekurse (vb.) F *recourir*, *avoir recours à*, E *have recourse*, *resort*, D *rekurrieren*, *seine Zuflucht nehmen* | *-so* sb.

rekusa F *récuser (juge, témoin)*, E *challenge*, *take exception to*, D *ablehnen*, *verwerfen (Richter, Zeugen)*.

relat (prp.) F *par rapport à*, *à l'égard de*, E *in relation to*, D *mit Bezug auf* | *-tu* | *-te* F *être en relation avec*, E *relate to*, *stand in some relation to*, *be connected with*, D *in Beziehung stehen mit*, *sich verhalten zu* | *-to*, *-tione* | *-tional* || *-tiv(i)* FED.

rele FE *rail*, D *Schiene* | *relvie* E *railway*, F *chemin de fer*, D *Eisenbahn* = *fervie*.

relega F, E *-gate*, D *-gieren*, *ausweisen*.

reliefe FED, E *relievo*.

religione FED | *-nal* (*relatant r.*) | *-nosi* (*havent r.*).

reliquie D, F *-que*, E *-ic (of saint)*.

remarka FE, D *bemerken* | *-ko* sb.

reme F *rame*, E *oar*, D *Ruder* | *-ma* F *ramer*, E *row*, D *rudern*.

remedie F *remède*, E *-dy*, D *Heilmittel* | *-dia* FE, D *abhelfen*, *heilen*.

reminisense.

remise F *remettre*, *faire remise*, E *remit*, *abate*, D *er-*, *nachlassen* | *-so*, *-sione*.

remonstra E *-rate*, D *-rieren*, F *remontrer*, D *Gegenvorstellungen machen* | *-ro*, *-ratione*.

remonte FD, E *remount* (*milit.*).

remorse E, F *remords*, D *Gewissensbiss*.

rempare F *-rt*, E *rampart*, D *Schutzwehr*, *Bollwerk*.

remplasa F, E *replace (take the place of)*, D *ersetzen*, *vertreten*.

rendevu FED *rendezvous*, D *Stelldichein*.

rene F *rein*, E *kidney*, D *Niere*.

renega F *renier*, E *deny*, *disown*, D *verleugnen* | *-ga(n)te*.

renesanse FED *renaissance*.

renkontra F, E *meet*, D *begegnen*, *antreffen* | *-ro*.

rente FED, D *Geldertrag* | *-tiere*.

renuntia F *renoncer*, E *renounce*, *give up*, *resign*, D *verzichten*, *aufgeben*.

renversa, F, E *overthrow*, *upset*, D *umwerfen*, *umstürzen* | *-so*

repara F, D *-rieren*, E *repair*, D *ausbessern* | *-ro*, *-ratione*.

repartisa F *-tir*, E *portion out*, *distribute*, D *-tieren*, *(nach Verhältnis) verteilen*.

repaste F *repas*, E *repast*, *meal*, D *Mahl(zeit)* | *-tete* F *goûter*, E *snack*, D *Imbiss*.

repenta E, F *se -tir*, D *bereuen* | *-to*.

repertorie FED *-toire*, D *-torium*, E *index*, *register*.

repeti F *répéter*, E *repeat*, D *-tieren*, *wiederholen* | *-tio*, *-titione*.

replike FD, E *reply*, *rejoinder*, D *Entgegnung* | *-ka* F, F *repartir*, E *reply*, *retort*, D *replizieren*, *entgegnen*.

reposa FE, E *rest*, D *(aus)ruhen* | *-so* sb.

represalie FD, E *reprisal(s)* | *-lia* vb.

represe E, F *réprimer*, E *check*, *restrain*, D *zurückhalten*, *-drängen*, *im Zaume halten*.

representa FE, D *-tieren*, *dar-*, *vorstellen*, *vertreten* | *-to*, *-tatione* | *-tante*.

reprimande FED, D *Tadel*, *Verweis* | *-da*.

reproche FE, D *Vorwurf* | *-cha* vb.

repta F *ramper*, E *crawl*, *creep*, D *kriechen* | *-tere* FED *-til(e)*, E *creeper*, D *Kriechtier*, *Schlingpflanze*, F *plant grimpante*.

republike | *-kiste* F *-cain*, E *-can*, D *-kaner* | *-kisti* adj. | *-kal*.

repudia F, E *-ate*, D *verstossen*.

repugna F, E *have (or inspire) a repugnance to*, D *Widerwillen empfinden (oder einflössen)*, *zuwider sein* | *-no* sb.

repulse E, F *repousser*, E *repel*, D *zurückstossen*, *-weisen*, *abstossen* | *-so*, *-sione* | *-siv(i)*.

reputa FE, E *deem*, D *ansehen*, *achten* | *-tatione*.

requisite (vb.) F *requérir*, *réquisitionner*, E *-sition*, D *requirieren*, *liefern lassen* | *-tione*.

res (prp.) F *(au) rez de*, E *level with*, D *auf einer Höhe mit*: *res li strade*.

reseda FED, FE *mignonette*, D *Wau*.

resembla FE, D *ähnlich sein*, *gleichen*.

resense F *rendre compte de (un livre)*, E *review (a book)*, D *rezensieren*, *besprechen* | *-so*, *-sione*.

resent(i) FED, D *frisch*, *kürzlich (erschienen)* | *-tim* F *récemment*, E *lately*, D *neulich*, *vor kurzem*.

resepte F *accueillir*, E *receive*, *give a reception to*, D *empfangen* | *-to*, *-tione*.

reserva FE, D *-vieren*, *vorbehalten*, *belegen*.

resida FED, E *live* || *-dentia*.

residiva F, E *relapse*, D *rückfällig werden* | *-vo* sb. | *-vante*.

residuum ED, F *résidu*, D *Rückstand*.

resigna FE, F *-nieren*, *sich (in etw.) schicken* | *-natione*.

resine FE (E *rosin*), D *Harz*.

resista FE, E *withstand*, D *widerstehen*, *Widerstand leisten* | *-sto* sb. | *-stiv*.

resita F *réciter*, E *recite*, D *rezitieren*, *hersagen* | *-to*, *-tatione*.

resiva F *recevoir*, *obtenir*, E *receive*, *get*, D *bekommen*, *erhalten*, *empfangen*; kp. *resepte*.

reskripte FED (sb.).

resolu F *résoudre*, E *resolve*, D *-lvieren*, *beschliessen*, *sich entschliessen*, *entscheiden* | *-lutione*.

resone F *raison*, *motif*, *preuve allégée*, E *reason*, *argument (what is adduced for)*, D *Grund (Begründung, Beweggrund)* | *-na* F *raisonner*, E *reason*, D *urteilen*, *vernünftig denken od. reden* | *-no* (*akto*); kp. *ratione*.

resore F *ressort (d'acier ...)*, E *(elastic) spring*, D *(elastische) Feder*.

resorte F *ressort (compétence)*, E *resort*, *jurisdiction (province of activity)*, D *Ressort*, *Gerichtsbarkeit* | *-ta* F *-tir*, E *belong to the jurisdiction*, D *unterstehen*, *zugehören*.

respekte (vb.) FED, D *achten*, *in Ehren halten* | *-to* sb. | *-tindi*.

respektiv(i) FED, D *bezüglich*, *jeweilig* | *-vim*.

respira FED, E *breathe*, D *atmen* | *-ro*, *-ratione* || *-ratore*.

responda E, F *répondre*, E *answer*, D *antworten* | *-do* sb.

responsa F *être responsable de*, E *be responsible for*, D *verantwortlich sein für* | *-so* sb. | *-santi*.

restaura F,D *-rieren*, E *restore* | *-ro*, *-ratione* (*de edifisie e s.*).

reste FED, E *remaining part*, *remainder*, D *Überrest*, *Rückstand* | *-ta* FE, D *-tieren*, *übrigbleiben*, E *remain*, *be left*, *stay*.

restitu F *-tuer*, D *-tuieren*, E *-tue*, *restore*, *refund* | *-tutione*.

restorante FED *restaurant*, E *eating-house*, D *Speisehaus* || *-ratore*.

restrikte E, F *restreindre*, D *be-*, *einschränken*, *restringieren* | *-tione*.

resulte E *result*, FD *-tat*, D *Ergebnis* | *-ta* FE, D *-tieren*, *sich ergeben*, *folgen* | *-tate* = *-te* | *-tante*.

resume FED *résumé*, E *summary*, D *Zusammenfassung* | *-ma* F, D *-mieren*, *zusammenfassen*, E *sum up*, *summarize*.

rete F *rets*, *filet*, *réseau*, E *net*, D *Netz*.

retena F *retenir*, E *retain*, *keep back*, D *zurückhalten*, *nicht herausgeben*.

retina ED, F *-ne*, D *Netzhaut*.

retore FED | *-rike*.

retorte ED, F *cornue*.

retrakte E, F *retirer*, E *withdraw*, D *zurücknehmen*, *widerrufen*.

retrete F *retraite*, E *retreat*, *retiring*, D *Rückzug*, *Retirade* | *-ta* vb. | *-to* (= *-te*).

retro F *en arrière*, *à reculons*, E *back(wards)*, D *zurück*, *ruckwärts*, *rück-* | *retroakte*, *-tiv* | *retrodukte* | *retroflua* | *retromarcha*, *-vada*, *-jeta*, *-spekte*, *-tira*, *-posi*....

retucha FED (*imaje* ...).

reumati E *-tic*, D *-tisch*, F *rheumatismal* | *-tisme*.

revanche FD, E *retaliation*, *revenge*, *return (-game)*, D *Vergeltung*, *Gegenpartie* | *-cha* vb.

reve F *rêve*, E *(day-)dream*, *reverie*, D *Traum (wachend)* | *-va* vb. | *-vasi*.

revela F, E *reveal*, D *offenbaren*, *enthüllen* | *-latione*.

revenu FED, E *income*, D *Einkommen*, *Einkünfte*.

reverse FED, E *back*, *wrong side*, D *Kehr-*, *Rückseite*.

revise FE, D *revidieren*, *durchsehen* | *-sione* | *-sere*.

revoka FE, E *recall*, *repeal*, D *zurück(be)rufen*.

revolte FED, E *insurrection*, D *Empörung* | *-ta* vb. | *-tante*.

revolutione FED | *-nal* | *-nari*, *-nare (-o, -a)* | *-na* vb.

revolvere.

revue FD, E *review* | *-ua* F *passer en revue*, E *review*, D *Heerschau halten*, *Revue passieren lassen* | *-vuo* F *revue*, D *Heerschau*, E *inspection of troops*.

ri F *encore*, *de nouveau*, E *again*, *anew*, *once more*, D *wieder*, *noch einmal* | *ri e ri* | *riapari*, *ridona*, *rielekte*, *rigana*, *rilerna*, *riporta* ...; *riforma*, *rivida*, *riposi diferanti fro reforma*, *revise*, *reposa*.

ribande E, E *ribbon*, F *ruban*, D *(das) Band*.

richi FE, D *reich* | *-cheso* | *-chisa* | *richaje* = *tum kel riche*

rida F *rire*, E *laugh*, D *lachen* | *-do* | *-deta* F *sourire*, E *smile*, D *lächeln* | *-eto* | *-deska* F *partir d'un eclat de rire*, E *burst I out laughing*, D *in Lachen ausbrechen* | *-dono* F *grand eclat de rire*, E *guffaw*, D *schallendes Gelächter* | *-dacha* F *ricaner*, E *giggle*, *sniggle*, *sneer*, D *grinsen* | *-dinda* F *ridicule*, E *ridiculous*, *laughable*, D *lächerlich*.

rife F *récif*, *écueil*, E *reef*, D *Riff*, *Klippe*.

rigid(i) FED, E *stiff*, F *raide*, D *starr*, *steif* | *-disa* | *-deso*.

rigle D, F *verrou*, E *bolt* | *-la* vb.

rigore E, F *rigueur*, D *strenge Befolgung* | *-rosi*.

rikocheta ED, F *-cher*, E *rebound*, D *aufschlagend abprallen*.

rime F, E *rhyme*, D *Reim* | *-ma* vb.

ringe ED, F *anneau*.

rinoseros FED, D *Nashorn*.

rinsa E, F *rincer*, D *aus-*, *abspülen*.

rise F *riz*, E *rice*, D *Reis*.

risine F *ricin*, E *castor-oil (plant)*, D *Rizinus*.

riske FE, D *Risiko*, *Wagnis* | *-ka* F *risquer*, E *risk*, *hazard*, *venture*, D *riskieren*, *aufs Spiel setzen*, *Gefahr laufen* | *-kanti*, *-kabli*, *-kasi*.

ritme FE *rhythm(e)*, D *-mus* | *-mosi*, *-mi* F *-mique*, E *-mic(al)*, D *-misch* | *-ike* (*arte*, *sientie*).

ritu FE *rite*, D *-tus*, *feierlicher Brauch* | *-tual* adj. | *-tuale* sb.

rivale FED, D *Nebenbuhler* | *-lira*.

rive F, F *côte*, *rivage*, E *shore*, *beach*, *strand*, *bank (of river)*, D *Ufer*, *Küste*, *Gestade*.

rivere E, F *rivière*, E *stream*, D *Fluss*; kp. *fluvie* | *-rete* F *ruisseau*, E *streamlet*, *brook*, *rivulet*, D *Bach*.

rivete FE, D *Niet* | *-ta* vb.

robe FED, D *langes Kleid*, *Amtstracht*, E *gown*.

robinete F, E *cock*, *tap (for water, etc.)*, D *Hahn*, *Zapfen (Wasser-)*.

robusti FED, E *sturdy*, D *stark*, *stämmig*.

roda F, F *ronger*, E *gnaw*, D *nagen* | *-dere* F *rongeur*, E *rodent*, D *Nagetier*.

roke F *roc*, *rocher*, E *rock*, *Boulder*, D *Fels(en)*.

rokoko.

role FE *rôle*, E *part (of actor)*, D *Rolle (die man spielt)*.

romane FD, E *novel (fiction)* | *-nete* | *-niste* | *-natri*.

romanse FE *-nce*, D *-nze*.

romanti F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-tike* (*arte*) | *-tisme*.

rombe || *-boedre* || *-boide*.

rond(i) F, E *round*, D *rund*.

ronfla F, E *snore*, D *schnarchen*.

rose FED | *-sete*.

rosie F *rosée*, E *dew*, D *Tau (der)*.

rosine D, FE *raisin* (*sec.*).

rosiniole F *rossignol*, E *nightingale*, D *Nachtigall*.

rosta E *roast*, F *rôtir*, D *braten*, *rösten*.

rotane FD *-tang*, F *rotin*, E *rattan*, D *spanisches Rohr*.

rote F *roue*, E *wheel*, D *Rad* | *-ta* E *-tate*, D *-tieren*, F *tourner (autour d'un axe)*, E *revolve*, *turn (on axis)*. D *drehen* | *-tatione*.

rotunde D, E *-da*, F *rotonde*.

royalisme | *-liste*.

rubarbe FE, D *Rhabarber*.

rubine D, F *-bis*, E *-by*.

rubrike FED.

rud(i) FED, E *rough*, *coarse*, D *rauh*, *roh*, *derbe*, *grob*.

rudimente FED | *-tal* | *-tari*.

ruge F *ride*, E *wrinkle*, *ripple*, D *Runzel*, *Hautfalte*.

ruine FED | *-na* vb. | *-natri*.

ruke F *rouet*, *quenouille*, E *rock*, *distaff*, D *(Spinn)rocken*, *Wocken*.

rukta F *roter*, E *belch*, D *rülpsen*.

rule (sb.) F *rouleau*, E *roll*, D *Rolle* | *-la* F *rouler*, E *roll*, D *rollen* | *-lo* F *roulement*, E *rolling*, D *Rollen* | *-lete* FED.

rumane (-o, -a) | *-ni* adj. | *-nia*.

rume FED (*rh-*).

rumina FE, E *chew the cud*, D *wiederkäuen* | *-nere*.

rumore FE, D *Gerücht*.

rune FED.

rupte F *rompre*, *casser*, *briser*, E *break*, *rupture*, *shatter*, D *(zer-)brechen*, *zerschlagen*, *zerreissen* | *-to* | *-ture*.

rure F *campagne*, E *country (opp. to town)*, D *Land (Gegensatz zur Stadt)* | *-ral* FE, D *ländlich* | *-rane* F *campagnard*, E *peasant*, *countryman*, D *Landmann*.

ruse FE, E *artifice*, *stratagem*, D *List* | *-sa* F *user de ruse*, E *use deceit*, D *List anwenden* | *-sosi* F *rusé*, E *cunning*, *sly*, D *listig*.

ruset(i) E *russet*, *reddish-brown*, F *roux*, D *fuchsrot*, *rotgelb*.

rus(s)e (-o, -a) DF *Russe*, E *Russian* | *-si adj.* | *-sia* E, F *-sie*, D *Russland* | *-sum* (*lingue*).

ruste E, F *rouille*, D *(Eisen)rost* | *-ta vb.*

rustik(i) FED, D *ländlich*, *bäuerisch*.

rute F *route (direction qu'on suit pour aller d'un lieu à un autre)*, ED, E *service*, *line*, *course*, D *Fahrstrasse*.

rutine FED.

S

Pronuntiatione*: kun o sin voise*, EF *s*, *z*, D *s*.

-s F *signe du pluriel*, E *mark of plural*, D *Endung der Mehrzahl*: *homes*, *regos*, *regas*, *kasus*, *alkalis*; *vus*, *les*, *los*, *las*, *lus*...

S[a] = *siniora*.

sabate FD, E *-th*.

sabota F, D *-tieren*, E *bungle*, *make a botch of*.

sabre FE, D *Sabel*, E *sword*, *broadsword*.

sadle E, D *Sattel*, F *selle* | *-la vb.*

safire FED (*ph*).

safrane FD, E *saffron*.

saga (= *islandan rakonte*).

sagasi F, E *-cious*, D *scharfsinnig*.

sago ED, F *-gou*.

saji FE *sage*, E *wise*, *sensible*, D *weise*, *klug*, *einsichtsvoll*.

sake F *sac*, *poche*, E *sack*, *bag*, *pouch*, D *Sack*, *Beutel*.

sakramente FED.

sakri F *-cré*, E *-cred*, D *geweiht*, *geheiligt*, *heilig* | *-risa*, *-rifika* FE *consacrer*, E *consecrate*, D *weihen*, *heiligen*.

sakrifisie FE *-fice*, D *Opfer* | *-fisia* F *-fier*, E *-fice*, D *(auf-)opfern* | *-fisial*.

sakrilejo F *-lège*, E *-lege*, D *Entweihung*, *Entheiligung* *-ja* F *commettre un sacrilège* | *-jante*.

sakristie F, E *-sty*, D *-stei* | *-stiano* F *-stain*, DE *-stan*, E *sexton*.

sal (*auxiliar-verbe del futurum*): *me sal dona* F *je donnerai*, E | *shall give*, D *ich werde geben* | *saled*: *lo dikted ke lo saled dona* F *il a dit qu'il donnerait*, E *he said that he should give*, D *er sagte, dass er geben wolle* | (*salent partisipe del futurum*). *Kp. ve* (*alternativ forme*).

salade FE, D *-at*.

salamandre FED.

salarie F *-aire*, E *-ary*, D *-är*, E *wage(s)*, D *Lohn*, *Gehalt*, *Besoldung* | *-aria vb.*

salda F *solder*, E *settle (account)*, D *saldieren*, *Rechnung ausgleichen*, *begleichen* | *-do*.

sale F *sel*, E *salt*, D *Salz* | *-lisa* | *-latri*.

salepe FED.

salia F *saillir*, E *jut out*, D *hervorspringen*, *-ragen*.

salise F *saule*, E *willow*, D *Weide* (*bot.*).

salive F, E *-va*, *spittle*, D *Speichel* | *-va*; *kp. spute*.

salmone E, F *saumon*, D *Lachs*, *Salm*.

salone FED, F *salle*, E *hall*, D *Saal*.

salpetre FD, E *saltpetre*.

salta F *sauter*, E *jump*, *leap*, D *springen* | *-to* | *-tere* | *-teta* F *sautiller*, E *hop*, D *hüpfen* | *-teto*.

salubri F, E *-brious*, *wholesome*, D *gesund*, *(der Gesundheit) zuträglich*, *heilsam*.

saluta E, F *saluer*, D *-tieren*, *(be)grüssen*, E *greet* | *-to*.

salva F *sauver*, E *save*, *salvage*, D *(er)retten* | *-vo*, *-vatione*, *-vere* F *sauveur*, E *saver*, *saviour*, D *Retter*, *Erlöser*.

salvee FD *salve*, E *volley* | *-vea*.

salvie F *sauge*, E *sage (plant)*, D *Salbei*.

sam(i) E *same*, F *(le) même*, D *derselbe* | *-mum* (*neutr.*) | *à la même manière*, E *in the same way*, D *in derselben Weise*, *auf dieselbe Weise* | *samfamiliane*, *sampatriane*, *samlandane*, *samideane*, *samreligionane* | *samtem* F *en même temps*, *simultanément*, E *at the same time*, *simultaneously*, D *gleichzeitig* (*adv.*) | *samtempal* F *contemporain*, E *contemporaneous*, *simultaneous*, D *gleichzeitig*

san(i) F *sain*, E *healthy*, *sound*, *well*, D *gesund* | *-neso* F *sante*, E *health*, D *Gesundheit* | *-neska* F *guérir*, E *recover*, *besser werden*, *sich (nach Krankheit) erholen* | *sanisa* | *sanatorie* = *sanisatorie*.

sandale FED.

sande ED, F *sable* | *-dosi* F *sableux*, E *sandy*, D *sandig*.

sange F *sang*, E *blood*, D *Blut* | *-gal*, *-gatri*, *-gosi* | *-ga* F *saigner*, E *bleed*, D *bluten* | *-go*.

sangesuge F *sangsue*, E *leech*, D *Blutegel*.

sanguini FED | *-ne (-o, -a)*.

sankti FE *saint*, E *saintly*, *holy*, D *heilig* | *-te (-to, -ta)* | *-tifika* | *-tu(m)* F *sanctuaire*, E *sanctuary*, D *Allerheiligstes*.

sanktione FED (*sb.*) | *-na* (*vb.*)

sapa FE, D *sappieren*, E *undermine* | *-pere*.

sapone F *savon*, E *soap*, D *Seife* | *-na*, *-nisa*.

sapore F *goût*, *saveur*, E *taste*, *flavour*, *zest*, D *Geschmack* | *-ra* F *avoir (tel) goût*, E *(have a certain) taste* | *-rosi* (= *havent bon sapore*).

sapte F *sève*, E *sap*, D *(Pflanzen)saft*.

sarabande.

sarasene F *sarrasin*, E *buckwheat*, D *Buchweizen*.

sardine.

sardoni F *-nique*, E *-nic*, D *-nisch*.

sarkasme FED | *-smal* F *-stique*, E *-stic*, D *-stisch*.

sarke F *cercueil*, E *coffin*, D *Sarg*.

sarkla F, E *weed (flowers, a garden)*, D *(aus)jäten*.

sarkofage.

sat F *assez*, E *enough*, *sufficiently*, D *genug* (*sat pane* = *sat multi p.*).

Satan | *-nal*, *-natri*.

satelite FED, D *Nebenplanet*, *Trabant*.

satine FED, D *Seidenatlas*.

satire FED | *-ri* F *-rique*, E *-ric(al)*, D *-risch* | *-risa* | *-riste*.

satiro FED *-tyr(e)*.

satisfakte F *-faire*, E *-fy*, D *Genüge leisten*, *genügen*, *befriedigen* | *-to*, *-tione*.

satse D *Satz*, F *proposition*, E *sentence*, *clause* (*gram.*).

satura FE, F *rassasier*, E *satiate*, *fill*, *glut*, D *sättigen* | *-rat(i)* E *satisfied*, *full-fed*, D *satt*.

saturdie E *Saturday*, F *samedi*, D *Samstag*, *Sonnabend*.

sause FED *-ce*, D *Tunke*, *Brühe*, *Beiguss*.

sava F *savoir*, E *know*, D *wissen* | *-vo* F *savoir*, *connaissance*, E *knowledge*, *learning*, D *Wissenschaft*, *Kenntnisse*.

Savoya | *-ani*, *-e*.

savura FE, E *relish*, *enjoy*, D *(mit Genuss) schmecken*, *gern essen*, *Geschmack finden an*.

saxifrage FE, D *Steinbrech*.

saxofone.

saxoni FE, D *sächsisch* | *-ne (-no, -na)* | *Saxonia*.

se F *se*, *soi*, D *sich*, E *himself*, *herself*, *itself*, *one's self*, *themselves* | *sen* F *son*, *sa*, *ses*, E *his*, *her*, *its*, *one's (own)*, *their*, D *sein*, *ihr* (*reflexiv*).

sebe F suif, E tallow, D Talg.

sebra FED (z-).

seda F céder, E cede, yield, give up, D überlassen, abtreten, nachgeben, weichen.

sedimente FE, D Bodensatz, E grounds, dregs.

sedukte F séduire, E seduce, entice, D verführen, verlocken | -tere | -to, -tione.

sefire FED zephyr, -ir.

segale F seigle, E rye, D Roggen.

sege F scie, E saw, D Säge | -ga vb. | -go.

segle F voile (une), E sail (of ship), D Segel | -la vb.

segmente FED, D Abschnitt.

segun F selon, suivant, d'après, E according to, in conformity with, after, D gemäss, zufolge, nach (Massgabe) | -nu = segun tum | segun ke (s. si) F selon que, E according as, acc. to whether, D je nachdem (konj.) | segun-voli F facultatif, E optional, D fakultativ, beliebig.

seka F couper, E cut (off), D (ab)schneiden | -ante (geom.).

sekle F siècle, D Säkulum, Jahrhundert, E century = yarsento.

sekret(i) FE secret, D geheim, verborgen | -te, -tu(m) FE secret (sb.), D Geheimnis || -tarie (-o, -a) F -taire, E -tary, D -tär, Schriftführer.

sekrete (vb.) F sécreter, E secrete, secern, D ausscheiden, absondern | -tione (biol.).

sekte FED | -tane = membre de s.

sektione FED, D (Ab)schnitt, (Unter)abteilung.

sektore ED, F -teur (geom.).

seku F suivre, E follow, D folgen | -uent(i) F suivant, E subsequent, next, D folgend, nächste.

sekulari F -lier, E -lar, worldly, D säkular, weltlich | -izar F -iser E -ize D -isieren.

sekunda F seconder, appuyer (une proposition), E second, back (up), support, D sekundieren, beistehen, stützen | -dante D, F témoin, E second (in duele) || -dari, F -daire, E -dary, D -där, in zweiter Linie stehend.

sekunde = 1/60 minute.

sekur(i) E, F qui est en sûreté, D sicher, gesichert | -reso.

sela F avoir du zèle, E be zealous, D eifern, sich eifrig bemühen | -lo F zèle, E zeal, D Eifer | -losi F zèle, E zealous, D eifrig.

sele, selule F cellule, E cell, D Zelle | seluloide | selulose.

selekte E, F choisir, E choose, pick out, D (aus)wählen | -to, | -tione

self E, D selbst, F même (moi-même, etc.) | self-kontrolo, self-konservatione, self-destruktiv; self-amo = egoisme | self-konformi F conséquent, D konsequent, E consistent.

selibate F (c-), E celibacy, D Zölibat | -ta = viva in -te | -tere F -taire | -tero F garçon, E bachelor, D Junggeselle, Hagestolz | -tera E spinster, F femme non mariée, D lediges Frauenzimmer.

selule, v. sele.

sema, v. seme.

semane F semaine, E week, D Woche | -i E weekly F hebdomadaire D wöchentlich.

semanti F -tique, E -tic, D -tisch (= relatanti li signifikatione de vordes) | -tike F, E -tics, D -tik, Bedeutullgslehre (sientie).

sembla F, E seem, appear, D scheinen | -blo F apparence, E semblance, appearance, D Anschein.

seme F semence, E seed, D Saat, Same(n) | -ma F semer, E sow, strew, D (aus)säen, ausstreuen.

semestre FED, E term (universitate).

(Semide=) Semite | semiti (adj.).

seminarie F -naire, E -nary, D -nar.

sempre F toujours, E always, at all times, ever, D immer, stets | sempre plu = plu e plu.

semule F semoule, E semol(in)a, D (Nudel)griess.

sen, v. se.

senate FED | -tane = membre de s.

senda E send, dispatch, D (ab)senden, schicken, F envoyer | -darie F destinataire, E addressee, D Adressat, Empfänger.

sene F scène, F scene, D Szene | -nal (-ni) F scénique, E -nic, D szenisch.

senil(i) FED, D greisenhaft.

seniore (-o, -a) ED, E elder, F aîné(e), doyen(ne) | -ri (adj.) (op. yuni/yuniori).

senite FED zénith.

sensatione FED (N.B. F intérêt exagéré, grand bruit, spectacle, E excitement, D Aufsehen).

sense (ant. nonsense), F bon sens, sens commun, E (common) sense, D (gesunder Menschen)verstand | sensosi F sensé, E sensible, judicious, D vernünftig, gescheit.

sensitiv(i) FED, E impressionable, D reizbar, empfindlich | -visa.

sensu (li 5 sensus) F sens, E sense, D Sinn | -ual, F -uel, E -ual, D sinnlich | -ualisme | -ualiste | -ua F percevoir par les sens, E perceive through the senses, D durch die Sinne wahrnehmen || sensuisme (filosofial doktrine) FED sensualisme, -mus.

sent 100 | -tesmi (ordinal) | -time 1/100th.

sentense FED, F maxime, E maxim, axiom, D Denkspruch (kp. frase, satse).

senti F sentir (éprouver une sensation), E feel (a sensation), D fühlen, empfinden | -io FE sensation, E feeling, D Gefühl, Empfindung.

sentimente FE, E sentimental feeling, D Empfindung, Gefühl, Empfindsamkeit | -tal FED | -talisme.

sentimetre (cm.).

sentinele FE, E sentry, D Schildwache.

sentre FE centre, D Zentrum, Mittelpunkt | -ral || -rifugal, -ripetal | -rifuga vb.

(sep v. set)

separa F, E -rate, D -rieren, trennen, scheiden, absondern | -rat(i) | -ratim | -ratione.

sepia.

septembre.

septi F -tique, E -tic, D -tisch.

septime (mus.).

septre FE sceptre, D Zepter.

sepulte F enterrer, E bury, D bestatten, begraben.

serafe FED.

seralie FD -ail, E -aglio.

serbe | -bi adj. | -bia.

sercha E search, F chercher, E look for, seek, D (auf)suchen.

serebre F cerveau, E brain, D Gehirn, Hirn | -bral | -brete F cervelet, E cerebellum, D Kleinhirn.

seremonie F cérémonie, E ceremony, D Z- | -ial | -iaro.

seren(i) FE, D ungetrübt, heiter.

serenade FED, D (Abend- oder Nacht-)ständchen

serfe FE, D Leibeigener.

serie FD, E -ies, row, file, D Reihe | -ia vb. | -ial.

seriosi F sérieux, E serious, grave, D ernst(haft).

serjente (-o) FD sergeant, E -gent.

sero FE zéro, D Null, E cipher, nought.

serpente EF, E snake, D Schlange | -ta F -ter, E wind in and out (back and forth), meander, D sich schlängeln, winden | -tal E serpentine

serten(i) F un certain (non nommé), E a certain (not named), ein gewisser (nicht näher bezeichneter)

serti F certain, sûr, E certain, sure, indubitable, D sicher, gewiss, feststehend | -tim.

serum (med.).

serva F -vir, E -ve, D (be)dienen, aufwarten, servieren | -vo FE -vice, D Dienst, Bedienung | -vere (-o, -a) F serviteur, domestique, servante,

bonne, E *servant*, D *Bedienter*, *Diener*, *Magd*, *Dienstmädchen* | (-*viste*).

serviete FED, E *napkin*.

servise FED F *vaisselle*, E *table dishes*, D *Tischgerät*.

sesa F *cesser*, E *cease*, D *aufhören*, *einstellen* | *-so*.

sesione FED, F *séance*, E *sitting(s)*, D *Sitzung(speriode)*.

sesone F *saison*, E *season*, D *Jahreszeit*.

set 7 | *-esmi* F *septième*, E *seventh*, D *siebente* | *-time 1/7th*

seteri F *autre(s)*, *restant*, E *remaining*, D *übrig* | *-rum* F *le reste*, E *rest*, *remainder*, D *das übrige* | *-rim* F *du reste*, *au reste*, E *besides*, *moreover*, D *übrigens* | *e set. (e seterum)* FE *etc.*, D *usw.* = *ets.* (*e tal seterum*).

severi EE, E *stern*, *hard*, *strict*, D *streng*, *scharf*, *nachsichtslos*.

sextante.

sextete.

sexu FE *sex(e)*, D *Geschlecht* | *-ual*.

sfere FED *sphère*, D *Sphäre*, *Kugel* | *-ri* F *-ique*, E *-ical*, D *-isch* || *-roide*.

sfinxe.

sh, *kp*. *ch*.

shablone D, F *patron*, *modèle*, E *pattern*.

shakale FD, E *jackal*.

shake D *Schach(spiel)*, F *échecs (jeu)*, E *chess* | F *échec et mat* E *checkmate* D *schachmatt* | F E *chess board* D *Schachbrett* | F *tenir en échec* E *hold at bay*

shakte D *Schacht*, E *shaft (of mine)*, *pit*, F *puits (de mine)*.

shale F *châle*, E *shawl*, D *Schal*, *Umschlagetuch*.

shalme F *chalumeau*, E *pipe (of straw*, *etc.) reed*, *shawm*, *hollow stem (of plant)*, D *Schalmei*, *Lötrohr*, *röhriger Stengel*.

shalote ED, F *échalote*.

shalupe FD, E *shallop*, *launch*.

shame E D *Scham*, F *honte* | *-ma* E *be ashamed*, D *sich schämen* F *avoir honte* | *-mindi*.

sharke E, F *requin*, D *Hai(fisch)*.

shele E *shell*, *peel*, *rind*, D *Schale*, *Hülse*, F *coque*, *cosse*, *coquille*, *pelure*.

shilde E *shield*, *buckler*, D *Schild (Verteidigungswaffe)*, F *bouclier*.

shirme D *Schirm*, *Schutz*, *obdach*, E *shelter*, *screen*, F *abri* | *-ma* D *schirmen*, *schützen*, (*vor Wind*), E *shelter*, *screen*, F *abriter*.

shova E *shove*, *push*, D *schieben*, F *pousser (en glissant)*.

shovele E, D *Schaufel*, *Schippe*, F *pelle* | *-la vb*.

shu(e) E *shoe*, D *Schuh*, F *soulier* | *-ere*.

shultre D *Schulter*, E *shoulder*, F *épaule*.

shuta E *shoot*, D *schiessen*, F *tirer (d'une arme à feu)* | *-to* E *shot (fired)*, D *Schuss*, F *coup*

shutre E *shutter (for window)*, *blind*, F *volet* D *(Fenster-)Laden*.

si F *si (condition)*, E *if*, D *falls*, *wenn*, *sofern*.

sibarite sb. | *-ti* adj.

sibila (*antiki profeta*).

sibila vb. F *siffler*, E *hiss*, *sizzle*, D *zischen* | *-lante* FED, F *chuintante*, D *Zischlaut*.

sida E *sit*, *be seated*, D *sitzen*, F *être assis* | *-deska* E *sit down*, D *sich setzen*, F *s'asseoir*.

sieja F *assiéger*, E *besiege*, *invest*, D *belagern* | *-jo*.

sientie FE *science*, D *Wissenschaft* | *-tial* FE *scientifique*, *-ic*, D *wissenschaftlich* | *-tiiste (-o, -a)* F *homme de science*, *savant*, E *scientist*, D *Wissenschaftsmann*.

sieste F, ED *-ta*, E *midday nap*, D *Mittagsruhe* | *-ta* vb.

sifilis FED *syph-*.

sifle F *sifflet*, E *whistle (instrument)*, D *Pfeife* | *-la* F, E *whistle*, D *pfeifen*.

sifone FED.

sigare FED (*c-*, *Z-*) | *-rete* FED | *-riere* F *fume-cigare*, E *cigar-holder*, D *Zigarettenspitze*.

sigle F *sceau*, *cachet*, E *seal*, D *Siegel* | *-la* F *sceller*, *cacheter*, E *seal (up)*, D *(ver)siegeln* | *-lo* (*akto*).

signale FED | *-la* FE, D *-lisieren* | *-lo* (*akto*).

signata F *signer*, E *sign*, *put one's signature to*, *subscribe (one's name)*, D *signieren*, *unterschreiben* | *-ture* FE, D *Unterschrift* | *-tere*, *-tante*.

signe FE, D *Zeichen* | *-na* F *faire signe*, E *make signs*, D *Zeichen machen*.

signifika F *-fier*, E *-fy*, D *bedeuten* | *-katione* FE, D *Bedeutung*.

sigsag FE *zigzag*, D *Zickzack* | *-ga* vb.

sik(i) F *sec*, E *dry*, D *trocken*, *dürr* | *-kisa* | *-keska*

sikle FE *cycle*, D *Zyklus*, *Umlauf*, *Kreis*, *Fahrrad*.

sikomore FED.

silabe F *syllabe*, E *syllable*, D *Silbe* | *-bal* | *-bi* = *-befanti* F *syllabique*, E *-bic*, D *silbisch*, *silbenbildend*.

silentia F *garder le silence*, E *be silent*, D *(still)schweigen* | *-tio* FE *silence*, D *Schweigen* | *-tiant(i)*, *-tiosi*.

silfe (-o, -a) FED *sylph(e)*, *-ide*.

silke E, F *soie*, D *Seide*.

silogisme FED *syll-*.

siluete FED *silhouette*.

simbole FED *sym-*, D *Sinnbild* | *-li* F *-lique*, E *-lic*, D *-lisch* | *-lisme*, *-like*.

simetri F *symétrique*, E *symmetrical*, D *symmetrisch* | *-tria* (*-trie*) sb.

simfonie FED *symph-*.

simie (-o, -a) F *singe*, E *ape*, *monkey*, D *Affe* | *-iira* F *singer*, E *ape (mimic)*, D *(nach-)äffen*.

simil(i) F *semblable*, E *-lar*, *like*, D *ähnlich*.

simpatie FED *sym-* | *-tia* = *have s. kun* | *-tiosi* | *-tiindi*.

simpli FED, D *einfach*, *ungekünstelt* | *-plim* F *simplement*, E *-ply*, D *einfach* | *-pliman* F *d'une manière simple*, E *in a s. way*, D *in einfacher Weise* | *-plisa*, *-plifika* | *-plifikatione*.

simptome FED *sym-* | *-mi*, *-matri* adj.

simula F, E *-late*, *feign*, D *-lieren*, *vorgeben* | *-lo*, *-latione* | *-l-or* FE *similor*, D *Scheingold* | *-l-explikatione*, *kp*. *pseudo-*.

sin F *sans*, E *without (not having)*, D *ohne* | *-nu* = *sin tum* | *sinvalori* adj. F *de nulle valeur*, E *worthless*, D *wertlos* | *sinvivi*, *sinkuraji*, *sinpartisi*....

sinagoge FED *syn-*.

sindikalisme | *-liste*.

sine F *sein*, *giron*, E *bosom*, *heart* (*fig.*), *intimate place*, *midst*, D *Schoss*, *Inneres*.

sinekdoke FED *syn-*.

sinekure FED.

singli E *single*, F *unique*, *particulier*, *individuel*, D *einzeln*.

singluta F *sangloter*, E *sob*, D *schluchzen* | *-to*.

singulari F *-lier*, E *-lar*, *i.e. pertaining to one* (*kp. stranji*), D *besonder*, *einzig* | *-lare* (*-laris*) F *-lier*, E *-lar* (*gram.*), D *Einzahl*.

siniore (-o) F *monsieur*, *seigneur*, E *Mr.*, *sir*, *lord*, D *Herr* | *-ra* F *madame*, E *Mrs.*, *lady*, D *Frau* || *-rina* F *(ma)demoiselle*, E *miss*, F *Fräulein*. (*Kp. damsela*.)

sinistri FE, D *unheilvoll*, *verderblich*, *Unheil verkündend*.

sink 5 | *-kesmi* F *cinquième*, E *fifth*, D *fünfte* | *-kime 1/5th* | *-kanti 50*.

sinka E *sink*, D *senken*, *sinken*, F *(s')enfoncer*, *(s')abaisser*, *couler (bas)* | *-ko*.

sinke FE *zinc*, D *Zink*.

sinkopa FED *syn-*. *sinkretisme*.

sinode FED *syn-*.

sinonime FED *synonyme* | *-mi* adj. | *-mike* (*sientie*).

sinopti F *synoptique*, E *-tic*, D *-tisch*.

sinseri FE *sincère*, D *aufrichtig*, E *frank* | *-rim*.

sintaxe FED *syn-*.

sintese FD *synthèse*, E *-sis*.

sintile F *étincelle*, E *spark*, D *Funke* | *-la* vb.

sinu F sinuosité, E -ty, winding, bend, D Krümmung, Windung | -ua F serpenter, E wind about, D sich krümmen, winden | -uosi.

sinu = sin tum.

sinus (geom.).

sirene FED (fis., mitol.).

siringe F seringue, E syringe, squirt, D (kleine) Spritze | -ga.

sirk F autour de, environ, E (a)round, about, D um (etw. herum), zirka: sirk un hore, sirk mil frankes | sirku = sirk tum | sirkumure = mure sirk kelkum | sirkuregarda F regarder autour de soi, E look around, D sich umsehen.

sirke F cirque, E circus, D Zirkus.

sirkle F cercle, E circle, D Zirkel, Kreis | -lari F circulaire, E circular, D kreisförmig.

sirkula F, E -late, D -lieren, umlaufen | -latione.

sirkumda | environner, entourer, E surround, D umgeben.

sirkumflexe ED, F circonflexe.

sirkumsise E, F circoncire, D beschneiden (Vorhaut) | -sione.

sirkumstantie F circonstance, E, circumstance, D Umstand, Bewandtnis.

sis F en deça de, E on this side of, D diesseits von | -su F en deça, E this side, D diesseits | sisalpi.

sisele F ciselet, E chisel, D (Grab)meissel | -la FD, E chisel, chase, D meisseln.

sismografe | -mometre (seismo-).

sisoe F (paire de) ciseaux, E (pair of) scissors, D Schere.

sisteme FED sys- | -mal, -mari || -mati | -matisa.

sisterne E, E tank, F citerne, D Zisterne.

sistole FED sys-.

sita FE cite(r), D zitieren, E quote, D (wörtlich) anführen | -tate.

sitadele FED c-, Z-.

sitare F cithare, D Zither, E cithara, cithern, zither.

sitrone FE, D Zi-, E lemon | -niere F, E, citron-tree, D Zitronenbaum || -nade.

situa F, E place, locate, D in eine Lage bringen, hinsetzen, anbringen | -atione FED, D Lage.

sive E sieve, D Sieb, F tamis, sas | -va vb.

sivil(i) FE civil(e), D zi- | -isa FED | -liso, -lisatione.

six 6 | sixesmi F sixième, E sixth, D sechste | sixime 1/6th | -xanti 60.

skabie E scab(ies), itch, mange, F gale, rogue, D Krätze, Räude.

skalda E scald, F échauder, D (ver)brühen.

skale E scale, ladder, F échelle, D Skala, Leiter.

skalpe FE scalp, D Skalp, Schädelhaut (samt Haaren), F cuir chevelu, crâne | -pa FED.

skalpele.

skanda F, D -dieren, E scan (verses).

skandale FED | -la = fa s., FE -lise(r), D -lisieren | -losi, | -latri.

Skandinave (-o, -a) | -vi adj. | -via.

skapule | scapula, FE omoplate, D Schulterblatt.

skarabe E scarab, F -bée, D Käfer.

skarlat(i) E scarlet, F écarlate, D scharlachrot || -tine F, E -na, D Scharlachfieber.

skarmuche F escarmouche, E skirmish, D Scharmützel | -cha vb.

skaute E (boy) scout, F éclaireur, D Pfadfinder.

skelete D, F squelette, E -ton, D Gerippe, Knochengerüst.

skema(te) FED schema, FE scheme (E outline of system, not project) | -ti F -tique, E -tic, D -tisch | -tisme.

skeptik(i) F sceptique, E -tic(al), D -tisch | -ke (-o, -a) sb. | -kisme.

skete E skate, F patin, D Schlittschuh | -ta.

ski FED | -ia.

skise F esquisse, ébauche, E sketch, D Skizze, Entwurf | -sa.

skisme FED schism(e), -ma.

sklave (-o, -a) D, F esclave, E slave | -vira = es s. | -viro F esclavage, E slavery, D Sklaverei.

skolasti F -tique, E -tic, D -tisch | -te (-o, -a) scholar | -tike (scientie).

skole F école, E school, D Schule | -lal | -lane (-o, -a) F écolier, E scholar, pupil, schoolboy, D Schüler.

skorbute FD, E scurvy.

skorie F, E -ia, dross, slag, D Schlacke.

skorpione.

skorsonere FD, E viper's grass, D Schwarzwurz, Haferwurz.

Skote E Scot, F Écossais, D Schotte | -ti adj. | -tia.

skrapa E, F gratter, racler, ratisser, D abschaben, -schrap(p)en, -kratzen.

skripte F écrire, E write, D schreiben | -to F écriture, E writing, D Schreiben, -ung | -ture E, E writ, F écrit(ure), D Schrift | -tim F par écrit, E in writing, D schriftlich | -tilo = instrumente por s. | -tomachine E typewriter | -tacha F griffonner, E scribble, D kritzeln, (hin)schmieren.

skrofule(s) F, E -fula, D -fel | -losi.

skrue E screw, D Schraube, F vis | -ua vb.

skruple E, F scrupule, D -pel, Bedenken.

skulpta F -ter, E -ture (vb.), carve, D -tieren, ausmeisseln | -tere E -tor, F -teur, D Bildhauer | -ture FED | -to (-arte).

skume E scum, foam, froth, F écume, D Schaum | -ma vb.

skunere EF schooner, D Schoner, Skuner.

skura E scour, D scheuern, F écurer.

skusa F secouer, E shake, jerk, jog, D schütteln | -so F secousse .

slame D Schlamm, E slime, mire, F limon, vase.

slange ED slang, F jargon, argot.

slav(i): li slav popules e lingues.

slupe EFD sloop.

sluse E sluice, lock, F écluse, D Schleuse.

smeralde F émeraude, E emerald, D Smaragd.

snapa E snap, snatch, D schnappen, F happer (par la bouche).

snifla E sniff, snuff up, F renifler, D schnüffeln.

snobe FED -b.

snute E snout, muzzle, D Schnauze, Maul, F museau, mufle.

S° = Sinioro.

sobri FED, F tempérant, E sober, temperate, abstemious, D nüchtern, mässig (im Essen u. Trinken).

soda ED, F soude.

sodiake FED, zo-.

sofa FED.

sofisme | -fiste.

sofite FED.

sojorna E sojourn, F séjourner, D sich aufhalten, verweilen | -no sb.

sokle FE socle, D Sockel.

soldato FD, E soldier.

solea FE sole, D Soole, Seezunge (L-solea).

solen(i) F solennel, E solemn, D -enn, feierlich, festlich.

sol(i) E sole, alone, only, but, F seul, D nur, allein(ig), E solo (-a) (mus.).

solid(i) FED, E firm, substantial, D haltbar, fest.

solidari F -daire, E -dary, D -darisch.

solisita F solliciter, E solicit, earnestly apply for, D ansuchen, erbitten.

solitari F -taire, E -tary, lonely, D einsam, abgelegen.

solu E solve, F résoudre, dissoudre, D (auf)lösen, zerlegen | -luo, -lutione | -lubli FE, D auflösbar, auflöslich.

solvent(i) ED, F solvable, D zahlungsfähig.

somite F sommet, E summit, top, D Wipfel, Gipfel, Bergspitze.

somnambula (v. dormi) F être somnambule, E walk (etc.) in one's

sleep, D nachtwandeln | -lanti | -lisme.

somnola F avoir sommeil, E be sleepy, D schläfrig sein | -lanti | -lo sb.

somre D Sommer, E summer, F été.

sonate FD, E -ta.

sonda F sonder, E sound, take soundings, fathom, D -dieren, untersuchen, loten | -dilo F sonde, E sounding-line, probe, D Sonde, Senkblei, Bleilot.

sone FED z-, D Gürtel, Erdkreis.

sonete FED.

sonje F, F rêve, E dream, D Traum | -ja vb. D träumen | -jo E dreaming, Träumen, kp. reve.

sonori F, E -rous, D -r, E resonant, D klangvoll, volltönend.

soologe F zoologue, E -ogist, D -og | -gia D Tierkunde.

soprane (-o, -a) sb. | -n(i) adj.

sorbete FD, E sherbet.

sordid(i) FE, E nasty, dirty, foul, disgusting, D schmutzig, unflätig.

sordine FD, E -no, D Dämpfer | -na.

sorga F avoir soin de, prendre garde, E take care of, look after, take pains with, D besorgen, (Für)sorge tragen | -go F soin, E care, attendance, D Sorgfalt | -gosi.

sorsia F pratiquer la sorcellerie, ensorceler, E practise sorcery, bewitch, charm, D (ver)zaubern, (ver)hexen | -sio F sorcellerie, E sorcery, witchcraft, D Zauberei | -siere (-o, -a) F sorcier, -ière, E sorcerer, wizard, witch, warlock D Zauberer, Hexenmeister, Hexe.

sorte FD, E sort, kind, brand.

sosie F société (humaine), E society (at large), community, D Gesellschaft (menschl., von Volk) | -ial FED | -ialisme, -ialiste | -iologe | -iologia | -iete F société, E society, D Gesellschaft (plu mikri, spesial) | -ietal.

sosise F saucisse, E sausage, D Wurst.

sospira F soupirer, E sigh, D seufzen | -ro.

sovaji F sauvage, E savage, D wild.

spade E, D Spaten, F bêche | -da vb.

spani F espagnol, E Spanish, D spanisch | -ne (-o, -a) | -num = spani lingue | Spania F Espagne, E Spain, D Spanien.

spaniele ED, F épagneul, D Stöberhund, Wachtelhund.

spara D (er)sparen, F épargner, économiser, E save, husband, put by | spar(o)-kase D Sparkasse, F caisse d'épargne, E savings bank.

spare E spar, F espar, D Sparren (nav.).

sparve E sparrow, D Sperling, F moineau.

sparvere F épervier, D Sperber, E sparrow hawk.

spasme FED, D Krampf.

spate F spath, D Spat, E: spar (min.).

spatie F espace, étendue, E space, D Raum | -ial | -iosi.

spegle D Spiegel, F miroir, glace, E mirror, looking-glass | -gla D (sich) spiegeln, F réfléchir, (se) mirer, E mirror, look at (oneself) in the glass | -glo (akto).

spektakle FE, E performance, D Schauspiel, Vorstellung (teatr.).

spektatore FE, D Zuschauer.

spektre F (scientifique), ED -rum | -ral analise | -roskope.

spekula FED | -latione | -lere.

spela E spell, F épeler, D buchstabieren.

spelte ED (-t, -z), F épeautre.

spenda E, D -d(ier)en, ausgeben, aufwenden, F dépenser. | (spendieren = treat s.o. to s.t. DEH, spenden = donate, ausgeben = spend)

spense F dépense, frais, E expenses, cost, D (Un)kosten, Ausgaben, Spesen, Aufwand.

sperme FE, D | -ma | -matosoe.

spesie F espèce, E species, kind, D Spezies, (besondere) Art | -ial FED | -ialisa | -ialiste | -ialim.

spesifika F spécifier, E -fy, D -fizieren.

spesimene FED spécimen, D (Probe)exemplar, Muster, (Probe)blatt, -stück.

spike E ear (of corn), F épi, D Ahre.

spinate V, E -nach, F épinard.

spindle E, D Spindel, F fuseau.

spine E, E backbone, F épine dorsale, D Rückgrat, Wirbelsäule | -nal.

spione D, F espion, E spy | -nira D, F espionner, E spy (on) | -niro (akto).

spira F respirer, E breathe, I) atmen (enspira, ekspira).

spirite (mental) F esprit, E spirit, D Geist | -tal F -tuel (relatif a l'esprit), E spiritual, D geistig | -talisme (filos.) | -tisme (kredo ye retrovenanti s.), | -tiste, | -tisti (ad).

spiritu (alkohol) E -ts, D -tus, Sprit, F esprit (de vin) | -tuosi.

spise E spice, F épice(s), D Gewürz, Spezerei | -sa E spice, season, F assaisonner, D würzen.

spite E spit (for meat), D (Brat)spiess, F broche (de cuisine).

splendid(i) FED, D glänzend.

splene E spleen (anat.), F rate, D Milz | -nite.

spline FED spleen (hipokondrie).

splisa E splice, D (ver-)spleissen, splissen (Tauwerkstücke), F épisser, (nav.)

splite D Splitter (von Holz, Glass...), E splinter, sliver shiver, F éclat (de bois, de verre...).

spoke E, D Speiche, F rais, rayon de roue.

spolia F, E -iate, D -iieren, F dépouiller, E spoil, rob, pillage, D berauben.

spondee (metr.).

sponje E, F éponge, D Schwamm.

spontan(i) D, F -né, E -neous.

sporadi F -dique, E -dic, D -disch, vereinzelt vorkommend.

spore EFD, D Keimzelle | -plante.

sporne D, E spur, F éperon | -na vb.

sporte FED -t | -tiste.

sprite D Sprit, E (refined) spirit, F esprit de vin, alcoöl; kp spiritu.

spule D, E spool, F bobine | -la (vb).

spute F salive, crachat, E spit(tle), sputum, D Speichel, Spucke | -ta F cracher, E spit, D speien, spucken.

squale E squall, F bourrasque, D Bö, kurzer Windstoss, Windbö.

squame, F écaille (de la peau, d'un poisson), E scale (of skin, fish), D (Haut-, Fisch-) Schuppe | -mosi.

squirele E, F écureuil, D Eichhörnchen.

stabe D Stab (milit.), E staff (army), F état-major.

stabil(i) FE stable, D stabil, standfest | -lisa FED.

stable E, F étable, D Stall.

stadie F stade, ED -dium, EF phase, D Entwickelungsstufe.

stagna E -nate, D -nieren, F être stagnant, E be at a standstill, D stocken, unbeweglich stehen | -natione.

stale D Stahl, E steel, F acier.

stamine E stamen, F étamine, D Staubfaden (bot.).

stampe E stamp, D Stempel, Pfriem F estampille, timbre, poinçon | -pa (vb.) D stempeln (N.B. poste-stampe difera fro poste-marke).

standa F se porter, se trouver, être (en tel ou tel état), E be (in a certain condition, health, etc.), D sich befinden | -do F état, E state, condition, stand, D Zustand, Lage. Qualim vu standa? F Comment allez-vous? E How are you? D Wie geht es Ihnen?

standarde E, D -rte, F étendard, drapeau, E flag, ensign, D Fahne.

stane F étain, E tin, D Zinn.

stange D, E bar, rod, pole, staff, F barre, tige, perche, bâton, D Stab.

stanse F -ce, E -za, D -ze.

staple E, E warehouse, stock, store, F entrepôt, D Stapel-ort, -platz.

starche E starch, F amidon, D Stärke (für Wäsche) | -cha E, F empeser, D stärken, steifen.

stare D *Star (Vogel)*, E *starling*, F *étourneau*.

starta EDF, F *(se) mettre en route*, *partir*, *faire partir*, D *auslaufen*, *ansetzen*, *abgehen*, *in Gang setzen* | *-to* | *-tere*.

state E, D *Staat*, F *état* (*polit.*) | *-tal* | *interstatal*.

stati F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-tike* (*sientie*).

statione FED, F *gare*, D *Bahnhof* | *-nari* F *-naire*, E *-nary*, D *-när*.

statisti F *-tique*, E *-tic(al)*, D *-tisch* | *-stike* FED.

statue FED, D *Bildsäule* | *-ete*.

stature FED, F *taille (plus ou moins haute)*, D *Körperbau*, *Leibesgrösse*.

statute FED, E *by-law*, *articles*, D *Satzung*.

stea D *stehen*, E *stand (upright)*, F *être debout*, *se tenir (debout)*.

stearine FED.

stele F *étoile*, E *star*, D *Stern*.

stelee FED *stèle*, D *Grabsäule*.

stenografa F *-phier*, D *-phieren*, E *write (take down) in shorthand* | *-fo* (*akto*) | *-fere*, *-fiste (-o, -a)*.

stepa EFD (*dansa*).

stepe FED *steppe*.

stereometria. *stereoskope*. *stereotipa* (*vb.*).

steril(i) FED, E *as in "barren"*, D *unfruchtbar* | *-lisa* FED.

sterke F *fumier*, E *dung*, *muck*, *manure*, D *Mist*, *Dünger* | *-ka* (*-kisa*).

sternuta F *éternuer*, E *sneeze*, D *niesen* | *-to*.

stetoskope | *-pia*.

stif- D *Stief-*, E *step-*, F *beau-*, *belle-*: *stif-filio* (F: *pas gendre*), *stif-matra* (F *marâtre*); *kp.* *bo-*.

stifte D, D *Pflock*, F *goupille*, E *peg (pin for fastening)*.

stigmate F, ED *-ma*, E *brand (of a hot iron)*, *scar*, D *Wundmal*, *Narbe*, *Brandmal*.

stile D *Stil*, FE *style* | *stilistike*.

stilete FD, E *-etto*.

stilte E, D *Stelze*, F *échasse*.

stime E *steam*, F *vapeur*, D *Dampf* (*kp.* *vapore*) | *stimshipe*.

stimule ED *-lus*, F *-lant*, D *Reiz(mittel)* | *-la* (*vb.*) F *-ler*, E *-late*, D *-lieren*, *anreizen*, E *rouse*, *spur on*.

stipendie D *-ium*, F *bourse (d'écolier)*, E *scholarship*, *exhibition* (*in universitate, skole*).

stipula FED, D *ausbedingen*.

stofe F *étoffe*, *matière*, E *stuff*, *fabric*, D *Stoff*, *Zeug*.

stoiki (*adj.*), *-ke* (*-o*, *-a*, *sb.*) | *-keso* | *-kisme*.

stoke EFD *stock*, D *Lager*, *Vorrat*.

stomake E *stomach*, E *estomac*, D *Magen*.

stone E, E *pebble*, F *pierre*, D *Stein* | *-nisa* FED *macadamiser* *-n-tua* F *lapider*, D *(j-n) steinigen*.

stopa E, E *stop up*, *stuff up*, F *stopper*, *(s')arrêter*, *boucher* D *halten*, *stehen* *bleiben*, *zustopfen*, *verstopfen* | *-pilo* E *stopper*, *stop-gap*, F *bouche-trou*, *bouchon*, D *Stopfer Stöpsel*, *Lückenbüsser*.

store FD, E *roller-blind*, *spring-blind*, D *Rouleau*, *Rollvorhang*.

storke E, D *-rch*, F *cigogne*.

stotra D *stottern*, E *stutter*, *stammer*, F *bégayer*.

straba F *loucher*, E *squint*, D *schielen* | *-banti* | *-bisme* EF.

strade E *street*, D *Strasse*, F *rue* | *-dete*.

stranda ED, D *scheitern*, F *échouer* | *-do* (*akto*).

strangla E, F *étrangler*, E *choke*, *stifle*, *throttle*, D *-ngulieren*, *erdrosseln*, *erwürgen*.

stranjeri (*adj.*) *-re* *(-o, -a)* (*sb.*) F *étranger*, E *stranger*, *foreign*, *foreigner*, D *fremd*, *Ausländer*.

stranji E *strange*, F *étrange*, EF *bizarre*, D *sonderbar*, *befremdend*, *merkwürdig*, E *odd*, *singular*, *queer*.

strapasa D *-pazieren*, F *fatiguer (trop)*, E *wear out*, *harass* | *-so* D *-paze*, E *hardship*.

strape E *strap*, F *courroie*, D *Riemen*.

strate F, E *-tum*, *layer*, F *couche (du sol)*, E *Schicht*, *Lage* | *-tifikatione*.

strategi F *-ique*, E *-ic*, D *-isch* | *-ge* | *-gia*.

streke F *trait*, *barre*, *raie*, E *stroke (of pen, etc.)* D *Strich*.

strese E *stress*, *accent of intensity*, F *accent de force ou expiratoire*, D *Druck*, *expiratorischer Akzent* | (*vb.*) *-sa*: *-sat silabe*.

streti E *strait*, *narrow*, F *étroit*, D *schmal*, *eng*.

strida F *rendre un son strident*, E *creak*, D *kreischen*, *schrillen* | *-dant(i)*.

strie F, F *bande*, E *-ia*, *stripe*, *streak*, D *Riefe*, *Streif*, *Streifen* | *-ia*.

strigle D *Striegel*, F *étrille*, E *curry-comb* | *-la*.

strike E *strike*, D *Streik*, F *grève* | *-ka* | *-kere* | *konter-strike* = *lock-out*.

striknine FED *strychnine*.

strikti FED, E *rigorous*, D *genau*, *scharf bestimmt* | *-tim*.

stripe F *étrier*, E *stirrup*, D *Steigbügel*, *Strippe* (F *sous-pied*, E *trousers-strap*).

strofe FED *-phe (verse)*.

stroke E *stroke*, *move*, *thrust*, F *coup*, *trait*, *touche*, D *einmalige Bewegung*: *Hub*, *Strich*, *Stoss*, *Zug*, *Streich*.

struche F *autruche*, E *ostrich*, D *Strauss*.

strukture FED, E *building*, D *Aufbau*.

struma E, E *wen (in throat)*, F *goître*, D *Kropf (Halsdrüsengeschwulst)*.

studente D, F *étudiant*, E *(undergraduate) student*.

studia E *-dy*, D *-dieren*, F *étudier* | *-dio*.

stuke F *-uc*, E *-ucco*, D *-uck*.

stule D *Stuhl*, F *chaise*, E *chair* | *-one* F *fauteuil*, E *armchair*, D *Lehnsessel*.

stumpe E *(tree) stump*, D *-mpf*, *Strunk*, *Stubben*, F *souche*, *tronçon*.

stunta E *(growth)*, F *empêcher de croître*, *rabougrir*, D *verkrüppeln*, *verkümmern lassen* | *stuntat*.

stupe F *étoupe*, E *tow*, *packing*, D *Werg*, *Hede*.

stupid(i) FED, D *stumpfsinnig*, *beschränkt*.

stupore E, F *-peur*, D *Betäubung*, *Erstarrung* | *-ra* F *stupéfier*, E *stupefy*.

sturme F *orage (tonnerre)*, E *storm (thunder)*, D *Gewitter* | *-ma* (*vb*).

suave FE *zouave*, D *Zuave*.

sub F *sous*, *au dessous de*, E *under*, *beneath*, D *unter* | *subu* F *(au)dessous*, E *underneath*, *below*, D *unten* | *subadmiralo*, *-chefe*, *-divise*, *-grupe*, *-tase* | *-mari* F *sous-marin*, DE *submarine*, D *unterseeisch*.

subalterni FED, D *untergeordnet*.

subisa F *subir*, E *undergo*, *endure*, D *erleiden*, *erdulden*.

subit(i) F, F *soudain*, E *sudden*, D *plötzlich* | *-tim*.

subjekte ED, F *sujet* (*gram.*, *log.*) || *-tiv(i)*.

subjunkte E *subjunct*, D *Unterglied* (*gram. tertiari elemente*).

subjunktive FE(D), D *Konjunktiv* (*gram.*).

sublim(i) FED, D *erhaben* (*mor.*) | *-ma* FED (*kem.*) | *-matione*.

submerse FE *-rge(r)*, D *unter Wasser setzen*, *untertauchen* | *-sione* FE.

submise F *soumettre*, E *subdue*, *subjugate* | *-sione* E, F *soumission*.

subofisero F *sous-officier*, D *Unteroffizier*, E *non-commissioned officer*.

subordina FED, D *unterordnen* | *-natione*.

subsidie F *-ides*, E *-idy*, D *-idien* | *-idia* (*vb*) E *subsidize*, F *donner des s. à*, D *mit Geld unterstützen* | *-al* E *subsidiary* F *subsidiaire* D *zusätzlich*.

subskripte = *signata*. *subuskripte* = *skripte kelkum sub altrum*; *kp. suskripte*.

substantie FE *-nce*, D *-nz* | *-tial*.

substantive FED, D *Hauptwort*.

substitu F *-tuer*, E *-tute*, D *-tuieren* (*posi insted altrum*) | *-tuo*, | *-tutione* | *-tute (-o, -a)*.

substrate FED *-t(um)*, F *souscouche*.

subsuma FED.

subtil(i) FED, E *subtle*, (*person: aware of detail*) D *fein*, (*Person: spitzfindig, scharfsinnig*).

subtrakte E *subtract from*, D *-trahieren*, *abziehen von* F *soustraire de* | *-tione* ED, F *soustraction*.

suburbe E, F *faubourg*, D *Vorort*, *Vorstadt* | *-bani* E.

subventione FED, D *Zuschuss*, *Geldunterstützung* | *-na* (*vb*).

subverse E *subvert*, F *renverser*, D *umstürzen*, *zerrütten* | *-sione* FE | *-siv(i)* FE.

sud (*prep.*) F *au sud de*, E *to the south of*, D *südlich von* (*adv.*) | *sude* (*sb.*) F *sud*, E *south*, D *Süden* | *sudu* E *south of here*.

sudore F *sueur*, E *sweat*, D *Schweiss* | *-ra vb.* | *-ro*.

suedi F *suédois*, E *Swedish*, D *schwedisch* | *-de (-do, -da)* F *Suédois*, E *Swede*, D *Schwede* | *-dum (lingue)* | *-dia (lande)*.

suele F *sol*, E *soil*, D *(Erd)boden*.

sufisa (*vb*) F *suffire*, E *suffice*, D *genug sein*, *genügen* | *-santi*.

sufixe FED.

sufla (*vb*) F *souffler*, E *blow (wind, etc.)*, *propmt* (*teatre*), D *blasen*, *wehen*, *soufflieren* | *-lere*.

sufoka F, E *-cate*, *stifle*, *smother*, *choke*, D *ersticken*.

sufra F *souffrir*, E *suffer*, D *leiden* | *-ro*.

sugeste E, F *suggérer*, D *suggerieren*, *eingeben* | *-tione* FED | *-tiv(i)* FE.

Suise | *-si adj.* | *-sia* F *Suisse*, D *Schweiz*, E *Switzerland*.

suka E *suck*, F *sucer*, D *saugen*.

suke F *suc*, E *juice*, D *Saft*.

sukomba F *succomber*, E *succumb*, *yield*, D *unterliegen*, *einer Sache erliegen*.

sukre F, E *sugar*, D *Zucker* | *-rosi* | *-risa* (*vb*).

sukseda F *succéder*, E *succeed*, *come after*, D *nachfolgen* | *-danti* | *-dantim* F *succèssivement*, E *-ly*, D *nach und nach* | *-dere* E *successor* F *-eur* D *Nachfolger* | *-do* FED *succession* D *Nachfolge*.

suksese F *avoir du succès*, *réussir*, E *succeed*, *be successful*, D *Erfolg haben*, *reüissieren* | *-so* F *succès*, E *success*, D *Erfolg* | *-sosi*.

sukurse F *secourir*, E *succour*, D *zu Hilfe kommen*, *beispringen*, *sukkurieren*.

sulfre F *soufre*, E *sulphur*, D *Schwefel* | *-rosi*.

sulke F *sillon*, *ride*, E *furrow*, *wrinkle*, D *Furche*, *Runzel* | *-ka*.

sultano FED | *-na* (*fem.*).

sumba F *bourdonner*, E *buzz*, D *summen* = *huma*.

sume E *sum*, *amount*, *total*, F *somme*, D *Summe* | *-ma* (*vb*).

sundie E *Sunday*, F *dimanche*, D *Sonntag*.

sune E *sun*, D *Sonne*, F *soleil* | *-na* (*vb*).

suole E *sole (of foot or boot)*, D *(Schuh- oder Fuss-) Sohle*, F *semelle*, *plante du pied*.

suone F *son*, E *sound*, D *Laut*, *Klang*, *Ton* | *-na* (*vb*) = *produkte s.*, *es audibli*.

supe FE *soup(e)*, D *Suppe*.

supee FD *souper*, E *supper*, D *Nachtessen*, *-mahl*, *Abendessen*, *-brot* | *-ea* (*vb*).

super F *au dessus de*, E *over*, *above*, *more than*, D *über*, *oberhalb* | *-pru* F *au dessus*, E *above*, D *oben* | *supera* F *surpasser*, E *exceed*, *surpass*, D *übertreffen*.

superbi FED, F *orgueilleux*, E *arrogant*, *conceited*, *supercilious*, D *hochmütig*, *hochfahrend*.

superflui F, E *-uous*, D *uberflüssig*.

superiori F *-rieur*, E *-rior*, D *überlegen* | *-re* D *Vorgesetzter*.

superlativ(i, -e) FED.

superstitione FE, D *Aberglaube* | *-nosi*.

supine F *-in*, E *-ine*, D *-inum*.

suplanta FE, D *verdrängen*, *ausstechen*

suplemente FED, D *Ergänzung* | *-ta* E, F *suppléer*, E *supply*, *supplement*, *make good (the deficiency)*, D *supplieren*, *ergänzen*.

suplika F *supplier*, E *-icate*, *entreat*, D *-izieren*, *anflehen*.

suporta FE, D *tragen*, *unterstützen*, *ertragen*.

suposi FE, E *assume*, D *supponieren*, *annehmen*, *den Fall setzen*, *vermuten*, (*voraussetzen*) | *-sio* (*akto*) | *-sitione* FE, D *Annahme*, *Vermutung*.

suprese E, F *opprimer*, *supprimer*, D *unterdrücken* | *-sione*.

sur F, E *on*, *upon*, D *auf* | *suru* = *sur tum*.

surdi F *sourd*, E *deaf*, D *taub* | *surdi-muti*.

sure F *mollet*, E *calf (of leg)*, D *Wade*.

surfase FE *-ce*, D *Oberfläche* | *-sal(i)*.

surnome FE, F *nom de famille*, E *family name*, *surname*, D *Familienname*, *Beiname* | *-mache* F *sobriquet*, E *nickname*, D *Spitzname*.

surogate ED, F *succédané*, E *substitute (what is used instead of the proper thing)*, D *Ersatz(mittel)*.

surprisa E, F *surprendre*, D *überraschen* | *-so* E, F *-se*, D *Überraschung*.

suskripte F *souscrire*, *se cotiser*, E *subscribe*, *contribute a sum to*, D *subskribieren*, *einen Beitrag leisten* | *-to* | *-tione*.

suspekte EF, F *soupçonner*, D *in Verdacht haben* | *-to*, *-tione* F *soupçon*, E *suspicion*, D *Verdacht* | *-tindi*.

suspense F *suspendre*, E *suspend*, D *-dieren*, *aufhängen*, *einstweilig entfernen*, *vorübergehend einstellen* | *-sione*.

sustena F *soutenir*, E *sustain*, *uphold*, D *(unter)stützen*, *aufrecht erhalten*.

susura F *susurer*, E *whisper*, *murmur*, *sough*, D *flüstern*, *säuseln*, *zischeln*.

suta F *coudre*, E *sew*, *stitch*, D *nähen* | *-to* | *-to-agulie*.

sutane FED, E *cassock*, *Priesterrock*.

suveren(i) F *souverain*, D *-rän*, E *sovereign* (*adj.*) | *-ne (-o, -a)* *sb.*, FE, D *Staatsoberhaupt*.

svabre E *swab*, D *Schwabber*, F *balai de chiffons*, *faubert* | *-ra vb.*

svane E *swan*, D *Schwan*, F *cygne*.

svima E *swim*, D *schwimmen*, F *nager*.

T

-t(i) F *deuxième participe (passif)*, E *second participe (passive)*, D *zweites Partizip (passiv)*; *amat(i)*, *protektet(i)*, *marit(i)*, *konstitut(i)*.

ta v. te.

tabake FD, E *tobacco* | *-kiste* = *tabak-vendere*.

tabane F *taon*, E *ox-fly*, *gad-fly*, D *Bremse (Insekt)*.

tabele F *table (de matières)*, *tableau (imprimé)*, E *table (of contents)*, *list*, D *Tabelle*, *Tafel*: *logaritme-t.*, *nigri t.* F *tableau noir*, E *blackboard*, D *Schultafel*.

tabernakle.

table FE, D *Tisch* | *table-tuke* F *nappe*, E *table-cloth*, D *Tischtuch*, *Tafeltuch*.

tabu | *-ua* vb.

taburete FD, E *stool*, *seat without back*.

tafte D *Taf(fe)t*, FE *taffeta(s)*.

takte FED | *-tosi*.

taktike FE (*-s*) D | *-kal*.

tal(i) F *tel*, E *such*, *like*, *of that kind*, D *solch*, *dergleichen* | *-lim* F *ainsi*, E *so*, *in that way*, D *so*, *in solcher Weise* | *talim ke* F *de sorte que*, E *so that*, D *so dass*.

talente FED, D *Anlage*, *Begabung* | *-tosi*.

talia F *tailler*, E *cut out*, *carve*, *prune*, *shape*, D *(aus-, be-, ein-, zu-) schneiden*.

talie FD *taille*, E *waist*, D *Oberkörper*.

taliore F *tailleur*, E *tailor*, D *Schneider*.

talismane FED.

talke D, FE *-lc*.

talone F, E *heel*, D *Ferse*, *Absatz*, *Hacke*.

talpe F *taupe*, E *mole*, D *Maulwurf*.

tam F *tant*, *autant*, *aussi*, E *as*, *so*, D *so*, *ebenso*: *tam richi kam Rockefeller* | *tam bald kam posibli* | *tam mikri ke on pove apene vida lu* | *tum es tam plu surprisivi pro ke...* | *kam plu oldi, tam plu stupidi*.

tambure F, E *drum*, D *Trommel* | *-ra* || *-rine*.

tamen F *pourtant*, *cependant*, *néanmoins*, E *yet*, *however*, *nevertheless*, *still*, D *dennoch*, *doch*, *nichtsdestoweniger*, *jedoch* [= *malgreu*].

tampone FED, F, *stoppeer*, *plug*, D *Stöpsel*, *Pfropf*.

tand F *alors*, E *then*, D *damals*, *dann* | *tand ... tand* F *tantôt ... tantôt*, E *now ... then*, D *bald ... bald*.

tane FE *tan*, D *(Gerber-)Lohe* | *-na* FE, D *gerben* | *-nere*.

tanga F *tanguer*, E *pitch*, *heave*, D *stampfen (v. Schiff)*.

tangente FED.

tango (*danse*).

tanke ED, F *réservoir*.

tant(i) F *(au)tant de*, *aussi nombreux*, E *so much*, *so many*, D *so viel(e)* | *-tim* F *(au)tant*, *tellement*, E *so (much)*, D *so (viel, sehr)*.

(*tanta* = *onkla*).

tapete D, F *tenture*, *tapisserie*, E *tapestry*.

tapioka.

tapir(e).

tapise F *-s*, E *carpet*, D *Teppich* | *-sete* E *rug* | *-siste* F *tapissier*, E *upholsterer*, D *Tapezierer*.

tara D, FE *-re* (*peso de kase ets.*).

tarantele (*animale*, *danse*).

tardi F, E *-dy*, *late*, D *spät* | *-dim* | *-disa* F *retarder*, E *delay*, *postpone*, *put back*, D *verspäten*, *aufhalten* | *-deska* F *etre en retard*, E *get behindhand*, D *sich verspäten*.

tare E *tar*, D *Teere*, F *goudron* | *-ra* (*-risa*) vb.

tarife FED.

tarte FE, D *Obstkuchen*.

tasa F *(se) taire*, E *say nothing*, *pass over in silence*, D *(ver-) schweigen* | *-so*.

tase FD *tasse*, E *cup* | *-sede de kafe in tee-tase*.

taske E, E *job*, F *tâche*, *devoir*, D *Aufgabe*, *aufgegebene Arbeit*.

tasta F *tâtonner*, E *grope one's way*, *feel*, *fumble*, D *tastend suchen*, *(herum)tappen*.

-tate (*-itate*) *alternativ-forme por -eso*: *soliditate* F *-té*, E *-ty*, D *-tät*; *sanitate*, *realitate*, *spesialitate*.

tatua F *tatouer*, E *tattoo*, D *tätowieren*.

tauro F *taureau*, E *bull*, D *Stier*.

tautologie.

taverne FE, E *public-house*, *bar*, D *Schenke*, *Kneipe*.

taxe FD, E *estimated value*, *charge*, *fare* | *-xa* F *taxer*, E *tax*, *assess*, D *taxieren*, *abschätzen* | *-xere* | *-xo*, *-xatione* || *taxametre* FED (*-xam-*, *-xim-*).

taxu D *-us*, F *if*, E *yew (-tree)*.

(*taye*, *v. talie*).

te (to, ta) | *celui*, *celle*, E *that (one)*, *he or she (who...)*, D *der(jenige)*, *die(jenige)*, *jener*, *jene* | *-ti* (*adj.*) | *tum* (*neutr.*) F *ce(la)*, E *that*, D *das*, *es*, *jenes*.

teatre FED (*th-*) | *-ral*.

teda F *ennuyer*, *fatiguer*, E *bore*, *tire*, *weary*, D *ermüden*, *Überdruss erregen*, *langweilen* | *-do* | *-dant(i)*, *-divi* F *ennuyeux*, E *tedious*, D *langweilig*.

tee F *thé*, E *tea*, D *Thee* | *teiere* F *arbre à thé*, E *tea-bush*, *-shrub*, D *Thee-strauch*.

tegle F *tuile*, E *tile*, D *Ziegel*.

teisme. *teiste*.

tekni F *technique*, E *technic(al)*, D *technisch* | *-nike* (*arte*, *sientie*) | *-nikiste* | *-nologe* | *-nologia*.

tekte F *toit*, E *roof*, D *Dach*.

tele F *toile*, E *linen cloth or fabric*, D *Leinwand*.

telefone | *-na* (*kp. fona*) | *-no* (*akto*) | *-niste* | *-nia* (*arte*).

telegrafe | *-fa* | *-fo* (*akto*) | *-fere* (*sendere*) | *-fiste* | *-fia*.

telegrame FED (E *wire*).

teleologi (*adj*) | *-gia*.

telepati (*adj.*) | *-tia*.

teleskope | *-pa* vb. | *-pia*.

-tem adv. (*tempe*): *nul(i)tem* F *jamais*, E *never*, D *nie*, *niemals* | *omnitem* F *toujours*, E *always*, D *immer* | *altritem*.

temati F *-tique*, E *-tic*, D *-tisch* | *-te* FE *theme*, D *Thema* (*mus.*, *gram.*), E *stem*, D *Stamm(form)*.

teme F *thème*, *sujet*, *matière*, E *theme*, *subject*, *topic*, D *Thema*, *Stoff*, *Gegenstand* (*tum pri kel on parla o skripte*).

temerari F *-raire*, E *rash*, *reckless*, *foolhardy*, D *tollkühn*, *vermessen*, *verwegen*.

tempe F *temps*, E *time*, D *Zeit* | *-pal*; *kp. -tem*.

tempera F *tempérer*, E *temper*, D *temperieren*, E *moderate*, *mollify*, D *mässigen*, *mildern* | *-ranti* | *-rantia* FE *-rance*, D *Mässigung*.

temperamente FED, D *Gemütsart*.

temperature FED.

tempeste E, F *tempête*, D *Sturm*, E *gale*, *violent storm*.

tempie F *tempe*, *temple* (*anat.*). D *Schläfe*.

temple FED.

tempo ED, F *temps*, E *time* (*in musike: presto, adagio* ...).

temporisa FED, D *hinhalten*, *abwarten*, *Zeit zu gewinnen suchen*.

tempus D, E *tense*, F *temps* (*gram.*: *forme de verbe*).

tena F *tenir*, E *hold*, *keep (in position)*, D *halten* | *-nasi* F *-nace*, E *-nacious*, D *zähe*, *hartnäckig*.

tenda F *tendre à*, E *tend*, *attend to*, D *streben* || *tendentie* F *-dance*, E *-dency*, D *-denz*.

tendone FE *tendon*, D *Sehne*, *Flechse*.

tendre EFD *tender* (*lokom.*).

tendri F *tendre*, E *tender*, D *zart*, *weich* | *-dreso*.

tenise FED *tennis*.

tenore FED.

tense vb. F *tendre*, E *stretch*, *strain*, D *spannen* | *-set* F *tendu*, E *tense*, D *gespannt* | *-sione* FE, D *Spannung*.

tenta F *tenter (qqn)*, E *tempt*, *entice*, D *in Versuchung führen* | *-tatione*.

tente F, E *tent*, D *Zelt*.

tenu(i) F *tenu*, *mince*, E *tenuous*, *thin*, *spare*, *fine*, D *dünn*, *fein*.

teodolite.

teogonie.

teokrati adj., *-te* sb. | *-tia*.

teologe D, F *-gien*, E *-gian* | *-gia* FED.

teoreme.

teorie FED *th-* | *-rial* F *-rétique*, E *-retic(al)*, D *-retisch* | *-riiste* F *-ricien*, E *-rist*, D *-retiker*.

teosofi F *-phique*, E *-phical*, D *-phisch* | *-fia*.

tepid(i) E, E *lukewarm*, D *lauwarm*, F *tiède*.

terase FED.

tere F *terre*, E *earth*, D *Erde* | *-rane* = *habitante del tere* | *-ral* F *terrestre*, E *terrestrial*, *earthly*, D *irdisch* || *-rakote* ED *terracotta*, F *terre cuite* || *-rarie* (*-rium*).

terebinte F *térébenthine*, E *turpentine*, D *Terpentin*.

terene FED *terrain*.

terine FD *terrine*, E *tureen*.

teritorie FED.

terme FD *therme*, E *thermal spring*, *spa*.

termine F *terme*, E *term*, *boundary*, *terminus*, D *Terminus*, *Fachausdruck*, *Grenzstein*, *Termin* | *-naro* = *-nologie*.

termite FED.

termoelektri.

termokemie.

termometre.

termoskope.

termoterapia.

terore F *terreur*, E *terror*, *fright*, D *Schrecken*, *Angst* | *-ra* (*-risa*) F *terrifier*, *terroriser*, E *terrify*, *terrorize*, *scare*, D *erschrecken*, *Angst einjagen* | *-rosi* | *-riste* | *-risme*.

tersete ED *terzett(o)*, F *trio*.

tertiari F *-iaire*, E *-iary*, D *-iär*.

tes *pl.*, *v. te*.

tese FD *thèse*, E *-sis*, D *Leitsatz*.

testamente FDE, E *will* | *-ta* F *tester*, E *will*, *make one's will*, D *testieren*, *ein T. machen* | *-tante*, *-tere* F *testateur*, E *testator*, D *Erblasser* | *-tari*.

teste EFD *test*, D *Prüfung* (*kritikal examino, kriterie*) | *-ta*.

testikle ED, F *-icule*.

testimone (-o, -a) F *témoin*, E *witness*, D *Zeuge* | *-nira* F *témoigner*, E *witness*, D *(be-)zeugen* | *-niro* F *témoignage*, E *testimony*, *witnessing*, D *Zeugnis*.

texe F *métier à tisser*, E *loom*, D *Webstuhl* | *-xa* F *tisser*, E *weave*, D *weben* | *-xo* F *tissage*, E *weaving*, D *Weben* | *-xere* | *-xal* FED *textil(e)* | *-xatum*, *-xure*.

texte FED.

tiara.

tibie FE *-ia*, E *shin-bone*, D *Schienbein*.

tifus || *-foid(i)* FED *typh-*.

tigre (-o, -a) FED.

tike F *tic*, DE *Tick*, *nervöses (Gesichts-) Zucken*, E *knack*, b*ad (nervous) habit*.

tikla E, F *chatouiller*, D *kitzeln* | *-leta*.

tiktak.

til F *jusqu'à*, E *till*, *until*, *up to*, *as far as*, D *bis (an, zu)* | *til ke* F *jusqu'à ce que*, E *till* (*konj.*), D *bis dass* | *tilnuni* F *qui a existé jusqu'à présent*, E *previous (hitherto)*, D *bisherig*.

tilie F *tilleul*, E *lime-tree*, *linden*, D *Linde(nbaum)*.

tima F *craindre*, E *fear*, *be afraid of*, D *fürchten* | *-mo* F *crainte*, E *fear*, D *Furcht* | *-mant(i)*, *-mosi*, *-masi* FE *timid(e)*, E *timorous*, D *furchtsam* | *-mindi*.

timbale EE, E *kettle-drum*, D *Kesselpauke*.

timone F, E *pole*, *tiller*, D *Deichsel*.

timpane FE *ty-*, E *drum of ear*, D *Trommelfell*.

tindre E *tinder*, D *Zunder*, F *amadou*.

tine F D *Tiene*, *Zuber*, *Bütte*, E *tub*, *water-cask*.

tinea F *teigne*, E *moth*, D *Motte*.

tinta E *teindre*, E *dye*, D *färben* | *-tere* | *-teria*.

tintine F *sonnette*, *clochette*, E *(small) bell*, D *Schelle*, *Klingel* | *-na* F *sonner*, E *ring (the bell)*, D *schellen*, *klingeln*.

tipe FED *type* | *-pal*, *-pari*, *-pi* | *typique*, E, *-pic(al)*, D *-pisch*.

tira F, E *draw*, *pull*, *tug*, D *ziehen*.

tirade FED.

tiralia F, D *-lieren*, | *bang away*, *skirmish fire*, D *plänkeln* | *-iere* FED.

tirane (-o, -a) FD *tyran(n)*, E *-nt* | *-ni* F *-nique*, E *-nic*, D *-nisch* | *-nira*.

tisane FED, E *diet-drink*; *decoction*, D *Arzneitrank*.

title E, F *titre*, D *Titel* | *-lisa* | *-lari*.

to (*m.*) *v. te*.

tode E *toad*, F *crapaud*, D *Kröte*.

toilete FED | *-ta* *vb*.

tole F *tôle*, E *sheet-metal*, D *Blech*.

tolera F, E *-rate*, *put up with*, *endure*, D *-rieren*, *dulden* | *-rabli*.

tomate FD, E *-to*.

tombe FE, E *grave*, *sepulcher*, D *Grab*, *Gruft*.

tombola.

tome FE, FE *volume*, D *Band (Buch)*.

tonda F *tondre*, E *shear*, D *(ab)scheren*.

tondra F *tonner*, E *thunder*, D *donnern* | *-ro* *sb*.

tone E, FD *ton*, E *pitch* | *-na* *vb*.

tonsile E, F *amygdale*, D *Halsdrüse*, *Mandel*.

tonsure FED.

tope E *top* (*nav.*), D *Topp*, *Mars*, F *hune*.

topografe | *-fia*.

torax(e) FED *th-*, D *Brustkasten*.

torche FE, E *link*, D *Fackel*.

torda F *tordre*, E *twist*, *wring*, *sprain*, D *drehen*, *winden*, *verstauchen*.

tore FE, ED *-rus* (*arkit.*, *geom.*).

(*-tore in akumulatore, motore, traktore, ventilatore... nur teknikal*).

toreadore (-o).

torente FE, E *rushing stream*, D *Strom (reissender Berg-)Flut*.

torfe D *Torf*, E *turf*, *peat*, E *tourbe*.

-torie F *lieu où l'on fait*, E *place where something is done*, D *Ort wo man etwas tut*: *auditorie*, *dormitorie*, *laboratorie*, *lavatorie*, *observatorie*.

tormente E, F *tourment*, D *Qual*, *Marter* | *-ta* *vb*.

torpede FED *-do* | *-da* | *-do* (*akto*).

torpore E, F *-peur*, D *Betäubung*, *Erstarrung*, *dumpfe Untätigkeit*.

torse F, ED *-so*, D *Rumpf*.

torte D, F *tourte*, E *pie*.

tortuge | *tortue*, E *tortoise*, *turtle*, D *Schildkröte*.

tortura FE, E *put on the rack*, D *foltern* | *-ro* FED *-r(e)* *sb*.

toste FED *toast* (E *drinking to the health of*), D *Trinkspruch* | *-ta*.

tot(i) F *tout (entier)*, E *whole*, *entire*, D *ganz* | *-tal* FED | *-tim* | *non totim* F *pas tout-à-fait*, E *not quite*, D *nicht ganz*, *totim non* F *pas du tout*, E *not at all*, D *gar nicht*.

toxikologia.

toxine.

tra F *à travers*, *au travers de*, *par*, E *through*, *across*, D *durch*, *quer durch*.

tradi F *transmettre par tradition*, E *hand down by tradition*, D *überliefern* | *-itione* FED | *-itional*.

tradukte F *traduire*, E *translate*, D *übersetzen* | *-tere* | *-tione*.

trafike FED, D *Verkehr* | *-ka* *vb.* | *-kosi strade*.

tragedie FED, D *Trauerspiel*.

tragi F *-gique*, E *-gic*, D *-gisch* | *-gike* (*arte*) | *-gikomedie*.

traite F *trahir*, E *betray*, D *verraten* | *-tere* F *traître*, E *traitor*, D *Verräter* | *-teri* *adj.* | *-tione* F *trahison*, E *treason*, *treachery*, *betrayal*, D *Verräterei*, *Verrat*.

trakee F *trachée*, E *trachea*, D *Luftröhre* || *trakeotomie*.

trakta F *traiter*, E *treat*, D *behandeln*, *verfahren mit*, *erörten*, E *behave towards*, *handle*, *deal with (a subject)*.

traktate D, F *traité*, E *treaty*, *treatise*, D *Abhandlung*.

traktore.

trame EF *tram(way)*, D *Trambahn*, *Strassenbahn* | *tramveture*.

trana F *traîner*, E *drag*, *trail* D *(nach)schleppen* | *-naje* F *traîne*, *queue*, E *train (of dress)*, D *Schleppe (an Kleid)*.

trancha F, E *cut through*, *carve*, D *ab-*, *zer-schneiden*, *tranchieren*.

tranquil(i) FE, E *quiet*, *still*, D *ruhig*, *unbesorgt*, *still*.

trans F *au delà de*, E *on the other side of*, *beyond*, *over*, D *jenseits von*, *über* | *-su* F *au delà*, E *on the other side*, *beyond*, D *jenseits* | *transatlanti*, *transoseani*.

transe FED *-ce*.

transendent(i) FED (*-sc-*, *-sz-*), D *übersinnlich*.

transepte FED, D *Querschiff*.

transfera FE, D *-rieren*, *übertragen (Recht)*.

transfigura | *-ratione*.

transforma || *-matore*.

transite F *passer (d'un état a un autre, d'une idee a une autre)*, *transiter*, E *pass (from one state or idea to another)*, *pass in transit*, D *übergehen*, *durchgehen* | *-to* FED *-t* | *-tione* FE, D *Übergang* | *-tiv(i)* (*gram.*).

tran(s)skripte F *transcrire*, E *transcribe*, D *-bieren*, *umschreiben* | *-tione*.

transmigra FE, D *übersiedeln*, *auswandern* | *-grere* | *-gratione*.

transmise F *transmettre*, E *transmit*, D *-mittieren*, *übertragen* | *-sione*.

transparent(i) FED.

transpira FD, E *transpire*, *leak out*, D *ausdünsten*, *ruchbar werden* (*non* = *sudora*).

transplanta FE, D *umpflanzen*.

transporta FED | *-tatione*, *-to*.

transposi FE, D *versetzen*, *transponieren*.

transsubstantia | *-atione*.

transversi FED (*-al*), D *Quer-* | *-sim* *adv*.

transviva F *survivre*, E *survive*, *outlive*, D *überleben*.

trape F *trappe*, E *trap(door)*, D *Falltür*.

trapese FED (*-ze*) || *-soide*.

trase FE *-ce*, D *Spur*, *Fährte* | *-sa* *vb*.

trate F *traite*, D *Tratte*, E *draft*, *bill* | *-ta* F *tirer une traite*, E *draw (a bill of exchange) on*, D *trassieren*, *einen Wechsel ziehen* | *-tarie* F *tiré*, E *drawee*, D *Trassat*.

trave F *poutre*, E *beam*, *joist*, D *Balken*.

traverse F, E *cross-bar*, *-piece*, *-beam*, *girder*, *sleeper*, D *Quer-balken*, *-holz*, *Eisenbahnschwelle*.

travestie D, E *-sty*, F *-stissement* | *-ia* *vb*.

traviva F *voir (dans sa vie)*, E *live to see*, D *erleben*.

tre F *très*, E *very (much)*, D *sehr*, *überaus*.

trefe F *trèfle (carte)*, E *clubs*, D *Treff*, *Kreuz (Karten)*.

trelise F *treillis*, *grillage*, E *trellis*, *lattice-work*, D *Drahtgitter*.

trema FD, E *diaresis*, D *Trennpunkte*.

trembla FE, E *shake*, *shiver*, *quake*, D *zittern*, *beben* | *-bleta* F *trembloter*, E *quiver*.

tremolo.

trempa F, E *soak*, *steep*, *drench*, D *eintunken*, *eintauchen*.

tremule F *tremble*, E *aspen-tree*, D *Zitterpappel*, *Espe*.

trenche E, F *tranchée*, D *Laufgraben*.

trene FE *train*, D *(Eisenbahn)zug*.

trepane FED | *-na* *vb*.

trepida F, E *shake*, *quiver*, D *erschüttert werden*, *erzittern*.

trese F *tresse*, *natte*, E *tress*, *braid*, D *Flechte*, *Zopf*.

tresore FD, E *treasure*, D *Schatz* | *-riere*.

treste F *tréteau*, E *trestle*, *easel*, D *Gerüst*, *Gestell*.

trete FE *trait*, D *Zug (Gesicht, Charakter)*, E *feature*, *characteristic*.

tri *3* | *-iesmi* F *troisième*, E *third*, D *dritte* | *-iime 1/3* | *trianti 30* | *trio* (*mus.*).

tribu F, E *tribe*, D *Volksstamm*.

tribunale FED, E *court of justice*, D *Gerichtshof*.

tribune FED, E *rostrum*, D *Rednerbühne*.

tribuno FD *-un*, E *-une* (*in Roma*).

tribute FED | *-ta* = *paga t*.

tridente FED, E *three-pronged fork*, D *Dreizack*.

triedre.

trifolie | *trèfle*, E *trefoil*, *clover*, *shamrock*, D *Klee*, *Dreiblatt*, *Trifolium*.

triftonge FED, D *Dreilaut*.

trigonometre | *-tria*.

trikine FED (*-ch-*).

trikolori.

trikorni.

trikota F, D *stricken*, E *knit (a fabric)* | *-taje*.

trile FE t*rill(e)*, D *Triller* | *-la* *vb*.

trimaste = *nave (shipe) kun 3 mastes* | *-ti* *adj*.

trimestre FED (*3 mensus*).

trinitate F *-té*, E *-ty*, D *Dreieinigkeit*, *Dreifaltigkeit*.

tripede F *trépied*, E *tripod*, *trivet*, D *Dreifuss*.

tripes FE, D *Kaldaunen*.

trisikle FE *tricycle*, E *Dreirad*.

tristi F, E *sad*, *sorrowful*, D *traurig*, *niedergeschlagen*, *betrübend*.

tritone.

triumfe FED *-ph* | *-fa* *vb*. | *-fo* (*akto*).

triumvire.

trivial(i) FED, E *trite*, D *abgedroschen*.

tro F *trop*, E *too (much)*, D *zu (viel)*: *tro moneye*, *tro grandi*, *tro multum*.

trofee F *trophée*, E *-phy*, D *-phäe*, *Siegeszeichen*.

troge D *Trog*, E *trough*, *hod*, F *auge*.

trokee F *-chée*, E *-chee*, D *-chäus*.

trolie EFD *trolley*.

trombe F, E *water-spout*, *-hose*, D *Wasserhose*.

trombone FED, D *Posaune*.

trompa F, E *deceive*, *impose upon*, D *täuschen*, *betrügen*.

trone FED (*th-*).

trope FED.

tropike FE, D *Wendekreis* | *-kal* FE, D *-pisch*.

trota E, F *-tter*, D *traben*.

trotuare FD *trottoir*, E *footpath*, *sidewalk*.

trova F *trouver*, E *find*, D *finden* | *-vatu(m)* F *chose trouvée*, E *find*, D *Fund*.

tru(e) F *trou*, E *hole*, D *Loch*.

trubadure.

trubla FE *trouble(r)*, E *disturb*, D *trüben*, *stören*.

trufle E, F *truffe*, D *Trüffel*.

truisme.

trumpe E, D *-pf*, F *atout*.

trumpete E, FD *trompet(t)e*.

trunke E, F *tronc (d'arbre)*, D *(Baum-) Stamm*, *Stumpf*.

trupe FE *troup(e)*, F *troupeau*, D *Trupp*, *Schar*, *Herde*, E *band*, *herd*, *flock*.

truste FED, D *Ring* (*komerse*).

trute F *truite*, E *trout*, D *Forelle*.

tu E *to*, D *zu* (*marke de infinitive*).

tua F *tuer*, E *kill*, D *töten*.

tube FE, F *tuyau*, E *pipe*, D *Rohr*, *Röhre*, *Schlauch*.

tubere F *tubérosité*, *noeud*, E *tuberosity*, *node*, *knot*, D *Knollen*, *Knoten*, *Ast (im Holz)* | *-rosi* F *-reux*, E *-rous*, D *knollig*.

tuberkle E, F *-cule*, D *-kel* | *-klosis* (*-cul-*).

tucha FE *touch(er)*, D *berühren*.

tufe F *touffe*, E *tuft*, *bunch*, D *Büschel*, *Quaste*.

tuke D *Tuch*, F *pièce de lingerie*, D *(piece of) cloth* | *nasetuke* F *mouchoir*, E *pocket-handkerchief*, D *Taschentuch*.

tulipe (-pane) FE *tulipe*, D *Tulpe*.

tumore F *-meur*, E *-mour*, D *Geschwulst*, *Beule*.

tumultu FED *-lt(e)* | *-ua* *vb.* | *-tuosi*.

tumulu FE *-lus*, F *tertre*, D *Grabhügel*, E *barrow*, *cairn*.

tune E *ton*, FD *tonne* (*1,000 kg*.).

tunele FED *tunnel*.

tunge E *tongue*, D *Zunge*, F *langue* (*anat*.).

turbane FED *-n*.

turbine FED.

turbote FED, D *Steinbutte*.

ture FED *tour* | *-ra* *vb.* | *-riste* | *-risme*.

turke | *-i* *adj.* | *-kia*.

turkise D *Türkise*, FE *-quoise*.

turme F *Turm*, F *(la) tour*, E *tower*.

turna E, F *tourner (faire t.)*, D *(sich) drehen*, *wenden*, *umkehren* | *-no* *sb.*

turnee F *tournoi*, E *tourney*, *tournament*, D *Turnier* | *-ea* *vb.*

turtre F *tourterelle*, E *turtle-dove*, D *Turteltaube*.

tusa F *tousser*, E *cough*, D *husten* | *-so* *sb.* | *-seta* F *toussoter*, E *hem*, *clear one's throat*, D *hüsteln*.

tutela F *être tuteur de*, E *be guardian of*, D *bevormunden* | *-lante (-o, -a)* F *tuteur*, E *guardian*, D *Vormund* | *-late (-o, -a)* F *pupille*, E *ward*, D *Mündel* | *-lo* F *tutelle*, E *guardianship*, D *Vormundschaft*.

tuya FED *thuia* (*-ya*), D *Lebensbaum*.

U

Pronuntiatione: F *ou*, E *oo*, *put*, D *u*.

-u (*insted -um*) F *chose concrète*, E *a concrete thing*, D *konkretes Ding*: *novu* F *chose nouvelle*, E *something new*, D *Neuigkeit*; *fosilu*; *printatu*; *veru*; *vidindu*. *Kp lu.*

-u forma adverbes fro prepositiones: *inu*, *kontru*= *in tum (in dar)*, *konter tum*.

-ud in povud, volud, devud, esud = *vud pove, vud voli, vud deve, vud es*, *in hipoteti satses*: *si me povud, me volud* F *si je pouvais, je voudrais*, E *if I could, I would*, D *wenn ich könnte, wollte ich*.

ukas(e).

ul (uli, ulum, ultem ...) after negatione: *me nultem vidad ulum tam stupid* F *je n'ai jamais rien vu de si stupide*, E *I never saw anything so stupid*, D *ich habe nie etwas so dummes gesehen* | *me non kreda ke ule vidad nus* F *je ne crois pas que personne nous ait vu (que qui que ce soit, que quelqu'un nous ait vu)*, E *I don't think anyone has seen us*, D *ich glaube nicht, dass jemand uns gesehen hat* | *lo departad sin dikte ulum a ule* F *il partit sans rien dire à personne*, E *he left without saying anything to anybody*, D *er reiste fort, ohne etwas zu irgend jemand zu sagen*.

ulane (-o).

ulme D, F *orme*, E *elm(-tree)*.

ulter F *outre*, *en outre de*, *en plus de*, E *beyond*, *besides*, D *ausser*, *zu ... hinzu* | *ulter ke* F *outre que*, E *besides that ...* D *ausser dass ...* | *ultru* F *en outre*, E *moreover*, *further*, D *ausserdem*.

ultimatum.

ultramarini ED, F *outremer* (*kolore*).

ultramontani.

ulu F *hibou*, E *owl*, D *Eule*.

ulula F *hurler*, E *hoot*, *ululate*, *howl*, D *heulen*.

-um F *terminaison du neutre*, E *denotes neuter*, D *bezeichnet das Neutrum*; *altrum* F *quelque chose d'autre*, E *something else*, D *was anderes* | *nulum* F *rien*, E *nothing*, D *nichts* | *fransum* F *le français*, E *French*, D *französisch* (*lingue*); *kp. lum (lu)*, *-u*.

un(i) F *un*, E *one*, *an*, *a*, D *ein* | *unesmi* F *premier*, E *first*, D *erst* | *unesmim* F *d'abord*, *premièrement*, E *first(ly)*, *in the first place*, D *erstens* | *uneso* F *unité*, E *unity*, D *Einheit* | *unifika* F *unifier*, E *unify*, D *vereinheitlichen* | *unisa* F *unir*, E *unite*, D *vereinigen*, *verbinden*.

unanim(i) F, E *-mous*, D *einstimmig* | *-mim*.

ungle F *ongle*, *griffe*, E *nail*, *claw*, D *Nagel*, *Kralle*, *Klaue*.

unguente F *onguent*, E, *salve*, *ointment*, D *Salbe*.

uniformi (*adj.*) FED, D *gleichmässig*, *-förmig* | *-me* FED (*sb.*) | *-isa*.

unik(i) FE, D *einzig*, *ohnegleichen*, *nur einmal vorhanden*.

unikorne E, F *licorne*, D *Einhorn*.

unione FED, *Verein(igung)*, *Verbindung* | *-na*: *Unionati States*.

universe FED, D *Weltall* | *-sal*.

universitate F *-té*, E *-ty*, D *-tät*.

unkte F *oindre*, E *anoint*, D *(ein)salben* | *-tione* E, F *onction*, D *Salbung* | *-tionosi*.

unque: *quum unque lo dikte* F *quoi qu'il dise*, E *whatever he may say*, D *was er immer sagen mag* | *quam rapidim unque lo kurse* F *si rapidement qu'il coure*, E *however fast he runs*, D *wie schnell er immer läuft* | *qui unque povo (qui povo unque) lo posese* F *quelque pouvoir qu'il possède*, E *whatever power he possesses*, D *welche Macht er auch haben mag* | *vor unque lo vada* F *où qu'il aille*, E *wherever he goes*, D *wo er auch geht* | *nule unque* F *personne du tout*, E *none whatever*, D *überhaupt Niemand*.

unsial ED, F *oncial* (*letre*).

unsie F *once*, E *ounce*, D *Unze*.

unsilabi F *monosyllabique*, E *-ic*, D *einsilbig*.

uragane F *ouragan*, E *hurricane*, D *Orkan*.

uranium.

urbe F *ville*, E *town*, *city*, D *Stadt* | *-bete*, *-bane (-o, -a)*.

-ure F *indique le résultat ou le produit d'une action*, E *denotes the result or product*, D *bezeichnet das Resultat oder Produkt*: *pikture* F *peinture*, E *painted picture*, D *Gemälde* | *skulpture*, *inventure*, *texure*.

urine FED | *-na* *vb.* | *-no* (*akto*).

urja F *être urgent*, E *be urgent*, *pressing*, D *drängen*, *dringend sein* | *-janti*.

urne FED.

urogale F *coq de bruyere*, E *capercailzie*, D *Auerhahn*.

uroxe D *Auerochs*, FE *aurochs*, F *ure*.

urse (-o, -a) F *ours*, E *bear*, D *Bär*.

urtike F *ortie*, E *(stinging-)nettle*, D *Brennnessel*.

usa F *user de*, *employer*, *se servir de*, E *use*, *make use of*, *employ*, D *benutzen*, *gebrauchen*, *verwenden* | *uso* F *usage*, E *use*, *usage*, D *Gebrauch*, *Benutzung*.

Usa = *United States of America* | *usane*, *-ni*.

usufruktu E, F *-fruit*, D *Niessbrauch* | *-ua* *vb.*

usure F, E *-ry*, D *Wucher* | *-ra* *vb.* | *-rere*.

usurpa FE, D *-pieren*, *sich (widerrechtlich) aneignen*, *übergreifen*, E *encroach upon* | *-po*, *-patione* | -pere.

utensile E, F *ustensile*, *outil*, E *tool*, *instrument*, D *(Wirtschafts-)gerät*, *Werkzeug*.

uterus FED, D *Gebärmutter*, E *womb*, F *matrice*.

util(i) F, E *useful*, D *nützlich*, *dienlich* | *-leso*, *-litate* F *-lité*, E *-lity*, D *Nutzen*, *Nützlichkeit* | *-lisa* FE, D *nutzbarmachen*.

-utione *v. -ione*.

utopie FED | *-ial*, *-iatri* | *-iiste*.

uverture FED *ou-*.

uvula FED, D *Zäpfchen*, F *luette*.

V

Pronuntiatione: FE *v*, D *w*.

vada F *aller*, E *go*, D *gehen*, *reisen*, *fahren*, *sich begeben*.

vafle F *gaufre*, E *waffle (thin cake)*, D *Waffel*.

vaga F *vaguer*, *vagabonder*, D *-gieren*, *umherstreifen*, E *rove about*, *stroll*, *stray* || *vagabonde* = *vagere*.

vagi FE *vague*, D *vag*, *unbestimmt*.

vagone FD *wag(g)on*, E *(railway) car(riage)*.

vaka F *être vacant*, E *be vacant*, D *unbesetzt sein*, *leerstehen* | *-ant(i)* FED || *-ntie* F *vacances*, E *vacation*, *holiday(s)*, D *Ferien*.

vaksine FED | *-na* vb.

vakui F *vide*, E *empty*, *void*, *blank*, D *leer* | *-kuu(m)* ED, F *vide* sb., D *leerer Raum*.

vale E, E *valley*, F *vallée*, D *Tal*.

valid(i) FED, E *legal*, D *rechtskräftig*, *gültig*.

valise FE, E *suit-case*, *portmanteau*, D *Handkoffer*, *Felleisen*.

valore F *-leur*, E *-lue*, *worth*, D *Wert* | *-ra* F *valoir*, E *be worth*, *be equal to in value*, *be in force*, D *gelten*, *taugen* | *-rosi* F *de valeur*, *précieux*, E *valuable*, D *wertvoll*.

valse F, E *waltz*, D *Walzer* | *-sa* vb.

valuta D, F *valeur*, *(prix du change)*, E *value*, *standard*.

valve FE, D *Ventil*, *Klappe*.

vampire FED.

van(i) F *vain (pas dans le sense moral)*, E *vain*, *frutless*, *ineffectual*, D *unnütz*, *vergeblich*, *nichtssagend* | *-nim* F *en vain*; *kp.* *vanitate*.

vandale sb., *-li* adj.

vange D, F *joue*, E *cheek*, D *Backe*.

vanile FD *-ille*, E *-illa*.

vanitate F *-té*, E *-ty*, *self-conceit*, D *Eitelkeit*, *Selbstgefälligkeit* | *-tatosi* FE *vain*, E *conceited*, D *eitel*, *eingebildet*.

vapore E, F *-peur*, E *steam*, D *Dampf* (*kp.* *stime*): *vapor-nave* = *stimshipe* | *-risa* FE | *-reska* F *s'évaporer*, E *evaporate*, D *verdampfen*.

vare ED *ware*, E *commodity*, *merchandise*, D *Gut*, F *marchandise*.

varia FED, E *change*, D *wechseln (lassen)* | *-atione* | *-abli* || *varietate* F *-té*, E *-ty*, D *-tät*, *Abart*.

varm(i) ED *warm*, F *chaud* | *-misi* F *très chaud*, E *hot*, D *heiss* | *-misa* F *(é)chauffer*, E *heat*, *warm*, D *erwärmen*, *heizen* | *-meti* F *tiède*, E *lukewarm*, D *lau* | *-meso* F *chaleur*, E *heat*, *warmth*, D *Wärme*.

varta D *warten*, F *attendre*, E *(a)wait*, *wait for*.

vasale FED (*-ss-*), D *Lehnsmann*.

vase FED, D *Gefäss*, E *vessel (for olding liquids)*.

vaseline.

vasila F *vaciller*, *branler*, E *vacillate*, *waver*, *reel*, D *wackeln*, *schwanken*, *flackern*.

vast(i) FE, F *étendu*, E *extensive*, D *weit*, *geräumig*, *ausgedehnt*.

vata D *(durch)waten*, E *wade (across)*, F *passer à gué*, *marcher dans l'eau* | *-tatorie* F *gué*, E *ford*, D *Furt*.

vate F *ouate*, E *wadding*, *cotton wool*, D *Watte*.

vaxe E *wax*, D *Wachs*, F *cire*.

ve (*auxiliare de future*): *me ve manja* F *je mangerai*, E *I shall eat*, D *ich werde essen* | *ved*: *lo dikted ke la ved veni* F *il disait qu'elle viendrait*, E *he said that she would come*, D *er sagte, dass sie kommen werde* | *kp.* *vud*. (*Alternative insted sal, saled*).

veche E *vetch*, F *vesce*, D *Wicke*.

vedete FED *-tte*.

vehikle E, F *-cule*, D *Fuhrwerk*, *Beförderungsmittel*, *Fahrzeug* | *-la* F *aller dans un v.*, E *go about in any sort of v.*, D *fahren*.

veine FE, D *Ader*.

vejeta F *végéter*, E *vegetate*, D *vegetieren*.

vejeteriane F *-rien*, E *-rian*, D *-rianer* | *-ni* adj. | *-nisme*.

veka F *s'éveiller*, *se réveiller*, E *wake up (intr.)*, D *erwachen* | *-kisa* F *réveiller*, E *rouse*, *wake (trans.)*, D *wecken*.

vele F *voile (un)*, E *veil*, D *Schleier* | *-la* F *voiler*, E *veil*, *cover*, D *verschleiern*, *überhüllen* | *-lo* (*akto*).

veline FD *-in*, E *-lum*.

velure FD *velours*, E *velvet*, D *Sammet*, *Samt*.

venda F *vendre*, E *sell*, D *verkaufen* | *-do* (*akto*) | *-datorie* | *-dabli*.

venene F *venin*, *poison*, E *venom*, *poison*, D *Gift* | *-na* F *empoisonner*, E *poison*, D *vergiften* | *-no* (*akto*).

venera F *-rer*, E *-rate*, *reverence*, D *verehren* | *-ratione* | *-rabli*, *-rindi*.

venerdie F *vendredi*, E *Friday*, D *Freitag*.

veni F *venir*, E *come*, D *kommen*, | *-nio* F *venue*, E *coming*, *arrival*, D *Ankunft*.

venja F *venger*, E *avenge*, *revenge*, D *rächen*, *vergelten* | *-jo* sb.

venka F *vaincre*, E *vanquish*, *conquer*, *overcome*, D *(be)siegen*, *überwinden* | *-ko* F *victoire*, E *victory*, D *Sieg* | *-kateso* F *défaite*, E *defeat*, D *Niederlage* | *-kere*.

vente F *vent*, E *wind*, D *Wind* | *-ta* F *il fait du vent*, E *it is windy*, D *es weht, es ist windig*.

ventile D, F *soupape*, FE *valve* | *-la* FED || *-latore*.

ventre F, E *belly*, *stomach*, D *Bauch* | *-parlere* F *ventriloque*, E *-loquist*, D *Bauchredner*.

ventrikle E, F *-cule*, D *-kel*, D *(Herz)kammer*, *Höhle*.

veranda.

verbe FED, D *Zeitwort* | *-bal* FED.

verdi F *vert*, E *green*, F *grün*.

verdikte FED, E *finding*, D *Wahrspruch*, *Urteilsspruch*.

verge F, E *rod*, *wand*, D *Rute*, *Gerte*.

veri F *vrai*, E *true*, D *wahr* | *-reso* F *vérité*, E *truth*, D *Wahrheit* (*abstr.*) | *-ru(m)* F *vérité*, *chose vraie*, E *truth*, *true thing*, D *Wahrheit*, *etwas Wahres* | *-rifika* F *-fier*, E *-fy*, D *-fizieren* | *verasi* F *véridique*, E *-racious*, D *wahrheitsliebend* | *-raseso*, *-rasitate*.

verke D *Werk*, *Schrift*, *Schöpfung*, E *work (lit., art)*, F *oeuvre (intellectuelle, artistique)*.

verme F *ver*, E *worm*, *grub*, D *Wurm*.

vermisele FE *-celle*, *-celli*, D *Fadennudel*.

vermute FED.

vernise F *vernis*, E *varnish*, D *Firnis* | *-nisa* F *vernir*.

vers F *vers*, E *towards*, D *gegen*, *auf...zu*, *nach...zu*, *-wärts* | *versu* = *vers tum*.

versa F *verser*, E *pour out*, *shed*, D *(aus)giessen*, *(ein)schenken* | *-so* (*akto*).

verse E, FD *vers* | *-sifika*, *-katione*.

versione FED, D *Lesart*, *Auffassungsweise*.

vertebre F, E *-ra*, D *Wirbelbeinknochen* | *-ral kolone* | *-rose* F *-ré*, E *-rate*, D *Wirbeltier*.

vertex(e) FE, FE *sinciput*, *sommet de la tête*, D *Scheitel*, *Wirbel (des Kopfes)*.

vertije F *-ige*, E *dizziness*, *giddiness*, D *Schwindel*, *Taumel* | *-ja* vb. | *-jant(i)* F *-igineux*, E *dizzy*, *giddy*, D *schwindelig*.

vertikal FED, E *plumb*, D *senkrecht*.

vertu F, E *virtue*, D *Tugend* | *-uosi*.

veruke F *verrue*, E *wart*, D *Warze*.

verve FED, E *spirit*, *go*, D *Schwung*.

vesike F *vessie*, E *bladder*, D *(Harn)blase*.

vespe F *guêpe*, E *wasp*, D *Wespe*.

vespertilie F *chauve-souris*, E *bat*, D *Fledermaus*.

vespre F *soir*, E *evening*, D *Abend*.

vest F *à l'ouest de*, E *to the west of*, D *westlich von* | *-te* F *ouest*, ED *west* | *-tu* F *à l'ouest*, E *on the w.*, D *im Westen*.

vestala FE, D *-lin*.

veste F *vêtement*, E *garment*, *pl. clothes*, D *Kleid*, *Anzug* | *-ta* F *vêtir*, E *dress*, *clothe*, *array*, D *(be)kleiden*, *anziehen*.

vestibule FED, E *hall*, *lobby*, D *Vorhalle*.

veterano FED.

veterinare (-o, -a) EFD, D *Tierarzt* | *-ri adj*.

veto FED.

vetre D *Wetter*, E *weather*, F *temps (qu'il fait)*.

veture F *voiture*, E *conveyance*, *vehicle*, *car*, *carriage*, *wagon*, D *Wagen*, *Fuhrwerk* | *veturpromeno*.

vexa FE, D *-xieren*, E *provoke*, *irritate*, *tease*, D *necken*, *foppen*, *quälen*.

via FED: *a Paris via Calais*.

viadukte ED, F *-duc*, D *Talüberbrückung*.

vibra FED, D *zittern* | *-atione*.

vida F *voir*, E *see*, D *sehen* | *vidpovo* F *pouvoir de vision*, E *eyesight*, *seeing powers*, D *Gesichtssinn* | *vidpunktu* F *point de vue*, E *point of view*, D *Gesichtspunkt* | *-do* F *vue*, *vision*, E *seeing*, D *Sehen* | *-datu(m)* (*tum kel on vida*) | *-dabli* FE *visible*, D *sichtbar* | *vidindu(m)* F *chose à voir*, *digne d'être vu*, E *sight*, D *Sehenswürdigkeit* | *-deska* F *apercevoir*, *découvrir*, E *perceive*, *catch sight of*, D *erblicken*.

vidue : *viduo* F *veuf*, E *widower*, D *Wittwer* | *-ua* F *veuve*, E *widow*, D *Wittwe* | *-ueso*.

vie F *voie*, *chemin*, *route*, E *way*, *road*, D *Weg*, *Bahn* | *-ete* F *sentier*, E *(foot)path*, D *Pfad*, *Fusssteig*.

vigila F *veiller*, E *be awake*, *sit up*, D *wachen* | *-lasi*, *-lanti*.

vigore F *-gueur*, E *-gour*, D *Lebenskraft*, *Rüstigkeit* | *-rosi*.

vikarie F *vicaire*, E *vicar*, *substitute in office*, *locum*, D *Vikar*, *Stellvertreter* | *-ieso* | *-iira* F *vicarier*, D *-riieren*, E *act as a deputy of*.

viktime FE, D *Opfer(tier)*.

viktualie F *-uaille*, E *-uals*, D *-ualien*, *Lebensmittel*, E *provisions*.

vila FED *villa*.

vilaje FE *-age*, D *Dorf* | *-jane* F *-ageois*, E *-ager*, D *Dorfbewohner*.

vine F *vin*, E *wine*, D *Wein* | *-niere* F *vigne (arbuste)*, E *vine*, D *Weinstock* | *-nieria* F *vigne*, E *vineyard*, D *Weingarten*, *Weinberg*.

vinegre F *vinaigre*, E *vinegar*, D *(Wein)essig*.

viniete FED *vignette*.

vintre ED *winter*, F *hiver* | *-tra vb.* E, D *überwintern*, F *hiverner*.

viola F *violer*, E *-late*, *infringe*, *break (a law)*, D *verletzen*, *schänden*, *(ein Gesetz) brechen* | *-lo*, *-latione*.

viole F *-lette*, E *-let*, D *Veilchen*.

violent(i) FE, D *gewaltsam*, *ungestüm* | *-teso*.

violine ED, F *-lon* | *-na* F *jouer le v.*, E *play the v.*, D *geigen*, *V. spielen* | *-no* (*akto*).

violonchele FED *-celle*, *-o* (*chele o chelo*).

vipere F, ED *viper*, D *Otter*.

virja F *vierge*, E *virgin*, *maid*, D *Jungfrau* | *-ji adj*.

viro F *homme (mâle, adulte)*, E *(grown) man*, *a manly person*, D *Mann* | *-ratri*, *-ral* FE *virile*, E *manly*, D *männlich*, *mannhaft*.

virtual E, F *-al*, D *-ell*.

virtuose (-o, -a).

virulent(i) FED, D *bösartig*, *giftig*.

virus (*med.*) FED, D *Ansteckungsstoff*.

visaje FE *-age*, D *Gesicht*, *Antlitz*.

vise- FE *vice-*, D *Vize-*: *viserego*, *visepresidante*.

visele E *weasel*, D *Wiesel*, F *belette*.

visie FE *vice*, D *Laster* | *-siosi*.

visiere F *visière*, E *visor (of helmet)*, D *Visier*, *Helmgitter*.

visine (-o, -a) F *voisin*, E *neighbour*, D *Nachbar* | *-ni adj*.

visione FED, D *Traumgesicht*, *Erscheinung*.

visiro FE *vizi(e)r*, D *Vezier*, *Wesir*.

visita FE, F *faire visite à*, E *pay a visit to*, *call on*, D *besuchen* | *-to sb*.

vitre F *verre*, E *glass*, F *Glas* (*materiale*, *kp. glase*).

vitriole FED.

viva F *vivre*, E *live*, D *leben* | *-vo* F *vie*, E *life*, D *Leben* | *-vosi*, *vivase* F, E *vivacious*, D *lebenskräftig*, *lebhaft* | *vivhabil(i)* FD, *lebensfähig*, E *lively*, *sprightly*.

vivipari FD, E *-rous*, D *lebend gebärend*.

vivisekte | *-tione*.

vodevile FED *vau-*.

voise F *voix*, E *voice*, D *Stimme* | *-sat* F *voisé*, *sonore*, E *voiced*, D *stimmhaft*.

voka F *appeler (faire venir)*, E *call*, *summon*, D *(herbei-, an-) rufen* | *voko* D *Ruf*, *Anruf* | *-katione* FE, D *Beruf(ung)* || *vokative* (*gram.*).

vokable EFD, F *mot*, E *word*, D *(Einzel)wort* | *-blaro*.

vokale D, F *voyelle*, E *vowel* | *-lisa* FED.

volativ(i) FED, D *flüchtig*, *leicht verdunstend*.

volfe (-o, -a) ED *wolf*, F *loup*.

voli F *vouloir*, E *will*, D *wollen* | *-lio* F *vouloir volonté*, E *will*, D *Wille* | *vol(i)ud* F *voudrais*, E *should like to*, *should be willing to*, D *möchte gern* | *-itione*.

volkane FE, D *Vulkan* | *-nal*, *-natri* | *-nosi*.

volt (*elektr.*).

volte FD, E *volt* (*rapidi movo*) | *-ta vb*.

voltija F, D *-gieren*, E *vault* | *-jere* FED *-geur*.

volumine FE *-me*, D *-men*, *Rauminhalt* | *-nosi*; *kp. tome*.

volunta F *vouloir bien*, E *be willing to*, *be so kind as*, D *belieben*, *di Güte haben* | *-to* F *bonne volonté*, E *willingness*, *good-will*, D *Güte* | *-tim* F *volontiers*, E *willingly*, *gladly*, *with pleasure*, *kindly*, D *gern* | *-tari* E *-tary*, *-teer*, F *volontaire*, F *freiwillig*.

voluptu F *-té*, E *voluptuousness*, D *Wollust*, *Wonne* | *-tuosi*.

vomi F, E *-mit*, D *-mieren*, *brechen*, *sich erbrechen* | *-mio* (*akto*) | *-mitu(m)* | *-mitiv* (*-i adj.*), FED, E *emetic*.

vor F *où*, E *where*, D *wo*.

vora F *dévorer*, E *devour*, D *fressen*, *verschlingen* | *-rasi* FE, D *gefrässig*.

vorde E *word*, D *Wort*, F *mot*, *parole*, *vocable* | *-daro* F *vocabulaire*, E *vocabulary*, D *Wörterverzeichnis* | *-dopim* F *mot à mot*, E *word for word*, *verbatim*, D *wörtlich*, *Wort für Wort*.

-vori F *qui mange*, E *that eats*, D *der isst*: *karnevori*, *plantevori*, *insektevori*.

vote FE, D *-tum* | *-ta* F *-ter*, E *-te*, D *-tieren*, *stimmen* | *-to* F *votation*, *suffrage*, E *voting*, *suffrage*, *ballot*, D *Abstimmung*.

vova F *vouer*, E *vow*, *make a vow*, D *geloben*, *weihen* | *-vo* F *voeu*, E *vow*, D *Gelübde*.

voyaje FE *-age*, E *trip*, *travel*, *journey*, D *Reise* | *-ja vb.* | *-jere*.

vu F *tu*, *vous*, E *you*, *thou*, D *du*, *Sie* (*a un persone*) | *vun* F *ton*, *votre*, E *your*, *thy*, D *dein*, *Ihr* | *vus* F *vous*, E *you (people)*, D *ihr*, *Sie* (*a pluri persones*) | *vusen* F *votre*, E *your*, D *euer*, *Ihr*.

vud : *si me vud vida lo, me vud dikte* F *si je le voyais, je dirais*, E *if I saw (were to see) him, I should say*, D *wenn ich ihn sähe (sehen sollte), würde ich sagen*; *kp. -ud in esud, devud, povud....*

vulge F *bas peuple*, E *vulgar* (*sb.*), *the common people*, D *Pöbel*, *das gemeine Volk* | *-gari* F *-gaire*, E *-gar* (*adj.*), *plebeian*, *coarse*, D *-gär*, *niedrig*, *gemein*, *roh* | *-garisa* |

-gane F *plébéien*, E *vulgarian*, D *gemeiner Mensch*.

vulkanisa FED.

vulte F *voûte*, E *vault*, D *Wölbung*, *Gewölbe* | *-ta* *vb*.

vulture E, F *vautour*, D *Geier*.

vunde E *wound*, D *Wunde*, F *blessure* | *-da* E *wound*, D *verwunden*, F *blesser*.

vus, *vusen*, *v. vu*.

W

(*watt* (*elektr*.).)

(*Whisky*.)

(*Whist*.)

X

***Pronuntiatione**: ks o gz.*

xenie FED.

xilofone FED *xy-*.

xilografe (*persone*) FD, E *-pher* | *-fure* (*imaje*) | *-fia* (*arte*) | *-fa* *vb*.

Y

***Pronuntiatione**:* F *yeux*, E *yet*, D *ja*.

ya F *certes*, *sans doute (affirmation incluse dans une phrase)*, E *indeed*, *certainly (used to confirm a statement, in a sentence)*, D *ja*, *doch*, *eben*, *halt (in Sätzen)*.

yakte FED *yacht*.

yarde E *yard(arm)*, F *vergue*, D *Segelstange*, *Rahe*, *Raa*.

yare E *year*, D *Jahr*, F *an*, *année* | *-ral* | *-rlibre* E *yearbook*, D *Jahrbuch*, F *annuaire*.

ye non-definiti prepositione: F *à*, *de*, *sous*, *par...*, E *at*, *in*, *of*, *by...*, D *zu*, *an*, *nach*, *bei....*

yer F *hier*, E *yesterday*, D *gestern* | *-ri* *adj*. F *d'hier*, E *yesterday's*, D *gestrig*.

yes E, F *oui*, D *ja*, *doch (Antwort)*.

yodla D *jodeln*, E *yodel*, F *ioudler*.

yole F, D *Jolle*, E *jolly-boat*.

yuge F *joug*, E *yoke*, D *Joch*.

yule E, E *Christmas*, F *noël*, D *Weihnacht*.

yun(i) F *jeune*, E *young*, D *jung* | *-neso* F *jeunesse*, E *youth*, D *Jugend* | *-yune* : *bovyune* F *veau*, E *calf*, D *Kalb* ; *hanyune* F *poulet*, E *chicken*, D *Küchlein*.

Lingual questiones (Praktikal propositione)[66]

Fro distinguiti filologe nus ha reciva li sekuentu:

In li unesmi numre de NOVIALISTE *Profesore Jespersen invita ko-novialistes senda sen remarkes pri li diversi punktus dutosi.*

Kom komensanti novialiste me non have li necesari savo e pro tum anke non li jure tu indika li alternativi formes e vordes. Tamen in li kurti tempe depos ke me komensad studia novial me ha trova nombrosi problemetes, kel me til nun non ha suksese tu solu.

Es evidentim non-posibli previda omni desfacilitates de omni lernantes; es dunke non astonant, ke AIL[67] *e NL*[68] *non sempre kontena li desirat informatione. (Ya es naturim anke posibli, e mem probabli, ke me ye kelki kasus non ha sercha sat diligentim!) Ob tamen non esud fabli tu inserte novi rubrike in* NOVIALISTE, *in kel on povud trakta problemetes del sorte, pri kel me pensa?*

Hir seku kelki punktus, pri kel me es ye (? in) duto:

***1.** Ob on es liberi tu usa „tu" kun (? ko) infinitive tot segunvolim, o ob exista regles plu o min fixisat pri li uso de ti vordes?*

Respondo. *On darfa usa tu segunvolim, egardant klareso e beleso del satse. Li artikles da Prof. Jespersen kontena imitindi exemples.*

***2.** Ob „ko" es sempre korekt insted „kun"?*

Resp. *No. Ko es adverbe (= „kune" in ido), kun es prepositione. Ex.: Homes pove* ko-*viva e viva* ko*; ma les* ko-*viva* kun *altri homes,* kun *mutu etc.; li matra arivad* kun *sen filia; li matra e lan filia* ko-*arivad o arivad* ko*; li bebes* ko-*dorma o dorma* ko *in li lite; me komprad dis hause* kun *li gardene. Nus* ko-*laborad* kun *altres* kun *plesire.*

***3.** Quum es li difero inter „mus" e „deve"? Ob li sami difero kam inter angli „have to, must" e „ought to, should" o inter germani „muss, musste" e „müsste"?*

Resp. Mus *exprese necesareso sinkonditional, absoluti e nonresistabli. Ex.: On* mus *manja por viva; quantifoy me* mus *repeti tum a vu! omni homes* mus *mori; me* mused *rida vidant ti droli spektakle.* Deve *have imperativi nature, lu bli usa in komandos, preskriptiones e konsiles. Ex.: On deve obedia li leges; si vu voli standa bonim, vu* deve *es sobri; naturim me* devud *non ha tua li hunde, ma pro ke le esed rabiosi, me* mused *shuta le por salva li infantes.*

***4.** Quum es li adjektive derivat fro „Alpes"? Ob „alpi"? E qualim on pove distinkte inter li nome del montaro e ti del homes del (anglim) "Alpine" rase? E inter li mediterane (Norde) e membre del mediterani (nordi) rase?*

Resp. *Adjektives bli deriva fro subst. per* afixes *(-al, -ari, -atri, -osi, -an(i, -e, -o, -a)); dunke alpal, alposi (lande, teritorie), alpani (rase, popule, home), alpanes; ma alpini, alpiniste* etc. *have li jure del kosmopoliti vordes. Fro mediteran(i) = „kel lia mid lande", es formabli mediterani homes, mare, landes, litores, popules, klimate, etc., anke mediteran-ane. Fro Norde on deriva nordi e nordal (landes, klimate, homes etc.), nordane(-o, -a), nordani (humere, politike, tipe etc.).*

***5.** Ob „Non jena vu" voli dikte „Ne vous dérangez pas" o „Ne vous gênez pas"? Ob es anke korekti dikte „Non vu mey jena vu"?*

Resp. *Segun li cirkumstanties on pove per „non jena vu" exprese et „ne vous dérangez pas" e „ne vous gênez pas". Insted „non vu mey jena vu" nus vud dikte: „mey vu non jena vu". „Ne vous dérangez pas" es anke „non pena".*

66 A *Novialiste* 5. (1935. március) számának szerkesztőségi cikke. Magyar fordítását l. a 148 oldalon. Forrás: <http://interlanguages.net/lq.html> [A fordító].

67 AIL: Otto Jespersen: *An International Language* (1928), a novial alapdefiníciója. Magyar fordítását l. 7–77. oldal [A fordító].

68 NL: Otto Jespersen: *Novial Lexike* (1930), a novial alapszótára. Előszavát l. 81. oldal (magyarul), ill. 79. (novialul) [A fordító].

6. *Qualim on pronuntia „foy”?*

Resp. *Kom unsilabi „foi”, kp. E „boy”.*

7. *Qualim on dikte „based on”? AIL p. 175* [69] *e* Novialiste *3 p. 75 kontredikte mutu.*

Resp. *„Based on” = fondat, apoyat (sur), ma anke basat (sur), den base apartena li kategorie de e/a/o-vordes.*

8. *Ob on pove dikte „voluntira” = „to volunteer”? E „valida” = „to hold good”, germanim „gelten”?*

Resp. *„Voluntira” non have ul definit signifikatione; „volunteer” = ofra se voluntim (por fa kelkum), proposi se; engaja se voluntari. Ul verbe „valida” non exista; „to hold good”, „gelten” = tu valora, tu es validi.*

9. *Quum es korekti, „lo aspekta jentilo” o „lo aspekta kom jentilo”?*

Resp. *„Lo aspekta kom jentilo”, ma „lo aspekta (tu es) jentili”, „lo aspekta jentilim”.*

10. *Qualim on dikte „he threw it over the wall”? Ob „lo jetad lu a trans li mure”? E „I threw it at his head”? Ob „me jetad lu a (? kontre) lon kape”?*

Resp. *Nus vud dikte „lo jetad lu super li mure” o pedantim „lo transjetad lu super li mure”. I threw it at his head = me jetad lu an (o vers) lon kape; si me jeta a o kontre lon kape, me pove mis-jeta, falia li jeto!*

11. *Me ankore non ha trova in NL o altrilok vordes por (1) to hate (detest), (2) to despise (ob desprisa?), (3) contempt (ob despriso?).*

Resp. *(1) hate (detest) = odia; abomina (kelkifoy); (2) despise = desestima, desprisa; (3) contempt = desestimo, despriso.*

Red.

69 A mi fordításunkban ez a 69. oldal (*Base*, *basi* címszó). Az itt elmondottak egyben módosítják az AIL megfelelő helyét. [A fordító]

Nyelvi kérdések (Gyakorlati tanácsok)[70]

Egy kiváló nyelvésztől kaptuk az alábbit hozzászólást:

A *Novialiste* első számában Jespersen professzor felhívta a novialista társakat, hogy küldjék el észrevételeiket a különböző kétséges pontok tekintetében.

Kezdő novialistaként nincs meg a szükséges tudásom, és ezért jogom sincs rámutatni az alternatív alakokra és szavakra. Azonban azon rövid idő alatt, amióta a novial tanulását elkezdtem, számos olyan kisebb problémával találkoztam, amelyeket máig nem sikerült megoldanom.

Természetesen nem lehetséges áttekinteni minden tanuló minden egyes nehézségét; az sem meglepő, hogy az AIL[71] és az NL[72] nem tartalmazza mindig a szükséges információt. (Természetesen az is lehetséges, sőt valószínű, hogy néhány esetben én nem kerestem elég szorgalmasan!) Azonban nem lenne járható az, hogy egy új rovat induljon a *Novialiste*ban, amelyben az általam hozott típusú kisebb problémákat tárgyalhatnánk meg?

Itt következik néhány pont, amelyeknél kétségeim vannak:

1. Vajon szabadon, teljesen tetszés szerint használhatjuk a *tu* szócskát a főnévi igenév mellett, vagy vannak többé-kevésbé kötött szabályok e szavak használatánál?

Válasz. A *tu* szócskát tetszés szerint használhatjuk a mondat érthetőségét és szépségét figyelembe véve. Jespersen professzor cikkei követendő példákat tartalmaznak.

2. Vajon a *ko* mindig helyes a *kun* helyett?

Válasz. Nem. A *ko* ‘együtt(esen), közösen’ határozószó (az időban *kune* a megfelelője), a *kun* ‘-val/vel (együtt)’ pedig elöljárószó. Példák: *Homes pove* ko-*viva e viva* ko ‘az emberek együtt élhetnek és élhetnek közösen’; de *les* ko-*viva* kun *altri homes,* kun *mutu etc.* ‘együtt élnek más emberekkel, egymással stb.’; *li matra arivad* kun *sen filia* ‘az anya a fiával (együtt) érkezett’; *li matra e lan filia* ko-*arivad o arivad* ko ‘az anyag és a fia együtt *v.* közösen érkeztek’; *li bebes* ko-*dorma o dorma* ko *in li lite* ‘a csecsemők együtt *v.* közösen alszanak az ágyban’; *me komprad dis hause* kun *li gardene* ‘ezt a házat kerttel együtt vettem’. *Nus* ko-*laborad* kun *altres* kun *plesire* ‘szívesen együtt dolgozunk a többiekkel’.

3. Mi a különbség a *mus* és a *deve* között? Vajon ugyanaz, mint az angol *have to*, *must*, ill. *ought to*, *should*, valamint a német *muss*, *musste*, ill. *müsste* között?

Válasz. A *mus* feltétlen, abszolút és feltartóztathatatlan szükségszerűséget, kénytelenséget fejez ki. Példák: *on* mus *manja por viva* ‘enni kell, hogy életben maradjunk’; *quantifoy me* mus *repeti tum a vu!* ‘hányszor kell megismételnem ezt neked!’; *omni homes* mus *mori* ‘minden embernek meg kell halnia’; *me* mused *rida vidant ti droli spektakle* ‘nevetnem kellett azt a mókás előadást látva’. A *deve* segédigének parancsoló jellege van, parancsokban, előírásokban és tanácsokban használatos. Példák: *On* deve *obedia li leges* ‘el kell fogadnunk a törvényeket’; *si vu voli standa bonim, vu* deve *es sobri* ‘ha jól akarsz lenni, józannak kell lenned’; *naturim me* devud *non ha tua li hunde, ma pro ke le esed rabiosi, me* mused *shuta le por salva li infantes* ‘természetesen nem kellett volna megölnöm a kutyát, de mivel veszett volt, le kellett lőnöm (kénytelen voltam lelőni), hogy megmentsem a gyermekeket’.

4. Mi az *Alpes* ‘Alpok’ melléknévi alakja? Talán *alpi*? És hogyan tudunk különbséget tenni a hegység és az alpesi (a. *Alpine*) rasszhoz tartozó emberek megnevezése közt? Van különbség a mediterránok (északiak) és a mediterrán (északi) rasszhoz tartozók között?

Válasz. Mellékneveket főnevekből képzőkkel (*-al*, *-ari*, *-atri*, *-osi*, *-an(i, -e, -o, -a)*) kaphatunk: így *alpal*, *alposi* (ország, terület), *alpani* (rassz, nép, ember), *alpanes* ‘alpesi emberek’, de az *alpini* ‘alpin, alpesi’, *alpiniste* ‘alpinista’ stb. szavaknak is van jogosultságuk nemzetközi voltukból eredően. A *mediteran(i)* ‘*tkp.* föld(ek) közötti’ szóból a *mediterani homes, mare, landes, litores, popules, klimate* (mediterrán emberek, tenger, országok, partok, népek, éghajlat) stb. kifejezések alkothatók, valamint a *mediteran-ane* származék

70 A *Novialiste* 5. (1935. március) számának szerkesztőségi cikke. Az eredeti novial szöveget l. a 146. oldalon. Forrás: <http://interlanguages.net/lq.html> [A fordító].

71 AIL: Otto Jespersen: *An International Language* (1928), a novial alapdefiníciója. Magyar fordítását l. 7–77. oldal [A fordító].

72 NL: Otto Jespersen: *Novial Lexike* (1930), a novial alapszótára. Előszavát l. 81. oldal (magyarul), ill. 79. (novialul) [A fordító].

is. A *Norde* ‘észak’ főnévből képezhetők a *nordi* és *nordal* ‘északi *mn.*’ (országok, éghajlat, emberek stb.), *nordane (-o, -a)* ‘északi (ember) *fn.*’, *nordani* ‘északi(akra jellemző) *mn.*’ (kedély, politika, jelleg stb.) származékok.

5. Vajon a *non jena vu* jelentése fr. *ne vous dérangez pas* ‘ne fárasszátok magatokat’ vagy fr. *ne vous gênez pas* ‘ne zavartassátok magatokat’? Helyes-e, ha azt mondjuk: *non vu mey jena vu* ‘bárcsak ne fárasztanátok/zavartatnátok magatokat’?

Válasz. A körülményektől függően a *non jena vu* egyaránt jelentheti a fr. *ne vous dérangez pas* ‘ne fárasszátok magatokat’ és a fr. *ne vous gênez pas* ‘ne zavartassátok magatokat’ kifejezéseket. A *non vu mey jena vu* helyett a *mey vu non jena vu* fordulattal élnénk. A fr. *ne vous dérangez pas* ‘ne fárasszátok magatokat’ kifejezésnek a *non pena* ‘ne fáradozzatok’ is megfelel.

6. Hogyan ejtendő ki a *foy* ‘-szor, -szer, -ször’ utótag?

Válasz. Egy szótagos *foi*-ként, vö. a. *boy* [bɔɪ̯] ‘fiú’[73].

7. Hogyan mondjuk azt, hogy *vmi alapján* (a. *based on*)? Az AIL 175. oldala[74] és a *Novialiste* 3. számának 75. oldala ellentmondanak egymásnak.

Válasz. *Vmi alapján* = *fondat*, *apoyat (sur)*, de *basat (sur)* is lehet, mivel a *base* ‘alap’ az *e/a/o*-szavak közé tartozik.

8. Vajon a *voluntira* ige felelhet meg az ‘önként jelentkezik’ (a. *to volunteer*) jelentésnek? És *valida* = ‘érvényes, számít, megfelel’ (a. *to hold good*, n. *gelten*)?

Válasz. A *voluntira* igének nincs semmilyen határozott jelentése; ‘önként jelentkezik’ (a. *to volunteer*) = *ofra se voluntim (por fa kelkum)* ‘önként ajánlja magát (valami megtételére)’, *proposi se* ‘ajánlja magát’, *engaja se voluntari* ‘beáll önkéntesnek’. Semmiféle *valida* ige nem létezik; ‘érvényes, számít, megfelel’ (a. *to hold good*, n. *gelten*) = *tu valora* ‘*vmit* ér, *vmire* alkalmas’, *tu es validi* ‘érvényes’.

9. Melyik a helyes: *lo aspekta jentilo* vagy *lo aspekta kom jentilo* ‘udvariasnak tűnik’?

Válasz. *Lo aspekta kom jentilo*, de *lo aspekta (tu es) jentili*, *lo aspekta jentilim*.

10. Hogyan mondjuk: ‘átdobta a falon’ (a. *he threw it over the wall*)? Vajon *lo jetad lu a trans li mure*? És a ‘nekidobtam a fejének’ (a. *I threw it at his head*)? Vajon *me jetad lu a (? kontre) lon kape*?

Válasz. Úgy mondhatnánk, hogy *lo jetad lu super li mure* vagy precízebben *lo transjetad lu super li mure*. ‘Nekidobtam a fejének’ (a. *I threw it at his head*) = *me jetad lu an (o vers) lon kape*; ha az *a* vagy a *kontre* elöljárót használjuk, akkor ez azt jelenti, hogy rosszul dobtunk, eltévesztettük a dobást!

11. Nem találtam továbbá az NL-ben, sem másutt szavakat az alábbi jelentésekhez: (1) ‘utál, gyűlöl’ (a. *to hate*, *detest*), (2) ‘lenéz’ (a. *to despise*; vajon *desprisa*?), (3) ‘megvetés’ (a. *contempt*; vajon *despriso*?).

Válasz. (1) ’utál, gyűlöl’ (a. *to hate*, *detest*) = *odia*, *abomina (kelkifoy)*; (2) ‘lenéz’ (a. *to despise*) = *desestima*, *desprisa*; (3) ‘megvetés’ (a. *contempt*) = *desestimo*, *despriso*.

A szerk.

73 A nov. *foy* ‘-szor, -szer, -ször’ utótag kiejtésének fenti magyarázata az angolajkúak számára informatív; magyar szempontból nyugodtan ejthetjük úgy, mint a magyar *foj* [foj] hangsort. [A fordító]

74 A mi fordításunkban ez a 69. oldal (*Base*, *basi* címszó). Az itt elmondottak egyben módosítják az AIL megfelelő helyét. [A fordító]

Reformok

Előszó

A következő oldalakon a novial reformjairól lesz szó, megpróbáljuk összefoglalni a legfontosabb információkat a nyelv fejlesztési stádiumairól.

A novial első, eredeti angol nyelvű dokumentuma (*Otto Jespersen: An International Language 1928*), valamint a két évvel később 1930-ban kiadott *Novial Lexike* után megjelent néhány módosítás, melynek egy részét maga Jespersen is elfogadott, és a *Plubonisat Novial* című műve tartalmaz.[75]

Az idők során több más módosítás, javítás is megjelent a nyelvvel kapcsolatban, legismertebb a *Novial '98* név alatt futó változat, valamint egy másik verzió, a *Novial Pro*.

Ebben a dokumentumban megpróbáljuk bemutatni az alapnyelvet érintő módosításokat, összegyűjtve a fellelhető információk alapján a létező változatokat. Egyes módosításról igen kevés információ lelhető fel, ezért gyűjteményünk – sajnos – nem lehet teljes. Így nem szerepel benne B. Phillip Jonsson *Eurial*ja és Jay Bowkes verziója, amely nyomtatott és internetes források híján nem érhető el.

A továbbiakban a következő rövidítésekkel lehet majd találkozni: *N28* – az eredeti, módosítatlan novial; *N30* – az első, Jespersen által javasolt módosításokkal kiegészített verzió; *N98* – a *Novial '98* projekt által elkészített változat; *NP* – a *Novial Pro* projekt keretében készült verzió; *JCRN* – James Chandler által készített novial változat (*Reform Novial*); valamint az *NL* jelöli a Jespersen által összeállított *Novial Lexike*t, a *PN* pedig a *Plubonisat Novial* ("javított novial") változatot.

Továbbá * jelöli a módosított alakokat, amelyek a módosítások következtében a továbbiakban már nem használhatók, illetve más egyéb látszólag megfelelő, de a rendszernek nem megfelelő hibás szóformákat.

Ez úton szeretnék köszönetet mondani az eredeti módosításokat elkészítők munkájáért.

a Szerkesztő

75 Magáról az alapműről könyvünk előző fejezeteiben tájékozódhat.

Módosítások a N28 és N30 között

Ezek a módosítások az 1928-as alapmű után két évvel, 1930-ban kiadott *Novial Lexike*ben már szereplő változások. Aki már olvasta az eredeti *Egy nemzetközi nyelv* c. művet[76], annak ez a rész nem fog új információt szolgálni, de a teljesség igénye miatt összefoglaljuk azt a néhány változást is, ami ekkor történt.

1. Megváltozott két szám neve: a 7 **sep*-ről *set*-re, a 8 **ok*-ról *ot*-ra.
2. Megváltozott néhány szó is: **milite* ▸ *guere*, **monate* ▸ *mensu*, **te* ▸ *tee*, **vorte* ▸ *vorde*. Számos esetben ugyanazzal a jelentéssel két szóalak is hivatalossá vált. A további apró változásokról a NL ad bővebb tájékoztatást[77].
3. A továbbiakban nincs szükség a melléknévi jellegű szavak előtti határozószavak *-im* végződésére: **extremim fasil* ▸ *extrem fasil*, **totim nudi* ▸ *tot nudi*.
4. A *sal* mellett a továbbiakban a jövő idő kifejezhető a *ve* segédigével is. Mindkét alak teljes jogú tagja a *NL*-nek!
5. A *NL* bevezette az *-u* végű, ún. konkrét semlegesnem fogalmát az *-um* végű absztrakt semlegesnem mellett: *lu* ‘az, ő’, ill. *lum* ‘az (az absztrakt dolog; pl. mondatra való utalás)’. Ezért az eredeti *-umen*, *-umes* végződések nem, ill. csak a jelentésváltozás figyelembe vétele mellett rövidíthetők *-um*, ill. *-us* alakra. Ezzel együtt érvényét vesztette az *N28* nyelvváltozat azon szabálya, hogy az *-u* végződés az ún. elöljárószói határozószavakat képezte.

Minden más esetben az eredeti *N28* nyelvváltozatban meghatározott szabályok az irányadók.

76 Otto Jespersen eredeti *Egy nemzetközi nyelv* c. kiadványa magyar fordításban könyvünk 6. és 77. oldal között olvasható.
77 A *NL* jelen dokumentum 78. és 145. oldalai között található.

Javított novial[78]

Otto Jespersen írása

Néhány cikkelyben megpróbálom közzétenni a novial reformjára vonatkozó javaslataimat. Meggyőződésemnek megfelelően a nemzetközi nyelv kérdése még kísérleti stádiumban van, és az idisták, az occidentalisták, az IALA erőfeszítéseinek és – bátorkodom hozzátenni – a novialnak köszönhetően elméletben és gyakorlatban tapasztalt előrehaladás ellenére, sok dolog még nem érte el a végső megjelenését. Amikor megalkottam a novialt, nem kevés ponton haboztam, és a döntések, amelyre jutottam, nem mindig lehető legjobbak lehettek. Sosem állítottam azt, hogy a novial, ahogyan az a két könyvemben megjelent, tökéletes rendszer; sokat tanultam a (nyilvános és magánjellegű) kritikákból, amelyekkel találkoztam, annak ellenére, hogy nem tudok mindennel egyetérteni, amit a novialról írtak. Személy szerint Szolón szép mondását idézhetem: *Géraszkó d' aei polla didaszkomenosz* 'öregszem, folytonosan sokat tanulva'. Az olvasók látni fogják, hogy nem féltem magam a nagyon gyökeres változtatásoktól. Nem szégyenlem elismerni, hogy sokkal tartozom más projekteknek: mindegyiküknek megvan a maguk előnye; a nemzetközi nyelv kidolgozása közben mindig a vaskalapos, merev tervszerűség Szküllája és az etnikus nyelvek szabálytalan káoszához való túl nagy hasonlóság Kharübdisze közt kell lavíroznunk. Kerüljük el a hajótörést ezen a két sziklán!

Egy vallomást kell itt tennem: a elmúlt két vagy három év alatt elsősorban olyan angollal és az általános nyelvészettel kapcsolatos dolgokkal foglalkoztam, amelyeket mindenekelőtt be akartam fejezni; így nagyon kevés időm volt, hogy a novialon gondolkodjam és az e nyelvvel kapcsolatos levelekre válaszoljak. Amikor újra elkezdtem novialul és novialról írni, felfedeztem, hogy sokat felejtettem, de kárpótlásul most saját teremtményemet távolról, mint egy tőlem független újdonságot vehetem szemügyre, és ennek következtében a részleteket pártatlanul ítélhetem meg. Sokat töprengtem három nyelvész professzor nyilatkozatán is, akik jelen voltak az IALA 1930. évi genfi tanácskozásán (Debrunner, Funke, Hermann): ők állást foglalnak azon, néhány interlingvista által képviselt túlzó irányzat ellen, hogy nehezen megfogható, finom különbségtételeket vezessenek be a mesterséges nyelvekbe. Mindezek hatását látni fogjuk a következőkben.

Hálásan köszönöm a novialisták által hozzám eljuttatott bírálatokat és javaslatokat. Az elkövetkező javaslatok közül néhányat többen is felvetettek, és biztos megbocsátanak nekem, ha nem nevezem meg minden egyes indítvány szerzőjét. Most felhívom a novialista társakat arra, hogy küldjék el nekem vagy e szemle szerkesztőjének a különböző bizonytalan pontokhoz fűzött megjegyzéseiket: a novial fiatal és nem alkot dogmatikus rendszert; a nyelvünknek a stabilizálódás időszaka alatt semmikor sem szabad megmerevednie. A feladat a következő: tegyék a novialt még természetesebbé, kifejezőbbé, könnyebbé és vonzóbbá, mint most. Így azt kérem, hogy vitassák meg és próbálják ki az új formákat és szavakat: csak az ismételt vizsgálatokkal ítélhetünk ezekben az esetekben.

1. § Alternatív formák

Már a *Novial Lexike*ben több helyen két megengedett alakot találunk, amelyek egyaránt megfelelők és egyenértékűek. Például: *machine* : *mashine* és más *ch* : *sh*-t tartalmazó párok. *Dogma*, *drama*, *skema*: *dogmate*, *dramate*, *skemate* az *-ali* végződésű melléknévi alakok és a *dogmatisme* típusú származékok miatt.

envia : *invidia*

sele : *selule*

tulipe : *tulipane*

Egy, a *Mondo*ban publikált cikkemben elfogadtam az (azóta elhunyt munkatársunk, B. Jönsson által javasolt) *ve* jövő idejű segédigét a *sal* mellett; a *ve* alaknak kétségtelenül jelentős előnyei vannak, és lehet, hogy kizárólagos alakká kellene tenni, ugyanígy *ved* állna *saled* helyett a függő beszédben: *lo dikted ke lo ved veni* 'azt mondta, hogy jönni fog'.

78 Ez az írás a *Novialiste* c. folyóirat első számában 1934-ben megjelent novial nyelvű cikk fordítása. Az eredeti szöveget l. a 175. oldalon. [A fordító]

Nem látom, hogy ezek az alternatív formák ártalmasak lennének, ha nincs belőlük túl sok (az occidentalban hemzsegnek!). Minden etnikus nyelvben vannak többé-kevésbé egyenjogú kettős alakok és szavak. A mesterséges nyelvekben a számuknak nem szabad túl nagynak lennie, és az alternatívák létét csak időlegesnek szabad tekintenünk, amíg a nyelvhasználat meg nem mutatja, hogy melyik forma lesz általánosan elfogadott; ekkor az utóbbit az egyedül megengedettként lehet elismerni.

A következő szakaszokban új alakokat és szavakat fogok javasolni, amelyek véleményem szerint megérdemlik, hogy előnyben részesítsük őket a *Novial Lexike*ben megadottakkal szemben; de természetesen a novialisták átmenetileg használhatják a régieket is.

2. § Hibák és kihagyások a *Novial Lexike*ben[79]

atene F *atteindre*, E *attain*, *reach (to)*, D *erreichen*, *erlangen*.

autografie.

biografira jobb, mint *-fa*.

brevi FE, D *kurz*, vö. *kurti*.

brilia F *briller*, D *brillieren*, *glänzen*, *schimmern*, E *shine*, *glimmer* | *briliant* FED.

danse: mindenféle táncot jelent, de a *danso* nem szórakozás.

eskadre az *-a* végű alak helyett.

esver (korlátozó közbevetés) D *zwar*, E *indeed*, *true*, F *à la vérité*, *il est vrai*: *lo ha esver lekte multum, ma ha lerna nulum*.

eufoni *mn*. EF, D *wollautend*; *fn*. *-ia* (*-ie*).

even l. 4. § (155. oldal).

fense E *fence*, F *clôture*, D *Einfriedigung*, *Gehege*.

futil FED, D *nichtssagend*, *seicht*, *wertlos*.

girafe nem *jirafe*.

gurmandi *mn*., *-de* *fn*. FE, F *gourmet*, E *glutton*, D *Feinschmecker*, *gefräßig*. Vagy két szót kell felvennünk?

heke D *Hecke* (*Zaun*), E *hedge*, F *haie*.

herede F *héritage*, E *heirloom*, *inheritance*, D *Erbschaft*, *(das) Erbe* | *-da* *ige* | *heredere* F *héritier*, E *heir*, D *(der) Erbe*.

heresie az *-ia* végű alak helyett.

humbuge FED.

infanteriiste a *-riste* végű alak helyett.

kakatu a *-tue* végű alak helyett.

kinema (vagy *kino*?) FED, E *movies*, *pictures*, D *Lichtspiel*.

krema a *kremate* alak helyett.

kuriosi használható lehetne mint a FED-ban = *stranji*, *remarkindi*, *kel exita kuriositate*.

lage a *-go* végű alak helyett.

litografa *ige*; a személy *-fere* vagy *-fiste*.

logi *mn*.-ként jobb, mint a *logikal*.

mangle ED, D *Wäscherolle*, F *cylindre au linge*, *calandre* | *-la* ED, F *calandrer*.

mause D *Maus*, E *mouse*, F *souris*; jobb, mint a *muse*, vö. *hause*, *lause*.

79 Ebben a szakaszban a *Novial Lexike*vel való konformitás végett meghagytuk annak eredeti nyelvrövidítéseit: D – német, E – angol, F – francia. [A fordító]

mem l. 4. § (155. oldal).

mistisisme.

nome, *mn.* *nomari* EF *nominal*, D *-inell* | *nomal* (nyelvészet).

numre, l. 4. § (155. oldal).

-o kiegészül a *duo*, *trio* szavakban lévő használattal.

-opi melléknévi végződés, pl. *duopi marcho*.

palpabli a *-pebli* végű alak helyett.

pede: a *pedsoldato* törlendő (l. *infanteriiste*).

partisipa FE, D *teilnehmen*, talán jobb, mint a *parteprenda*.

ponderabli, *non-ponderablum* az *-ebl*-t tartalmazó alakok helyett.

presisa helyett *presisisa* kellene (a rosszhangzás ellenére).

profana ige nem teljesen kifogástalan képzés, de ennek ellenére jó.

re javasolt elöljárószóként a *relat* helyett; angolul a *re* a latin alapján kb. *pri* jelentésű elöljáróként használatos. Habozom ezen *re* elfogadását illetően.

rekrutisa jobb, mint *rekruta ige*, a hímnemű *rekruto* személyre vonatkozó jelentése miatt, *-ta* F.

ridinda hiba a *ridindi* helyett.

sirkulare F *-aire*, E *-lar (letter)*, D *-lar*, *rundschreiben*.

standardi mn. ED (a *standardisa* általánosan legjobbként lett elfogadva).

tara: a magyarázó részben *keste* olvasandó *kase* helyett.

velal F *-laire*, DE *-lar* (fonetika).

violeti (szín).

vola F *voler (comme un oiseau)*, E *fly*, D *fliegen*.

Lásd még a javított elöljárószavak listáját az 5. §-ban (156.oldal).

3. § Utóképzők

Az AIL[80]-ban olyan szabályt adtam, hogy az *-ione* képző a *-tione* alakot veszi fel, ha *-a*, *-i* vagy *-u* végződésű igéhez járul, például *opinione*, *diskusione*, *distinktione* az *opine*, *diskuse*, *distinkte* igékből, de *formatione*, *expeditione*, *evolutione* a *forma*, *expedi*, *evolu* szavakból.

Hasonló szabályt kell alkalmaznunk az *-iv(i)* képző esetén, így *aktiv*, *instruktiv* < *akte*, *instrukte*, de *afirmativ* < *afirma* és ugyanígy *dekorativ*, *deliberativ*, *demonstrativ*, *determinativ*, *imitativ*, *komunikativ*, *kausativ*, *kooperativ*, *narativ*, *representativ*, *signifikativ*, *spekulativ*; *definitiv* < *defini* és hasonlóan *intuitiv*, *nutritiv*; *diminutiv* < *diminu*, *distributiv*, *exekutiv*, *konstitutiv*. Látható, hogy ezek a teljesen szabályosan képzett alakok léteznek már sok etnikus nyelvben is. De meg kell jegyezni, hogy a *positiv*, *sensitiv*, *vomitiv* szavak, amelyeket fel kell vennünk, a novial rendszer szerint nem minősülnek szabályos képzéseknek.

Javasolták a *-tore* alakot az *-ere* mellett. Egy angol szerint Isten neveként számára a *kreere* szó kevésbé jó, mint a *kreatore*. Nekem semmi ellenvetésem sincs a *kreere* ellen, de szívesen elfogadom a *kreatore*-t, minthogy az olyan szavak, mint *diktatore*, *kolaboratore*, *exekutore*, *persekutore* teljesen összhangban vannak a novial szellemével. De az *-atore* nem illik minden *-a* végű igéhez, így használnunk kell a *bakere*, *milere* és hasonló, a *Novial Lexike*ben megadott alakokat; valamint a *redaktere* s í. t. formák is teljesen természetesek, mivel ezeknél a franciában *-eur* van. Így alternatív formákként használnunk kell mind a két képzőt.

4. § Hangsúly

A novial szabálya (miszerint a hangsúly az utolsó mássalhangzó előtt álló magánhangzóra esik, kivéve, ha a mássalhangzó az *-s*, *-d*, *-m*[81], *-n* toldalékok egyike) általában teljesen természetes hangsúlyozást eredmé-

80 AIL: Jespersen *Novial – Egy nemzetközi nyelv (1928)* c. könyve angol címének (*An International Language*) rövidítése. [A fordító]

81 Ideértve nemcsak a határozói *-im*-et, de az absztrakt semlegesnem *-um* végződését is. [A fordító]

nyez. De a *numere* szót *numre* alakúvá kellene változtatni, amint ez megtörtént már néhány hasonló esetben. A számos etnikus nyelvekben található hangsúlytól való kevés eltérés (*buro*, *elbove*, *kolera*, *liberi* s í. t.) véleményem szerint nem okoz sok kárt; a származékokban az eltérés némelykor eltűnik, pl. *medikal*, *episkopal*, *populari*. Azoknak, akiknek az *Amerika* ellen kifogásuk van, nem szabad megfeledkezniük arról, hogy a francia az *i*-t hangsúlyozza az *Amérique* szóban. A rendszerünk mindenesetre jobb, mint a magánhangzók feletti hangsúlyjelek szórványos használata, amit minden szó esetén külön meg kell tanulni.

Egy elég nagy szóosztály végződik *-ee*-re, és sok levélíró javasolta azt, hogy ebben az esetben az első *e*-t hangsúlyozva ejtsük (*alee*, *chosee*, *diaree*, *dinee*, *entree*, *farisee*, *kamee*, *kupee*, *lisee*, *livree*, *moskee*, *musee*, *supee* a legfontosabb ilyen szavak). Nem támogatom a kivételeket[82], és emiatt az eredeti egyszerű szabályt részesíteném előnyben, különösen azért, mert természetes, hogy a mesterséges nyelveken lassabban beszélünk, mint az anyanyelvünkön, és így a kettős *ee* tisztán elválasztható. Örülnék az ezzel a kérdéssel kapcsolatos véleményeknek.

Sokkal rosszabb, hogy néhány gyakran használt szócskának nem természetes utolsó szótagi hangsúlya van. Ez megbocsátható latin szavak esetén: *forsan*, *tamen*, *apud*, *koram*. A *semper* szó *sempre* alakúvá cserélődött. De az élő nyelvekből vett szavakat nem torzíthatjuk el ily módon, ezért sajnálom, hogy az *even* ‘sőt, még’ = fr. *même* (*hat.*), n. *sogar*, *selbst* szót felvettem. Az írásmód angol, de sem a magánhangzók, sem a hangsúly nem az, és a svéd *även* nem igazolja a szót. E szó kiválasztása előtt hosszan tétováztam közte és a sp. *aún* közt, amelyet végül is elutasítottam, mert más országokban kevéssé ismert. Kérdezhetik, az idótól és az occidentaltól eltérően miért nem alkalmaztam a *mem* szót? Az egyedüli okom az volt, hogy az *-m* végződést a tárgyeset (nem kötelező) ragjaként használom, így az összeütközésbe kerülne a *me* személyes névmás tárgyesetével. Most azt gondolom, hogy ez az összeütközés teljesen figyelmen kívül hagyható, mivel a nyelvi gyakorlat szerint az előrevetett tárgyeset használata olyan ritka, hogy a félreértésnek semmilyen reális veszélye nem áll fent. Így vissza szükséges állítani a *mem* szót a jogaiba!

5. § Elöljárószavak

Itt hasonló problémákkal szembesülünk. Az angolból és németből átvett *after* és *hinter* szavaknak nem természetes a hangsúlyuk. De van más nehézség is az elöljárószavak és a határozószavak közti összefüggés miatt. Abban a nyelvtani rendszerben, amelyet a *The Philosophy of Grammar* c. művemben előtártam, egy, partikulának[83] nevezett szóosztálynak tekintettem azoknak a szavaknak a csoportját, amelyiket rendszerint három osztályba sorolnak:

(a) határozószavak,
(b) elöljárószavak,
(c) kötőszavak.

Az eltérés az, hogy az (a) esetnek nincs bővítménye, a (b) főnevet vagy hasonló szót vesz bővítményül és a (c) tagmondatot vár bővítményként. Ezek a különbségek párhuzamosak azzal a három móddal, ahogy bizonyos igéket használhatunk: (a) *me kreda* ‘hiszek’, (b) *me kreda tum* ‘hiszem (azt)’, (c) *me kreda ke lo ve veni* ‘hiszem, hogy el fog jönni’.

Az etnikus nyelvekben néha, de nem mindig, ugyanazt az alakot használhatjuk mindhárom módban; az a. *after* ‘után’, *before* ‘előtt’ lehet (a), (b) és (c), bár az (a) esetben gyakran *afterwards*-ot használnak; a fr. *après* (a) és (b), de nem (c); a n. *nach* (b), de néhány kifejezésben (a) is, egyébként *nachher* vagy *nachdem* használatos, ahogy (c)-ként is; a n. *kommst du mit?*, dán *vil du med?* megfelelnek az a. *are you coming with us?*, fr. *viens-tu avec nous?* stb. mondatoknak.

Hogyan kell eljárni a mesterséges nyelvekben? A (c) esetben a dolog egyszerű, a *ke* szócskát adjuk hozzá (*ante ke lo venid*, *malgre ke lo venid*, *kontre ke* stb.). De mindig szükséges az (a) és a (b) megkülönböztetése? Az idóban és az eszperantóban az (a) esetben *-e* végződés járul a (b)-hez. Amikor kidolgoztam a novialt, hasonló megkülönböztetést kívántam tenni, de féltem ugyanezt az utóképzőt használni, mert a melléknevekből közvetlenül képzett főnevek is *-e*-re végződnek, és néha szükséges az, hogy elöljárószóból melléknevet képezzünk. Ezért azt gondoltam, hogy hasznos lenne más végződést használni erre a célra, és mivel nem akartam túl testes végződést, így nem a rendes határozóképzőt, az *-im*-et vettem, hanem az *-u*-t; ez némileg önkényesen lett kiválasztva, és most úgy gondolom, nem volt túl szerencsés. Ezzel a végződéssel egyben elértem a szóösszetétel logikus rendszerének lehetőségét is aszerint, hogy az utolsó összetételi tagot (főnév stb.) az elöljárószó bővítményének tartjuk-e, avagy sem. *Aftrutempe* = *tempe after (dis)* ‘(az ez) utáni idő/kor’, de *aftermorge* ‘holnapután’ = *(die) after morge* ‘holnap után(i nap)’; *hintrubutike* ‘bolt hátsó része’,

82 Ennek ellenére az írás végén Jespersen úgy döntött, hogy az *-ee* szóvégnél az első *e*-t kell hangsúlyozni, sőt a két *e* még egy hosszú magánhangzóvá is összeolvadhat, vö. Hangsúlyos -ee, 162. oldal. [A fordító]

83 Az IAL fordításában partikula helyett a magyarban bevettebb *viszonyszó* elnevezést használtuk. [A fordító]

hinterbutike ‘a bolt mögötti hely/tér/rész/szoba’. Vö. *kontervenene* ‘ellenméreg’ és *kontrupapo* ‘ellenpápa’. Mindez – lehet, hogy – éles elméjű volt, de túl kifinomult és egyáltalán nem praktikus. Tényleges hátrány nélkül használhatjuk az *-e* végződést a határozói alakoknál azokban az esetekben, ahol a megkülönböztetés szükségesnek látszik; az *-im* is rendelkezésre áll erre a célra. És sok elöljárószónál a speciális határozói alak feleslegesnek tűnik (*a*, *che*, *de*, *da*…).

Az alábbi listában[84] elválasztva felsorolom az elöljárószói és határozói alakokat, valamint példákat adok összetételekre; a mellékneveket *-gal jelzem. Több alak új, de, reményeim szerint, természetes; az esetleg szükségtelen alakokat zárójelbe tettem. Az elöljárószavakat mindig használhatjuk *tum*-mal vagy hasonló szóval (*ante tum* ‘azelőtt’ stb.).

after l. *pos*.

along | *alonge*.

ante | *antee* | *antetempe*, vö. *pre* a *Novial Lexike*ben | **anteriori* (*antei*).

apud | *apude* | (**apudi*).

bak (a *hinter* helyett; E *(to or at the) back of*; svéd és norvég *bak*, dán *bag*, *bagved*; F *derrière*, E *behind*, D *hinter*) | | *bakchambre*, *bakpedes*, *bakporte* | (**baki*).

depos | *depose*.

devan | *devane* | *devanbrakie*, *devanpede*, *devanchambre* | (**devani*).

dextre | *dextrim* | **dextri*.

durant | *durantim*.

est | *estim* | **esti*, fn. *este*.

exept | **exeptional*.

extre | (*extree*) | *extrelande*, *extreordinari* | **exteriori*.

(*hinter*, l. *bak*).

in | *ine* | **interiori*.

infre (hat., vö. *sub*) | **inferiori*.

insted | *instede*.

inter | (*intre*) | *interakte*, *international*, *interlingue*, *interlinguistike*, *intertempe*, *interspatie*, *interregno*; *interposi*, *intermixa*… (**medi*).

ko l. *kun*.

kontre (nem *konter*) | *kontree* = *kontre tum* | *kontreakte*, *kontredikte*, *-voli*, *-vatural*, *-venene*… | **kontrari*.

kun | *ko* | *kolabora*, *koherede*, *kohabita*, *koviva*, *koordina*, *kodisiple*, *koedukatione*, *kovenio*.

later | *laterim* | fn. *latere*.

left | *leftim* | **lefti*.

malgre | (*malgree* =) *malgre tum*.

mid = *in medie de* | **medi*, fn. *medie* | *medidie*, *medinokte*, *medivalore*.

nord | *nordim* | **nordi*, fn. *norde*.

oposit | *opositim*.

paralel | *-lim* | **-li*, fn. *paralele*.

pos (jobb, mint az *after*) | *pose* | *pos-tempe*, *posdata*, *posmedidie*, *poslude*.

pre- l. *Novial Lexike*.

preter | (*pretre*) | *preterpasa*, *-vada*.

relat | *relatim* = *relat tum*; vö. fönt a *re*-nél (2. §, 155. oldal).

sin | *sine* | *sinkuraji*.

sirk | (*sirke* =) *sirk tum* | *sirk-mure*, *sirk-regarda*.

sub | (*sube*,) *infre* | *subadmiralo*, *-chefe*, *-divisione*, *-grupe*, *-tase* | **inferiori*, vö. *infre*.

sud | *sudim* | *sudi*, vö. *sude*.

super | *supre* | *supercharjo*, *-home*, *-faini*, *-pasa*, *-vida* | **superiori* | ige *supera*.

84 Ebben a listában a *Novial Lexike*vel való konformitás végett meghagytuk annak eredeti nyelvrövidítéseit: D – német, E – angol, F – francia. [A fordító]

sur | *surim*, *sur tum* | *surnome*.
trans | (*transe*) | *transatlanti*, *transoseani*.
ultre (nem *ulter*) | (*ultree*) | *ultremontan*, *ultreradikal*, *ultrevioleti* (de *ultramarin* szín) | **ulteriori*.
vest (*west*) | *-im* | *-i*, fn. *-e*.

Az *interiori* stb. melléknevekből természetesen képezhetünk *interiore* stb. főneveket.

6. § Néhány rövidített szó

A novial egyik barátja, aki a nyelvünkön gazdasági kérdésekről akar írni, panaszolja, hogy a novial mindig a nehézkes *produktetu* (vagy *produkture*) ‘termék, gyártmány’ szó használatát kényszeríti rá a fr. *produit*, a. *product*, n. *Produkt*, *Erzeugnis* értelemben. Azt javaslom neki, hogy rövidítse ezt a szót *produktu* alakúvá, az alábbi megkülönböztetést hozva létre: (1) *produkto* = termelés, gyártás (folyamat), (2) *produktu* = termék, gyártmány (a termelés konkrét eredménye) és (3) *produktione* = a termelési folyamatok és a termékek együttese. Hasonlóképpen lehetségesek:

skriptu = *skriptetu* ‘irat, leírt dolog’, fr. *écrit*, n. *Schriftstück*, a. *(single piece of) writing*, *writ*.

diktu = *diktetu* ‘mondás, közlemény, nyilatkozat’, fr. *dit*, *dire*, a. *(single) saying*, *saw*, n. *Aussage*, *Äußerung*.

printu = *printatu* ‘nyomtatvány’, fr. *chose imprimée*, a. *printed matter*, n. *Drucksache* (*separat-printu* ‘különlenyomat’ n. *Sonder-Abdruck*, a. *off-print*, dán *særtyck*).

Most, amikor felhagyok az *-u* végződés használatával az elöljárószói eredetű határozók esetén, látható, hogy ezt a magánhangzót kiterjedtebben használhatjuk konkrét dolgok jelölésére, pontosan úgy, ahogy már a *Novial Lexike*ben szerepel a konkrét *lu* és az absztrakt *lum* névmás.

7. § A c és a z

A noviallal szemben talán a legtöbb kritikát az a pont váltotta ki, amely megszüntette a *c* és *z* betűket, és helyettük mindig *s*-et íratott[85]. A kritikusaim közül a legkomolyabb, dr. Talmey (aki jól ismert az ido tökéletesítésében kifejtett munkásságáról) olyan novial szavak hosszú listáját írta össze, amelyek szerinte „nehezen érthetők és romlottabbak annál, hogy sem fel lehetne ismerni őket’. Egy francia sem, mondta, ismerné fel az ő *ciseau* ‘olló’ szavát a nov. *sisoe*-ban. De Talmey elfejti, hogy az ido *cizo* sem teljesen = fr. *ciseau*, sem fonetikailag, mivel *c* = [ʦ], sem az írásmódja szerint, különös tekintettel az ido *cizi* többes számra. Talmey azt is mondja, hogy az én n. *Satz*-ból származó *satse* ‘mondat’ (a. *sentence*, fr. *proposition*, *phrase*) alakom annyira romlott természetes szó, hogy nem ismerik fel; de védi ugyanakkor a saját *zaco* alakját ugyanerre a szóra: „a németek hallva az (*o* kivetésével előálló) *zac*-ot, azonnal fel fogják elismerni azt mint az ő *Satz* szavukat”. Erre könnyű felelni: a németek *látva* a két szóalakot, fel fogják ismerni az enyémet, de Talmeyét nem, mivel ez utóbbit természetszerűleg úgy fogják kiejteni, hogy [ʦako]; *hallva* pedig könnyen felismerik mindkettőt, de az *-e* végződést természetesebbnek fogják találni, mint az *-o*-t.

Egy mesterséges nyelv megalkotásánál jó lenne, ha mindig figyelembe vennék a hangzást és az írásképet is, de sokszor fel kell áldozni e kettő közül az egyiket. Ha e két szempont szerint tekintjük át a *c*-t tartalmazó szavak Talmey által adott hosszú listáját azért, hogy bemutassuk az ido alakok nagyobb természetességét, akkor azt találjuk, hogy a novial megfelel a francia kiejtésnek, amitől az ido eltér azzal, hogy *c* = [ʦ], pl.

novial	francia	ido
ansieni	*ancien*	*anciena*
fasil	*facile*	*facila*
glasie	*glace*	*glacio*
komensa	*commencer*	*komencar*,

valamint *medisine*, *menase*, *prinsipe*, *seda*, *sinseri*...

Ahol az ido magánhangzók közt *z*-t ír, ott a novial a francia írásmóddal konformabb, mint az ido:

plesire	*plaisir*	*plezuro*.

85 Ebben a szakaszban fonetikai átírást kell használnom, amely a nyelvészeti könyvekben szokásos módon [ ]-k között áll. – sp. = spanyol, p. = portugál, ol. = olasz, holl. = holland, sk. = skandináv nyelvek, nov. = novial, eszp. = eszperantó.

Néhány szó mindkét csoporthoz hozzátartozik:

presisi(i)	*précis*	*preciza*
sivilisa	*civiliser*	*civilizar*.

Egy harmadik csoportba azok a szavak tartoznak, amelyeknél az idóban *d* van, a novialban pedig *s*, hogy könnyebbé tegyük az *-ione* stb. végű származékok képzését. És, ha Talmey fenntartja, hogy a *decidas*, *posedas* alakok természetesebbek, mint a *desise*, *posese* (vö. mégis a. *possess*), akkor azt hozhatom fel ellene, hogy a teljesen szabályos *desisione*, *posesione* képzések sokkal természetesebbek, mint a *decido*, *posedo*, vö. még *kolisione* = fr. *collision*, ido *kolido*.

Összességében a novial alakok nem tűnnek a „természetesség” szempontjából gyengébbnek, mint az idóéi (némelyek akár azt is gondolhatnák, hogy jobbak). De mi a természetesség? Mert Talmey szerint a természetes nyelvekkel való egyezés jelenti, néhányszor (amikor ez a céljainak megfelel) a hangok, és néhányszor az írott alakok tekintetében – még akkor is, ha ezek valójában nem is természetesek. Kérdezhetnők, hogy az európai nyelvek gyakran nem ésszerű helyesírása olyan szent-e, hogy meg kell őriznünk azt még egy nemzetközi nyelvben is? Szerencsére a legtöbb interlingvista felhagy a fr. *philosophe*, *rhetorique*, *théorie* szavakban lévő *ph*, *rh*, *th* betűkapcsolatokkal.

Ha a novial azzal hibázik, hogy túl sok *s* van benne, akkor az eszperantó és az ido ott követ el hibát, hogy túl sok *z*-t használnak, ahol a legfontosabb etnikus nyelvekben *s* áll (írva és néha ejtve is), mint eszp. *uzi*, *uzo*, *azeno*, *anizo*, *kazo*; vö. még *skizi* ‘skiccel, vázol’ = fr. *esquisser*, ol. *schizzare*, sp. *esquiciar*, n. *skizzieren*, dán *skitsere*, e. *sketch*; az ido *-oza* ‘-ózus’ = F *-eux*, E *-ous* végződés.

Kérem az interlingvistákat, hogy olvassák újra azt, amit az *An International Language* (Egy nemzetközi nyelv) c. könyvemben és a *Novial Lexike* előszavában írtam az *s*, *c*, *z* kérdéséről. Továbbra is azt hiszem, hogy a *c*, *sc*, *z* helyetti *s* nagyon fontos egyszerűsítés, ami sok nehézségtől szabadít meg minket – sőt abban az időben, amikor idóul írtam szinte mindennap, nagyon gyakran tétováztam ezeknél a betűknél. Most komolyan átgondoltam az egész problémát, mert több interlingvistát látok sajnálkozni azon, hogy nem vettem fel a *c*-t és a *z*-t a novial ábécébe, és én nagyon is kész vagyok figyelembe venni minden jól megfontolt javaslatot.

Néhány barátomnak az a véleménye, hogy a megoldásom támadhatatlan a mindennapi szavak esetén, de a műszaki és tudományos szavakban a *c*-t és a *z*-t használni kívánják. Így ők olyan alakokat akarnak írni, mint pl. *cephalopode*, *acetone*, *ceroleine*, *ezimute* [*azimute*?], *zinkenite*, *zaratite*, de *sivil*, *sosialiste*, *sone*, *soologe*…

Ezt nem tekintem kielégítő megoldásnak: soha nem lehet szigorú különbséget tenni abban, hogy mi a tudományos és mi a közkeletű fogalom. Az, amit egy adott korban csak a szakemberek ismernek, hirtelenül és váratlanul mindenki által ismertté válhat, olyanná, amiről a mindennapi életben beszélnek. Az, ami egy tudósnak teljesen ismerős, kínai lehet egy másik hasonlóan művelt embernek. Ha a *c*-t és a *z*-t használni akarjuk, véleményem szerint minden szótípus esetén egyaránt alkalmaznunk kell e két betűt.

De mielőtt döntünk az elfogadásról, tisztáznunk kell két pontot: melyik szavakban és milyen kiejtésben kell használni ezeket a betűket.

Az első pont megoldása egyszerű mindazokban az esetekben, ahol a gyakorlatban egyező használatot találunk az európai nyelvekben (az újabb keletű német helyesírás a *c*-t *z*-re cserélte) így *cent*, *centre*, *civilisation*, *facil*, *inocent*, *scene*, *disciple* – *azur*, *zele*, *zone*, *zoologe*.

De más esetekben az etnikus nyelvek nem egyeznek meg egymással, pl.

a.-fr. *place*, n. *Platz*, ol. *piazza*, sp. *plaza*, p. *praça*, dán *plads*;
a. *voice*, fr. *voix*, sp.-p. *voz*, ol. *voce*;
a. *cross*, fr. *croix*, sp.-p. *cruz*, n. *Kreuz*, ol. *croce*, dán *kors*, *kryds*;
a.-fr. *race*, n. *Rasse*, sp. *raza*, ol. *razza*, p. *raça*;
a. *eccentric*, fr. *excentrique*, n. *exzentrisch*;
a.-fr. *prince*, n. *Prinz*, dán-holl. *prins*;
fr.-dán *danse*, a. *dance*, n. *tanzen*.

Ezek az esetek kényelmetlen helyzetbe hozzák azokat, akik a *c*-t és a *z*-t támogatják, ezzel szemben nekem nem jelentenek nehézséget, mivel én mindenütt az *s*-et részesítem előnyben.

Tegyük fel mégis, hogy egyetértésre jutottunk abban a kérdésben, hogy mely szavakban akarjuk használni a *c*-t és melyekben a *z*-t; maradt az, hogy a kiejtésükről döntsünk.

C: Az eszperantó, ido és occidental [ʦ]-nek ejti, és ezzel olyan értéket rendelnek a *c*-hez, amely a szláv nyelvekben található (és a németben a helyesírás reformja előtt), de nem azokban a nyelvekben, amelyekből a szavak többségét átvettük: az angol, a francia, valamint a holland és a skandináv nyelvek a *c*-t [s]-ként ejtik. A [ʦ] ellen szólnak a következő megfontolások: ezen hangcsoport ejtése csakugyan nagyon könnyű magánhang-

zók után, vö. a. *hats*, n. *Reiz*, *Fritz*, holl. *spits*, dán *vits*, fr. rendszerint *là-dessus*, *médecin*… De szókezdeten a [ʦ] nem található meg ezekben a nyelvekben[86], sem a spanyolban és a portugálban; így úgy tűnik, hogy több millióan éreznek ellenszenvet e hangkapcsolat ellen ebben a helyzetben.

Figyelembe kell vennünk a *c* betű e hangértékének fonetikai hatását bizonyos, más mássalhangzókkal alkotott gyakori hangcsoportokban; így lenne
[sʦ] a *scene*, *scientie*, *disciple* szavakban…
[kʦ] az *akcente*, *sukcese* szavakban…
[ksʦ] az *excelanti*, *excese* szavakban…
[nsʦ] a *konscientie* szóban.

Ezek a hangcsoportok nem találhatók meg a legtöbb nyelvben: így a nemzetközi nyelvben sem tűrhetők meg. Ezért az ido egyszerűsít, és *ceno*, *acento*, *ecelanti* alakokat ír, a spanyolt hozva fel például, amelyben néhány (de nem minden) esetben *c* van, jóllehet más hanggal ejtve ([θ], úgy mint az a. *th*). De ha a *c*-t azért használjuk, hogy az etnikus nyelvekkel való egyezést elérjük, akkor ezzel egy időben nem változtathatjuk meg önkényesen az írásmódot, hanem *disciple*, *excita* stb. alakokat kell írnunk.

Így a *c* betű [ʦ] ejtésének vannak bizonyos hátrányai. Két másik lehetőségünk van: ejthetjük a *c*-t úgy, mint a spanyolban vagy úgy, mint az olaszban. Az első ([θ], mint az a. zöngétlen *th*) nem javasolt, mivel kevés nép nyelvében van meg ez a hang – az angolok pedig, akik ismerik, megzavarodnának az eltérő írásmód miatt. A második ([ʧ]) összeütközésbe kerülne a *chefe* stb. szóban lévő *ch*-val.

Folytassuk a *z* betűvel: zöngés *s*-ként, fonetikailag [z]-ként ejtődik a franciában, az angolban, a hollandban és a szláv országokban, de [ʦ]-ként a németben, [ʦ]-ként vagy [ʣ]-ként az olaszban, angol *th*-ként ([θ]) a spanyolban és [s]-ként a skandináv nyelvekben – tehát semmi egyezés sincs.

Ebben a zavarba ejtő helyzetben a novial egy barátja a *c*, *sc*, *z* betűk tudományos szavakban való használatára a következő szabályokat javasolta: (1) a *c* betű *e*, *i* előtt = zöngétlen *s*; (2) az *s* mindig zöngés, azaz fonetikailag [z], kivéve zöngétlen hangok mellett (*sf*, *sp*, *st*, *sk*, *ps*, *ts*, *ks*); (3) az *sc*, mint zöngétlen [s]; (4) a *z*, mint a spanyolban = a. *th* = [θ]. Ez nekem nagyon bonyolultnak és nehéznek tűnik, és az írott *s*-re ejtett zöngés [z] a szavak kezdetén biztosan megriasztana mindenkit az (észak-)németek kivételével.

Sokat töprengtem ezeken a problémákon, anélkül hogy megoldást találtam volna, amikor hirtelen egy erdei séta során felfedeztem ennek a nyugtalanító eredménytelenségnek az okát: mindig azt feltételeztem, hogy ha felvennénk a *c* és a *z* betűket, akkor szükségszerűen *megkülönböztető* hangértéket is kellene társítanunk hozzájuk; de amint belátjuk, hogy ez tévedés és hiba, megtaláljuk azt az egyszerű megoldást, amelyet itt olvashatunk. De bevezetőül néhány általános jellegű elméleti megjegyzést kell tennem.

Folyamatosan úgy tartják, hogy az „egy hang egy betű” elv a nyelvek esetén ideális. Ez nagyon, nagyon ritkán található meg etnikus nyelvekben. (Az axióma pontosabb megfogalmazása az lenne, hogy „minden egyes írásjel egy fonémából állhat”; mert egy írásjel állhat két betűből is [pl. *sh*], és a fonéma a megkülönböztető jelleggel bíró hang fogalmának megfelelő nyelvi kifejezés.) Mint más látszólag magától értetődő igazságok esetén is, jó, ha néha megvizsgáljuk: „miért”? Melyik az az alapvető ok, amiért ez a hang és betű, fonéma és írásjel közti megfeleltetés kívánatos? Azt hiszem, hogy nem tévedek, amikor azt mondom, hogy ez a tanulás (és használat) könnyebbségének elérése végett van így. Az etnikus nyelvekben számtalan nehézséget jelent az a tény, hogy a ez az elv gyakran sérül. De különbséget kell tennünk: a nehézség nem pontosan ugyanolyan módon jelentkezik mindenkinél. (1) Az anyanyelvünket előbb beszéljük, minthogy megtanulnánk írni; ebben az esetben az irány elsősorban hangzás → írás; így a legfontosabb az, hogy minden egyes fonéma mindig ugyanolyan módon legyen kifejezve, mivel a hangzás az ismert dolog, és az írásmód a tanulandó. (2) Aki idegen nyelvként sajátítja el, annak az irány általában fordított: írás → hangzás, eltekintve itt a tisztán szóbeli, könyv nélküli tanulástól. A tanuló leírva látja a szavakat, mielőtt a kiejtést hallaná, és számára a legfontosabb dolog az, hogy egy szót látva helyesen ki tudja ejteni azt. Ezt azonban még akkor is meg lehet tenni, ha ugyanaz a hang néhány szóban egyfajta, másokban pedig másfajta írásjellel van írva, feltéve hogy az írásjelek nem többértelműek. Így a két csoportnak különböző az érdeke: az első az „egy hang – egy betű”, a második az „egy betű – egy hang” elvet igényli.

Alkalmazzuk a fentieket a mesterséges nyelvekre. Itt biztosra vehetjük azt, hogy mindenki az írásmódot a hangzás előtt fogja megtanulni: alkalmasint több év telik el addig, amíg olyan gyermekek fognak születni, akik a nemzetközi nyelvet azelőtt fogják beszélni, hogy az ábécét elsajátították volna. Így fontosabb az, hogy a

86 A németben természetesen előfordul a [ʦ] szókezdő helyzetben. Ezen kívül a szerzővel ellentétben mi a 72. lábjegyzetben (161. oldal) kifejtetteknek megfelelően nem tekintjük a [ʦ]-t (és általában a zár-rés hangokat) hangcsoportnak, hangkapcsolatnak, hanem egy egyszerű hangnak. [A fordító]

tanuló látva a szót, tudja, hogyan kell ezt kiejtenie, mint a fordítottja, azaz hogy rögtön helyesen legyen képes leírni a szót, amikor hallja. Emiatt megengedhetjük, hogy többféle módon írjuk ugyanazt a fonémát és ugyanazt a szót, feltéve, hogy minden egyes írásmódot csak egyféleképp értelmezhetünk.

(Fontos, hogy már eddig is háromféleképp írtuk a [k] hangot: *k* és *q*, valamint az *x* első része, és kétféleképp az [s]-et: *s* és az *x* második része.)

Mindezek eredményeként javaslom, hogy a novialnak *két formája* legyen, amelyek közül mindenki az egyéni belátása szerint választana:
(1) a *fonetikus* novial (FN), ahogy eddig is használtuk, *c* és *z* nélkül; illetve
(2) az *ortografikus* novial (ON), amelyben van *c* (valamint *ç* és *sc*), illetve *z*.

A legfontosabb azonban az, hogy *a két változat kiejtése pontosan megegyezik*: az ON-ban lévő *s*, *c*, *ç*, *z* betűket mindenkinek zöngétlen [s]-ként kell kiejtenie. A hangzás szempontjából teljesen közömbös az, hogy *sivil* vagy *civil*, *sientie* vagy *scientie*, illetve *sone* vagy *zone* alakokat írunk-e.

Az európai nyelvekben sehol sem egyezik meg pontosan az *s*, *c*, *sc*, *z* ejtése, azonban az [s] hang az, ami a legközelebb van mindezen esetek közös hangzásához, és ezért megtartottuk a novialban, az FN-ben mindenütt *s*-ként, az ON-ben pedig többféleképpen írva[87].

Addig nem ejtettem szót a *ç* betűről. Ezt a francia betűformát használhatjuk a *façade* esetén és néhány más szóban, azonban különösen hasznos az ON-ben, amikor *a*, *o*, *u* hangokkal kezdődő toldalékok járulnak *c*-re végződő tövekhez, pl. *nuançosi*, *françum*, *prinça*, *prinçatri* (de *nuance*, *Francia*, *prince*). Hasonlóképp, ha akarjuk, írhatjuk: *komença*, *komençant*, *komenço*.

Ha valaki, aki az ON-t akarja használni, azt kérdezi tőlem, hogy honnan tudhatja, vajon *s*-et, *c*-t vagy *z*-t kell-e írnia például a fenti szavakban, akkor a válaszom ez: ez ne aggassza, ha a francia vagy az angol alapján tudja, hogy a szóban *c* van, akkor írjon *c*-t; ha nem tudja, használjon nyugodtan *s*-t. Ha *cesa* szóformát ír, akkor megkönnyítheti a megértést azoknak, akik ismerik a fr. *cesser* vagy az a. *cease* igéket, de soha nem hiba *sesa*-t használni. De vajon az ON-t használónak *konoça* (vö. sp. *conocer*), *konosça* (vö. ol. *conoscere*) vagy *konosa* (vö. fr. *connaissons*, *connaissance*) formát kell-e írnia? Én magam mindig *konosa*-t használok.

A feltétel, amely nélkül nem lenne lehetséges bevezetni ezt a kettős írásmódot, az az, hogy ne létezzenek zavaró kétértelműségek a szavak hangzásában. De ezeket már elkerültem akkor, amikor kidolgoztam a novialt, megkülönböztetve pl. a *sone* 'zóna' (a.-fr. *zone*) és az (ol. *suono*-ból származó) *suone* 'hang' (fr. *son*, a. *sound*) szavakat[88].

Végezetül ki akarom hangsúlyozni, hogy a novial alapvető jellege nem változik attól, hogy ezzel az új írásmóddal írjuk; mint ahogy egy etnikus nyelv is azonos marad önmagával még akkor is, ha gyorsírásos jeleket használunk a lejegyzésére.

8. § Az *y*

Az *y* esetén az ügy hasonlóképpen, de nem pontosan ugyanúgy alakul, mint a *c* és a *z* esetén. A könyveimben nem fogadtam el azt, hogy magánhangzós értéke legyen ennek a betűnek, mindenütt *i*-t írtam a magánhangzós *y* helyett, és az *y*-t csak mássalhangzóként használtam, pl. a *yuni*, *kayere*, *fayense*, *foye* szavakban. De sokan sajnálták ezt a döntést, és előnyben részesítették az *y* használatát az olyan szavakban, mint *sylabe*, *symbole*, *symetri*, *symfonie*, *sympatie*, *symptome*, *syntaxe*, *polyteisme* és a többi *poly-* kezdetű szó. Az etnikus nyelvek három csoportba sorolhatók ezen szavak tekintetében:[89]

(1) *I*-t írnak és [i]-t, azaz elöl képzett ajakréses magánhangzót ejtenek; ez az a modell, amit követtem a FN-ban.

87 Mivel a zöngés [z] hang, mint olyan, nem létezik a novial fonológiai rendszerében, semmi hátrány nem származik abból, ha az angolok vagy a franciák [z]-t ejtenek pl. a *desira* szóban, vagy ha a németek [zume]-t mondanak [sume] helyett. A novial nem egy túlzott precizitást követelő rendszer.

88 Az egyedüli eset, ahol a kétértelműség lehetősége felvetődik, a *sele* = *cele* 'sejt, cella' (fr. *celle*), ill. = *zele*; ezért az első szó esetén a *selule* (*celule*) formát részesítem előnyben, amely a *Novial Lexike*ben alternatív alakként szerepelt. [Jespersen eredeti megjegyzése]. A *Novial Lexike*t tekintve a helyzet egyértelműbb, ott ugyanis nincs is *sele* = *zele* szó, csak a *sela* (*zela*) 'lelkesedik, rajong' ige és a belőle képzett *selo* (*zelo*) 'lelkesedés, rajongás, buzgalom, hév' (fr. *zèle*, a. *zeal*) főnév. A *sele* = *cele* szó ugyannakkor nem lehet *e/a/o* típusú szó, vagyis nem képezhető belőle értelmes *-a* végű ige, ill. abból *-o* végű igen főnév; valamint hím- és nőnemű alakok sem képezhetők hozzá, így a *sela* = *cela*, *selo* = *celo* szavak nem léteznek. A FN-beli *sele*-nek tehát egyértelműen *cele* 'sejt, cella' felel meg az ON-ben, a *sela*, *selo* alakoknak pedig *zela* 'lelkesedik', *zelo* 'lelkesedés'. [A fordító kiegészítése]

89 Az (1) lehetőség esetén a forrásszöveg romlottnak tűnik, mivel mind az íráskép, mind az ejtés azonosnak van feltüntetve a (2) esetben vázolttal. Az FN-ra való utalásból kiindulva javítottuk a szöveget. [A fordító]

(2) *Y*-t írnak és [y]-t, azaz elöl képzett ajakkerekítéses magánhangzót[90] ejtenek: ilyenek a skandináv nyelvek és részben a német. A lengyel némiképp eltérő hangot ejt (nem kerekített, hátrébb artikulált).
(3) *Y*-t írnak és [i]-t ejtenek: mint a francia, angol, portugál, holland és részben a német.

Most az a véleményem, hogy az ON-ban a harmadik csoportot lehetne követni, vagyis megengedni az *y*-t [i] ejtés mellett. Ez ellen fel lehetne vetni, hogy ez annak az elfogadásával járna, hogy ennek a betűnek fonetikailag két értéke van, egy magánhangzós és egy mássalhangzós (ezzel szemben a *c* és *z* betűk esetén csak egy hangértéket ismertünk el az ON-ban). De ebben az esetben a hátrány inkább elméleti semmint gyakorlati, és könnyen menthető, minthogy a két hang közti különbség nagyon kicsiny: sok nyelvben nincs mássalhangzós zörej annál a hangnál, amelyet fonetikusan [j]-nek írnak, pl. az a. *yes*, fr. *hier*, dán *ja* esetén, amelyek pontosan úgy ejtődnek, mint az [i], csak abban különböznek tőle, hogy nem alkotnak szótagmagot: emiatt rendszerint azt mondjuk, hogy a [j] valójában nem szótagalkotó [i̯]. Az ON-beli szabály így az lehet, hogy az *y*-t [i]-nek ejtjük, amely mássalhangzó előtt szótagalkotó, magánhangzó előtt pedig nem szótagalkotó. Megjegyzendő, hogy az *i*-nek írt hang sem szótagalkotó a *natione*, *filio* stb. szavakban.

Hangsúlyos *-ee*

Az *-ee*-re végződő szavak hangsúlyozásánál (l. 155. oldal) úgy hiszem, hogy az első *e*-t kell nyomatékkal ejteni, vagy éppen az *-ee*-t egyetlen hangsúlyos *-e*-ként kiejteni, ami a franciák számára természetes, és ami elvezethet az olyan szópárok hatékonyabb megkülönböztetéséhez, mint a *kafe* ‘kávé’ és a *kafee* ‘kávéház’.

90 Ez a hang megegyezik az *ü* betűvel jelölt magyar hanggal. [A fordító]

A Novial ’98 projekt[91]

A Novial ’98 projekt azért jött létre, hogy újból életre keltse és továbbfejlessze (ahol úgy érzi, hogy szükséges) a novial nyelvet. Céljuk, hogy a lehető legközelebb maradjanak Jespersen nyelvéhez, ahogy azt az *Egy nemzetközi nyelv* és *Novial Lexike* c. műveiben leírt[92], de a problémás és nehézkes pontokon javítson rajta, bővítse a szótárát és végül világszerte terjessze azt, mint egy nemzetközi nyelvet. Az 1928-as és 1930-as nyelvállapotot tekintik munkájuk alapjának.

A projekt a ’90-es évek végén tevékenykedett, vezetője *Don Blaheta* volt, jelenleg alvó projektnek tűnik...

Nyelvtani változások

Jespersen eredeti novialjához képest a következő változásokat vezette be a projekt:

1. A kiejtésben a projekt meghatározta, hogy minden betűnek vagy betűkapcsolatnak (*ch*, *qu*, *sh*) van egy vagy több „ideális kiejtése”, nulla vagy több „helyzeti variánsa” és nulla vagy több „elfogadott alternatív kiejtése”. Ha több „ideális kiejtése” van egy betűnek, mindegyik korlátozás nélkül használható. Ilyen pl. a *j* kiejtése, ami lehet [ʒ] vagy [ʤ] is. A „helyzeti variáns” csak bizonyos esetekben ejthető más hanggal, ilyen pl. az *n* betű, mely *g*, *k*, *q*, *x* előtt [ŋ], míg más helyzetben [n]. Ezek a kiejtési variánsok nem cserélhetőek fel egymással. Végül az utolsó eset, az „elfogadott alternatíva”, ami nem számít helyesnek, de jobb elfogadni, mint egy nem elfogadott alternatívát. Ilyen az *x* betű, melynek helyes kiejtése [ks], de elfogadott a [gz] ejtésforma is (míg pl. az [s] nem). Hasonlóan, a *h* kiejtése a szabályos [h] helyett elfogadható [x] kiejtéssel is, ha olyan nyelv beszélője használja, akinek nyelvében nincs meg a megfelelő hang (spanyolok, szlávok stb.).
2. Felvették a *w*-t az ábécébe, de korlátozott számú szóbázissal, kiejtése nem került meghatározásra.
3. Felvették a *z*-t az ábécébe, kiejtése megfelel az az angol vagy magyar *z* kiejtésének [z]. Ezzel egy időben számos eddig *s*-sel írt szó *z*-vel írandó, pl. **sero* ▸ *zero*, egyúttal felvételre került néhány, már eleve *z*-vel írt szó is a szókincsbe, pl.: *zoo* és származékai. A konkrét változásokról lásd a A szókincs alakulása c. fejezetet (165. oldal)!
4. Egységesítették a főnevek végződését, minden főnévnek *-e*-re kell végződnie, ezért a más hangra végződő szavakat ennek megfelelően át kellett alakítani, pl.: **piano* ▸ *piane*, **mensu* ▸ *mensue*, hasonlóan az **-ia*, **-ilo*, **-ologia* végződések is *-ie*, *-ile*, *-ologie* formákra változtak.
5. A *boni* ‘jó’ ▸ *bone* ‘a jó (általában)’, *bonu* ‘a jó (konkrétan)’, *bonum* ‘a jó (absztakt kifejezésként)’ alapján szabályos képzésűek a *le* ‘ő (*hn.*/*nn.*)’, *lu* ‘az (konkrét *sn.*)’, *lum* ‘az (absztrakt *sn.*)’ névmások. A *N98* meghatározta, hogy amennyiben nem okoz tévedést, félreértést, a *le* használható a továbbiakban ‘általános harmadik személyű névmás’-ként bármilyen helyzetben.
6. Megváltozott a melléknevek fokozása is. A *N28*-ban a középfokot a *min* és **plu* szóval, a felsőfokot pedig **minim* és **maxim* szóval jelöltük. Ez a *N98*-ban *min* és *max* párosra változott középfokban (a *max* a spanyol *más*, illetve a katalán *més* szavakra hajaz), felsőfokban *li min* és *li max* lett. Ez teljesen megfelel az újlatin nyelvekben használt felsőfokú alakok képzésének.
7. A **sink* ‘5’ szót vizuális összetéveszthetősége miatt (megegyezik az angol *sink* ‘mosogató, mosdó’ szóval) lecserélték a görög eredetű *pent* szóra (megtalálható pl. az angol *pentagon*, *pentium*, *pentagram* szavakban is).
8. Az egyik legfontosabb változás az igei végződések kiegészítése egy *-r*-rel. Az eredeti novialban az ige *-a*-ra, *-e*-re, *-i*-re és *-u*-ra végződhetett. Ezek a végződések azonban más nyelvtani funkcióknak is végződései: az *-a* és az *-e* főnévi végződések, az *-i* melléknévi végződés, az *-u* pedig lehet határozói végződés, de a konkrét főnevet is jelöli. Ráadásul ez az *-r*-rel kiegészített végződés jobban hasonlít az újlatin, valamint a skandináv igevégződésekre is.

91 A *Novial ’98* projekt oldala a <http://www.blahedo.org/novial/novial98.html> címen található.
92 Mindkét itt említett mű megtalálható könyvünk előző részeiben.

9. A *N28* jövő időt jelölő segédszava a **sal* volt, a *N30*-ban ehhez Jespersen hozzáadta a **ve* szócskát is, mindkettő teljes jogú nyelvtani elemként használható volt. A *N98* projekt ezek helyett bevezette a *va* segédszót, amely jobban megfelel az újlatin vonalnak, a **sal* amúgy is csak a germán nyelvekből ismert. Eredetileg Jespersen is ezt az alakot akarta a *N30*-ban alkalmazni, de a *la va ja ha fa* 'ő *nn.* már befejezte' és hasonló kapcsolatok miatt nem tartotta elég szépnek.
10. Az eddigi segédigék, a *did*, a *va* és a *vud* nem csak igeszerkezetekben használhatók, hanem akár névszói szerkezetekben is, pl.: *did bruni hause* 'egy régebben barna ház' *v.* 'egy ház, amely barna volt'. Ezzel együtt bevezettek egy új segédigét, a *sta*-t, amely valaminek a folyamatos voltát jelöli: *me lekter* 'tanulok' – *me sta lekter* '(épp most) tanulok'.
11. Változások a képzőknél:
    a. Jespersen két utóképzőt javasolt az absztrakt főnevek képzésére, ezek az *-eso* és az *-itate*. Ez utóbbi a kedvezőbb, mivel az *-eso* végződése *-o*, amely a hímnemű élőlények jelölésére szolgál. Ezt megváltoztathatnánk **-ese*-re, de ez felesleges, mert így két képzőnk lenne ugyanarra a feladatra. Így az **-eso*-t többé nem használja a *N98*. Ugyanekkor az *-nt(i)* végű absztrakt melléknevek végződése *-nse*-re változik, míg minden más esetben az *-itate* használandó.
    b. A főnevek csoportjának jelzésére szolgáló *-aro* képző nem megfelelő, mert egyrészről könnyen összetéveszthető az *-arie* és *-ari* képzőkkel, másrészről az *-o* végződés a hímnemű főnevek képzője. Ezért a projekt az *-aro* helyett az *-ie* képzőt vezette be, melyet a főnevek többes számához kell csatolni: *vorde* 'szó' ▸ *vordesie* (a **vordaro* helyett).
    c. A házassági kapcsolattal létrejövő rokonságot jelző **bo-* előképzőt *mari*-ra cserélték.
    d. Az *-u* utóképző két különböző funkcióval bírt: az egyik a melléknevekből képzett konkrét főneveket jelölte, a másik az elöljárókból képzett határozókat. A *N98* projekt csak az első funkciót tartotta meg az *-u* képzőnek, míg a másik funkcióra az *-im* utóképzőt vezették be: *in* '-ba, -be; -ben, -ben' ▸ *inum* 'belül, bent' (az **inu* helyett).
    e. Új képzőt vezettek be a ok kifejezésére: *-rez*. Így: *quirez* 'miért', *tirez* 'ezért'.
    f. Ormótlansága miatt lecserélték a **dis-* előképzőt – germán analógia alapján – *h*-ra (pl. angol *here* 'itt' / *there* 'ott'). Ezek alapján: *te* 'az' / *he* 'ez', valamint: *tilok* / *hilok* stb.
    g. Lecserélték a franciából származó **-atr* utóképzőt – amely más nyelvben nem szerepel – a nemzetközileg is használt *-oid* képzőre.
    h. Az **-endi* és **-indi* utóképzőket összevonták egyetlen *-ndi* képzőbe.
    i. Lecserélték az **-um* utóképzőt az *-ese* képzőre.
12. A főnévi igenevet jelölő *tu* szót *at*-ra módosították. Elöljáróként nem változott.
13. Mivel az etnikus nyelvek különféle módokon jelölik a tizedeseket és az ezreseket, ezért ezt egységesítették, mégpedig a nemzetközi tudományos formátumnak megfelelően, azaz szóköz választja el az ezres blokkokat, a tizedest pedig ponttal *vagy* vesszővel is írhatjuk, de egy dokumentumon belül célszerű csak az egyiket használni.

Fontos megemlíteni, hogy a következő néhány alapvető tulajdonság *nem* változott meg a *N28/N30*-hoz képest:

1. A *N98* nem használja a *C* betűt semmilyen *N28/N30*-beli betű helyettesítésére.
2. A többes szám első személyű névmás minden esetben *nus*, tehát nem fogadták el azt a javaslatot, hogy legyen megkülönböztetve egy „befogadó” (*inclusive*: *nus*) és egy „kizáró” (*exclusive*: **mes*) alakja is.
3. Szintén elutasításra került az a javaslat is, mely szerint alternatív formaként a rövid utóképzők teljes alakja is használható legyen, pl.: **quirezon* a *quirez* alak mellett. Tehát csak a rövid alak használható képzőként, viszont melléknévi kifejezésekben a teljes alak használandó, pl.: *pro qui rezone*.
4. A valami kezdetét jelző *-esk* utóképző könnyen összetéveszthető a francia és angol *-esque* végződéssel, de mivel nincs megfelelő alternatívája, ezért megmaradt a *N98*-ban is.

Eldöntendő, szabályozatlan kérdések

Fontosabb problémák, amelyekről még nem született döntés (és a projekt alvó fázisa miatt valószínűleg nem is fog, sajnos…):

1. Nem történt döntés az ortografikus novial adaptációjáról, annak mértékéről.

2. Nincs konkrét szabály a novial betűk kiejtésére betűzéskor.
3. Számos helyzetben zavaró, hogy a *ch* és az *sh* egyenértékű, mind írásban, mind kiejtésben, fontos lenne szabályozni a használatukat, kiejtésüket, esetlegesen az ehhez kapcsolódó szókincsbeli változásokat is.
4. Nem történt döntés a *PN*-ban történt nyelvtani változtatások átvételéről sem.
5. A novial igerendszere számos esetben homályos, leírásában sok a „mint a forrásnyelvben” hivatkozás, konkrét leírás nélkül. Ennek szabályozása, megfogalmazása is várat magára.
6. Hasonlóan van két igeképző, a *-nse* és az *-ione*, melyeknek jelentése homályos, használatukat szabályozni kellene.
7. Számos képzési probléma tisztázása várat magára, leginkább a földrajzi nevek esetében, nincs döntés a nagybetűzésről sem a származékok esetében.
8. Végül, de nem utolsósorban a szókincs teljes felülvizsgálata és esetleges javítása elkezdődött ugyan, de messze van még a befejezéstől...

A szókincs alakulása

A *N98*-ban a következő, már elfogadott szókincsbeli változások történtek:

aeroplane → *avie*
ajio → *kambianti premie*
akusar → *akuzar*
album → *albume*
alegorie → *alegore*
algebra → *algebre*
alimentar → *nutrir*
altri → *otri*
amasona → *amazona*
anale → *yarlibre*
anatemanse → *anateme*
anekter → *anexar*
angina → *angine*
angusie → *anguise*
apendise → *apendixe*
area → *aree*
arena → *arene*
arlekino → *harlekine*
arpejio → *arpejie*
arsene → *arsenike*
aspekter → *aspektar*
astma → *astme*
asuri → *azuri*
balbutiar → *stamrar*
bambu → *bambue*
baptisar → *baptizar*
baptisonome → *baptinome*
basare → *bazare*
bear → *gapar*
beladona → *beladone*
bensine → *benzine*
berete → *beree*
bigamie → *bigame*
bisari → *bizari*
bivake → *bivuake*
blanki signature → (törölve)
blate → *kukarache*
boa → *boe*
borse → *burse*
bose → *kestete*
botanikar → *botanizar*
botanike → *botanie*
boye → *buye*
bravo! → *brave!*
bronse → *bronze*
bruisar → *bruir*
burgese → *burjue*
buro → *buroe*
chelo → *violonchele*
chimpanse → *chimpanze*
gaine → *espade-kovre*
gala → *gale*
gardenia → *gardenie*
gasele → *gazele*
gayi → *felisi, homosexuali*
genu → *genue*
geodesia → *geodesie*
geognosia → (törölve)
geranium → *geranie*
gerundium → (törölve)
girlande → (törölve)
glotis → *glote*
gnostiki → *gnosti*
gnu → *gnue*
gradu → *grade*
grasi → *grasosi*
gratitude → *dankanse*
horisonte → *horizonte*
jirafe → *girafe*
maise → *maize*

nafta → *nafte*
narkose → *narkote*
natron → (törölve)
negre → *afrikanide*
nexus → *nexue*
nigrum → (törölve)
nihil → *nulum*
nirvana → *nirvane*
nobilite → *nobile*
nukleus → *nuklee*
numerator → *numeratore*
organisa → *organizar*
pise → *pize*
rasa → *razar*
sebra → *zebre*
senite → *zenite*
sero → *zero*
sigsaga → *zigzagar*
sink → *pent*
sinke → *zinke*
sitare → *zitere*
sodiake → *zodiake*
sone → *zone*
sune → *sole*
true → *orifise*

N30-as szavak, amelyeket már elfogadtak, de maradtak eredeti alakjukban:

afekter
agle
aklimatar
akusative
ambitione
amidonar
analisar
arkitekte
bushele
gelatine
girafe
guere

Megbeszélés alatt álló szavak, még nem lettek elfogadva, esetleges javaslatokkal:

abortar → *aborter*
absolut
adoptar → *adopter*
afrankar
after
agnostiki → *agnosti*
akompanar → *akompanir, akompaniar*
alibi → *alibe, alibie*
amusar → *amuzar*
base/basi
basune → *basone*
bloke
bruto
chek(h)e → *tch-*
gasone → *grasne, grasone*
generale
genre/genus → *gene, genuse, genre??*
gluta
goute → *gutmalade, gikte*
grape
gremie
guano → *guane??*
narde
natrium → *natrie, natriume*
svabre
svane
svimar
vare
vidue
yare → *anue*

Számos földrajzi helyekkel kapcsolatos szó problémás:

Afrika
Albane
Alsasia
Amerika
Argentina
Armene
Asia
Asire
Australia
angli
arabe
Brasilia
Britania
bavare
belgi
bohemi
bretone
bulgare
China
chek(h)e
germani
goti
grek
Nederlande
normande
norvegi
suede
suise

Elfogadott új szavak:

enzime = enzim
webe = web
zebue = zebu
zele = hév, buzgóság
zepeline = léghajó
zigote = zigóta
zigurate = zikkurat
zipar = összetömörít, becsomagol, zippel
zirkone = cirkón
zirkoniume = cirkónium
zukine = zucchini

Javasolt új szavak, származékok és jelentésük:

robar = rabolni
prohibir = tiltani
employeskar = alkalmazni (munkatársként)
enmachinar = begépelni
machineskripter = írógép
enretar = feltölteni
enretat/inreti = online
elijibili = megfelelő
sursalarie = bónusz, extra fizetés, jutalom
humoraje-fine = poén, csattanó
kustomad = <múltbeli szokás, állapot kifejezése>, l. angol *used to*
efortar = próbálni
vexar = zavar
nomine = főnév
standanse = állapot
nunifikar = frissíteni
posiblizar = valószínűsíteni
maxhomizat = zsúfolt
spatie vadaje = úrutazás
aptitem = pont jókor
aptigrad = inkább
otrilok = máshol
seteritem = örökké
tal tilim, tal bon = „eddig rendben van”
seterim = apropó
postular = kötelező

A *Novial Lexike* szóállományának felülvizsgálata elkezdődött, de egyelőre nincs teljes mértékben készen, ezért ennek ismertetésétől itt most eltekintünk.

A Novial Pro projekt[93]

A Novial Pro projekt szintén egy megmozdulás a novial újraélesztésért és továbbfejlesztéséért. Ez a projekt is az 1928-as és 1930-as nyelvállapotot tekinti alapnak.

A projekt a ’90-es évek végén tevékenykedett, vezetője *Marcos Franco* volt, jelenleg ez is alvó projektnek tűnik...

A projekt a következő változásokat hozta az *N28/N30*-hoz képest:

1. A *NP* bevezette a *C* (csak *e* és *i* előtt), a *W* és a *Z* betűket az ábécébe. Pontos kiejtésük egyelőre szabályozatlan, de a *c* és *z* [s]-ként történő ejtésük mindenhol megfelelő, a *w* kiejtése pedig megfelel az angol *w*-nek [w].
2. Az eredeti novialnak négy igevégződése volt (*-a*, *-e*, *-i*, *-u*), ezt egyetlenben (*-a*) egységesítették, a régi *-e* végződést *-a*-ra cserélték, a régi *-i* és *-u* végződéshez pedig hozzáfűzték az *-a*-t, pl.: **telefona* ▸ *telefona*, **lekte* ▸ *lekta*, **voli* ▸ *volia*, **distribu* ▸ *distribua*.
3. Az ige végződése többé nem része a szótőnek. Ez az eredeti novialban flexibilitást adott, amire a *NP*-ban már nincs szükség.
4. A főnévi igenév jele az *-ar* végződés, mely az új tőhöz járul, pl.: *telefonar*, *lektar*, *voliar*, *distribuar*.
5. A múlt idő végződése az eredeti novialban a **-d* volt, ezt most felváltotta az *-ed* végződés, ami már az új szótőhöz járul, pl.: **telefonad* ▸ *telefoned*, **lekted* ▸ *lekted*, **volid* ▸ *volied*, **distribud* ▸ *distribued*.
6. A jövő idő kifejezése a **sal* / **ve* páros helyett a *wil* szócskával történik.
7. A felszólító mód jele a *NP*-ban az *-u*.
8. A főneveknél nemet jelölő **-a* és **-o* végződés megszűnt, helyettük az *-in-* és *-ul-* utóképzők használandóak.
9. A főnevek általános jelentésű végződése az *-e* maradt, de az eredeti novial **-um* végződését (semlegesnem, „nem megszemélyesített főnév”) a *NP* *-o*-ra cserélte: *bono* ‘jóság’. Ugyanez a névmásoknál is érvényesül, az *-e* végződés általában élőre, míg az *-o* nem élőre vonatkozik, pl.: *totes* ‘mindenki’ /*totos* ‘minden’, *otre* ‘más (személy)’ / *otro* ‘más (dolog)’, *nule* ‘senki’ / *nulo* ‘semmi’, *que* ‘ki / *quo*‘mi’.
10. A **-(t)ion*, **-(t)ivi*, **-(t)ore*, **-(t)uro* igeképzők *-atione*, *-ativi*, *-atore*, *-aturo* képzőkké változtak, melyek az ige új tövéhez kapcsolódnak. Ezzel együtt Jespersen kapcsolódó szabályai is érvényüket vesztették.
11. Az igéből végződéscserével történő főnévképzés (az igevégződés **-o*-ra cserélésével) nincs meg a *NP*-ban.
12. A melléknév -i végződése nem opcionális, nem hagyható el, ellentétben a főnevek végződésével, de ott is csak akkor, ha nem okoz zavart (pl. *doktor*).
13. A birtokos eset **-n* végződése nem létezik a *NP*-ban, helyette a *de* elöljáró használatos. A birtokos névmások *-i*-vel képződnek a személyes névmásokból, pl.: *le* ▸ *lei*, *vu* ▸ *vui*; *quo* ▸ *quoi*, *nule* ▸ *nulei* stb.

Más esetekben a nyelvtan megegyezik a *N28*-ban megadottakkal.

93 A *Novial Pro* projekt oldala a <http://www.xente.mundo-r.com/utl/npro/npro.htm> címen található.

James Chandler *Reform Novialja*[94]

James Chandler által készített *Reform Novial* szintén a ’90-es évek végén létrehozott projekt volt a novial felélesztésére és felfrissítésére. Nyelvtanilag az egyik legjobban kidolgozott rendszer volt, de sajnos a szókincs felülvizsgálata már nem teljes, csak az A-val kezdődő szavakból, illetve a kapcsolódó módosításokról készült lista. Ez a projekt is az 1928-as és 1930-as nyelvállapotot tekinti alapnak. Jelenleg ez is alvó projektnek tűnik…

A mű a következő változásokat hozta az *N28/N30*-hoz képest:

1. A projekt felvette a *z* betűt az ábécébe, ezzel együtt a szókincsben is megváltoztatta azokat a szavakat, amelyek a forrásnyelvek többségében eredetileg *z*-vel íródnak, illetve a forrásnyelvek többségében a kisejtés [z], pl.: **sone* ‣ *zone*, **amusa* ‣ *amuza*. Ugyanakkor a meg nem változott szavakban az *s* kiejtése mindig [s].
2. Hasonlóan bekerült az ábécébe a ritkán használt *w* betű is, kiejtése [w] lett, pl.: **vest* ‣ *west* (ezzel egyben megszüntetve a hasonlóságot a *veste* ‘ruha’ szótól). Ezzel együtt a *qu* kiejtése is [kw]-re változott, alternatív kiejtésnek megtartva a [kv]-t.
3. Alternatívaként bekerült az ábécébe a *c* betű, [s] kiejtéssel. Ezen túl *c*-vel *is* írhatók azok a szavak, ahol a forrásnyelvek többsége *c*-vel íródik, és a kiejtés is [s], vagy hasonló hang, tehát a [k]-nak ejtett formák továbbra is *k*-val írandók: *sent* / *cent*, *sink* / *cink*, de továbbra is *kafe*.
4. Lépések történtek az *sh* eltörlésére, de mivel nagy szóanyagot érintene a dolog, ezért csak néhány szó lett módosítva, illetve lecserélve (a / jel alternatív írásmódot jelent): **akusha* ‣ *akucha*; **fusha* ‣ *bakla*; *galoshe* / *galoche*; *kusha* / *kucha*, *mushe* / *muche*; **shutre* ‣ *volee*; *shakale* / *chakale*; **shale* ‣ *chale*; *shalme* / *chalme*; *shalote* / *chalote*; **shalupe* ‣ *lanche*; **shakte* ‣ *putee* v. *pose*; **sharke* ‣ *tiburone* v. *squale*; **shilde* ‣ *skude*; **shipe* ‣ *nave*; **shirme* ‣ *abrige*; **shova* ‣ *pusha*; **shu(e)* ‣ *sapate*; **shultre* ‣ *shuldre* v. *spale*; *marshale* / *marchale*; **marshe* ‣ *pantane*.
5. A *t* betűt *s* re cserélte a projekt olyan helyeken, ahol az angol és francia forrásnyelvben *is* *c*-t írnak, pl.: **sientie* ‣ *siensie*.
6. A *PN*-ból át lett véve a szóvégi *-ee*-re vonatkozó hangsúlyszabály-változás, vagyis a végződés első *-e*-je a hangsúlyos, pl.: *idee*.
7. A határozói képzők nem változtatják meg a szó eredeti hangsúlyát (pl. *-m*).
8. A *N30*-ban bevezetett főnévi **-u* végződés megszűnt, a főnevek végződése *-e*, illetve *-um* (absztrakt főnevek) lehet. Egyes esetekben az *-e* a *N30*-as *-u* végződéshez tapad: *manu* ‣ *manue*.
9. Ha a főnév meghatározott nemmel rendelkezik, akkor a képzők az *-o*, *-a* végződések helyére kerülnek: *viro* ‣ *viral*, *matra* ‣ *matreta*. (Ez nem változás, csak pontosítás.)
10. Megszűnt a főnevek tárgyas ragozása, melyet az *-m* végződés jelölt. Ehelyett a helyes szórend alkalmazandó (*alany – állítmány – tárgy*).
11. Az **-eso* végződés helyett mindenhol az *-(i)tate* végződés használandó, a felesleges kettősség megszüntetése miatt.
12. A **-man* utóképző *-maner*-re lett cserélve.
13. A **bo-* előképzőt a *mari-* helyettesíti (ez átvétel a *N98*-as projekttől).
14. A **chak-* előképző *kad*-ra cserélendő: *kadi viro*, *kade*/*kado*/*kada*, *kadum*. Megjegyzendő, hogy *N30*-ban a *chake* a *shake* ‘sakk’ alternatív formája.
15. A nem szabályosan, *-e*-re végződő főnévi utóképzők megváltoztak, és immár *-e*-re végzőnek: **-ilo* ‣ *ile*; **-ia* ‣ *-ie*; **-aro* ‣ *-are*. Ugyanakkor az országnevekben megmarad az *-ia* végződés, pl. *Francia*.
16. A következő képzők kismértékben megváltoztak: **-torie* ‣ *-(t)orie*; **-ivi* ‣ *-(t)ivi*; **-ure* ‣ *-(t)ure*.

94 Sajnos az eredeti internetes forrás időközben megszűnt, de a *Brown Egyetem* levelezési listáján rá lehet keresni a projekt anyagára: <http://listserv.brown.edu/>.

17. Az *-ie* végű szavaknál az *-i-* nem eshet ki szóképzés során: *siensie* ▸ *siensiiste* és nem **siensiste*; *harmonie* ▸ *harmoniiza* és nem **harmoniza*.
18. Az *-er* végű határozók nem rövidülhetnek le. Ezzel együtt néhány határozó megváltozott, pl.: **konter* ▸ *kontre*.
19. A birtoklást jelölő *-(e)n* végződés megszűnt, helyette a *de* elöljárós szerkezet használandó, pl.: **li doktoren* ▸ *de li doktore*. Ezzel egyrészt közeledik a nyelv az újlatin családhoz, valamint megszűnik a birtokos szerkezet kettős képzésének lehetősége. A birtokos névmások képzése nem változik (*men*, *vusen* stb.), de alternatív formaként használható az *-(e)n* végződés helyett az *-i* is: *vusi*.
20. A **nus* névmás *nos*-ra cserélődik, ezzel jobban meg lehet különböztetni a *vus* névmástól és ez az alak az újlatin alapnyelvekhez is közelebb van.
21. A **dis-* ‘ez’ tő helyett az *ist-* használandó.
22. Lecserélésre került a **mutu* ‘egymás-’ kölcsönös névmás az *unaltres* szóra.
23. A felesleges kettősség megszüntetése miatt a határozói **-u* végződés helyett *-im* használandó.
24. Számneveknél a tízesek képzésére szolgáló **-anti* képző *-enti*-re változott.
25. Egyes igék végződése -a-ra változott: **aspekte* ▸ *aspekta*, **atene* ▸ *atena*, **kurse* ▸ *kursa*, **promise* ▸ *promisa*, **sepulte* ▸ *sepulta* / *entera*.
26. A jövő időt jelző **sal* és **ve* segédszavak *va* (múlt ideje: *vad*) szócskára lettek cserélve.
27. Múlt idő képzésére a felesleges kettősség megszüntetése miatt a **did* segédszó megszűnt, ezentúl csak az *-(e)d* végződés használható.
28. A feltételes mód képzésére négy igénél használt **-ud* végződés megszűnik. Ezzel együtt a feltételes mód segédszava, a **vud* is *vel*-re változik (ez utóbbi még nincs hivatalosan elfogadva).
29. Az igéből képzett melléknevek utóképzője az *-nti*. Ebből tovább képezhetünk főnevet, ennek képzője az *-nsie* lesz. Így a teljes képzési sor így alakul: *prefera* ▸ *preferanti* ▸ *preferansie* ▸ *preferansial…*
30. Új kifejezés: *plez* ‘kérem’ (angol: *please*).
31. A **fika* szó megszűnt, helyette főnévi igenevek előtt a *kausa* vagy *forsa*, más esetben a *renda* használandó.
32. A **klok* időjelző szó helyett a *hor* használandó, ez nemzetközileg jobban ismert. Példák: *Qui hor es?* / *Es du hor e duime.* / *Es tri hor e quarime.* / *Es un hor sinkenti.*
33. A **dar* ‘ott’ *der*-re (angol *there*) változik.

Egyelőre tervezett, még nem eldöntött változások:

1. A számsor a következőképpen változik: 0 *zero*, 1 *un*, 2 *du*, 3 *tri*, 4 *quar*, 5 *sink*/*cink*, 6 *seis*, 7 *set*, 8 *ok*, 9 *nov*, 10 *dek*. Ezzel együtt a **novi* ‘új’ *nuovi*-ra cserélődik.
2. A főnévi igenevet a **tu* előtétszó helyett az *-r* (*-u* után *-er*) végződés jelölné. Segédigék és hasonló szavak mellett az ige e végződés nélkül áll.
3. A főnévi *-e* végződés elhagyásával lehetne határozói szerkezeteket képezni, pl.: *omnitem(p)*, *ti anu* stb.
4. Szükséges lehet megváltoztatni az *-aro*, *-ari*, *-arie* utóképzőket, mert nagyon hasonlóak egymáshoz, és zavart okozhatnak.
5. Át kell nézni az összes *-e*/*-o*/*-a* végű főnevet, lehet-e, illetve kell-e köztük bárminemű változást ejteni.

A fenti nyelvtani változtatásokon kívül az A-val kezdődő szavak felülvizsgálata megtörtént, számos változtatás javaslatával, valamint néhány példaszöveg is készült, szintén szókincsbeli változások bemutatására. Mivel a projekt 1998 után nem működött tovább, több változás nem került nyilvánosságra.

A Medilingua[95]

A Medilingua *James Chandler* egy korábbi novial-reformációs kísérlete volt. Kevésbé kidolgozott volt, mint az előző részben bemutatott verzió, és sok mindent megtalálunk benne, ami a későbbi változatba is belekerült.

Ennek a reformációs kísérletnek is a *N28* és *N30* volt az alapja, legutolsó információ róla 1997-ből származik.

A mű a következő változásokat hozta az *N28/N30*-hoz képest:

1. A projekt felvette a *z* betűt az ábécébe, ezzel együtt a szókincsben is megváltoztatta azokat a szavakat, amelyek a forrásnyelvek többségében eredetileg *z*-vel íródnak, illetve a forrásnyelvek többségében a kiejtés [z], ugyanakkor a meg nem változott szavakban az *s* kiejtése mindig [s].
2. Hasonlóan bekerült az ábécébe a ritkán használt *w* betű is, kiejtése [w] vagy [v] lehet.
3. Bekerült az ábécébe a *c* betű, e és i előtt a kiejtése [s], máskor [k]. Ezen túl *c*-vel *is* írhatók azok a szavak, ahol a forrásnyelvek többsége *c*-vel íródik. Ezzel kialakult a *fonetikus Medilingua (FM)*, amely nem használja a *c*-t helyette *s*-t és *k*-t ír helyette, valamint az *ortografikus Medilingua (OM)*, amely a latinhoz hasonlóan használja a *c*-t.
4. A *-*ti(e/o/a)* tő *-si(e/o/a)*-re lett cserélve, ahol a forrásnyelvekben az alapszót *c*-vel írják: **anuntia* ▸ *anunsie*.
5. Megszűnt a főnevek tárgyas ragozása, melyet az *-m* végződés jelölt. Ehelyett a helyes szórend alkalmazandó (*alany – állítmány – tárgy*).
6. A határozott névelő **li* helyett *le* lett.
7. A személyes névmások közül a következők megváltoztak: **me* ▸ *io*, **nus* ▸ *nos*, **le*/**lo*/**la*/**lu(m)* ▸ *ile*/*ilum*.
8. A birtoklást jelölő *-*n* végződés megszűnt, helyette a *de* elöljárós szerkezet használandó. A birtokos névmások is megváltoztak: **men* ▸ *mi*, **vun* ▸ *vostre*, **len*/**lon*/**lan* ▸ *su*; **nusen* ▸ *nostre*, **vusen* ▸ *vostre*, **lesen* ▸ *su*.
9. A visszaható névmás **mutu* helyett *unaltres* lett.
10. A **disi* ‘ez’ szó helyett az *isti* használandó.
11. A **tu* főnévi igenévi előtétszó megszűnt.
12. A megengedést jelölő **let* segédszó helyett a *las* használandó.
13. Múlt idő képzésére a felesleges kettősség megszüntetése miatt a **did* segédszó megszűnt, ezentúl csak az *-d* végződés használható.
14. A jövő időt jelző **sal* és **ve* segédszavak a *va* szócskára lettek cserélve.
15. A feltételes mód képzésére négy igénél használt *-*ud* végződés megszűnik. Ezzel együtt a feltételes mód segédszava, a **vud* is *vel*-re változik.
16. A következő utóképzők megváltoztak: **-eso* ▸ *-ie*, **-um* ▸ *-ese* (nyelvek neve), **-ilo* ▸ *-ile*, **-ia* ▸ *-ie* (a földrajzi nevek kivételével), **-aro* ▸ *-are*, **-(t)ione* ▸ *-(t)ion(e)*, **-iv(i)* ▸ *-(t)iv(i)*, **-tem* ▸ *-tempe* (időkifejezés), **-foy* ▸ *-ves*, **-m(an)* ▸ *-m(ent)*, **-u* ▸ *-im* (határozó).
17. A következő elöljárók megváltoztak: **hinter* ▸ *arier*, **after* ▸ *pos*, **insted* ▸ *vise*.
18. Az **ob* kérdőszó *eske*-re változott.

A fenti nyelvtani változásokon kívül számos apró szókincsbeli változás is történt, legtöbbje csak végződéscsere (az igéknél, főneveknél, pl: **alme* ▸ *alma*), vagy minimális szótőbeli hangváltoztatások (pl.: **abdomene* ▸ *abdomine*, **anekte* ▸ *anexe*, **apostle* ▸ *apostole*), de számos komolyabb változás is történt, pl. szócserék: **agnoska* ▸ *rekonoska*, **askolta* ▸ *eskuta*, **chaki* ▸ *kadi*, **dar* ▸ *ibi*, **den* ▸ *nam*, **disdi* ▸ *hodi*, **elbove* ▸ *kude*, **even* ▸ *mem*, **fika* ▸ *renda*, **fogle* ▸ *usele*, **frisa* ▸ *kuafa*, **gelbi* ▸ *jalni*, **hamre*

95 A *Medilingua* oldala itt található: <http://interlanguages.net/medilingua.html>.

▸ *martele*, **hir* ▸ *hiki*, **honie* ▸ *miele*, **jirafe* ▸ *girafe*, **kese* ▸ *fromaje*, **lia* ▸ *jase*, **mensu* ▸ *monate*, **muse* ▸ *mause*, **novus* ▸ *notisie*, **nur* ▸ *solmente*, **ofte* ▸ *sovente*, **printa* ▸ *imprime*, **satse* ▸ *frase*, **self* ▸ *ipso*, **stea* ▸ *stasa*, **stulone* ▸ *fotele*, **svabre* ▸ *swabe*, **svane* ▸ *swane*, **svima* ▸ *nata*, **tand* ▸ *lor(e),* **urb(on)e* ▸ *sitate*, **verkaro* ▸ *ovre*, **vest* ▸ *west*, **vor* ▸ *ubi*, **yare* ▸ *anue*, **ye* ▸ *na*.

Összehasonlítás

Végül álljon itt egy összehasonlítás a bemutatott verziókból:

Eredeti novial (*N30*-as állapot):

Li Nordi Vente e li Sune disputad pri qui esed li maxim potenti, e konkordad ke ti deve bli deklara li venkere, kel pove unesmim desvesta voyajere. Li Nordi Vente probad sen povo unesmim e suflad per tot sen povo, ma kam plu potenti sen suflonos, tam plu proximu li Voyajere envelopad se per sen mantele, til finalim, resignant irgi espero pri venko, li Vente vokad li Sune tu proba sen povo. Li Sune subitim lumad per tot sen varmeso. Tam bald kam li Voyajere sentid len agreabli radies, le ekartad veste after veste, e finalim, venkat da varmisitate, se nudisad e baniad in rivere kel liad in len vie.

Novial ’98:

*Li Nordi Vente e li **Sole** disputad pri qui esed **li max** potenti, e konkordad ke ti deve**r** bli deklara**r** li venkere, kel pove**r** unesmim desvesta**r** voyajere. Li Nordi Vente unesmim probad sen pov**ense** e suflad per tot sen pov**ense**, ma kam **max** potenti sen suflon**anse**s, tam **max** proxim**im** li Voyajere envelopad se per sen mantele, til finalim, resignant irgi esper**anse** pri venk**anse**, li Vente vokad li **Sole at** proba**r** sen pov**ense**. Li **Sole** subitim lumad per tot sen varm**itate**. Tam bald kam li Voyajere sentid len agreabli radies, le ekartad veste after veste, e finalim, venkat da varmisitate, se nudi**z**ad e baniad in rivere kel liad in len vie.*

Novial Pro:

*Li Nordi Vente e li Sune disput**ed** pri quale esed li maxim povosi, e konkord**ed** ke **il qui** pov**a** unesmim nudiz**ar** voyajere dev**a** **esar** deklara**ti** li venkere. Li Nordi Vente prob**ed** unesmim e sufl**ed** per toti se**i** povo, ma segun plu povosi se**i** suflo, plu proximi li voyajere ten**ed** se**i** **manto** a se, til finalim, renuntianti irgi espero de venko, li Vente vok**ed** li Sune por **visar quo ile** pov**ed** f**ar**. Li Sune subitim lum**ed** per toti se**i** varm**o**. Tam bald kam li voyajere sent**ed** le**i** komfortizanti radi**o**s, se ekart**ed** un vest**o**, **et otro**, **et otro**, e finalim, venkati da varm**o**, se nudiz**ed** e bani**ed** **en** river**o** **qui** esed **en** se**i** vi**o**.*

James Chandler Reform Novialja:

*Li Nordal Vente e li Sune disputad pri qui esed li plu povosi, e konkordad ke ti deve bli deklara li venkante, kel pove unesmim desvest**iza** totim un voyajere. Li Nordal Vente probad sen povo unesmim, e suflad per sen toti povo, ma kam plu povosi len suflonos, tam plu proxim**im** li Voyajere envelopad se per sen mantele, til finalim, resignant omni espero pri venko, li Vente demandad li Sune tu proba sen povo. Li Sune subitim lumad per omni sen varmitate. Tam **tost** kam li Voyajere sentid len agreabli radies, le ekartad fro se veste **pos** veste, e finalim, totim venkati da varmisitate, desvest**iz**ad se e baniad in un rivere kel liad in len vie.*

Jay Bowkes novialidéje:

*Li Nord**ic** Vente e li **Sole** disputa**t** pri qui ese**t** li **plu** potenti, e **c**on**c**orda**t** ke **lo debe eser** de**c**lara**t** li **victore**, **li ke pote primi** desvest**i** **ad** un **viajere** de **toti sui vestimentes**. **Primvez** li Nord**ic** Vente proba**t** **sui fortie**, e sufla**t** kun toti **sui potentie**, ma kam plu potenti **sui** sufl**ate**s, tam plu fortim li **Viajere** se envelopa**t** kun **sui mante**, **uski per fine**, resignanti omni esper**antie** pro **victorie**, li Vente demanda**t** **ad** li **Sole** pro ke **lo** proba **sui fortie**. Li **Sole** subitim **luminat** kun toti **sui calorositate**. Tam **tosti** kam li **Viajere** senti**t** **sui geniali** radies, **lo** desvest**i** se de un **vestimente posti** altri, e **per fine**, totalim **vinciti** per li **calorositate**, desvest**it** se **c**ompletim e bania**t** se in un **parvi** rivere **ke** traversa**t** **sui** vie.*

A szöveg magyar nyelvű változata:

Az Északi Szél és a Nap arról vitáztak, hogy melyikük a legerősebb. Megállapodtak, hogy azt nyilvánítják győztesnek, akinek előbb sikerül a Vándor ruháját levetetni. Az Északi Szél próbálta ki először az erejét és teljes erejével fújni kezdett, de minél erősebben fújt, annál jobban maga köré tekerte köpönyegét a Vándor. Végül feladta minden reményét a győzelemre és szólt a Napnak, hogy szeretné látni mit tud ő tenni. A nap egyszerre elkezdett ragyogni minden melegével. A Vándor alighogy megérezte a derűs sugarakat egymás után vette le a ruháit, és végül, hogy legyőzze a hőséget levetkőzött és megfürdött az útjába került folyóban.

Függelék

Plubonisat novial[96]

Da Otto Jespersen.

In kelki artikles me intente publisa propositiones pri reformes in novial. Segun men konviktione li questione pri IL es ankore in experimental stadie, e malgre li progresos in teorie e praktiso fat per li efortes de idistes, occidentalistes, IALA e – me osa adi – anke per novial, multum ha non ankore prenda definitiv aspekto. Kand me preparad novial, me hesitad pri non-poki punktus, e li desisiones a kel me arivad, pove non ha sempre es li maxim bon posibli. Me ha nultem pretense ke novial, tal kom lu apari in men du libres, es perfekti sisteme; me ha lerna multum per li kritikes (publiki e privat) kel me ha vida, malgre ke me non pove konkorda kun omnum kel on ha skripte pri novial. Personalim me pove dikte kun li bel sentense da Solon: Gerasko d' aei polla didaskomenos (me oldeska, lernanti sempre multum). Li lekteres ve vida ke me non tima mem tre radikal chanjos. Me non shama agnoska ke me deba multum a altri projetes: chaki de les have sen avantajes: elaborant international lingue on mus sempre naviga inter li Scylla de pedanti, rigidi skematisme e li Charybdis de tro grandi konformitate al non-reglari kaose del national lingues. Let nus evita naufraje an dis du rokes!

Me voli fa hir un konfesione: durant li lasti du o tri yares me ha okupa me primim pri anglum e general linguistike, kel me volid ante omnum fina; me ha dunke have tre poki tempe tu pensa pri novial e tu responda letres pri dis lingue. Kand me ri komensad skripte in e pri novial, me deskovrad ke me had oblive multum, ma kom rekompenso me nun pove vida men propri kreatum quasi fro distantia, quasi kom novi kose non-dependanti de me, e pove in konsekuo judika pri detales non-partisanim. Me ha anke reflekte multim pri li deklaratione del tri linguisti profesores kel asistad li konfero de IALA in Genève in 1930 (Debrunner, Funke, Hermann): les pronuntia kontre li tro grandi tendentie de kelki interlinguistes tu introdukte subtil distinktiones en konstruktet lingues. On ve vida in li sekuentum efektes de omni disum.

Me danka kordialim omni ti novialistes kel ha senda me kritikes e sugestiones. Kelkis del sekuenti propositiones ha bli fa da plures, e on dunke bonvoli exkusa me, si me non noma li autore de chaki sugestione. Nun me invita ko-novialistes senda a me o al redaktere de dis revue sen remarkes pri li diversi punktus dutosi: novial es yun e non forma dogmati sisteme; nusen lingue deve nultem bli petrifika in periodes de stabileso. Li taske es: fika novial ankore plu natural, expresiv, fasil e atraktiv kam nun. Plesa dunke diskuse e proba li novi formes e vordes: solim per repetit probo on pove judika in tali koses.

§ 1. Alternativ formes.

Ja in Novial lexike on trova in pluri lokes du formes permiset kom egalim korekti o equivalenti. Exemplim: machine : mashine e altris kun ch : sh. Dogma, drama, skema : dogmate, dramate, skemate, pro adj.s in -ali e derivatus kom dogmatisme.

envia : *invidia*

sele : *selule*

tulipe : *tulipane*

In artikle publisat in Mondo me ha aksepta ve apud sal (proposit da nusen morit kolaborere B. Jönsson); ve non-dutablim have grandi avantajes e devud posiblim deveni exklusiv forme, kun ved insted saled in non-direkti parlo: „lo dikted ke lo ved veni."

Me non vida ke tali alternativi formes es nosiv si on non have tro multis (in Occidental les formika!). Omni national lingues posese duopli vordes e formes admiset plu o min kam egal jure. In konstruktet lingue li nombre non devud es tre grandi, e li existo de alternatives deve bli konsidera nur kom provisori, til ke praktiso montra ke on prefera universalim un forme, kel dunke pove bli rekogni kom solim permiset.

In li sekuenti paragrafes me ve proposi novi formes e vordes, kel segun men opinione merita ke on prefera les kam tes donat in Lexike; ma naturim novialistes pove provisorim anke usa li ansienis.

96 „Javított novial". Megjelent a *Novialiste* c. folyóirat első számában 1934-ben. A szöveg magyar fordítását l. a 153. oldalon. Forrás: <http://interlanguages.net/PN.html> és <http://interlanguages.net/PN2.html> [A fordító]

§ 2. Erores e omisiones in Lexike.

atene F atteindre, E attain, reach (to), D erreichen, erlangen.

autografie.

biografira plu bon kam -fa.

brevi FE, D kurz, kp. kurti.

brilia F briller, D brillieren, glänzen, schimmern, E shine, glimmer | briliant FED.

danse: le konosa omni danses, ma danso non amusa le.

eskadre insted -a.

esver (kom restriktiv parentese) D zwar, E indeed, true, F à la vérité, il est vrai: lo ha esver lekte multum, ma ha lerna nulum.

eufoni adj. EF, D wollautend; sb. -ia (-ie).

even, v. § 4.

fense E fence, F clôture, D Einfriedigung, Gehege.

futil FED, D nichtssagend, seicht, wertlos.

girafe, non jirafe.

gurmandi adj., -de sb. FE, F gourmet, E glutton, D Feinschmecker, gefrässig. O ob on deve have du vordes?

heke D Hecke (Zaun), E hedge, F haie.

herede F héritage, E heirloom, inheritance, D Erbschaft, (das) Erbe | -da vb. | heredere F héritier, E heir, D (der) Erbe.

heresie insted -ia.

humbuge FED.

infanteriiste insted -riste.

kakatu insted -tue.

kinema (o kino?) FED, E movies, pictures, D Lichtspiel.

krema insted kremate.

kuriosi povud anke bli usa kom FED = stranji, remarkindi, kel exita kuriositate.

lage insted -go.

litografa vb; li persone es -fere o -fiste.

logi, plu bon kam logikal kom adj.

mangle ED, D Wäscherolle, F cylindre au linge, calandre | -la ED, F calandrer.

mause D Maus, E mouse, F souris; plu bon kam muse, kp. hause, lause.

mem v. § 4.

mistisisme.

nome, adj nomari EF nominal, D -inell | nomal (linguistike).

numre, v. § 4.

-o, adi li uso in duo, trio.

-opi, adjektival finale, ex. duopi marcho.

palpabli insted -pebli.

pede: efasa pedsoldato (v. infanteriiste).

partisipa FE, D teilnehmen, probablim plu bon kam parteprenda.

ponderabli, non-ponderablum insted -ebl-.

presisa devud es presisisa (malgre malsuone).

profana vb. non totim korektim derivat, ma malgre tum bon.

re ha bli proposi kom prepositione insted relat; anglim on usa re fro latinum kom prep. signifikant proximim 'pri'. Me hesita pri adopto de dis re.

rekrutisa es plu bon kam rekruta vb., pro li personal signifikatione de rekruto m., -ta f.

ridinda erore insted ridindi.

sirkulare F -aire, E -lar (letter), D -lar, rundschreiben.

standardi adj. ED (standardisa universalim agnoskat kom maxim bon).

tara: in explikatione lekte keste insted kase.

velal F -laire, DE -lar (fonetike).

violeti (kolore).

vola F voler (comme un oiseau), E fly, D fliegen.

Vida anke li liste de plubonisat prepositiones § 5.

§ 3. Sufixes.

In AIL me ha dona li regle ke li sufixe -ione prenda li forme -tione, kand le es format fro li verbe in -a, -i o -u, exemplim opinione, diskusione, distinktione fro opine, diskuse, distinkte, ma formatione, expeditione, evolutione fro forma, expedi, evolu.

Simil regle deve bli aplika al sufixe -iv(i), dunke aktiv, instruktiv fro akte, instrukte, ma afirmativ fro afirma e talim dekorativ, deliberativ, demonstrativ, determinativ, imitativ, komunikativ, kausativ, kooperativ, narativ, representativ, signifikativ, spekulativ; definitiv fro defini e similim intuitiv, nutritiv; diminutiv fro diminu, distributiv, exekutiv, konstitutiv. On vida ke dis kompletim reglari derivatus exista ja in multi national lingues. Ma on mus nota ke li vordes positiv, sensitiv, vomitiv, kel es nesesari tu adopta, non es reglarim format segun li novial sisteme.

On ha proposi -tore apud -ere; un angle ha dikte ke kreere sembla a lo min bon kam kreatore kom nome de deo. Me have nul objetione kontre kreere, ma admise voluntim kreatore, e vordes kom diktatore, kolaboratore, exekutore, persekutore es totim in li spirite de novial. Anke por koses (instrumentes) on pove naturaliman in kelki kasus usa ti sufixe: akumulatore, elevatore, indikatore, separatore, transformatore, ventilatore. Ma -atore non fita a omni verbes in -a, on mus have bakere, milere e altris mentionat in Lexike; anke redaktere e altris, in kel fransum have -eur, es totim natural. On mus dunke have li du sufixes kom alternatives.

§ 4. Aksento.

Li regle de novial (aksentisa li vokale presedant li lasti konsonante, exept si disi es un ek li flexionalis -s, -d, -m, -n) generalim dukte a perfektim natural aksento. Ma numere devud bli chanja en numre, kom on ha ja fa in kelki simil kasus. Li poki deviationes fro li aksento trovat in pluri national lingues (buro, elbove, kolera, liberi e altris) segun men opinione non nosa multum; kelkifoy li deviatione desapari in derivatus, ex. medikal, episkopal, populari. Tes kel objete kontre Amerika deve memora ke fransum stresa i in Amérique. Omnikas nusen sisteme es plu bon kam okasional uso de aksente-signes sur li vokales, kel on mus memora separatim por chaki vorde.

Un kelkigrad grandi klase de vordes fina per -ee, e pluri korespondantes ha proposi in dis kasu tu pronuntia li unesmi e kun strese (alee, chosee, diaree, dinee, entree, farisee, kamee, kupee, lisee, livree, moskee, musee, supee es li maxim importanti vordes). Me non prisa exeptiones, e pro tum vud prefera li original simpli regle, spesialim pro ke on naturalim pronuntia konstruktet lingue plu lentim kam sen patrial lingue e talim pove fika li du ee salia klarim. Me vud desira audi opiniones pri ti questione.

Es multim plu mal ke kelki partikles tre ofte usat have non-natural final strese. Tum es exkusabli in latin vordes: forsan, tamen, apud, koram. Semper ha bli chanja en sempre. Ma vordes prendat fro vivanti lingues non deve bli desfigura in dis manere, e me regreta ke me ha prenda even = F même (adv.), D sogar, selbst. Li spelo ma nek vokale ni aksento es angli, e suedi även non justifika li vorde. Ante selekte dis vorde me longitem vasilad inter lu e Sp. aun, kel me finalim refusad pro ke lu es pokim konosat in altri landes. On ve questiona, pro quum me non akseptad mem kom ido e occidental? Men soli resone esed ke me usa -m kom signe de (fakultativ) akusative, dunke nus vud have konflikte kun akk. [ak.?] de me. Nun me pensa ke dis konflikte es totim desegardindi, pro ke on vida in li praktikal uso del lingue ke dis devan-posit akusative es talim rari ke nul danjere de miskomprendo exista realim. Dunke besona ri-establi mem in sen justi jures!

§ 5. Prepositiones.

Hir nus renkontra simil problemes. Li du vordes after e hinter, kel me prendad fro anglum e germanum, have non-natural aksento. Ma exista altri desfasileso pro li relatione inter prepositiones e

adverbes. In li gramatikal sisteme kel me ha exposi in „The Philosophy of Grammar", me konsidera kom un vorde-klase nomat partikles un serie de vordes kel on ordinarim distribu inter tri klases:

(a) adverbes

(b) prepositiones

(c) konjunktiones.

Li difero es ke (a) non have objekte, (b) have substantive o simil vorde kom objekte, e (c) have subordinat satse (E clause) kom objekte. Ti distinktione es paraleli a tri modes in kel on pove usa serteni verbes: (a) me kreda, (b) me kreda tum, (c) me kreda ke lo ve veni.

In national lingues on pove kelkifoy, ma non sempre, usa li sam forme in tri modes; E after, before pove es (a, b, c), ma por (a) on multifoy dikte afterwards; F après (a, b), ma non (c); D nach (b), in kelki kombinationes anke (a), in altris on dikte nachher o nachdem, kel es anke (c); a D „kommst du mit?", Dan. „vil du med?" koresponda E „are you coming with us?", F „viens-tu avec nous?" ets.

Qualim deve on akte in konstruket lingue? Pri (c) li kose es simpli, on adi ke (ante ke lo venid, malgre ke lo venid, kontre ke ets.). Ma ob es nesesari sempre distinkte (a) e (b)? Ido e esp have -e adit a (b) por (a). Kand me elaborad novial, me desirad simil distinktione, ma timad tu usa li sam sufixe pro li uso del -e in substantives format non-mediatim fro adjektives, e kelkifoy on besona adjektive format fro prepositione. Me dunke pensad ke esud util have altri finale por dis eme, e pro ke me desirad non tro pesanti finale, me prendad non -im, kel es li ordinari adverbial finale, ma -u, kelkigrad arbitrarim selektet, e me nun opine, non tre fortunosim. Per dis finale me anke obtenad li posibleso de logikal sisteme de kompositione, segun ob on pove konsidera li lasti parte (sb. ets.) kom objekte del prep. o non. Aftrutempe = tempe after (dis), ma aftermorge = (die) after morge; hintrubutike es butike, hinterbutike es chambre hinter butike. Kp. anke kontervenene e kontrupapo. Toti disum esed sagasi – pove! – ma tro subtil e nulim praktikal. On pove sin real desavantaje usa -e por li adverbie in ti kasus vor distinktione sembla nesesari; -im anke es ye dispono. E che multi prepositiones spesial forme por adverbie sembla superflui (a, che, de, da...)

*In li sekuenti liste me separa prep. e adv. e dona exemples de kompositus; per * me indika adj. Pluri formes es novi, ma, me espera, natural; in parentese me plasa formes, kel es posiblim non-nesesari. On pove sempre usa prep. kun tum o simil vorde (ante tum ets.).*

after, v. pos.

along | alonge.

*ante | antee | antetempe, kp. pre in NL | *anteriori (antei).*

*apud | apude | (*apudi).*

*bak (insted hinter; E (to or at the) back of; suedi e norv. bak, Dan. bag, bagved; F derrière, E behind, D hinter) | | bakchambre, bakpedes, bakporte | (*baki).*

depos | depose.

*devan | devane | devanbrakie, devanpede, devanchambre | (*devani).*

*dextre | dextrim | *dextri.*

durant | durantim.

*est | estim | *esti, sb. este.*

*exept | *exeptional.*

*extre | (extree) | extrelande, extreordinari | *exteriori.*

(hinter, v. bak).

*in | ine | *interiori.*

*infre (adv., kp. sub) | *inferiori.*

insted | instede.

*inter | (intre) | interakte, international, interlingue, interlinguistike, intertempe, interspatie, interregno; interposi, intermixa... (*medi).*

ko, v. kun.

*kontre (non konter) | kontree = kontre tum | kontreakte, kontredikte, -voli, -natural, -venene... | *kontrari.*

kun | ko | kolabora, koherede, kohabita, koviva, koordina, kodisiple, koedukatione, kovenio.

later | laterim | sb. latere.

*left | leftim | *lefti.*

malgre | (malgree =) malgre tum.

*mid = in medie de | *medi, sb. medie | medidie, medinokte, medivalore.*

*nord | nordim | *nordi, sb. norde.*

oposit | opositim.

*paralel | -lim | *-li, sb. paralele.*

pos (plu bon kam after) | pose | pos-tempe, posdata, posmedidie, poslude.

pre- v. NL.

preter | (pretre) | preterpasa, -vada.

relat | relatim = relat tum; kp. supre pri re.

sin | sine | sinkuraji.

sirk | (sirke =) sirk tum | sirk-mure, sirk-regarda.

*sub | (sube,) infre | subadmiralo, -chefe, -divisione, -grupe, -tase | *inferiori, kp. infre.*

sud | sudim | sudi, sb. sude.

*super | supre | supercharjo, -home, -faini, -pasa, -vida | *superiori | vb. supera.*

sur | surim, sur tum | surnome.

trans | (transe) | transatlanti, transoseani.

*ultre (non ulter) | (ultree) | ultremontan, ultreradikal, ultrevioleti (ma ultramarin, kolore) | *ulteriori.*
*vest (west) | -im | *-i, sb. -e.*

Fro adjektives interiori, ets., on pove naturim have substantives interiore, ets.

§ 6. Kelki abreviat vordes.

Un novial-amike kel desira skripte in nusen lingue pri ekonomial questiones plenda ke novial obliga lo usa sempre li desfasil vorde produktetu (o produkture) por F produit, E product, D Produkt, Erzeugnis. Me ha proposi a lo tu abrevia dis vorde en produktu, kreanti talim difero inter (1) produkto = akto tu produkte, (2) produktu = singli konkreti resulte, e (3) produktione = ensemble (kolektiv) de produktos e produktus. Similiman on pove have

skriptu = skriptetu, F écrit, D Schriftstück, E (single piece of) writing, writ.

diktu = diktetu, F dit, dire, E (single) saying, saw, D Aussage, Äußerung.

printu = printatu, F chose imprimée, E printed matter, D Drucksache (separat-printu D Sonder-abdruck, E off-print, Da særtyck).

Nun, kand me abandona li uso del final -u por li prepositional adverbes, on vida ke dis vokale pove bli plu extensivim usa por konkreti koses, exaktim kom on trova ja in Lexike li pronomine lu konkretim e lum abstraktim.

§ 7. c e z.

Li punktu kel ha probablim exita li maxim grandi nombre de kritikes kontre novial es li abolio del literes c e z, kel ha bli remplasa omnilok da s.[97] *Li maxim severi inter men kritikes, Dr. Talmey (bon konosat pro sen kontributiones al perfektiso de ido) printa longi liste de novial-vordes, kel segun lon opinione es „desfasilim komprendabli e koruptet talim ke on non pove rikonosa les". Nul franse, lo dikte, vud rikonosa sen vorde ciseau in N sisoe – ma Talmey oblivie ke anke ido cizo non es kompletim = F ciseau, nek fonetikalim pro c =* [ʦ]*, ni ortografialim; nota spesialim li ido plurale cizi. T. dikte ke men forme satse fro D Satz (E sentence, F proposition, phrase) es natural vorde talim koruptet ke on non rikonisa lu; ma in li sami momente lo defense sen propri forme por li sami vorde zaco: „germane audienti zac (kun elisione de o) ve instantim agnoska lu kom sen vorde Satz". A tum es fasil responda: germane* vidant *li du vordes ve rikonosa men forme, ma non ti de T., pro ke le ve naturim pronuntia disi kom* [ʦako]*, e* audient *les le ve fasilim rikonosa ambis, ma ve trova li finale -e kom plu natural kam -o.*

In konstrukto de IL vud es bon si on povud omnilok egarda et li suone e li litere, ma multifoy on mus sakrifika un de disi du lateres. Si on konsidera fro li du vid-punktus li longi liste de c-vordes donat da T tu

97 *In dis paragrafe me es obligat usa fonetikal transkriptione, posit kom ordinarim in linguistikal libres inter [ ]. – S = spanum, Pg = portugalanum, It = italianum, Ho = holandanum, Da = danum, Sk = skandinavi lingues.*

montra li superior naturaleso de ido-formes, on trova ke N es konformi al F pronuntiatione, kontre ke ido devia pro c = [ʦ], ex.

N	*F*	*Id*
ansieni	*ancien*	*anciena*
fasil	*facile*	*facila*
glasie	*glace*	*glacio*
komensa	*commencer*	*komencar,*

ultre medisine, menase, prinsipe, seda, sinseri...

Vor ido skripte z inter vokales, N es plu konformi al F ortografia kam ido:

plesire	*plaisir*	*plezuro.*

Kelki vordes apartena a ambi klases:

presisi(i)	*précis*	*preciza*
sivilisa	*civiliser*	*civilizar.*

Un triesmi klase kontena vordes in kel ido have d e N s por fasilisa derivatus in -ione e altris; e si T mantena ke decidas, posedas es plu natural kam desise, posese (nota tamen E possess), me pove kontre lo alega ke li totim reglari derivatus desisione, posesione es plu natural kam decido, posedo; kp. anke kolisione = F collision, Ido kolido.

In sume li N-formes non sembla inferiori kam ido (kelkes vud probablim opine ke les es superiori) fro li vid-punktu de „naturaleso”. Ma quum es naturaleso? Por Talmey lu signifika konformeso kun national lingues, kelkifoy (kand tum es konvenient por lon emes) kun li suones, e kelkifoy kun li skripto-formes – mem kand disis es realim non-natural. On pove questiona ob li ofte non-rationosi ortografias del europan lingues es talim sankti, ke on deve konserva les mem in IL; fortunosim li maxim multi interlinguistes abandona ph, rh, th in philosophe, rhetorique, théorie.

Si novial erora per have tro multi s, esperanto e ido erora per tro multi z, vor li maxim importanti national lingues have s (ortografialim e kelkifoy anke fonetikalim), kom esp. uzi, uzo, azeno, anizo, kazo; kp. anke skizi = F esquisser, It schizzare, S esquiciar, D skizzieren, Da skitsere, E sketch; li ido-finale -oza = F -eux, E -ous.

Me prega interlinguistes rilekte tum kel me skripted in „An Intern. Language” e in li prefase del Lexike pri li questione s, c, z. Me persista kreda ke s insted c, sc, z es tre importanti simplifikatione, kel liberisa nus fro multi desfasilus – mem in li periode, kand me skripted ido preske omnidi, me tre ofte hesitad pri disi literes. Me ha nun seriosim rikonsidera li toti probleme, pro ke me vida multi interlinguistes regreta ke me non ha inkluse c e z in men novial-alfabete, e me es tre pronti egarda omni bonim reflektet propositiones.

Kelki amikes opine ke men solutione es non-atakabli pri omnidial vordes, ma desira usa c e z in teknikal e siential vordes; les voli dunke skripte ex. cephalopode, acetone, ceroleine, ezimute [azimute?], zinkenite, zaratite, ma sivil, sosialiste, sone, soologe...

Me non pove konsidera tum satisfaktenti solutione: on nultem pove rigorosim diserna, quum es siential e quum populari notione. Tum kel in un epoke es konosat nur da spesialistes pove subitim non-expektatim deveni kose kel omnes konosa e pri kel on parla in omnidial vivo. Tum kel por un sientiste es totim familiari pove es hebreum por altri egalim kulturosi home. Si on voli have c e z, on mus segun men opinione admise li du literes egalim in omni spesies de vordes.

Ma ante ke on resolu li adopto, on mus klarifika du importanti punktus: in qui vordes e kun qui pronuntiatione on deve usa disi literes.

Li unesmi punktu es fasil in omni ti kasus in kel on have praktikalim konkordant uso in europan lingues (abstraktet fro li resenti german ortografia z por c): dunke cent, centre, civilisatione, facil, inocent, scene, disciple – azur, zele, zone, zoologe.

Ma in altri kasus li national lingues non konkorda inter se, ex.

EF place, D Platz, It piazza, S plaza, Pg praça, Da plads;

E voice, F voix, SPg voz, It voce;

E cross, F croix, SPg cruz, D Kreuz, It croce, Da kors, kryds;

EF race, D Rasse, S raza, It razza, Pg raça;

E eccentric, F exentrique, D exzentrisch;

EF prince, D Prinz, Da Ho prins;
FDa danse, E dance, D tanzen.

Tali kasus embarasa tes kel favora c e z, kontre ke les prisenta nul desfasileso a me, kel prefera s omnilok.

Let nus tamen suposi ke on ha konkorda pri li questione in qui vordes on voli usa c e in qui z; resta tu desise qualim on deve pronuntia.

C: Esp, ido, occ pronuntia [ʦ] *e dona talim un valore a c kel on trova in slavi lingues (e in D ante li reformo del ortografia) – ma non in li lingues fro kel li majoritate del vordes ha bli prenda: EF kom anke Ho e li Sk lingues pronuntia c kom* [s]*. Kontre* [ʦ] *parla li sekuenti konsiderationes: esver dis grupe es tre fasil pos vokale, kom in E hats, D Reiz, Fritz, Ho spits, Da vits, F ordinarim là-dessus, médecin… Ma in komenso de vorde* [ʦ] *trova se in nuli ek disi lingues ni in SPg; sembla dunke ke multi miliones have repugno kontre li kombinatione in dis positione.*

Nus deve anke egarda li fonetikal efekte de dis valore por c in serteni frequenti grupes kun altri konsonantes; on vud have

[sts] *in scene, scientie, disciple…*

[kʦ] *in akcente, sukcese…*

[ksʦ] *in excelanti, excese…*

[nsʦ] *in konscientie.*

Tali grupes es non-trovabli in li maxim multi lingues: in IL les es non-tolerabli. Pro tum ido simplifika e skripte ceno, acento, ecelanti, – aleganti li exemple de spanum, kel in kelki (ma non omni) kasus have c, esver kun altri suone (kom E th). Ma si on voli usa c tu obtena konformeso kun national lingues, on non pove samtem chanja li skripto-manere arbitrarim, ma mus skripte disciple, excita…

Li suone [ʦ] *por c dunke have serteni desavantajes. Du altri posiblesos exista: on povud pronuntia c kom in Sp o kom in It. Li unesmi (kom E non-voisat th) non es rekomendindi, pro ke poki nationes posese disi suone – e li angles, kel have lu, vud bli desorienta audienti lu por skriptet c –; li duesmi vud produkte konflikte kun ch in chefe, ets.*

Let nus proseda al litere z: lu bli pronuntia kom voisat s, fonetikalim [z] *in FEHo e slavi landes, ma kom* [ʦ] *in D, kom* [ʦ] *o* [ʣ] *in It, kom E th in S e kom* [s] *in Sk – dunke nul konkordo.*

In dis embarasanti situatione un novial-amike ha proposi li uso de c, sc, z in siential vordes segun li sekuenti regles: (1) c devan e, i = non-voisat s; (2) s sempre voisat, = fonetikalim [z]*, exept in kontakte kun nonvoisat suones (sf, sp, st, sk, ps, ts, ks); (3) sc kom non-voisat* [s]*; (4) z kom in S = E th. Disum sembla a me tro komplikat e desfasil, e li voisat* [z] *in komenso de vordes por skriptet s vud sertim choka omnes exept (nord-)germanes.*

Me had longitem reflekte pri disi problemes sin trova solutione, kand subitim durant promeno in foreste me deskovrad li kause de disi desquietisant non-resulte: me had sempre suposi ke si on vud adopta c e z, vud anke es nesesari trova distinktiv *pronuntiatione por les; ma instantim kand on vida ke tum es ilusione e erore, on trova li simpli solutione kel on ve lekte. Ma me mus introdukte lu per kelki teorial reflektiones de general nature.*

On sempre konsidera li prinsipe „un suone un litere” kom ideal por lingues. On trova lu realisat tre, tre rarim in national lingues. (Un formule plu exakti por li axiome vud es „chaki simbole pove konsista ek foneme un simbole”, pro ke un simbole pove konsista ek du literes (ex. sh) e foneme es li linguistikal expresione por distinktiv suone). Kom por altri semblanti self-evidenti verus es bon kelkifoy tu examina „pro quum?” Kel es li fundamental motive pro kel on desira dis konformeso inter suone e litere, inter foneme e simbole? Me kreda ke me non erora kand me dikte ke on desira lu por talim tu obtena fasileso de lerno (e de uso). In national lingues li faktu ke li prinsipe es ofte ruptet krea nombrosi desfasilus. Ma on mus distinkte: li desfasileso non aplika se ye exaktim li sami manere a omnes. (1) Li indijenes parla li lingue ante lerna skripte; por les li direktione es esentialim suone → skripto; dunke li maxim importanti kose es ke chaki foneme es sempre representat samiman, pro ke li suone es li konosat kose e li skripto-manere li lernendi kose. (2) Por extrelinguanes li direktione es ordinarim li inversi: skripto → suone, me abstrakte hir fro li kasus in kel on dose un lingue segun li purim bokal metode sin libres. Les vida skriptet vordes ante audi li suone, e por les li importanti kose es ke vidant un vorde les sava pronuntia lu korektim, ma tum les pove fasilim fa mem si un sami suone es in kelki vordes spelat per un e in altris per altri simbole, si nur li simboles es non-ambigui. Li du klases dunke have diferanti intereses: li unesmi postula „un suone: un litere”, li duesmi „un litere: un suone”.

Let nus nun aplika disum a konstruktet lingue. Hir on pove suposi kom serti ke omnes ve lerna li skripto-manere ante li suone: ve probablim pasa multi yares ante ke ve naska infante kel lerna parla IL

ante konosa li alfabete. Es dunke plu importanti ke li lernante kand le vida un vorde sava qualim le deve pronuntia lu, kam inversim ke le sava instantim skripte lu korektim kand le audi lu. Dunke on pove tolera tu have pluri maneres skripte un sami foneme e un sami vorde, suposit ke chaki spelomanere pove nur bli interpretira ye un manere.

(Nota ke on have ja tri maneres skripte li suone [k]*: k e q e li unesmi parte de x, e du maneres skripte li suone* [s]*: s e duesmi parte de x.)*

Kom resulte de omni disum me proposi ke on have du formes *de novial, usabli segun chaken personal prefero:*

(1) fonetikal novial *(FN) kom li tilnun usat, sin c e sin z.*

(2) ortografial novial *(ON), kel admise li literes c (kun ç e sc) e z.*

Ma li maxim importanti regle es ke li pronuntiatione de dis formes es exaktim li same*: s, c, ç, z in ON omni deve bli pronuntia kom non-voisat* [s]*. Ob on skripte sivil o civil, sientie o scientie, sone o zone, es totim indiferenti por li suone.*

In li europan lingues, nulum es exaktim identi in li pronuntiatione de s, c, sc, z, ma li suone [s] *es tum kel es maxim proxim a komun suone in omni disi kasus, e pro tum lu ha bli adopta in novial, skriptet omnilok s in FN e skriptet ye varianti maneres in ON.*[98]

Til nun me non ha mentiona ç. Disi fransi litere-forme pove bli usa in façade e kelki altri vordes, ma es spesialim util in ON kand sufixes komensant per a, o, u bli adi a radikes finant per c, ex. nuançosi, françum, prinça, prinçatri (ma nuance, Francia, prince). Similiman on pove skripte si on voli komença, komençant, komenço.

Si home kel voli usa ON questiona me qualim le pove sava ob le deve skripte s, c o z, exemplim in li vordes nomat supre, men respondo es: let tum non aflikte vu: si vu sava fro F o E ke li vorde have c, vu pove skripte c; si vu non sava lum, skripte quietim s. Si vu skripte cesa, vu fika posiblim li komprendo plu fasil a tes kel konosa F cesser o E cease, ma nultem es erore skripte sesa. Ob ortografial novialiste deve skripte konoça (kp. Sp conocer), konosça (kp. It conoscere) o konosa (kp. F connaissons, connaissance)? Me self sempre skripte konosa.

Li konditione sin kel non vud ha es posibli establi dis duopli skripto-maniere, es ke non exista perturbent ambiguesos kand on audi li vordes, ma me ja evitad les kand me elaborad novial, distinktent ex. sone (zone) *e suone (fro It suono), F son, E sound.*[99]

Finalim me voli emfasa ke li esential karaktere de novial non bli chanja per dis novi manere skripte lu – totim kom national lingue resta identi a se self, mem si on skripte lu per stenografial signes.

§ 8. *y*.

Pri y li afere standa similiman, ma non exaktim kom pri c e z. In men libres me ha non aksepta li vokali valore de dis litere, skriptent omnilok i insted li vokale y in international vordes e usant y solim kom konsonante, exemplim in yuni, kayere, fayense, foye. Ma multes regreta ti desisione e prefera y in vordes kom sylabe, symbole, symetri, symfonie, sympatie, symptome, syntaxe, polyteisme e altris kun poly-. Pri li uso in tali vordes li national lingues es diviset en tri grupes:

(1) On skripte y e pronuntia [y]*, t. e. rondi prepalatal modele kel me ha seku in FN.*

(2) On skripte y e pronuntia [y]*, t. e. rondi prepalatal vokale: Sk e partim D. In polonum on have kelkigrad diferanti suone (non rondi, retrotirat).*

(3) On skripte y e pronuntia [i]*, F E Pg Ho e partim D.*

Nun me opine ke on povud in ON seku li triesmi grupe, t. e. admise y kun li pronuntiatione [i]*. On povud objete ke tum vud implika rekognitione de du fonetikal valores de dis litere, un vokali e un konsonanti (kontre ke por c e z nus rekogni nur un valore in ON). Ma li desavantaje es in dis kasu plu teorial kam praktikal e pove fasilim bli exkusa, pro ke li difero inter li du suones es tro mikri: in multi lingues on have nul konsonantal friktione por li suone kel on skripte fonetikalim* [j]*, ex. in E yes, F hier, Da ja, kel es artikulat exaktim kom li vokale* [i] *e diferas fro solim per li faktu ke lu non es kulmine de silabe: on exprese tum ordinarim diktent ke* [j] *es non-silabi* [i̯]*. Li regle por ON vud dunke es, ke on pronuntia y kom*

98 *Pro ke li voisat suone* [z] *non exista kom tali li fonologial sisteme de N, nul detrimente existeska si angle o franse pronuntia* [z] *ex. in desira, o si germane dikte* [zume] *insted* [sume]*. Novial non es pedanti sisteme.*

99 *Li soli kasu in kel on pove alega posibli ambigueso es sele = cele (F celle) e = zele; pro tum me prefera por li unesmi vorde li forme selule (celule) donat in Lexike kom alternativ forme.*

[i], *kel es silabi ante konsonante e non-silabi ante vokale. Nota ke anke skripet i have non-silabi funktione in natione, filio ets.*

-ee stresat.

Pri li aksento sur vordes finant per -ee (vida pag. 177), me kreda ke on deve stresa li unesmi e, o mem pronuntia li -ee kom singli stresat -e, kel es natural al frances, e kel povud dukte a un plu efektiv diferentiatione inter tali vordes kom kafe e kafee.

J. E. Forsyth: 65, Blair Athol Road, Ecclesall, Sheffield 11, Anglia.

Dokumentumverziók

Változat	Dátum	Megjegyzések
1.	2005. 09. 28.	első nyilvános kibocsátás
2.	2013. 08. 31.	rögzítési, fordítási hibák javítása dokumentumverziók a fordítói megjegyzések bedolgozása internetes (HTML) változat kiadása apró helyesírási hibák javítása elválasztás alkalmazása újratördelés címnegyed hozzáadása kisebb formázási javítások bővítés a *Novial Lexiké*vel bővítés a reformokkal

Tartalomjegyzék